TEOLOGIA
LITURGICA
162
M
32.
BIB.NAZ.NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
162
M
32
NAPOLI

XXX · O · 25

108
a
11

SACRARVM
Cæremoniarum,
SIVE RITVVM ECCLESIASTICORVM S. ROM. ECCLESIAE.
LIBRI TRES.

HAC POSTREMA EDITIONE
ſummo ſtudio, ac vigilantia recogniti.

Vniuerſis Eccleſiaſticis, non tam iucundi, quàm vtiles, & neceſſarij.

Venetijs, Ad ſignum Pauonis. 1573.

SANCTISSIMO D. DOMINO LEONI X. PONT. MAX.

CHRISTOPHORVS MARCEL. electus Archiepiſ. Corciren. felicitatem.

Vetuſtiſſimam ſacrarum cęremoniarum obſeruationem Beatiſs. Pater: & unà cum ipſa religione ortam eſſe conſpicuum eſt. Velut enim hæc mortalibus ſemper optima, ac ſummopere, neceſſaria extitit, vt potè, qua Deos immortales ſuſciperent, admirarentur, & colerent, ita ſine debito cæremoniarum ornatu inculta eſt, informis, ac omni pulchritudine vacua. Placet recognitio Principi: Beneuolentia placet: At multo magis gratum obſequium, ſi et geſtuũ veneratione, & compoſitione verborum, & munerum blandimentis afficiatur. Sedet in ſublimi ſolio Rex omnium optimus, circunſtant diuinæ mentes, quæ certatim ſe illi gratas reddunt, diuerſis agitationibus cęli mouentur. Coeunt partim, partim diſſentiunt elementa. Quod ſuum eſt agunt alia, & pro temporis varietate mutantur. Summa denique conſenſione, diſparibus tamen officijs, ſibipſi cõſonat, ſuoq; principio obſequitur vniuerſum. Quare mortales quoque, quos cum Dijs mercaturam quandam exercere Plato commemorat, & præcipue nos, qui ſupremi illius ſplendoris facti ſumus, diuina voluntate, participes, candidiſsimæ pietati puriſsimisq; ſacrificijs, delectum cæremoniarum iniunximus. Quem pia hæc editio tuo di

cata nomini continet, quæ poſt tot annos ſub tanto principe in lucem prodiſſe lætatur. Vbi non Delphica oracula, neque Thamoræ, aut Orphei hymnos, quibus ſe adeo iactauit Græcia, non Sybillinos afflatus, aut vanam Hebræorum ſuperſtitionẽ, non mutabilem Caldæorum ignem, neque Aegiptiorum Serapim, aut Perſarum ſolem inuenies, ſed diuini numinis deductionem, preces caſtiſſimas, cęleſtis patriæ ſpeciem ſacratiſſimos ritus, arcana præfigurata miſteria. Quid enim aliud Põtificum electio, conciliorum norma, diuorum adſcriptio, Cardinalium allectio, pontificalis pompa, admiſsio principum, aliiq; ſacrorum vſus, quàm in vnum totius vniuerſi Principem ſummum conſenſum, Dei prouidentiam, poteſtatẽ ſplendorem, imperium, liberalitatem oſtendunt? Nobis certe hoc in Diogenis fano cõſtitutis melius, quàm per has cæremonias, quibus adeò celebratur Roma, tuaq; autoritas colitur, diuina omnia illucere non poſſent. Hanc itaque lucubrationem accipe ſacratiſſime Pontifex, quæ tantis auſpiciis ſub tuo auguſtiſſimo principatu inuulgari promeruit. Hanc inquam accipe, lætoq; animo amplectere, quod tam pro ſui ipſius dignitate, quàm pro tui amplitudine gratiſſima quidem omnibus futura ſit: & plurimum iucunditatis perpetuis temporibus allatura.

INDEX
CAPITVLORVM,
quæ in opere continentur.

CAPITA LIBRI PRIMI.

Sectio Prima.

DE loco conclauis primùm diligendo 1
Deſcriptio Romani Conclauis. 2
Ordo eligendi Pontificis,& ratio. 7
Exhortatio vt reuideantur maiorum decreta ſuper electione. 15
Quæ ſeruãda,ne electio poſſit impugnari. 23
De indumentis electi, & prima veneratione à Cardinalibus. 30

Sectio Secunda.

De ordinatione, & coſecratione ſummi Pontificis. 34
Quomodo conſecretur in Epiſcopum. 42
Conſecratio,benedictio, & coronatio ſimul Romani Pontificis. 52

Sectio Tertia.

De conuiuio ſolenni Pontificis cum Cardinalibus,& prælatis. 77

Sectio Quarta.

Quę mutãtur,ſi coronatio Põtificis fiat extra vrbẽ. 85

Sectio Quinta.

De aduentu & coronatione electi in Imperatorem Romanorum. 87

Quòd veniente Imperatore mittãtur legati Apoſtolici. 88
De vrbis ingreſſu Imperatoris. 92
Proceſſio Pontificis,& Cæſaris per vrbem. 113
De coronatione Imperatoris abſente Papa. 117
De coronatione Imperatricis ſine Imperatore. 121
De triplici Imperatorum corona. 128

Sectio Sexta.

De canonizatione vnius ſancti. 130
De his,quæ fiunt in die canonizationis. 136
Forma proteſtationis. 138

Sectio Septima

De pluribus benedictionibus. 141
Ordo ſeruandus in creatione noui ducis,à Paulo 2. inſtitutus. Ibi.
Ordo benedicendi nouum militem. 142
Quæ ſeruantur in duce minoris potentiæ. 150
Ordo ſeruãdus in benedictione,& inueſtiura noui almæ vrbis præfecti,à Sixto 4 inſtitutus. 151
De benedictione roſæ,quæ fit Dominica Lætare Ieruſalem,& eius traditione. 155
De enſe in nocte natiuitatis Domini dando,& benedicendo. 158
De benedictione & traditione vexilli bellici. 162
De conſecratione Agnus Dei. 164

Sectio Octaua.

De creatione nouorum Cardinalium. 172
De primo conſiſtorio,an ſint creandi,& quot. 178
De ſecundò conſiſtorio, & forma pronunciandi Cardinales. 174
Infirmorum vota exquirenda per duos Cardinales 175
Quod nouiter creati non ſunt publicè viſitandi,antequàm capellum acceperint,& viſitauerint. 176
De conſiſtorio publico,in quo publicantur Cardinales noui,

noui,& datur galerus præſentibus. Ibid.
De receptione nouorum Cardinalium ad oſculum pacis,& traditione galeri. 180
De noui Cardinalis deductione. 182
De modo viſitandi. 183
De modo & forma claudendi & aperiẽdi os nouis Cardinalibus. 184
Forma aperiendi os. 186
De dandis titulis & annulis nouis Cardinalibus. Ibid.
Quod noui Cardinales non vtuntur titulis,antequàm habeant titulum. 187
Diſpenſatio,ꝙ retineant beneficia. 188
Galerus regulariter non mittitur abſentibus. Ibid.
Quæ ſeruantur cum mittitur galerus extra curiã.Ibi.
De creatione Epiſcopi Cardinal. & ꝙ Cardinalis, de quo aliquid tractatur,exit conſiſtorio. 193
De electione legati Apoſtolici de latere. 196
De ordinatione Cardinalium ad ſacros ordines. 198
Quod apud altare S.Pet.ſolus Papa conſecratur. 199
De nouo Cardinali veniẽte ad curiam ſine galero Ibi.
De reditu noui Cardinalis cum galero. 202
De nouo Cardinali,vel legato redeũte vacãte ſede.203

Sectio Nona.

De loco & ordine conſiſtorij. Ibid.
De habitu,& locis in publico conſiſtorio. 205
De conſiſtorio ſecreto. 207

Sectio Decima.

De prouiſione Eccleſiarum. 209
Pronunciandi abbatis forma. 211
De habitu,& prima viſitatiõe platorũ,& iuramẽto.Ibi.
Qui appellantur electi. 213
De pallio,& quomodo traditur. 214

Sectio undecima.

De publicationibus ſolennibus. 221

¶ 4 De pu-

De publicatione pacis. Ibid.
In publicatione fœderis initi contra hoſtes eccleſiæ, aut infideles. 222
In publicatione fœderis initi pro defenſione Eccleſiæ, & conſeruatione pacis. 225

Sectio Duodecima.

Ordo quomodo Papa equitat in Pontificalibus 226
Ordo cum Papa equitat ad aliquam Eccleſiam religionis gratia, ſiue ad alium locum, & non in Pontificalibus 230
Quando Cardinales debent præcedere Pontificem, & quando ſequi 232
De itineratione Papę quando ad alias vrbes, ſiue ad alia loca vult ſe transferre. 233
Ordo intrandi aliquam vrbem in Pontificalibus. 235
Quid agendum, ſi cum Papa adeſſet vnus Diaconus tã tum cum vno Epiſcopo, vel presbytero Cardinali. 239

Sectio Tertiadecima.

De receptione principum, & primò de receptione Imperatoris, venientis ad vrbem peregrinationis gratia. 240
De receptione regis venientis ad vrbem. 247
De receptione reginę. 253
De receptione primogeniti regis. 255
De receptione alicuius principis electoris imperij, ſiue alterius maximi principis. 256
De receptione principis non ita clari. 259
De principe electore prælato. 260
De receptione oratorum, ſiue legatorum regum, & principum, ſeu rerum publicarum. Ibid.

Sectio Quartadecima.

De concilio generali. 266
De loco, & ſeſſionibus concilij. Ibid.

Qui

Qui habent vocem deliberatiuam in concilijs. 269
De diuerſis officialibus concilij. 270
Ordo ſedendi in concilijs. 271
Ordo rerum gerendarum in concilijs. 273
De conſtantienſi, & Baſilien. concilijs. 274
De generali congregatione in concilijs. 276
De publica ſeſſione, & ſacris precibus. 273

Sectio Quintadecima.

De morte & exequijs reuerendiſsimorum Cardinalium. 282
De ægrotatione, morte, & exequijs Ro. Pontificis. 297
De ſignificatione mortis eius per collegium, & de ſtilo ſcribendi. 360
De Bullis plumbatorum per Vicecancellarium frangendis. 305
Officium Miſſę Apoſtolica ſede vacante. Ibi.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

Sectio Prima.

De prima Dominica aduentus Domini. 311
Ordo ſeruandus quando cantatur miſſa ordinaria coram Papa per prælatum. 312
De prima Dominica aduentus Papa abſente. 325
De Miſſa Papali in Dominicis aduentus. 329
De ſecunda Dominica aduentus. 331
De tertia Dominica aduentus. Ibid.
De quarta Dominica aduentus. 332
De vigilia natiuitatis Chriſti. Ibi.
De veſperis vigilię natiuitatis Chriſti Pontifice in craſtinum celebraturo. Ibid.
De publica compotatione, ſiue collatione, potus in aula à priſcis vocitatus. 338
De matutinis Natiuitatis Chriſti Papà præſente. 343
De ordine cantantium lectiones. 350
De laudibus & Miſſa in aurora. 353

De Miſſa

De miſſa maiori Papa perſonaliter celebrante. Ibid.
De traditione enſis,& pilei,cuius benedictioné require ſuprà in prima parte. 379
De veſperis in vigilia natiuitatis Chriſti,Papa in craſtinum non celebraturo. 382
De miſſa in die natiuitatis Chriſti, Papa præſente non celebrante. 385
De veſperis vigil.natiuitatis Chriſti,Papa abſente. 387
De Matutinis Natiuitatis Chriſti Papa abſente. 390
De prima miſſa natiuitatis Chriſti Papa abſente. 392
Si Papa in nocte natiuitatis Chriſti perſonaliter celebrat. Ibid.
De laudibus. & ſecunda miſſa,Papa abſente. 393
De tertia miſſa in die natiuitatis Chriſti, Papa abſente. Ibid.
De die ſancti Stephani. 396
De feſto S.Ioannis Euangeliſtæ. 397
De vigilia circuncisionis & eius feſto. Ibid.
De vigilia Epiphaniæ Domini. Ibid.
De feſto purificationis B.Mariæ Virginis. 398
De feſto Purificationis B.Mariæ Papa abſente. 405
Ordo diſtribuendi candelas. 408
De die cinerum,Papa abſente. 415
Si Papa in die cinerum celebrabit. 417
De prima Dominica Quadrageſimæ. 4 9
De ſecunda Dominica Quadrageſimæ. Ibi.
De tertia Dominica Quadrageſimæ. 420
De quarta Dominica Quadrageſimæ,quæ dicitur lætare,ſiue de roſa. Ibid.
De quinta Dominica Quadrageſimæ. 422
De ſexta Dominica Quadrageſimæ in palmis, Papa præſente. 423
De officio Dominicę palmarum,Papa celebrante. 430
De officio Dominicæ palmarum,Papa abſente. 431
De matutinis tenebrarum quartæ feriæ maioris hebdomadæ,Papa præſente. 435
De matutinis tenebrarum quartæ feriæ maioris hebdomadę

domadæ Papa abſente. 438
De quinta feria maioris hebdomadæ, quæ cœna Domini dicitur, Papa præſente. 439
De proceſſibus qui fiunt per Papam. 443
De mandato faciendo. 444
De officio in cœna Domini Papa celebrante. 448
De officio diei Iouis ſanctæ, Papa abſente. 449
De lotione pedum 13 pauperum Papa abſente. 451
Quando Papa proceſſibus tactis intereſſe volet & publicam indulgentiam populo dare. 452
De ſexta feria maioris hebdomadę Papa præſente. 453
De matutinis tenebrarum quintæ & ſextæ feriæ maioris hebdomadæ. 465
De indulgentia danda populo. Ibid.
De officio diei veneris Papa celebrante. 466
Quod Papa hac die non ſedet in ſede. &c. 473
De officio veneris ſancti Papa abſente. 474
De ſabbato ſancto Papa præſente. 476
De habitu Papæ. 483
De ſabbato ſancto Papa celebrante. 485

Sectio Secunda.

De feſto Reſurrectionis Domini, Papa celebrante. 491
De communione Imperatoris, aut regis. 497
De feſto paſchatis Papa non celebrante. 498
De ſecunda feria poſt paſcha. Ibid.
De feria tertia poſt paſcha. Ibid.
De ſabbato in albis, cum dantur agnus Dei. 499
De eodem die quando non fit agnus Dei. 502
De feſto annunciationis B. Mariæ Virginis, & veſperis Papalibus in Quadrageſima. Ibid.
De feſto ſacti Marci. 504
De vigilia & feſto Aſcenſionis Domini. 505
De vigilia Pentecoſtes, & mutatione capparum. 506
De die Pentecoſtes. 509
De vigilia & feſto ſanctæ Trinitatis. 508
De vigilia corporis Chriſti. Ibid.

De feſto

De feſto corporis Chriſti Papa præſente. 509
De ſupplicatione huius diei Papa abſente. 513
De vigilia & feſto S. Ioannis Baptiſtæ. 514
De vigilia & feſto Apoſtolorum Petri & Pauli. Ibid.
De feſto viſitationis B.Mariæ Virginis. 516
De vigilia & feſto aſſumptionis B.Mariæ Virginis. Ibi.
De vigilia & feſto natiuitatis B.Mariæ Virginis. 517
De vigilia omnium ſanctorum, & mutatione cappa-rum. Ibid.
De feſto omnium ſanctorum. 518
In veſperis & matutinis de functorum Papa pñte. Ibi.
De veſperis & matutinis mortuorũ Papa abſente. 522
De commemoratione animarum Papa præſente. 524
Quando Pontifex nollet abſoluere. 527
De cõmemoratione omnium fidelium defunctorum, Papa abſente. 528
De vigilia, & feſto dedicationis Baſilicæ Saluatoris. 531
De vigilia, & feſto dedicationis Baſilicæ principis apoſtolorum. 530
De anniuerſario Pontificis proxime defuncti. Ibi.
De anniuerſario aſſumptionis ſummi Põtificis. 533
De anniuerſario coronationis ſummi Pontificis. Ibi.
De anniuerſario generali, omnium ſummorum Pontificum & Cardinalium ſanctę Romanæ Eccleſiæ defunctorum 534
De Miſſa, quæ pro animabus Imperatoris, Cardinaliũ, & regum nouiter defunctorum in capella dici conſueuit. 536

CAPITA TERTII LIBRI.

Sectio Prima.

De reuerentijs, & primò de reuerentia altaris 544
Quod Pontifex Romanus nemini reuerentiã facit. 545
De reuerentijs, quæ Romano pontifici exibentur. 546
De ſolenni reuerentia Cardinalium, quomodo & quãdo fiat. Ibidem

De reurrentia Cardinalium ordinaria erga pontificem. 548
De reuerentia Cardinalium inter ſe. 549
Quãdo aſſurgũt Cardinales & prælati in capella. 550
De reuerentia Cardinalis,quando venit officio iem inchoato. Ibidem
De reuerentia erga Cardinales. 552
De reuerẽtijs quæ fiũt Cardinali diuina celebrãti. Ibi.
De Bulla pro celebrando ſuper altare ſancti Petri. 553
De reuerentijs,quæ fiunt Cardinalibus. Ibidem
De reuerentia Epiſcoporum erga Cardinales. 554
De reuerentia,quæ fit Epiſcopo celebranti. 556

Sectio Secunda.

De ordine ſedendi in capella. Ibidem
De illis qui ſtant. 564
De ſeruientibus armorum. Ibid.
De clericis cæremoniarum. 565
De Cardinali aſſiſtente pontifici in diuinis. 567
Quando Epiſcopus Cardinalis aſſiſtit Papæ celebranti,& de diebus ſupplicationum. Ibid.
Quando presbyter Cardinalis aſſiſtit Papæ celebranti. 568
De aſſiſtentia in veſperis cum paramentis. 569
De aſſiſtentia in Miſſa cum paramentis. 570
De aſſiſtentia Cardinalis ſine paramentis in veſperis. 575
De aſſiſtentia in Miſſa ſine paramentis. 576
Quomodo Cardinalis aſſiſtens ſeruit in ſua aſſiſtentia. 579
Quod Papæ debent oſculari manus,cum aliquid traditur,ſiue ab eo accipitur. 580
De aſſiſtentia diaconorum Cardinalium,& quomodo Papa paratur in camera ordinarie. 581
De officio Cardinalis Diaconi Euãgelium lecturi. 584
De ſupplendis vicibus Cardinalium in aſſiſtentia Papæ deficientium. 597

De officio

De officio aſſiſtentium non Cardinalium.S.D.N. Papæ. 598
De officio ſacriſtæ. 601
De officio protonotariorum. 603
De ſeruitio Subdiaconi Apoſtolici. 604
De auditoribus. 609
De magiſtro ſacri Palatij. 608
De clericis cameræ. Ibid.
De acoluthis. 609
De cubicularijs ſecretis. 610
De ſecretarijs & aduocatis. Ibid.

Sectio Tertia.

De habitu omnium,tam celebrante Pontifice, quàm non celebrante. 611
Vbi,& quando capiuntur paramenta. 612
De Auditore & Correctore. 613
De habitu Papæ. 614
De habitu Cardinalium. 615
De habitu prælatorum. 616
De habitu Cardinaliũ,& prælatorum religioſorũ. 617
De habitu ſermonem habituri. Ibidem
De circulis Cardinalium qui fiunt ante Papam. 618

Sectio Quarta.

De habentibus ſermonem in capella Papæ,& primò de Papa. 619
De Cerdinalibus. 620

Sectio Quinta.

De quibuſdam extraordinarijs,&.regulis generalibus, & primò de Auditore & Correctore. 623
De incenſatione altaris,& aliorum ordinarie. 625
De ordine dandi pacem inter miſſarum ſolennia. 632
Quando Papa lauat manus ante miſſarum ſolennia, & actibus publicis. 635
De luminaribus in capella Papæ,& ſacris Imaginibus ſuper

ſuper altare. 637
De miniſtris Celebrantium. 638
De Euangelio & Epiſtola Grecè legendis. 639
De genuflexionibus in capella. 640
De mitris & Tiara, cum triplici corona, quibus Papa vtitur. 642
De proceſsibus. 644
Quibus diebus vocantur Cardinales ad capellam Papæ, & quibus fit ſermo, & non fit ſermo, & quando fiunt Veſperæ, aut ſupplicatio. 645
Dies in quibus noſtro tempore Papa, aut Cardinales celebrant. 648
Quibus diebus Pontifices Romani conſueuerunt à conſiſtorio ſecreto ceſſare. 652

FINIS.

SACRARVM CÆREMONIARVM S. Romanæ Eccleſiæ,

LIBER PRIMVS.

Sectio prima.

DE LOCO CONCLAVIS primùm deligendo. Cap. I.

SACRAS *Apoſtolicæ Sedis, Romaniq; Pontificis Ceremonias, ritus, & obſeruationes quibus Summi Pontifices vti conſueuerunt, collecturi, congruum arbitramur ab ipſa Romani Antiſtitis electione inchoare: Si prius locum in quo electio ipſa celebranda eſt, deſcripſerimus. Et quamuis Romani Pontificis electio, vbicunque Pontifex deceſſerit, ex Gregorij decimi, Clementis quinti decretis, & inſtitutis celebrari debeat: tamen quia frequenter*

Romæ, vbi plerunque agit, & auditores cauſarum Pontifice abſente relinqui conſueuere, & in palatio apoſtolico apud Sanctum Petrum haberi ſolet, vtpote in peculiari, & propria ſede. locum conclauis (ita enim hodiè appellant, vbi patres pro electione includuntur) in ipſo Apoſtolico Palatio deſignabimus. Is locus continet aulas ſuperiores duas, ſiue tres, & Sacella duo, et ita vndiq; firmis repagulis, muroq́; clauditur, vt oſtia nulla, feneſtræ nullæ niſi altiſſimæ, exitus nullus, introitus tantùm vnus ſuperſit.

DESCRIPTIO ROMANI Conclauis. Cap. II.

D*Vm igitur Pontifici defuncto iuſta peraguntur, Camerarius Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & qui cameræ præſunt, curam inſtruendi, ornandiq́; Conclauis diligenter gerant: ad quem aſcenſum, aditumq́; vnum tantùm dimittant, quà ad Sanctum Petrum per ianuam in principio primę aulę meridiem verſus deſcenditur. In ipſa prima aula, quæ Regia appellatur, eò quòd ibi publica conſiſtoria pro Regibus, Regumq́; legatis ſuſcipiendis celebrari ſolent, feneſtræ porteq́; omnes muro, calceq́; firmentur, præter illas quibus ad ſacella & ad ſecundam aulam itur. Porta prima in principio aulæ ferreis vectibus & ſerris quatuor muniatur. In medio porticulum habeat, quo eſculenta*

lenta & poculenta clauſis patribus miniſtrentur. In angulo ſiniſtram intranti camerula aperiatur pro latrinis: quæ nullum exitum, nullamq; habeāt feneſtram, in ea ſedulò ardeant lampades, ibiq; cæremoniarum miniſtri dormiant. In ſacello, ſiue capella minori ad dextram, quæ diuo Nicolao dicata eſt, conueniant patres ad diuina peragenda, & ad electionem celebrandam: in maiori capella ad ſiniſtram parentur cellulæ pro patribus tot, quot ſunt numero Cardinales electioni interfuturi. In capite huius capellæ ad ſiniſtram intranti cameræ ſunt, in quibus ſacriſta palatij Apoſtolici habitat, harum prima pars, quæ latrinas habet, pro conclaui reſeruetur, cætera omnia muro claudantur ita, vt tenebroſa fiat pars illa. Et ideo vt de prima camerula diximus, lampadibus accenſis continuè illuſtretur. Cellulæ in ipſa capella maiori hinc inde conſtituantur, non muro, aut materia diſtinctæ, ſed cortinis lineis, aut laneis tenuioribus ſeparatæ. Eriguntur namq; ipſæ cellulæ tignis quaternis, à ſuperiore parte, à quibus cortinæ dependent, firmanturq; ipſa tigna alijs lignis tranſuerſis ita, vt locus non maculetur, & inter cellulam et cellulam ſpatium dimittitur palmi vel circa. Famuli Cardinalium, vt primùm diſtributio cellularum facta eſt illas ornare properent, quæ per literas alphabeti ſignantur. Inde non ordine, ſed ſorte patribus diſtribuantur pridie, quàm ingrediantur conclaue: vt cortinis le-

ctis & opportuna ſuppellectili in tempore poſſint ornari. Locus ipſe conclauis ita vndique clauden dus, ac muniēdus eſt, vt aditum nullum niſi vnum tantùm (vt diximus) habeat, nemoq; incluſos alloqui, videre, ſeu quippiam ad eos clam mittere queat. Sed aduertendum eſt maximè, nè ſupra aut infra, ſiue à lateribus habitationum conclauis ire, ſtare, habitareve quiſpiam poſſit, nè voce, ſigno, ſono, aut aliquo alio ingenio perſcrutari quę intus fiunt, valeat. Interea patres crebrò conueniant vel in ſacriſtia eccleſiæ, vbi exequiæ defuncti Pontificis celebrantur, finita miſſa; vel in domo Domini Camerarij ſi ea eſt idonea, & ſi is eſt ex numero Cardinalium (Nam & extra collegiū poteſt eſſe Camerarius.) Adminiſtratio enim temporalium, & vrbis, ac Romanæ curiæ gubernatio, vacante ſede ad ſacrum Collegium, & præcipuè ad ipſum Camerarium ſpectat, & ideo apud nullum alium Cardinalem, ſed apud eum tantùm, aut apud aliquam ædem ſacram (ſi magis id libet) conuenire ſolent. Inter alia ibi conſtituunt quadruplices cuſtodes futuri conclauis. Primæ portæ palatij cuſtodia alicui magno prælato, vel nobili potenti, vt primùm obijt Pontifex, committitur: qui armata cohorte die noctuq; palatium, patresq; tueatur: cui ducenti, ſiue trecenti pedites aſſignantur. Secunda cuſtodia eſt in prima porta quà ad locum conclauis aſcenditur: Et hæc demandatur conſeruatoribus, & capitibus

Regionum

Regionum vrbis: qui adiunctis ſibi aliquibus nobilibus ciuibus, portam ipſam cuſtodiant. Tertia cuſtodia in ſecunda porta aliquantò ſuperius demandari ſolet oratoribus laicis, ſiue non prælatis Regum, aut principum, aut etiam aliquibus magnis, & potentibus proceribus, numero ad id idoneo. Quarta aũt cuſtodia, quæ eſt in ipſo aditu vnico conclauis, committi conſueuit prælatis dignioribus Romanæ curiæ ſex aut octo, ſiue ſint oratores, ſiue non: & ſi commodè fieri poteſt, & alij idonei cenſeantur, curandum, vt ex diuerſis nationibus eligantur, vt omniũ ſtudijs tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hæc omnia quòad cuſtodiarum diſtinctionem, & cuſtodum numerum, & qualitatem, in arbitrio ſunt Sacri Senatus, qui pro temporis & loci commoditate, & conditione opportunè prouidere conſueuit. Cuſtodes primæ portæ palatij cum armatis, vt primùm obijt Pontifex, locum ſeruant, alij verò cum patres intrant conclaue. Et hæc quidem porta quatuor, vt diximus, ſerris munitur, extra vna, ſupra porticulum duabus, infra porticulum ipſum etiam vna. Et ſimiliter interiore parte idem porticulum vna: cuſtodes ipſius loci claues duas portæ, & clauem porticuli retinent clerici ceremoniarum: aliam portæ clauem & clauem porticulæ interioris: ita vt neque porta, neque porticulum aperiri poſſit ſine conſenſu illorum, qui ſunt intus, & qui ſunt extra. Aulæ ſiue duæ ſint, ſiue

tres, reſeruantur pro deambulatione patrum. Et in vna ex eis remotiori ſcilicet, aliquando ſimul conuenire ad ea ſtatuenda quæ ſunt præter electionem Pontificis. Quanquam ſecundùm ſacrorum canonum conſtitutionem fas non ſit patribus aliud tractare in conclaui, niſi de prouidendo manifeſto, & vrgenti periculo terris Eccleſiæ & de ſubſtituendo pro tempore pœnitentiario ſummo, & camerario S. R. Eccleſiæ, ſi interea vacarent, non eſt incõueniens & à maioribus noſtris frequentatum eſt tractare aliqua, quæ etſi ipſum actum electionis præcisè non reſpiciant, tamen laudabile regimen futuri Pontificis concernunt, & ipſius Pontificis religioſam adminiſtrationem honeſtiori quodam vinculo tẽperant. Cæterum ſi aliquando contigerit, vt alibi celebranda eſſet Pontificis electio, hinc eſſet ſumendum exemplum & curandum inprimis, vt locus ipſe idoneus, & tutus & fideli militum manu munitus ſit: deinde vt aditus ad cõclaue triplici cuſtodia firmari poſſit: tum aulam quandam ita capacem habeat, vt in ea cellulæ omnes pro Cardinalibus commodè conſtituantur: Inde vt ſacellum contineat pro re diuina, & electione celebranda idoneum: demum aulas aliquas pro deambulatione, & latrinas ad partem: & ita claudendum eſt ipſum conclaue, vt nemo incluſos videre, nemo eos alloqui, aut ad eos quippiam latenter tranſmittere iacereve vllo modo queat. In eum locum ſupellex opportuna

portuna

portuna conuehenda eſt pro Cardinalibus & eorum famulis, eſculenta & poculenta nulla, præter aquam & confectiones, & quæ ad medicinam pertinent. Quæ verò ad cibũ & potum attinent, portantur veſpere & mane ſingulis diebus. Deſcripta ſummariè loci in quo electio celebrari debet conuenienti forma, ad ipſam electionem deueniendum eſt: cuius modum & originem altius aliquantulum repetere non incongruit.

ORDO ELIGENDI PONTIFICIS & ratio. Cap. III.

IVs itaque eligendi ſummi Pontificis à Chriſto domino deriuatum eſt. Ipſe enim Chriſtus primum denominatione ſucceſſorem inſtituit, dicens Petro: Paſce oues meas. Et ea ratione Petrus Clementem etiam nominauit: quod tamen ita creditur, ſi à Senatu eccleſiæ Roma. admitteretur. Senatus autem Romanæ Eccleſiæ à Petro diuina inſpiratione inſtitutus eſt, cum quo omnia ardua eccleſiæ negotia explicaret. Ad quem vt referret, videlicet collegium xxiiij. Senatorum ex præsbiteris & diaconibus Romanæ vrbis; inſtar xxiiij. ſeniorum, quos agnus Dei Chriſtus Saluator, in Apocalipſi Ioannis aſtantes habere perhibetur. Hos enim Petrus loco aſſiſtentium Apoſtolorum poſt eorum per orbem diuiſionem elegerat ac deſignarat, ac conſiliarios Romanæ Eccle-

ſiæ coadiutoresq́; atq; Romani Pontificis electores inſtituit. Cognoſcentes igitur huiuſmodi denominationis formam grauiter in futurum Eccleſiæ poſſe nocere, Senatores non Clementem acceperunt, ſed Linum elegerunt, & illum poſt Petrum Pontificatui Romano præeſſe voluerunt: quamuis deinde Clemens decedentibus Lino, & Cleto, ab ipſo Senatu electus fuerit. Hic autem mos poſt Petrum longo tempore fuit obſeruatus: vt videlicet Senatores Romanæ Eccleſiæ Summum Pontificem eligerent: Ipſi autem Senatores præsbiteri ſcilicet & diacones vrbis, temporibus, Silueſtri primi Papæ ſunt appellati. S. R. E. Cardinales: principes videlicet in Eccleſia: qui poſtea tempore Innocentij Papæ iiij. quod ille in Concilio Lugdun. cauit pro inſigni ariſtocratiæ & maieſtatis in Eccleſia pileum rubrum ſuſcepere. Interea verò orientibus (vt aſſolet in rebus humanis) ſcandalis & ſciſſuris, inter eoſdem Senatores, reliquus Clerus Romanus & populus ad præſentiã ſolummodò exhibendam in electione Pontificis, & eius corroborationem adiunctus eſt, inde (vt plerunque fit) inducta violentia aut aliter quomodocunque, alij etiam à Senatoribus ipſis ad ipſum actum & ius electionis actiuè tantùm cœpe runt interuenire, licèt paſſiuè priſcis illis temporibus ſolis ipſis Senatoribus in præsbiteris & diaconibus S. R. E. ius electionis in Summum Pontificem conueniret, prout patet ex concilio Ste-

phani

phani Papæ: & habetur in decretis lxxix. diſt. Oportebat. cum duobus ſequentibus capitibus. Vnde ſatis liquet, à Petro de præsbiteris & diaconibus. S. R. E. in Summos Pontifices eligendis, qui ſemper fuerunt Senatores Eccleſiæ: & hodie & Stephani temporibus Cardinales nominati. Procedente autem tempore ad ſedandas maiores contentiones & tumultus, qui ob eam rem ſæpè oriebantur, Romani Imperatores manus ita appoſuerunt, vt nemo in Pontificem canonicè electus diceretur, niſi principis decreto eſſet confirmatus. Liberata poſt hæc tempora Italia, ac Romana Eccleſia à Lõgobardorũ duriſſimo iugo erepta: Hadrianus primus vt lxiij. diſt. c. Hadrianus, ſiue Leo. iij. vt alij volunt., Romanum Imperiũ ex Græcis in Germanos tranſtulit, Carolumq; magnũ Auguſtum declarauit: cui electionẽ Rom. Pontificis, & ius ordinãdæ Ro. Eccl. conceſſit. Nec multò poſt Leo octauus Imperiũ Othoni Alemanorum Regi ex Saxonũ proſapia primò confirmauit lxiij. di. In ſinodo. ſed poſtea pientiſſimi Imperatores, cùm experiẽtia didiciſſent, alijs forſan nõ ita pijs principibus ſuccedentibus huiuſmodi autoritatẽ Ro. Eccl. & reipublicæ Chriſtianæ pernitioſam fore, præſertim quoniam Romanus Pont. à Chriſto inſtitutus eſt, vt Imperatorem, & omnes oues paſceret, purgaret, atque ſpiritualiter iudicaret, illa ſe poteſtate abdicarunt, iusq; integrum ad Senatum Eccleſię & Romanum Clerum,

&

& populum redijt. Ludouico præſertim Imperatore ſtatuente atque volente lxiij. diſtin. Ego Ludouicus. ex quo pro vera Romani Pontificis ſuprema monarchia ſatius oſtendenda ad id res deducta eſt, vt Gregorius V. Othone iij. conſentiente, Imperatores de cætero à nonnullis principibus ſpiritualibus, & ſæcularibus fore eligendo ſanxerit: & ſic ad Summum Pontificem Dei vices gerentem in terris, tanquam ad eum, per quem reges regnant, ſupremum Chriſtianæ monarchiæ principem Romani Imperij moderationem pertinere ſignificauerit. Verùm cum varijs contrarijsq; vulgi ſeditionibus atque ſtudijs, & aliquando principum violentia in electione Pontificis creberrimi tumultus, contentiones, rixę, atq; etiam cruentiſſimæ pugnæ committerētur: ſæpeq; altero per vim deiecto alter cathedram occuparet: res Romanæ Eccleſiæ in maximam perniciem deuenerat. Nam paruo annorũm interuallo, decem diuerſorum meritorum viri, Petri ſedem tenuerunt, Benedictus nonus, Syluester tertius, Gregorius ſextus, Clemens ſecundus, Damaſus item ſecundus, Leo nonus, Victor etiam ſecundus, Stefanus nonus, Benedictus decimus: cuius ſucceſſor Nicolaus ſecundus, Pontifex Maximę prudentiæ & ſanctitatis, vt tantis malis obuiaret, anno ſalutis quinquageſimo primo ſupra milleſimum, in concilio Lateran. ſacram legem de electione Ro. Pontificis per ſacrum Senatum ſacroſanctæ

ſanctæ Romanę Eccleſiæ Cardinalium peragendã eſſe: quod deinde in Concilio Senen. Alexand. iij. & in Lug. Greg. decimus, ac Vienneñſi, Clemens quintus confirmauerunt: cuius quidem legis obſeruantia Apoſtolicam Sedem ex maxima calamitate liberauit. Deinde vt ſchiſmata tollerentur, Alex. iij. in Concilio generali ſtatuit, vt ille demum canonicè electus cenſeretur, in quem duæ collegij partes conſenſiſſent, ſed vetuit Simmachus cuipiam licere Pontifice adhuc ſuperſtite, verbo ſcripto, vel promiſſionibus, iuramento, aut aliquo alio modo agere de ſucceſſore: tranſgreſſores dignitate & conditione priuãs, accuſanteſq; & conſcios impunitate ac præmio afficiendos cenſens. Nicolaus inſuper præfatus voluit, Romani Pontificis electionem cum deliberatione prædeceſſoris fieri debere. Poſthęc autem ne diutinę vacationis incommodis Rom. Eccleſia premeretur, neve patres varijs ambientium ſtudijs corrumpi poſſent, Gregorius prelibatus eius nominis decimus, in concilio Lugdunen. ſtatuit Romano Pontifice vita functo, Cardinales præſentes decẽ tantùm dies abſentes expectare debere, moxq; cum illis qui adeſſent, locum conclauis in vrbe, in qua Pontifex cum ſua curia reſidebat, ſimul ingredi cum vno tantùm miniſtro: vel ſi patens neceſſitas fuerit, cum duobus. Conclaue ipſum nullo pariete aut velamine ſeparandum: in communi habitandum, ita claudendum, vt nullus poſtquam conuenerit,

uenerit, egredi queat: Neminem colloquium admittendum, niſi fortè re vrgente, & vniuerſo collegio approbatum, & à nemine nuncios, ſiue literas accipiendas, feneſtram ſiue porticulum vnum tantùm dimittendum, quo ſubminiſtrari poſſint, quæ ad vitam pertinent. Si verò poſtquam patres intrauerint, intra tres dies electionem non perfecerint: per quinque ſequentes dies tam in prandio quàm in cœna vno tantùm ferculo contentos eſſe oportere, quibus elapſis, ſi adhuc concordes non fuerint, panis tantùm, vinum & aqua illis adminiſtrentur, quòad Pontificem ritè eligãt. Interim verò nihil de camera Apoſtolica à patribus percipiendum: nihil aliud omnino agendum, niſi communi conſenſu aliquid pro patrimonio eccleſiæ neceſſariò ſit prouidendum. Si quis ex patribus ob aduerſam valetudinem, aut de nouo adueniens ingredi voluerit, re adhuc integra, admittendum ea conditione, vt eo vtatur quo alij patres tunc vtuntur. Si extra locum ſuæ curiæ Pontifex deceſſerit, conueniant Cardinales in ciuitate illius territorij, vbi deceſſit in palatio Epiſcopali, vel alio condecenti loco, & omnia ſeruent quæ ſuperius ſunt dicta. Statuit & alia pleraq; Gregorius, quæ ad dominos conclauis & patrum tutelam ac ſecuritatem pertinent: hortatur patres ad electionem ritè faciendam pro Dei honore et publica vtilitate, et pactiones, iuramenta, obligationesq; omnes pro ea re factas damnat atque irritat.

irritat. Hoc Gregorij decretum Clemens confirmans declarat, illudq́; per ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales vacante ſede, nullo modo immutari poſſe: nec licere Cardinalibus quicquam poteſtatis, aut iuriſditionis Pontificalis tunc exercere, niſi officio camerarij & maioris pœnitentiarij, ſi fortè per id tempus vacarent, pro tempore prouidere. Pro territorio autem diœceſim intelligi voluit hac additione, quòd ſi audientia earum & literarum Apoſtolicarum in aliquo certo loco Pontifice moriente remanſerit, electionem ibi, non autem vbi Papa deceſſerat, eſſe celebrandam, niſi prius per Papam ſtatutũ fuiſſet de curia tranſferenda. Item ſi electione non completa, patres de Conclaui ſimul vel ſucceſſiuè exierint, compellendos eſſe à dominis, ſeu magiſtratibus locorum, rurſus ad Conclaue redire, & opus perficere. Demum abſoluit omnes Cardinales ad effectum electionis ab omnibus cenſuris, & pœnis. Extat & Decretum Clementis ſexti circa annum ſalutis quadrageſimum ſupra mille & trecentos editum: per quod ſuperiora ſtatuta limitãtur. Quod quia vltimum eſt, & in ſacrorum canonum codicibus non adhuc deſcriptum, de verbo ad verbum duximus inſerendum. Clemens &c. ad perpetuam rei memoriam. Licèt in conſtitutione à fe. re. Greg. Papa x. prædeceſſore noſtro, ſuper electione Roma. Pontificis edita in Concilio Lugdunen. inter cętera caueatur expreßè, quòd ſi eundem

Pontificem

Pontificem in ciuitate, qua cum ſua curia reſidebat, diem claudere contingat extremum, Cardinales in palatio, in quo idem Pontifex habitat, omnes conueniant, & in eo ſinguli ſingulis, niſi illi, quibus ex patenti neceſſitate duo permittuntur, ſint contenti ſeruientibus clericis vel laicis, prout elegerint: vnum conclaue nullo intermedio pariete, vel alio velamine habitent in communi, & quod diebus certis non facta prouiſione de paſtore decurſis, panis, vinum, & aqua tantummodo eiſdem Cardinalibus, donec ſubſequatur prouiſio, adminiſtretur. Quia tamen, ſicut frequenti multorum aſſertione & in Cardinalatu conſtituti percepimus, nonnulli ex Cardinalibus ipſis in obſeruatione conſtitutionis ipſius grauati nimium extiterunt: multiq́; ex ipſis duos in dicto conclaui habuerunt ſeruitores non abſque ſcrupulo conſcientiæ, propter ambiguitatem dictorum verborum, videlicet ex patenti neceſſitate duo permittantur in dicta conſtitutione, vt præmittitur contentorum: Nos prouidere ſuper his cupientes, ex his et aliјs certis cauſis rationabilibus quæ ad id noſtrum animum induxerunt, rigorem conſtitutionis ipſius, & ad fratrum noſtrorum ſupplicationem in hoc prouidemus temperandum. Statuentes quòd Cardinales, poſtquam conclaue huiuſmodi, ſeu clauſuram pro dicta electione celebranda intrauerint, ſinguli duos ſeruientes tantũ clericos, vel laicos, prout duxerint eligendos, ac

inſuper

inſuper ſingulis diebus præter panem, vinum & aquam in prandio, & in cœna vnum duntaxat ferculum carnium vnius ſpeciei tantummodò, aut piſcium, ſeu ouorum cum vno potagio de carnibus vel piſcibus, principaliter non confecto, & decentibus ſalſamentis habere valeant vltra carnes ſalitas: & herbas crudas, ac caſeum, fructus, ſiue electuaria. Ex quibus tamen nullum ſpecialiter ferculum conficiatur, niſi ad condimentum fieret vel ſaporem, nullus verò eorum de alterius ferculo veſci poſſit: liceat etiam eis ex decentia honeſtatis habere in clauſura huiuſmodi, cum in lectis quieſcendi cauſa, vel dormiendi eſſe voluerint, intermedia velamina ſimplicium tantummodò cortinarum. & ſe. me. Clementis Papæ quinti prædeceſſoris noſtri, & alijs conſtitutionibus Apoſtolicis contrarijs: quibus propter hoc in alijs derogari nolumus, non obſtantibus quibuſcunque. Nulli ergò, &c. Datum Auinioni viij. Idus Decembris, Anno X.

EXHORTATIO, VT REVIDEANtur maiorum Decreta ſuper electione. Cap. IIII.

HAec pauca ex decretis ſanctorum patrum libauimus, pro ingenij noſtri imbecillitate. Sed hortamur Reuerendiſſimos. D. Cardinales, vt cum electionis negotium imminebit, ſecundùm

dùm Hoſtienſis in ſua Lectura conſilium, diligenter reuideant Pontificum & conciliorum ſtatuta de clectione Romani Pontificis edita, & Doctorũ ſuper ea rè interpretationes. Et quoniam res eſt maximè ardua, indigetq́; magna diſcuſſione, fiet fortaſsis ſuper hac reſpecialis tractatus. Exequijs igitur defuncti Pontificis per nouem dies completis, & conclaui opportuno præparato: decima die patres conueniunt in Baſilica ſancti Petri, vel alibi, pro temporis & loci opportunitate: vbi per vnũ ex eis Miſſa de Spiritu ſancto celebratur, & in fine per aliquem prælatum ſeu doctum virum habeatur ſermo, in quo moneantur patres, vt ſepoſitis omnibus priuatis affectibus, Deum tantùm præ oculis habentes, Sanctę Romanæ & vniuerſali Eccleſiæ de paſtore idoneo prouidere curent. Eſtq́; admodum conueniens, vt decreta ſummorum Pontificum pro electione huiuſmodi ſtatuta ab ipſo oratore ſummatim repetantur, & reducantur ad memoriam dominorum Cardinalium. Re diuina peracta, ſi placet patribus tunc intrare Conclaue: Clericus, cęremoniarum capiat crucem Papalem, & procedat: quem Cardinales ſequantur, Epiſcopi, Præsbiteri, Diaconi: crucem præcedunt familiares Cardinalium laici, & immediatè cantores cantantes himnum: Veni creator ſpiritus. *Et in conclaui apud altare prior Cardinalium dicit orationem:* Deus qui corda fidelium. *Poſt Cardinales ſequuntur prælati, &*

alij curiales cleri. Cardinales erunt cum ſuis cappis obſcuris. Si verò volunt differre introitum ad veſperam, conueniant de hora, & vadant domum ad prandium, vbi hora congrua fuerit antequam diſcedant: ſi prius hoc non fecerint, quòd facere conuenit: ſi poſt miſſam ſunt ingreſſuri conclaue, conuocent familiam ſuam vnuſquiſque, moneant, hortentur omnes primùm ad orandum clementiſſimum Deum, vt patribus inſpiret ea circa electionem futuri Pontificis agere, quæ ſuæ placita ſunt voluntati, & ſaluti ſanctæ Romanę Eccleſię, atq; vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ profutura. Tum vt domum die noctuq; bene cuſtodiant, magiſtro domus obediant: pacificè & quietè inter ſe viuant, & per vrbem non multùm vagentur. Noctu autem domi ſe omninò contineant: deinde hora præſcripta in nomine Domini vadãt ad baſilicam ſancti Petri, ſi Romæ & in palatio Apoſtolico ſit conclaue. Sin alibi ad Eccleſiam conclaui proximam: & valdè honeſtum, immo neceſſarium videtur, vt antequam cõclaue ingrediantur, patres omnes Deo ſe reconcilient, confiteantur peccata ſua, & qui non ſunt celebraturi communicent, vt ſint capaces gratiæ ſpiritus ſancti, in tanta re peragenda admodum neceſſaria. Poſtquam verò omnes conuenerint, aſcendant ſimul ad conclaue. Et cum ad altare conclauis conuenerint, prior Epiſcoporum Cardi. omnibus alijs aſtantibus, & præſente ac rogato aliquo Notario exigat corpo-

rale iuramentum, tactis ſacris Euangelijs à custodibus conclauis, & à ſecundis, ac tertijs custodibus, quòd fideles & diligentes erunt ad custodiendum palatium & conclaue Reuerendi. D. Cardinalium, neq; permittent Reuerendiſſimos D. Cardinales vllo modo grauari vltra constitutiones ſanctorum patrum de electione Romani Pontificis statuentes, & maximè Clementis Papę ſexti, quas quantùm ad eos pertinet, omni studio & integritate ſeruabunt, & ab alijs pro viribus facient obſeruari. Quarti verò cuſtodes, id est, portæ vltimæ introitus conclauis, pręter hęc iurabũt, quòd non permittent aliquem appropinquare ad portam conclauis, aut loqui, ſiue literas dare aliquo modo illis, qui ſunt intus, niſi de expreſſo conſenſu totius collegij, & ſcripta, quę ad collegium pertinerent. Item quòd perſcrutabuntur cibaria & vaſa, quæ intromittentur omni ſolertia & fide introſpiciendo epulas, fercula, ne forſan laterent aliquæ literę: vinum & aqua in vaſis vitreis portari facient, & conſtitutiones præfatas integrè obſeruabunt. Tum excluſis omnibus alijs prior Epiſcoporum Cardinalium ipſos Cardinales verbis conuenientibus hortabitur, vt velint cogitare magnitudinem rei, de qua ſunt tractaturi: nihil qua inter eos excellentius eſſe poteſt. Electuri enim ſunt Ieſu Christi Vicarium, Petri ſucceſſòrem, Pastorem dominici gregis, aulæ cœlestis clauigerum, & omnium Chriſtianorum principem:

debere

debere illos memoria repetere formam, atque rationem à ſanctis patribus traditas in electione ſeruandas: quas ſine grauiſſima Dei offenſa & propriȩ ſalutis diſcrimine, prȩtermittere nō poſſunt. Proinde dimiſsis omnibus animi affectibus, ſolum honorem Dei, ſalutem reipublicæ Chriſtianæ, & Romanæ Eccleſiȩ commodum ante oculos habeāt, & talem eligere curent, qui Eccleſiæ Dei præeſſe, & prodeſſe valeat, & ſciat. His peractis Reuerendiſsimi D. Cardinales ad cellulas quiſque ſuas diuertunt: & camerarius aliјque officiales cameræ Apoſtolicæ omnes extra conclaue abire iubent, præter eos, quos remanere oportet, vt infra dicemus. Tum omnibus prædictis expulſis, porta conclauis cum ſuo porticulo omnibus ſerris claudatur intus, & extra: aſſignenturq́; claues duæ clericis ceremoniarum interioribus, & tres prælatis cuſtodibus exterioribus. Deinde accenſis funalibus, aliqui iuſſu patrum adhoc deputati, latebras anguloſq́; omnes conclauis diligenter ſcrutentur, ne quis extra ordinem inter clauſos remanere poſſit, in conclaui ordinarie. Sic remanent omnes Reuerendiſsimi D. Cardinales & vnuſquiſque illorum p o ſuo ſeruitio retinet duos ſeruientes tantùm: ſi quis autem aduerſa valetudine præmeretur, conceditur ſibi tertius miniſter ex conſuetudine, non ex conſtitutione. Præterea ſacriſta ſacri palatij ſolus & duo clerici cȩremouiarum. Seruitores Dominorum Cardinalium quiſque hero

ſuo famulatur. Sacriſta diuina celebrat in communi coram patribus, & veſtes, ac paramenta futuri Pontificis ſeruat, pręparatq́;. Clerici cęremoniarum celebranti ſubminiſtrant: ſubſellia pro dominis Cardinalibus, vbi & quomodo illis placet, pręparant, & in communi omnibus patribus ſeruiunt: conſueuitq́; alijs ſuperioribus temporibus inſtrumentum de electione Pontificis confici. Cùm prandij ſeu cœnæ tempore cibaria afferuntur, familiæ Cardinalium cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portantur) vſque ad ſecundam cuſtodiam deducunt. Tum præfectus familiæ illius Cardinalis cum duobus qui cornutam portant, vſque ad vltimam cuſtodiam accedunt. Prælati cuſtodes cornutam aperiunt, fercula & omnia, quæ intus ſunt diligenter perſcrutantur, nequid literarum inſit. Tum aperto extrinſecus porticulo, intrinſecus aperiri per clericũ cęremoniarum, vocariq́; ſeruientes illius Cardinalis, cuius cornuta eſt aduecta, iubent: illiq́; cornutam cum cibis aſſignant, & vinum quod eſt in vitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra aſtant, ad portam conclauis non accedunt: & qui intus ſunt, à prelatis cuſtodibus cornutas recipiunt, & qui primùm venerint, primùm expediuntur. Ante portam intus aliquantulum remotè ſuſpenditur cortina quædam, nè per porticulum, cùm aperitur, videri poßint, qui ſint intus. Et hoc ſemper ſeruatur cum cibaria portantur.

Primis tribus diebus miniſtrantur patribus cibi liberè pro eorum voluntate, illis elapſis, panis, vinum, & aqua cum vno ferculo tantùm carniũ, piſcium, vel ouorum, vnius ſpeciei cum ſalſamentis, ſapore, caſeo, herbis crudis, & fructibus. Neque ſecundùm conſtitutionem Clementis, licet alicui ex patribus de ferculo alterius veſci. Dum patres comedunt, aut aliquid aliud in cellulis agunt, cortinæ anteriores & collaterales apertæ ſemper eſſe debent, niſi cum in lecto interdiu, ſiue noctu quieſcunt. Cùm autem collegialiter à patribus eſt aliquid agendum, vtuntur croceis obſcuris, & ſubtùs paruo caputio ſupra rochettum. Eſt autem crocea genus chlamidis longe ad terram vſq; à parte anteriori aperta, à ſummo ad imum circa collare rugoſa, in formam capparum prælatorum, ſi demas cucullum: quando autem ſunt in cellis, aut per aulas deambulant, poſſunt eſſe in rochettis ſiue cum paruis mantellis deſuper, vt magis placet. Caueant diligenter patres, ne cùm horas canonicas ſoli, vel cum alio legũt, ſeu quippiã aliud in cella agunt, moleſtiam aut impedimentum inferant. Et in primis ne conuenticula noctu agitẽt, neve ambiendo per cellulas, ſiue per aulas immoderatè diſcurrant. Idq; multò magis curent ſeruientes, maximè, ne dum patres quieſcunt, ſurſum & deorſum diſcurrendo ſtrepitum faciant. Noctu locis opportunis ardeant lampades, & aſſiduò in locis tenebroſis apud latrinas. Conſueuerunt

runt noſtris temporibus patres, antequam ad electionem deueniant, ſtatuere quædam cõmuni conſenſu à futuro Pontifice confirmanda, quę poſtea ſinguli ſubſcribunt, iuramentoq́; aſtringunt ſe obſeruaturos, ſi ad Pontificatum aſſumantur. Hæc vbi perfecerunt, de electione agere incipiunt.

QVÆ SERVANDA, NE ELECTIO poſsit impugnari. Cap. V.

SEd aduertendum eſt, per Reuerendiſſimos D. Cardinales, vt in electione ſeruent ſanctorum patrum canonicas conſtitutiones, Nicolai ſecundi, ſeu Alexandri tertij, Gregorij decimi, Clementis quinti, & ſexti, & aliorum ſi quæ ſunt, nè impugnari poſſit electio. Sciantq́; tàm Epiſcopos, quàm Prẹsbiteros, ſeu Diaconos Cardinales æqualem in eligendo poteſtatem habere, neque fieri relationem meriti ad meritum, neque zeli ad zelum: ſed numeri ad numerum, ita vt ille, qui à duabus partibus Cardinalium cuiuſcunque ordinis ſit, ritè electus ſit, pro vero & indubitato Pontifice habeatur, & Cardinales nouos, vt primum creati & publicati fuerint, eandem habere poteſtatem in electione, niſi os fuerit eis clauſum à Pontifice, & non apertum ante mortem, quia tunc non haberent poteſtatem, ſin autem non fuiſſet eis os clauſum, integra permaneat poteſtas. Poſt mortem Innocentij vi. in electione ſucceſſoris

ris, in qua fuit electus Vrbanus quintus extra col legium, tunc Abbas Sancti Germani Altiſiodorenſis de Rocha. Abbas Cluniacenſis aſſumptus in Cardinalem per Innocentium, primò venit ad Curiam in die obitus dicti Innocentij: & quanuis inſtallatus non eſſet in conſiſtorio, nec haberet titulum fuit admiſſus per alios Cardinales ad conclaue electionis, vt alij Cardinales antiqui et ita duo ex Cardinalibus antiquis ex commiſſione collegij cauſa cognita iudicarunt eſſe faciendum, quia ſola aſſumptio ad Cardinalatum habet ius eligendi, & alia Cardinalibus conuenientia: & propterea Papa in tempore clauſit os nouis, quod prius erat apertum. Et quamuis Romanus Pontifex canonicè inſtitutus, nullo humano iudicio iudicari poſſit, ni fiat hæreticus: ſi tamen contra formam iſtarum conſtitutionum Papatum ſibi vſurpauerit, tàm ipſe quàm ei adhærentes ſunt excommunicati, & ſimiliter electus per ſeditionem, impreſſionem, vel quodlibet aliud ingenium, videlicet per calliditatem & fraudem. Conſuetudo fuit apud ſuperiores, vt duæ Miſſę ſingulis diebus in conclaui dicerentur, vna de die currenti, altera propria, quæ ſede vacãte dicitur, & ſcripta eſt in fine huius voluminis, vna per ſacriſtam, altera per aliquem ex Capellanis Cardinalium, niſi ipſi Cardinales perſonaliter velint celebrare. Cum igitur de electione agere volunt audita Miſſa, Domini Cardinales ſoli in Capella illa remanent, ſe-

dentq́; ſuper ſcabella, ſiue ſcamna illis parata: ſuper altare reſtat calix vacuus, & patena, ante altare menſa parua rubeo panno cooperta ponitur, & ſuper eam pugillares, & papirus. Inter concauum & altare iuxta menſam ponuntur ſcabella tria. In quorum medio Epiſcoporum, à dextris Præsbiterorum, & à ſiniſtris Diaconorum Cardinalium priores ſedent. Sacriſta verò, familiares Cardinalium, & omnes alij, qui in conclaui reperiuntur, in capella maiori vbi cellulæ ſunt, clauduntur, ſoli clerici ceremoniarum ſolent extra portam capellæ paruæ, vbi patres clauſi de electione tractant, expectare, præſto venturi, ſi à patribus pro aliqua re vocarentur. Cùm omnes ordine ſuo conſederint, prior Epiſcoporum in loco prædicto ſedens, commodis verbis hortatur patres ad prouidendum ſanctæ Romanæ Eccleſię de viro idoneo, & ſufficienti, & qui tantum onus vtiliter ferre queat. Deinde proponit eis per quam viam ad electionem procedere placeat, per viam compromiſſi, ſiue per viam ſcrutinij. Quod ſi fortè aliquis patrum diceret in hanc ſententiam: Reuerendiſſimi Domini perſpecta ſingulari virtute, probitate &c. Reuerendiſſ. D. N. ego iudicarem ſine alio proceſſu, ipſum eligendum ad ſummum Pontificatum, & ex nunc ego eligo ipſum in ſummum Pontificem ſanctę Romanæ Eccleſiæ: ſi alij vel ſaltem duę partes iſtius ſententiam ſequerentur, & viua voce ſimili modo illum talem eligerent, ille

eſſet

eſſet canonicè electus, & verus Papa. Et vocatur per viam ſpiritus ſancti talis electio ſine ſchedulis aut compromiſſo: Sæpeq́; apud maiores noſtros fuit celebrata hęc via. Si Dominis Cardinalibus placuerit procedere per viam compromiſſi, oportet quòd omnes concordent ad compromittendum, aliter non tenet: niſi fortè duæ partes tamdiu in ſententia permanerent, quoad compromiſſarij electum nominarent, illumq́; compromittentes comprobarent, tuncq́; vt electus à duabus partibus eſſet canonice electus. Forma autem talis compromiſſi eſt eiuſmodi.

IN NOMINE Domini amen. Anno eiuſdem &c. die &c. Nos Epiſcopi, Præsbiteri, & Diaconi ſanctę Romanæ Eccleſię Cardinales omnes & ſinguli in conſiſtorio exiſtentes, videlicet T. Oſtienſ. D. Portuenſ. (& ſigillatim omnes alij nominentur Cardinales) de electione tractantes Summi Pontificis: elegimus & eligimus per viã procedere compromiſſi, & vnanimiter & concorditer, nemine diſcrepante, legimus compromiſſarios Reuerendiſſimos patres Dominos T. Epiſcopum &c. A. tit. ſancti, N. prẽsbiterum & L. ſancti Hadriani Diaconum Cardinales quibus damus plenariam poteſtatem prouidendi ſanctę Romanę Eccleſię de paſtore, ſub hac forma, videlicet quòd duo ex ipſis poſſint eligere tertiũ de ſeipſis, & omnes tres concorditer de collegio, vel de extra poſſint Romanę & vniuerſali Eccleſię prouidere. Et

volumus

volumus, quod dicta poteſtas duret vſque ad conſumptionem candelę inibi ex conſenſu ſingulorum accenſę, & promittimus nos illum pro Romano Pontifice habituros quem dicti compromiſſarij in forma prędicta duxerint eligendum, &c. Compromiſſarij verò ad partem in aliquo loco ſeparato ſe retrahant, & primùm inter ſe proteſtentur, quod per quamcunque prolationem verborũ non intelligunt dare conſenſum ſuum, niſi in ſcriptis illum expreßè ponant, vt inter ſe poſſint vti verbis humanis & reuerentialibus ſine pręiudicio. Alius modus eſt, & magis tritus procedendi per viam ſcrutinij, qui ſi magis placet primò deliberandum eſt, an poſt ſcrutinium eadem die ſit attentanda via per acceſſum. Deinde omnibus in locis ſuis in capella conſedentibus, prior Epiſcoporum cum ſchedula ſua in manu, accedit ad altare, et genu flexus aliquantulum orat, tum ſurgit, & ſchedulam prędictam, quam primò oſculatur, in calice reponit, Priore Diaconorum à ſiniſtra parte altaris, vbi Epiſtola legitur, ſtante, & patenam manu ſua eleuante: has ſchedulas, quę vota eorum continent, & ſcribere ſolent Reuerendiſſimi Domini ad partem, quomodo eis placet in hanc formam, Ego A. Epiſcopus Oſtienſis, Cardi.&c. eligo Summum Pontificem Reuerendiſsimum Dominum meum. D. S. titu. Sancti Marci Præsbiterum Cardinalem, *& eodẽ modo quiſq; nominare põt duos, aut plures*

de

de collegio in eadem ſchedula, & aliquem extra collegium à tergo ipſius ſchedulæ. Schedulam ipſam benè plicatam ſigillo ſuo annulari ſignat: &, vt diximus, facta prius oratione illam deoſculatam quiſque in calicem ponit. Vt autem prior Epiſcoporum ſchedulam in calice poſuit, accedit ad dexterum cornu altaris, & ibi cum priore Diaconorum patenam eleuat, dum patres votorum ſchedulas calici imponunt. Qui ordine ſuo omnes ſigillatim Epiſcopi, Præsbiteri & Diaconi eodem modo, vt de priore Epiſcoporum diximus, ſchedulas in calicem mittunt: ſchedulis in calice depoſitis ſedent patres, & quiſque ante ſe ſcabellum habet cum papiro & pugillaribus: in papiro ſcripta ſunt per ordinem patrum omniũ præſentium nomina cum aliqua diſtantia, ita vt vnũ tantùm nomen in quolibet verſu contineatur, in hunc formæ modum: Reuerendiſsimus Dominus Nicenus habet. Reuerendiſsimus Dominus Rothomagenſis habet.

& ſic de ſingulis. Et ſcribuntur nomina, quibus cõmuniter appellantur, propter breuitatem, & non nomina titulorum. Tum prior Epiſcoporum calicem de altari ſimul cum Diaconorum priore ſumens illud ſuper menſam prędictam imponit. Deinde ipſe & Diaconus ſedent à dexteris priore Presbiterorum ſedente, vt prædiximus. Prior deinde Epiſcoporum ſedens calicem manu dextra capiens, ac ſiniſtra patenam firmam retinens, calicẽ ipſum

ipſum ſuper patenam immittit. Ita tamen vt nihil effundat, & iterum calicem erigens ſuper menſam, vt prius erat, illum conſtituit, tum ſiniſtra aliquantulum patenam eleuans dextra ſchedulam vnam, quæ forte ad manus venit, palam digitis duobus extrahit: illamq́; primo priori Presbiterorum oſtendens, legendam porrigit Diaconorum priori: qui eam mox aperit, & voce qua ab omnibus exaudiri poſſit, diſtinctè legit, Ego N. Cardinalis Papien. eligo in Summum Pontificem Reuerendiſsimum Dominum meum. D. B. titu. ſanctæ Sabinæ Præsbiterum Cardinalē, &c. *vt ibi ſcriptum inuenit. Cardinales omnes tam ipſi tres priores quàm alij, ſuper nomina in ſchedula nominatorum, eligentium nomina ſcribunt in papiris ſuis, vel ſignum aliquod faciunt. Omnibus ſchedulis perlectis, & votis eligentium deſcriptis: tres priores vota computant, & alta voce habentes plures voces Diaconus nominat, dicendo:* Reuerendiſsimus D. A. habet voces decem, & Reuerendiſsimus. V. habet voces octo, & Reuerendiſsimus. D. habet voces ſeptem. *Deinde ſi non poteſt attēperari via per acceſſum, & voces non ſufficiunt, re infecta patres diſcedunt: neque per totum diem aliud agi poteſt circa actum electionis, quia non fit bis in die ſcrutinium. Sequenti die iterum ſummo mane in capella conueniunt, & re diuina peracta, ſcrutiniū, vt die preterita, faciunt: ſchedulas in calicem mittunt,*

tunt, quæ à prioribus extrahuntur, leguntur, & computantur, vt ſupra. Deinde ſi duę partes in ſchedulis non conueniunt, procedũt ad electione m per viam acceſſus. Nam hoc pacto celerius ad finem electionis peruenitur ad illos accedendo, quos in ſchedula nõ nominauerint, & poteſt fieri acceſſus ad vnum, vel plures, ſicut & nominatio in ſchedulis, ſed ex honeſtate & decore iuniores debent aliquantulum expectare, quòd antiquiores acceſſum incipiant. Illis verò diutius ſuperſedentibus, quilibet poteſt incipere, ſurgit qui vult incipere, & dicit: Ego accedo ad Reuerendiſsimum Dominum meum talem, *& ſtatim omnes ſignant ſuper nomen electi nomen accedentis, & ſimili modo & alij qui volunt, accedant, & ſignantur: ſi non concurrunt duę partes, nihil factum eſt, & ſequenti die ad ſcrutinium reuertuntur. Si autem voces ſufficiunt, qui vltimò ex neceſſarijs vocibus accedit, ſolet dicere:* Et ego accedo ad Reuerendiſsimum Dominum meum talem, & facio eum Papam. *Et notandum, quod ſi acceſſus fieret ad plures imperceptibiliter, & inconfuſe ita, vt duo haberent duas partes, nemini ius acquiritur, & pro infecto habetur. Legimus ſuperioribus temporibus, cum duę partes in electione concordabant, priorem Diaconorum conſueuiſſe induere electum mantum Papale, dicendo:* Ego inueſtio te de Papatu, vt præſis vrbi & orbi. *Sed hodiè non ſeruatur. Conuenientibus duabus*

bus partibus in vnum quempiam, ille verus & indubitatus eſt Pontifex: tamen conſueuerunt & alij accedere, & rurſus prior Epiſcoporum omnibus ſedentibus nomine totius collegij, illum talem eligit in Romanum Pontificem, & eius aſſenſum requirit. Quo habito, omnes ſurgunt primò ad congratulandum, deinde eum exuunt crocea, & caputio paruo, & ſic cum ſuo rochetto faciunt illum ſedere ſuper ornata ſede, quam locant ante menſam, vbi priores ſedebant. Imponunt illi annulum piſcatoris, & exquirunt quo nomine velit nuncupari: & tunc ſolet ſubſcribere conſtitutiones ante electionem firmatas, & iuratas, & ſignare aliquas ſupplicationes.

Interim verò prior Diaconorum aperta ſacrarij feneſtrella, qua populus expectans videri poteſt, crucem profert, alta voce clamãs, Annuntio vobis gaudium magnum: Papam habemus. Reuerendiſsimus Dominus Cardinalis S. Sixti electus eſt in Summum Pontificem, & elegit ſibi nomen, Gregorius XIII.

DE INDVMENTIS ELECTI, ET prima veneratione à Cardinalibus. Cap. VI.

HIs peractis ducitur electus in ſacrarium, & à Diaconis Cardinalibus exuitur veſtimentis communibus, quę ex antiqua conſuetudine cedunt

dunt clericis cerẹmoniarum, induiturq́; Papali habitu, toga ſcilicet lanea albi coloris, caligis rubeis, ſandaliȷs rubeis aurea cruce ornatis, cingulo rubeo cum aureis fibulis, birreto etiam rubeo, & demum mundo nitidoq́; rochetto, deinde imponũt ei amictum, albam longam, cingulum, & ſtolam ornatam cum perlis pendentem à collo, ſi eſt præsbiter, aut Epiſcopus. Si autem eſſet diaconus, ſtola ſit ſuper humerum ſiniſtrum in formam diaconi: ſi ſit ſubdiaconus, vel infra, non ponatur ei ſtola: & ita indutum educunt, ac ſuper prẹdictam ſedem rurſus ſedere iubent: ibiq́; ſupplicationes complures ſignat. demum Domini Cardinales depoſitis croceis, & paruis caputiȷs cappas ſuas reaſſumunt: Imponunt nouo Pontifici pluuiale rubeum precioſum, & mitram auro et gemmis ornatam: illumq́; ſedere faciunt ſuper altare, cui Cardinales omnes reuerentiam exhibent per ordinem, pedes, manus, & os deoſculantes.

Dum hẹc aguntur, portẹ conclauis omnes aperiuntur: repagula, muriq́; oſtiorum et feneſtrarum deȷciuntur: pulſantur campanẹ & ſigna lætitiẹ omnis generis ẹduntur. Pontifex nouus prẹcedente cruce & Cardinalibus ad Eccleſiam Sancti Petri deſcendit: & proſtratus ante altare ſine mitra aliquandiu orat: agitq́; gratias Deo, & beatis Apoſtolis. Tum ſurgens à Cardinalibus ſuper altare ad ſedendum conſtituitur cum mitra, et prior Epiſcoporum genuflexus incipit, Te Deum laudamus:

damus: *quem himnum Cantores proſequuntur. Interim Cardinales pedes electi, manus & os deoſculantur ſeruato ordine: quod & alij, qui adſunt, prelati & nobiles faciunt. Finito hymno idem prior Epiſcoporum ſtans à cornu ſiniſtro altaris, vbi Epiſtola legitur, dicit ſuper electum,* Pater noſter. *Deinde* & ne nos, *&c.* Sed libera *&c.* Saluum fac Domine ſeruum tuum electum noſtrum. *Reſpon.* Deus meus ſperantem in te. *Verſ.* Domine exaudi orationem meã. *Reſpond.* Et clamor meus *&c. Verſ.* Dominus vobiſcum. *Reſpond.* Et cum ſpiritu tuo. Oremus, Omnipotens ſempiterne Deus, miſerere famulo tuo. N. electo in Summum Pontificem, & dirige eum ſecundùm tuam clementiam in viam ſalutis æternæ: vt te donante tibi placita cupiat, & tota virtute perficiat, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. *His ſeruatis deſcendit electus de altari, & verſus ad populum ſolenniter benedicit, dicens:* Sit nomen Domini Benedictum. *Tum eodem ordine reuertitur ad cameram Papalem, & ibi quieſcit, & Domini Cardinales reuertuntur ad propria.*

Quòd ſi electus eſſet aliquis extra collegium, & tamen in vrbe, vel loco vicino, antequam patres exeant è conclaui, vocetur nomine collegij ab aliquibus Prelatis, & introductus in conclaui, à priore Epiſcoporum intimetur ei electio, & requiratur eius conſenſus: quo habito, omnia fiant quę

de

de electo præſente ſuperius dicta ſunt. Si autem non conſentiret, iterum ad nouam electionem faciendam procedant. Si autem canonicè electus eſſet abſens, ita quòd per aliquos dies eius præſentia haberi non poſſet: patres publicata eius electione; et deſtinata ad electum idonea legatione, e conclaui exeant: legati cum mandatis, & autenticis documentis nominato electionem inſinuent, & conſenſum exquirant: acceptantem, Summum Pontificem ſalutent, & habitu Pontificali exornent, referantq; patribus, deinde reliqua peraguntur, vt nouo electo, & collegio videbitur. Si autem acceptare noluerit, iterum Domini Cardinales in conclaue reuertantur ad nouam electionem peragendam. Ante coronationem ſuam electus Romanus Pontifex conſiſtoria tenere non conſueuit, neque prouiſiones aliquas eccleſiarum facere. Si tamen aliquo impedimento coronationem diutius differre oporteret, & vrgeret neceſſitas, Eccleſijs rectè poſſet prouidere, & omnia quæ eſſent pro vtilitate Reipublicæ, peragere, & hoc tempore Bulla plumbea literarum ſuarum ab vna tātùm parte imprimetur, vbi ſunt capita Apoſtolorum: ab alia autem, vbi literæ ſui nominis imprimi ſolent, nihil erit. In principio, ſi prius erat Epiſcopus conſecratus, ſcriberetur Innocentius Epiſcopus ſeruus &c. *vt aliàs. Si autem non eſſet conſecratus Epiſcopus, ſcriberetur* Innocentius electus ſeruus ſeruorum Dei. *In fine autē*

C *literarum*

literarum ante Datam, adduntur hæc verba, Nec mireris quod bulla exprimens nomen noſtrum,non eſt appenſa præſentibus. *Nam hi,qui fuerunt hactenus electi in Romanos Pontifices, ante ſuæ conſecrationis, & benedictionis ſolennia in ſuis bullandis literis modum huiuſmodi obſeruare conſueuerunt. In Data autem dicitur loco* Pontificatus noſtri,Suſcepti à nobis Apoſtolatus officij anno primo.

Sectio Secunda.

DE ORDINATIONE ET CONſecratione Summi Pontificis. Cap. I.

CÆTERVM *ſi electus in Romanum Pontificem non eſſet in ſacris ordinibus conſtitutus, vt de Petro Moronco Anachoreta,& de quibuſdam alijs patrum noſtrorũ memoria accedit, ſtatuta per eum die ante diem coronationis, per aliquem Epiſcopum Cardinalem, vel alium,ſi magis placet,ordinetur,& ad omnes ordines etiam preſbiteratum poterit in eadem die ſimul, vel interpellatis diebus promoueri, vt placuit. In promotione autem hæc ſeruabuntur. Conuenient in loco, vbi ordinatio fieri debet, electus Pontifex cum duobus diaconis,& aliquibus præſbiteris*

ſbiteris Cardinalibus, ſubdiacono & acoluthis Apoſtolicis: & omnes conuenientibus ſibi & tempori paramentis ornentur. Deinde Epiſcopus conſecrator cum ſuis miniſtris paretur: paretur etiam ante altare, credentia pro conſecratore, & credentia pro Pontifice electo cum rebus opportunis ad ordinationem. Electus ordinandus ad ſubdiaconatum, in ſede ſua in loco conuenienti conſtituta, primò lauet manus, tum ſupra rochettum paretur amictu, ita tamen vt poſſit imponi ſupra caput cum tempus erit, alba, & cingulo deinde pluuiale, quod poſt collum remittit, vt totum retro dependeat: tum mitram accipiat tẽpori opportunam. Cum omnia parata erunt, electus accedit ad altare, procumbet ad orationem ſine mitra, & ſurgens faciet confeſſionem cum ordinatore, deinde reuertetur ad ſedem ſuam & leget Introitum &c. vt aliàs. & ordinator procedet in miſſa more conſueto, vſque ad collectam ante Epiſtolam excluſiuè. Tunc electus ſuper faldiſtorium procumbet ſine mitra, ordinator autem in ſcabello ad eius ſiniſtram cum mitra: & alij omnes in locis ſuis ſine mitra, & fiet litania per ſubdiaconum, & cum peruentũ fuerit ad locum conſuetum, ſurget ordinator, & benedicet electum tertiò dicens, Vt hunc electum &c. *vt in ordinario. Deinde iterum procumbet, et finietur litania, Tum electus ſumpta mitra reuertitur ad ſedem ſuam, & ordinator accedet ad eũ, & ſedenti cum*

mitra ipſe ſtans cū mitra dat electo calicem vacuū cū patena,& mox vrceolos cū vino, & aqua,buccale,& manutergium.Quę oīa electus tanget ambabus manibus ordinatore dicente. Vide huiuſmodi miniſterium &c. *deinde ſucceſſiuè ēt cum mitra ordinator dicit,* Oremus Deum patrem, Dominum noſtrum &c.*Tum depoſita mitra dicit,* Oremus,flectamus genua,leuate.*Et interim etiam electus ſurgit ſine mitra, & ordinator proſequitur:* Dñe ſancte, pater omnipotens, ęterne Deus &c. *qua finita oratione, electus ſedet ſine mitra, & ordinator accepta mitra imponit amictum ſuper caput electi,dicens:* Accipe amictum &c. *qui mox reaſſumit mitram, & Ordinator imponit illi manipulum in brachio ſiniſtro,dicens:* Accipe manipulum &c. *tum ſurgit electus: extrahitur ſibi mitra & pluuiale, & ordinator induit eum tunicella, dicens:* Induat te Dominus veſte &c. *Sedet deinde electus cum mitra,& ordinator tradit illi librum Epiſtolarū, dicens:* Accipe librum Epiſtolarum &c.*Finita ordinatione Subdiaconatus,ſi electus non vult vlterius procedere, reaſſumit pluuiale, & finitur miſſa more conſueto. Si verò placuerit ad Diaconatum procedere, ordinator apud altare in ſuo faldiſtorio proſequitur collectam diei cum oratione pro ordinando ſub eodem* Per Dominum, *& dicetur epiſtola ſuo ordine. Qua finita, ſi electus ante electionem erat Subdiaconus,paretur in principio*

cipio

cipio ſicut diximus., addito manipulo , & finita epiſtola procumbat in faldiſtorio , & fiet litania , vt diximus . Si autem tunc ordinatus eſt , finita Epiſtola ſurgat et deponat tunicellam, & iterum ſedeat cum mitra & pluuiali à collo , ordinator autem ad eum accedit, & ſtans cum mitra dimiſſis alijs rebus, dicit, Oremus dilectiſsimi Deum patrem omnipotentem &c. *& cùm peruenerit ad,* Per omnia ſęcula. *in præfatione deponit mitram , & proſequitur præfationem vſque ad eum locum, vbi dicitur,* Et quę ſunt agenda concedere, *tunc electo ſine mitra ſedenti imponet ipſe ſolus dextram manum ſuper caput, dicens:* Accipe Spiritum Sanctum ad robur &c. *Deinde proſequitur præfationem vſque in finem, tunc depoſito pluuiali & mitra ab aſſiſtentibus electo ſtāti ordinator cum mitra ponit illi ſtolam ſuper humerum ſiniſtrum, dicens :* Accipe ſtolam candidam &c. *Deinde induit eum dalmatica, dicens :* Induat te Dominus &c. *mox tradit illi ſedenti Euangeliorum librum, dicens :* Accipe poteſtatem &c. *Quo facto , electo ſine mitra ſurgente , ordinator depoſita mitra verſus ad altare dicit ,* Oremus *: & miniſtri ,* Flectamus genua &c. *Et ipſe proſequitur verſus ad electū,* Exaudi Domine, &c. *Et* Domine ſanctę pater &c. *His completis , ſi noluerit ad vlteriora procedere , miſſa ſuo ordine finitur . Si autem ad præsbiteratum , tunc erit promouendus : ordinator reuertetur ad*

ſuum faldiſtorium, & leget graduale, & alleluia ſiue tractum: et poſtea procedet ad ordinem ſacerdotalem, vt ſequitur. Quod ſi electus erat prius Diaconus, parabuntur omnia, vt ſupra: & ipſi addetur ſtola ſuper leuam, in formam Diaconi.

Electus Pontifex in ordine Diaconatus exiſtẽs, cum ad præsbiteratum voluerit ordinari, parabitur vt ſupra diximus, & in miſſa procedetur vſque ad Alleluia, ſiue tractum excluſiuè, vt prædictum eſt, & tunc Pontifex electus paratus amictu, alba, cingulo, manipulo, ſtola in modum Diaconi, & pluuiali à collo retro pendente, procumbit ſuper faldiſtorium ad litaniam, ſi nõ eſt facta, & illa, vt præmiſſum eſt in ſubdiaconatu, finita, reuertitur ad ſedem ſuam: ordinator verò cum mitra ad electum ſedentem accedens, manus ambas ſuper caput electi detectum imponit, nihil dicẽs. Et idem faciunt omnes Epiſcopi, ſiue Præsbiteri Cardinales præſentes, accedentes tamen cum reuerentia, & detectis capitibus. Deinde ordinator ſtans cum mitra, extenta manu ſuper electum ſtantem dicit, Oremus, dilectiſsimi Deum patrem omnipotentem &c. *vt in ordinario. Deinde depoſita mitra,* Oremus: *miniſtri* flectamus genua, leuate: *& rurſum,* Exaudi nos queſumus Domine. *Et in fine expanſis manibus dicit præfationem;* Per omnia ſecula ſeculorum. &c. *vſque in finem. Deinde deponitur pluuiale electi, et ordinator accedens cum mitra reflectit orarium*

electo

electo ante pectus in modum crucis, dicens: Accipe iugum domini &c. *& mox imponit illi caſulam ad ſcapulas à parte anteriori pendentem, dicens :* Accipe veſtem Sacerdotalem &c. *Poſthęc depoſita mitra ordinator ſupra electum dicit,* Deus ſanctificationum omnium autor. *& finita oratione genuflexus ad altare incipit himnum,* Veni creator ſpiritus. *& ſimiliter electus genuflexus, & dicto primo verſu ſurgit, & alij proſequuntur, ipſe verò ordinator accedit cum mitra ad electum ſedentem cum mitra, & inungit ei ambas manus de oleo ſancto catechuminorum, producens cum pollice ſuo intincto duas lineas à pollice dextræ manus electi ad indicem ſiniſtrum: & à pollice ſiniſtro ad indicem dextrum, & mox palmas & reliqua intus inungit dicens,* Conſecrare, &c. *manus electi ita perunctæ: vna ſuper alteram imponuntur. Tunc ordinator deterſo aliquantulum digito cum mica panis tradit in manus electi calicem cum vino & aqua, & patenam cum hoſtia, quæ omnia electus tangit ordinatore dicente,* Accipe poteſtatem offerre, &c. *Quibus peractis electus à ſua ſede, & ordinator in ſuo faldiſtorio lauabunt manus cum mica panis & aqua. Deinde legatur Euangelium more ſolito, & liber offeretur oſculandus electo. Tum ordinator dicit,* Dominus vobiſcum. *& offertorium, & mox accedet ad electum ſedentem cum mitra: & ipſe ſine mitra accipiat de eius manibus offertorium intorti-*

cia accenſa, panem & vinum, vt eſt moris: & per ſingula oſculatur manum electi offerentis: poſt hęc reuertitur ordinatus ad faldiſtorium, & iterum tàm ipſe quàm electus lauant manus: & ſtatim intrant ad altare. Electus accedit ad cornu altaris, vbi dicitur Epiſtola, & Præsbitero Cardinale miniſtrante & ſeruiente de libro ſtans ſine mitra, & voce ſubmiſſa omnia dicit cum ordinatore, & cum ipſo concelebrat ſignãdo & etiam verba conſecrationis cum ipſo proferendo: non tamẽ mouet ſe de loco ſuo vſque ad cõmunionem, et proceditur in miſſa in omnibus, vt conſuetum eſt: & poſt ſecreta de die dicitur ſecreta pro ordinato ſub eodem Per Dominum. *Poſtea quàm ordinator ſumpſerit Sacram Euchariſtiam & partem ſanguinis Chriſti cum particula corporis Chriſti, quæ erat intus communicet electo ſtanti in ipſo cornu de corpore & ſanguine Chriſti, & poſtea ambo purificentur cũ vino, vt ipſis placuerit. His peractis electus reuertitur ad ſedem ſuam cum mitra, & ordinator cum mitra lauat manus, deinde accedẽs ad electum, ſtans ſine mitra, dicit ſupra electum ſtantem ſine mitra. Reſpon.* Iam non dicam vos ſeruos, &c. *Quo finito ordinator imponit ambas manus ſuper eius caput dicens:* Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiſeris &c. *& mox explicat caſulam, quæ in ſcapulis erat electi, dicens:* Stola innocentię induat te Dominus. *Quibus finitis imponitur mitra electo. Et tàm ordinator*

quàm

quàm alij Cardinales & prælati aſſiſtentes, recipiuntur ad oſculum manus, pedis, & oris electi: poſt hæc ordinator redibit ad altare, & perficiet miſſam cum oratione pro ordinato, & dicto Ite miſſa eſt, vel Benedicamus Domino, electus crucem ante ſe habens ſtans ſine mitra in medio altaris, benedicet omnibus, dicendo: Sit nomen domini benedictum. &c. & mox ordinator accedens verſus electum, tertiò genuflexus, cum diſtãtiá conuenientiter dicit, Ad multos annos, & ſolus recipietur ad oſculum oris, & ſic expleta ordinatione exuet ſe veſtibus ſacris cum orationibus conſuetis.

Et hic modus de benedictione & Ad multos annos. ſeruatur, etiamſi ordines acciperet in pluribus diebus ſigillatim. Si electus nullum haberet ordinem, hæc ordinatio condecenter fieri poterit die ſabbati præcedente diem dominicum conſecrationis Epiſcopalis. Quod ſi fortè electus in Papam eſſet merus laicus (nam & laicus eligi poteſt, dummodo ſit Chriſtianus & Catholicus) accipiet primam tonſuram & minores ordines, vt alij inferiores, niſi quòd erit indutus cum rochetto & manto poſt collum & mitra. Et in ſuo faldiſtorio recipiet inſtrumenta ordinum, & habitum, & non dicuntur monitiones, ſiue exhortationes, ſed à ſubſtantialibus incipitur.

Epiſcopalis conſecratio electi in Romanũ Pontificem, ſi prius non erat Epiſcopus, fieri debet ſecundùm

cundùm maiorum noſtrorum cōſtitutiones eadem die, qua benedicitur, & coronatur. Sed quoniam noſtris temporibus breuitatis ſtudio alio die facta eſt: vt in perſona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cùm fuit electus, præsbiter tantùm erat: primò ponemus ordinem ipſius conſecrationis Epiſcopalis ſine benedictione & coronatione: deinde conſecrationem cum benedictione & coronatione.

QVOMODO CONSECRETVR IN Epiſcopum. Cap. II.

SI igitur electo placet cōſecrari ante ſolennia coronationis, & priuatim: hoc poterit fieri quando ei placebit: ſed conuenientius die dominico, vel feſtiuo, & fiet hoc modo. Die ſtatuto & in loco ipſi electo commodo, tàm conſecrator quàm electus, parabuntur omnibus paramentis Pontificalibus cum pſalmis, Quàm dilecta, *& alijs orationibus conſuetis. Electus chirothecas & annulum tantùm non accipiet: alia autem omnia. Aſſiſtunt ad minus duo vel tres Diaconi, & vnus præsbiter Cardinalis, & cum ipſo conſecratore, ſi eſt Epiſcopus Cardinalis, vt decet, duo alij Epiſcopi Cardinales, aliqui Subdiaconi & acoluthi Apoſtolici, & prælati domeſtici omnes, cum paramentis ſibi conuenientibus. De prælatis tamen paratis prẹter Cardinales, non eſt neceſſarium, ſed fiet ex ſententia Pontificis: parentur duæ credentiæ.*

tiæ, vna pro electo, & altera pro consecrante, & vnum altare tantùm. Pro electo paretur ſedes ornata in loco competenti, & faldiſtorium, altare pro consecrante faldiſtorium conſuetum in cornu Epiſtolæ, pro alijs ſcabella conſueta. In credentijs parentur opportuna ad conſecrationem, & ad celebrationem Miſſæ, candelabraq; cum luminaribus opportunis in altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & depoſita mitra, procumbat ſuper faldiſtorium. Orabit & ſurget, & remoto faldiſtorio, faciet confeſſionem cum conſecratore à ſiniſtra ſibi aſſiſtente. Finita confeſſione electus cum mitra reuertetur ad ſedem ſuam. Conſecrator accedet ad altare, oſculabitur, incenſabit, ſi placuerit, more ſolito; & reuerſus ad ſuum faldiſtorium, leget Introitũ, Kirieeleiſon, & alia vſque ad alleluia, ſiue vltimum verſum tractus excluſiuè, & cum oratione diei dicitur oratio pro electo, vt ſupra. Idem faciet electus in ſua ſede cum ſuis aſſiſtentibus verſus ad altare.

His dictis electus procumbet cum mitra in faldiſtorio ante altare; conſecrator ab eius ſiniſtris ſuper aliquo ſcabello, alij autem in ſuis ſcabellis, & per vnum ex ſubdiaconis fit litania: nam examinatio antiqua ſanctorum patrum, & alia præcedentia omittuntur. Cum ventum erit ad locum, vbi dicitur, Vt hunc electum. *ſurgit deinde conſecrator, non tamen cum baculo: & verſus ad electum,*

electum, tertiò dicit ſignans, Vt hunc electum, &c. *Et alij omnes Epiſcopi Cardinales cum ſuis libris procumbentes, tamen erecta aliquantulum facie idem faciant. Finita litania ſurgunt omnes, et electus reuertitur ad ſedem ſuam, et ſedet cum mitra. Conſecrator venit ante eum, & alijs prætermiſſis ſtans cum mitra ſimul cum adiuuantibus Epiſcopis Cardinalibus imponit librum Euangeliorum ſupra ceruicem electi ſine mitra ſedentis: nam tunc mitra ei abſtrahitur, quam duo Diaconi retinent vſque in finem: & conſecrator atque aſſiſtentes Epiſcopi ponunt ambas manus ſuper caput electi, dicentes,* Accipe Spiritum Sanctũ. *quod tamen conſecrator altè dicit; alij ſubmiſſe, vt alia omnia. Si aderunt alij Epiſcopi parati, poterunt & ipſi manus imponere, & omnia legere, vt Cardinales aſſiſtentes. Deinde ſurgit electus, & Diaconi aſſiſtentes retinent librum ſuper illius ſpatulis: conſecrator autem ſine mitra dicit, ſuper eam orationem.*

Propitiare Domine ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulũ tuum cornu gratię ſacerdotalis benedictionis tuę, in eum infunde virtutem, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum: qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus. *Deinde voce mediocri extenſis manibus ante pectus dicat hanc præfationem:* Per omnia ſęcula ſęculorum. *Reſpon.* Amen. Dominus

nus vobiſcum. *Reſpon.* Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. *Reſpon.* Habemus ad Dominum. Gratias agamus domino Deo noſtro. *Reſpon.* Dignum & iuſtum eſt. Verè dignum & iuſtum eſt, æquum, & ſalutare. Nos tibi ſemper, & vbique gratias agere. Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, honor omnium dignitatum, quæ gloriæ tuæ ſacris famulantur ordinibus. Deus qui per Moiſen famulum tuum ſecreti familiaris affatu inter cætera cœleſtis documenta cultitiæ; de habitu quoque indumenti Sacerdotalis inſtituens, electum Aaron miſtico amictu veſtiri inter ſacra iuſsiſti, vt intelligentię ſenſum de exemplis priorum caperet ſecutura poſteritas, nè eruditio doctrinæ tuæ vlli deeſſet ætati. Cùm & apud veteres reuerentia ipſa ſanctificationum ſpecies obtineret: & apud nos certiora eſſent experimenta rerum, quàm ænigmata figurarum. Illius namq; ſacerdotij anterioris habitus, noſtræ mentis ornatus eſt: & Pontificalem gloriam iam non nobis honor commendat veſtium, ſed ſplendor animarũ. Quia & illa, quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipſis erãt intelligenda, poſcebant, & idcircò huic famulo tuo. N. quem Apoſtolicę Sedis pręſulẽ, & primatem omnium, qui in orbe terrarũ ſunt Sacerdotum, & vniuerſalis Eccleſię doctorẽ

dediſti,

dediſti, atque ad Summum Sacerdotij miniſterium elegiſti: hanc quęſumus Domine gratiam largiaris, vt quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis varietate ſignabāt, hoc in eius moribus, actibusq; clareſcat, comple in Sacerdote tuo miniſterij tui ſummam: & ornamentis totius glorificationis inſtructum, cœleſtis vnguenti rore ſanctifica. *Tunc conſecrator genuflexus & ſine mitra verſus ad altare, incipit himnum*, Veni creator ſpiritus, *& tàm electus quàm alij genuflectunt eodem modo: finito verò primo verſu ſurgunt omnes: & chorus proſequitur himnum. Interim caput electi ſedentis in ſua ſede circumligatur panniculo lineo ſubtili per Diaconum, nè oleum fluat ſuper capillos; ita vt panniculi extremitates retrò ſuper ceruicem pendeant. Deinde conſecrator accedens ad electum cum mitra. & intincto pollice dextræ manus in Sacro Chriſmate, ſtans vngit caput electi ſedētis, formans primum ſignum Crucis, quo coronam totam amplectatur. Deinde vngat reliquum coronæ, dicendo*:

Vngatur & conſecretur caput tuum cœleſti benedictione in ordine Pontificali, In nomine patris ✠ & filij ✠ & ſpiritus ſancti, ✠ Amen. Pax tibi, & cum ſpiritu tuo. *& abſterſo aliquantulum pollice, cum mica panis depoſita mitra proſequatur præfationem, incipiens*: Hoc Domine

mine

mine copioſè in caput eius influat: hoc in oris ſubiecta decurrat: hoc in totius corporis extrema deſcendat, vt tui ſpiritus virtus & interiora eius impleat, & exteriora circũtegat, abundet in eo conſtantia fidei, puritas dilectionis, ſinceritas pacis: ſint ſpecioſi munere tuo pedes eius ad euangelizandam pacem, ad euangelizanda bona tua. Da ei Domine miniſterium reconciliationis in verbo & in factis, & in virtute ſignorum & prodigiorum, ſi ſermo eius & prædicatio non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis. Da ei Domine claues regni cęlorum, vt vtatur, nõ vt glorietur poteſtate, quam tribuis in ædificationem, non in deſtructionem, quodcunque ligauerit ſuper terram, ſit ligatum & in cœlis: quodcunque ſoluerit in terris, ſit ſolutum & in cœlis. quorum detinuerit peccata, detenta ſint: & quorum dimiſerit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, ſit ille maledictus; & qui benedixerit, benedictionibus repleatur. Sit fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituas tu Domine, ſuper familiam tuam, vt det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum. Sit ſollicitudine non piger, ſit ſpiritu feruens: oderit ſuperbiam: humilitatem ac virtutem diligat, neque eam vnquam deſerat, aut laudibus aut tumore

ſuperatus.

ſuperatus. Non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem: non dicat malum bonum, neque bonum malum. Sit ſapientibus & inſipientibus debitor, vt fructum de profectu omnium conſequatur. Tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam eccleſiam, & plebem tuæ ſortis intra mundi limites vniuerſi. Sis ei autoritas, ſis ei poteſtas, ſis ei ſecuritas: multiplica ſuper eum benedictionem ✠ & gratiam tuam, vt ad exorandam ſemper miſericordiam tuam, tuo munere idoneus, & tua gratia poſsit eſſe deuotus: per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ filium tuum: qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſecula ſeculorum. *Reſp.* Amen. *Poſt hęc conſecrator inchoat ſchola proſequente Antiphonam.* Vnguentum in capite quod deſcendit in barbã, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius, mãdauit Dominus benedictionem in ſeculum. *Pſalmus.* Ecce quàm bonũ, & quàm iocundum habitare fratres in vnũ. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Quod deſcendit in oram veſtimenti eius, ſicut ros hermon, qui deſcendit in montem Sion. Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & vitam vſque in ſeculum. Gloria patri & filio, & ſpiritui Sancto, Sicut erat &c. *Deinde re*

petatur Antiphona, Vnguentum in capite. *In terim imponitur mappula ad collum electi ſedentis,ſupra quam imponit poſtea manus , & conſecrator inungit illi manus cum ſacro chriſmate, vt fit & alijs Epiſcopis,dicens :* Vngantur manus iſtæ de oleo ſanctificato, & chriſmate ſancti ficationis, ſicut vnxit Samuel Dauid Regem & prophetam,ita vngantur & confirmentur in nomine Dei patris ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti, ✠ facientes imaginem Sanctæ Crucis Saluatoris noſtri,quę nos à morte redemit,& ad regna cœlorum perduxit.Exaudi nos pie pater, omnipotens, æterne Deus, vt quod te rogamus,exoremus , per Chriſtũ Dominum noſtrum amen . Oremus : Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti , qui te ad Pontificatus ſublimari voluit dignitatem,ipſe, qui per Samuelem Dauid in Regem , & Prophetã inunxit:te noſtro miniſterio chriſmate & miſticæ delibutionis liquore perfundat, & ſpiritualis bene ✠ dictionis vbertate fęcundet : vt quicquid benedixeris , benedicatur: & quicquid ſanctificaueris,ſanctificetur , & conſecratæ manus iſtæ , per eundem Chriſtum Dominum noſtrum .

Electus manus inunctas ſimul iunctas in mappula pendenti à collo reponit : baculus non datur : ſed mox conſecrator depoſita mitra benedicit annulum præcioſum imponendum electo, dicens .

 Creator

Creator & conſeruator humani generis da tor gratiæ ſpiritualis, largitor æternę ſalutis: tu Domine emitte tuam bene ✠ dictionem ſuper hunc annulum : vt quicunque hoc ſacroſancto fidei ſigno inſignitus inceſſerit in virtute cœleſtis defenſionis, ad æternam ſibi proficiat ſalutem: per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Electus etiam ſurgit dum dicitur oratio, annulum ipſum interea tenet manu dextra aliquis aco luthus ante conſecratorem genuflexus, conſecrator dicta oratione aſpergit annulum aqua benedicta: & illum imponit in digito annulari dextræ manus electi ſedentis, dicens:

Accipe annulum fidei ſcilicet ſignaculum, quatenus ſponſam Dei, Sanctam videlicet Ec cleſiam intemerata fide ornatus illibatè cuſtodias, Amen.

Et dum imponit, oſculatur manum electi: deinde adiuuantibus Epiſcopis aſſiſtētibus librum Euangeliorum ab eius ſpatulis remouens dat ad manus electi ſedentis, dicens:

Accipe Euangelium, & vade prædica popu lo tibi commiſſo, potens eſt enim Deus auge re tibi gratiā ſuam. Qui viuit & regnat cum Deo Patre in vnitate Spiritus Sancti Deus: per omnia ſęcula ſęculorum. Amen.

His peractis conſecrator redit ad ſuum faldiſtorium: & lauat manus, electo autem ſedenti in

ſua

ſua ſede Diaconus Cardinalis tergit caput cum medulla panis diligenter, & cum panno mundo, deinde cum pectine mundat, & componit capillos, & imponit illi mitram, & tunc electus lauat manus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis tam conſecrator, quàm alij omnes Cardinales præſentes oſculantur pedes, manum, & os domini electi: alij autem prælati parati, pedem & manum, alij inferiores pedem tantùm. Et mox conſecrator proſequitur miſſam vſque ad lectum offertorium. Et idem facit electus Pontifex in ſua ſede ſtans. Dicto offertorio conſecrator accedit ad electum ſine mitra: & de eius manu accipit offertorium, Intorticia, panes, & vini vaſa duo, & ad vnumquodque iſtorum oſculatur manum electi; tunc reuertitur ad ſuum faldiſtorium, & lauat manus, tam ipſe quàm electus, & intrat ad altare, & ſimiliter. D. electus, accedit ad altare, & ponit ſe ad cornu Epiſtolæ, præsbitero Cardinale miniſtrante librum, & ibi ſine mitra ſimul cum conſecratore celebrabit ſignando, & omnia dicendo ſubmiſſa voce, vt conſecrator: non tamen ſe loco mouebit vſque ad communionem, quam ſumet ſub vtraq; ſpecie ſtans in ipſo cornu aliquantulùm procedens inclinatus. Finita miſſa non imponuntur chirothecæ, neque mitra, quam habet cum illis benedictionibus conſuetis, neque intronizatur electus, ſed ſtans in medio altaris ſine mitra, habens ante ſe crucem, populum benedicit, dicens:

cens.: Sit nomen Domini benedictum. *Et reſumpta mitra vadit ad ſedem ſuam, & ſedet, & tunc conſecrator accedit verſus Dominum electum, & tertiò genuflectens, dicit:* Ad multos annos, *vt dictum eſt in præsbitero. Et omnes deinde exuunt ſe ſacris veſtibus cum orationibus conſuctis.*

CONSECRATIO, BENEDICTIO, & coronatio ſimul Romani Pontificis. Cap. III.

QVòd ſi electus in Romanum Pontificem, voluerit eadem die conſecrari Epiſcopus, benedici, & coronari. Et à ſuperioribus Pontificibus plerumq; ſeruatum eſt, ita procedendum erit. Sed eadem ſeruantur etiam in electo, qui prius erat Epiſcopus benedicendo, & coronando vſque ad ſequens capitulum, vbi incipit: Cantores. *Primò ordinabuntur omnia ad huiuſmodi ſolennitatem opportuna, infra ſcripta etiam ſeruantur in coronatione, & conſecratione Epiſcopali, conuenienti tempore, quæ ex lectione huius ordinationis facilè colligi poterunt: et tandem conſtituto die Dominico, Pontifex è cubili ſummo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, ingreditur, ibi à Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis, Acoluthis & alijs Officialibus conſuetis paratur amictu, alba, & longo cingulo, ſto-*

la, pluuiali rubeo, & mitra precioſa. Cardinales alij circumſiſtunt, & omnes Prælati & Officiales cum ſuis cappis laneis. Sic electus Pontifex paratus cruce præcedente progreditur ad Sanctum Petrum, ordine aliàs conſueto, Diaconis Cardinalibus hinc & inde fimbriam pluuialis ſuſtinentibus. Caudam autem pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiam ſi eſſet Imperator, vel Rex, ſupra eũ octo nobiles, ſiue Oratores portant vmbraculum haſtibus octo ſuſtentatum, quod hodiè baldachinum appellant. Ante eum duo ſeruientes armorum portant faldiſtorium cum magno cuſſino. Fererius tapetum, & paruum ſcabellum, & cuſſinum.

Cùm Papa electus peruenerit ad portam vltimam palatij, quæ eſt in capite porticus Eccleſiæ Sancti Petri, in palatio apud portam extenditur tapetum, ponitur faldiſtorium, & ſuper illud cuſſinum magnum, & ad pedes paruum ſcabellum: & ſedens ibi electus recipit ad oſculum pedis canonicos, & capitulum Baſilicæ S. Petri, deinde ſurgens intrat Eccleſiam per portam, quæ eſt in medio: & progreſſus vſque ad ſecundum circulum porphireticũ, detracta mitra orat verſus ad altare ſupra faldiſtorium à ſupradictis ibi paratum: & tunc ſupra ſcabellum paruum ponitur paruus cuſſinus. Facta oratione ſurgit: reaſſumit mitrã, & pergit ad Capellam Sancti Gregorij, quæ dicitur capella S. Andreæ, & ſedens in ſede ſibi para-

ta, recipit omnes Cardinales & alios Prælatos cum ſuis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus ſub auriphrigio, Prælatos ad pedis oſculum. Tunc ſurgens ſine mitra aſtanti cruce populo benedicit, dicens: Sit nomen Domini &c. *Subdiaconus dicturus Epiſtolam, depoſita cruce poſt benedictionem capit omnia ſua paramenta: & ſimul cum eo Acoluthi exuunt cappas, & induunt ſuperpellicia, ſuper rochettum, ad partem ſe retrahentes: ſedet deinde electus aliquantulum cum mitra: & iterum ſurgens ſine mitra verſus ad altare, ſub ſilentio dicit,* Pater noſter, &c. *Tum altè incipit pro tertia,* Deus in adiutorium, &c. *& ſic ſtat quouſque incipiatur Pſalmus,* Legem pone. *Inde ſedet cum mitra & aſſiſtentibus Epiſcopis cum libro, ac iuuantibus hinc inde Diaconis, vt moris eſt, incipit Pſalmum,* Quàm dilecta. *Interim Subdiaconus Apoſtolicus lecturus Epiſtolam, vt diximus, paratus omnibus ſuis paramentis ex altari ſubminiſtrante Sacriſta, accipit ſandalia, quæ reuerenter portantur ad electũ, ſequentibus illum Acoluthis cum ſuperpellicijs, et ea ſimul cum cubiculario cameræ, imponit pedibus ſuæ ſanctitatis, Acoluthis, circum circa fimbrias pluuialis eleuantibus ſupra illorum capita. Impoſitis Sandalijs Diaconus lecturus Euangeliũ cum duobus alijs Diaconis, qui aſſiſtent Papæ, capiunt paramenta ſua, ille amictum, albam, cingulum, ſtolam, dalmaticam, manipulum verò poſtea*

capiet in altari. Alij verò duo capient amictum, & dalmaticas tantùm. Induti reuerenter ſimul ad electum accedent: qui finitis pſalmis, cùm dicitur capitulum pro tertia, ſurgit cum mitra, & finitis verſiculis depoſita mitra, & aſtantibus duobus ceroferarijs, dicit, Dominus vobiſcum, *& orationem pro tertia, librum prior Epiſcoporum Cardinalium, qui ei aſſiſtere debet, ſuſtinet ſupra caput, Epiſcopi verò aſſiſtentes iuuant, & tenent candelam accenſam, dicto* Dominus vobiſcum, *poſt orationem liber remouetur, ceroferarij diſcedunt, & dicto à cantoribus,* Benedicamus Domino, *Papa ſedet cum mitra, & lauat manus Epiſcopo Cardinali adiuuãte, et reliqua, vt aliàs. Lotis manibus Epiſcopus Cardinalis redit ad locum ſuum, & Papa deponit mitram, pluuiale, & ſtolam: & Diacono lecturo Euangelium ante ſe ſtante induitur conſuetis paramentis, quæ per acoluthos hoc ordine portantur ex altari, & ipſi Diacono porriguntur. Duo Diaconi aſſiſtentes, & poſt eos duo Subdiaconi adiuuant veſtientem. Primùm portatur cingulum cum ſuccinctorio, Crux paſtoralis, dein ſtola, tunicella, dalmatica, chirothecæ, planeta, mitra auriphrigiata, annulus autem non datur, ſi non eſt conſecratus Epiſcopus, quem, ſi eſſet conſecratus, Cardi. Epiſcopus aſſiſtens imponeret.. In conſecrationibus vtuntur hodiernis temporibus albis paramentis, quamuis antiqui ſecundùm temporis exigentiam, colore vterentur.*

rentur. Sed conueniens eſt, vt vtamur ſecundùm quod exigit miſſa, quæ celebratur. In proceſſione autem erunt omninò albi coloris. Cùm electus Papa incipit parari, Cardinales, & omnes Prælati, atque officiales parantur. Epiſcopi Cardinales, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates pluuialibus, & albis mitris: præsbiteri Cardinales planetis, & mitris ſimilibus. Diaconi Cardinales dalmaticis & mitris albis, Subdiaconi omnes tunicellis. Auditores et clerici cameræ, ſuper pelliciijs ſupra rochetta. Secretarij & aduocati ſuper veſtes communes habeant pluuiale cum apertura ſuper humerum dextrum, & Almucia ſuper ſiniſtrum; alij, vt aliàs.

Conſecratio Romani Pontificis ſecundùm antiquas patrum conſtitutiones, ſpectare ſolebat ad Epiſcopum Hoſtienſem, qui etiam pallio in ea conſecratione vtebatur, aſſiſtebant ei Portuenſis & Albanenſis Epiſcopi, & hi tres in benedictione Pontificis quando aliàs eſſet conſecratus, tres ſpeciales orationes ſuper eum dicebant. Idem agebant in coronatione Romani Imperatoris: Sed (vt arbitror) ad tollendas contentiones iam pridem introductum eſt, vt prior Epiſcoporum Cardinaliũ cum duobus ex ſenioribus Epiſcopis id munus obire debeant, & in Pontifice, & in Cæſare. Sicque noſtris temporibus ſeruari videmus, vt non habeatur ratio Eccleſiatum, ſed prioritatis Epiſcopalis. Conſecratio noſtris temporibus non accidit, niſi in

Sixto

Sixto quarto: quæ tunc fuit facta ſecretè, & per Dñm Rothomagēſem qui erat Epiſcopus Hoſtienſis, & non Prior, ſed non publicum. Prior igitur Epiſcoporum Cardinalium, ſiue alius, quiſquis ille ſit, qui electum Pontificem eſt conſecraturus, procedat ad altare maius Sancti Petri, ibique ad partem capiat ſandalia, & paramēta omnia Pontificalia, acſi celebraturus eſſet, cum Pſalmis & orationibus conſuetis: ibiq; expectet Pontificem. Interim Pontifici aſſiſtet ſubprior Epiſcoporũ Cardinalium. Paratis omnibus ordinibus, Pontifex incenſum mittet in thuribulo, & prior Diaconorum cum ferula proceſſionem ad altare maius ordinabit, hoc modo: Familiares Papæ, minores nobiles, cubicularij, nobiles maiores & Barones, conſeruatores, & oratores laici & non Prælati, Secretarij & aduocati mixtim, ita vt duo antiquiores ex vtroque ordine ſint in digniori loco: Acoluthi, Clerici cameræ, Auditores, Acoluthus thuriſcrarius, Acoluthi ceroferarij: qui ſeptem numero eſſe deberent: Subdiaconus cum cruce Papali, & alijs ſubdiaconis. Subdiaconi duo latini, & græcus cum libris Euangeliorum, Diaconus Græcus. Et nota quòd pro Epiſtola et Euangelio in Lingua Græca ſolebāt vocari in hac celebritate monachi ex monaſterio Cryptæ ferratæ. Deinde abbates forenſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi, oratores, prælati, Abbates vrbis, qui in hoc die ſunt priuilegiati. Epiſcopi aſſiſtentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi,

Præsbiteri & Epiſcopi Cardinales. Diaconi duo aſſiſtentes, et inter eos medius Diaconus lecturus Euangelium: demum ipſe Pontifex, qui pedibus ſuis incedet, ipſi Diaconi aſſiſtentes fimbrias pluuialis portabunt, & maior princeps caudam, octo nobiles, ſeu oratores baldachinũ ſupra eius caput ferent. Deinde ſequetur auditor, qui mitram miniſtrat, medius inter duos cubiculares ſecretos, & inter eos eſt Secretarius Papæ, ſi non eſt Prælatus. Deinde protonotarij & curiales Clerici non parati. Ante Pontificem immediatè miniſter cęremoniarum præcedit cum duabus arundinibus ſuper alteram ſtuppam, ſuper alteram verò candelam ardentem portans. Et cum Pontifex capellam Sancti Gregorij exierit, Cæremoniarius ad eum conuerſus, ignem ſtuppæ mittit, & genuflexus, alta voce dicit: Pater Sancte, ſic tranſit gloria mundi. *quod tertiò facit diſtincto æquali ſpacio, antequam perueniant ad portam capellæ. Procedunt deinde omnes per nauim ipſius capellæ Sancti Gregorij, vbi ſepulchra ſunt Romanorum Pontificum: & cũ illam exierint, flectunt ad dextrã: & per portam, quæ eſt ante altare, ingrediuntur capellam, & aſcendunt etiam ad dextram, antequam Papa cancellos capellæ intret: tres vltimi præsbiteri Cardinales veniunt ei obuiam, & oſculantur os & pectus Pontificis, à ſeniori incipientes: deinde ante Diaconos aſſiſtentes procedunt. Cum autem peruentum fuerit ad altare, Pontifex*

depoſita mitra facit orationem ſuper faldiſtoriũ, deinde ſurgens remoto faldiſtorio facit confeſſionem more ſolito, ſtans hoc ordine: A Pontificis dextra ſtat Epiſcopus Cardinalis, Conſecrator, vel aſſiſtens, ſi non eſt Conſecrator, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens: à ſiniſtris ſtat Diaconus Cardinalis, lecturus Euangelium, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens: poſt quem genuflexus manet Subdiaconus Latinus cum libro Euãgeliorum, & manipulo Pontificis, quem illi imponit dicto Indulgentiam &c. *Interim cantores cantãt introitum miſſæ, & Kirieeleiſon. Et hæc quidem ſupradicta circa deſcenſum ex palatio ad Eccleſiam, & quæ in capella ſancti Gregorij, & vſque ad factam confeſſionem ſuperius dicta, ſunt pręterquam de parando conſecrante, ſeruantur etiam quando electus Epiſcopus non eſt conſecrandus, ſed benedicendus, & coronandus tantùm. Nunc de ipſa conſecratione ſubiungemus.*

Hoc totum caput prætermittitur, ſi Papa erat prius Epiſcopus conſecratus, in eo namque conſecratio Epiſcopalis continetur.

Cantores vt finierint Kirieeleiſon, quieſcent. Electus procumbet ſuper faldiſtorium ante altare, ad eius dextram conſecrator, & ad ſiniſtram Diaconus Euangelij ſuper ſcabella, Diaconi aſſiſtentes poſt Pontificem duo Epiſcopi Cardinales ſeniores hinc inde ſuper ſcabella, alij omnes, vt cõmodum erit, genuflexi procumbent omnes cum

mitris in capite: & Diaconus Euangelij incipiet ſine mitra Litaniam: & omnes reſpondent replicando. Cum peruentum fuerit ad locum vbi dicitur, Vt hunc electum. *& etiam tertiò dicitur ab eodem Diacono, & tàm conſecrator quàm omnes alij in Epiſcopali dignitate conſtituti præſentes, & parati erecto capite, & extenſa dextra, non tamen mouentes ſe de locis ſuis, benedicunt conſecrandum tertiò, vt in ordinario. Finita litania omnes ſurgunt, & conſecrator ſtat ad infimũ gradum Papalis ſedis, vertens faciem ad altare, medius inter duos ſeniores Epiſcopos Cardinales: qui etiam ſtolam habere debent, & librum. Electus Pontifex ante eum ſtabit medius inter aſſiſtentes Diaconos, vertens faciem ſuam ad faciem conſecrantis. Epiſcopi, Archiepiſcopi, Patriarchæ, qui aderunt parati cum ſuis libris, omnes accedent, et circulum facient, & omnia cum conſecratore dicent, voce tamẽ ſubmiſſa. Depoſitis mitris, & omnibus ſtantibus, Epiſcopus Cardinalis à ſiniſtris ſuper Pontificem dicit hanc orationem.* Oremus:

Adeſto ſupplicationibus noſtris omnipotens Deus, vt quod humilitatis noſtræ gerendum eſt miniſterio: tuæ virtutis compleatur effectu. *Deinde Epiſcopus conſecrator dicit orationem cum nota.* Oremus. Propitiare quęſumus Domine ſupplicationibus noſtris: & inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu Sacerdotalis gratię, benedictionis tuæ infunde

funde in eum virtutem, per Dominum noſtrum &c. *qua finita vſque* in vnitate Spiritus Sancti Deus, *ponit librum Euangeliorum apertum inter ceruicem, & ſpatulas electi: quem Diaconi Cardinales retinent vſque ad finem: & tàm conſecrator quàm alij duo Epiſcopi Cardinales ponunt primò manus ſuper eius caput nihil dicentes, & ſimiliter faciũt omnes præſentes parati in Epiſcopatus ordine conſtituti. Conſecrator autem extenſis manibus dicit prefationem conſuetam*, Per omnia ſæcula ſæculorum &c. Honor omniũ dignitatum, *vt ſupra notauimus, cum electus Papa conſecratur alio die, quàm iſto. Et vngit electi caput, deinde manus. Tum imponit ei annulum, & demum dat ei librum Euangeliorum; & tandem ambo lauantur, & mundantur, vt diximus plenè in eodem loco. Pontifex ſedet in faldiſtorio ſibi parato in plano inter ſedem eminentem, & altare, dum lauat; conſecrator in alio loco ſibi commodo, & lotus deponit paramenta Põtificalia, et cũ pluuiali ac mitra aſſiſtit, vt prius. His finitis non dicuntur illæ tres orationes, quæ dici ſolent, quando electus nõ conſecratur, quia erat Epiſcopus. Sed mox mundatis manibus & capite, ducitur ante altare, & de manu prioris Diaconorum accipit pallium de corpore, & altari Beati Petri ſumptum, vt inferius dicemus. Et quidẽ omnia ab eo loco, vbi incipit.* Cantores, vt finierint Kirieeleiſon, *quieſcant, & dimittantur ſi*

electus

electus erat prius conſecratus Epiſcopus.

Si electus Pontifex iam Epiſcopus eſt tantùm benedicendus, & coronandus hac die, hoc modo proceditur.

Seruatis omnibus, quæ ſupra diximus, vſque ad cantatum Introitum, & Kirieeleiſon, Papa facta cõfeſſione accipit immediatè mitram: & ſedet in ſede, ſine faldiſtorio ſibi parato inter ſedẽ eminentem & altare: & tres primi Epiſcopi accedũt ad Pontificem, & faciem ante illius faciem tenentes ſine mitra, illorum iunior ſuper Pontificẽ ſtantem ſine mitra ipſe in medio duorum ſtans primã dicit orationem, videlicet.

Deus qui adeſſe non dedignaris, vbicunq; deuota mente inuocaris: adeſto quęſumus inuocationibus noſtris, & huic famulo tuo. N. quem ad culmen apoſtolicum iuditium tuæ plebis elegiſti: vbertatem ſupernæ benedictionis infunde, vt ſentiat ſe tuo munere ad hunc apicem perueniſſe. *Secundam dicit immediatè ſecundus Epiſcopus Cardinalis, ſtans & ipſe in medio, videlicet:* Supplicationibus noſtris omnipotens Deus effectum conſuetę pietatis impende: & gratia Spiritus Sancti famulum tuum. N. perfunde: vt qui in capite Eccleſiarum noſtræ ſeruitutis miniſterio conſtituitur: tuæ virtutis ſoliditate roboretur. *Et tertiam antiquior, id eſt, Prior Epiſcoporum Cardinalium in eodem loco ſtans, videlicet:* Deus qui

Apoſtolum

Apoſtolum tuum Petrum inter cæteros Apo ſtolos primatum tenere voluiſti: eiq́; vniuerſæ Chriſtianitatis molem ſuper humeros impoſuiſti, reſpice quæſumus propitius hunc famulum tuum. N. quem de humili Cathedra violenter ſublimatum in thronum eiuſdem Apoſtolorum Principis ſublimamus: vt ſicut profectibus tantæ dignitatis augetur, ita virtutum meritis cumuletur: quatenus Eccleſiaſticæ vniuerſitatis onus te adiuuãte dignè ferat. Et à te, qui es beatitudo tuorum vicem meritam recipiat: per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Dictis orationibus Papa etiam ſine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum ſecundo adiuuante capit pallium de altari, & imponit Pontifici & ſolus dicit, Accipe pallium ſanctum, plenitudinem Pontificalis officij, ad honorem omnipotentis Dei, glorioſiſsimę Virginis Mariæ eius matris, beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. *Et firmat cum ſpinulis.*

Accepto pallio Pontifex accedit ad altare ſine mitra: illud oſculatur primùm, & deinde librum Euangeliorum, quem ſubdiaconus à ſiniſtra parte offert, imponit incenſum thuribulo Diacono Euangelij offerente nauiculam, incenſat altare more ſolito, & accepta mitra in cornu altaris ſtans, à Diacono incenſatur, et non recipit Diaconus tunc oſculum,

lum, vt aliàs, ſed aſcendit ad Cathedram eminentem, ſedens recipit ad reuerentiam Cardinales & prælatos omnes paratos. Cardinales ad oſculum pedis, manus & oris, alios paratos ad oſculum pedis & manus. finita reuerentia ſurget Papa ſine mitra, & legit introitum & Kirieeleiſon, ſuſtinente librum Cardinali Epiſcopo, cum alijs aſſiſtentibus. Deinde in voce dicit, Gloria in excelſis Deo. Pax vobis, *& orationes opportunas, videlicet de die, de Spiritu Sancto: & vltimò dicit ſecretè orationem pro ſe, quæ habetur in conſecratione Epiſcoporum.*

Dictis orationibus, ſedet Pontifex, & prior Diaconorum cum ferula deſcendit ad confeſſionē beati Petri cum Subdiaconis, auditoribus, ſcriniarijs, id eſt, ſecretarijs, & aduocatis: quibus in duas acies diſtributis, ita vt in qualibet acie ſint ex omnium ordine, faciunt laudes Pontifici, ſtantes capitibus detectis, Papa & omnibus alijs ſedentibus in locis ſuis. Prior Diaconorum incipit ſolus alta voce, quaſi legendo: Exaudi Chriſte. *Subdiaconi, auditores, ſcriniarij & aduocati reſpondent:* Domino noſtro Gregorio, à Deo decreto Summo Pontifici, & vniuerſali Papæ vita. *Et ſic tertiò dicitur per priorem, & totiens per illos quoque reſpondetur. Subſequenter idem prior Diaconorum dicit,* Saluator mundi. *Et illi reſpondebunt,* Tu illum adiuua. *Et ſic ter dicetur, & ter reſpondetur. Deinde idem prior dicit,*

Sancta

Sancta Maria: *& illi reſpondebunt*, Tu illum adiuua. *Et bis dicetur, & bis reſpondebitur. Inde prior idem ſubiunget*, Sancte Michael, *& illi reſpondebunt*, Tu illum adiuua. *Et tunc deinceps ſemel dicetur, & ſemel reſpondebitur. Sequitur prior.*

Sancte Michael,
Sancte Gabriel,
Sancte Raphael, Tu illum adiuua.
Sancte Ioannes Baptiſta,
Sancte Petre,
Sancte Paule,
Sancte Andrea,
Sancte Stephane,
Sancte Leo,
Sancte Gregori,
Sancte Benedicte,
Sancte Baſili, Tu illum adiuua.
Sancte Sabba,
Sancta Agnes,
Sancta Cecilia,
Sancta Lucia,

Finitis laudibus dicitur Epiſtola latinè, et deinde græcè, & proceditur in miſſa, vt aliàs, vſq; ad finem. Datur benedictio, ſed non publicantur tunc indulgentiæ. Sacris miſſarum ſolenniјs ritè peractis, proceditur ad coronationem. Pontifex reaſſumptis chirotecis, & annulis cum omnibus paramentis ſuis, in quibus celebrauerat, & cum

Cardinalibus, prælatis & officialibus omnibus, vt in miſſa paratis: procedit ad ſuggeſtum ſupra gradus baſilicæ Apoſtolorum principis ex materia conſtructum, & ornatum, ibiq; in ſede eminenti ſibi parata ſedet: & cùm omnes prælati conuenerint, & populus ex baſilica in aream exierit: Diaconus à ſiniſtris deponit mitram conſuetam è capite Pontificis, & Diaconus à dextris Tiarã, quod regnum appellant, & triplici corona ornatum Pontificis capiti imponit, populo acclamante Kirieeleiſon. *Et Diaconus à dextris latinè, à ſiniſtris verò vulgariter publicant plenarias indulgentias, tum paratur proceſſio ad Lateranum.*

Sed quoniam plerumque antequam hęc completa ſint, hora eſt ſatis tarda, & longa ad Lateranum reſtat via, multaq; ibi adhuc ſunt peragenda: conſueuerunt aliquando Pontifices, & patres ſuſtentationis gratia aliquantulum cibi ſumere: paratur refectio in atrio domus Archipræsbiteri baſilicæ pro Pontifice & Cardinalibus, pro alijs prælatis in vicinis domibus canonicorum. Coronato Pontifice veniunt ad refectionem, & interim parantur, quæ ad proceſſionem ſunt opportuna. Sumpta refectione Pontifex & omnes deſcendũt ad equitandum, & hoc ordine proceditur ad Lateranum. Primi incedunt valiſarij Cardinalium ſuo ordine: & deinde eorum familiæ & omnes laici mixtim, vt eis placuerit. Tum per ordinem iſti ſequentur tonſor, & ſartor Papæ cum valiſijs rubeis,

beis, in quibus ſunt veſtes, quæ pertinent ad ſanctiſſimum dominum noſtrum, familiares & ſcutiferi Papæ, nobiles curiæ minores, & nepotes affinesq; dominorum Cardinalium, ſcala Papæ panno rubeo cooperta, quam portat equus albus ductus per vnum ex parafrenarijs purpurea veſte indutum. Qui, poſtquam Papa aſcendit equum cum iſta ſcala, vadit in ordine ſuo, dextra equi habenas, ſiniſtra rubrum ferens baculum. Hunc ſequuntur duodecim curſores Papę etiam rubris veſtibus induti, equeſtres portantes duodecim vexilla rubra, bini & bini. Inde tredecim vexilliferi capitum regionum vrbis cum ſuis vexillis cherubin aliquanto maioribus alijs vexillis etiam veſtibus rubris & equeſtres omnes vexilliferi. Tum vexillifer populi Romani cum vexillo, & inſignijs populi Romani. Deinde vexillum album cum cruce nigra, quod portat procurator ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum, vexillum cum armis Papæ, quod aliquis magnus nobilis portat, & demum vexillum ordinis Hieroſolimitani rubrum cum alba cruce, quod procurator eius portat. Iſti quinque vexilliferi habebunt equos cataphractos, ſiue bardatos, & coopertos tela ſericea vſque ad talos equorum, cum inſignibus ſuis: ipſi autem erunt armati, ac ſi prælium eſſent ingreſſuri, dempta galea cum lacernis ex tela etiam ſericea cum inſigni, et ſinguli vexilliferi habebunt quatuor pedites cum lacernis bocaſinis cum inſignibus Dominorum, hunc or-

dinem vexillorum inueni ſeruatum. Sed mihi non placet: neque videtur debitus ordo: Nam non honoramus ſignum, nec ſigni figuram, ſed ſignati dignitatem, vnde ponimus vexillũ ciuitatis, in qua eſt Pontifex, in principio, vt minus dignum, dein de vexillum ordinis beatæ Mariæ Theutonicorũ, in quo eſt crux nigra in albo. Tum vexillum Papæ, inde vexillum Eccleſiæ, & bene hactenus. demum in loco honorabiliori vexillum ordinis militaris Hieroſolimitani cum alba cruce in rubro: quod mihi videtur preter omnem conuenientiam, nam ſignum crucis albæ in rubro non eſt ſignũ vniuerſitatis Chriſtianorum, ſed illius tantùm ordinis militaris, ſicut & nigra in albo alterius ordinis eſt ſignum. Vniuerſitatis autem Chriſtianæ ſignum eſt crux rubra in albo: ergo vexillum ordinis Hieroſolimitani non eſt præferendum ſigno Papæ, aut ſigno Eccleſię. Locus igitur ſuus eſſet poſt vexillum ordinis Teuthonicorum, & non poſt omnes. Si autem adeſſet vexillum cruciatæ crux rubra in albo, quia eſt vniuerſale omnium Chriſtianorum, illud iure optimo ponendum eſſet in loco digniori. Poſt vexilla procedunt duodecim equi albi ſine ſeſſoribus, phaleris aureis inſtratis carmaſinis ornati, quos duodecim parafrenarij ducunt rubra veſte induti, & baculum rubrum in ſiniſtra portantes, hos ſequuntur quatuor nobiles, pilea quatuor carmaſina ſupra baculos quoſdam deferentes, qui ſcutiferi honorarij vocantur. Cubicularij, deinde ſe-

quuntur

quuntur equitantes in ſuo habitu, Oratores laici, & non prælati ſimul cum baronibus & maioribus nobilibus. Tum ſubdiaconus apoſtolicus cum cruce Papali, & ſuis collegis parati, vt in miſſa, & apud crucem duo magiſtri oſtiarij cum ſuis virgis, poſt hos duodecim familiares Papæ rubra veſte induti, portantes duodecim intorticia accenſa ante ſacramentum corporis Chriſti pedites, inde duo familiares ſacriſtæ equeſtres etiam rubro induti, portantes laternas argenteas cum lumine ante ſacramentum. Et poſt eos ducitur per familiarem ſacriſtæ rubro etiam indutum, & baculum in ſiniſtra habentem, equus albus, manſuetus, ornatus, vt illi duodecim, portans ſacramentum, habens ad collum tintinabulum benè tinniens. Et ſupra portatur baldachinum cum inſignibus Papæ & ſacramento per ciues Romanos, qui inter ſe mutantur terdecies, vt vna quæq; regio habeat ſuam partem. Poſt ſacramentum equitat immediatè ſacriſta, qui, vt cæteri prælati, habet equum totũ coopertũ bocaſino, & ipſe & omnes alij parati ſunt, vt in miſſa cum paramentis, & mitris. Sacriſta in manu geſtat album baculum. Sequuntur deinde duo præfecti nauales, & in eorum abſentia duo nobiles, induti, vt aduocati et ſecretarij prçter Almuciam. Et poſt eos ipſi ſecretarij, & aduocati cum almucijs. Cantores deinde equitant cum ſuperpellicijs. Tum acoluthi, clerici cameræ, & auditores cum ſuperpellicijs ſupra rochettum. Subdiaconus

conus grecus, & latinus, & Diaconus græcus, vt in miſſa. Sequuntur dehinc prelati cum equis coopertis, & ipſi cum mitra, & pluuiali. Abbates forenſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Abbates vrbis, Epiſcopi aſſiſtentes Pape, Patriarche, Diaconi cũ dalmaticis, presbiteri cum planetis, Epiſcopi Cardinales cum pluuialibus, procedunt duo Diaconi aſſiſtentes Papæ, & inter eos medius prior Diaconorum, ſi ipſe dixit Euangelium; prior Diaconorum ferulam in manu portare debet, & totam proceſſionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco ſuo. Procedit tandem ſummus Pontifex ſuper equum album faleratum, coopertum à parte poſteriori ſtragiola carmeſina ſub baldachino, quod octo magni nobiles ſiue oratores portant. Cùm Papa per ſcalam, quam ſuperius diximus, aſcendit equum, maior princeps qui preſens adeſt, etiam ſi Rex eſſet aut Imperator, ſtapham equi Papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum aliquantulum. Si Imperator aut Rex ſoli eſſent, id eſt, non eſſet alius Rex, ſoli equum ducerent cum dextra manu. Sin verò eſſet alius Rex, dignior à dextra, alius à ſiniſtra frenum tenerent. Si non ſint reges, digniores ducant equum. Et poſtquam Imperator, Rex, ſiue alius magnus princeps aliquantulũ equum duxerit, ſubſtituantur alij duo magni nobiles eorum loco, & mittentur. Si verò Pontifex, nõ equo, ſed ſella veheretur, quatuor maiores principes, etiam ſi inter eos Imperator, aut quiuis ma

ximus princeps adeſſet, in honorem Saluatoris Ieſu Chriſti, ſellam ipſam cum Pontifice humeris ſuis portare aliquantulum debent. Sed aderunt etiam quatuor validi Pontificis familiares, qui pondus ſuſtinent: Ita vt principes ipſi in ſignum piæ religionis, ac reuerentiæ magis, quàm ad onus ſubeundum manus appoſuiſſe videantur: qui etiam mutabuntur pro hominum. & itineris diſpoſitione. Similiter & octo nobiles, qui Baldachinum ſuper caput Pontificis ferunt, mutabuntur poſt aliquod ſpacium & equos ſuos aſcendentes in ordine ſuo equitabunt, eorum loco nobiles ciues Romani vſque ad Lateranum, Baldachinum portabunt, mutabunturq; per vices, ſicut de Baldachino Sacramenti diximus. Ante Pontificem conſeruatores, capita regionum, & alij magiſtratus, ac nobiles vrbis pedites præibunt, & Prętoriani milites cũ eis accincti enſibus circiter centum, & baculum in manibus portantes, ad cuſtodiam corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando poſt equitabit Mareſcallus, ſiue Soldanus curię, cum duobus ſacculis pecuniarum ante ſellam, & ipſas pecunias proijciet ſuper populum ad preſſuram dimouendam, vt infra dicemus. Primum iactum pecuniarum faciet, cum Pontifex incipiet ſe mouere: alium apud pontem Hadriani, tum in area apud montem Iordanum: Inde in area Parionis, deinde alium apud Sanctum Marcũ, poſtea apud Sanctum Adrianum, & demum vbicunquę

magnam preſſuram apud Pontificem viderit: & vt facilius poſſit pertranſire, ad partem tranſuerſam iaciat pecunias. Poſt Pontificem immediatè ſequuntur duo Cubicularij ſecreti, medium tenentes Auditorem rotæ Decanum, qui ſeruit de mitra. Et deinde duo Medici cum ſecretario principali in medio, ſi ille non eſt prælatus. Subſequitur deinde vmbella rubri coloris: quam vnus ſeruiens armorum, præter galeam totus armatus eques portat. Poſtremò equitāt Vicecamerarius, ſi non eſt paratus, & omnes prælati non parati, Protonotarij, Auditor contradictarum, ſi non ſit paratus, & ſimiliter corrector literarum: qui ſi ſint parati, equitant in loco promotionis, & omnes togati. Vicecamerarius baculum in manu portat: & pertinet ad eum curare vt ordo à priore Diaconorum datus ſeruetur in proceſſione. Et ſecundùm antiquas conſuetudines, Camerarius Papæ non portat ferulam, ſi eſt Cardinalis, ſed eius Vicarius, & Vicecamerarius: quia non ad Cardinalem, ſed ad Camerarium id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum procedunt. Cùm Pontifex peruenerit ad montem Iordanum, Iudæi illi obuiam eunt, genuflexi legem Pontifici offerunt, Lingua Hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificem, vt illam ueneretur. Pontifex illis auditis, in hanc ſententiam reſpondet.

Sanctam legem Viri Hebræi, & laudamus & veneramur, vtpote ab omnipotenti Deo

per

per manus Moiſi patribus veſtris tradita eſt: obſeruantiam verò veſtram, & vanam interpratationem damnamus atq; improbamus: quia Saluatorem, quem adhuc fruſtra expectatis, Apoſtolica fides iam pridem aduenisſe docet, & prædicat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: qui cum patre & Spiritu Sancto viuit, & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum.

Sed quoniam nonnunquam accidit, vt Iudæi populi multitudine opprimantur, ſolent aliquando impetrare pro eorum ſecuritate, vt hoc faciant ſuper antemurali arcis Sancti Angeli in angulo ad viam, qua itur ad palatium, reſpicienti.

Cùm Pontifex ad Eccleſiam Lateranenſem peruenerit, deſcendit in porticum Eccleſiæ & à Canonicis illius Eccleſiæ honorificè paratis excipitur cum cruce. Deſcendit Pontifex ex equo: prior Canonicorum Lateranenſium offert crucem oſculandam Pontifici, quã Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontificis, cui prius Tiaram extraxit, ponit: oſculata cruce, Pontifici ponitur mitra, & regnum datur in manibus auditoris: ipſe verò Põtifex à priore, & Canonicis prædictis ducitur ad marmoream ſedem, ante portam principalem à ſiniſtra ſtantem, quæ Stercoraria appellatur, & ibi eum ſedere faciunt: qui ita tamen ſedet, vt magis iacere videatur, ad quem mox accedentes Cardinales eleuant eum honorificè, dicentes: Suſcitat

de puluere egenum, & de ſtercore erigit pauperem: vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. *Surgens Pontifex, accipit de gremio Camerarij ſibi aſſiſtentis, quantum pugno poteſt complecti pecuniarum. Vbi tamen nihil prorſus ſit argenti aut auri, & ſpargit inter populum, dicens:* Argentum & aurum nō eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. *Pons lingneus recta linea, à porta Eccleſiæ principali, ad altare maius excitatur cum pluteis hinc inde pectoribus tenus, altitudo circiter quinque pedum, latitudo ſex aut ſeptem, qui alteri ponti coniungitur ſimili modo conſtructo à porta, qua aſcenditur per eccleſiam ad Sancta Sanctorum venienti, quod fit, vt Pontifex à populi multitudine non opprimatur. Circa altare à gradibus, & ſupra omnia circumcirca tabulis clauſa eſſe debent, vt per pontē tantùm capellam intrent. Præcedentibus igitur Canonicis & cantantibus:* Te Deum laudamus, *Pontifex cum Cardinalibus intrat Eccleſiam, & ante altare maius ſupra faldiſtorium procumbēs, ſine mitra aliquantum orat. Deinde ſurgens benedicit populo, dicens:* Sit nomen Domini benedictum &c. *Inde cum mitra aſcendens ad ſedem eminentem, ſedens recipit ad oſculum pedis Canonicos Lateranenſes. Deinde Pontifex per ipſum pontem aſcendit ad palatium Lateranum per portam, quæ eſt in Eccleſia. Et cùm peruentum fuerit in prima aula, quę aula concilij appellatur,*

ſedet

ſedet Pontifex in ſede ſibi parata apud tabulam lapideam in capite aulæ, quæ dicitur menſura Chriſti. Et hinc inde apud eum ſtant Domini Cardinales. Prior verò pręsbiterorum Cardinalium ſtans ante Papam cõuenienti interuallo cum Subdiaconis, Auditoribus, Aduocatis, & ſcriniarijs facit laudes Domino noſtro, vt fecerat prior Diaconorum S. Petro, incipiens, Exaudi Chriſte &c. *Prior præsbiterorum prædictus, & alij qui faciũt laudes, ſtant detecto capite. Pontifex verò ſedet cum mitra, & alij Cardinales ſtant cum mitra. Hoc tamen fieri ſolebat in introitu ipſius portæ in primo plano, antequam ad aulam prędictam veniatur commodè tamen in hunc locum tranſlatus eſt hic actus, propter illius loci anguſtiam. Finitis laudibus, Papa procedit ad capellam Sancti Silueſtri, ibi ante portam capellæ ſunt duę ſedes porphireticę perforatę: & ibi ſedet Pontifex ſuper primam, ad quem prior Eccleſiæ Lateran. accedit, & genuflexus dat Pontifici ferulam in manu in ſignum correctionis & regiminis, & claues ipſius baſilicæ ac palatij Lateranenſis, in ſignum poteſtatis claudendi & aperiendi, ligandi atque ſoluendi. Surgit deinde Papa cum ferula & clauibus, & ſedet in altera ſede porphiretica ad aliã partem, & ibi reſtituit eidem priori ferulam & claues, & ab eodem pręcingitur ſuper planetam ſedens cum cingulo quodam ſericeo rubro, cum burſa etiam ſericea & rubra: in qua ſunt duode-*

cim lapides precioſi cum muſco. Tum Pontifex præcinctus & ſedens, è gremio Camerarij capit denarios argenteos omnifariam, quotquot poteſt manu continere, & ſuper populum ſpargens, dicit: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſęculum ſęculi. *Et hoc tertiò facit. In iſtis duabus ſedibus Pontifex ſedet, vt in Stercoraria.*

Ducitur deinde Pontifex ad ſancta ſanctorum, vbi ſuper faldiſtoriũ ſine mitra genuflexus orat. Inde ſurgens, cum mitra reuertitur ad capellam Sancti Silueſtri: in quam intrans ſedet ſuper ſedem ibi paratam, tum deponit mitram, chirotecas, pallium, planetam, & aſſumit pluuiale, & mitram ſimplicem, & ſedens dat præsbiterium hoc modo, Cardinalibus duos aureos, & duos groſſos argenteos. Veniunt Cardinales, & profundè caput inclinant ante Pontificem, porriguntq́; ei mitram apertam, in qua Pontifex immittit pecuniam: illi accepta pecunia manum Pontificis oſculantur, pecunias capit Pontifex è gremio Camerarij. Alij prælati genuflectunt ante Pontificem, & accipiunt in mitra ſua vnum aureum & vnum groſſum, & oſculantur dextrum genu Papæ: Alij verò prælati & Officiales accipiunt in manu tantundem, & oſculantur pedem. Dato præsbiterio Pontifex cum Cardinalibus aſcendit ad palatium Lateranenſe: & ſi non facit ſolenne conuiuium, deponit paramenta ſua: intrat came

ram,

ram, quieſcit & prandet ſeu cœnat. Cardinales ducuntur ad cameras ſibi ordinatas: quieſcunt, recreantur, & expectant Pontificem, ſi vult redire ad S. Petrum eodem die. Sin autem non, reuertuntur domum.

Sectio Tertia.

DE CONVIVIO SOLENNI PONtificis cum Cardinalibus & Prælatis. Caput vnicum.

SED *quoniam maiores noſtri conſueuerunt in die coronationis, & feria quinta in Cœna Domini ſolenne conuiuium celebrare ijſdem fermè ceremonijs: aliquid etiam de ſolenni Papali conuiuio hoc loco dicemus. Maximè cùm etiam noſtra ætate factum ſit à Pio ſecundo, & Paulo item ſecundo, ſummi Pontificibus.*

Parabitur igitur aula conuiuij, aulæis & pannis ſericeis aureiſq; pro temporis & loci conditione. In capite aulæ erit ſuggeſtus, ad quem triplici gradu aſcendetur, longus pro latitudine aulæ, in medio ſurget quadratus thalamus palmi altitudine: ſuper quo menſa paratur Pontificis, apud parietem erit ſedes Papalis, ad quam par-

uo

uo & deinde magno ſcabello aſcendetur: ornabiturq́; ſedes cum panno aureo pendente ſupra caput, menſa erit alta ad iuſtam proportionem ſeden tis à ſiniſtra ſuper ſuggeſtum, parabitur alia men ſa pro credentia Papæ cum vaſis aureis & argenteis, vino & aqua, & alijs conſuetis. Credentiam appellant menſam, ſupra quam vaſa argentea ſiue aurea, ad conuiuium opportuna præparantur. Et ſimiliter in diuinis, ſupra quam ad ſacrificandũm neceſſaria continentur. Dicitur & Credentia, actus ipſe prægustationis cibariorum, & aliarum rerum. Hæc exponere voluimus, quoniã crebrò in hoc opere de Credentia mentionem facturi ſumus. Antiqui cæremoniarum codices Dreſſatorium dixerunt. A dextra parte aulæ, infra ſuggeſtum parabuntur mẽſæ pro Epiſcopis, & præ sbiteris Cardinalibus, & paulò inferius pro alijs prælatis. Et pro Cardinalibus erunt aliquantò altiores: & ſedilia habebunt gradum vnum, ſuper quem tenebunt pedes Cardinales. A ſiniſtra è regione menſæ Cardinalium, parabitur menſa pro Diaconis Cardinalibus eiuſdem altitudinis & cũ gradu. Et inferius aliæ menſæ pro Oratoribus, nobilibus & Officialibus. In fine aulæ, vel in aula præcedente, ſi erit commoda, parabitur magna Credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam, & alia ſuper longam menſam cum vaſis, quibus in conuiuio vtentur.

Si huic conuiuio intereſſet Imperator, paratur

pro

pro eo ſedes ad dextram Pontificis, & menſa ſuper plano ſuggeſtus, ſuper quã ſolus comedet Imperator. Sedes habebit ſcabellum paruum viride, & erit ornata panno aureo, non habebit pendentẽ ſupra caput, ſimiliter parabitur pro eo credentia iuxta credentiam Papæ à ſiniſtris, & ibi erunt familiares Imperatoris pro ſuo ſeruitio. Si verò adeſſet Rex aliquis, paratur credentia pro eo paulò remotior ab ea. Sedes verò nulla paratur: quia ſedet in menſa poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Imperator ſiue Rex habebunt tot ſeruitores, quot eis opportunum videbitur. Cardinalibus verò ſingulis ſufficiunt quaterni miniſtri, quorum vnus vinum propinet, alter carnes concidat, alter de cultello fercula inferat, quartus prægustet vinum & aquam & alia ſubminiſtret. Pontifici ſeruire ſolent nobiliores, qui ſunt in curia laici, etiamſi ſint fratres, aut filij Regum, præſertim in illorum præſentia. Pontifex igitur cum paramentis Pontificalibus ſi celebrauit illa die, vſque ad Dalmaticam incluſiuè, & cum ſandalijs indutis, ſupra Dalmaticam manto rubro, aperto à parte anteriori, & mitram habens in capite ſupra fanonem, medius inter Diaconos ducitur ad menſam. Cardinales & prælati omnes habent ſuperpelliciũ ſuper rochettum, ſiue ſupra veſtes ſui ordinis, ſi ſint religioſi, & mitram albam in capite. ſupra ſuperpellicium Cardinales & prælati ſeculares habent mantellum ſine cauda, apertum à parte ante,

te,

te,& coloris violacei ſiue obſcuri. Religioſi verò coloris ſui ordinis, ſed eodem modo apertos. Cæteri omnes in ſuo habitu quotidiano. Aderunt familiares Ponti. & alij ſeruitores in copia. Aderunt etiam ſeruientes armorum bene ornati cum ſuis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula,& remouere multitudinem à via. Magiſter ſacri hoſpitij, & magiſter domus prouideant in tempore de modo & ordine ferculorum, de ſeruitoribus,qui prius et qui poſterius,et quod quælibet menſa habeat præfectos ſuos. Quæ vina primò, quæ deinceps, & per quos ferenda, & ſic de alijs rebus opportunis. Pontifex remota prius menſa, ad partem ſedeat in ſede cum mitra, & mantum poſt collum apertum,vt nihil ante pectus dependeat. Cardinales,principes, & prælati,& alij conuiuæ ſtent ante menſas paratas. Nobilior laicus, etiam Imperator aut Rex,aquam ad lauãdas Pontificis manus,primò ferat hoc ordine. Magiſter ſacri hoſpitij cum clerico cæremoniarum, quem adeſſe oportet in ordinandis hiſce rebus omnibus, cum ſeruientibus armorum. Et ſi Imperator aut Rex aquam ferre debet cum aliquibus ẽt Principibus ſociatus, Imperatorem, aut Regem ad credentiam ducit. Si eſt nobilis inferior, ſolus erit,& in credentia aquam prius à miniſtris probatam & prægustatam accipit in peluibus,fertq́; conſuetis cæremonijs ad Pontificem præeunte vno ex auditoribus cum mantili ad tergẽdum manus.

Prior Epiſcoporum Cardinalium & duo Diaconi aſſiſtentes, depoſitis in manibus ſeruitorum mãtellis & mitris, ſic in rochetto ſeruiunt Papæ dum lauat, Epiſcopus aquam cum portante infundendo, & Diaconi mantile, quod ab auditore acceperant hinc inde tenendo. Dum Papa lauat manus, non prelati ſed laici omnes genuflectunt, Cardinales & prælati ſtant capite detecto. Cum Papa lauerit, reaptetur menſa ante eum, & tres Cardinales, qui illi ſeruierant, capiunt ſuos mantellos & mitras, & vadunt ad loca ſua: & Imperator apud ſedem ſuam primò ſtans lauetur ſuis cæremonijs, deinde Domini Cardinales lauentur ſtantes ante menſas cum mitris in capite, poſt eos lauentur prælati ſtantes ſine mitris, & ſeculares (ſi qui ſunt) detectis capitibus. Stabunt ante menſas lauantes eo ordine, quo ſedere debẽt in menſa, prior Epiſcoporum in capite ad dextram: ſi aderit Rex aliquis, erit in ſecundo loco: ſi plures Reges, mixti erunt cum primis Cardinalibus, primò Cardinalis, deinde Rex ſucceſſiuè, ſi erunt mixtim principes, aut filij, vel fratres Regum (ſi non ſeruiunt Pape) debent ſedere inter Diaconos Cardinales, vel poſt eos, pro eorum dignitate & conditione. Primogenitus autem regis, quia Rex futurus putatur, poſt primum præsbiterum Cardinalem erit. Sed nullo modo inter Epiſcopos. Et hoc tam in conuiuijs quã alijs publicis actibus, quamuis noſtro tempore aliquorum ſiue ambitione, ſiue ignorantia aliquan-

do ſit ſeruatum contrarium.

Conſueuerunt antiqui ponere Patriarchas quatuor Eccleſiarum principalium inter Epiſcopos Cardinales mixtim, noſtro tempore (credo propter declinationem, ſiue potius extinctionem illarum, cum ſint quodammodo titulares) ponuntur immediatè poſt Cardinales, deinde aſſiſtentes Papæ, tum oratores prælati, inde Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij, Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici cameræ, & Acoluthi. Ad ſiniſtrã verò erunt Diaconi Cardinales, & cum eis Principes, quos prius diximus (ſi aderunt) poſt eos autem, ſi præſentes erunt, alij Principes, inferiores illi tamen, qui ſolent præcedere oratores Regum. Deinde erunt oratores laici, & non prælati, & cum eis Senator, & tres conſeruatores vrbis. De alijs autem laicis, qui ſunt extraordinarij, nihil ponimus, nam admitti ſolent ad voluntatem Pontificis, & non ordinariè.

Aduertat tamen magiſter domus, vt prius cũ clerico cæremoniarum ponat in ſcriptis nomina, & ordinem inuitatorum ad conuiuium, & maximè laicorum: & ſi quæ ſunt contentiones de præſidentia, componantur prius, quòd ſi ibi orientur, ſi nolunt componi, ambo contendentes honeſtè iubeantur exire, ſi tamen eſſet colorata contentionis cauſa, & non temeraria: quia tunc ſolus temerarius eijciendus eſſet.

Quod autem de Imperatore dicimus, intelligi-

mus de Imperatore Romanorum, non autem Græcorum, nam ille vt Rex tractatur. Poterunt lauari poſt primos plures eodem tempore. Poſtquam omnes lauerunt, Pontifex benedicit menſam ſtans ſine mitra, & tunc Diaconi aſſiſtunt, finita benedictione ſedet, imponitur mitra, & Diaconi vadunt ad loca ſua, & ſedentibus omnibus ordine quo ſteterant fercula portantur: Primum ferculum portabit nobilior princeps, ſiue Imperator, ſiue rex ſit, Secundum alius dignior poſt eum, & ſic ſucceſſiuè: & ſi erunt ex illis qui debeant ſedere in menſa, portato ferculo ſedeant in loco ſuo. Et notandum, quòd Imperator, Rex, ſeu maximus princeps, capit ferculum, quod portare debet ad Pontificem, extra portam aulæ conuiuij ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatum. Alij inferiores pro ferculo ad coquinam vadunt, magiſter ſacri hoſpitij, & magiſter domus baculos in manibus tenentes, & in habitu ſibi condecenti deducunt portantes fercula: quæ quidem fercula ad Pontificem & Imperatorem tantũ cooperta portari debent, alijs autem, etiam regibus detecta: & ſimiliter vinum. Poſſunt tamen portari, & maximè principibus vſque ad aulam conuiuij, & deinde antequam appareant in conſpectu Papę, detegi. Item in præſentia Pontificis nulli omnino fit publicè pręguſtatio niſi ipſi Pontifici, & Imperatori tantùm, pro Rege autem, aut maximo principe poterit fieri à ſuis ſi voluerint in credentia, vel

vbi capiunt fercula. Pro Pontifice & Imperatore fiet ibi vnde capiuntur à dantibus, & in menſa à portante, & de omnibus rebus. Cum primùm conuiuium incipietur, in loco conuenienti ponatur pulpitum, & Subdiaconus, ſiue capellanus Papæ, aliquid de ſacra ſcriptura legat vſque in finem conuiuij. Interim cum ſilentio, & ſine ſtrepitu omnia adminiſtrentur quàm diligentiſſimè. Cum Pontifex biberit, conſueuerunt omnes aſtantes, pręter Epiſcopos, & ſuperioris dignitatis viros genuflectere, quod ſeruari noſtris temporibus vidimus, quamuis in nullo cæremoniarum libro id legerimus. Epulis abundè ſubminiſtratis fit ſecunda lotio manuum, & tunc ſecundus nobilis laicus portat aquam conſuetis cæremonijs. Prior Epiſcoporum Cardinalium & duo Diaconi dimiſſis mantellis & mitris, vt ſupra, ſeruiunt: deinde reuertuntur ad loca ſua, lauantur & alij ordine ſuo, quo ſupra ſedentes tamen, & dum Cardinales lauant, vnus ſeruit alteri de mantili illud explicando; & tenendo dum alius lauat, & ſic ſucceſſiuè. Ponuntur deinde vinum & confectiones ſiue ſpecies, vt habent antiqui codices: & demum finito conuiuio lector dicit. Tu autem Domine miſerere noſtri, *niſi ſit in cœna Domini: quia tunc non profertur,* Tu autem. *Surgit Pontifex ſine mitra, aſſiſtunt ei Diaconi, & redduntur gratiæ, vt in ordinario. Omnibus completis reducitur Pontifex ad cameram ſuam, & alij ad propria diuertuntur.*

tuntur. Si autem ſolenne conuiuium huiuſmodi fiet in die, quo Pontifex ſacra publicè non celebrauerit, omnia, vt prædicta ſunt, ſeruabuntur, niſi de ſacris veſtibus. Papa indutus amictu, alba longa, cingulo, ſtola precioſa & manto rubro cum paruo caputio ſubtus, ſiue ſi calores erunt, ſine manto cum capucio tantùm ducetur ad menſam. Cardinales & prælati erunt in mantellis conſuetis ſine ſuperpellicijs, & ſine mitris: alia omnia, vt ſupra. Aduertendum tamen, quod nunquam in conuiuio Pontificis admittuntur mulieres, etiamſi Imperatrix, Regina, vel Pontificis conſanguinea eſſet.

Sectio Quarta.

QVAE MVTANTVR, SI CORONATIO Pontificis fiat extra vrbem. Caput vnicum.

QVÆ ſupra diximus de conſecratione, benedictione, & coronatione Romani Pontificis, omnia ſeruabuntur, etiam ſi extra vrbem Romanam fient, præter infraſcripta. Cum Papa ad Eccleſiam venerit, vbi ea fieri debent Canonici & capellani illius Eccleſiæ illi obuiam exibunt proceſſionaliter. Sed non recipien-

tur ad oſculum pedis, vt canonici Sancti Petri. Intrabit Pontifex in Eccleſiam, & in medio genu flexus orabit verſus altare maius. Deinde ibit ad capellam, vbi paramenta capere debet, conuenienti ſpacio ab altari maiore diſtante, vt commodè proceſſio poſſit inde explicari, alia omnia vſque ad actum coronationis fient, vt dictum eſt, ſed ipſa coronatio fiet vel ſupra gradus, vel loco commodiori, & magis in conſpectu populi: nàm ibi parandus erit ſuggeſtus, vbi maius erit ſpacium ad capiendam multitudinem. Pontifex ornatus poterit equitare cum ſolenni proceſſione, vt ad Lateranum conſueuit, ad aliquam aliam Eccleſiam, & in via fient iactus pecuniarum, & Iudæi obuiabunt cum lege, reſpondebitur, & fiet, vt in via ad Lateranum. Et cum peruenerit ad dictum locum, deſcendet, & ſuper ſedem in loco honeſto ſibi in introitu Eccleſiæ præparatam, ſedebit: & tunc extrahetur ſibi regnum, & imponetur ſibi mitra. & aſtantibus ſibi hinc inde Diaconis, & deinde in ordine aliis Cardinalibus, à priore præsbiterorum Cardinalium cum ſubdiaconis & aliјs officialibus conſuetis fient laudes: Exaudi Chriſte, *vt dictum eſt ſuperius. Tum Pontifex aſcendit ad altare maius præcedente clero illius Eccleſiæ, & cantante:* Te Deum laudamus, *procumbet ſuper faldiſtorio ante altare maius, ad orationem ſine mitra, & finito,* Te Deum, *factaq; oratione aſcendet ad altare, & benedicet populo: deinde aſſum-*

pta

pta mitra aſcendet ad ſedem eminentem, & dat præsbiterium Cardinalibus & prælatis: & finitis omnibus, vadit ad locum, vbi ordinatum eſt conuiuium, vel ad cameram ſuam, ſi priuatim prandet. Et omnia ſeruantur, vt in vrbe, quæ ſeruari poſſunt.

Sectio Quinta.

DE ADVENTV ET CORONAtione electi in Imperatorem Romanorum. Cap. I.

ELECTVS Rex futurus Romanorum Imperator primùm conſueuit electionem ſuam per ſuos ſolennes oratores ſummo Pontifici intimare, & decretum electionis oſtendere deuotionem ac fidelem reuerentiam exhibere, fauorem & gratiam Apoſtolicæ ſedis implorare, offerre ſe ad quæcunque fidelitatis iuramenta Romanæ Eccleſiæ præſtanda: & demum vnctionem, conſecrationem, & Imperij diadema humiliter poſtulare. Pontifices verò conſueuerunt viſo decreto, & examinata electione in ſacro Senatu, habitoq; ſufficienti informatione tam ſuper forma electionis, quàm ſuper idoneitate & habilitate perſonæ electi, per commiſſarios à ſe conſtitutos

ad inſtantiam dicti electi, ipſum electum in ſpiritualem filium ſuum & Eccleſiæ Romanæ ſuſcipere, illiq; fauorem & gratiam concedere, & ipſius regis electi perſona idonea reputata, cum nominare, denunciare, aſſumere, & declarare Regem Romanorum ac etiam habilem, & ſufficientem declarare ad ſuſcipiendum Imperialis celſitudinis dignitatem: decernere conſecrationem, & coronationem per manus ſuas eſſe impendendas & ſupplere omnes defectus &c. Hoc ſeruatum legimus in Karolo quarto à Clemente ſexto, & antea in Henrico ſeptimo à Clemente quinto, & in Alberto eius prædeceſſore, & Rudulpho patre à Bonifacio octauo, & à pluribus alijs: & in Venceſlao Karoli quarti filio, quem pater adhuc viuens in Romanorum Regem ab electoribus deſignari procurauerat, cuius rei approbationem, cùm Gregorius vndecimus, ad quem delata erat, morte præuentus decernere non poſſet: Vrbanus ſextus eius ſucceſſor legitimè confecit.

QVOD VENIENTE IMPERATORE mittantur legati Apoſtolici. Cap. II.

ELectus igitur Romanorum Imperator cum ſtatuerit vrbem petere, ad Imperiale diadema de manu ſummi Pontificis ſuſcipiendum, primùm conuenit per nuncios & Legatos ſuos cum

Romano

Romano antiſtite de modo & tempore intrandi, vt Pontifex rebus opportunis conſulere poſſit, deinde cum Pontifex nouerit Cæſarem iã Italiam intraſſe, mittit illi obuiam duos legatos de latere, qui illum conueniant, antequam terras Romanæ Eccleſiæ ingrediatur. Et poſt gratulationes, ſalutationem & benedictionem, nomine Pontificis honeſto modo exigunt ab illo iuramentum ſolitum præſtari ab electis Imperatoribus, antequam intrant agrum Romanæ Eccleſiæ, in forma, qua in decretis cauetur, videlicet;

Sanctiſsimo Domino noſtro, Domino N. diuina prouidentia Papæ. Ego B. Rex Roman. promitto, & iuro per patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, & per lignum viuificæ crucis, & per has reliquias ſanctorum, quòd ſi permittente Domino, Romam venero, ſanctam Romanam Eccleſiam & ſanctitatẽ ſuã, rectorem ipſius exaltabo ſecundùm meũ poſſe & vitam: membrum nunquam, neque ipſum honorem, quem habet, mea voluntate, meo conſilio, meo conſenſu, aut mea exhortatione perdet, & in Roma nullum placitum aut ordinationem faciam de omnibus quæ ad ſanctitatem ſuam, aut ad Romanos pertinent, ſine veſtro conſilio. Et quicquid de terra ſancti Petri ad noſtram poteſtatem peruenerit, ſuæ ſanctitati reddam: & cuicunque Italicum regimen commiſero, iurare faciam illum,

illum, vt adiutor ſuæ ſanctitatis ſit ad defendendam terram ſancti Petri, ſecundùm ſuum poſſe: Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia.

Aliquando oratores electi, quando veniunt ad intimandum electionem, & ad petendum approbationem, nomine electi Regis ſolent præſtare ſupradictum iuramentum, ſi habent ad hoc ſpeciale mandatum. Hoc iuramentum Federicus tertius, Imperator, qui adhuc regnat, dum Senis eſſet in manibus legatorum Apoſtolicorum, Anno ſalutis quinquageſimo primo ſupra mille & quadringentos præſtitit, & ante eum plures alij præſtiterunt. Dehinc vt primùm Eccleſiæ territorium ingreſſus eſt Cæſar, conſueuit cum ſua familia expenſis Pontificis ali, quamdiu & Romæ, & in agro Romano fuerit. Nicolaus quintus, quanuis Federico prædicto cum familiaribus quingentis tantùm expenſas promiſerit: longè tamen plures ære ſuo aluit. Vt Sutrium venit Cæſar, vel locum vrbis vicinum, ita vt pridie poſt applicare ad vrbem poſſit, legati Apoſtolici illum cum aliquibus prælatis à Pontifice miſſis, qui neceſſaria curent, dimittunt, & Romam perueniunt. Sequenti die electus Imperator Romam verſus capit iter, cui honoris gratia obuiam mittuntur à Pontifice prælati, Barones, & Curiales, hoc ordine, vt in Federici aduentu ſeruatum eſt. Primi ad ſextum lapidem Columnenſes proceres cum ſuis amicis et cliẽtelis,

telis, & mox Vrſini, atq; alij Barones vrbis, tum Pontificis copiæ, quæ adſunt cum illarum præfecto, inde Vicecamerarius cum præfecto vrbis, Senatore, Conſeruatoribus, Officialibus, & alijs nobilibus ciuibus Romanis, deinde ordines curiæ cum regente Cancellariæ ſiue aliquo alio prælato. Demũ alij prælati domeſtici Pontificis cum omni eius familia, & tandem Sacrum Cardinalium collegium ad radices montis iuxta domum leproſorum Cæſarem expectabunt. Hi omnes diſtinctis interuallis Imperatori electo obuiabunt. Oratores verò principum, ſi qui in vrbe erunt, pro ſuo libito obuiam procedent. Cardinales, vt Cæſarem conuenient congratulationibus, & oblationibus factis nominē Pontificis, & collegij, illum habentes medium inter duos primos Epiſcopos Cardinales, deducent vſque ad tentorium, ſiue alium locum ſibi deputatum extra vrbem: nam Cæſar non conſueuit ea die qua appulit, vrbem intrare, ſed pernoctare ſaltem vna nocte, extra mœnia in campis. Cardinales & alij omnes, poſtquam Cæſar ad locum deputatum peruenerit, in vrbem reuertuntur. Conſueuerunt etiam electi Imperatores hac die antequã ponticulum, qui primus ante ingreſſum vrbis poſt deſcenſum montem occurrit, pertranſeant, præſtare iuramentum Romanis, in hanc formam: Ego Karolus Rex Romanorum futurus Imperator, iuro me ſeruaturum Romanis bonas cõſuetudines ſuas, Sic Deus me adiuuet.

DE VRBIS INGRESSV IMPERatoris. Cap. III.

POſtera die Cæſar per portam, quæ eſt ſub arce Sancti Angeli, hoc ordine quaſi triumphans ingreditur, primi duo equites vexilla duo Cæſaris portant, alterum Sancti Georgij, quod ad Sueuorum pertinet cuſtodiam, Aquilæ alterum: hos ſequuntur Cæſaris cohortes armatæ, tum nobiles proceres, & togati eius. Inde oratores regum, & principum, qui adſunt. Tum ſi quis adeſt Rex, aut maximus princeps, vt fuit cum Federico Rex Vngariæ, & Bohemiæ Ladiſlaus. Et tunc ſequitur preſectus vrbis, & Senator. Et ad preſectum quidem pertinebat nudum enſem ante Cęſarem ferre. Federico tamen mareſcallus ſuus, non preſectus, gladium prętulit. Inter iſtos autem & Cęſarem nemo equitare debet, niſi mareſcallus, ſi præfectus non prefert enſem. Incedit deinde Ceſar ſolus equitans, & poſt eum prelati conſiliarij proceres inermes, & alij togati ſui: Deinde modico interuallo Imperatricis familia, ſi vxor virum ſequitur, ſuccedere debet, ante illam nobiles & prelati, et poſt Matronę, Virgines, et pediſſequę: circa illam verò ſolam equitantem pedites multi. Vltimò incedũt Eccleſiaſticę copię pompam claudentes. Portam ipſam qua ſub arce ingrediuntur, noſtri codices falſo Collinam appellant. Collina autem porta non

eſt in nouis Leonis Papę ſuburbijs, ſed in antiqua Roma, Quirinalis primum dicta, deinde Collina (vt ſcripſit Varro) à pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur, hodiè Salaria nuncupatur, quia inde via Salaria itur. In porta igitur quę ſub arce eſt (non Collina) clerus vrbis ſacris veſtibus ornatus, cum crucibus & ſanctorum reliquijs preſidente Vicario vrbis, & alijs Eccleſiarum prelatis infulatis Cęſarem expectant: aduenienti cruces deoſculandas offerunt, & eum incenſant, ac cantantes: Ecce mitto Angelum meum &c. *procedunt vſque ad gradus baſilicę principis Apoſtolorum. Ciues autem digniores baldachinum ſupra Cęſaris caput portant, Conſeruatores freno equum ducunt. Cum verò eſt in magna Area ante gradus, præfectus & Senator id muneris gerunt. Et deſcendente ex equo Cęſare, pręfectus ſtapham tenet, deinde ante eum pręcedit. Inter equitandum autem Cęſaris camerarius pecuniam ſpargere conſueuit, vt diximus in coronatione Papę de Soldano. In plano ſupra gradus baſilicę, ante primum porticum ad dextram aſcendentibus erigitur ſuggeſtus ornatus cum throno Pontificali, & ſedibus Cardinalium prelatorum & officialiũ, vt ſupra deſcripſimus in coronatione Pontificis. Supra quem ſuggeſtum Pontifex pluuiali & mitra precioſis indutus aſcendit cum ordinibus curię paulò ante, quàm Cęſar appareat. Electus Imperator cum ſuis omnibus ſeruato ordine, vt equum*

deſcendit,

deſcendit, per gradus aſcendit ſuggeſtum. Et vt primùm Pontificẽ videt, detecto capite illum genu terram tangens veneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus ſedis, genuflectit, demum ad Pontificis pedes peruenit, illos in reuerentiam Saluatoris deuotè oſculatur. Pontifex hilari vultu Cęſarem aſpiciens, ad oſculum manus & oris recipit. Tum Cęſar iterum genuflexus, auri maſſam ad pedes Pontificis offert, habetq; verba ad Pontificem, gratias agens pro honore ſuſcepto, prout illi videbitur: Pontifex benignè illi reſpondens illũ ſubleuat, & ſummæ charitatis declaratione amplectitur. Et ſtante ibi ad dextram Pontificis Cęſare, pontifex recipit Imperatricem ad oſculum pedis & manus: Regem verò, ſi quis adeſt, ad oſculum pedis, manus, & oris: alios autem prelatos, proceres, & nobiles Ceſaris ad oſculum pedis tantùm. His finitis ſurgit Pontifex, & manu ſiniſtra Cęſarem capiens è ſuggeſtu deſcendit, & pariter ad ſecundum vſque Eccleſię porticum cum eo progreditur. Deinde Pontifex palatium aſcendit ad cameram ſuam reuerſurus, & Ceſar duobus aut quatuor Cardinalibus ſociatus templum ingreditur, Apoſtolorum ſacras reliquias veneraturus cum ſuis omnibus. Inde ad loca cuiq; deſtinata diuertuntur. Cęſar ipſe in palatio Apoſtolico recipi conſueuit: Auguſta verò in aliquo loco vicino. Cęſar poſtera die, opportuno tempore ad Pontificem accedet, & cum ſua ſanctitate de incumbentibus

bentibus ad ſolennitatem pertractabit. Statuent de die coronationis: & ſi qua erunt prius peragenda deliberabunt: vt Federici tempore factum eſt, qui ante diem Imperialis coronationis, inter miſſarum ſolennia benedictionem Imperialem cum ſponſa ſua Heleonora, Regis Portugallię filia ſuſcepit. Et corona regni Longobardici ſiue Italici, quam ſuperiores Imperatores Modetię ſuſcipere conſueuerunt, cum Federicus peſtis timore illuc accedere non potuiſſet, Pontificis Nicolai manibus coronatus eſt in baſilica Petri apud altare maius, quę corona ferrea (licet aurea ſit) nuncupatur.

Cæremonias in coronandis Regibus ſeruandas, in libro Pontificali, quem nuper emendauimus, plenè conſcripſimus. Proinde eò diligentem Lectorem relegamus.

Et notandum, quòd Cæſar antequam coronetur Imperiali diademate, ſedet poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Et ſi quis Rex adeſt, ſedet tunc poſt primum præsbiterum Cardinalem. Cum verò Cæſar erit coronatus, tunc ſedebit in ſede ſibi parata inter Papam & primum Epiſcopum Cardinalem, & tunc Rex erit poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Adueniente die ſtatuta Imperialis coronationis, quæ conuenientiſſima eſt in die Dominica Lætare, *in medio Quadrageſimæ (vt Durantes in rationali diuinorum ſcripſit), & ita à Nicolao Quinto in coronatione Federici ſeruatũ eſt,*

eſt, Eccleſia Sancti Petri, & capella maior erunt decenter ornatæ, vt in maximis ſolennitatibus, cum Pontifex eſt celebraturus diuina, ſolent ornari, & præter conſueta erigantur duo ſuggeſtus hinc & inde extra cancellos capellæ: alter pro Imperatore electo ad ſiniſtram venientibus: alter à dextra pro Imperatrice: & ornetur tapetis, aulæis, ſedibus, ſcabellis, & alijs opportunis. Eccleſia tota, & maximè capella D. Gregorij, D. Mauritij, & quæ D. Mariæ in turribus appellata extra Eccleſiam in primo porticu ſub turri campanaria eſt, bene mundentur, ornenturq́;. Imperatrix verò, antequam Pontifex deſcendat ad Eccleſiam, cum ſuis ornata, præueniens ſuggeſtum ſibi paratum conſcendit. Summo igitur mane Pontifex cũ Cardinalibus, prælatis, & alijs Officialibus paratis colore tempori & Miſſæ congruis, veluti ad ſupplicationem, & ſub baldachino deſcendant ad Eccleſiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum ſuis cappis laneis ad Cæſarem, qui eum congruo tempore ad Eccleſiam deducant. Pontifex facta reuerentia ante altare, accedat ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, & recipiet ad reuerentiam omnes prælatos. Incipiet tertiam, & accipiet ſandalia, vt aliàs conſueuit: & dicta oratione induitur omnibus paramentis Pontificalibus: Interim Cardinales omnes qui ſunt cum Cæſare, vt primum cognouerunt Pontificem intraſſe Eccleſiam, & ipſi cum Cæſare & omni ſua comi-

tatiua

tatiua ad Eccleſiam deſcendunt : egreſſi primam palatij portam, per primas Eccleſię portas, quæ ſuper gradus baſilicæ patent, ingrediantur porticum ad capellam, quæ vocatur beatæ Mariæ inter turres, ibi à Canonicis & collegio Eccleſię occurrenti recipitur. Quòd deductus Cęſar ad altare dictę capellę, in manibus primi Cardinalis pręſentis, & nomine Pontificis, recipientis, beato Petro, ſummo Pontifici, & ſuis ſucceſſoribus ſolitum iuramentum pręſtabit in forma ſubſcripta, videlicet.

Ego N. Rex Romanorum, adiuuante Domino, futurus Imperator, promitto, ſpondeo, & polliceor, atque iurò Deo, & beato Petro, me de cætero protectorem atque defenſorem fore Summi Pontificis, & ſanctę Romanæ Eccleſiæ, in omnibus neceſsitatibus & vtilitatibus eius: cuſtodiendo & conſeruando poſſeſsiones, honores, & iura, ac ius, quantùm diuino fultus adiutorio fuero, ſecũdùm ſcire & poſſe meum recta & pura fide. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia.

Tum indutus ſuperpellicio & almucia recipitur à Canonicis Sancti Petri in Canonicum, & in fratrem, quos omnes ſtans ante altare dictę capellę recipit ad oſculum pacis. Inde pręcedente clero, & cantante reſponſum, Petre amas me? tu ſcis Domine quia amo te. Paſce oues meas. ℣. Simon Ioannis amas me plus his? tu ſcis

G Domine,

Domine, quia amo te. Paſce, &c. *Alij Cęſaris proceres ſuo ordine ad portam deueniunt principalem ipſius baſilicę, quę argentea nominatur, & ex quinque media eſt. Interim duo Epiſcopi Cardinales poſt priorem antiquiores, facta reuerentia Pontifici cum ſuis mitris & pluuialibus veniunt ad prędictam portam, dum Cęſar adhuc eſt in dicta capella inter turres. Et ante eum iunior Epiſcopus Cardinalis ſtans ſine mitra, ſupra Cęſarem genuflexum orantem dicit hanc orationem.* Ore.

Deus in cuius manu corda ſunt regum, inclina ad preces humilitatis noſtræ aures miſericordiæ tuæ, & huic famulo tuo Regi veram appone ſapientiā, vt hauſtis de tuo fonte conſilijs, & tibi placeat, & ſuper omnia præcellat: per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Finita prima oratione intrant Eccleſiam Cęſare incedente ſemper inter duos Diaconos Cardinales prędictos: & immediatè pręcedentibus duobus Epiſcopis Cardinalibus pręfatis, & flectentes ad ſiniſtram perueniunt ad capellam Sancti Gregorij, vbi Imperator ſedens depoſita Almucia primò induit ſandalia, deinde ſtans tunicellam, & demum Imperiale paludamentum: & mox inde procedens ad medium Eccleſię, vbi rota porphiretica eſt, venit: & ibi ab alio Epiſcopo Cardinali ſibi aſſiſtente dicitur ſuper eum alia oratio, videlicet.

Deus

Deus inenarrabilis, autor mundi, & conditor generis humani, gubernator Imperij, confirmator regni, qui ex vtero fidelis amici tui Patriarchæ noſtri Abrahæ, prælegiſti regem ſeculis prefuturum, tu præſentem regem hunc cum exercitu ſuo per interceſsionẽ San ctorum vberi bene ✠ dictione æternitatis circunda, vt ſemper maneant læti, & triumphãtes in pace victores, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Procedunt deinde ad confeſſionem beati Petri ſub altare, vbi procumbit ſuper faldiſtorium Imperator, & duo Epiſcopi Cardinales aſcendunt capellam, & vadunt ad ſedes ſuas: prior autem Diaconorum, ac prior preſbiterorũ parati deſcendunt ad eum, atque hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipſe facit litaniam procumbens ad ſiniſtram, omnibus alta voce replicãtibus & flexis genibus permanentibus. Finita litania ſurgit prior preſbiterorum, & ſuper Ceſarem adhuc procumbentem dicit.

Pater noſter, & ne nos. Saluum fac ſeruum tuum. ℟. Deus meus ſperantem in te. ℣. Eſto ei Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. ℣. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſprritu tuo. Oremus, Pre-

tende quæſumus Domine famulo tuo dextrã cœleſtis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè poſtulat, aſſequatur. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cũcta noſtra oratio, & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur: per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Et cum Diacono his finitis reuertitur ad locũ ſuum inter alios Cardinales. Dum vltimę orationes dicuntur per præsbiterum Cardinalem, prior Epiſcoporum Cardinalium, cum pluuiali, ſtola & mitra deſcendit ad Imperatorem, & ſimul cũ duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illum ad altare Sancti Mauritij, vbi ſtans cum mitra inungit brachium dextrum Cæſaris, & ſcapulas cum oleo exorcizato in modum crucis, & depoſita mitra dicit. Oremus.

Deus omnipotens, cuius eſt omnis poteſtas, & dignitas, te ſupplici oratione, atque humilima prece depoſcimus, vt huic famulo tuo. N. proſperum Imperatoriæ maieſtatis concedas effectum, vt in tua protectione conſtituto, ad regendum Eccleſiam tuam ſanctã nihil ei præſentia officiant, futura nihil obſiſtant, ſed inſpirante Sancti Spiritus dono, populum ſibi ſubditum ęquo iuſtitię libramine regere valeat, & in omnibus operibus ſuis te ſemper timeat, tibiq; iugiter placere cõtẽdat.

Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui à Patre oleo participationis vnctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per præſentem ſacri vnguenti infuſionem Spiritus Paracliti ſuper caput tuum infundat benedictionem, eandemq; vſque ad interiorà cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc viſibili & tractabili dono inuiſibilia percipere, & temporali regno iuſtis moderationibus executo æternaliter conregnare ei merearis, qui ſine peccato rex regum viuit cum Deo Patre in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſęcula ſęculorum, Amen.

Interea adducitur Imperatrix ſi adeſt, & ſimiliter perungitur in eiſdem locis, deinde dicitur per eandem Cardinalem Epiſcopum oratio ſuper eam cum mitra, quia ad eam, non ad eum oratio dirigitur.

Spiritus ſancti gratia noſtrę humilitatis officio copioſa in te deſcendat, vt ſicut manibus noſtris, licèt indignis, oleo materiali oblinita pingueſcis exterius, ita eius inuiſibili vnctione delibuta impinguari merearis interius, eiuſq; ſpirituali vnctione perfectiſsimè ſemper imbuta, & illicita declinare tota mente, atque ſpernere diſcas, & valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter optare, atque operari queas, & opereris auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu Sancto

viuit & regnat Deus, &c. *Et hæc quidem fiunt ad altare beati Mauritij, nam ad altare beati Petri nemo inungitur, nemo ordinatur, niſi Romanus Pontifex ſolus. His completis Imperatrix ad ſuum ſuggeſtum reuertitur, & Cæſar cum Epiſcopo Cardinali & Diaconis ad Pontificem. Diaconi acceptis ſuis dalmaticis & mitris in manibus vadunt ad reuerentiam Papæ: qui deſcendens de ſede ſua procedit ad altare ſupplicabundus more ſolito: & recipit ad oſculum oris & pectoris tres præsbiteros Cardinales aſſiſtentes. Deinde facit cōfeſſionem Cæſare ad dextram Epiſcopi Cardinalis aſſiſtentis genuflexo ſuper ſuum faldiſtorium permanente. Facta confeſſione Pontifex accedit ad altare, oſculatur, & incenſat, vt aliàs, deinde recipit ad oſculum oris & pectoris primò Cæſarē, deinde tres ſuos Diaconos Cardinales, & mox ad eminentem ſedem aſcendit, & Cæſar ad ſuum ſuggeſtum cum ſuis principalibus & miniſtris deducitur. Cùm Pontifex deceſſit à latere, miniſtri Cæſaris afferunt gladium cum ſua vagina & cingulo, coronam, ſceptrum, & pomum, danda ſuo tempore Imperatori & Imperatrici, quę per ſacriſtam, & clericum cæremoniarum locantur ſuper altare. Interim verò, dum Pontifex facit cōfeſſionem, incipit chorus Introitum & Kiriel. Pontifex verò in ſede eminenti ſtans ſine mitra legit Introitū, & procedit in miſſa, vt aliàs, vſq; ad dictam Epiſtolam, & graduale. Sed poſt orationem diei dicit*

cit pro ipſo Imperatore hanc orationem: Orem.

Deus regnorum omniũ, & Chriſtiani maximè protector Imperij, da ſeruo tuo. N. Imperatori noſtro triumphum virtutis tuæ ſciẽter recolere, vt qui tua conſtitutione ſit princeps, tuo ſemper munere ſit potens. *Pro ſecreta*: Suſcipe Domine hoſtias Eccleſiæ tuæ pro ſalute famuli tui. N. ſupplicantis, & pro tectione fidelium populorum antiqua brachij tui operare miracula, vt ſuperatis inimicis ſecura tibi ſeruiat chriſtiana libertate, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum &c. *Poſt communionem*: Deus qui ad prędicandum æterni regni Euangelium Romanum Imperium præparaſti, prętende famulo tuo Imperatori noſtro. N. arma cœleſtia, vt pax Eccleſiæ nulla turbetur tempeſtate bellorum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ &c. *Dum cantatur graduale, Cæſar deſcendens è ſuggeſtu venit ad pedes Sanctiſſimi Domini noſtri deducentibus eum duobus Diaconibus Cardinalibus paratis: & vnus ex clericis cameræ ex altari accipit gladium cum ſua vagina, & illum ad priorem Diaconorum ſtantem ante Pontificem, ad dextram portat, quem Pontifex vagina extractum de manu ipſius Diaconi accipiens, Imperatori ante ſe genuflexo in dextra manu tradit, ipſe cum mitra ſedens, ac dicens.*

Accipe gladium de ſuper beati Petri Apo-

ſtoli corpore ſumptum per manus noſtras licet indignas, vice tamen & autoritate Dei omnipotentis, & beatorum Apoſtolorũ conſecratus, Imperialiter tibi cõceſſum; noſtræque benedictionis officio in defenſionem Sãctæ Matris Eccleſiæ diuinitus ordinatum ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Et memor eſto de quo Pſalmiſta prophetauit, dicens: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potẽtiſsime, vt in hoc vim æquitatis exerceas, per eundem molem iniquitatis potentiſsime deſtruas, & Sanctam Dei Eccleſiam, eiuſq; fideles propugnes, atque protegas: neque minus ſub fide falſos, quàm chriſtiani nominis hoſtes exeras; atque diſpergas: viduas, atque pupillos clementer adiuues, atque defendas: Deſolata reſtaures, reſtaurata conſerues: vlciſcaris iniuſta, conſerues benè diſpoſita: quatenus hoc agendo virtutum triumphator glorioſus, iuſtitię cultor egregius: cum mundi Saluatore, cuius tipum geris in nomine eius, ſine fine regnare merearis: Qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit, &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladium, & reponit illum in vagina, quam habebat in manu, et ſimul cum Pontifice accingit illo Cæſarem, dicente Pontifice: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſsime. Et attende, quia Sancti

non

non in gladio, ſed per fidem vicerunt regna. *Accinctus gladio Imperator, & miles beati Petri effectus, ſurgens euaginat gladium, ter illum vibrat, deinde reponit in vagina, & iterum genu flectit: cui Pontifex pomum de altari, & ſceptrũ, vt de gladio diximus, ad eum portato, in manu dextra pomum, & in ſiniſtra ſceptrum ponit, dicens.*

Accipe virgam virtutis, atq; veritatis qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos: errantes viam docere, lapſis manum porrigere: diſpergere ſuperbos, & releuare omnes humiles. Et aperiat tibi hoſtiũ Ieſus Chriſtus dominus noſter, qui de ſemetipſo ait, Ego ſum oſtium, per me ſi qui introierit, ſaluabitur. qui eſt clauis Dauid & ſceptrum domus Iſrael: qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Sitq; tibi autor qui eduxit vinctum de domo carceris, ſedentem in tenebris, & vmbra mortis, & in omnibus ſequi merearis eũ, de quo Dauid propheta cecinit, Sedes tua Deus in ſęculum ſęculi, virga directionis virga regni tui. Et imitando ipſum diligas iuſtitiam, & odio habeas iniquitatem: quia propterea vnxit te Deus, Deus tuus ad exemplum illius, quem ante ſęcula vnxerat oleo exultationis pręparticipibus ſuis, Ieſum Chriſtum Dominũ noſtrum: qui cum eo viuit & regnat Deus &c.

Demum

Demum Imperialem coronam cum ſua Tiara allatam ſibi ex altari (vt de alijs diximus) imponit ſuper eius caput, dicens : Accipe ſignum gloriæ & diadema regni, coronam Imperij, in nomine pa ✠ tris, & filij, ✠ & Spiritus Sancti, vt ſpreto antiquo hoſte, ſpretiſq; contagijs vitiorum omnium, ſic iuſtitiam, miſericordiã, & iudicium diligas, & ita iuſtè, piè, & miſericorditer viuas, vt ab ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto in conſortio ſanctorum æterni regni coronam percipias, qui cum Patre, &c.

Et mox Imperator oſculatur pedes Pontificis & ſurgens diſcingitur gladio, eumq; armigero ſuo tradit. Et ipſe cum corona, ſceptro & pomo procedens, ab illis duobus Diaconibus ducitur ad ſede Imperialem, paratam ſibi à dextra Pontificis inter Pontificem, & priorem Epiſcoporum Cardinalium: quæ ſedes altior erit ſedibus Cardinalium, & humilior Papali ſede, habebitq; aureum pannum poſt tergum, & paruum ſcabellum ad pedes, & ibi ſedebit quouſque Imperatrix coronetur. Imperatrix verò ducetur ab eiſdem ad Pontificẽ, qui ſurgens ſine mitra ſuper eam genuflexã dicit hanc orationem.

Deus, qui ſolus habes immortalitatem, lucemq; habitas inacceſsibilem, cuius ſapientia in ſua diſpoſitione non fallitur: qui facis cuncta quæ futura ſunt, & vocas ea quæ non ſunt, ſicut ea quæ ſunt: qui ſuperbos æquo moderamine

moderamine de principatu deijcis, atq; humiles dignanter in ſublime prouehis, ineffabilem miſericordiam tuam ſupplices exoramus, vt ſicut Heſter reginam Iſraheliticæ cauſa ſalutis de captiuitatis ſuę compede ſolutã, ad regis Aſſueri thalamum, regniq́; ſui conſortium tranſire feciſti: ita hanc famulã tuã. N. humilitatis noſtræ bene ✠ dictione Chriſtianæ plebis ſalutis gratia ad dignam, ſublimemq́; Imperatoris noſtri copulam, & Imperij ſui participatum tranſire concedas, & vt in Imperialis fœdere coniugijs ſemper permanens pudica, proximam virginitati palmam continere queat, tibiq; Deo vero & viuo, in omnibus & ſuper omnia iugiter placere deſideret, & te inſpirante, quæ tibi placita ſunt, toto corde perficiat, per Chriſtum Dominũ noſtrum, Amen.

Deinde ſedens cum mitra accipit coronam Imperialem de manu prioris Diaconorum Cardinalium ex altari allatam, & imponit ſuper illius caput, dicens.

Officio noſtræ indignitatis. N. Imperatrix ſolenniter benedicta, accipe coronam Imperialis excellentiæ: quę licèt ab indignis, Epiſcopalibus tamẽ manibus capiti tuo imponitur, vt ſic vt auro & gẽmis redimita enites, ita & interius auro ſapientię virtutumq́; gemmis te omnipotens decorari concedat, quatenus

tenus

tenus poſt occaſum huius ſeculi cum pruden tibus virginibus ſponſo perenni Domino noſtro Ieſu Chriſto, dignè & laudabiliter occurrens, regni cœleſtis aulæ ingredi merearis ianuam, eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto auxiliante, qui cum patre, &c.

Et coronata ſtatim oſculatur pedes Pontificis, & ſurgens educitur tam ipſa, quàm Cæſar ſimul ad ſuos ſuggeſtus, vbi in ſedibus ſibi paratis locantur, & ſedentibus Imperatore & Auguſta in ſedibus cum Imperialibus ornamẽtis, prior Subdiaconorum Apoſtolicorum cum alijs Subdiaconis & cum Capellanis aulæ imperialis deſcendit ad confeſſionem beati Petri, alta voce ſimul cum ipſis facit laudes Imperatori, dicens: Exaudi Chriſte: *Scriniarij verò vrbis cum cappis ſericeis ſtantes ſuperius apud chorum reſpondent,* Domino Fęderico inuictiſsimo Roman. Imperatori & ſemper Auguſto ſalus & victoria. *Qua laude tertiò repetita, prior Diaconorum cum ſuis tribus vicibus dicat,* Saluator mundi: *& Scriniarij viciſſim reſpondeant,* Tu illum adiuua. *Et deinde iſte cũ ſuis duabus vicibus dicat,* Sancta Maria, *& illi viciſſim reſpondeant,* Tu illum adiuua, *& ſic deinceps.*

Sancte Michael,
Sancte Gabriel,
Sancte Raphael,
Sancte Ioannes Baptiſta,

Sancte

Sanƈte Petre,
Sanƈte Paule,
Sanƈte Andrea,
Sanƈte Stephane, ℟. Tu illum adiuua.
Sanƈte Laurenti,
Sanƈte Vincenti,
Sanƈte Silueſter,
Sanƈte Leo,
Sanƈte Gregori,
Sanƈte Benedicte,
Sanƈte Baſili,
Sanƈte Sabba,
Sanƈta Maria Magdalena,
Sanƈta Agnes,
Sanƈta Cecilia,
Sanƈta Lucia,

Poſt hæc omnibus ad locum reuertentibus cantatur Alleluia, vel Tractus, et deinde Euangeliũ, Credo, & Offertorium. Deinde Imperator corona, & manto depoſitis, ſine ſceptro aut pomo deſcendit, & ad Pontificis pedes aurum offert, quantum ſibi placet. Et ſimiliter poſt eum facit Imperatrix, quæ deinde non reuertitur ad ſuggeſtum, ſed procumbit ſuper faldiſtorium à dextra parte altaris ſibi paratum in loco vbi non impediat credentiam, & ibi expectat vſque ad communionẽ. Imperator verò Pontificem ad altare deſcendentem ſequitur, & illi in locum Subdiaconi calicem & patenam cum oſtijs offert, deinde aquam infundendam

dendam in vino. Et retrahens ſe ad partem dextram ſtat vſque quo Pontifex ad ſedem eminẽtem communicaturus reuertatur, quem Imperator ſequitur. Et ab eius manibus ipſe primò, deinde Augusta ſacram corporis Chriſti communionem ſumant, poſtquàm Pontifex cum Diacono & Subdiacono communicauerint. Nam Subdiaconus poſtquàm cum Diacono communicauit de corpore et ſanguine Chriſti, accipit de manu Diaconi apud altare cum circulis & cæremonijs conſuetis duas hoſtias conſecratas pro Imperatore & Auguſta: & eas ad Pontificem portat. Et percepto ſacramento Imperator quidem Pontificis faciẽ oſculatur, Augusta verò manum: & deſcendentes ad altare de manu Diaconi vinum purificationis ſumitur, & deſcendãt ambo ad ſuos ſuggeſtus, ibiq́; reſumant Imperialia ſigna. Poterit tamen Pontifex, ſi ei videbitur, ſuper Imperatorem ante ſe genuflexum, immediatè poſtquàm illum cum Auguſta communicauerit, infra ſcriptas orationes dicere: videlicet.

Reſpice quæſumus omnipotens Deus, ſerenis obtutibus hunc glorioſum famulum tuũ N. vt ſicut benedixiſti Abraham, Iſaac, & Iacob, ſic illi largiaris benedictionem ſpiritualis gratiæ, eumq́; plenitudine tuæ potentiæ irrigare atque perfundere digneris, vt tribuas ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei, & omnium frugum

gūm opulentiā. Et ex ea largitate diuini muneris longęua tempora, vt illo regnante ſit ſanitas corporis, imperij pax inuiolata ſit in regno, & dignitas glorioſa regalis palatij maximo ſplendore regiæ poteſtatis, oculis omniū fulgeat, luceq́; clariſsima coruſcare, atq; ſplēdeſcere quaſi ſplendidiſsimi fulgoris maximo perfuſa lumine videatur. Tribue ei omnipotens Deus, ut ſit fortiſsimus protector, & conſolator eccleſiarum, atque cænobiorū ſanctorum, maximè pietatis, regalis munificentiæ: atque vt ſit fortiſsimus triumphator hoſtium ad opprimēdas rebelles, & paganas nationes, ſitq́ue ſuis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, Regalis potentiæ, optimatibus quoq;, ac præcelſis proceribus, & fidelibus ſui regni ſit munificus, amabilis, & pius & ab omnibus timeatur, & diligatur. Et poſt glorioſa tempora, atque fœlicia vitæ prę ſentis gaudia, in perpetua beatitudine habitare mereatur, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum &c.

* Benedic quæſumus Domine hunc Principem noſtrum. N. quem ad ſalutem populi nobis à te credimus eſſe conceſſum. Fac annis eſſe multiplicem, ſalubri corporis robore vigentem ad ſenectutem optatam peruenire fœlicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiam populo, quam Aaron in tabernaculo, Heliſeus

ſeus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias ve tulus impetrauit in templo. Sit illi regendi au toritas, qualem Ioſue ſuſcepit in caſtris, & Da uid ſumpſit in prelijs, Petrus accepit in claue, Paulus eſt vſus in dogmate. Et ita paſtoris of ficiũ perficiat in Chriſti ouile, ſicut Iſaac profecit in fruge, & Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur qui cum patre, &c. Deus pater æterne gloriæ ſit adiutor tuus, & protector, & omnipotẽs benedi ✠ cat tibi, preces tuas in cũctis exaudiat, & vitam tuam in longitudinem dierum impleat: thronum re gni iugiter firmet, & gẽtem populumq; tuum in æternum conſeruet: & inimicos tuos confu ſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat: vt qui tibi tribuit in terris Imperium, ipſe in cœlis cõferat præmium, qui viuit & re gnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

Poſt communionem Pontifex deſcendit ad alta re, & proſequitur Miſſam more conſueto. Et in fi ne dat benedictionem ſolennem, dicens: Sit nomen Domini &c. *Et publicantur immediatè indulgen tiæ per vnum ex Diaconis aſſiſtentibus, ſiue plenã riæ, ſiue ut Pontifici placuerit. Tum Cardinales et Prælati deponunt paramenta, et accipiunt laneas cappas, Pontifex verò dimiſſis Miſſalibus indumẽ tis, accipit pluuiale & mitram precioſam, & cum Imperatore deſcẽdit ad gradus baſilicæ ſub eodem baldachino. Si eſt Dominica* Lætare Hieruſalem,

Pontifex

Pontifex ſiniſtra portat roſam auream, dextra benedicit, aſſiſtentibus atque hinc inde eleuantibus fimbrias Diaconibus. Hanc autem auream roſam Pontifex antequam ad Eccleſiam deſcendat in camera Papagalli benedicit cum balſamo & muſco, quod ſingulis annis fit in tali die, prout inferiùs in ſuo loco plenè ſcribemus. Si verò eſſet alius dies, dextra ſicut ſiniſtra tenebit dextram Imperatoris. Diaconus à ſiniſtris retrò erit inter Papã & Imperatorem, & cum dexteritate eleuabit fimbriam à dextris, caudam verò portabit maior princeps, etſi erit Rex. Principes, vel Rex, & Prælati qui venerunt cum Cæſare, dum miſſarum & coronationis ſolennia fiunt, ſemper Cæſarem ſequuntur, & cum ipſo in ſuo ſuggeſtu conſiſtunt ſemper. Et ſimiliter, qui cum Auguſta, eam ſemper comitantur, aſſiſtuntq;. Quæ finita Miſſa, dimiſſis Pontifice & Imperatore in Eccleſia, ad domum ſuam cum ſuis reuertitur.

PROCESSIO PONTIFICIS & Cæſaris per vrbem. Cap. IIII.

CÆſar verò cum corona in capite, ſceptro & pomo in manibus ad latus Pontificis incedens, niſi illius manu ducatur: quia tunc pomum vel ſceptrum tantùm in ſiniſtra retineret, cum ad finem graduum peruenerit, traditis ſceptro & pomo vni ex ſuis, præuenit ad equum Pontificis, &

in honorem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, cuius vices Pontifex in terris gerit, tenet ſtapham quoad Pontifex equum aſcenderit. Et deinde accepto equi fræno per aliquos paſſus ducit equum Pontificis. Pontifex, dũ Imperator hæc humilitatis officia vult exhibere, debet aliquantulum modeſtè recuſare, & tandem cum aliquibus bonis verbis honorẽ non in perſonam ſuam, ſed illius cuius locũ tenet, recipiendo permittit illum aliquantulum progredi: tum firmat ſe, & nullo pacto permittit Cæſarem vlterius ire: qui mox conſcenſo equo ſuo accedit ad ſiniſtrum latus Pontificis, & ſub eodem baldachino equitat. Et hoc ordine procedũt. Primùm præcedant familiæ Cardinalium cũ ſuis valiſijs, & ſimul mixtæ familiæ prælatorũ, principum, & omnium curialium tam Cæſaris, quàm Pontificis. Deinde duo cum valiſijs Pontificis, inde familiares domeſtici Imperatoris, & poſt eos familiares Papæ, tum nobiles, barones, comites minores vtriuſque: equus cum ſcala Papæ, tum vexilla rubea, quæ duodecim curſores portant. Deinde vexillum populi Romani, vexillum Imperij, vexillum Papæ, vexillum Eccleſiæ, vexillum crucis, cum vexilliferis armatis & ornatis, vt in coronatione Papę. Hos ſequuntur duodecim equi albi phalerati ſine ſeſſoribus. Deinde quatuor nobiles portantes pilea ex crameſino quatuor Papæ cum baculis, quibus ſuccedunt Aduocati & Secretarij mixtim ſecundùm prioritatem officij præcedentes

cedentes cum ſuis capputijs circa collum, quos tamen præcedunt Secretarij Imperatoris. Tum ſequuntur cubicularij etiam cum ſuis capputijs: inde Acoluthi, Clerici cameræ Apoſtolicæ, et poſt eos ſtatim Auditores cum rochettis & cappis: Deinde Subdiaconi cum cruce papali, cum galero Indici coloris, & cum alijs Subdiaconis cum cappis vt alij: tum duo portantes laternas cum lumine ante Sacramentum equitantes, deinde equus albus phaleratus cum tintinabulo portans Sacramentum, & ſupra ſacramentum baldachinũ per ciues Romanos portatur, & circa duodecim intorticia, quæ protantur per duodecim familiares Papæ, ſiue per duodecim beneficiatos Sancti Petri cũ ſuperpellicijs, & melius, vt vidi ſeruari per D. Iulium Papam ſecundum. Poſt ſacramentum equitat Sacriſta cum ferula alba. Inde, ſi qui ſunt maximi Domini, principes aut duces: principes electores immediatè ante Cardinales procedunt. Et ſi quis adeſſet frater, aut filius Imperatoris, iret medius inter iuniores Diaconos Cardinales: Rex iret à ſiniſtris ſenioris Epiſcopi Cardinalis. Et ſi plures adeſſent Reges, locarentur cum alijs Epiſcopis Cardinalibus, ſequuntur duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes Pontifici. Et ſi cum Cæſare eſſent duo principes electores, qui præferrent gladium & pomum Cæſaris, iſti deberent ire immediatè ante Cæſarem, ſicut Diaconi ante Pontificem, & quando via eſſet arcta, irent ante ipſos Diaconos aſſiſten-

tes. Si verò non ſint principes electores, qui portāt illa, videlicet, gladium, pomum, ſeu ſceptrum (nā alterum iſtorum duorum portabit Imperator) illi duo vadant ſimul cum Subdiacono, qui portabit crucem, & illum in medio habeant. Sequitur Pōtifex ſub baldachino, & Imperator cum ſua corona, & Imperiali habitu à ſiniſtris, poſt Pontificem ſequuntur duo cubicularij ſecreti cum ſeruiēte de mitra, & duo medici cum Secretario, ſi non ſit prelatus. Et poſt Imperatorem duo camerarij ſint cū vno Secretario. Inde equitabit ſeruiens armorum cum vno Secretario cum vmbella, deinde prælati aſſiſtentes Papæ. Et ſi quis Archiepiſcopus princeps elector Imperatoris adeſſet, iret ante aſſiſtentes Papæ: poſt quos ibunt prælati, aſſiſtentes, ſiue conſiliarij Imperatoris cum cappis, & galeris, vt alij prælati: alioquin non irent inter cappatos. Sequuntur deinde prælati, Oratores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, prothonotarij, & abbates cappati, & pileati, & demum alij curiales togati, tam Papę, quàm Cæſaris. Hoc ordine recta via per campum florum, & Iudæorum plateam deuenient ad Eccleſiam Sanctæ Mariæ in Coſmedim. Et ibi Pontifex, ſi roſam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram conuerſus per tranſtiberim cum ſuis omnibus ad palatium reuertitur. Cæſar autem via, qua ſibi melius placet, roſam manu geſtans ad pontem Adrianum redit, vbi viros complures, & de ſe optimè meritos equeſtri dignitate

gnitate inſignire ſolet.

Quo facto, ad Lateranum cum ſuis progreditur. Canonici, & capitulum Eccleſiæ ſupplicabundi Cæſari in porta principali occurrentes, illũ honorificè ſuſcipiunt, & poſtquam crucem, & reliquias oſculatus fuerit incenſant, & prçcedẽtes, atque cantantes: Te Deum laudamus, *ad altare maius deducunt: vbi procumbens ſuper faldiſtorium, orat detecto capite: deinde ſurgens oſculatur altare. Tum reſumpta corona recipitur in Canonicum, & in fratrem Eccleſiæ Lateranẽſis, et Canonicos omnes recipit ad oſculum pacis. Quibus finitis aſcendit ad palatium Lateranenſe, & cum ſuis celebrat ſolenne conuiuium ſuis moribus & cçremonijs. Deinde ſi placet, recurrit ad palatium Apoſtolicum ad cameras ſuas.*

DE CORONATIONE IMPERATORIS abſente Papa. Cap. V.

SI quando autem accideret, quod propter abſentiam Summi Pontificis ab vrbe, Cæſar non poſſet ab ipſo Pontifice coronari, conſueuit Pontifex mittere ad vrbem aliquem Epiſcopum Cardinalem, qui ſimul cum legato Apoſtolico, qui vrbi præeſt, Imperatorem electum coronet. Si autem legatus eſſet iſte Epiſcopus Cardinalis, non eſſet neceſſarium mittere alium Epiſcopum, ſed quemcunque vellet alium praesbiterum Cardinalem. Et

tunc procedetur hoc modo.

Electus Imperator ad vrbem veniens pro corona Imperiali, habebit obuiam barones, nobiles, officiales, ciuesq; vrbis, & officiales curiæ Romanę, & remanebit extra mœnia illa nocte, vt ſupra dictum eſt. Sequenti die intrabit per portam ſub arce ſancti Angeli, quæ, vt diximus, non eſt Collina, cum ſuis principibus ordine prędicto. Et in porta recipietur à Vicario Pontificis cum pręlatis et clero vrbis, in modum ſupplicantium paratis. Et deducetur vt ſupra, ad gradus baſilicæ ſancti Petri; ibique non ſuper ſuggeſtum ſed ante primas portas recipietur ad oſculum tantùm per Epiſcopum Cardinalem Coronatorem & Legatum, qui ibi aderunt cum alijs prælatis curię parati cũ pluuialibus & mitris. Aderunt etiam cum Cardinalibus Officiales curię, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & ſi qui ſunt alij: & etiam Barones alijque nobiles S. R. E. Et electus ſtatim poſt oſculum offerat aurum duobus Cardinalibus, quod offerre debet Pontifici, & dicat hæc verba.

Si ſanctiſsimus pater Dominus noſter. N. Summus Pontifex præſens hic eſſet, offerem illi aurum iſtud præſens: ſed per eius abſentiã offero ipſum vobis Dominis Epiſcopo & Legato Cardinalibus, recipientibus illud vice & nomine Domini noſtri Papæ.

Quo facto intrabunt porticum: & ſi tunc erit procedendum ad ſolennitatem coronationis, quod

commodè

commodè & decenter fieri poteſt, ibi ſupra altare Sanctę Mariæ in turribus, præſtabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinalium. Et ſimiliter ſi aliud iuramentum eſſet innouandum ſeu confirmandum, tunc immediatè innouabit, & deinde recipietur in Canonicum Eccleſiæ Sancti Petri, vt ſuperius dictum eſt: intrabit deinde Eccleſiam, & ibi ante portam argenteam Epiſcopus Cardinalis dicet ſuper eum primam orationem. Deinde ducitur ad capellam Sancti Gregorij ad capienda ſua ornamenta: & Epiſcopus Cardinalis vadit ad altare maius, & ibi ſuper faldiſtorium capit ſandalia & paramenta omnia Pontificalia. Et nota quòd debet habere expreſſè facultatem à Pontifice ſuper altare beati Petri celebrandi, vt moris eſt. Cæſar indutus Imperialibus indumentis, venit ad medium Eccleſiæ, & ibi ſuper eum legatus Apoſtolicus dicet ſecundam orationem. Veniet deinde ad confeſſionem beati Petri, & procumbet in faldiſtorio, & Diaconus qui ſeruit in Miſſa, facit ſuper eum litaniam: orationem autem cum verſiculis, & Pater noſter *dicet Legatus Apoſtolicus. Deindę ducetur ad altare Sancti Mauritij, & ibi inungetur à Cardinale celebrante, tam ipſe, quàm Auguſta, ſi adeſt, cum orationibus opportunis. Reuertentur deinde ad altare. Et facta confeſſione Imperator ad ſuggeſtum ſine oſculo pacis, ad faldiſtorium ſuum reuertitur. Et proceditur in miſſa vſque ad Graduale. Dum cantatur*

Graduale, Imperator deſcendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare ſtans cum mitra, gladium ſumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit, dicens. Accipe gladium &c. *Et idē dicit Legatus, ſubmiſſa tamen voce, det eidē mox pomum & ſceptrum cum ſua oratione* Accipe virgam. *mitras autem & coronas Imperiales ambo imponent Cæſari & Auguſtæ. Sed Legatus alta voce profert verba,* Accipe ſignum &c. *Et celebrans dicet eadem voce ſubmiſſa. Coronati Auguſtus & Auguſta, reuertuntur ad ſuos ſuggeſtus ſine oſculo pacis: & ad offertorium veniunt cū coronis, & habitu Imperiali. Et oblato auro reuertuntur ad ſuggeſtus, neque miniſtrabit Imperator calicem & ampullam: ſed tempore congruo veniet ad communionem ſine manto, et coronis. Poſt communionem Imperatori non dabitur oſculum pacis à celebrante, ſed reuertetur ad ſuum ſuggeſtum. Imperator finita Miſſa ipſe cum ſuis, & cū Legato, ſi placebit, ibit ad Lateranum, & ibi perficiet ſuas ſolennitates. Cæremoniæ omnes, quæ pertinent ad perſonam Pontificis, dimittantur, vt oſcula pedum, manuum, & oris. Quin etiam nec in Miſſa illi deſeruiet Imperator, quod Pontifici præſtitiſſet præſenti: nec ſtapham illi, dum equum inſcendit, tenet, nec equum ducit.*

Hæc ferè omnia ſeruata fuerunt, cum Karolus quartus coronatus fuit Romæ per Dominum Petrum Epiſcopum Hoſtienſem: quem ex Auinione

ne Innocentius ſextus nuncium Apoſtolicum ad hoc miſerat, & per Dominum Egidium de Albornozio tituli Sancti Clementis præsbiterum Cardinalem ac Legatum Apoſtolicum in Italia, Anno ſalutis Milleſimo trecenteſimo quinquageſimo quinto, Nonis Aprilis, vt ex literis ipſius Karoli, quæ adhuc extant & regiſtratę ſunt in archiuijs Eccleſię, publicè patet. Voluit tamen idem Pontifex, quod Cardinales prędicti publicè proteſtarentur Domino Imperatori, quod propter omiſſionem reuerentiarum, obſequiorum, & multarum cęremoniarum, quę pertinent ad perſonam Romani Pontificis, non eſſet aliquo modo derogatum priuilegijs & honorificentijs Romanę Sedis, & ſuorũ ſucceſſorum. Et de hac proteſtatione & conſenſu Imperatoris exigerent quadruplices literas Regalibus & Imperialibus ſigillis munitas, ſicut & factum eſt.

DE CORONATIONE IMPERAtricis ſine Imperatore. Cap. VI.

IMperatrix ſi venerit Romam, pro corona Imperiali ſuſcipienda ſine Imperatore, vel quòd non potuit venire cum Imperatore, vel poſt eius coronationem ei eſt coniuncta, hoc ordine coronabitur. Die qua vrbem intrabit, procedent ei obuiam nobiles, & officiales vrbis, & ordines curiæ, vt de Cæſare dictum eſt. Sacer Senatus ante portam

tam vrbis eam expectabit, & media inter duos primos Cardinales Diaconos introducetur. In fine autem, clerus cum proceſſione in porta illi occurret, et ſub Baldachino ducetur ad Pontificem, qui eam in publico conſiſtorio in prima aula, ad pedis & manus oſculum recipiet, vt alij Reges recipi conſueuerunt: non tamen ſedebit inter Cardinales ſed poſt oſculum pedis & manus diſcedet ad ſuum hoſpitium. Deinde parabitur in Eccleſia ſancti Petri ſuggeſtus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procedet ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte ſub baldachino, & paramentis tempori congruis aſcendit ad altare, orat, & ſedet. Pontifex autē ſtat, vbi ſolet capere paramenta: cui fit reuerentia à prælatis. Incipitur Tertia, & accipiet ſandalia & procedet vſq; ad finem Tertiæ, & capit omnia Pontificalia indumenta. Interim duo iuniores Diaconi Cardinales cum ſuis cappis laneis ducunt Auguſtam ad Eccleſiam, & prior Epiſcopus Cardinalis cum pluuiali, ſtola, & mitra accedens in tempore expectat eam in porta Eccleſiæ principali, & ibi ſuper eam genuflectentem depoſita mitra legit hanc orationem.

Omnipotens ſempiterne Deus, Fons, & origo totius bonitatis: qui fœminei ſexus fragilitatem nequaquam reprobando auertis: ſed dignanter comprobando potius eligis, & qui infirma mundi quæcunque, vt fortia confun-

confunderes, eligenda decreuiſti: quiq; etiã gloriæ virtutisque tuæ triumphum in manu fœminæ Iudaicæ olim plebis de hoſte ſæuiſſimo aſsignare voluiſti, Reſpice quæſumus ad preces humilitatis noſtræ, vt ſupra hanc famulam tuam.N. quam ſupplici deuotione Imperatricem eligimus, benedictionum tuarum dona multiplices eamq; dextera tuæ potentiæ ſemper & vbique circunda: & vt dono tui numinis vndique firmiter adiuta, & viſibilis, ſeu inuiſibilis hoſtis nequitias, triũphaliter expugnare valeat, & vnà cum ſacra Rebecca, Lia, atque Rachele beatis reuerendiſq; fœminis, fructu vteri ſui fęcundari, ſeu gratulari mereatur ad decorem totius Imperij, ſtatumq; Sanctæ Eccleſiæ regendum, necnon protegendum, per Chriſtum Dominum noſtrum, qui ex intemeratę Beatę Marię Virginis aluo naſci, viſitare, & renouare dignatus eſt mundum. Qui tecum viuit, & gloriatur Deus in vnitate Spiritus Sancti per immortalia ſęcula ſęculorum, Amen.

Ducitur deinde ad confeſſionem beati Petri, & procumbit ſupra faldiſtorium ſibi in eo loco paratum. Et à Subdiacono Apoſtolico fit litania: & ea finita prior præsbiterorum cum ſuis paramentis ad confeſſionem deſcendens ſtans ſine mitra dicit ſuper eam, Pater noſter. *Et deinde,* Et ne nos inducas in tentationem ℞. Sed libera nos à ma

lo.

lo. ℣. Saluam fac ancillam tuam Domine. ℟. Deus meus ſperantem in te. ℣. Eſto ei quę ſumus Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. ℣. Nihil proficiat inimicus in ea. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo. Oremus.

Prætende quæſumus Domine famulæ tuæ dextram cœleſtis auxilij, vt te toto corde per quirat, & quę dignè poſtulat, conſequi merea tur. Actiones noſtras queſumus Domine aſpi rando præueni, & adiuuando porſequere, vt cuncta noſtra operatio & oratio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur, per Chriſtũ Dominum noſtrum, Amen.

Finitis orationibus reuertitur præsbiter ad locum ſuum, & prior Epiſcoporum Cardinalium procedet ad altare Sancti Mauritij, quem Auguſta media inter Diaconos ſequitur. Et ibi apud altare Epiſcopus ipſe inungit illam ſtantem de oleo exorcizato, brachium dextrum, & ſcapulas ſtãs cum mitra, dicens.

Spiritus Sancti gratia noſtræ humilitatis officio copioſa in te deſcendat, vt ſicut manibus noſtris, licèt indignis, oleo materiali oblinita pingueſcis exterius: ita eius inuiſibili vnguine delibuta impinguari merearis interius, eiuſq; ſpirituali vnctione perfectiſsimè

ſemper

ſemper imbuta,& illicita declinare tota mente, & ſpernere diſcas, & valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter optare atque operari queas; & opereris auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto. Qui cũ patre & Spiritu Sãcto viuit & regnat Deus. &c. *Reducitur deinde ad ſuggeſtũ ſuũ Imperatrix, & Cardinales reuertuntur ad Põtificem, et Diaconi quidẽ depoſitis cappis capiunt paramenta ſibi conuenientia, & faciunt reuerentiam Pontifici. Deinde Pontifex procedit ad altare per ſupplicationem: occurrunt tres præsbiteri, cantatur Introitus à cantoribus: & proceditur in miſſa vſque ad Graduałe more ſolito. Imperatrix à Diaconis illis quanuis paratis ducitur ante Pontificem, qui ſurgens depoſita mitra ſuper eam ante ſe genuflexam dicit hanc orationem.*

Oremus.

Deus qui ſolus habes immortalitatem, lucemq́; habitas inacceſsibilem, cuius prudentia in ſua diſpoſitione non fallitur: qui feciſti ea quæ futura ſunt, & vocas ea quæ non ſunt: qui ſuperbos ęquo moderamine de principatu eijcis, atque humiles dignanter in ſublime prouehis: ineffabilem miſericordiam tuam ſupplices exoramus, vt ſicut Heſter Reginam Iſraheliticæ cauſa ſalutis de captiuitatis ſuæ compede ſolutã ad Regis Aſſueri thalamum, regniq́; ſui conſortium tranſire feciſti: ita hanc famulam tuam. N. humilitatis

noſtræ

noſtræ benedictione Chriſtianæ plebi ſalutis gratia ad dignam ſublimemq; Imperatoris noſtri copulam, & Imperij ſui participatum tranſire concedas,& vt Imperialis fœdere cō iugij ſemper permanens, pudicitiæ proximā virginitati palmam continere queat, tibiq́ue Deo viuo ac verò in omnibus & ſuper omnia iugiter placere deſideret: & te inſpirante,quæ tibi placita ſunt, toto corde perficiat, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Deinde ſedens cum mitra imponit illi Tiaram cum corona Imperiali allatam ſibi ex altari, vt diximus de Imperatore,& dicit.

Officio noſtræ indignitatis in Imperatricem ſolenniter benedictam,accipe coronam Imperialis excellentiæ,quę licèt ab indignis, Epiſcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur,vnde ſicut auro & gemmis redimita enites,ita & interius auro ſapientiæ, virtutúq́ue gemmis decorari concedat: quatenus poſt occaſum huius ſęculi cum prudentibus Virginibus ſpōſo perenni Domino Ieſu Chriſto dignè & laudabiliter occurrens, regni cœleſtis aulæ ingredi merearis ianuam, eodem Domino noſtro auxiliante, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit &c.

Coronata Imperatrix mox oſculatur pedem Pontificis cum corona,et ſurgens reducitur à Diaconis ad ſuggeſtum,& cùm cantatur offertorium,

reuertatur ad Pontificem, & illi offerat aurum quantum placet: deinde, ſi vult communicare de ſacramento altaris (vt congruum eſt) procumbat ſuper faldiſtorium ad partem conuenientem, ſitũ, vt ſuperius diximus, & oret quouſque ſit tempus, cũ corona tamen, & cum Pontifex in ſede ſua eminenti communicauerit, ducatur Imperatrix ſine Corona ad eius pedes, & communicet, oſculeturq́; manum Pontificis: & deſcendens ad altare, purificet cum vino. Cõmunicabitur Imperatrix poſt Diaconum & Subdiaconum, & à Diacono accipiet vinum purificationis: deinde aſſumpta corona reducetur ad ſuum ſuggeſtum.

Et nota, quòd Imperatrix deducetur ſemper eundo & redeundo ab illis duobus Diaconis, ſiue paratis ſiue non paratis: & illam ſociabunt ſui prę lati & proceres, atque matronæ & alię mulieres.

Finita miſſa Imperatrix deducitur ad ſuum hoſpitium, Pontifex cum ſuis prælatis non paratis reuertitur ad cameram ſuam: nam Cardinales & prẹlati dimittunt in Eccleſia paramenta, & capiunt cappas laneas.

DE

DE TRIPLICI IMPERATORVM Corona. Cap. VII.

ET quoniam vulgari opinione fertur, Romanorum Imperatorem tribus coronis ornari oportere variorum metallorum, argentea Aquiſgrani in Germania, ferrea Modetiæ in Lumbardia, & aurea Romæ. Super quare Clariſſimus Iureconſultorum ſui temporis Baldus opuſculũ edidit, miſticas metallorum ſignificationes ſolertiſſimè interpretando: non videbitur fore abſurdum, aliquid de ca re pro veritate oſtendenda diſſerere. Et vt omittamus priſcos illos Romanorum Imperatores, qui toti ferè orbi Imperabant, ante Aurelianum, vt Eutropio placet, nulla corona niſi laurea, aut ex alia aliqua felici arbore vſos fuiſſe, nihilque grauius odiſſe populum Romanum, quàm Regium nomen. Hoc verò affirmamus, ante Karolum Magnum, in cuius perſonam Imperium trãſlatum eſt à Græcis in latinos, neminem Imperij Romani coronam ex manu Romani Pontificis Romę ſuſcepiſſe, Et vt ſæpe à Pio ſecundo audiuimus rerum Germanicarum peritiſſimo, cui à manu ſeruiuimus: & in Auſtrali eius hiſtoria legimus, Cæſar nullam omninò coronam accipit, niſi auream: & alias quidem coronas pro varijs regnis, Romæ verò, & à Romano Pontifice Romani Imperij coronam ſuſcipit. Otho Friſnigenſis Epiſcopus, & Federici

rici primi patruus, vir doctus & eloquens, hiſtoriam ſcripſit ſuorum temporum: in ea tradit Federicum ipſum coronis quinque aureis decoratum fuiſſe: prima de regno Francorum apud Aquiſgranum: ſecunda Ratiſponæ de Regno Germaniæ: tertia Papiæ de Regno Longobardico: quartam Romæ ſuſcepit pro Romano Imperio ab Hadriano quarto, Summo Pontifice: quintam verò Modetiæ pro Regno Italico illum ſuſcepiſſe teſtatur. Quæ quidem corona ideò appellatur ferrea, quòd laminam quandam habeat ferream in ſummitate, alioquin aurea & precioſiſſima. Sed differt forma coronæ Imperialis ab alijs: nam ea ſub ſe Tiaram quandam habet in modum ferè Epiſcopalis mitrę, humiliorem tamen, magis apertam & minus acutam: eſtq; eius apertura à fronte, non ab aure: & ſemicirculum habet per ipſam aperturam aureũ, in cuius ſummitate crux paruula eminet, eã Tiaram aliæ coronæ non habent. Et quoniam hanc Imperialem coronam bis aut ter in Germania vidimus, dum Cæſar regalia quibuſdam principibus concederet, ideò illam exprimere conati ſumus. Legimus & in alijs hiſtorijs, quoſdam Imperatores Arelate etiam coronã ſuſcepiſſe de regno Arelatenſi & alibi aliàs pro alijs Regnis. Nam & Karolus quartus Auinionem venit ad Vrbanũ quintum, Anno ſalutis milleſimo tricenteſimo ſexageſimo primo iam pridem iuſſu Innocentij ſexti, Romæ Imperator coronatus. Qui rebus, quarum gra

tia ad Pontificem venerat abſolutis, Arelate pro feƈtus eſt vbi per Epiſcopum eius vrbis regni Arelatenſis corona decoratus eſt. Sciant ergò qui de tribus coronis fabulantur, & Romanorum Imperatorem vnam tantùm pro Romano Imperio coronam ſuſcipere, & eam quidem Romæ, & à Romano Pontifice; alias autem alibi pro aliјs & diuerſis regnis.

DE CANONIZATIONE VNIVS SANCTI,

Sectio Sexta.

ET PRIMO DE INQVISITIONE & commiſsione cauſæ. Cap. I.

POſtquam increbreſcente fama de excellentia vitæ, opinione ſanctitatis, & miraculorum coruſcatione Summus Pontifex ſepè fuerit per reges, principes ſeu populos certior factus, rogatuſq; vt aliquem vita iam functum aſcribendum in Sanctorum catalogo, & venerandum, vt Sanctum decernat. Re cum fratribus maturè tractata, ſi procedendum ad inquiſitionem cenſuerit, committat aliquibus prælatis in illis partibus vbi vitam duxit & mortuus iacet ille,

ille, de quo agitur, vt ſe diligenter informent & ſolerter inquirant de fama, opinione, & deuotione populorum circa illum talem: quam inquiſitionē in genere, & ſine teſtium iuridica examinatione facere debent: & quæ inuenerunt, ſuis literis ad Summum Pontificem fideliter referre. Pontifex intellecta commiſſariorum relatione proponit omnia ſacro collegio, & cum eis deliberat, an ſatis digna videantur quæ relata ſunt ad vlterius inquirendum: quod ſi placuerit, committatur iiſdem vel aliis prelatis, vt diligentiſſimè inquirant de veritate rei, teſtes examinent, & omnia perſcrutentur, quæ ad veritatem eliciendam ſunt opportuna. Et debent his Commiſſariis articuli & interrogatoria mitti ſub Bulla Apoſtolica: cum quibus examinare debent teſtes de excellentia & ſanctimonia vitæ, de puritate fidei, de patratione miraculorum: & illis mandare, vt depoſitiones teſtiū, & omnia fideliter per literas ſuis ſigillis ſignatas ad Curiam tranſmittant. Quibus receptis Pontifex, committat illa examinanda aliquibus Auditoribus ſacri palatii, qui videant & ordinent proceſſum: & videant, an inquiſitio & probatio eſt legitima, & ſufficienter facta.

Deinde ſi retulerunt rem bene eſſe paratam, iterum de conſilio fratrum committat tribus Cardinalibus, Epiſcopo, Preſbitero, & Diacono, qui diligenter examinent inquiſitionem, probationes, & depoſitiones teſtium: & conſiderent ſolertiſſimè

omnia conſideranda. Et cum placuerit ſanctiſſimo Domino noſtro, referant in ſecreto conſiſtorio. Et primò de excellentia vitę & fidei puritate: quæ ſi iudicabuntur collegio bene probata, & digna ſanctificatione, tunc procedent ad narrationem, & probationem miraculorum, & de conſenſu Cardinalium finiet Summus Pontifex vitam, & miracula: quę ita erunt ſufficienter eſſe probata. Deinde deliberabunt, an quæ probata ſunt, videantur talia propter quæ meritò ſit decernenda canonizatio. Tunc ex conſilio fratrum definit Pontifex canonizationem eſſe faciendam: Fit poſt hęc publicum conſiſtorium, in quo Pontifex cum pluuiali rubeo, & mitra precioſis reſidet, & aduocatus cauſę longa oratione proponit vitam, geſta, & miracula canonizandi, & demum ſupplicat nomine Principum, et populorum, qui de ea re ſcripſerũt, bonæ memoriæ talem aſcribendum eſſe à ſua Sanctitate in catalogum Sanctorum Chriſti: vtque à cunctis fidelibus pro Sancto veneretur decernendum. Pontifex audito aduocato, laudat eius facundiam: dicit libenter ſe audiuiſſe tam miranda illius viri præconia: velle tamen ſuper hac re maturius cum fratribus ſuis deliberare, hortari, atq; monere omnes, vt diuinam clementiam implorẽt, quatenùs dignetur inſpirare in mente ſua & fratrũ ſuorum, S.R.E. Cardinalium, atque omnium prælatorum, quorum conſilio in tanto negotio ſit vſurus, ea quæ ſuæ placitura ſunt diuinitati: neque

permittat

permittat errare Eccleſiam ſuam Sanctam. Prælatos verò monet, vt ſuper his cogitare debeant, vt cùm requiſiti fuerint, maturè poſſint reſpondere. his dictis finitur conſiſtorium. In huiuſmodi conſiſtorio, vt apud antiquos codices legimus, ſolebant ſex aut octo prælati ſucceſſiuè orare, narrantes merita canonizandi, & ſupplicantes pro canonizatione: aduocatus autem in prncipio tantummodo petebat à Pontifice, vt prælati audirētur, & ſupplicabat vt canonizatio decerneretur. Poſt hęc, cùm placuerit ſanctiſſimo Domino noſtro, vocentur omnes prælati curię in ſecreto conſiſtorio cum Pontifice, & ſacro collegio, & ibi proponat breuiter Sanctitas ſua, ad quid vocati ſint: deinde ſi placet, per aduocatum faciat ſummatim repeti vitam & miracula canonizandi, & quę ſunt probationes in genere tantùm. Poſt hęc narret, quanta cum diligentia & fide inquiſitio & proceſſus ſuper hac re factus ſit, de multiplici & canonica atteſtatione, de inſtanti principum & populorum poſtulatione. Et demum conſcientiam illorũ onerando, exquirat ſigillatim à quolibet ſuam in ea re ſententiam, & cum omnes finierint, agit gratias de bono cõſilio, et hortatur eos vt orent Deũ, ne ſinat ſe errare in tanto negotio: & ſic omnes recedunt. In hoc conſiſtorio debent eſſe Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, ad quos tantùm pertinet dicere ſententiam ſuam. Poterunt intereſſe aliqui protonotarij ordinarij, vt ſint

rogati de his, quę gerantur. Aderunt etiam Auditores Rotę, & maximè commiſſarij cauſę, vt ſi quid eſſet declarandum, poſſint, vt benè informati mentes aliorum declarare. Summus Pontifex erit cum mit a et pluuiali: procurator fiſcalis aderit, & faciet rogatos protonotarios de conſilio & conſenſu prętatorum. Deliberatur deinde dies canonizationis, & interim in Eccleſia conſtruitur ſuggeſtus ligneus tantæ amplitudinis, vt ſuper illum inſtituatur, apteturq; capella cum altari, credentijs, throno Pontificali, ſedibus Cardinaliũ aſſiſtentium Papæ, oratorum, prælatorum, choro pro cantoribus & locis omnium ordinum Romanæ curiæ ad inſtar capellæ palatij Apoſtolici à cancellis, & ſupra quoad formam ſedilium, & capacitatem. In eo ſuggeſtu erunt duæ ſedes Papales, vna eminens ad ſiniſtram partem, & alia erit amouibilis: aſcendetur ad ſuggeſtum per pontem cum duplici oſtiolo à capite, & in imo, ornabitur ſuggeſtus in extremitatibus circum circa cum herbis et floribus, & intus cum pannis & tapetis opportunis ornabitur Eccleſia, & ſuſpendentur per totum inſignia Pontificis, Eccleſiæ, & imago canonizandi, atq; etiam inſignia procurantium canonizationem: fiet baldachinũ nouum cum inſignibus Pontificis, procuratorum canonizationem, & imagine Sancti: quod debet ſuſpendi ſupra altare, vbi Pontifex celebrat. Fiet etiam vexillum magnum cum imagine Sancti, quod portabitur ante religio

ſos

ſos, ſiue illos qui procurant canonizationem, & ponitur ſupra oſtium ſupra ſuggeſtum. Cum Pontifex venit ad Eccleſiam, ponuntur circum circa ſuper deambulatorium intorticia numero octuaginta, vel circa ſex librarum pro qualibet: quæ ardeant dum fit officium. Paretur cera diſtribuenda, in primis pro Pontifice duæ ceræ albæ duodecim librarum pro qualibet, pro Cardinalibus quatuor libræ. Item pro eleuatione Sacramenti duodecim intorticia librarum ſex pro quolibet: pro altari ſeptem cerei, & duo pro credentia duarum librarum. Itē pro offertorio duo magni cerei duodecim librarū, quos offert primus Cardinalis. Itē tres cerei ſex librarum, quos offerent tres Oratores, ſeu deputati cum tribus Cardinalibus. Et omnes cerei ſupradicti erunt albi, præter octuaginta intorticia Eccleſiæ. Item ordinentur cerei de cera communi pro prælatis, oratoribus, & magnis nobilibus duarum librarum: pro officialibus & cantoribus vnius libræ: pro clero & alijs vt placuerit. Intimetur etiam clero vrbis, vt ſummo mane conueniant ſupplicantes in porticu Eccleſiæ Sancti Petri.

DE HIS QVÆ FIVNT IN DIE canonizationis. Cap. II.

STatuta igitur die canonizationis, Pontifex paratus pluuiali rubeo & mitra præcioſis, cũ Cardinalibus, prælatis & officialibus paratis proceſſionaliter deſcendit ad Eccleſiam ſub baldachino. In camera paramenti diſtribuuntur cerei, & ab omnibus portantur accenſi. Cum verò Pontifex peruenerit ad porticum Sancti Petri, excipitur ibi à clero vrbis in modum ſupplicantium parato: intrat Eccleſiam Pontifex, & aſcendit ſuggeſtum cum prelatis & alijs officialibus: clerus verò ſuggeſtum circunſtat. Pontifex oratione facta ante altare, aſcendit eminentem ſedem, & accipit Cardinales & prælatos paratos ad reuerentiã. Qua facta deſcendit, & ſuper aliam ſedem ſibi ante altare paratam ſedet verſus renes ad altare; vbi facit ſermonem, referens quæ geſta ſunt, & vitam ac miracula ſancti ſummariè & in genere. Demum hortatur omnes, vt ſecum pariter Domino pias præces fundant, orantes ne permittat errare Eccleſiam ſuam in hoc negotio. Surgit deinde Pontifex, remouetur ſedes, & procumbit ſuper faldiſtorium cum mitra. Cantatur litania à cantoribus, & nulla fit mentio de canonizando, omnibus in terram genuflexis orantibus. Finita litania Diaconus à dextris ſurgit, & verſus ad populum

alta voce dicit, Orate. *iterum genuflectit, & omnes prolixius orant: tum Diaconus à ſiniſtris ſurgens eodem modo dicit*, Leuate, *& omnes ſurgunt. Tunc Pontifex ſtans ſine mitra incipit in voce*, Veni creator Spiritus, *& tam ipſe quàm alij omnes genuflectunt ad primum verſum. Cantores proſequuntur himnum, & Pontifex cum mitra aſcendit ad ſedem eminentem, & mitra depoſita expectat finem himni, quo completo, duo cantores dicunt verſum*: Emitte Spiritum tuũ & creabuntur: *& alij reſpondent*, Et renouabis faciem terræ. *Et Pontifex:* Oremus.

Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtratione docuiſti da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere, & de eius ſemper conſolatione gaudere, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum qui tecum &c.

Tunc procurator cauſæ inſtanter petit à Pontifice nomine procuratorio, & nomine principum, &c. pronunciari & declarari beatum N. in Sanctorum catalogum aſcribendum, & vt ſanctum venerandum à Chriſti fidelibus. Pontifex antequam pronunciet, conſueuit proteſtari in hanc formam, quod inuenimus ſeruatum à multis Pontificibus. Sunt tamen aliqui clariſſimi viri, qui dicunt hoc introductum ex quadam cauſa quæ nunc ceſſat, quia Papa tunc, quodammodo cogebatur ad canonizandum quendam contra ſuam opinionem, & propterea proteſtabatur, nunc autem

non videri congruā illam protestationem. Sed de hoc statuat ſummus Pontifex, & ſacer Senatus.

FORMA PROTESTATIONIS,

ANtequam ad pronunciationem veniamus, proteſtamur publicè apud vos præſentes, quòd per hunc actum canonizationis, non intendimus aliquid facere quod ſit contra fidem aut Eccleſiam catholicam, ſiue honorem Dei. *Deinde alta voce ſedens tamen cum mitra, pronunciat in hunc modum:* Ad honorem Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, & exultationem fidei catholicæ, ac Chriſtianæ religionis augmentum, autoritate eiuſdem Dei omnipotentis, Patris & Filij & Spiritus Sācti, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & noſtra, de fratrum noſtrorum conſilio decernimus, & definimus, bonę memorię. N. ſanctum eſſe, & Sanctorum catalogo adſcribendum, ipſumque catalogo huiuſmodi adſcribimus ſtatuētes, vt ab vniuerſali Eccleſia anno quolibet in die tali feſtum ipſius, & officium ſicut pro vno confeſſore (*ſi ſit confeſſor*) vel Martire (*ſi ſit Martir*) deuotè & ſolenniter celebretur. *Et ſi Domino Papæ placuerit, poterit addere iſta verba.* Inſuper eadem autoritate omnibus verè pœnitētibus, & confeſsis, qui annis ſingulis ad ſepulturam eiuſdem in

die

die tali deuotè acceſſerint, vnum annum & 40. dies: accedentibus verò annis ſingulis in octauas dicti feſti ad ſepulturam quadraginta de iniunctis ſibi pœnitentijs miſericoi diter relaxamus.

Quibus finitis procurator fiſcalis rogat protonotarios &c. de proteſtatione facta per Papam, & procurator cauſæ ſimpliciter rogat de ſolenni p onunciatione canonizationis, & petit inſtrumẽtum, & à Papa decerni bullas ſuper his opportunas: & mox ſurget Pontifex ſine mitra, & incipit Te Deum laudamus: *& chorus proſequitur. Diaconus à dextris in fine dicit* Ora pro nobis beate. N. *Et Pontifex deinde dicit orationem de communi, ſancto canonizato conuenientem (ſi non habetur propria) & concludit,* per Chriſtũ Dominum noſtrum. *Finita oratione Diaconus à dextris ſtans ante Pontificem dicit altè,* Confiteor Deo omnipotenti &c. *& poſt Apoſtolos nominat Sanctum. N. & Papa ſine mitra cruce ſua præſente dicit,* Præcibus & meritis, &c. *& in fine dat indulgentias, vt ſibi placet. Legimus Bonifacium nonum Pontificem, cum canonizauit beatam Brigidam, dediſſe plenariam indulgentiã viſitantibus Eccleſias beati Petri & Sancti Laurentij in Paniſperna, vbi iacebat corpus illius ſanctæ.*

His finitis, Pontifex incipit Tertiam, & accipit ſandalia, vel ſi magis placet, dimiſſa Tertia

accipit

accipit paramenta omnia Pontificalia, & canit Miſſam ſolitis cæremonijs, vel de ſancto: vel ſi aliqua ſolennitas eſſet, cantat de die cum commemoratione de ſancto: & ſi non poſſet, aliquis Cardinalis celebret pro eo. Dum cantatur Credo, *tres Cardinales commiſſarij deſcendunt ad portam inferiorem ſuggeſtus, & ordinant offertorium: & debito tempore antequam Papa lauat manus in ſede eminenti, veniunt ordinatè. Et primus, id eſt, Epiſcopus Cardinalis offert duos magnos cereos, & cum eo primus orator offert cereum ſuũ, & caniſtellum deauratum cum duabus turturibus. Tum præsbiter Cardinalis offert duos magnos panes cum mappulis, & ſecundus orator cereum ſuum & caniſtellum argentatum cum duabus columbis albis: vltimò Diaconus Cardinalis offert duo vaſa vini: & tertius orator ſuum cereum & caniſtellum diuerſorum colorum cum varijs auiculis, Cardinales oſculantur genu, alij pedem Summi Pontificis: proceditur deinde in Miſſa, vt aliàs.*

DE

DE PLVRIBVS BENEDICTIONIBVS.

Sectio Septima.

ORDO SERVANDVS IN CREAtione noui Ducis à Paulo II. inſtitutus. Cap. I.

CReandus in Ducem per Summum Pontificem, veniet ad cameram Pontificis indutus manto aureo, panno contexto, aperto à dextro humero ad terram vſque, et ſequitur Pontificem ad Eccleſiam deſcendentem, portabitq́; caudam pluuialis. Facta oratione ante altare Pontifex ſtatim faciet confeſſionem cum celebrante: deinde aſcendet ad ſedem eminentem, & recipit Cardinales ad reuerentiam: non tamen imponit incenſum, nec cantores incipient Introitum, & interim creandus Dux ſedet ad pedes Pontificis ſuper primum gradum, & celebrans oſculato altari accedet ad ſuum faldiſtorium & ibi expectabit. Finita reuerentia, creandus Dux accedit ad pedes genuflexus ſanctiſſimi Domini noſtri, & fit miles Sancti Petri, etiam ſi prius erat miles.

ORDO

ORDO BENEDICENDI NOVVM militem. Cap. II.

Pontifex primò ſtans ſine mitra benedicit enſem, quem vnus ex acoluthis nudum tenet in manu, dicens: ℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fœcit cœlum & terram. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Orem.

Exaudi quæſumus Domine, præces noſtras, & hunc enſem, quo hic famulus tuus circumcingi deſiderat, maieſtatis tuæ dextra dignare bene ✠ dicere, quatenus eſſe poſsit defenſor Eccleſiarum, Viduarum, Orphanorum, omniumq; Deo ſeruientium, contra ſęuitiam paganorum, alijſq; ſibi inſidiantibus ſit terror, & formido: præſtans ei, quæ perſecutionis & in defenſionis ſint effectum: Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Benedic Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, per inuocationem ſancti tui nominis,, & per aduentum Chriſti filij tui, Domini noſtri, & per donum ſpiritus ſancti paracliti, hũc enſem, vt hic famulus tuus, qui hodierna die eo tua concedente pietate præcingitur, inuiſibiles inimicos ſub pedibus conculcet, victoriaq; per omnia potitus,

maneat

maneat ſemper illæſus, Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Deinde aſpergit aquam benedictam. Tum ſtans ſine mitra dicit.

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum: miſericordia mea, & refugium meum, ſuſceptor meus & liberator meus, protector meus, & in ipſo ſperaui, qui ſubdit populum ſub me. Gloria patri & filio &c. Sicut erat in principio &c. ℣. Saluum fac ſeruum tuum Domine. ℟. Deus meus ſperantem in te. ℣. Eſto ei Domine turris fortitudinis. ℟. à facie inimici. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Domine Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui cuncta ſolus ordinas, & rectè diſponis: qui ad coercendam malitiam reproborum, & tuendam iuſtitiam, vſum gladij in terris hominibus tua ſalubri diſpoſitione per miſiſti, & militarem ordinem ad populi protectionem inſtitui voluiſti: quiq; per beatum Ioannem Baptiſtam militibus ad ſe in deſerto venientibus vt neminem concuterent, ſed proprijs ſtipendijs contenti eſſent, dici feciſti, clementiã tuam Domine ſuppliciter exoramus, vt ſicut Dauid puero tuo Goliam ſuperandi

perandi largitus es facultatem, & Iudam Machabæum de feritate gentium nomen tuum non inuocantium, triumphare feciſti: ita & huic famulo tuo, qui nouiter iugo militiæ colla ſupponit, pietate cœleſti vires & audatiam, ac fidei & iuſtitiæ defenſionem tribuas: & præſtes ei fidei, ſpei, & charitatis augmentum, & tui timorem pariter & amorem, humilitatem, perſeuerantiam, obedientiam, & patientiam bonam, & cuncta in eo rectè diſponas, vt neminem cum gladio iſto vel alio iniuſtè lædat, & omnia cum eo iuſta & recta defendat: & ſicut ipſe de minori ſtatu ad nouum militiæ promouetur honorem: ita veterem hominem deponens cũ actibus ſuis, nouum induat hominem, vt rectè retineat, & rectè colat: perfidorum conſortia vitet, & ſuam in proximum charitatem extendat: prępoſito ſuo in omnibus obediat, & ſuum in ciuitate iuſtum officium exequatur: Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Deinde ſedens cum mitra Pontifex imponit nudum gladium in eius manu, dicens: Accipe gladium iſtum in nomine patris, ✠ & filij, ✠ & Spiritus Sancti, ✠ & vtaris eo ad defenſionem tuam, & Sanctæ Eccleſiæ Dei & ad confuſionem inimicorum crucis Chriſti, & fidei Chriſtianæ, & quantùm humana fragilitas tibi permiſerit, cum eo neminem iniuſtè

ſtè lædas. Quod ipſe præſtare dignetur, qui cum patre & Spiritu Sancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

Et repoſito gladio in vagina per eundem militem, accingitur eodem gladio per duos nobiliores milites præſentes, Pontifice dicente.

Accingere gladio tuo ſuper femur tuũ potẽtiſsime, in nomine patris & Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et attende, quòd Sancti non in gladio, ſed per fidem vicerunt regna.

Nouus igitur miles enſe accinctus, illum de vagina ter vibrat nudum viriliter, & eo ſuper ſiniſtrum brachium, terſo, mox in vaginam recondit. Deinde Pontifex inſigniens illum charactere militari, dat ei oſculum pacis, dicens: Pax tibi. *Tum accipiens illius enſem nudum ter militem percutit planè ſuper ſpatulas, dicẽs:* Eſto miles pacificus, ſtrenuus, fidelis, & Deo deuotus, *& mox dat ei leniter alapam, dicens:* Exciteris à ſomno malitiæ, & vigila in fide Chriſti, & fama laudabili. *Tunc nobiles aſſiſtentes imponunt ſibi calcaria & cantores ſiue Pontifex (ſi magis placet) dicit Antiphonam:* Specioſus forma præ filijs hominum, accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſsime. *Deinde dicit Pontifex:* ℣. Dominus vobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, ſuper hunc famulum tuum. N. qui hoc eminenti mucro-

ne circumcingi deſiderat, gratiam tuæ bene ✠ dictionis infunde, & eum dextræ tuæ virtute fretum, fac contra cuncta aduerſantia cœleſtibus armari præſidijs, quo nullis in hoc ſæculo tempeſtatibus bellorum turbetur, Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Finita oratione, nouus miles oſculatur pedem Papæ: tum ſurgit & deponit enſem & calcaria, & redit ad ſedendum, vbi prius. Cantores incipiunt Introitum, incenſatur altare, et proceditur in Miſſa vſque ad cantatum Graduale: quod dum cantatur, futurus dux ducitur ante Pontificem, vbi genuflexus præſtabit iuramentum.

Ego N. annuente Domino, futurus Dux promitto, ſpondeo, polliceor, atque iuro coram Deo, & beato Petro Apoſtolorum principe, me de cætero reuerentiam & obedientiam ſeruaturum (etiam ſi aliàs obligatus ſum) ſacroſanctæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ & vobis Domino Domino N. diuina prouidentia Sūmo Pontifici, & ſucceſſoribus veſtris canonicè intrantibus: nec deficiam in omnibus neceſsitatibus veſtris & vtilitatibus, iuxta vires meas, & quantùm potero diuino auxilio fultus, pura & bona fide, cuſtodiendo etiam & conſeruando omnes poſſeſsiones, terras, loca, honores, iuriſdictiones, & iura veſtra, & S.R.E. in omnibus & per omnia: & propter honorem

honorem & pręeminentiam Ducalem, quam hodie à vobis recepturus ſum: etiam promit to in recognitione tantæ ſuſceptæ gratiæ, pro me & ſucceſſoribus meis, perpetuò dare vobis & ſucceſſoribus veſtris ſingulis annis in die feſtiuitatis beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli vnum parafrenum album benè & decenter ornatum. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia.

Præſtito iuramento, Pontifex deſcendit ad faldiſtorium, & procumbit ſuper illud ante altare cum mitra. Dux futurus proſternit ſe ad ſiniſtrā Papæ, aliquantulum retro ſupra ſcabellum viride. Subdiaconus verò Apoſtolicus facit Litaniā cæteris cū choro reſpondentibus Kirieeleiſon, &c. vbi autem dixerit, Vt obſequium ſeruituris, *& replicatum fuerit, ſurgit Pontifex, & ſignans ſuper Ducem altè dicit:* Vt hunc famulū tuum in Ducem eligere digneris, te rogamus audi nos. *Et iterum,* vt hunc famulum tuum benedicere digneris, te rogamus audi nos. *Et tertiò,* Vt hunc famulum tuum ad Ducale faſtigium perducere digneris, te rogamus audi nos: *& ſemper chorus reſpondet replicando. Recumbit deinde iterum Pontifex, & Subdiaconus atque alij faciunt Litaniam. Qua finita, Papa reuertitur ad ſedem eminentem, et futuro Duce permanēte proſtrato, Papa depoſita mitra ſtans dicit ſuper eum.* Pater noſter. *Deinde,* Et ne nos in-

ducas &c. ℣. Saluum fac ſeruum tuum. ℟. Deus meus ſperantem in te. ℣. Eſto ei Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. ℣. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis nõ apponat nocere ei. ℣. Domine exaudi orationem meam, ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus: Prætende, quæſumus, famulo tuo N. Duci dextram cœleſtis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè poſtulat, cõſequi mereatur. Actiones noſtras, quæſumus Domine, aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur: Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Sedebit deinde Pontifex cum mitra, & Dux futurus ducetur ad eius pedes: & tunc Pontifex accipiens Ducale Biretum imponit eius capiti ante ſe genuflexi, dicens.

Accipe inſigne Ducalis præeminẽtię quod per nos capiti tuo imponitur, in nomine Patris ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti, ✠ Amen. Et intelligas te à modo ad defenſionem fidei, Sacroſ. Eccl. viduarum, pupillorũ, & quarum cunque aliarum miſerabilium perſonarum fore debitorẽ: veliſq; deinceps vtilis eſſe executor, perſpicuuſq; dominator coram Domino, & inter glorioſos athletas virtutum merito

rito ornatus appareas, quam gratiā tibi con cedere dignetur Dominus noſter Ieſus Chriſtus: Qui cum patre, & Spiritu Sancto viuit & regnat in ſęcula ſęculorum. Amen.

Poſt hęc immediatè dat ei ſceptrum in manu dextra, dicens.

Accipe virgam directionis & iuſtitię, in nomine patris ✠ & filij ✠ & ſpiritus ſancti ✠ Amen. Per quam valeas vnicuique ſecundùm merita ſua tribuere ſiue boni, ſiue mali, ſemper Deum ante oculos habens, non declinans à dextris, vel à ſiniſtris, ſed cum omni bonitate, & charitate bonos foueas, malos coerceas: vt omnes intelligant, & ſciant te iuſtitiam dilexiſſe, & iniquitatem odio habuiſſe. Quam gratiam tibi concedere dignetur, qui eſt benedictus in ſęcula ſæculorum, Amē.

Et mox cum bireto, & ſceptro oſculatur pedem Pontificis, qui deinde ſurgens ſine mitra dicet ſuper nouum Ducem adhuc genuflectentem cū ſuo habitu, hanc orationem.

Deus Pater æternę glorię ſit adiutor tuus, & protector tuus, & omnipotens benedicat tibi, præces tuas in cunctis exaudiat & vitam tuam longitudine dierum adimpleat, ſtatum dominij tui iugiter firmet, & gentem populumq; tuum in æternum conſeruet, & inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat, vt qui tibi tribuit in

 terris

terris dominium, ipſe in cœlis conferat præmium. Qui viuit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Surgit deinde nouus Dux, & ſociatus per duos Iuniores Diaconos Cardinales ducitur in locum ſuum ad ſedendum, id eſt inter duos vltimos Diaconos Cardinales. Quod recipiatur ad oſculum à Cardinalibus, non videtur conuenire, cùm non ſit ex ordine illorum, neque par. His finitis proceditur in miſſa vſque ad offertorium. Et tunc nouus Dux depoſito bireto accedet ad pedes Pontificis, & offeret aurum, quantum voluerit: & recipietur ad oſculum pedis, manus, & oris, & mox reuertetur ad locum ſuum: & finita Miſſa procedet inter ipſos Iuniores Diaconos Cardinales.

QVÆ SERVANTVR IN DVCE minoris potentiæ. Cap. III.

ET hæc quidem ſeruantur, vt ſupra dictum eſt, ſi Dux eſt magnæ nobilitatis & potentiæ vt fuit tempore Domini Pauli Papæ ſecundi Borſius Ferrariæ. Si verò eſſet mediocris potentiæ, vt fuit tempore Domini Sixti Papæ quarti Federicus Dux Vrbini omnia ſeruarentur, niſi quòd non duceretur à Cardinalibus, ſed à duobus aſſiſtentibus Papæ principalibus: & ſederet vltimus poſt omnes Cardinales, in banco Diaconorum & eundo incederet ſolus poſt crucem ante omnes Cardinales.

Cardinales. Quod ſi adhuc eſſet inferior, tunc omnia alia ſeruarentur, niſi quod non daretur ei ſceptrum, neq; ſederet in banco Cardinalium, ſed ad pedes Papę in ſupremo gradu, & eundo incederet ante crucem poſt oratores, & alios Principes.

ORDO SERVANDVS IN BENEdictione, & inueſtitura noui almæ vrbis præfecti, à Sixto quarto inſtitutus. Cap. IIII.

IN primis præparentur hora competēti veſtes præfecturæ, videlicet tunicella ſerica ornata fimbrijs auratis, & mantum etiam aureo limbo circuntextum, apertum à parte dextra & infula ad ſimilitudinem bireti Ducalis, & omnia portentur ad Eccleſiam vbi eſt celebrandum. Pontifex autem procedit ad Eccleſiam, vt conſueuit, cum pluuiali, & mitra precioſis, orat ante altare, facit confeſſionem cum celebrante: aſcendit ſedem eminentem, & Cardinales exhibent conſuetam reuerentiam: deinde duo ex proceribus Romanis pręſentant nouum præfectum in ſuis veſtibus Summo Pontifici, qui genuflectit ſuper infimum gradum ſolij Pontificalis: & Pontifex ſurgens ſine mitra dicit ſuper eum orationes, quæ in nouo milite creando dicuntur: & alia omnia facit, quæ ad creationem noui militis pertinent. Si autem antea eſſet miles, illis dimiſſis procedit ad benedi-

ctionem, in hunc modum. Surgit ſine mitra, & di cit. ℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum & terram. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Deus in nomine tuo congregatis famulis tuis te medium eſſe Chriſti corona valentẽ da gratiam huic famulo tuo præfecto noſtro, quã Abraham in holocauſto, Moiſes in exercitu, Helias in eremo, Samuel meruit crinitus in templo: concede Domine concordiam, quam inſpiraſti Patriarchis, prædicaſti populis, tradidiſti Apoſtolis, mandaſti victoribus: bene ✠ dic quæſumus Domine hunc præfectum noſtrum, quem ad ſalutem populi nobis à te credimus eſſe conceſſum, fac eum eſſe annis multiplicem, ingenti atque ſalubri corporis robore vigẽtem, & ad ſenectutem optatam, atque demum ad finem peruenire fœlicem. Sit nobis fiducia eum obtinere gratiam pro populo, quam Aaron in tabernaculo, Eliſeus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulus impetrauit in templo: ſit illi regendi virtus atque autoritas, qualem Ioſue ſuſcepit in caſtris, Gedeon ſumpſit in prælijs, Petrus accepit in claue, Paulus eſt vſus in dogmate: & ita paſtoris cura proficiat in ouile, ſicut Iſaac profecit in fruge, & Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur,

qui

qui cum patre & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus, per omnia ſęcula ſęculorum. Amen.

Benedicat deinde veſtes, quæ per aliquem Acoluthum ad dextram Pontificis tenentur. Pontifex verò ſtans ſine mitra dicat. ℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlũ & terram. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus omnium bonorum virtutumq; dator, omnium donorum largus infuſor: ſupplices te rogamus, vt manibus noſtris opem tuæ benedictionis infundas, tunicellam, mãtum, & regnum præparatum virtute ſancti ſpiritus benedicere ✠ & ſanctificare ✠ digneris & omnibus eis vtentibus gratiam.

His dictis ſedet Pontifex cũ mitra, & ſine alia veſtiũ benectione, quoniã ſecularium principum veſtes non benedicuntur: exuitur pręfectus veſte communi ab illis proceribus, & adducitur ad pedes Pontificis cum ſtricta veſte. Qui illi primò imponit tunicellam: & deinde mantum cum apertura ſuper humerum dextrum, dicens: Induat te Dominus veſtimento ſalutis, & indumento lætitiæ circundet te, in nomine patris, & filij, & Spiritus Sancti. Amen. *Imponit deinde ei genuflexo infulam ſiue biretum præfecturæ, dicens:* Accipe inſigne præfecturæ præeminentiæ, quod per nos capiti tuo imponitur, in

nomine

nomine patris,& filij,& ſpiritus ſancti. Et intelligas te amodo ad defenſionem fidei, & ſacroſanctæ Eccleſiæ fore debitorem: quod vt opere perficere valeas, ille tibi concedere dignetur, qui eſt benedictus in ſęcula ſęculorum, Amen.

Surgit demum Pontifex, & ſine mitra dicit ſuper præfectum genuflexum, hanc orationem:

Oremus.

Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus & protector, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuã lõgitudine dierum adimpleat: inimicos tuos confuſionem induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat, & qui tibi in terris contulit præfecturam, ipſe tibi in cœlis conferat æternam gloriam. Qui viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſęcula ſęculorum, Amen.

His finitis cantores incipiunt Introitum, imponitur incenſum à Pontifice, & incenſatur altare, & reliqua, vt aliàs. Nouus præfectus cum ſuo habitu ſedet ad pedes Pontificis in ſupremo gradu.

DE

DE BENEDITIONE ROSÆ, QVÆ fit Dominica, Lætare Hieruſalem, & eius traditione. Cap. V.

Conſucuerunt Romani Pontifices in Dominica quarta quadrageſimæ, in qua cantatur in Eccleſia Lætare Ieruſalem, *roſam auream benedicere, & illam poſt Miſſarum ſolennia alicui magno principi, ſi præſens eſt in curia, dono dare. Sin minus eſſet in curia princeps tanto munere dignus, mittitur extra ad aliquem Regẽ vel Principem, vt placuerit ſanctiſſimo Domino noſtro cũ cõſilio ſacri collegij. Nam conſueuit Summus Pontifex ante vel poſt Miſſam conuocare Cardinales ad circulum in camera ſua, vel vbi ſibi placet, & cum eis deliberare, cui danda vel mittenda ſit roſa. Pro eius igitur benedictione iuxta lectum paramenti, vbi ſanctiſſimus Dominus noſter accipit ſua paramenta, paratur paruum altare, & ſuper illud duo candelabra, & Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali & mitra, accedit ad ipſum altare, & depoſita mitra dicit.*

Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum & terram. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus cuius verbo & potentia facta ſunt omnia, & cuius nutu vniuerſa dirigũtur: qui es lætitia & gaudiũ oĩum fidelium: maieſtatẽ tuam

tuam ſuppliciter exoramus, vt hanc roſam odore viſuq; gratiſsimam, quam hodierna die in ſignum ſpiritualis lætitiæ in manibus geſtamus bene ✠ dicere & ſancti✠ficare tua pietate digneris, vt plebs tibi dicata ex iugo Babilonicæ captiuitatis educta, per vnigeniti filij tui gratiam: qui eſt gloria & exultatio plebis Iſrael illius Hieruſalem, quæ ſurſum eſt mater noſtra, ſinceris cordibus gaudium repræſentes, & quia ad honorem nominis tui Eccleſia tua hoc ſigno hodie exultat & gaudet: tu ei Domine verum & perfectum gaudium largiaris, & deuotionem eius accipiens peccata dimittas, fide repleas, indulgentia foueas, miſericordia protegas, aduerſa deſtruas, proſpera cuncta concedas: quatenus per fructum boni operis in odorem vnguentorum illius floris tranſeat, qui de radice Ieſſe productus, flos campi & lilium conualliũ miſticè prędicatur: cum quo in ſuperna gloria cum ſanctis omnibus ſine fine lętetur. Qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſęcula ſęculorum, Amen.

Finita oratione inungit cum balſamo roſam auream, quæ eſt in ipſo ramuſculo, & ſuper imponit muſcum tritum, quæ per Sacriſtam ei miniſtrantur, & imponit incenſum in turibulo more conſueto, & demum aſpergit roſam aqua benedicta,

nedicta, & adolet incenſo. Interim clericus cameræ Apoſtolicæ ſuſtinet roſam, quam deinde dat ad manus Diaconi Cardinalis à dextris, & ille ad manus Pontificis, qui manu ſiniſtra roſam geſtans, & dextra benedicens progreditur ad capellam, & Diaconi Cardinales hinc inde eleuant fimbrias pluuialis: cum peruenerit ad ſaldiſtorium, dat roſam Diacono prædicto, qui eam clerico cameræ tradit, & ille eam ſuper altare ponit. Finita Miſſa Pontifex facta oratione ante altare, recipit roſam, vt ſupra, & eam defert ad cameram ſuam. Et ſi ille, cui eam dare velit, eſt præſens, vocatur ad eius pedes, & genuflexo dat ei roſam, dicens.

Accipe roſam de manibus noſtris, qui licèt immeriti locum Dei in terris tenemus, per quam deſignatur gaudium vtriuſq; Hieruſalem, triumphantis ſcilicet & militantis Eccleſiæ, per quam omnibus Chriſti fidelibus manifeſtatur flos ipſe ſpecioſiſsimus, qui eſt gaudium & corona ſanctorum omnium ſuſcipe hanc tu dilectiſsime fili, qui ſecundùm ſęculum nobilis, potenſ, ac multa virtute præditus es, vt amplius omni virtute in Chriſto Domino nobiliteris tanquam roſa plantata ſuper riuos aquarum multarum, quam gratiam ex ſua vberanti clementia tibi concedere dignetur, qui eſt trinus & vnus in ſæcula ſæculorum, Amen. In nomine patris, & fi-

& filij, & ſpiritus ſancti, Amen. *Hoc aliquando in capella factum fuit finita Miſſa, antequam Papa deſcenderet de ſede ſua: ſed conuenientius eſt, vt Papa reuertatur ad cameram cum roſa, & ita apud maiores factitatum reperio. Ille cui roſa data eſt, poſtquam manum & pedem Pontificis oſculatus eſt, eiq́; pro tempore gratias egit, cùm Papa in camera veſtes ſacras depoſuerit, ipſe roſam manu geſtans aſſociatur vſque ad domum ſuę habitationis à collegio Cardinalium, medius inter duos antiquiores Diaconos poſt omnes alios Cardinales, circa illum ſunt pedites curſores Romanæ curiæ cum ſuis baculis, qui ſolent illa die ſtrenas ab eo, qui roſam habuit, accipere.*

DE ENSE IN NOCTE NATIVItatis Domini dando, & benedicendo. Cap. VI.

IN nocte natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, conſueuerunt Romani Pontifices enſem benedictum cum quodam capello Ducali ornatum candidis margaritis in formam columbæ alicui magno principi, ſi præſens eſt, dare: vel ſi non ſit præſens, ad aliquem Regem vel alium principem per aliquem ex ſuis tranſmittere. Sed quamuis enſis benedictus vocatur, non tamen reperi eius benedictionem. Sixtus Papa quartus aliqua verba ordinauit

dinauit cùm enſis datur, dicenda, quæ ſubÿciam. Benedictio autem poterit fieri hoc modo, ſi placebit. Pontifex indutus alba, cingulo, amictu, & ſtola, antequam ſumat cappam purpuream, qua in hac nocte vti ſolet, benedicit enſem, quem Clericus cameræ in manu tenet, dicens: ℣.

Adiutorium noſtrum in nomine domini. ℟. Qui fecit cœlum & terram. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Benedicere digneris quæſumus domine Ieſu Chriſte, hunc enſem in defenſionem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Chriſtianæ Reipublicæ ordinatum, noſtræ bene ✠ dictionis officio ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: vt per eum qui te inſpirante illo accingetur, vim æquitatis exerceas, molemq́; iniquitatis potenter euertas, & ſanctã Eccleſiam, eiuſq́; fideles, quos vt precioſo ſanguine tuo redimeres hodiè in terris deſcẽdere, & carnem noſtram ſumere dignatus es, ab omni periculo protegas, atque defendas: & famulum tuum, qui hodiè gladio in tuo nomine armatus erit, pietatis tuæ firma cuſtodia munias, illæſumq́; cuſtodias. Qui viuis & regnas cum Deo patre in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Aſpergit deinde gladium & capellum aqua benedicta, & incenſo adolet: deinde accipit cappam & præ-

& præcedente clerico cameræ cum enſe benedicto immediatè ante Crucem: Pontifex deſcendit ad capellam,& cætera ſeruantur, vt in officio noctis natiuitatis Domini dicetur. Cum verò Pontifex dat enſem prædictum alicui præſenti, dicit hæc verba, quæ vt diximus, Sixtus quartus inſtituit.

Solent Romani Pontifices in præclara natalis Domini celebritate Chriſtianiſsimo clariſsimoq; alicui principi ornatum enſem dare,aut deſtinare: quæ res profectò non caret miſterio. Vnigenitus namq; Dei filius, vt humanam naturam ſuo reconciliaret autori, eam aſſumere dignatus eſt, vt inuẽtor mortis Diabolus per ipſam, qua vicerat,vinceretur: quæ quidem victoria per enſem congruè deſignatur. Fuerunt inſuper infideles Arriani, qui non veriti ſunt Dei filium puram creaturam affirmare, cùm tamen hodierni Euangelij ſcriptura teſtetur, Deum omnia feciſſe per Verbum. Largitur igitur præſenti die maximus Pontifex enſem, Dei infinitam potentiam ſignantem in Chriſto Deo vero,patriq; æquali,& verò homini reſidentem: per quem facta ſunt omnia, Iuxta Dauidicum illud. Tui ſunt cœli, & tua eſt terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundaſti,aquilonem & mare tu creaſti.Sedes deniq; Dei, apoſtolica videlicet ſedes, à Chriſto ſuum ſumpſit ſtabilimentum,

bilimentum, extititq́; præparata Dei iuſto iudicio præmio atq; iuſtitia, quibus Saluator noſter Ieſus, verus Deus & homo, profligauit ſedes ipſius, aduerſarios, hæreticos videlicet, & tirannos, iuxta id quoque propheticum, Iuſtitia, & iudicium præparatio ſedis, tuæ. Figurat deniq; Pontificalis hic gladius poteſtatem ſummam temporalem à Chriſto Pōtifici eius in terris Vicario collatam, iuxta illud: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Et alibi, Dominabitur à mari, vſque ad mare, & à flumine, vſque ad terminos orbis terrarum. Quam & declarat cappa illa ſericea, quam Pontifices geſtare ſolent in nocte natiuitatis Domini. Nos ergò volentes, vt æquum eſt, approbatas Sanctorum Patrū conſuetudines obſeruare, ſtatuimus, et principem Catholicū Sanctæq; Sedis à Deo vtrunque gladium habentis filium deuotiſsimum, hoc noſtro præclaro munere inſignire, necnō & hoc pileo in ſignum muniminis & defenſionis aduerſus inimicos fidei, & S. R. E. protegere: firmetur igitur manus tua contra hoſtes ſanctæ ſedis ac Chriſti nominis, & exaltetur dextra tua, eos veluti ipſius aſsiduus, intrepidusq́; propugnator de terra delendo, & armetur caput tuum ſpiritus ſancti per columbam figurati protectione aduerſus eos, in quos Dei iuſtitia atque iudicium pro Roma-

na Sancta Eccleſia, & Apoſtolica ſede præparatur. Quod tibi præſtare dignetur idem Dei filius, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat Deus, per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

Princeps, qui enſe donatus eſt, vt primùm illũ de manu Pontificis accipit, pedem et manum eius oſculatur, & pro tempore gratias agit: deinde diſcedens deducitur ad domum habitationis ſuæ à familiaribus & domeſticis prælatis Papæ et ab amicis, oratoribus & nobilibus, qui voluerint illum honorare. Seruientes armorum præcedunt illum, qui enſem cum pileo ante principem præfert; & in hoc actu ipſi debent habere præcipuam ſtrenam, ſicut curſores in roſa.

DE BENEDICTIONE ET TRAditione vexilli bellici. Cap. VII.

Pontifex conſueuit vexilla Eccleſiæ & armorum ſuorum benedicere, & capitaneo ſeu vexillifero S. R. E. dare in fine miſſæ: ſedens in ſede ſua vexillum vnum, ſiue plura tenent brachijs plicata ſine haſtis aliqui clerici cameræ ante ſanctiſſimum Dominum noſtrum: qui depoſita mitra ſurgit, & dicit. ℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum & terram. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Omnipotens

Omnipotens ſempiterne Deus, qui es cunctorum benedictio, & triumphantium fortitudo: reſpice propitius ad preces humilitatis noſtræ, & hoc vexillum, quod bellico vſui preparatum eſt, cœleſti benedictione ſanctifica, vt contra aduerſarias & rebelles nationes ſit validum, tuoq; munimine circunſeptum: ſitq; inimicis Chriſtiani populi terribile, ac intercedentibus Sanctis tuis, ſolidamentum, & victoriæ certa fidutia. Tu enim es Deus, qui conteris bella, & cœleſtis præſidij ſperantibus in te præſtas auxilium: per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Finita benedictione, aſpergit vexilla cum aqua benedicta, & adolet incenſo, quæ mox haſtis infiguntur: & erecta ſimul cum haſtis dantur per Summum Pontificem ſedentem cum mitra Capitaneo genuflexo ad eius pedes cum his verbis, dicens:

Accipe vexillum cœleſti benedictione ſanctificatum, ſitq; inimicis populi Chriſtiani terribile: & det tibi Dominus gratiam, vt ad ipſius nomen & honorem cum illo hoſtium cuneos potenter penetres incolumis & ſecurus.

Capitaneus accepto vexillo oſculatur pedes Sanctiſſimi Domini noſtri, & ſurgens recedit cum ſuis.

DE CONSECRATIONE AGNVS Dei. Cap. VIII.

AGnus Dei ſoliti ſunt benedici à Summo Pontifice primo anno ſui Pontificatus, & deinde ſeptimo quoque anno dum viuit. Sed antiquitus cera alba pro illis formandis per magiſtrum ceræ palatij Apoſtolici, & per illos, qui volebant pro ſe Agnus Dei, cera ponebatur ſuper altare beati Petri, quam Subdiaconus Apoſtolicus de altari accipiebat, & in aliqua camera capaci & idonea in palatio ipſi cum alijs Subdiaconis & Acoluthis Papæ manibus proprijs formabant Agnus Dei cum magna deuotione, reuerentia, & munditia. Habebant aliquos ſeruitores, qui neceſſaria miniſtrabant. Et omnia fiebant impenſis cameræ, ceram albam mollificabant cum oleo ſancto, & oleo chriſmatis quod ſuperfuerat de anno præterito. Deinde cum facta erat tota quantitas, præſentabantur capſæ plenæ Agnus Dei & benedicebantur per Papam. Hodie autem ſacriſta cum ſuis capellanis & clericis capellæ format ipſos Agnus Dei. Ceram ipſam ſumit vel ex cereo benedicto in Sabbato Sancto anni præteriti, vel aliunde expenſis Papæ. Non miſcentur oleo ſancto, aut ſacro chriſmate: ſed puri & mundi præſentantur in capſis ſanctiſſimo Domino noſtro in camera ſua. Pontifex aliquo die poſt paſcha an

te ſabbatum in albis dicta ſiue audita Miſſa in ſua priuata capella, indutus amictu, alba, cingulo, stol.ι,& mitra ſimplici, benedicit aquam benedictione communi, ſicut fit in Dominicis diebus à ſacerdotibus, in aliquo magno vaſe ibi præparato. Et ſi magis placet poteſt illa aqua prius benedici ab aliquo Epiſcopo domeſtico Papæ. Deinde Pontifex accedens ad vas prædictum, depoſita mitra ſtans dicit. ℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum & terram. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Domine Deus pater omnipotens, ſtatutor elementorum omnium, & conſeruator humani generis, datorq; gratiæ ſpiritualis, & largitor ſalutis æternæ, qui aquas ex paradiſi fonte manantes totam terram irrigare iuſsiſti, ſuper quas vnigenitus tuus ſiccis pedibus ambulauit, & in eis baptizari dignatus eſt, quæ vnà cum ſuo ſanguine de latere ſacratiſſimo perfluxerunt, & baptizare in ipſis præcepit diſcipulis omnes gentes, adeſto benignus & clemens, & nobis tua hæc magnalia recolentibus adueniat, vt ea, quę in hoc aquarum vaſculo ad gloriam tui nominis præparato infundere decreuimus, & immergere, bene ✠ dicas, & benedicta ſancti ✠ fices: quatenus ipſorum veneratione & honore nobis famulis tuis crimina diluantur, abſtergan-

tur maculę peccatorum, impetrentur venię, gratiæ conferantur vt tandem vnà cum ſanctis, & electis tuis vitam percipere mereamur æternam: Per eundem Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Reſumit deinde mitram Pontifex, & infundit balſamum ex ampulla in aquam in modum Crucis, dicens.

Conſecrare, & ſanctificare digneris Domine aquas iſtas per iſtam vnctionem balſami, & noſtram benedictionem, In nomine Patris ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti ✠ Amen. *Et ter ſignat. Deinde ex alia ampula in eandem aquam Sanctum chriſma, et in modum Crucis, dicens:* Conſecrare & ſanctificare digneris Domine, aquas iſtas per iſtam vnctionem Sancti chriſmatis, & noſtram benedictionem. In nomine patris ✠ & filij ✠ & Spiritus Sancti ✠ Amen.

Benedicta aqua vertit ſe ad capſas, vbi ſunt Agnus Dei, & ſine mitra ſtans dicit, Dominus vobiſcum. ℞. Et cum Spiritu tuo. Oremus.

Deus omnium ſanctificationum Dominator Dominus, cuius pietas ſine fine ſentitur, qui Abraham patrem fidei noſtræ pręcepto tuo filium Iſaac immolare diſponentem in figuram redemptionis noſtrę per arietem vepribus inhęrentem eius ſacrificium conſumare voluiſti, quiq; Moiſi famulo tuo legi-

fero

fero iuge holocauſtum pręcepiſti in agnis im maculatis offerri te ſuppliciter deprecamur, vt noſtræ vocis exoratus officio, has cereas formas innocentisſimi agni imagine figuratas benedi✠cere, & per inuocationē tui ſancti nominis ſanctificare digneris, vt per eius tactum, & viſum fideles inuitentur ad laudes: fragor grandinum, procella turbinum, impe tus tempeſtatum, ventorum rabies, infeſta tonitrua temperentur: fugiant, atque tremeſcāt maligni Spiritus ante Sāctę Crucis vexil lum: quod in illis exſculptum eſt, cui flectitur omne genu, & omnis lingua confitetur, quia deuicta morte per Crucis Patibulum Ieſus Chriſtus regnat in gloria Dei Patris, ipſe enim tamquam ouis ad occiſionem ductus in morte tibi Patri Sanctum ſui corporis obtulit ſacrificium, vt ouem perditam diabolica fraude ſeductam reduceret, & reductam ſuis humeris ad cœleſtis patrię gregem reportaret: Qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spi ritus Sancti Deus, per omnia ſęcula ſęculorum. Amen. *Deinde dicit aliam orationem.* Omnipotens ſempiterne Deus, qui legalium hoſtiarum, & cęremoniarū es inſtitutor, & qui pro reſtauratione humani generis fieri inſtituiſti, vt plaſmatio tua, quæ ſuggeſtione diabolica decepta, tuę maieſtatis imperium con temnendo indignationem tuam incurrit, &

his hoſtijs atque ſacrificijs obediendo placari voluiſti, ſicut in ſacrificio agni primitiarũ inſtituiſti Abel, & in oblatione Melchiſedech ſacerdotis tui, atque in immolatione hoſtiarum, agnorum, arietum, & taurorum pinguium, Abrahę, Moiſi, & Aaron famulis tuis, quæ omnia illis in figuram contingebãt, quia cum tua ſancta benedictione ſancta erant, atque ſalutifera offerẽtibus. Et ſicut ille Agnus de cuius ſanguine poſtes, & ſuperliminaria domus liniebantur, immolatus, populum tuum à perſecutione Ægiptiaca media nocte liberauit: & quemadmodum ille agnus innocens tua voluntate immolatus in ara Crucis Ieſus Chriſtus filius, protoplaſtum noſtrum de diabolica poteſtate eripuit: ſic iſti agni immaculati virtutem illam accipiant, quos conſecrandos offerimus in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ. Tu eos bene✠dicere, ſancti✠ficare, & conſe✠crare digneris: vt tua larga benedictione ſanctificati, eandem virtutem accipiant cõtra omnes diabolicas verſutias, & fraudes maligni ſpiritus, vt illos deuotè ſuper ſe ferẽtibus nulla tempeſtas eiſdem pręualeat, nulla aduerſitas dominetur, nulla aura peſtilẽs, neque aeris corruptio, nullùſque morbus caducus, nulla maris procella, & tempeſtas, nullum incendium, neque vlla iniquitas dominetur eis, neq; pręualeat homo:

partus

partus cum matre incolumis cõſeruetur per interceſsionem vnigeniti filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spiritus Sancti Deus, &c.

Oramus tuam clementiam omnipotens Deus, qui cuncta ex nihilo creaſti, & poſt Adę lapſum Noe & filijs eius benedixiſti, qui iuſti coram maieſtate tua comparuerunt, atque tua miſeratione ab aquis diluuij ſalui facti ſunt: ſic ita iſtos Agnos benedi✠cere, ſancti fi✠carę & conſe✠crare digneris, quatenus eos deuotè deferentes ob reuerentiam & honorem nominis tui liberentur ab omni inundatione aquarum, & ab omni fluctuatione diabolicæ tempeſtatis, & à morte ſubitaneâ per virtutem Paſsionis Ieſu Chriſti filij tui benedicti, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus Sancti Deus, per omnia ſęcula ſęculorum, Amen. *His finitis accingitur Pontifex, & ſumpta mitra ſedet apud vas aquę, & Cubicularij ad eum portant Agnus Dei in peluibus argenteis, quos Pontifex immergit in aquam, & Pręlati aſtantes eos extrahunt, & in peluibus portant ſuper menſas cum mappis mundis pręparatas, vt ſiccentur. Et omnibus baptizatis per Pontificem, vel per eius Prælatos, ſurgens Pontifex ſtans ſine mitra, dicit ſuper eos has orationes.* Oremus.

O Alme Spiritus qui aquas fœcundas, & cuncta viuificas, & in aquarum ſubſtantia maxi-

maqueę; ſacramenta cōſtituiſti, quæ à te ſan ctificante amaritudine dimiſſa in dulcedinē ſunt conuerſę, & tuo flatu ſanctificatę, atque imperante lauacri ſuſceptione ſanctæ Trinita tis nomine inuocato omnia peccata diluunt, quęſumus Domine vt hi agni ſacra & perēni vnda balſamoque ſacri chriſmatis perfuſi, tu illa, benedi✠cere, ſanctifi✠care, & conſe✠crare digneris, quatenus à te benedicti virtu tem accipiant contra omnia diabolica tenta menta, & omnes portantes tuti eſſe poſſint inter aduerſa & proſpera, vt tua conſolatione accepta nullum periculum timeant, nnllamq́: formident vmbram, nulla ſæuitia diabolica aut verſutia humana eis noceat: ſed fortitudine tuæ virtutis roborati, tua conſolatione glorientur, qui verè Paraclitus diceris, & in trinitate perfecta viuis, & regnas, per omnia ſęcula ſęculorum, Amen. Domine Ieſu Chriſte fili Dei viui, qui verè es agnus in nocens, ſacerdos & hoſtia: qui prophetica vo ce vitis es, lapis augularis prædicaris: qui mundi peccata abſtuliſti: qui occiſus nos redemiſti Domine Deus in ſanguine tuo, atque poſtes pectoris & frontis noſtræ tuo cruore liniuiſti, nè diabolica nocturna verſutia, & merediani incurſus, & populus ſæuiens, & ſu per domos noſtras tranſiēs, vires in nos exer cerent. Tu verè es agnus immolatus pro no-

ſtra reconciliatione,& iugis voluiſti à tuis fidelibus in tui memoriam immolari, & in agnum Paſchalem ſummi ſub ſpeciebus panis & vini in ſacramento in ſalutem, & in remedium animarum noſtrarum, vt mari & præſenti ſęculo tranſacto, ad Reſurrectionis, & æternitatis gloriam venire poſſimus. Rogamus ergo clemētiam tuam, vt hos agnos immaculatos benedi✠cere, ſanctifi✠care, & conſecrare digneris, quos de cera virginea in tuum honorem formauimus per opera crucis,& ſacra vnda, balſamoque,& ſacro chriſmate liquori cōfecti in ſanctificationem tuæ conceptionis, quæ absque contagione, ac propagine humana ſola diuina virtute ſuſcepiſti, ſic eos deferentes tuearis, protegas, & defendas ab omni periculo incendij,fulguris procellæ & tempeſtatis: & ab omni aduerſitate cuſtodi per miſterium paſſionis tuæ: & ſic eos liberare digneris ab omnibus periculis, & in puerperio laborantes, ſicut matrem tuā ab omni periculo liberaſti: & Suſannam de falſo crimine, & beatam Teclam virginem & martirem tuam ab incendijs, & Petrum à vinculis abſolutum illæſum abire feciſti: ita nos ab hoc ſęculo illæſos abire facias, vt tecum ſine fine viuere valeamus.Qui viuis,& regnas, in vnitate Spiritus Sancti Deus, per omia ſęcula ſęculorum, Ameu.

His

His finitis reponuntur Agnus Dei in ſuis capſis, & deinde Sabbato in Albis poſt Agnus Dei in Miſſa dantur, vt in cæremonia illius diei plenius dicemus.

Legimus Vrbanum quintum Pontificem maximum miſiſſe ad Imperatorem Græcorum tres Agnus Dei, cum verſibus infra ſcriptis.

Balſamus, & mũda cera cũ chriſmatis vnda
Cõficiũt Agnũ, quod munus do tibi magnũ,
Fonte velut natũ per miſtica ſanctificatum.
Fulgura de ſurſum depellit, omne malignum
Peccatũ frangit, vt Chriſti ſanguis, & angit.
Prægnans ſeruatur, ſimul & partus liberatur.
Dona defert dignis, virtutem deſtruet ignis.
Portatus mundè de fluctibus eripit vndæ.

Sectio Octaua.

DE CREATIONE NOVORVM Cardinalium. Cap. I.

QVAMVIS Romanus Pontifex de plenitudine poteſtatis quando voluerit, & quos vtiles Reipublicæ Chriſtianæ putauerit poſſit in S.R.E. Cardinales aſſumere, tamen conſueuit Cardinalium creationem celebrare in quatuor temporibus, ad imitationem Sanctorum

rum

rum patrum, qui illis diebus ordinationes faciebant clericorum Romanæ Eccleſiæ, ſicut & hodie faciunt aliarum ciuitatum Epiſcopi: aliquando tamen etiam noſtris temporibus extra tempora creati ſunt Cardinales. Sixtus enim Papa quartus Anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo tertio: & ſui Pontificatus ſecundo, ſeptima die Maij creauit octo Cardinales. Seruatum tamen vſque ad tempora, vt Summus Pontifex non creet nouos Cardinales, niſi de conſenſu maioris partis ſacri collegij.

DE PRIMO CONSISTORIO AN ſint creandi, & quot. Cap. II.

CVm igitur Pontifex voluerit nouos Cardinales creare, quarta feria quatuor temporum in Conſiſtorio ſecreto proponit fratribus ſuis S.R.E. Cardinalibus cauſas, quæ mentem ſuæ ſanctitatis mouent ad nouos Cardinales faciendum, deinde exquirit ſigillatim eorum ſententiam, an videatur eis expedire noua Cardinalium creatio. Exponunt vota ſua omnes per ordinem liberè, & vt ab omnibus intelligantur ſeruato ordine dignitatis, & prioritatis videlicet, primùm Epiſcopi, deinde presbiteri, vltimò Diaconi. Et quamuis antiquis temporibus in conſilijs & votis dandis, præterquàm in electione Pontificis, ordine præpoſtero, inter Diaconos Prior Diaconorum eſſet vlti

mus,

mus, & Iunior primus: tamen hodie res ad debi-tum ordinem redacta eſt, & Prior eſt primus, & Iunior vltimus. Si maior pars collegij in ſententiã Pontificis venit, tunc agitur de numero promouen-dorum: in quo ſi eadem die conueniunt, dimitti-tur Senatus, & indicitur ad ſextam feriam aliud conſiſtorium, & Pontifex monet Cardinales, vt cogitent de perſonis promouendorum.

DE SECVNDO CONSISTORIO & forma pronunciandi Cardi-nales. Cap. III.

SExta feria iterum conueniunt Patres ad ſecre-tum conſiſtorium: proponit Pontifex nomina illorum, qui ſibi videntũr idonei ad talem digni-tatem, & cauſas cur ad id moueatur, exponit, ſi-ue ſint merita perſonarum, ſiue principum iuſtæ preces: rogantur patres ſententiam, & in quibus maior pars collegij conſentit, illi tantùm Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales à Pontifice pronun-ciantur in hanc formam.

Autoritate Dei patris omnipotentis, San-ctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & no-ſtra. N. Epiſcopum Firmanum abſoluimus à vinculo, quo tenebatur Eccleſiæ ſuæ Firma-men. & ipſum aſſumimus in Sanctæ Roma-næ Eccleſiæ Præsbiterũ Cardinalem: & B. pro tonotarium Senenſem aſſumimus in Sanctæ

Roma-

Romanæ Eccleſię Diaconum Cardinalem, & ſic de ſingulis. *Si verò aliquis non erat prius Epiſcopus, non dicit*, Abſoluimus à vinculo quo tenebatur Eccleſiæ, &c. *ſed ſimpliciter dicit*, Aſſumimus.

INFIRMORVM VOTA PER duos Cardinales exquirenda. Cap. IIII.

ET aduertendum, quòd ſi qui antiqui Cardinales ſunt in curia, qui infirmitate detenti non poſſint venire ad conſiſtorium, conſueuit Pontifex duos alios Cardinales ad domum infirmi mittere, qui ab illo exquirant votum ſuum, primo die & ſecundo an ſint noui creandi, & de numero, & poſtea de perſonis, qui omnia fideliter referant ſanctiſſimo Domino noſtro in ſecreto Conſiſtorio coram alijs Cardinalibus. Creatis nouis Cardinalibus, ipſa ſexta feria Pontifex ſiue Cardinales antiqui ſolent per ſuos nuncios id ſignificare nouiter creatis.

QVOD

QVOD NOVITER CREATI NON ſunt publicè viſitandi, antequam capellum acceperint, & viſitauerint. Cap. V.

SEd non debent prius viſitari publicè noui ab antiquis, quàm galerum acceperint à Pontifice, & alios ipſi viſitauerint, poſſunt tamen ab aliquibus amicis viſitari clam, & noctu, & non cum oſtentatione. Vidimus tamen Sixti præfati tempore ſolitam Cardinalium grauitatẽ non fuiſſe ſeruatam, qui non modò publicè viſitarunt aliquos nouos creatos, vt primùm è Conſiſtorio ſunt egreſſi, ſed nonnullos, qui erant in palatio omnes ſimul collegialiter deduxerunt ad domum ſuam cum cappa Cardinalari & galero nigro: quod tamen fuit à multis damnatum.

DE COSISTORIO PVBLICO IN quo bublicantur Cardinales noui, & datur galerus præſentibus. Cap. VI.

SAbbato ſequenti fit publicum conſiſtorium: noui Cardinales veniunt ſummo mane ad Palatium in habitu, quo antea vtebantur, & expectant in aliqua camera ſibi præparata, & hoc antequam Cardinales antiqui veniant. Deinde congregatis

gregatis omnibus Pontifex cum pluuiali & mitra precioſis, præcedente cruce & Cardinalibus, exit ad publicum conſiſtorium, aſcendit cathedrā ſuam & recipit Cardinales antiquos ad reuerentiam more ſolito: deinde conſedentibus omnibus, Pontifex verbis conuenientibus exponit cauſas, quæ mouerunt ſuam Sanctitatem & ſacrum collegium, ad nouos Cardinales creandos: deinde deſcendēs ad particularia: nominat perſonas ad Cardinalatum aſſumptas, vnumquemq; laudans pro meritis, & qualitate ſua. Verbi gratia. Aſſumpſimus dilectos filios, Egregium ſacræ Theologiæ profeſſorem. N. tunc Epiſcopum Vliſponenſem, &c. virum vtique probum, modeſtū, & multa doctrina præditum; & B. tunc Epiſcopum Vrbinatem Iuris vtriuſque peritiſsimum, virum integerrimum, & vitæ laudabilis, in ſanctæ Romanæ Eccleſiæ præsbiteros Cardinales. Simili modo aſſumpſimus dilectos filios. N. de Fuxo, tunc Apoſtolicæ ſedis protonotarium, virum & maiorum ſuorum gloria, & ſua virtute clariſsimum: & demum Ioannem, noſtrum ſecundùm carnem nepotem (cuius merita dies oſtendet) in ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconos Cardinales.

His dictis prout res & tempus exigere videbitur, iubebit ſummus Pontifex nouos Cardinales vocari: diaconi Cardinales antiqui tot numero, ſi adſunt, vt duo antiqui vnum nouum ducant, ad

eos proficiſcuntur, & illos ad conſpectum Pontificis adducunt. Duo antiquores Diaconi medium habent primò nominatum ex nouis: quòd ſi antiqui Diaconi nō ſufficerent, erit vnus tantùm antiquus cum vno nouo, ita tamen quod antiquus ſit à ſiniſtris: & ſi etiam non ſufficiant antiqui, vnus ducat duos, aut tres nouos. Si autem nullus adeſſet diaconus antiquus, aut vnus tantùm, Iuniores presbiteri Cardinales antiqui, vnus vel duo debēt ſupplere, ita vt non minus duobus ſint antiqui Cardinales qui nouos ducāt: primùm tamen locum obtinebit Diaconus Cardinalis, vt prior illius ordinis. Cum peruenerint in conſpectum Pontificis, detecto capite ſe profundè inclinant, prout ductor eis oſtendet. Cum venerint ad introitum conſiſtorij firment ſe poſt ſcamnum, vbi ſedent vltimi presbiteri Cardinales ante Pontificis faciem, & capite detecto perſiſtent per ordinem ſuæ pronunciationis, ita vt primò nominatus ſtet primus verſus parietem, & alij ſucceſſiuè ſequantur, Pontifex in hanc fermè ſententiam eos alloquitur.

Maxima dilectiſſimi Filij, & excellentiſſima dignitate donati eſtis: ad collegium Apoſtolicum vocati conſiliarij noſtri, & coniudices orbis terrarum eritis: inter cauſam & cauſam, inter ſanguinem & ſanguinem, inter lepram & lepram diſcernere vos oportebit: ſucceſſores Apoſtolorum circa thronum ſedebitis. Vos Senatores vrbis & regum ſimiles, eritis

tis veri mundi Cardinales,ſuper quos militā tis oſtium Eccleſiæ voluendum ac regendum eſt.Cogitate animo quos viros,quæ ingenia, quam integritatem hæc dignitas requirat: humilitatem,non ſuperbiam: liberalitatem, non auaritiam: abſtinentiam, non ebrietatem: continentiam,non libidinem: ſcientiā, non ignorantiam: virtutes omnes nullum vitium hic honor expoſcit. Si fuiſtis hactenus vigilantes, nunc vigiletis oportet aduerſus malignum hoſtem, qui nunquam dormit, cogitans quem deuoret. Si liberales fuiſtis, nunc opes in rebus honeſtis profundite, & maximè in alendis pauperibus Chriſti: ſi cibi potusq; abſtinentes, nunc præcipuè luxuriā fugite: abſit auaritia,faceſſat crudelitas, exulet arrogantia,ſint libri ſacri ſemper in manibus veſtris, dies noctesq; aut diſcite aliquid, aut alios docete: opera perficite per quę lux veſtra coram hominibus luceat, & deniq; tales eſtote, quales eſſe debere Cardinales dijudicaſtis antequam hoc culmen aſcenderetis.

His verbis vſus eſt Pius ſecundus Pontifex maximus, cum primos ſuos Cardinales creauit, poterit Pontifex pro ſua eloquentia, & doctrina mutare, & addere prout ſibi expediens videbitur. Nos pro introductione, & formula quadā hæc poſuimus, facilè erit deinde inuentis addere, & pro qualitate temporis, et perſonarum variare.

DE RECEPTIONE NOVORVM Cardinalium ad oſculum pacis. Et traditione galeri. Cap. VII.

DVm Pontifex nouos Cardinales alloquitur, Diaconi qui illos deduxerunt, in ſcamno ſuo ſedent, & vt Pontifex dicendi finem fecit, ſurgũt, & rurſus nouos ordine quo venerant ad Pontificẽ ducunt, procedit antiquus, & nouo geſtus reuerentiaſq; oſtendit. Cum peruenerint ad Pontificem noui, pedem, deinde manum illius oſculantur, & Pontifex eos alleuans, ad oſculum oris recipit: inde à Diaconis ad alios antiquos Cardinales deducuntur, & à primo vſque ad vltimum ſtantibus recipiũtur ad oſculum pacis. Diaconi deductores ſuo loco & ipſi ſtantes in ſuis ſcamnis nouos ad oſculum ſuſcipiunt: qui demum exoſculatis omnibus antiquis, à miniſtro cæremoniarum deducuntur ad ſubſellia præsbiterorum ſeu Diaconorum, & ſedent ſecundùm ordinem factæ pronunciationis & gradus. Vbi conſederint, poteſt proponi aliqua breuis cauſa per aduocatos, ſi placuerit ſanctiſſimo Domino noſtro, & ea finita, ſurgent omnes Cardinales, & Cantoribus cantantibus, Te Deum laudamus, *procedent ad capellam minorem palatij Apoſtolici, ſi fiet apud Sanctum Petrum, ſi alibi aliquam capellam commodam, ſiue altare in proximo præparatum, præcedent Epiſcopi, deinde*

de præsbiteri & Diaconi et noui erunt medij inter vltimos: duo Diaconi ex ſenioribus remanebunt apud Papam, cum peruenerint ad altare, proſternunt ſe noui omnes ſuper tapetis ante altare in terra, tenentes caput ſuper brachia ſua. Et finito himno prior Epiſcoporum ſtans in cornu altaris, vbi Epiſtola legitur, & ex eo libro ſuper altare parato, dicit verſiculos & orationes infraſcriptas.

Pater noſter *ſecretè proſequitur, & deinde altè.* Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo. ℣. Saluos fac ſeruos tuos. ℟. Deus meus ſperantes in te. ℣. Mitte eis Domine auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuere eos. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, miſerere famulis tuis, & dirige eos ſecundùm miſericordiam tuam in viam ſalutis æternæ, vt te donante tibi placita cupiant, & quæ tibi placita ſunt, tota mente perficiant. Actiones noſtras quæſumus Domine, aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cũcta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur: Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Reuertuntur Cardinales omnes ad ſanctiſſimum Dominum noſtrum ordine quo venerant, & ſtantibus antiquis Cardinalibus in circulo ante Ponti

ficē prior: nominatus ex nouis genuflectit ante Pōtificem: cui Pontifex imponit galerum rubrum ſuper caput eius, dicens.

Ad laudem omnipotentis Dei, & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ ornamentum accipe galerum rubrum, inſigne ſingulare dignitatis Cardinalatus, per quod deſignatur, quod vſq; ad mortem, & ſanguinis effuſionem incluſiuè, pro exaltatione ſanctę fidei, pace & quiete populi Chriſtiani, augmento & ſtatu ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ, te intrepidum exhibere debeas: in nomine patris, ✠ & filij, &c.

Et ſic vnicuique ſigillatim galerum imponit ſecundùm ordinationem ſiue pronunciationem: & quiſque ex deputatis à Pontifice qui primò tenebant galerum, cum Pontifex ipſum impoſuit capiti Cardinalis, finita oratione reſumit dictum galerum, & ipſum portat quouſque Cardinalis nouus equitat.

DE NOVI CARDINALIS DEDVctione. Cap. VIII.

CArdinales acceptis galeris deducuntur ab antiquis equitātes ordine, quo ad altare ducti ſunt: prior ex nouis erit medius inter duos antiquiores Diaconos, qui equitant vltimi. Secundus erit medius inter duos alios Diaconos illis prioribus ſuccedentes: & ſic de alijs, ita quod caput Diaconorum incipiatur ab vltimis, & ita dedu-

cuntur noui ab antiquis Cardinalibus vſq; ad domos ſuarum habitationum. Et primò vadunt non per ordinem promotionis, ſed vt magis commodum erit, incipiendo à viciniori, & quemlibet dimittunt domi ſuæ. Quando autem perueniunt ad domum noui cuiuſdam Cardinalis, antiqui firmant ſe ante oſtiũ, antiquiores prope ipſum oſtiũ, & alij Epiſcopi, & præsbiteri ſucceſſiuè: Diaconi autem ab alia parte, & nouus ſolus deducente clerico cæremoniarum, equitat ad primum Cardinalem, & detecto capite agit ei gratias pro impenſo honore & ſocietatẽ breuiſſimis verbis: et deinde ſigillatim cuiq; ex antiquis: reuertitur poſt hæc ante oſtium ſuum, & verſus ad Cardinales, ſemper detecto capite cuiq; diſcedenti inclinat caput: & cum omnes Cardinales, & prælati deceſſerint, intrat domum ſuam. Idem fit cum omnibus alijs, tam præsbiteris, quàm Diaconis.

DE MODO VISITANDI. Cap. IX.

POſtquam noui Cardinales acceperunt galerũ à ſanctiſſimo Domino noſtro, ſequenti die, ſi poſſunt, viſitant Summum Pontificem. Deinde alios Dominos antiquos, non per ordinem, ſed vt eis commodum erit: & finita viſitatione omnium, ipſi debent ab antiquis viſitari in domibus ſuis. Quando ipſi viſitant alios, debent honorari à viſi-

tatis, & poni ad manum dextram eundo: & cum intrant oſtia, primò intrare debent, tamen facere modeſtam reuerentiam, & renitentiam de non accipiendo dextram, & non intrando prius, ſed tamen tandem debent obedire: & ſimiliter quando alij veniunt ad viſitandum eos in domo ſua, etiam ſi ſint poſt eum pronunciati, aut inferioris ordinis, debent eos ponere ad dextram, & præmittere intrando, & cum veniunt, exire eis obuiam vſque ad fines ſcalarum, ſi poteſt: & cum recedunt ſociare eos quouſque aſcendant equum ſeu mulam: & hoc non debent dimittere, etiam ſi ſæpius à viſitante rogentur, vt remaneant. Quod ſeruatur & in nouis & antiquis, cùm ſe mutuo viſitant: ſemper viſitatus honorat viſitantem.

DE MODO ET FORMA CLAVdendi & aperiendi os nouis Cardinalibus. Cap. X.

IN primo conſiſtorio Pontifex nouis Cardinalibus claudit os, inhibetque ne quid loqui præſumant in conſiſtorijs, aut conſilijs, quouſque de conſilio fratrum duxerit eis os aperire.

In ſecundo conſiſtorio, aut tertio conſueuit eiſdem Pontifex aperire os in hunc modũ. Poſtquàm omnes tam antiqui quàm noui conſederint, Pontifex iubet exire nouos Cardinales, qui exeuntes expectant extra conſiſtorium in loco condecenti: &

Summus Pontifex proponit antiquis Cardinalibus, an illis videatur, quod nouis ſit aperiendum os: & illis ſigillatim conſentientibus, vocantur intus noui Cardinales, & ſedent in locis ſuis. Tunc Pontifex nouos Cardinales ſtantes verbis paterna charitate plenis inſtruit, quomodo ſe in omnibus cum grauitate, modeſtia, humanitate, & prudentia gerere debeant: quod in conſiſtorijs cum reuerentia & modeſtia loquantur. Mentem ſuam exponant non per modum contradicendi, ſeu impugnandi aliorum dicta: ſed cum omnium reuerentia & modeſtia ſententiam ſuam explicent ea prudentia, quam Dominus eis ſubminiſtrare dignabitur. In conſilijs ſeu votis explicandis ſolũ Deũ præ oculis habeant. Domum atque familiã ſuam cum omni honeſtate gubernent, non ſint in ea luſores, rixatores, ganeones, & viri infames: familiæ namque vitia plerunq; dominis impingui ſolent. Vnde illud, Qualis rex, talis & populus. *Incumbant, cum uacant à publicis negotijs, bonarum artium ſtudijs. In menſa ſemper aliquid audiant de ſacra ſcriptura: Hæc & alia pleraque in hunc modum poterit ſanctiſſ. Dominus noſter nouis Cardinalibus dicere, prout ſuæ ſanctitati videbitur expedire.*

FORMA

FORMA APERIENDI OS. Cap. XI.

D*Einde aperit eis os, dicens:* Aperimus uobis os tam in collationibus quàm in cõſilijs atq; in electione Summi Pontificis, & in omnibus actibus tam in conſiſtorio quam extra, qui ad Cardinales ſpectant, & quos ſoliti ſunt exercere. In nomine patris, ✠ & filij, ✠ & ſpiritus ſancti, ✠ Amen.

DE DANDIS TITVLIS ET ANnulis nouis Cardinalibus. Cap. XII.

D*Einde accedẽtes noui Cardinales vnus poſt alium ad Pontificem, primus genuflectit ante Pontificem: qui accipiens annulum precioſum ad hoc præparatum, immittet in digito annulari dextræ manus Cardinalis, dans ei annulum & titulum dicens.*

Ad honorem Dei omnipotentis, ſanctorũ Apoſtolorum Petri & Pauli, & ſancti N. committimus tibi Eccleſiam ſancti N. cum clero & populo, & capellis ſuis ſecundùm formam qua committi conſueuit Cardinalibus, qui eandem Eccleſiam in titulum habuerunt: *In*

Diaconis autem idem ſeruatur, niſi quod nõ dicit, tituli, nec adduntur capellæ.

QVOD NOVI CARDINALES non vtuntur titulis antequam habeant titulum. Cap. XIII.

ET notandum quod noui Cardinales etiam ſi antea erant prælati, non debent portare annulos antequam habeant annulum à Summo Pontifice. Cùm autem acceperint annulum & titulum, oſculentur pedem & Pontificis manum: & ſanctitas ſua eos eleuet ad oſculum oris, & reuertuntur ad ſedes ſuas.

Datis annulis & titulis Cardinalibus præſentibus, conſueuit etiam Pontifex ad contentiones tollendas etiam dare titulos Cardinalibus abſentibus ſi qui ſint nouiter creati. Et hæc omnia de ore aperiendo, annulis, & titulis dandis poſſunt etiam fieri extra conſiſtorium ordinarium, videlicet in circulis, & congregationibus, quando Cardinales vocantur pro aliqua cauſa. Et tamen ſupradicta ſeruantur ſicut in conſiſtorio.

DISPEN-

DISPENSATIO QVOD RETINEANT beneficia. Cap. XIIII.

ET quoniam in aſſumptione ad Cardinalatũ, cenſentur omnia beneficia promoti vacare, conſueuit Põtifex per literas Apoſtolicas ad partem diſpenſare cum promoto, vt omnia beneficia, quæ obtinebat, retineat: & decernere illa non vacare.

GALERVS REGVLARITER non mittitur abſentibus. Cap. XV.

ET notandum, quòd ſicut apud omnes cæremoniarum libros inuenimus, regulariter Põtifices non conſueuerunt mittere galerum rubrum nouis Cardinalibus extra curiam, niſi eſſent in aliqua legatione pro aliqua re magni momenti Sedis Apoſtolicæ, quia tunc mittetur, vt ſint maioris autoritatis & reuerentiæ: & tunc ſeruantur infraſcriptæ cæremoniæ.

QVÆ SERVANTVR CVM MITTItur galerus extra curiam. Cap. XVI.

SVmmus Pontifex cum galerum rubrum alicui extra curiam deſtinat, cõmittit alicui præ lato

lato in illis partibus primario per ſuas literas, vt publicè galerum rubrum Apoſtolicæ Sedis nomine nouo Cardinali imponat, recepto ab eo prius fidelitatis iuramento. Nam ab abſentibus exigitur iuramentum: præſentibus autem aliquando fuit factum, aliquando non. Formam iuramenti, & literas Apoſtolicas dabit illi, per quem mittet galerum. Qui igitur illum nomine Pontificis ad nouum Cardinalem deferet, cùm ingreditur vrbē ſiue oppidum, vbi nouus Cardinalis inhabitat, deducuntur à nobilibus & amicis Cardinalis, & ipſum galerum portabit palam vt videre poſſit, ſiue ſuper vnum baculum, ſicut portantur ante Papā, ſiue aliàs, quomodo ſibi placuerit. Die Dominico vel Feſto, conuenient ad domum noui Cardinalis: Epiſcopus cui committitur aſſignatio, & Pontificis nuncius qui galerum portauit & ſimul omnes cum nouo Cardinali ibunt ad Eccleſiam, nuncio Apoſtolico ante Cardinalem galerum portante: & tunc Cardinalis habebit cappam Cardinalarē, & galerum nigrum ſtatui ſuo priſtino congruentem. In Eccleſia poſtquàm fecerint orationem ante altare, audient Miſſam ſolennem ſiue ſimplicē, prout Domino Cardinali placebit. Finita Miſſa Epiſcopus commiſſarius induet ſuper rochettum, ſiue ſuperpellicium, ſtolam, pluuiale, & mitram precioſam, & ſedebit ſupra cathedram ſibi paratam ante altare, vertens faciem ad populū. Nuncius autem, & qui galerum portauit, deponet illū ſuper

ſuper altare: & ſi ad hoc erit idoneus & paratus, ſtans in loco cõuenienti, vt ab omnibus audiatur, facit breuem ſermonem de dignitate Cardinalari, de meritis & virtutibus noui Cardinalis, & de meritis principis, qui pro eo ſupplicauit. Finito ſermone vel dimiſſo, accedet ad Epiſcopum commiſſarium, & illi præſentabit literas Apoſtolicas, quas Epiſcopus reuerenter ſuſcipiet, & per vnum ex ſuis publicè legi faciet. Deinde conuertens ſe ad circunſtantes, narrabit qualiter Summus Pontifex volens Sanctæ Romanæ & vniuerſali Eccleſiæ de nouis Cardinalibus prouidere, in quatuor temporibus proximè prçteritis aſſumpſit ad Cardinalatus dignitatem octo Reuerendiſſimos patres, omnium virtutum genere excellentes: inter quos voluit annumerari Reuerendiſſimum in Chriſto patrem, tunc Epiſcopum Tornacenſem, cùm ſuis preclaris meritis, tùm maximis precibus & interceſſione Sereniſſimi Regis, ſeu Principis, &c. & hic, præſertim ſi nuncius Apoſtolicus id non fecerit, laudet perſonam Cardinalis, perſonam intercedentis, & ipſam dignitatem. Demum exponat commiſſionem ſibi factam, & concludat ſe eſſe paratiſſimum ad exequenda Apoſtolica mandata.

Nouus Cardinalis his dictis accedat ad altare, & genuflexus ante Epiſcopum iuret, vt in forma ad Epiſcopum tranſmiſſa continetur. Quo facto ſurgit Epiſcopus, & retrahens ſe ad cornu Epi

ſtolæ

ſtolæ depoſita mitra, & libro ſuper altare ſibi parato, dicit verſiculos & orationes infraſcriptas ſuper Cardinalem genuflexum in eodem loco, vbi iurauit permanentem, Pater noſter: *deinde proſequitur ſecretè: tum altè dicit*. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.
℣. Saluum fac ſeruum tuũ Domine. ℟. Deus meus ſperantem in te. ℣. Mitte ei Domine auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuere eum.
℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, miſerere famulo tuo N. & dirige eum ſecundùm clementiam tuam in viam ſalutis æternæ: vt te donante tibi placita cupiat, & tota virtute perficiat.

Oratio.

Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur, Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Sedet deinde Epiſcopus commiſſarius cum mitra, & accipiens galerum rubrum de manu nuncij Apoſtolici, ipſum ſuper caput noui Cardinalis ante ſe genuflexi, biretum & cappam in capite tenentis imponit, dicens:

Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei

accipe

accipe rubrum galerum magnæ Cardinalatus dignitatis inſigne, quod per manus noſtras Apoſtolicæ ſedis nomine capiti tuo imponitur, in nomine patris ✠ & filij ✠ & ſpiritus ſancti, ✠ Amen. Et ſicut idem Paraclitus ſuper capita Diſcipulorum Chriſti in figura ignis deſcendit, eorum corda Dei timore inflammans: ita & tu qui illorum tipum cum alijs Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus in terris geſturus es: charitate feruens, zelo domus Dei ardeas: & ſcias te pro exaltatione & tuitione catholicæ fidei, pro pace & quiete Chriſtiani populi, pro defenſione Eccleſiaſticæ libertatis, honore, ſtatu, commodoq; Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, vſque ad effuſionem ſanguinis, & ipſius corporis mortem perpetuò fore obligatum: quod vt præſtare valeas, ipſe concedere dignetur, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen: *& mox dat illi oſculum pacis, dicẽs:* Pax tibi. *& ille reſpondet*, Et cum ſpiritu tuo. *Extrahitur deinde galerus, & traditur nuncio Apoſtolico. Epiſcopus verò commiſſarius ſurgens detracta mitra genuflectit, & incipit*, Te Deum laudamus*: chorus proſequitur. Et Epiſcopus poſt primum Verſum ſurgit ſtans ſine mitra vſque in finem: nouus Cardinalis perſeuerat ſemper genuflexus vſque in finem. Finito himno Epiſcopus dicit*, Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo

tuo. Oremus; Omnipotẽs ſempiterne Deus, dirige actus noſtros in beneplacito tuo, vt in nomine dilecti filij tui mereamur bonis operibus abundare. *Et in fine,* Dominus vobiſcũ: *& cantores dicunt,* Benedicamus Domino: *alij reſpondent*, Deo gratias. *His finitis Epiſcopus reaſſumpta mitra ſtans in medio altaris, benedicat ſolenniter, dicens:* Sit nomen Domini &c. *Deinde exuit ſe ſacris veſtibus, & aſſumpta clamide deducit nouum Cardinalem domum ſuam: qui, ſi locus eſt idoneus, aſcendet equum: & cum galero rubro reuertitur ad proprios lares.*

DE CREATIONE EPISCOPI CARdinalis: & quòd Cardinalis, de quo aliquid tractatur, exit de conſiſtorio. Cap. XVII.

V*Acante titulo Epiſcopi Cardinalis, conſueuerunt Romani Pontifices regulariter ad Epiſcopatum promouere antiquiorem præsbiterum Cardinalem (ſi tamen ante ſuam promotionem ad Cardinalatum erat cõſecratus Epiſcopus) vnde ſi prior præsbiterorum non erat ante ſuam promotionem Epiſcopus, præmittitur ſecundus vel tertius, ſi prius erant conſecrati, quod ſeruatum legimus à Ioanne vigeſimo ſecundo, & Clemente ſexto, & alijs. Sed nonnunquam præponuntur iuniores præsbiteri propter legationem, vt fe-*

cit Ioannes vigeſimus ſecundus prędictus, qui promouit ad Epiſcopatum Hoſtienſem Dominum Bertrandum de Pogeto: qui erat in legatione, & nouiſſimus Cardinalis. Legimus etiam apud antiquos nonnullos ex Diaconatu ad Epiſcopatū promotos fuiſſe. Vt Gregorius Vndecimus qui Cardinalem Lemonicenſem promouit ad Epiſcopatū Prænenſtinenſem, Diaconum exiſtentem: & etiā ipſi noſtris temporibus idem vidimus. Pius ſecundus Ioannem Caruaial Cardinalem Sancti Angeli, ex Diacono Epiſcopum Portuenſem creauit, propter eius præclara erga Sedem Apoſtolicam merita: fuerat enim bis cum legatione contra Turcas cum maximo labore, & vitæ ſuæ diſcrimine. Et Sixtus quartus Rodericum Boriam Sancti Nicolai in carcere Diaconū Cardinalē, ac S.R.E. Vicecancellarium ad Epiſcopatum primùm Albanēſem, deinde Portuenſem promouit. Licet igitur videre, quòd Pontifex pro ſuo arbitrio cum conſilio fratrum de perſonis præsbiterorum ſiue Diaconorum conſueuit titulis Epiſcopalibus Cardinaliū prouidere: Igitur vacante Eccleſia Epiſcopali Cardinalari, Pontifex in ſecreto conſiſtorio proponit perſonas, vt ſibi videtur bene meritas: quamuis ordinariè antiquiores præsbiteros proponere debeat. Si pręſens eſt ille, de quo agitur, debet exire conſiſtorio. Et cum Pontifex habebit vota fratrum, promouet illum talem ad Epiſcopatum per verbum, Prouidemus, *vt ſit in alijs Epiſcopis: non*

non per aſſumimus,*vt in Cardinalibus: deinde re uocatus ad conſiſtorium prouiſus per Pontificem intimatur ſibi, qualiter de conſenſu fratrum preui derit Eccleſiæ Epiſcopali, &c. de ſua perſona: tūc nouus Epiſcopus agit gratias genuflexus ſanctiſſi mo Domino noſtro, & oſculatur pedem & manū eius, & datur ſibi annulus precioſus, vt nouis Car dinalibus: & eleuatus recipitur ad faciem Ponti- ficis. Inde per ordinem recipitur ad oſculum ab omnibus alijs Cardinalibus, & ſedet poſt vltimū Epiſcopum Cardinalem. Tum finito conſiſtorio deducitur à toto collegio domum propriā medius inter duos antiquiores Diaconos in vltimo loco equitantes. Cum peruenerit ad domum ſuam, agit gratias Dominis Cardinalibus ſingulariter ſingu- lis, vt de nouis Cardinalibus diximus: viſitat, & viſitatur. Et aduerte quòd ex laudabili & debi- ta obſeruantia quotieſcunque in ſecreto conſiſto- rio agitur de aliqua re ſpiritualiter tangen- te perſonam alicuius Cardinalis præ- ſentis, ille talis debet exire con- ſiſtorio, & expectare in camera ad partem quòad fini- to ſuo negocio reuo- cetur.*

DE ELECTIONE LEGATI APOſtolici de latere. Cap. XVIII.

Pontifex in ſecreto conſiſtorio primùm proponit cauſas, propter quas ſibi videatur neceſſaria Legatorum creatio : & exquirit vota an ſint creandi legati, & quot : poſtquam conuenerint, nominat perſonas : quæ nominatę exeunt conſiſtorio, & cùm patres concordauerint de perſonis, reuocantur intro. Pontifex omnibus conſedentibus exponit qualiter confiſus de prudentia, virtute, &c. illius, de conſilio fratrum deſignauerit illum Legatum Apoſtolicum ad tales partes, iniungitq́; ei onus legationis. Ille, vt primum Pontifex ad eum conuertit orationem, aſſurgit : & vt Pontifex finiuit, detecto capite agit gratias Sanctiſſimo Domino noſtro & Sacro Senatui de bona eorum opinione erga ſuam inſufficientiam, et verbis modeſtiſſimis excuſat ſe : & rogat vt id onus melioribus & peritioribus committatur : & tandē inſtante Pontifice offert ſe paratum ad obedientiam : agitq́; iterum gratias ; & accedens ad eius pedes, & genuflexus oſculatur pedem et manum, & recipitur ad oſculum oris. Et ſimiliter deinde ab omnibus Cardinalibus, & deducitur domū, vt de Epiſcopo Cardinali ſupra diximus. Deinde parat ſe ad iter, & interim omnes Cardinales viſitat antequam diſcedat. Adueniente die profectionis

ſectionis fit ſecretum conſiſtorium, & in fine exiens à latere Pontificis deducitur ab omnibus Cardinalibus ordine prędicto, vſque extra portã ciuitatis: & ibi poſtquam egit gratias, & oſculatus eſt omnes Cardinales, proficiſcitur in pace. Alij autem reuertuntur domum ſuam. Cardinalis Legatus poſtquam exiuit territorium ciuitatis vbi Pontifex reſidet, incipit benedicere, capitque mantum rubrum, & præfertur ante eum crux: & dum eſt in legatione, non participat de emolumentis cameræ Apoſtolicæ, ſiue Annatarum. Conſueuerunt Summi Pontifices ſemper quando pronunciabant nouos Cardinales ſiue Epiſcopos Cardinales, ſiue Legatos Apoſtolicos, ſiue nouos electos ad Eccleſias cathedrales, ſiue translatos, habere pluuiale, & mitram conſiſtorialem: & tunc Cardinales omnes faciebant reuerentiam vt in Eccleſia. Et nota quòd Papæ nunquam fit reuerentia à Cardinalibus, quando non habet pluuiale & mitram. Hodiè, vt audio, raró Pontifex iſta facit cum pluuiali & mitra. Et reuerentia nunquam fit in conſiſtorio ſecreto.

DE ORDINATIONE CARDINALIUM ad ſacros ordines. Cap. XIX.

ASſumpti ad dignitatem Cardinalatus, minores ordines, et Subdiaconatum accipiunt ab aliquo Epiſcopo Cardinali de commiſſione Pontificis: Diaconatum verò & præsbiteratum de manu Summi Pontificis, in loco vbi ſuæ ſanctitati placuerit. Aderunt præſentes duo Diaconi Pontifici aſſiſtentes: & vnus Diaconus miniſtrans in Miſſa, ſi erit ſolennis, & vnus præsbiter Cardinalis parati, qui Pontifici miniſtrabunt: Et ſeruabuntur omnia quæ in ordinatione aliorum ſeruantur. Senior Diaconorum dicet, Poſtulat ſancta Eccleſia, &c. *& reſpondet: Ordinati poſt ordinationem oſculantur pedem ſanctiſſimi Domini noſtri, & manum genuflexi, & recipiuntur ad oſculum oris. Ad offertorium offerent cereos, panes, & vinum, vt faciunt Epiſcopi. Et in fine cum mitra ſimplici in capite dicent,* Ad multos annos: *vt in Epiſcopis.*

QVOD

QVOD APVD ALTARE SANCTI Petri ſolus Papa conſecratur. Cap. XX.

ET nota quod ſecundùm inſtitutionem Gregorij primi, huiuſmodi conſecrationes non debent fieri apud altare Sancti Petri: quia ibi ſolus Romanus Pontifex conſecratur. Quando Papa aliquos vult ordinare publicè in ſancto Petro, conſueuit actus ordinationis & conſecrationis facere in capella ſancti Andreæ, vel alia, & reliquum Miſſæ finire ad altare ſancti Petri. Et aduerte quod Cardinales ſi Papa celebraret publicè, antequam illi eſſent ordinati in ſuo ordine, non eſſent cum paramentis, ſed cum ſuis cappis laneis, & ſederent vltimi poſt paratos ſuo ordine.

DE NOVO CARDINALI VEniente ad curiam ſine galero. Cap. XXI.

NOuus Cardinalis die quo perueniet ad vrbem, in qua eſt Pontifex, quieſcit in aliquo loco circa portam vrbis intra vel extra ſecūdùm commoditatem locorum, vt Romæ apud Sanctam Mariam, de populo venientes per Tuſciam, ſiue per viam flaminiam, vel apud Lateranum venientes per Appiam ſiue Latinam, illo die non vadunt

ei obuiam aliqui Cardinales, neque eorum familiæ: & cum eſt per vnum miliare prope ciuitatē, dimiſſo pallio itinerario induit cappam Cardinalarem, & galerum nigrum ſecundùm ſuam priſtinam dignitatem: & illa nocte, vbi quieſcit, ſummo mane ornetur ibi aliquis locus honeſtus, & capax, in quo Cardinales congregentur expectantes aduentum aliorum. Et nouus ponat aliquos ex ſuis, qui aduertant quando Cardinales adueniunt, & ſibi renuncient, vt in tempore poſſit eis occurrere: cùm verò Cardinales venerint vnus vel plures, nouus cum ſua cappa occurrat eis in introitu loci, & reuerenter atque benignè eos excipiat: & ponat omnes ad dextram ſuam: & eos honoret tanquam ſi eſſet in domo ſua: ducatq́; illos in locum præparatum, vbi debent alios expectare: & ipſe ſedeat ſemper vltimus. Et ſic vnicuique venienti obuiam ibit, & deducet ad alios. Cùm verò omnes conuenerint, deſcendant ad equitandum: & ipſe cū ſuo galero nigro equitabit medius inter duos antiquiores Diaconos in vltimis. Qui antequam perueniant ad palatium, illi duo antiquiores Diaconi dimiſſo nouo Cardinali in medio aliorū duorum poſt eos ſeniores, perueniunt ad Pontificem, & illum induunt amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis. Cùm verò alij Cardinales perueniunt ad palatium, deſcendunt ex equis, & omnes per ordinem aſcendunt palatium, & nouum Cardinalem dimittunt in aliqua capel-

la,

la, ſiue camera ad hoc parata, cum duobus iunioribus Diaconis Cardinalibus, & ipſi vadunt ad Summum Pontificem: qui paratus, vt diximus, præcedente cruce exit ad publicum conſiſtorium: ſedent omnes in locis ſuis, & fit reuerentia à Cardinalibus pręſentibus: deinde aduocatus conſiſtorialis proponit aliquam cauſam. Interim tempore congruo duo antiquiores Diaconi vadunt ad locum, vbi expectat nouus Cardinalis, & illi duo, qui erant, veniunt ad conſiſtorium, & facta ex more reuerentia Pontifici, ſedent in locis ſuis. Poſt paululum venit nouus Cardinalis medius inter duos Diaconos, & cum venerit in conſpectu Pontificis, profundè caput inclinet ante Pontificem ſimul cum ſuis ductoribus, quorum geſtus animaduertit, & imitatur. Deinde præcedentem priorem Diaconum ſequatur, & iterum ante gradum primum Sedis Pontificalis ſimul cum de ductoribus Pontificē veneretur, & aſcendens gradus genuflectat ad pedes Pontificis, oſculetur pedem & manum, & à Pontifice ſubleuetur, & ad oſculum oris recipiatur: tum à ſupradictis Diaconis ducitur ad oſculum omnium Cardinalium pręſentium per ordinem, & in fine ipſos Diaconos ſtantes in locis ſuis oſculetur. Et mox à miniſtro cæremoniarum ducitur ad locum, qui ei competit ſecundùm ordinem pronunciationis ſuæ, cum fuit aſſumptus in Cardinalem & reliquis ſedentibus ſedet & ipſe: aduocatus autem proſequitur ſuam

cauſam.

cauſam. Finita cauſa ſurgunt omnes Cardinales, & ordinatè vadunt ad paruam capellam, ſeu ad altare ad hoc paratum, præcedentibus cantoribus cantantibus, Te Deum laudamus: *duo verò antiquiores Diaconi vadunt ad aſſiſtentiã Summi Pontificis. Ducitur nouus Cardinalis ad altare, vbi proſtratus orat: dicuntur verſiculi, & orationes per primum Cardinalem: reducitur ad pedes ſanctiſſimi Domini noſtri, accipit galerum de manu Pontificis, & deducitur ab alijs Cardinalibus domum ſuam. Et omnia fiunt, ſicut diximus quando datur galerus præſentibus, viſitat & viſitatur. Demum in primo conſiſtorio imponitur ei ſilentium, & in ſecundo aut tertio aperitur ſibi os, & fit monitio, vt de alijs ſupra dictum eſt.*

DE REDITV NOVI CARDINAlis cùm galero ſiue Legati. Cap. XXII.

SI autem nouus Cardinalis habuit galerum, ſiue eſt Legatus Apoſtolicus aliquis, ille qui venit, recipitur apud portam, deducitur ad palatiũ, & deinde ad conſiſtorium ad pedes Papæ, vt de nouo Cardinali ſine galero diximus, recipitur ad oſculum pedis, manus, & oris à Pontifice, & ab omnibus Cardinalibus ad oſculum pacis: & tandem ponitur ad ſedendum in ordine ſuo, ſecundũ pronunciationem de ipſo factam, ſi eſt nouus: ſiue

in

in loco antiquo, ſi eſt legatus: & non ducitur ad altare, neque aliquid cantatur, ſed finito conſiſtorio deducitur domum ſuã ab omnibus: viſitat, & viſitatur, vt de alijs dictum eſt ſuperius.

DE NOVO CARDINALI VEL Legato redeunte vacante Sede. Cap. XXIII.

SI verò Cardinalis, vel Legatus redierit ad curiam Sede vacante, nullus Cardinalis vadit ſibi obuiam, quia tunc collegium tenet quodammodo locum Pontificis, ſed cum ſuis priuatis amicis ſe recipit domum habitationis ſuæ ſine alijs cæremonijs.

Sectio Nona.

DE LOCO ET ORDINE CONSIſtorij. Cap. I.

QVIA publicum conſiſtorium frequenter nominauimus, & in poſterum nominaturi ſumus: operæ precium videtur ordinem & modum ipſius conſiſtorij explicare. In palatio Apoſtolico apud Sanctum Petrũ tres aulæ ſunt Pontificales, quas in conclaui contineri ſuperius

ſuperius diximus. Prima omnium maxima prò conſiſtorio publico ornari ſolet quando Reges, aut Regij Legati ſunt excipiendi, canonizationum etiam cauſæ in ea parantur: in tertia aula recipiũtur, legationes aliorum principum, & rerum publicarum, cum ad venerandum Summum Pontificem veniunt, publicantur noui Cardinales: excipiuntur Legati Apoſtolici quando reuertuntur ex ſuis legationibus: excipiuntur Cardinales noui venientes ad Romanam curiam, & agitantur cauſæ quæ publicum conſiſtorium requirunt. In capite aulæ erigitur ſolium Pontificale, ad quod tribus amplis gradibus aſcenditur, forma ſolij erit fermè quadrata, latitudinis in ſummo plano palmorum duodecim vel circa, in medio ſedes erit parieti hærens cum magno & paruo ſcabello, planum totum cum magno ſcabello coopertum erit panno coccineo: ſedes verò aureo erit ornata panno & pariete: & ſupra caput pendebit aureus pãnus, à dextra infra ſolium per viginti palmos vel circa, ſedilia Epiſcoporum Cardinalium & præsbiterorum erunt remota à pariete per duos palmos: habebunt reclinatorium ſiue poſtergale altum vſque ad ſpatulas, & gradum altitudinis ſex aut octo digitorum, ſuper quem pedes teneãt: primum ſedile erit longitudinis trium cannarum vel circa, ſecundùm menſuram Romanæ curiæ: huic coniunctum erit ſecundum ſedile duarum cannarum longitudinis in tranſuerſum aulæ, ita vt ibi ſedentes

in

in faciem Pontificis reſpiciant: à ſiniſtra Pontificis erit ſedile Diaconorum Cardinalium è regione Epiſcoporum Cardinalium, & inter quod ſedile, quod intranſuerſum porrigitur, erit ſpacium decem palmorum, aut duodecim, vt ſit quodammodo oſtium ad ingreſſum conſiſtorij: longitudo ſedilis Diaconorum erit duarum cannarum cum dimidia, vel circa: hæc ſedilia erunt pariformiter ornata auleis & tapetis, & eiuſdem altitudinis & latitudinis, ita vt in nullo differant gradus ſolij Pontificalis: & totum ſpacium quod ſedilibus circumplectitur pannis viridibus ſternitur.

DE HABITV, ET LOCIS IN PVblico conſiſtorio. Cap. II.

Pontifex ad publicum conſiſtorium vt ad capellam procedit paratus amictu, alba, cingulo, ſtola pluuiali rubro, & mitra precioſis, cruce cum Cardinalibus pręcedente: ſedet in ſua ſede Pontifex. Cardinales, facta ex more reuerentia, omnes in ſuis ſedibus ſedent. Diaconi non aſſiſtũt poſtquam fecerint reuerentiam: Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij, et omnes prælati ſedent ſuper tres gradus ſolij Pontificalis: & cum eis in vltimo Subdiaconi, Auditores, Clerici cameræ, & Acoluthi omnes cum ſuis cappis laneis. Curiales togati ſedent ſuper terram inter ſedilia Cardinalium: cubicularij & ſecretarij cum capputijs

ad collum in terra inter prælatos & curiales toga tos. Si nepotes Pontificis, aut aliqui magni principes adſunt, vnus vel duo, non tamen tales, quos ſedere deceat in ſedili Cardinalium, hi ſtant iuxta Pontificem hinc inde: Oratores Regum & Principum, & magni nobiles ſtant ad dextram Pontificis inter gradus ſolij & parietes: familiares Papę & nobiles ſtant à ſiniſtra inter gradus & parietes. Aduocati conſiſtoriales ſtant retro vel poſt ſedilia præsbiterorum & Diaconorum Cardinalium. Procuratores Regum, Principum, Religionum ſimul cum procuratore fiſcali ſtant poſt ſedile Epiſcoporum Cardinalium inter murum & ſedile: Fiſcalis tamen tenet primum locum. Spatium autem inter ſedilia pręsbiterorum Diaconorum Cardinalium ſeruientes armorum obſeruãt, tanquam oſtium & aditum conſiſtorij, & illac qui ingreſſuri ſunt ad Pontificem, ingrediuntur. Magiſter ſacri hoſpitij, quæ dignitas hoc tempore eſt in nobili Comitum domo, illic ſtat ante ſeruientes armorum in fine ſedilis præsbiterorum, & in capi te ſedilis Diaconorum debent ſtare clerici cæremoniarum vt præſto ſint ad exequendũ, quæ Pon tifex mandauerit, & ordinandum, quæ ſunt agen da. Cum autem conſiſtorium tenebitur pro cauſis iudicialibus tantùm, quod fieri conſueuit à Pon tificibus, interdum cum ad alias cauſas non tenetur, aduocatus proponens ſtat poſt ſedile præsbiterorum Cardinalium contra Pontificis faciem, &

cauſam

cauſam ſuam exponit, et in fine ſcedulam ſuæ ſupplicationis inter ſedentes in terram curiales proijcit, qui illam ad manus Vicecancellarij tranſmittunt. Si quis eſt ex alijs aduocatis qui contradicere velit, & pro aduerſario reſpondere : finita altercatione Pōtifex reſpondet per verbum Placet, *ſimpliciter: vel cum limitatione,* vt ſibi videtur. *Et Vicecancellarius manu propria ſignat ſupplicationem, ſecundùm Pontificis reſponſum, & idē in libro quem penes ſe habet, ſcribit : Nam quidam ex ſuis apud pedes ſuos ſedens. librum & pugillares ſeruat. Expeditis autem cauſis ſurgunt omnes, & duo ſeniores Diaconi accedunt ad aſſiſtentiam Pontificis, qui reuertitur ad cameram eo ordine, quo venerat.*

DE CONSISTORIO SECRETO. Cap. III.

SEcretum conſiſtorium celebratur in aula aliqua palatij Apoſtolici remotiori, hodie cameram Papagalli appellant, Sedes Pontificalis parieti adhæret in medio : ſurgit à ſolo ſine thalamo aut gradibus, ſcabellum habet magnū, ſuper quod Pontifex tenet pedes, & aliud paruum per quod ad maius aſcenditur. Scabella pro pedibus Cardinalium ante Pontificem locantur in forma quadrata à dextra, & à fronte ſedent Epiſcopi & præsbiteri ſuo ordine vnus poſt alium. Prior Epiſcoporum primus poſt Pontificem, deinde alij : à ſiniſtra

ſtra verò prior Diaconorum primum iuxta Papã obtinet locum, alij deinde ſequuntur: vltimus prę sbiterorum proximus eſt vltimo Diaconorum, inter quos nemo Cardinalium ſedet. Pontificis ſedes aureo panno eſt ornata, ſcabella Cardinalium nuda ſunt, ſed picta rubeo colore cum armis Papę. Locus inter ſedem Papæ & ſcabella Cardinaliũ tapetis ſterni conſueuit: vltimus Diaconorum tintinabulum ſeu campanellam retinet, vt ſignum faciat cuſtodibus conſiſtorij, ſi Pontifex aut patres ab eis aliquid velint. In angulis ante faciem Pontificis ſcabella duo hinc inde remouentur quoad omnes conuenerint, vt inde tanquam per oſtia intrent Cardinales ad ſedendum: cùm omnes congregati ſunt, illa duo ſcabella reſtituuntur in locum ſuum. Pontifex ſi eſt pronunciaturus Cardinales ſiue prælatos, conſueuit exire paludatus & mitratus: in alijs negotijs cum ſuo rochetto & paruo capputio, quamuis hodie rarò niſi in principio Pontificatus exeat cum pluuiali & mitra: alij omnes præter Cardinales excluduntur, cum tractare incipiunt conſiſtorialia: duo ſecreti cubicularij pro foribus conſiſtorij excubant cum ſuis capputijs ſuper collum inuerſis, vt præſto ſint ſi ſignum fiat. Pontifex negotia incumbentia in Senatu proponit, deinde per ordinem ſententias rogat (votum enim ſuum ſententias appellant) quiſque ſurgens ſententiam ſuam dicit: deinde Pontifex ſecundùm maioris partis ſententiam decernit.

Sectio Decima.

DE PROVISIONE ECCLESIARUM. Cap. IIII.

CVM autem prouiſiones Eccleſiarum Pontificalium ſiue monaſteriorum occurrunt, Pontifex committit viuæ vocis oraculo alicui ex Cardinalibus, vt de opportunis legitimè ſe informent, & deinde in ſecreto conſiſtorio referat. Cardinalis commiſſarius primò diligenter inquirit de eſſentia, qualitate, & regione Eccleſiæ eo tempore vacantis: tum de veritate & modo vacationis: demum de qualitate & ſufficientia prouidendi ſeu confirmandi. Nam quædam prouinciæ habent priuilegiũ à Sede Apoſtolica eligendi ſibi prælatos, cum illorum Eccleſiæ, ſiue monaſteria vacant: & tunc vltra prædicta diligenter inquiretur, an electio fuerit canonica, & canonitè facta: prouidendus autem ab ipſo Pontifice nominatur ſiue motu proprio, ſiue ad petitionem principum, aut aliorum: & aliquando plures nominantur, & de pluribus exquiritur. Examinantur ſuper præmiſſis teſtes medio iuramento: recognoſcuntur publica documenta, & aliæ ſcripturæ: & conficitur proceſſus ordinarius

O cum

cum placuerit Summo Pontifici. Cardinalis commiſſarius in ſecreto conſiſtorio refert publicè omnia, quæ in proceſſu continentur ſummariè, & ſimpliciter ac dilucidè, proceſſum ipſum in ſcriptis per Scribam ſuum redactum ſecum habens. Pontifex relatione audita, exquirit primò votum commiſſarij proponentis, deinde patrum ſententias: & ſi ſuæ ſanctitati videtur expedire, pronunciat in hanc formam, remoto è capite bireto, dicens videlicet.

Autoritate omnipotentis Dei, & beatorũ Apoſtolorum Petri & Pauli, ac noſtra prouidemus Eccleſiæ Pientinenſi de perſona dilecti filij Auguſtini Patritij, clerici Senenſis, præficientes eum illi Eccleſiæ in Epiſcopum & paſtorem, curam & adminiſtrationem illius eccleſiæ in ſpiritualibus eidem plenariè cõmittendo. In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, Amen.

Et ſic dicens facit manu ſignum ſanctæ crucis. Si verò electio erit confirmanda, non dicit: prouidemus: *ſed* Electionem de perſona dilecti filij Alberti electi Argentinenſis ad Eccleſiam Argentinam canonicè factam confirmamus, & approbamus, præficientes eum illi Eccleſiæ in Epiſcopum, &c.

PRO-

PRONVNCIANDI ABBATIS forma. Cap. V.

AVtoritate &c. prouidemus Monaſterio Sancti Galgani ordinis Ciſterciẽſis Senenſis diœceſis, de perſona dilecti filij. A. eiuſdem monaſterij monachi profeſsi in ſacerdotio & legitima ætate conſtituti, præficientes eum illi Monaſterio in Abbatem: curam, regimen, & adminiſtrationem ipſius monaſterij in ſpiritualibus & temporalibus eidem plenariè committendo. in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, Amen.

Interdum autem cùm Eccleſia vacat in curia Romana, & perſona prouidenda eſt familiaris, ſiue valde nota Pontifici, Pontifex ſine aliquo proceſſu ſiue commiſſione proponit perſonam, & de conſenſu fratrum pronunciat & prouidet, vt ſuperius eſt dictum.

DE HABITV ET PRIMA VISITAtione Prælatorum, & iuramento. Cap. VI.

PRonunciatus in Epiſcopum mox accipit rochettum, & tondet caput faciens ſibi magnã coronam, & vt primùm poterit indutus magna cappa, & ſociatus ab amicis equitat cum Galero

nigro Epiſcopali, primum ad palatium Apoſtolicum, & agit gratias Summo Pontifici de ſua promotione: deinde ad omnes Cardinales, quibus etiã agit gratias, quod promotionem ſuam benignè iuuerint, & in ea gratioſè conſenſerint. Et quando promotus intrat ad Pontificem, ſeu Cardinales, ſolent etiam admitti prælati, & nobiles curiales, qui eum deducunt, vt poſſint audire proponentē, & reſpondentem: ſolent promoti agere gratias pro dignitate ſibi commiſſa, merita ſua extenuando, & dignitatis autoritatem amplificando, Eccleſiam ſibi commiſſam commendando, & ſe offerendo. Pontifex pro qualitate perſonæ reſpondet allegando merita promoti vel interceſſorum eius: & monet, vt Eccleſiæ, ad quam promotus eſt, honori, & vtilitati totis viribus incumbat. Cardinales plerumq; ſolent reſpondere, quod ipſis non ſunt agendæ gratiæ, ſed Summo Pontifici, qui perſonam ſuam ad illam dignitatem promoueri voluit: ad alia verò reſpondent ſecundùm merita, & ſecundùm propoſita, laudando, monendo, & hortando, vt expedire iudicauerint. Promoti clerici ſeculares ſtatim, vt diximus, vtuntur rochetto, & capello, ab extra panno nigro, ab intus ſerico viridi cooperto cum cordulis, & mappulis viridibus. Promoti verò ex religione vtuntur priori habitu ſine rochetto (niſi ſint canonici regulares, qui illo vtuntur in ſua religione) & vtuntur galero ab extra, et ab intus nigri coloris, ſicut pro

tonotarij,

tonotarij, & Abbates præſentes ante expeditionem literarum Apoſtolicarum præſtant iuramentum fidelitatis Summo Pontifici in manibus prioris Diaconorum Cardinalium genuflexi, in forma quam clericus cæremoniarum exhibet, qui de iuramento eſt rogatus, & facit inde inſtrumentum, & refert in Cancellaria, qualiter talis prælatus iurauit: neque in Cancellaria expediuntur literæ ſine tali relatione, & malè, & cum graui præiudicio Apoſtolicæ Sedis, & ideò prouidendum. Ad abſentes mittitur forma iuramenti cum alijs literis.

QVI APPELLANTVR ELECTI. Cap. VII.

PRomoti ad Eccleſias, ſiue monaſteria ante ſuam cõſecrationem, ſiue benedictionem, quã infra tres menſes ſumere debent, non appellantur Epiſcopi, ſiue Abbates, ſed electi: & quãuis vtantur Epiſcopali, ſiue Abbatiali habitu, non tamen poſſunt vti paramentis, & mitris ſine ſpeciali indulto Pontificis. Conſueuerunt tamen Pontifices in curia committere miniſtris cæremoniarum, vt prælatis huiuſmodi concedant, quod poſſint in capella Sanctiſſimi Domini noſtri cum alijs pluuiali, & mitra vti in publicis actibus.

DE PALLIO, ET QVOMODO traditur. Cap. VIII.

PRomoti ad metropoliticas, ſeu parochiales Eccleſias, etiã ſi ſint conſecrati Epiſcopi, nõ appellantur Archiepiſcopi, neque Patriarchæ niſi primùm acceperint pallium de corpore beati Petri ſumptum, ſed electi ad illas Eccleſias, & tranſlati de vna Eccleſia metropolitana ad aliam non poſſunt vti pallio, quod acceperant in prima ſua Eccleſia, & minus pallio prædeceſſoris defuncti, ſeu tranſlati: ſed oportet, quod de nouo petatur pallium, & obtineatur: & interim non poſſunt conſecrare, ſinodum celebrare, et alia pleraq; Pontificalia exercere. Debent autem petere pallium per ſe, vel procuratorem intra tempus ſex menſium. Sunt & quidam Epiſcopi, qui ex indulto Apoſtolico pallio vtuntur. Vt Lucenſis in Thuſcia, Papienſis in Lõbardia, Bambergenſis in Germania. Et ſi qui alij, quo vti debent infra ſuas Eccleſias diebus, & modo in priuilegijs à Sede Apoſtolica illis conceſſis. Cura conficiendorum, & conſeruandorum palliorum ad ſubdiaconos Apoſtolicos pertinet, qui ex lana munda, & alba illa hoc pacto conficiunt. Sanctimoniales monaſterij Sanctæ Agnetis, vel religioſi, qui ſunt in illa Eccleſia, offerunt quotannis Agnos duos albos ſuper altare illius Eccleſiæ in die feſtiuitatis Sanctæ

Agnetis, dum in Miſſa ſolenni cantatur Agnus Dei: qui Agni recipiuntur à duobus canonicis Eccleſiæ Lateranenſis, & ab eis poſtea conſignantur Subdiaconis Apoſtolicis, qui Agnos ipſos in paſcua mittunt, quoad veniat tempus tondendi ipſos agnos opportunum. Ex his agnis lana tondetur, quæ mixta cum alia lana alba, & pariter munda reducitur in filum, ex quo pallia huiuſmodi contexuntur latitudine digitorum trium redacta in orbem, ita vt humeros præſulum ambiant: à pectore & renibus particulam pendentem habet pallium longitudinis palmi, & in extremitatibus laminas plumbeas tenues ad parem latitudinem, in fine orbiculatas, nigro ſerico tectas, inſutas ſupra pendentes particulas ante & poſt, & ſuper humeros vtroſque. Sic confecta pallia per Subdiaconos portantur ad baſilicam principis Apoſtolorum, & per Canonicos baſilicę ponuntur ſuper corpora Petri & Pauli Apoſtolorum ſub altari maiori: vbi factis ex more vigilijs illa per noctem dimittunt, deinde reſtituunt Subdiaconis, qui in loco honeſto ea conſeruant. Vſus autem pallij huiuſmodi in quantùm potuimus explorare, antiquiſſimus eſt, et à Lino Pontifice Petri Apoſtoli immediatè ſucceſſore habuit originem.

Ita enim ſcriptum legimur à Maximo Epiſcopo in Homelia de veſte Sacerdotali. In lege gratię antiquum eſt illud noſtrum Ephoth (id eſt pallium) quod noſtri Patriarchæ arbi-

trantur à Lino poſt Petrum ſecundo Romano Pontifice inſtitutum,& in ſingulare poteſtatis priuilegium noſtris Deo plenis præſulibus datum.

Et Euſebius Cæſarienſis in ſermone de Epiphania ſcribit.

Nihil antiquius veſte illa Sacerdotali pręſulis noſtri,quæ illi veſti de veteri teſtamento ſuccesſit biſſo, auroq; contextæ,qua in ſignũ plenisſimæ poteſtatis primus Linus amictus eſt: cui & tipum dedit & nomen, vt à veteribus accepimus ſcriptoribus, quam appellauit & pallium.

Cum autem aliquis prælatus indiget pallio, illud primò per quempiam ex aduocatis conſiſtorialibus procuratorem ab eo ad hoc ſpecialiter conſtitutum à Summo Pontifice in conſiſtorio inſtanter, inſtantius, & inſtantiſsimè petitur. Pontifex excluſo aduocato exquirit patrum ſententias, an dandum ſit pallium: deinde committit priori Diaconorum,vt pallium prælato vel eius procuratori aſſignet: expediuntur ſuper ea re literæ Apoſtolicæ in forma conſueta, & prior Diaconorum Cardinalium imponit locum & diem, vbi & in quo pallium conſignare debeat. Id plerunque fieri ſolet in domo ipſius Cardinalis in ſua capella: interdum autem in Eccleſia Sancti Petri,& ſuper maius altare,& valde condecenter, maxime pro maximis Eccleſijs, & vltramontanis:& ita vidi ſer uari

nari à Reuerendiſſimo Domino Cardinali Senenſi, priore Diaconorum. Statuta die prælatus, ſi eſt præſens, vel eius procurator in abſentia cum ſpeciali mandato venit ad locum ordinatum. Adſunt, Dominus prior Diaconorum Cardinalium, et Subdiaconus Apoſtolicus cum ipſo pallio, qui pallium explicat ſuper medium altaris. Prælatus, ſi præſens eſt, indutus ſuper rochettum ſiue ſuperpellicium, planeta genuflexus in gradu altaris ante priorem Diaconorum ſtantem in cornu dextro altaris, vbi legitur Euangelium, petit ſibi dari & conſignari pallium his verbis.

Ego N. electus Eccleſiæ N. inſtãter, inſtantius, & inſtantiſsimè peto mihi tradi & aſsignari palliũ de corpore beati Petri ſumptũ, in quo eſt plenitudo Pontificalis officij.

Tunc Dominus prior Diaconorum accipiẽs pallium de altari, imponit illud ſuper humero prælati genuflexi, dicens.

Ad honorem omnipotentis Dei, & beatæ Mariæ ſemper virginis, atque beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, nec non Eccleſiæ N. tibi commiſſæ, tradimus tibi pallium de corpore beati Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo Pontificalis officij cum Patriarchalis, vel Archiepiſcopalis nominis appellatione, vt vtaris eo infra Eccleſiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in priuilegijs ab Apoſtolica Sede conceſsis. In nomine patris, &c.

Et

Et illud cum Subdiacono aptat: non tamen infigit ſpinulas, & recipit illum ad oſculum pacis. Demum clericus cæremoniarum extrahit illi pallium, & aduocatis teſtibus rogat ſe de illo actu, plicat palliũ, illud portat ad dictũ prelatum, vel illud reſeruat in loco ſacro quoad prælatus recedat, & tunc dat illi pallium cum publico inſtrumento: Vidi etiam cum eſſem Magiſter cæremoniarum, Sixtum quartum manibus proprijs dediſſe pallium Patriarchæ Conſtantinopolitano Domino Hieronimo Lando Veneto, tunc Archiepiſcopo Cretenſi: quod tamen, vt arbitror, non puto multum condecens eſſe, cùm traditio pallij propriè ad Diaconum ſpectet, et ipſi Romano Pontifici in ſua coronatione & conſecratione nemo imponat pallium, niſi prior Diaconorum. Si autem pallium tradendũ ſit procuratori in abſentia prælati, procurator indutus ſuperpellicio genuflectat, vt de prelato diximus, & petit pallium, & iurat in hãc formam.

Ego.N.procurator, & procuratorio nomine, & pro parte reuerendi in Chriſto patris, & Domini.N. electi Eccleſiæ.N.inſtanter, inſtantius, & inſtantiſsimè, peto mihi dari, & aſsignari pallium de corpore beati Petri ſumptum: in quo eſt plenitudo Pontificalis officij: & promitto illud reuerenter portare eidem Reuerendo patri Domino N. nec pernoctabo in aliquo loco, niſi vna nocte tantùm,

niſi

niſi præpeditus fuero legitimè: & tunc in cathedrali ipſius: & ſi non fuerit cathedralis, in collegiata: & ſi non fuerit collegiata, in Parochiali Eccleſia remittam, & honorificè reponam, ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia.

Diaconus autem Cardinalis accipiens pallium de altari, imponit illud ſuper humeros procuratoris, dicens.

Ad honorem omnipotentis Dei, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & Domini noſtri Papæ, ac Sanctæ Eccleſiæ, aſsigno tibi pallium de corpore beati Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo officij Pontificalis cum Archiepiſcopalis nominis appellatione, nomine, & pro parte Reuerendi in Chriſto patris domini N. & Eccleſię N. ad quam electus eſt, vt eo vtatur infra Eccleſiam ſuam certis diebus, qui exprimuntur in priuilegijs ab Apoſtolica Sede conceſsis.

Et in fine procurator oſculatur illi manum, & rogat clericum cæremoniarum, & petit inſtrumentum: clericus extrahit illi pallium, plicat, & reportat, & conſeruat in loco ſacro, quouſque procurator ſit diſceſſurus, & tunc dat illi pallium & inſtrumentum in publica forma.

Qui pallium ſunt accepturi, poſtquàm fuit petitum in conſiſtorio & conceſſum, componunt primùm cum Subdiaconis: nam illi, vt diximus, te-

nent pallia. Qui accipiunt ſecundùm valorem & taxam Eccleſiæ, aliquando plus, aliquando minus pro centenario. Et quia vidi varios vſus, & nihil firmi ſtatutùm legi, de quota nihil dicam: clerici cæremoniarum & ipſi ratione officij ſui & inſtrumenti mercedem ſuam exigũt etiam ad proportionem taxæ & valoris Eccleſiarum, non tamen tantum, quantum Subdiaconi. Solent etiam, qui pallium accipiunt, Diacono Cardinali duo bireta, & totidem ſuis camerarijs dono dare: antiquitus dabant, vt legi, vinum album, & ſpecies: portabant etiam duas faculas cereas quæ ardeant ſuper altare, dum pallium traditur, et ſericum ad induendum pallium, cum quo illud ad Eccleſiam ſuam deferunt.

DE

DE PVBLICATIONIBVS SOLENNIBVS.

Sectio Vndecima.

DE PVBLICATIONIBVS PACIS. Cap. I.

IN publicatione pacis lectis capitulis Pontifex ſurgit ſine mitra, incipit, Te Deum laudamus: *& cantores proſequuntur, & in fine chorus cantat Antiphonam:* Da pacem Domine in diebus noſtris, quia non eſt alius qui pugnet pro nobis, niſi tu Deus noſter. *Et Pontifex dicit hos verſiculos choro reſpondente.* Fiat pax in virtute tua. ℟. Et abundantia in turribus tuis. ℣. Non nobis Domine non nobis. ℟. Sed nomini tuo da gloriam. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus à quo ſancta deſideria, recta cōſilia, iuſta ſunt opera: da ſeruis tuis illam quam mundus dare non poteſt pacem, vt & corda

noſtra

noſtra mandatis tuis dedita, & hoſtium ſublata formidine, tempora ſint tua protectione tranquilla, Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

IN PVBLICATIONE FOEDERIS initi contra hoſtes Eccleſiæ aut infideles. Cap. II.

L*Ectis capitulis Pontifex ſurgat, & incipiat*, Te Deum laudamus, *ſine mitra: chorus proſequitur himnum vſque ad finem. Pontifex pronunciat* Pater noſter, *& deinde*, Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo, Amen. ℣. Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat. ℟. In æternum, & in ſæculũ ſæculi. ℣. Reſpice Domine in faciem Chriſti tui. ℟. Exaudi præces Eccleſiæ ſanctæ tuę. ℣. Miſerere noſtri. ℟. Reſpice nos, & oſtende nobis lucem miſerationum tuarum. ℣. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter. ℟. Et propter gloriam nominis tui libera nos. ℣. Propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum. ℟. Ne forte dicant in gentibus, vbi eſt Deus eorum? ℣. Saluos fac nos Domine Deus noſter. ℟. Vt liberati de tribulatione confiteamur nomini ſancto tuo. ℣. Concede Domine populo tuo, vt ſit ei cor vnum, & anima una. ℟. In obſeruatione mandatorum tuorũ.

℣. Alleua manus tuas ſuper gentes alienas. ℟. Vt videant potentiam tuam & agnoſcant te. ℣. Innoua ſigna & immuta miracula. ℟. Glorifica manum & brachium ſanctum tuũ. ℣. Hoſtium noſtrorum elide ſuperbiam. ℟. Et eorum contumaciam dexteræ tuæ virtute proſterne. ℣. Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effuſus eſt. ℟. Intret in conſpectu tuo, & gemitus compeditorum. ℣. Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt. ℟. Et in regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt. ℣. Ecce inimici tui Domine ſonuerunt. ℟. Et qui oderunt te extulerunt caput. ℣. Auerte à nobis Domine indignationem tuam. ℟. Et procul ſit à nobis furor tuus. ℣. Da mercedem Domine ſuſtinentibus te. ℟. Vt prophetæ tui fideles inueniantur. ℣. Sanctus Deus, Sãctus fortis, Sanctus immortalis. ℟. Miſerere noſtri. ℣. Mitte nobis auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuere nos. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui precioſiſsimo ſanguine dilectiſsimi filij tui humanũ genus redimere, ac per beatos Apoſtolos eius iacentem in tenebris mundum ad Euangelij lucem dirigere dignatus es: quæſumus vt aduerſus impias Turcarũ gentes cunctaſq; barbaras

barbaras nationes viuificæ crucis inimicas, fideles Chriſtianorum principes ac populi ita potenter arma accipiant, vt pro tui nominis gloria militantes, virtutis tuæ brachio ſubleuati, ad Eccleſiam tuam victritia ſigna reportent. Omnipotens ſempiterne Deus, in cuius manu ſunt omnes poteſtates, & omniũ iura regnorum: reſpice in auxilium Chriſtianorum catholicorum, vt gentes Paganorum & hæreticorum, quę in ſua feritate confidũt, dexteræ tuæ potentia conterantur. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Si verò hoſtes ſunt Christiani, dicantur iſtæ orationes. Oremus.

Protector noſter aſpice Deus, & ab inimicorum nos defende periculis, vt omni perturbatione ſemota, liberis tibi mentibus ſeruiamus. Deus refugium noſtrum & virtus, adeſto præſens Eccleſiæ tuæ præcibus autor ipſe pietatis, & præſta, vt ab omni exuamur bellorum nequitia, & in tuæ protectionis ſecuritate lætemur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

IN

IN PVBLICATIONE FOEDERIS initi pro defenſione Eccleſiæ, & conſeruatione pacis.

Cap. III.

L*Ectis de more capitulis ſurgit Pontifex ſine mitra, & dicit,* Te Deum laudamus. *Chorus proſequitur: quo finito pronunciat Pontifex,* Pater noſter, &c. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo. ℣. Saluos fac ſeruos tuos Domine. ℟. Deus meus ſperantes in te. ℣. Diſsipa gentes, quæ bella volunt. ℟. Vt liberentur dilecti tui, & confiteantur nomini tuo. ℣. Concede quæſumus populo tuo, vt ſit ei cor vnum, & anima una. ℟. Jn obſeruatione mandatorum tuorum. ℣. Mitte nobis auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuere nos. ℣. Domine exaudi orationē meā. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Eccleſiæ tuæ quæſumus Domine preces placatus admitte, vt deſtructis aduerſitatibus & erroribus vniuerſis, ſecura tibi ſeruiat libertate. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Deus autor pacis & amator charitatis, quem nouiſſe, viuere; cui ſeruire, regnare eſt: protege ab omnibus impugnationibus ſupplices tuos, vt qui in defenſione tua

confidimus, nullius hoſtilitatis arma timeamus. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Sectio Duodecima.

ORDO QVOMODO PAPA ÆQVItat in Pontificalibus. Cap. I.

SI Romanus Pontifex Romæ vel alibi moram trahēs, velit de loco ad locum in ſolenni pompa, id eſt Pontificalibus, equitare, hic ordo ſeruetur. Primi equitabunt Valiſarij dominorum Cardinalium cum familijs ipſorum Dominorum Cardinalium, & aliorum prælatorum, mixtim incedentibus, vt eis placuerit. Qui tamen longis veſtibus vtuntur: clerici Pontificem non præcedunt cum iſtis, ſed ſequuntur. Tum per ordinem iſti ſequuntur, Tonſor, & Sartor Papæ cum valisijs rubris, in quibus ſunt veſtes Pontificis, familiares & Scutiferi Papę, Nobiles & Barones minores cum attinentibus Cardinalium, Scala Papæ panno rubro cooperta, quam equus albus phaleratus portat. Equum aliquis ex parafrenarijs Papæ freno ducit: ſcala ipſa lignea, quæ gradus tres continet, equo Pontificis apponitur, per quam equum ſuum aſcendit ſi equitat: deinde

rēponitur

reponitur ſuper equum & ad locum ſuum reducitur: poſt ſcalam equitant duodecim curſores Papæ, cum duodecim Vexillis rubris: inde vexilliferi viri nobiles cum vexillis ciuitatis, Papæ, Eccleſiæ, & ſanctæ Crucis, ornati vt in coronatione Pontificis diximus, & ordine ibi declarato. Si plura erunt vexilla, pro dignitate illorum diſponentur, digniora erunt vltima. Deinde equi duodecim albi phalerati, freno ducentur ſine ſeſſoribus, tum quatuor nobiles portantes quatuor pileos ex crameſino ſupra baculos quoſdam ad menſuram trium vel quatuor palmorum. Hi ſcutiferi honoris vocantur. Incedunt poſt hos procuratores Regum, & Principum. Procurator fiſcalis, aduocati, & ſecretarij mixtim, vt aliàs dictum eſt: & poſt cubicularij cum capputijs ſupra collum & circa pectus inuerſis, ſecretarij & aduocati, cubicularij autem circa pectus tantùm: hos ſequuntur acoluthi, clerici cameræ, & Auditores Rotæ cũ rochettis, & cappis, inde proceres & barones maiores, & oratores Regum, & Principum ſimul cũ conſeruatoribus vrbis: inter omnes Senator præcipuum locum habebit, cedetq; tantùm Oratori Cæſaris: deinde ſi quis aderit magnus Princeps aut præfectus vrbis, ſiue aliquis inſignis, qui tamẽ non ſedeat in ſcamno Cardinalium: Subdiaconi Apoſtolici poſtea equitabunt cum rochettis & cappis, & ille qui fert crucem papalem, pileum in capite geſtabit ab extra nigro panno, ab intus ſeri

co cum cordulis & mappulis cærulei coloris: ante crucem duo magiſtri oſtiarij cum ſuis virgis ſericeis. Immediatè incedent poſt crucem duodecim pedites clerici vel laici accenſa funalia deferent, & iuxta eos equitabunt duo clerici capellæ, laternas duas argenteas præferentes, in quibus candelæ perpetuò lucent: ducitur poſt hos equus albus phaleratus, manſuetus, & pulcher cum tintinabulo ad collum bene ſonante, qui capſulam vehit cum ſacratiſſimo Chriſti corpore, ſupra quod ciues nobiles portabunt baldachinum, funalia condecenter deferentur per clericos cum ſuperpellicijs. Sic tempore Pauli ſecundi aliquando fieri vidimus, nam tunc beneficiati Sancti Petri ea portarunt. Poſt Sacramentum Sacriſta Apoſtolici palatij cum ſuo habitu et baculo in manu equitabit, & poſt eum ſi quis aderit princeps, qui in ſcamno Cardinalium ſedeat. Nam inter Sacramentum & Papam, & quando Sacramentum non adeſt, inter crucem & Papam nemo omnino incedere debet niſi Cardinales & qui cum eis ſedent. Præcedunt deinde Domini Cardinales, Diaconi, Præsbiteri, Epiſcopi: duo tantùm antiquiores Diaconi Pontifici ſemper aſſiſtunt, & ante eum immediatè incedunt: ſenior ferulam manu geſtat ex officio, vt prior Diaconorum, & ad quem ſpectat ordinare proceſſiones, & ita omnes libri antiqui cæremoniarum continent, & ſeruatum vidi tempore Pij ſecundi, cum Proſper Columenſ erat prior Diaconorum:

norum: & Pauli, cum Rodericus Boria, qui erat Epiſcopus Portuenſis, erat prior: camerarius autem ſi eſt Cardinalis, non debet portare ferulam, ſed eius Vicecamerarius: quia non vt Cardinalis, ſed vt camerarius portat ille: qui poteſt eſſe non Cardinalis ſecundùm obſeruationes ſuperiorum temporum. Noſtro tamen tempore & Latinus Vrſinus, & qui nunc camerariatum tenet Raphael, Sancti Gregorij Cardinales ferulam portare, & proceſſionem ordinare conſueuerunt, Cardinale Senenſi priore Diaconorum id non modo æquo animo ferente, ſed libentiſſimè permittente. Procedet deinde Pontifex cum pluuiali & mitra precioſa, ſiue cum regno, id eſt, Tiara triplici corona ornata, vectus equo albo, ſiue ſella ſub baldachino: equum freno ducent primùm maiores principes, deinde alij inferiores: ſellam humeris etiam à principio principes & alij, vt in proceſſione coronationis diximus, portabunt: poſt Pontificem cubicularij duo ſecreti, et inter eos Diaconus rotæ, qui ſeruit de mitra cum habitibus ſuis ſequuntur: inde duo medici cum ſecretario Papæ, ſi non eſt prælatus. Conſueuit inter hos equitare Eleemóſinarius Papæ: & aliquando cum videt preſſuram circa Pontificem, ſpargere pecunias: deinde ſeruiens armorum firmatus omnibus armis præter galeam, equitat portans vmbellam crocei rubeiq; coloris, aliorum autem ſeruientium armorum cum ſuis argenteis baculis pars equitat ante crucem, alij ve-

rò diſcurrunt per pompam ſurſum & deorſum, ſtantes & curantes, vt pompa ſuo ordine procedat: parafrenarij cum ſuis martellis, curſores cum virgis & baculis argenteis corcaceis vento ſiue ſtuppa plenis, turbam ſemouentes, & cuſtodes corporis cum baculis ligneis Pōtificis pedites circunſtant: poſt vmbellam ſequuntur prælati cum ſuis cappis amplis, & pileis: primùm Patriarchæ ſi qui adſunt, tunc aſſiſtentes Papæ Oratores, prælati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij, Abbates: poſtremò curiales togati mixtim, vt placet, pompam claudunt.

ORDO CVM PAPA ÆQVITAT ad aliquam Eccleſiam Religionis gratia, ſiue ad alium locum, & non in Pontificalibus. Cap. II.

VAliſarij & familiares Cardinalium et prælatorum in breuibus præcedunt, valiſarij Papæ, ſcutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, & attinentibus Cardinalium: aliqui equi albi phalerati ſine ſeſſoribus cum magiſtro ſtabuli: poſt eos procuratores Regum & principum, & fiſcales duo, Forerij cum puluinaribus aureis & tapeto, vt ſuper his genuflectat Pontifex in oratione: & hoc ſi vadit ad aliquam Eccleſiam ad orandū, aliter Forerij non vadunt in ordine. Secretarij & aduocati mixtim, cubicularij & oēs cū ſuis cappu-

tijs

tijs ſuper humerum ſiniſtrũ: Acoluthi, clerici cameræ cum oratoribus non prælatis: & Senatore. Subdiaconi cum cruce & magiſtris oſtiarijs: poſt crucem ſecundùm antiquum & debitum morem ipſe Pontifex debet procedere equo vel ſella vectus, ſi non habet ſtolam & mitram, & tunc habebit ſtolam ſuper rochettum longam ſuccinctam, & deſuper capputium paruum rubri coloris ſecũdùm debitum ordinem: quia ſupra rochettum ſemper Papa vtitur colore rubro, præterquam à ſabbato ſancto ad Octauam paſchæ. Hodiè tamen, quia factitauit Sixtus quartus, vtitur plerunque albo capputio contra maiorum normam: & deinde ſi eſt frigus vel tempus pluuioſum, mantum rubrum apertum à parte anteriori, & pileum in capite purpureum cum aureo limbo in extremitatibus. Deinde ſequi debent Cardinales, Epiſcopi præsbiteri, Diaconi. Sed tempore Sixti & poſt crucem, quanuis incongruè Cardinales præcedebant, Diaconi, Præsbiteri, Epiſcopi, et duo antiquiores Diaconi aſſiſtunt: cuſtodes corporis armati ante crucem inſtructa acie incedunt, poſt Pontificem mox ſequuntur duo ſecreti cubicularij cum ſecretario, ſi non eſt prælatus, & duo medici. Decanus rotæ non adeſt, quia Pontifex non habet mitram. Cardinales cum ſequuntur, primò erunt Epiſcopi, tum præsbiteri, demum diaconi om̃es, quia nõ aſſiſtunt Pontifici cum non habet mitram: ſequuntur deinde aſſiſtentes prẹlati, oratores prælati, Ar

chiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, abbates, & alij curiales togati mixtim.

QVANDO CARDINALES DEbent præcedere Pontificem, & quando ſequi. Cap. III.

SEd conſiderandum eſt, vtrum in hac profectione condecentius Domini Cardinales præcedãt an ſequantur Pontificem. Bonæ memoriæ Dominus Franciſcus Cardinalis Mantuanus, meo iudicio, huius nouę conſuetudinis autor, dicere ſolebat Cardinales ſemper debere præcedere Pontificem, quando Pontifex habet ſtolam. Sed (cum venia dictum ſit) hæc non eſt bona ratio, quia & ita ſemper vidi ſeruari à Pio ſecundo, cui per quatuor annos ad minus in ſuo Pontificatu deſeruiui, quẽ etiam per agros & nemora peragrantem cum ſtola ſemper conſpeximus. Et Paulus cum per vrbem vehebatur etiam lectica clauſus, nunquam erat ſine ſtola: & in matutinis certè maioris hebdomadæ Pontifex exit ad capellam cum ſtola & manto, & quia ſine mitra Cardinales ſequuntur, non autem præcedunt. Ego autem arbitror Cardinalem Mantuanum, quia vt ſecundus Diaconus aſſiſtebat Pontifici, ſauiſſe huic opinioni, ne unquam abeſſet à latere Pontificis: Ceterum vt in proceſſionibus, quando prẹlatus eſt indutus ſericis veſtibus, canonici ſui prẹcedunt, quando autẽ prophanis

phanis & quotidianis, ſubſequuntur, ita & Cardinales Pontificem mitratum præcedunt, ſine mitra ſequuntur. Neque vnquam Pontifici ſine mitra exiſtenti fit à Cardinalibus reuerentia publica, & aſſiſtentia à Diaconis. De his tamen ſtatuet ſummus Pontifex, prout ſibi placebit. Nos nè antiquæ & congruæ cæremoniæ omnino pereāt, hæc pauca diximus.

DE ITINERATIONE PAPÆ quando ad alias vrbes ſiue alia loca vult ſe transferre. Cap. IIII.

Pontifex cum ad alia loca vult tranſmigrare, primùm re cum ſacro collegio communicata, deleget aliquos ex Dominis Cardinalibus, qui itineris ſui ſint comites & ad minus tres: ex quibus duo ſint Diaconi, alius Epiſcopus ſiue præsbiter: et ſi non adeſſent tot Diaconi, poterit vnus eſſe præsbiter pro illo Diacono. Alij Cardinales præire vel ſequi poterunt, vel remanere, ſi breui Papa eſt rediturus, prout eis videbitur. Sed honeſtum eſt quod aliqui præcedant, ſi Papa eſt ingreſſurus aliquam ciuitatem, in ſignum, ne videatur ita ſolus: & vt honorent ingreſſum, præmittentur commiſſarij qui curent hoſpitia pro Pontifice & ſua familia, pro Cardinalibus & alijs Pontificem deducentibus: & iſti habebunt nomina omnium in volu

mine

mine ſiue in rotulo, vt ſciant pro quibus debeant prouidere. Pontifex cum ſuo capputio & ſtola ad collum mãtello rubro, et galero ex crameſina equi tabit, ſiue portabitur in ſella. Et antequam diſcedat è camera ſua, dicet has orationes.

In uiam pacis, ſalutis & proſperitatis dirigat Dominus greſſus noſtros, & angelus ſuus bonus comitetur nos ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis, vt cum ſalute & gaudio eamus, & reuertamur ad propria. *Poſtea dicitur totus Pſalmus*: Benedictus Dominus Deus Iſrael, *cum* Gloria Patri. *&*, Sicut erat. *Poſtea reincipitur tota antiphona*: In viam pacis &c. *Deinde ſequitur* Kirie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kirie eleiſon, Pater noſter, Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. ℣. Eſto nobis Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. ℣. Nihil proficiat inimicus in nobis. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis. ℣. Vtinam dirigantur viæ noſtræ. ℟. Ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas in viã pacis. ℣. Domine exau di orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Actiones noſtras quæſumus Domine aſpi rando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur.

Omnipotens

Omnipotēs ſempiterne Deus, dirige actus noſtros in beneplacito tuo, vt in nomine dilecti filij tui mereamur bonis operibus abundare. Deus qui filios Iſrael per maris mediū ſicco veſtigio ire feciſti, quique tribus Magis iter ad te ſtella duce monſtraſti: tribue nobis quæſumus iter proſperum, tempusq; trāquillum, vt Angelo ſancto tuo comite, ad eū quò pergimus locum, ac demum ad æternæ fęlicitatis portum feliciter peruenire mereamur. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Deinde ingredietur iter ſuum. Ante Pontificē ſemper præferetur crux per Subdiaconum Apoſtolicum, & poſt crucem portabitur corpus Chriſti ſuper equum album cum campanella: ante equum præibit clericus capellæ cum laterna cum lumine, & poſt Sacriſta cum ferula. Et iſti ſemper erunt inter Papam & crucem.

ORDO INTRANDI ALIQVAM vrbem in Pontificalibus. Cap. V.

CVm autem Pontifex voluerit intrare aliquam inſignē vrbem, firmabit ſe in aliqua Eccleſia, vel domo extra portam ciuitatis, & ibi capiet pluuiale & mitram, & interim omnia parabuntur quæ portantur in pompa, quando Pontifex equitat in Pontificalibus ſcilicet vexilla parua

ua & magna, & cum illis vexilla ciuitatis, in quã intrat: equi phalerati, pilei quatuor, equus cum ſcala, vmbella, & reliqua, baldachinum pro ſacramento & pro Papa ciues inuenient. Erit etiã paratus clerus vrbis illius cum crucibus & reliquijs Sanctorum extra portam ciuitatis, & pueri etiam obuiabũt pedites cum ramis oliuarum, vel aliarum arborum, et cum armis Papæ, clamantes: Viuat Papa. *Pontifex cum ſua curia equitabit eo ordine quo ſuperius diximus, cum equitat in Pontificalibus: hoc addito, quod ſarcinæ Pontificis præcedent omnes equos. Et clerus paratus cum ſua proceſſione ibit immediatè ante crucem Papę. Si autem aliqui Cardinales exeuntes de ciuitate obuiabunt Pontifici, poſtquam habuerit mitram & pluuiale, aduertat ille qui ducit equum cũ ſcala Papæ, & ſtatim præcedat, & deponit ſcalam ad dextram partem Papæ. Cardinales autem deſcendant ex equis ſuis remotè, & accedant reuerenter ad Papam, & primò oſculentur ei pedem & manum: deinde per ſcalam aſcendant & oſculentur faciem: poſtea aſcendant ſuos equos, & vadant in ſuo ordine. Hoc ſeruatum legimus apud maiores noſtros. Et quia videtur in ſe habere grauitatem & maieſtatem, quanquam in vſu non viderimus, placuit his addere. Cùm Pontifex erit propè portam ciuitatis, prælatus illius accedet ad Pontificem debitis reuerentijs, & offert illi crucē oſculandam, quam Pontifex reuerenter cum mi-*

tra tamen oſculabitur: non enim commodè poterit ei abſtrahi & imponi mitra equeſtri ab equeſtribus. Si tamen placuerit & mitram deponere, non erit inconueniens. Deinde prelatus incipiet Antiphonam: Ecce ſacerdos magnus, &c. *Et aliam,* Dum eſſet ſummus Pontifex. *Et ibit cũ clero ad locum ſuum ante crucem in porta. Princeps ciuitatis etiamſi eſſet rex, ducit equum Pontificis freno, vel ſi Pontifex vehitur ſella, ſubit ſellam cum ſuis proceribus dignioribus per aliquot paſſus: deinde iubente Pontifice alij ſuccedunt ei, & ille aſcendit equum, & equitat ſuo ordine. Si verò ciuitas non ſit ſub principe, ſed libera, tunc ſummi magiſtratus ducunt equum freno, vel ſubeunt ſellam à principio, & mox mutantur, & alij nobiles ciues ſuccedunt: ſed poſt Magiſtratus vadunt circa Pontificem pedites, alij autem portant baldachinum ſupra Pontificem, alij ſupra Sacramentum. Cum Pontifex peruenerit ad portam Eccleſiæ principalis, prælatus offert ei aſperſorium cum aqua benedicta, & Pontifex aſpergit ſeipſum & circunſtantes: deinde imponit incenſum in thuribulo, & per prælatum incenſatur. Si autem Pontifex deſcenderit ex equo antequam intret Eccleſiam, & ſi Diaconi Cardinales erunt prope ipſum, antiquior de manu prælati accipiet aſperſorium & porriget Pontifici, & miniſtrabit nauicellam cum Pontifex ponet incenſum, & clerus cantabit:* Te Deum laudamus. *Cum peruentum*

fuerit

fuerit ad altare, genuflectet Pontifex ad orandum ante altare ſuper faldiſtorium, quouſque fuerit finitum: Te Deum laudamus. *Et prælatus Eccleſiæ dicet ſuper eum verſiculos & orationes, prout diximus in noſtro Pontificali in receptione Pontificis. Quibus dictis Pontifex ſurgit, aſcendit ad altare, & ſolenniter benedicit populo, dicens* Sit nomen Domini Benedictum, &c. *& mox vnus de Diaconis pronunciat indulgentias prout Pontifici placebit. Inde eodem ordine Pontifex deducitur ad ſuum hoſpitium, & alij diuertunt ad ſua. In exitu autem ciuitatis, ſi Papa voluerit proficiſci in habitu Pontificali cum pluuiali & mitra, ſeruabitur idem ordo, vt in introitu, præterquam de proceſſione cleri, de vexillis, de vmbella, de baldachinis: quæ non aderunt. Et Pontifex extra portam intrabit aliquam Eccleſiam, & deponit mitram & pluuiale, & induet mantum rubrum & galerum ex crameſino, et procedet, vt ſuperius dictum eſt itinerando cum ſuis tribus Cardinalibus. Quod ſi Pontifex noluerit vti Pontificalibus, tunc poterit equitare per ciuitatem ordine, quo diximus ſuperius, cum equitat non in Pontificalibus ad aliquam eccleſiam religionis gratia, niſi quod ſacramentum corporis Chriſti, ſemper aderit, & forerij cum puluinaribus non aderunt: extra ciuitatē cum ſibi videbitur, dimittet Cardinales, & alios, qui honoris cauſa ſuam Sanctitatē deduxerint, et retinebit eos, qui ſecum ſunt profecturi.*

QVID

QVID AGENDVM, SI CVM PAPA adeſſet vnus Diaconus tantùm cum vno Epiſcopo, vel Præsbitero Cardinali. Cap. VI.

ET quia in huiuſmodi itinerationibus ſæpè accidit quod apud Pontificem ſunt pauci Cardinales, ſi hoc vel aliquo tempore accideret, quod in aliqua ſolennitate dum Pontifex exit ad Eccleſiam in Pontificalibus, non eſſet præſens niſi vnus Diaconus & vnus Epiſcopus tantùm, Cardinalis Epiſcopus iret à dextris, & Diaconus à ſiniſtris Papę, et ſic ſederent in aſſiſtentia Papæ: Diaconus tamen ſemper imponeret & extraheret mitram, adiuuante Epiſcopo. Si verò adeſſet aliquis pręsbiter Cardinalis cum vno Diacono, tunc Diaconus iret, & ſederet à dextris ſemper, & ſimiliter imponeret & extraheret mitram Pontifici. In incēſatione autem & pace, pręsbiter Cardinalis (ſi adeſt) id faciet, quamuis ſit aſſiſtens, ſi non ſit alius pręsbiter: ſi non aderit, faciet vnus Epiſcopus Cardinalis: & ſi non aderit Epiſcopus, faciet Diaconus, tam in miſſis quàm in veſperis, tam parato Pontifice in Pontificalibus, quàm non parato. Et ſi nullus aderit Cardinalis, dignior pręlatus incenſabit, & dabit pacem Pontifici.

✠

SECTIO

Sectio Tertiadecima.

DE RECEPTIONE PRINCIPVM, Et primò de receptione Imperatoris venientis ad vrbem peregrinationis gratia. Cap. I.

FEDERICVS *Tertius anno ſalutis ſexageſimo octauo ſupra milleſimum quadringenteſimum, Romam venit religioſe peregrinationis gratia: eumq; Paulus ſecundus Pontifex maximus, ſummis honoribus excepit. Quę igitur in ſuo aduentu maturè & prudenter ordinata ſunt atque ſeruata, quoniam omnibus interfui, ex officio hic annotabo, & vt poſteri his vti (ſi voluerint) facilè poſſint, adnectam.*

Vt primum igitur Pontifici nunciatum eſt Cæſarem in Italiam aduentaſſe, Romam via flaminia petiturum, iuſſit Prouinciarum Eccleſię Romanę prefectos, per quas iter facturus erat Cęſar, vt venienti honoris cauſa obuiam iret Pontificis nomine ad fines Prouincię, illumq; cum omni ſuo comitatu publicis ſumptibus magnificè exciperent, & honores ei omnes impēderent: iuberentq; per ciuitates omnes, quà eſſet tranſiturus clerum

in

in porta obuiam exire cum crucibus, & deducere ad Eccleſiam cum Antiphonis, Verſiculis, & orationibus, vt in Pontificali habetur. Deinde vt Eccleſiæ agrum Cæſarem intraſſe cognouit, nobiles quoſdam ex ordine equeſtri præmiſit, qui Cæſari obuiam eant, gratulantes Pontificis nomine proſperum eius aduentum, ei omnia Pontificis officia pollicentes. Poſt hos ſunt miſſi duo ſacri palatij cauſarum Auditores, qui Spoleti, & duo deinde Archiepiſcopi cum duobus Epiſcopis ex aſſiſtentibus Papæ, qui Marini Cæſari ſe exhibuerũt. Deſignauit præterea Pontifex duos Apoſtolicæ ſedis Legatos, Guillelmum Epiſcopum Hoſtienſem Rotomagenſem, & Franciſcum Sancti Euſtachij Diaconum Senenſem, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, datis mandatis, vt duorum dierum itinere Cæſari obuiam irent. Sed Legati cum obuiam fiunt Imperatori, deſcendunt ex equis cum ex propinquo eum manifeſtè videant, & ſuæ maieſtati reuerentiam faciunt, ſiue deſcenderit, ſiue in equo manſerit: conſueuit tamen & ipſe deſcendentibus Legatis deſcendere. Die autem quo vrbem intrauit, hoc ordine exceptus eſt, primi obuiam iere ad tertium lapidem, Vicecamerarius, Præfectus, Senator, Conſeruatores, Cancellarij vrbis, omnes cum habitu ſuæ dignitatis, & cum his capita Regionum, & alij Magiſtratus vrbani cum ciuibus nobilioribus: quos non multo interuallo ordines curię, & Cancellariæ Officiales Duce Epiſcopo Vr

binate correctore et abbreuiatore literarum Apoſtolicarum ſecuti ſunt. Tertio loco prælati domeſtici Pontificis cum aulicis proceribus, & nobilibus multis ad ſecundum lapidem proceſſere: ſacer deinde Cardinalium ſenatus extra portã ad quingentos paſſus Cæſarem expectabat: cui aduenienti ſuo & Pontificis nomine fœlicem aduentum gratulatus eſt, verba faciente priore Epiſcoporum Cardinalium: Clerus vrbis in ipſa porta cum crucibus & reliquijs, vt Cæſarem exciperet, iuſſus erat. Hoc igitur ordine, quamuis propter ſerum introitum omnino ſeruari non potuit, vrbem ingreſſus eſt. Primò procedebant mixtæ Cardinalium familiæ cum militibus Cæſaris, tum familiares Pontificis laici cum familiaribus Imperatoris: inde nobiles & barones, tum conſeruatores cum Officialibus vrbis: deinde oratores Principum & Regum non prælati: poſtremò Senator & præfectus vrbis cum ſuis ornamentis: armiger Cæſaris cum enſe nudo inter illos & Cæſarem ſolus equitabat. Sequebatur Cæſar ſub baldachino medius inter duos ſeniores Epiſcopos Cardinales: cui in porta Vicarius Papæ, qui clero vrbis preeſt, paratus in Pontificalibus, crucem exoſculandam porrigere debet. Et clerus cantat, Ecce mitto Angelum meum. *Et clerus ſupplicabundus præcedit immediatè ante præfectum & Senatorem. Imperatorem ſequuntur Cardinales per ordinẽ, Epiſcopi, præsbiteri & Diaconi, officiales: & nobiliores*

biliores ciues ducunt equum Cæſaris freno, & baldachinum portant : poſt Cardinales ſequebantur prælati Cæſaris cum prelatis oratoribus, & demũ alij Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij, Abbates, & alij curiales togati. Ex itinere duo presbiteri & duo Diaconi Cardinales diuertentes ad Põtificem preuenerunt, qui cũ illis & nonnullis alijs prelatis atque aulicis ſuis cum pluuiali & mitra deſcendit ad Eccleſiam. S. Petri, vbi in capella maiori in ſede eminenti ſedens Ceſarem expectabat. Ceſar ordine quo diximus, ad gradus baſilicæ peruenit: vbi equo deſcendens, à Cardinalibus & alijs ad confeſſionem. B. Petri deductus eſt: vbi paratum faldiſtorium erat, ſuper quod procumbens aliquantulum orauit. Interim Cardinales omnes ad Pontificem aſcendentes in locis ſuis ſederunt, & duo præsbiteri & Diaconi qui prauenerant, Cæſarem apud faldiſtorium orantem expectantes, illum finita oratione deduxerunt ad Pontificem: qui vt Pontificem vidit, genu terram tangens illum veneratus eſt, & accedens propius idem fecit: aſcendẽs deinde ad ſoliũ in terram pronus Pontificis pedes oſculatus eſt, deinde manum. Pontifex benignè illum ſuſcipiens, atque à terra eleuans ad oſculum oris recepit, & aſſurgens eum modeſtè amplexatus eſt, moxque iuſſit eum ſedere in ſede pro eo honorificè præparata inter ſolium Pontificis, & ſedilia Epiſcoporum Cardinalium: tunc excepit prælatos & proceres Cæſaris ad pe-

dis oſculum: deinde à duobus Diaconis Cardinalibus deductus Cæſar ad altare maius, ibi ſuper paratum ſibi faldiſtorium diutius genuflexus orauit. Interim chorus cantauit Antiphonam: Elegit eũ Dominus, & excelſum fecit illum prę regibus terræ. ℣. Glorificauit illum in conſpectu Regum. ℟. Et non confundetur. *Surgens deinde Pontifex ſine mitra dixit* Pater noſter, Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo. ℣. Deus iudicium tuum Regi da. ℟. Et iuſtitiam tuam filio regis. ℣. Saluum fac Domine ſeruum tuum Fridericum Imperatorem noſtrum. ℟. Deus meus ſperantẽ in te. ℣. Mitte ei Domine auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuere eũ. ℣. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis nõ apponat nocere ei. ℣. Fiat pax in virtute tua. ℟. Et abũdantia in turribus tuis. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus qui beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cœleſtis, animas ligandi atque ſoluendi Pontificium tradidiſti: concede vt interceſsionis eius auxilio famulus hic tuus Fridericus Imperator noſter à nexibus peccatorum ſuorum liberetur.

Prætende quæſumus famulo tuo. N. Imperatori noſtro dextram cęleſtis auxilij, vt te to

to

tō corde perquirat, & quæ dignè & humiliter poſtulat, aſſequi mereatur.

Omnipotens ſempiterne Deus Chriſtiani Imperij protector & conſeruator, da ſeruo tuo. N. Imperatori noſtro virtutis inuictæ triumphum, vt ad noſtram, & Eccleſiæ tuæ Sanctæ, atque fidelium omnium vnitatem & pacem, ſubditas illi facias vniuerſas barbaras nationes. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Poſthæc Pontifex de ſolio deſcendit, & Cæſarem iterum amplexatus manu ſiniſtra illū tenens, pariter palatium Apoſtolicum aſcenderunt: qui in ſacellum Sancti Nicolai ingreſſi aliquantulum cōſederunt, & familiariter confabulati ſunt. Deinde Pontifex Cæſarem ad cubiculum illi paratum dimiſit: iuſſitq; Cardinales complures illum deducere, ipſe verò cum ſuis per aliam ſacelli portam ad cameram ſuam profectus eſt.

Dum Cæſar Romæ fuit, ſæpe noctu vno vel altero famulo ſociatus clam & indicto tempore ad Pontificis cubiculum acceſſit: cui Pontifex obuiā exiuit cùm primùm id potuit reſcire, & diſcedentem ipſe deduxit vſque ad ſecundam & tertiā aulam: & aliquando ipſe Pontifex inexpectatus ad Cæſaris cubiculum cum paucis venit, illumq; quātùm potuit honorauit, cum ſumma tamen grauitate & maieſtate & in Eccleſia, & in via. In Eccleſia orante Pontifice ſuper faldiſtorio ſibi para-

to ante altare, vt ſit, Imperator ſuper aliud ſaldiſtorium orabat à ſiniſtris poſitum, coopertum purpureo ornamento cum puluinari etiam purpureo, & paruo ſcabello viridi etiam purpureo: ſedes Cęſaris cum ſuo reclinatorio ſiue poſtergali ſita erat inter ſedem Pontificis & ſedilia Cardinalium, in formam ſedis Pontificalis, ſed non tantæ altitudinis neque latitudinis: cooperta erat panno ſericeo viridis coloris: & ſcabellum paruum habebat viride, ſuper quod pedes tenebat Imperator: altitudo ipſius ſedis ita erat inſtituta in capella Apoſtolica, vt non altior eſſet locus vbi ſederet Imperator, quàm vbi Pontifex teneret pedes: & item ſcabellum Cæſaris æquale erat ſedibus Cardinalium. Cum incenſabatur Pontifex per Cardinalem aſſiſtentem, mox incenſabatur Imperator per primũ ex prælatis aſſiſtentibus Pontifici: cum Pontifex pacem accipiebat ab aſſiſtente Cardinali, primò dabat pacem Imperatori, poſtea Diaconis aſſiſtentibus. Inter eundum ſemper manu ſiniſtra illius dextram tenebat: volebatq; vt æquali ſemper gradu incederet, quamuis modeſtè ſemper Cæſar reluctaretur. In diſceſſu mandauit Pontifex, quod itidem vt in introitu honoraretur: ſed ille ſummo mane cum paucis è ſuis conſcenſo equo antè receſſit, quàm Cardinales conſueuiſſent; pauci eius feſtinationem ſunt aſſecuti. Donauit Pontifex, Cæſarem pluribus muneribus, primùm veſte aurea, & equo albo phalerato, cum aliquibus iocalibus,

cum

cum reliquijs Sanctorum admodum precioſis, quorum precium ſupra duum millium aureorum ferebatur.

DE RECEPTIONE REGIS VENIENTIS AD VRBEM. Cap. II.

CVm Pontifici nunciatum erit Regem quempiam Romam venturum, mandet Rectori Prouinciæ, qua illc erit primùm tranſiturus, vt venienti Regi ad fines agri Eccleſiæ obuiam vadat, illum Pontificis nomine benignè ſuſcipiat, honoret, & per totam ſuam Prouinciam deducat, alatq; cum omni ſua familia publicis ſumptibus. Cùm ciuitates & inſignia oppida intrabit, occurrat ei clerus cum ſupplicatione & baldachino, cãtantes himnos, Antiphonas, Verſiculos, & orationes, vt in libro Pontificali habetur, & mittat quàm primùm numerum equitum, qui ſunt cum Rege, et qualitatem comitum eius ad Pontificem: mittantur deinde ad tres dietas duo prælati, qui occurrant Regi Pontificis nomine, & deinde quatuor alij ad duas: demum per quindecim aut ſexdecim milliaria mittantur duo ex præsbiteris ſiue Diaconis Cardinalibus Legati obuiam, qui Regem ad vrbem deducant. Ordinentur qui in toto itinere, dum erit in terris Eccleſiæ, faciant expenſas Regi. In die introitus Vicecamerarius ſiue gubernator vrbis cum præfecto, Senatore, Conſeruatoribus,

bus, Cancellariis, capitibus regionum, & aliis Officialibus & nobilibus ciuibus primi exibunt obuiam ad ſecundum aut tertium lapidem. Ad primum lapidem occurret Regi familia Pontificis cũ omnibus ordinibus & officialibus curiæ: ſacer ſenatus Cardinaliũ in porta obuiabit Regi, et per priorem Epiſcoporum Cardinalium fient verba cõgratulatoria nomine Pontificis & collegii, & omnes Cardinales tangent manum Regi, & oſculabuntur genam: deinde hoc ordine intrabunt vrbem. Primò præcedunt familiæ Dominorum Cardinalium, & curialium mixtim, familia deinde Pontificis cum officialibus curiæ ſecularis: videlicet ſcriptoribus Apoſtolicis abbreuiatoribus & huiuſmodi: Et cum familia Regis, Barones, Nobiles, & conſeruatores, Oratores Principum, & regum non prelati, præfectus vrbis, & Senator. Si quis princeps aut magnus nobilis erit cum Rege, locetur inter oratores laicos, vel cum Senatore aut præfecto pro dignitate ſua. Nota tamen, quod orator Imperatoris ſemper præcedit ſenatorem. Sequentur deinde ſeruientes armorum cum ſuis baculis argenteis, quorum aliqui ſemper diſcurrent, curantes vt alii præcedant ſecundùm datum ordinem. Deinde ſacrum collegium Cardinalium, Epiſcopi, præsbiteri, Diaconi. Rex verò erit medius inter duos ſeniores Diaconos in vltimo loco: poſt Regem erunt immediatè duo aut tres cubicularii ſiue Secretarii ſui: deinde Oratores, prælati, Archi-

epiſcopi,

epiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, abbates: et ſi quis, prælatus erit cum Rege erit inter prælatos oratores. Prælati ex familia Papæ in huiuſmodi actibus, quando collegium eſt præſens, non præponuntur alijs, quia collegium eſt ibi tunc nomine ſuo et Pontificis, ſed ſtabunt in loco ſuæ promotionis. Clerus vrbis cũ Vicario occurret Regi ad gradus Baſilicæ Sancti Petri: & ibi Regi ex equo deſcendenti Vicarius offeret Crucem oſculandam. Et tũc præcedent cãtantes Antiphonam, Ecce ego mitto angelum meum, &c. *Et alios himnos: & ſic deducetur ad altare maius ordine quo venerat: vbi ſuper ſaldiſtorium ſibi paratum orabit genuflexus. Interim chorus cantabit reſponſorium,* Poſui adiutorium ſuper potentem, Et exaltaui electum de plebe mea. ℣. Inueni Dauid ſeruũ meum: oleo ſancto meo vnxi eum. ℟. Et exaltaui &c. *Item aliud,* Tua eſt potentia, tuum regnum Domine: tu es ſuper omnes gentes: Da pacẽ Domine in diebus noſtris. ℣. Creator omnium Deus terribilis & fortis, iuſtus, & miſericors. ℟. Da pacem &c. *Finito reſponſorio, Rege adhuc proſtrato permanente, prior Cardinalium dicit Verſus & orationes infraſcriptas ſupra Regem, ſtans in cornu dextro altaris, vbi dicitur Euangelium,* Pater noſter. ℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo. ℣. Deus iudicium tuum Regi da. ℟. Et iuſtitiam tuam filio Regis. ℣. Saluum fac

Domine

Domine.N.Regem.℟.Deus meus ſperantem in te. ℣. Mitte ei auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuere eum. ℣. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis nō apponat nocere ei. ℣. Domine exaudi orationē meā. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Deus, cui omnis poteſtas famulatur, da huic famulo tuo. N. Regi proſperum ſuæ dignitatis effectum, in quo te ſemper timeat, tibiq́; iugiter placere contendat. Deus qui beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cœleſtis, animas ligandi atque ſoluendi Pontificium tradidiſti, concede vt interceſsionis eius auxilio famulus hic tuus.N.Rex à nexibus peccatorum liberetur. Prætende Domine.N.Regi famulo tuo dextram cœleſtis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè & humiliter poſtulat, aſſequi mereatur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Surgat Rex ab oratione, & deducatur à Cardinalibus ad aliquem locum ſibi præparatum ad hoc & ibi eum dimittant cum duobus vltimis presbiteris, & totidem vltimis Diaconis Cardinalibus, alij omnes aſcendant ad Pontificem: qui paratus cum pluuiali & mitra precioſis, exit ad publicū conſiſtorium in prima aula Regali ornatum. Cum omnes ſederint, facta à Cardinalibus conſueta reuerentia.

uerentia . duo antiquiores Diaconi ibunt ad Regem cum ſex aut octo prælatis acceptis à ſolio Põtificis: & illi duo iuniores ibunt ad conſiſtorium, & facta reuerentia Sanctiſſimo Domino noſtro, ſedebunt in loco ſuo: & mox deducetur Rex ad Pontificem à quatuor Cardinalibus in hunc modum. Primò precedent familiares Regis, tum quatuor ſeruientes armorum, & poſt eos miniſter cæremoniarum, inde duo presbiteri Cardinales, deinde Rex medius inter duos antiquiores Diaconos, & poſt eum ſex aut octo prælati prædicti. Rex tertiò genufle ctet in conſpectu Pontificis: duo præsbiteri Cardinales precedentes facient reuerentiam Pontifici, & expectabunt ibi ſtantes ante Pontificem: deinde aſcendet primus Diaconus, & poſt eũ Rex: qui genuflexus oſculatur pedem Sanctiſſimi Domini noſtri. Pontifex porrigit ei manum, quam poſtquam fuerit oſculatus, leuet eum, & recipiat ad oſculum oris. Interim aſcendet & alius Diaconus his peractis, & aliquibus verbis gratulatorijs & gratias agentibus per Pontificem & Regem dictis, deducitur Rex à Diaconis ad ſedendum poſt primum Epiſcopum Cardinalem, & ipſi reuertuntur ad ſedendum ad locum ſuum. Et tunc ſi Pontifici placet, proponũtur ab aduocatis aliquæ cauſæ: quibus finitis ſurgunt omnes, & Rex accedit ad Pontificem cum Cardinalibus, & eius familia oſculatur pedes Pontificis. Deinde Pontifex cum omnibus reuertitur ad camerã, & mittit aliquos

Cardinales,

Cardinales, qui deducant Regem ad cameram ſuam.

Et nota, quòd ſecundùm quod legi in pluribus libris cæremoniarum, Rex in prima die aduentus ſui non debet ſeruire Pontifici in aliquo actu, neq; in ferenda cauda, neque in menſa ſi ſecum prande ret, neq; in aliqua re In alijs autem diebus porta bit caudam pluuialis, dabit aquam manibus, ſiue in Miſſa, ſiue in menſa, & in conuiuio portabit primum ferculum, & in collatione primum potum, & huiuſmodi: ſedebit autem vbicunque erit in publico, aut in ſecreto cum Cardinalibus poſt primum Cardinalem ſuper cuſſinum aureum, ſiue purpureum, & in loco ſuo incenſabitur, & capiet pacem per eundem, vt alij Cardinales.

Pontifex donabit Regem aliquibus muneribus deuotis & precioſis, veſte aurea, & equo phalerato, ſicut fecit Sixtus quartus Chriſtigeruo Regi Daciæ, & Ferdinando Regi Siciliæ: qui Romam venerunt tempore Iubilei, anno milleſimo quadringenteſimo vigeſimo quinto.

In diſceſſu ſociabitur Rex à Cardinalibus vſq; ad portam ciuitatis. Si Rex veniet ad vrbem ob aliam cauſam, quàm peregrinationis poſſent omitti omnia, quæ fiunt in Eccleſia Sancti Petri. Et ſine ſupplicatione cleri deduceretur à Cardinalibus ad locum deſtinatum, & inde ad conſiſtorium publicum, vt dictum eſt. Si verò Pontifex non eſſet Romæ, neque in terris ſuis, quando Rex aliquis

ad eum veniet, tunc neque per tot dietas mitteret ante eum, neque faceret ei expenſas: in ingreſſu autem honoraretur, & reciperetur in conſiſtorio publico, vt ſuperius dictum eſt.

DE RECEPTIONE REGINÆ. Cap. III.

SI aliqua regina venerit Romam, honoraretur, & in eius aduentu omnia ſeruarentur, quæ dicta ſunt de Rege in omnibus & per omnia, & in Ecclesia dicuntur, quæ inferius ponemus: ſed non recipietur à Pontifice ad oſculum oris, ſed ad pedes et manus: neque poneretur ad ſedendum inter Cardinales, verùm ſalutato Pontifice poſt oſculum pedis & manus Papa ſurgeret, & rediret ad cameram ſuam; & illa dimitteretur cum aliquibus Cardinalibus ad locum ſibi paratum. Quod tamen ſeruatum non fuit in Regina Daciæ tempore Sixti quarti, & Innocentij octaui. non enim recepta fuit in conſiſtorio ſed à collegio deducta ad domum ſuæ habitationis. In Eccleſia fieret ei ſuggeſtus ornatus extra & propè capellam, vbi cũ ſuis ancillis poſſet ſtare, & audire Miſſam, & cũ Diaconus thuris ſuffitu excipit Cardinales: Reginam acoluthus vnus eodem modo excipiat: ſimiliter, cum datur pax Cardinalibus: Subdiaconus qui ſeruit in Miſſa, portet pacem argenteam, ſiue aureã oſculandam Reginæ. Neque illa ſeruit in aliquo

Pontifici,

Pontifici, nec debet eſſe aliquo modo in conuiuio cum Pontifice. In porta igitur Eccleſiæ Sancti Petri, ſuper gradus occurrit ei clerus cum ſupplicatione indicta, & prælatus offert ei crucem oſculandam: & chorus cantat Reſponſorium: Iſta eſt ſpecioſa inter filias Ieruſalem: Sicut vidiſtis eam plenam charitate, & dilectione in cubilibus,& in hortis aromatũ. ℣. Iſta eſt ſpecioſa, quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens. Sicut vidiſtis.&c.Gloria patri.&c. Sicut vidiſtis &c.*Deinde cantando*: Te Deum laudamus. *perueniunt ad altare maius: vbi Regina ſuper faldistorium orat. Interim prælatus ſtans apud altare dicit ſuper eam verſiculos, & orationem videlicet.* ℣. Saluam fac ancillam tuam Domine. ℟.Deus meus ſperantem in te. ℣.Mitte ei auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuere eam. ℣.Nihil proficiat inimicus in ea. ℟. Et filius iniquitatis nõ apponat nocere ei. ℣.Fiat pax in virtute tua. ℟. Et abundantia in turribus tuis. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Deus,cuius prouidẽtia in ſua diſpoſitione non fallitur, ineffabilem clementiã tuã ſupplices exoramus,vt ſicut Heſter Reginã, Iſraeliticæ plebis cauſa ſalutis ad Regis Aſſueri thalamũ, regniq; ſui conſortium tranſire feciſti:

ciſti: ita hanc famulam tuam Chriſtianæ plebis ſalutis gratia: ad gratiam tuam tranſire facias: vt tibi ſuper omnia iugiter placere deſideret, & te inſpirante: quę tibi placita ſunt toto corde perficiat, & dextera tuæ potentię illam ſemper hic & vbiq; circundet: Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

DE RECEPTIONE PRIMOGENITI REGIS. Cap. IIII.

Primogenitus Regis, quia eſt hæres regni, & futurus Rex, ſi ſuperſtes erit, honoratur eiſdē ferè cæremonijs in ſuo aduentu: ſicut de Rege diximus: pauca mutabuntur. Non mittentur obuiā per tot dies prælati: neque mittentur Legati Cardinales, ſed per vnum, aut duos dies mittentur ēt aliqui prȩlati, & collegium obuiabit in porta vrbis, deſcendet ad palatium Apoſtolicum: & ducetur ſuo tempore à duobus Diaconis ad Pontificem ad publicum conſiſtorium, & poſt receptionem ad oſculum, ſedebit poſt primum prȩsbiterum Cardinalem: & non poſt primum Epiſcopum: vt ſit aliqua differentia inter patrem & filium. Si venerit Romam cauſa deuotionis poſſet recipi in Eccleſia Sancti Petri ſicut de Rege diximus, ſed in orationibus non diceretur .ſ. Rex. *ſed ſimpliciter* famulus tuus. N. *omnia alia ſeruentur, vt ſuperius dictum eſt de Rege. In capella ſedebit vt diximus*

ximus Thure excipietur, & accipiet pacem vt Rex. In receſſu deducetur à collegio Cardinalium vſque ad portam ciuitatis, & ſemper erit medius inter duos Seniores Diaconos Cardinales: vt in vltimo loco tam in veniendo: quàm in redeundo.

DE RECEPTIONE ALICVIVS Principis electoris Imperij, ſiue alterius maximi Principis. Cap. V.

PRincipes electores Romani Imperij digniores habentur alijs principibus præter Reges, ſicut Cardinales alijs prẹlatis ratione electionis. Hi ſeptem numero ſunt, tres Archiepiſcopi, Colonienſis, Maguntinus, & Treuerenſis: tres Principes, Comes Palatinus Rheni. Dux Saxoniẹ, Marchio Brandeburgenſis: ſeptimus additus fuit Rex Bohemiẹ. Colonienſis cancellariẹ Imperiali prẹeſt per Italiam, Maguntinus qui vt Decanus eſt electorum per Germaniam, Treuerenſis per Gallias: & ſingulis illorum ſua prouincia & diœceſi procedit ſecundùm Karoli quarti ſanctionem, Palatinus, qui inter laicos primum locum obtinet, Archidapiſer eſt Imperij, & ad eum pertinet deferre aureum pomum ante Cẹſarem. Dux Saxoniẹ Archimarcſcallus et enſem nudum ante Cẹſarem prẹfert. Brandenburgenſis camerarius Imperij cenſetur, & ante Cẹſarem ſceptrum Imperiale portat.

Et

Et quamuis ille Comes,hic Marchio dicatur : ſunt tamen & Ducatus titulo omnes inſigniti. Nam Palatinus ex Ducibus Bauariæ primus habetur: & Brandenburgenſis Pomeramien. & Stetinenſem Ducatus obtinet. Sed Comitatui & Marchionatui fuit attributa eligendi poteſtas. Hæc voluimus delibaſſe, quæ non facilè alibi legas : vt omnes ſciant quantam autoritatem nomen electoris Imperij ſibi vendicet : quos tam prælatos quàm Principes pari modo honorandos eſſe in eorum aduentu ad curiam cenſeo, niſi in ſedendo, vt poſtea dicemus.

Princeps igitur maximus excipietur, vt agrũ Eccleſiæ Romanæ intrauerit, omni humanitate & honore,vt diximus de Rege: ſed non tanto apparatu,neque clerus ibit obuiam cum proceſſione: mittentur aliqui à Pontifice obuiam per vnũ aut duos dies. In introitu eorum familiæ Cardinalium ſigillatim vnaquæq; per ſe extra portam per quingentos paſſus, vel circa exibunt obuiam Principi, gratulabuntur fœlicem eius aduentum nomine heri ſui, & offerent domum & eius bona. Oratores Principum & Senatus vlterius progredientur, familia Papæ poſt alias familias ibit obuiam Principi, & demum duo Cardinales nomine Pontificis & collegij paulò extra portam Principi occurrẽt, & poſt congratulationem capient eum medium, & ducent ad Pontificem in publicum conſiſtoriũ hoc modo. Præcedent familiæ Cardinalium, &

primùm qui in breuibus ſunt: deinde familia Principis cum ſuis ſarcinis: demum familiares Papæ laici cum nobilibus: poſtremò Oratores non prælati, Princeps deinde medius inter dictos duos Cardinales, & ante eos ſeruientes armorum: poſt verò prelati oratores cum prælatis Papæ: deinde ſi quis prælatus erit cum principe honorabitur pro ſua dignitate, poſtea ſequentur alij prælati ordine ſuo conſueto: deducetur princeps ad palatium, & expectabit in parua capella cum ſua familia, illi duo Cardinales ibunt ad Pontificem, qui paratus ex more exibit ad publicum conſiſtorium paratũ in aula vltima non in prima regia, & facta reuerentia à Cardinalibus proponetur aliqua cauſa ab aduocatis, & cum prima erit finita vel ante, ſi placebit Sanctiſſimo Domino noſtro, quatuor aut ſex prelati ex primis aſſiſtentibus deſcendent à pedibus Pontificis & ibunt ad deducendum principẽ ad conſiſtorium, qui veniet medius inter duos primos Iuniores: & facta reuerentia recipietur à Pontifice ad oſculum pedis, manus, & oris: deinde poſt aliqua verba, quibus & gratias aget, & gratulabitur, ſurget, perq́; clericum ceremoniarũ deducetur ad ſedendum inter duos vltimos Diaconos Cardinales, & proponetur aliqua cauſa, vel finietur propoſita: finito conſiſtorio ſurgent omnes, & princeps cum aliquibus Cardinalibus ibit ad Pontificem, & illo ſtante, & cum Pontifice confabulante poterunt eius familiares oſculari pedes

des Papæ. poſtea Papa reuertetur ad cameram ſuam, & princeps ibit immediatè poſt crucem inter duos iuniores Cardinales, & ſic ſedebit in Eccleſia: & ibi quandocunque erit cum Reuerendiſſimis Cardinalibus. Et cum abſcedet à Papa & ibit ad locum ſibi aſſignatum: debet deduci ab illis duobus Cardinalibus: qui cum deduxerunt ad palatium.

DE RECEPTIONE PRINCIPIS non ita clari. Cap. VI.

PRinceps autem non elector Imperij, ſiue Dux non ita clarus magnus tamen iiſdem ferè cæremonijs honorabitur, ſed non ibunt obuiam ei Cardinales aliqui, neque ſedebit inter Cardinales: verùm poſt omnes Cardinales, & erit medius intrãs inter duos primos prælatos Pontificis, cętera vt ſupra. Et ſi eſſet Dux, aut princeps maioris fortunæ: qui non deberet ſedere in ſedibus Cardinalium, non recipitur in conſiſtorio publico, ſed modo ſupra dicto deducetur ad ſuum hoſpitium.

DE PRINCIPE ELECTORE PRÆlato. Cap. VII.

PRinceps elector Archiepiſcopus uidelicet Maguntinus, Colonienſis, ſiue Treuerenſis quamuis præcedãt laicos electores, cùm vltra ſacram dignitatem etiam ducatus titulo decorentur, tamen familiarius conſueuerunt à Pontifi. tractari in ſedendo: vt audiui. Nam ex eis nemo meis temporibus ad curiam venit Credo tamen quod debeant recipi: vt alij principes electores. Et in ſedendo erit ille Archiepiſcopus elector poſt omnes Cardinales in ſede Diaconorum Cardinalium. Si tamen erit præſens alius ſimilis princeps, quia tunc ipſe non cederet illi: poterunt, ſi erunt plures, ſedere in eodem ſedili, ſecundùm ordinem ipſorum.

DE RECEPTIONE ORATORVM, ſiue Legatorum Regum & Principum, ſeu Rerumpublicarum. Cap. VIII.

PRidie quàm Oratores ſunt ingreſſuri vrbem, debent id ſignificare honeſto modo. Et ſi ipſi Oratores veniunt ad præſtandam obedientiã Summo Pontifici, ſiue ob aliquam rem magni momenti, & ſpectantem ad bonum publicum, tunc Pontificis nomine debet intimari per curſores Cardinalibus

libus & prælatis curię dies & hora introitus illorum oratorum, & per quam portam, & vt mittant familiam ad honorandum. Et nota, quod intimatio huiuſmodi non conſueuit fieri niſi in caſibus prædictis: cùm autem Oratores ob res priuatas ſuorum Dominorum veniunt, non mittuntur familię, ſed priuati amici mittunt. Tempore Sixti cæremoniæ huiuſmodi fuerunt multò laxiores, idq́ue ambitioni & gratiæ datum, non improbandum, ſi res ad priſtinam grauitatem, reducerentur. Die igitur & hora prædicta, familiæ Dominorum Cardinalium ſeparatim exibunt obuiam Oratoribus per medium miliare, vel circa extra vrbem. Si veniũt per portam Sancti Petri, familiæ non tranſcunt domum leproſorum, neq; vllo modo aſcendunt montem: & ſimiliter ſi per portam Sanctæ Mariæ de populo, non tranſcunt pontem Aemilium. Aduenientibus Oratoribus, ille cui commiſſum eſt à Cardinali accedit, & nomine Domini ſui gratulatur fœlicem aduentum Oratorum, & dicit Dominum ſuum miſiſſe familiam ſuam ad honorandum illorum introitum propter reuerentiam, deuotionem, affectionem, ſiue beneuolentiam, ex Domini illius conditione cuius titulos diligenter ſeruare debet, erga quem habet Dominus illorum, & pollicetur, atque offert omnem operam Domini ſui, domum, familiam, & omnia quæ poteſt, quandocunque operam requirent illorum, & habito ab illis reſponſo, recedunt ad partem, dant locum alijs, &

vadunt ad loca ſua, & ſemper honorabiliores remanent cum Oratoribus: familia Papæ debet eis occurrere paulò extra portam, & facta ſalutatione aptantur per clericum cæremoniarum in hunc modum. Primò procedunt familiæ curialium tam Cardinalium, quàm aliorum, qui in breuibus ſunt, deinde ſarcinæ, & familia Oratorum nouorum bini & bini, poſt familiares Papæ Laici, & nobiles, ac barones, ſi qui ſunt: tum ſeruientes armorum cum ſuis baculis argenteis: Inde Oratores, quorum primus erit medius inter duos primos Prælatos Pontificis. Deinde ſi erunt plures Oratores ponentur vnus poſt alium medius inter vnum Prælatum Pontificis, & vnum ex Oratoribus principū, qui ſunt in curia, ſiue ſint Prælati, ſiue Laici, & Prælatus Pontificis erit à dextris noui Oratoris, & Orator antiquus à ſiniſtris. Quando non erunt plures Oratores noui ſequentur, vnus Prælatus palatij & vnus Orator, & qui ſuperabundabunt ſiue Prælati palatij, ſiue Oratores: ibunt bini & bini. Quod ſi Oratores eſſent tot numero: vt & Prælati Papæ, & Oratores antiqui non ſufficerent ad retinendos eos medios: ibunt poſt primum, qui erit inter duos, vt diximus ex palatio, alij bini & bini, vnus Orator nouus & vnus Prælatus palatij, ſiue vnus Orator antiquus, & hoc alternatim, videlicet poſt primum erit vnus Orator antiquus: deinde vnus Prælatus palatij, & ſic deinceps vſq; ad vltimum. Sequentur deinde alij Prælati ſuo

ordine

ordine, & poſt eos Subdiaconi, Auditores, Clerici cameræ acoluthi, cubicularij, alij familiares Papę togati, demum alij curiales, Cùm peruenerint ad portam hoſpitij nouorum Oratorum, ipſi noui Oratores firmabunt ſe ante portam in equis: & agent gratias Prælatis & Oratoribus, qui eos deduxerunt, & ſic remanebunt in porta reſpondentes facientibus reuerentiam cum capite detecto, quouſque Prælati omnes tranſeant, & diſcedant, tunc intrabunt domum: & deſcēdant ad quieſcendum. Neque prius ibunt in publicum quàm viſitauerint Summum Pontificem. Die deinde ſtatuta parabitur conſiſtorium publicum in aula conuenienti Oratoribus, vt aliàs diximus, & pridie intimetur Cardinalibus, Prælatis, & officialibus curiæ. Hora conſueta, Domini Cardinales veniunt ad palatium, & Summus Pontifex paratus pluuiali, & mitra precioſis exit ad publicum conſiſtoriū. Interim Oratores ipſi veniunt ad palatium comitati ab amicis, & aliqui Cardinales amici ſolent mittere familias ſuas ad deducendum eos ad palatium: nam tales Cardinales pręueniunt aliquantulum alios, & ſtatim mittunt familias. Et eſt aduertendum, quòd Papa non prius exeat ad conſiſtorium quàm Oratores intrauerint palatium, nè indecenter oporteat eum expectare. Illi autem vt deſcenderint, expectabunt in capella minori, vel ſi conſiſtorium erit in aula regali: expectabunt in aliquo loco inferius ad hoc eis parato. Cum Pontifex,

& alij ſederint: fit reuerentia à Cardinalibus more ſolito. Deinde proponitur aliqua cauſa ab aduocatis. Tunc clericus cæremoniarum perquiret à refferendario: qui habet curam ſignaturæ: quot cauſę ſint proponendæ, & cum tempus videbitur, aſſumat Prælatos è numero aſſiſtentium Papę tot quot ſufficiant pro numero Oratorum, videlicet, ſi erit vnus vel duo Oratores, non aſſumantur minus quàm quatuor, & deducantur medij. Et ſi fuerit inter Oratores aliquis Prælatus debet deferre cappam. Oratores ſi eſſent ſex, octo, vel plures Oratores, tot aſſumantur Prælati, & vnus vltra vt primus Orator ſit medius, alij vnus Orator & vnus Prælatus, qui Prælati ibunt ſimul ad locum, vbi Oratores expectant, & eos deducent ad conſiſtorium. Cum apparuerint in conſpectum Pontificis: tertiò cum diſtantia genuflectunt, prout clericus cæremoniarum, qui eos præcedet, oſtendet, & tunc aduocatus tacebit: etiam ſi ſua propoſitio nõ eſt finita. Oratores præeunte primo prælato ad Pontificem aſcendent, & recipientur ad oſculum pedis, manus, & oris, & genuflexi dicent ſecretè aliqua verba, & præſentabunt Papę literas credentiales: vel publica documenta commiſſionis eorum, quę prius oſculabuntur, quàm in manibus Pontificis tradant. Pontifex literas, & inſtrumenta dat ſecretario, & Oratores per clericum cęremoniarum ducuntur retro ſcamnum presbiterorum Cardinalium, quod eſt in conſpectu Pontificis, &

cis, & ibi ſtant quouſque ſit tempus exponendi. Aduocatus autem ſi non finierat, proſequitur cauſam ſuam. Et ea finita, Secretarius Pontificis ſurgit, & legit literas, & inſtrumenta ſtans ante Põtificem clarè & diſtinctè pronunciando, ita vt benè ab omnibus intelligatur. Quibus finitis: orator cui incumbit ſtans detecto capite: accepto ſigno incipit orationem ſuam & alij eius collegę ſimul ſtantes capite detecto permanent: & illo ſe inclinante, vel genua flectente pariter ſe inclinant, & genuflectunt. Finita oratione Pontifex reſpondet vt ſibi videbitur. Procurator autem fiſcalis rogat omnes protonotarios, clericos camerę, et alios notarios publicos de obedientia pręſtita, vel actu facto, & reſponſo Pontificis: & petit inſtrumentum & inſtrumenta. Poſt reſponſum ſurgunt omnes, & oratores interim veniunt ad Dominum noſtrum ad circulum cum aliquibus Cardinalibus, et eorum familiares oſculantur pedes Pontificis: qui mox reuertitur ad cameram ſuam: vt venerat. Oratores deducuntur ad hoſpitium ſuum à ſuis amicis particularibus, & non à familijs Cardinalium: quia illi debent comitari Dominos ſuos.

SECTIO

Sectio Quartadecima.

DE CONCILIO GENERALI. Cap. I.

SCRIPTVRI *Ceremonias in ſacro generali Concilio ſeruandas primùm de loco concilij, & ſediũ diſpoſitione diſſerendum putamus: deinde de perſonis, & earum habitu: tertiò de ordine rerum gerendarum, & vltimò de ſacris precibus,& orationibus ad Deum.*

Generale concilium: tunc canonicum & legitimum reputatur: cum à Romano canonico Pontifice indicitur,vel quod ſchiſmatis ſęuientis procella, catholica Eccleſia ſibiįpſi indicit. Neque concilium aliquod ſuſceptum legimus: quod Apoſtolica beati Petri ſedes non probauerit, illiq; vel per ſuum antiſtitem Romanum Pontificem, vel per eius legatos non pręfuerit.

DE LOCO ET SEDIBVS CONcilij. Cap. II.

IN *dicto igitur concilio generali ornetur locus concilij, id eſt vbi publicę ſeſſiones habẽdę ſunt in Eccleſia cathedrali ſiue alio capaci loco in hunc*

fermè

fermè modum. Primùm caueatur, vt nullus om nino aditus relinquatur ad ipſum locum præter vnum tantùm, qui valuis & firmis clauſuris obſerari poſſit. Si erit Eccleſia cathedralis, relinquenda erit dũmodo ſit capax pars ſuperior apud altare maius pro Miſſis ſolẽnibus celebrandis, & aſſeribus, aut alia materia ſeparanda à parte inferiori: in qua ſedes aptabuntur pro concilio. Igitur in capite loci vbi ſeſſiones celebrandæ erunt: conſtituetur thalamus pro ſede Papæ cum tribus gradibus debitæ proportionis, latitudo vltimi plani erit decem palmorum, longitudo verò duodecim: in medio erit ſedes cum ſuo poſtergali, & cum ſcabellis magno & paruo, & omnia erunt ornata: vt fit in publico conſiſtorio: erunt etiã duo ſcabella hinc inde pro Diaconis aſſiſtentibus Papæ. In iſta linea nullæ aliæ erunt ſedes: niſi fortè Imperatoris, aut Regum: ſi quis iſtorum eſſet interfuturus concilio. Sedes Imperatoris parabitur iuxta ſedem Papæ: quæ habebit duos gradus coniunctos gradibus Papæ, ſed non tantæ latitudinis aut longitudinis: erit ornata cum panno aureo poſt tergum ſed non ſupra caput, habebit ſcabellum paruum ad pedes viridi colore pictum. Et aduertendum quòd locus, vbi ſedet Imperator non ſit altior loco, vbi tenet pedes Pontifex. Si verò reges adeſſent vnus vel duo: parentur ſedes pro eis cum poſtergali vſque ad ſpatulas, & ordinentur vt ſcamna Cardinalium, habebunt tamen puluinaria ex-

tramesi-

cremeſino, & ſcabellum viride ſine gradibus, & ponentur hinc inde non ad lineam omnino ſedis Papæ, ſed aliquantulum tranſuerſè, vt poſſint reſpicere ad faciem Pontificis à dextris, deinde & à ſiniſtris intra gradus ſedis Papalis. Per longitudinem loci erunt ſcamna pro Cardinalibus, & prælatis cum poſtergali, & vnico gradu, longitudinis octo cannarum: vel circa, ſed media pars à dextris pro Epiſcopis, & præsbiteris, & alia pars à ſiniſtris pro Diaconis Cardinalibus erit aliquantulo eminentior, videlicet quatuor, aut quinque digitorũ altitudine, pulchrioribus pannis ornata. Poſt ſcamna prædicta intranſuerſum ante faciem Pontificis ad lineam erigantur quatuor ſedes patriarchales diſtinctæ & ſeparatæ ſuis poſtergalibus, & gradibus ad ſimilitudinem ſcamnorum prædictorum, & collocentur paribus interuallis: ita vt quadraturam facientes lineam tranſuerſalem impleant, & inter duas medias erit quaſi ianua, et aditus ad ſedes primæ quadraturæ. Intra hanc primam quadraturã fient ſedilia humiliora ſine gradibus, & ſine poſtergali per longitudinem cũ tranſuerſa vſque ad aditum: qui debet relinqui latitudinis vnius cannæ vel circa. poſt primam quadraturam fient & alia ſcamna poſt priora eiuſdem ferre altitudinis ſine poſtergali tamen, quæ complectantur poſt etiam patriarcharum ſedes, relicto ſpatio pro aditu, & item ſi locus erit capax, fiat alius ordo ſedilium poſt ſecundum, & tot quot lo-

ci

ci amplitudo, & prælatorum numerus exigit: Erigatur etiam in dicto conuentu altare aliquod cum Cruce, & ſacra Euchariſtia, ſiue reliquijs ſanctorũ in loco congruo: vbi poſſit Põtifex orare cum venit ad concilium, & cum dicit preces pro ſynodo illuc faciem conuertere.

Si autem Papa non erit futurus in concilio: poterunt ſcamna prædicta fieri apud altare maius ſine ſede Papali. Et præſidens concilij finita miſſa paratus ſacris veſtibus ac ſi eſſet celebraturus ſedebit in faldiſtorio poſito ante altare vertens renes ipſi altari.

QVI HABET VOCEM DELIBERatiuam in concilijs. Cap. III.

IN concilijs autem illis venerandis, ac ſacroſanctis: quibus fides noſtra, & recta viuendi norma purgata, atque firmata eſt, non legimus interueniſſe ſtatuendi cauſa niſi Epiſcopos et Abbates, & hij tantùm decretis ſe ſubſcribebant. Epiſcopos appellamus etiam Epiſcoporum principes: quoniam hæc eſt ſuprema in Eccleſia Dei poteſtas, inferioris autem gradus Eccleſiaſticos viros, & principes ſeculares conſulendi, ac inſtruendi gratia, nõ autem decernendi intererunt: qui (vt periti aiũt) conſultiuam vocem habent in concilijs, non definitiuam ſeu deliberatiuam. Aderunt igitur in concilijs ad ſtatuendum Romanus Pontifex tanquam

rector & moderator totius Eccleſiæ,paſtor gregis dominici, & omnium Epiſcoporum Epiſcopus. Sacer Cardinalium ſenatus, patriarchæ,primates,Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, quibus nō immeritò & ordinum religioſorum generales magiſtri additi ſunt, deniq; omnes prælati,qui ſecundùm formam iuramenti, quod præſtant cum ad dignitates promouentur, ad ſinodum venire tenentur. Alij autem vt diximus diſſerendi, inſtruendi,conſulendi ve gratia poterunt intereſſe,non tamen in ſeſſionibus publicis induti ſacris veſtibus ſedebunt, neque ſententiam dicent.

DE DIVERSIS OFFICIALIBVS concilij. Cap. IIII.

ADerunt etiam diuerſi magiſtratus, & miniſtri concilij, vltra quos tamen Pontifex (ſi præſens erit) conſtituet alios,qui negotia proponenda ſuggerant. Alios qui venientes ad concilium in volumine deſcribant,miſſorum,ac legatorum facultates examinent, & publica documenta rimentur. Alios qui locum concilij cuſtodiant. Geſta autem concilij excipere,& in publicam formā redigere ſpectat propriè ad protonotarios Apoſtolicos,clericos cameræ,& ſecretarios Papæ,qui tamen antequam ſcripta ſua publicent, corrigenda illa exhibeant his, qui à Pontifice,ſiue à concilio erunt deputati. Sedes autem omnibus conſigna

bunt

bunt clerici cæremoniarum: Si Papa erit in concilijs, & cum difficultas aliqua orietur, conſulent ſuper ea re ſummum Pontificem. Sin verò ſummus Pontifex abeſſet, conſtituerentur à concilio, qui ſedibus conſignandi præſint.

ORDO SEDENDI IN CONCILIJS. Cap. V.

ORdo autem ſedendi in publicis ſeſſionibus hic erit. Summus Pontifex in ſolio Pontificali ſedebit, cui à lateribus ſuper ſcabellis ſedebunt Diaconi duo aſſiſtentes, & prior præsbiterorum in ſcabello etiam in loco eminenti, ſiue à dextris, ſiue à ſiniſtris, prout in capella cum Papa celebrat, ſed tunc, & quoties in diuinis miniſtrat, vt capellanus aſſiſtens erit indutus pluuiali, non plancta. Imperator, ſi aderit, ſedebit in ſede ſua ad dextram Pontificis: & tunc Diaconi non ſedebunt apud ſedem Papæ, ſed ante ipſam ſedem hinc inde ſuper paruis ſcabellis, vt erat mox antiquis, & hoc nè Diaconus à dextris videatur ſedere medius inter Papam, & Imperatorem. Reges ſedebunt in nominatis ſedibus ſuis: Epiſcopi, & præsbiteri Cardinales in prima parte eminentiori ſcānorum à dextris, Diaconi Cardinales prçter illos duos in prima parte à ſiniſtris. Patriarchæ quatuor Eccleſiarum, Conſtantinopolitanus, Antiochenus. Alexandrinus, & Hieroſolimitanus ſedebunt

bunt in quatuor illis ſedibus ſingularibus contra ſaciē Pontificis. Et nota quòd prædicti Patriarchæ in miſſis, & alijs actibus ſiue ſint parati, ſiue non, ſedent ante aſſiſtentes Papæ. Alij Patriarchæ, primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates parati ſedebunt in ſcamnis poſt Cardinales hinc inde, primum tamē locum habebit Viceecamerarius, ſi erit prælatus. Et ita ſeruatum legimus in Concilio Piſano præſidente Alexandro quinto, & in Conſtantienſi præſidente Ioanne vigeſimo tertio. Deinde oratores regum, & principum, ſi erunt parati, inde reliqui prælati parati. Et impleta prima quadratura ſcamnorum, implebuntur reliquæ poſt illam: poſtremi erunt Generales ordinum. Et aduerte, quòd prælati omnes cuiuſcūque ſint gradus ſecundùm Gregorij Papæ decretum, ſedebūt inter collegas ſuos ſecūdùm ordinem, ſiue promotionem ſuam. Aſſiſtentes Papę parati ſedebunt ſuper gradus thalami Pontificalis ad ſiniſtram partem, Protonotarij Apoſtolici, et clerici camer. ad dextrā, Subdiaconi verò, Auditores Rotę, & acoluthi in parte anteriori ad pedes Papę. Super planum ſedebunt duo cubicularij ſecreti Papæ, decanus auditorum, qui ſeruit de mitra, & ſecretarius Papę ſi non eſt prę latus. Oratores autem laici, ſiue non prę lati ſedent intra primam quadraturam in ſedibus illis humilioribus pro dominorum ſuorum dignitate, ita vt digniores ſint propinquiores primis ſcānis Papę, & ſi aderit aliquis magnus princeps

ſedebit

ſedebit in ſcamno Diaconorum poſt omnes Diaconos, ſi aliàs conſueuit ſedere in ſuo ſcamno, alij inferiores Domini laici inter vel poſt oratores non prelatos, ſecundùm eorum qualitatem. Ceteri verò ſacerdotes, & clerici, qui aderunt, ſtabunt poſt ſcamna prelatorum, vt poterunt.

ORDO RERVM GERENDARVM in concilijs. Cap. VI.

ORdinem autem rerum agendarum ex antiquis concilijs propter eorum vetuſtatē colligere non potuimus, niſi quantùm ad ſeſſiones pertinet, in quibus diſcuſſa communiter proponebantur, & per verbum, Placet, *à patribus firmabantur. Sed quoniam nouiſſimorum conciliorum Conſtantienſis, & Baſilienſis res geſtę diligentiſſimè annotatę fuerunt, & in ordine ſatis inter ſe congruunt, modum in illis ſeruatum perſtringemus, ſed defuit in Baſilien. congregatione multitudinis in ſanctos Epiſcopos reuerentia, & ſuperabundauit temeritas, atque arrogantia, quando non pluris fieret ſententia optimi cuiuſq; antiſtitis quàm minimi canonici, & id quod ad Epiſcopos ſpectat, diffinire, & ſancire vnuſquiſq; ſibi, arrogaret, vnde Eccleſiam Dei, quam imitari conuenit, in diuturnam, & perniciosam ſciſſuram adduxit. Ordinem igitur profectò illius concilij, & procedendi modum laudarem, ſi prelatis*

tantùm, vt priſci voluerunt, decernendi, & diffiniendi poteſtatem permiſiſſent. Sed abſtinebunt (vt arbitror) poſtea horum exemplo ab huiuſmodi nouitate, et benè ordinata idoneis miniſtris cōmittent. Modum igitur hunc ſeruabant, qui abſente Pontifice non incompetenter fortaſſe ſeruari poterit, ſi prelatis vt diximus, relinquetur tantùm ſtatuendi facultas.

DE CONSTANTIENSI, ET BAſilienſi concilijs. Cap. VII.

PRimùm omnes ad concilium venientes ſiue ſuo, ſiue alieno nomine per curſores preordinatos diſcribebantur: tum patres omnes per quatuor nationes diuidebant Italicam, Germanicam, Gallicanam, & Hiſpanienſem. In Conſtantienſi tamen ſinodo: quia Hiſpani cum ſuo Benedicto decimotertio diu in contumacia perſiſtentes non affuerunt niſi in fine. Angelicana quartum locum obtinuit, que Baſilee cum Gallicana eſt connumerata. Ex nationibus pari ex vnaquaque numero quatuor conuentus creabant: quas ſacras deputationes vocitabant, locis, vocabulis, & poteſtate diſcretas. Nam in prima fidei catholice; ſecunda de pace populi Chriſtiani: tertia de reformatione Eccleſiæ, & in poſtrema de alijs emergentibus negotijs agitabatur. Erant cuique conuentui ſeparata tribunalia, et loca, in quibus conuenirent pro

prij

prij magiſtratus: Preſidens qui concionem aduocaret, negotia proponeret, & ſecundùm maioris partis ſententias concluderet. Promotor, qui tanquam curator publicus ingereret negotia, inſtaretque, vt abſoluerentur. Scriba qui geſta decretaque publicis documentis annotaret. Nuncius deinde ſiue apparator, qui patres conuocaret, citaret, edicta proponeret, & ſimilia. Conueniebant hęc collegia ter in hebdomada eiſdem horis in proprijs prętorijs, vbi re diuina peracta rebus gerendis operam dabant. Et quatuor deinde ſacris deputationibus duodecim virorum collegium eligebatur, terni ex vnoquoque conuentu, & natione, viri doctrina, & experientia clari, ad hos negotia omnia primùm deferebantur, qui rebus maturè digeſtis vel ea reſpuebant, vel ſi admittenda videbantur ad collegium, cui competerent, remittebant, eratq; his poteſtas, cum aliquid graue inſtaret, conuocare quatuor conuentus etiam extra ordinem. Cęterùm, quę à duodecim virorum collegio ad quempiam ex quatuor conuẽtibus remittebantur, proponebantur per preſidentem illius cõuentus, neque licebat illa die de propoſitis decerpere, niſi res manifeſtè celeritatem neceſſariam exigeret. Quod maior deinde pars ſtatuiſſet ad alios tres conuentus deferebatur: eorum opinio cum rationibus, & argumentationibus vtriuſque partis. Quod per tres conuentus approbatum erat, ad pręſidentem concilij publicis documentis deferebatur,

batur, qui ſtatuto die in generali congregatione de ea re referebat, neque licebat pręſidentem de aliqua re agere cum patribus in generali conuentu, niſi prius de ea deliberatum (ſiue vt aiebant) conclusum fuiſſet per quatuor, aut ſaltem per tres deputationes. Demum vbi quippiam à patribus approbatum erat in generali congregatione, quę octauo quoque die frequentabatur, in formam decreti redactum in publica ſeſſione ritu ſolenni ſtatuebatur.

DE GENERALI CONGREGAtione in concilijs. Cap. VIII.

Generalis congregatio differt à publica ſeſſione, quòd in illa res ſtatuendę per quatuor deputationes diſcuſſę approbabantur hoc modo: Vbi in ſacris deputationibus aliquid cenſebatur, pręſidens illarum quiſque in ſuo conuentu id firmabat his verbis.

In nomine Sanctæ Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Ego concludo in talem ſententiam.

Idem fiebat deinde in generali congregatione, vbi verò pręſidens concilij pręſidentium deputationum vota cognouerat, concludebat nomine totius concilij. Oportebat tamen illum concludere ſecundùm pręſidentium vota, his peractis cùm res ita exigebat publica ſeſſio indicebatur. In omnibus

bus tamen ſupradictis, ſi Papa erit præſens, ipſe erit rector, moderator, ac diſpenſator, & deputationes, collegia, magiſtratus, & rerum omnium ordinem pro ſuo arbitrio conſtituet. Quæ ideo recenſuimus: vt poſteri hinc capere poſſint, quæ reipublicæ magis expedire videbuntur.

DE PVBLICA SESSIONE ET SAcris præcibus. Cap. IX.

PVblicæ ſeſſiones his cæremonijs celebrari conſueuerunt. Antequam prima ſeſſio celebretur, indicitur omnibus conſiliarijs triduanum ieiunium, deinde ſtatuta die Pontifex cum omnibus prælatis, & alijs qui intereſſe debent, ac clero cum ſacra pompa, ſi placet, venit ad locum concilij, vbi per ipſum Pontificem, vel alium prælatum cantatur miſſa de Sancto Spiritu, & fit Pontifici reuerentia per Cardinales, & omnes prelatos paratos. In alijs ſeſſionibus non ſolet ſemper cantari miſſa ſolennis ante, ſed Papa audita miſſa priuata venit ad concilium cum pluuiali rubro, & mitra precioſa, & facta oratione ante altare aſcendit ad ſedem ſuam, et ſimiliter omnes alij ſedent in ſedibus ſuis prænominatis, & fit ei reuerentia à Cardinalibus cum ſuis cappis laneis, ſi prius non eſt facta, deinde duo ſeniores Diaconi accipiūt dalmaticas, & vnus eorum ſtolam & manipulum, quia eſt cantaturus Euangelium, Subdiaconus etiam para-

tur, deinde accedunt ad Pontificem, & imponunt ei ſandalia, & dicitur pſalmus: Quam dilecta. *Interim Cardinales, & alij prælati accipiunt paramenta ſibi conuenientia omnes rubrı̃ coloris, omnibus indutis aliquantulum quieſcunt. Tunc ſilentio facto Diaconus à dextris ſurgens alta voce præfatur.* Orate. *Et mox tam Pontifex ſuper faldiſtorium ſibi paratum, quàm alij ſine mitra in terra genuflexi dicendo orant verſi ad altare: ſurgens deindè Pontifex ſolus, alijs proſtratis permanentibus, abſolutè dicit hanc orationem in tono competenti, videlicet.*

Adſumus Domine Sancte Spiritus, adſumus quidem peccati immanitate detenti, ſed in nomine tuo ſpecialiter aggregati, veni ad nos, & eſto nobiſcum, & dignare illabi cordibus noſtris. Doce nos quid agamus, quò gradiamur, & oſtẽde, quid efficere debeamus, vt te auxiliante tibi complacere in omnibus valeamus, eſto ſalus, & effector iudiciorum noſtrorum, qui ſolus cum Deo patre, & eius filio nomen poſsides glorioſum, non patiaris perturbatiores eſſe iuſtitiæ, qui ſummam diligis æquitatem, non in ſiniſtrum nos ignorantia trahat, non fauor inflectat, non acceptio munerum, vel perſonæ corrumpat, ſed iunge nos efficaciter tibi ſolius tuæ gratiæ dono: vt ſimus in vnum, ſed in nullo aberremus à verò, quatenus in nomine tuo collecti ſic in cũ-

ctis

ctis teneamus cum moderamine pietatis iuſtitiam, vt hic à te in nullo diſſentiat ſententia noſtra, & in futuro pro benè geſtis conſequamur præmia ſempiterna. *Qua finita omnes reſpondeant*, Amen.

Finita oratione Diaconus à ſiniſtris, ſurgēs verſus ad patres dicit. Erigite vos. *et omnes ſurgunt. & cantores cantant Antiphonas.*

Exaudi nos Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua, ſecundùm multitudinē miſerationum tuarum, reſpice nos Domine.

Iterum Diaconus à dextris conuerſus ad patres dicit. Orate: *& ſimiliter omnes procumbunt, & aliquantulum orant ſecretè. Surgens deinde Diaconus à ſiniſtris dicit:* Erigite vos, *& omnes ſurgunt. Et Pontifex omnibus ſtantibus detecto capite dicit orationem abſolutè.*

Mentes noſtras quæſumus Domine Paraclitus, qui à te procedit, illuminet: & in omnem, ſicut tuus promiſit filius, inducat veritatem, Qui tecum viuit & regnat in vnitate eiuſdem. &c.

Qua finita iterum omnes genuflectunt, & fit litania, quæ per duos ex cantoribus pronunciatur, & omnes reſpondent, & poſt verſum illum, vt Domnū Apoſtolicum &c. *ſurgens Pōtifex cum mitra benedicit, Sinodo dicens:* Vt hanc Sanctā ſinodum, & omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere digneris. *Et omnes reſpondent.* Te rogamus

mus audi nos. *Iterum dicit:* Vt hanc ſanctam Sinodum, & omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere, & regere digneris. ℟. Te rogamus audi nos. *Et tertiò:* Vt hanc ſanctam Sinodũ, & omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere, regere, & conſeruare digneris. ℟. Te rogamus audi nos. *Et procumbente iterum Pontifice litania perficitur. Deinde ſurgunt omnes, & Pontifex verſus ad altare ſine mitra dicit.* Oremus: *Diaconus à dextris,* Flectamus genua, *& Diaconus à ſiniſtris.* Leuate. *Et Pontifex.* Da quæſumus Eccleſiæ tuæ miſericors Deus, vt Spiritu Sancto congregata hoſtili nullatenus incurſione perturbetur. per &c. in vnitate eiuſdem, &c.

Tum Diaconus petit benedictionem pro Euangelio, & imponitur à Pontifice incenſum more ſolito, & cantatur Euangeliũ competens rei, de qua agitur cum luminaribus, & cæremoniis conſuetis, & in fine Pontifex oſculatur librum, & incenſatur more conſueto, præsbiter Cardinalis paratus cum pluuiali ſeruit Pontifici & de libro, et de nauicula incenſi, ac ſi Pontifex celebraret. Finito Euangelio omnes ſedent, & Pontifex patres hortatur verbis conuenientibus ad facienda decreta, aſſignans rationes cur ita ſit faciendum, deinde ſurgens ſine mitra incipit himnum. Veni creator Spiritus, *omnes genuflectunt, & ipſe etiam poſtquã inceperit genuflectit procumbens ſuper faldiſtoriũ quouſque primus verſus perficiatur. Deinde omnes*

nes ſurgunt, & ſtant capitibus detectis, cantores, & patres, ſi volunt, proſequuntur himnum, in fine Pontifex dicit Verſus. Emitte Spiritum tuum, & creabuntur. ℞. Et renouabis faciem terræ. *Et Pontifex*, Oremus. Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtratione docuiſti, da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere. &c. per Dominum. &c. *Demum duo cantores dicunt:* Benedicamus Domino. ℞. Deo gratias.

Quibus finitis Diaconus legit decreta faciẽda, & rogat patres an iſta placeant, qui incipiendo à ſummo Pontifice reſpondent Placet, *vel* Non placet, *& protonotarij Apoſtolici, clerici cameræ, et alij tabularij rogati decreta notant, & in publicã formam redigunt, quæ deinde bulla, ac ſigillo Apoſtolico muniuntur: Euangelia mutantur in ſeſſionibus ſecundùm materias, quæ tractantur. Si Romanus Pontifex non adeſſet, pręſidens concilij paratus cum ſandalijs Diacono, & Subdiacono omnia faceret, vt prædictum eſt, niſi ea quæ ad Summum Pontificem tantùm ſpectant. Decreta legeret aliquis prælatus, & literę ſignentur bulla concilij. Decretis firmatis omnes deponunt ſacras veſtes, & tum reuertuntur domum quemadmodum venere. Si Papa eſt præſens decreta intitulantur hoc modo.*

Martinus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei Sacro approbante concilio &c. *vt in Conſtantienſi. Si autem abeſt Pontifex, ſic ſcribitur: vt*

Baſilienſis.

Baſilienſis. Sacroſancta generalis ſinodus Tridentina in Spiritu Sancto legitimè congregata, generale concilium faciens, & vniuerſalē Eccleſiam repræſentans. &c.

Sectio Quintadecima.

DE MORTE, ET EXEQVIIS REuerendiſsimorum Cardinalium. Cap. I.

QVONIAM *ſacra philoſophia eſt aſſidua meditatio mortis, quia nihil omnino certius, quamuis hora incerta ſit, decet ſummos viros ſemper paratos eſſe quò ad interiorem, & exteriorem hominem, nè improuiſi ab vltimo die opprimantur. Dum igitur mente, et corpore valebunt domini Cardinales, & alij prælati, & magni viri Eccleſiaſtici (ſi ſapiant) rebus ſuis conſulant, & vltimam voluntatem indulgente Pontifice legitimo firmabunt teſtamento. Quòd ſi dum ſanus erat quiſpiam neglexit, ſaltem dum corpore languet, & mortem aduentare timet, id agere non prætermittat, ſed cum rectè animæ ſuæ, familię, & ſuis hęredibus proſpexerit, id præcipuè curet, vt ex numero Cardinalium executores eos deligat ſui teſtamenti, qui integritate, & autori-*

tate

tate clari habeantur, qui familiam tueri, & legata, atque relicta teſtatoris implere velint, & poſſint. Cæterùm qui ægrotanti aſſiſtent, ſi ille morbo preſſus eius rei non meminiſſet, curent diligenter, vt in tempore Eccleſiaſtica ſacramenta non clam, ſed publicè adminiſtrentur, & dum in extremis laborare incipit, aduocent executores, qui decedentem ſolitis officijs conſolentur, & bonorum omnium deſcriptionem faciant, eaq́; fidis miniſtris: & in locis tutis cuſtodienda committant. Executores in domo decedentis conuenientes: quæ ad ſalutem, ſeu conſolationem animæ illius pertinent, in primis procurabunt, ordinabuntq́;, vt viri religioſi pſallentes, & orantes morientem circunſtent: adminiſtrationi, & curæ domus præficiant aliquē ex ſuis, qui cum officialibus domus familiam gubernet pacificè, & quietè, et neceſſaria prouideat. Indeq́; ad deducendū funus, quæ opportuna ſunt, ſtatuant, & committant: ſit etiam qui orationem funebrem meditetur. Cum autem languens Spiritum creatori reddiderit, miniſtri depoſito ex lecto poſt morulam cadauere illud calida aqua lauent, barbam radant, mundent, & ita curent opportunis remedijs, vt corpus ſine fœtore vſque ad præſtitutum tempus reſeruari poſſit. Significent executoribus horam tranſitus, vt illi de hora funeris deliberare valeant: quam deinde per curſores alijs Cardinalibus prælatis, & curialibus, atque etiam collegijs, & conuentibus Clericorum, ac religioſorum,

rum, quos funeri intereſſe voluerint intimabunt. Sed nota, quod ante Sixti quarti tempora Cardinales non cõſueuerunt ire ad domũ Cardinalis defuncti niſi executores tantùm: mittebant autem familias ſuas, poſt ea tempora ferè omnes interſunt quando vigiliæ dicuntur, non tamen ſequuntur funus, quid magis deceat, alij viderint. Miniſtri Cardinalis defuncti, vt corpus mundauerint, illud veſtiant omnibus quotidianis indumentis vſque ad rochettum incluſiuè, deinde ornent eum ſacris veſtibus, ac ſi miſſam eſſet celebraturus. Si eſt præsbiter, aut Epiſcopus Cardinalis imponant ſandalia, amictum, albam, cingulum, ſtolam, manipulum, tunicellam, dalmaticam, & chirothecas, planetã, mitram ſimplicem & annulos. Si verò eſſet Diaconus ſupra ſtolam tranſuerſam dalmaticam tantum imponerent, & mitram ſimplicem in capite, ea ſcilicet ornamenta quibus vteretur, ſi Euangelium eſſet dicturus. Et ita indutum deponant in terra ſuper aliquem pannum, ſiue tapete cum cereis ardentibus à capite et à pedibus, ponent ſuper eius pectus Crucem aliquam, quam manibus teneat. Interea tota domus nudetur ornamentis omnibus. In maiori aula domus quaſi in medio paretur lectica ex tabulis, quæ antea diſtẽdatur ſex palmis, latitudine decem, longitudine duodecim palmorum aut circa, & ſuper eam ponatur lectus ex lana ſiue pluma cum ceruicali longo, & magno panno aliquo cooperiatur lectus, et lectica cir

ca à lateribus, hinc inde ponantur ſcamna cum foraminibus, vt ibi ponantur ſex cini, aut viginti intorticia. Ad pedes lecti erit menſula cum mappa munda, & ſuper eam duo candelabra cum luminaribus, ſuperpellicium vnum, vna ſtola cũ pluuiali nigri coloris. Item vas cum aqua benedicta & aſperſorio, & thuribulum cum nauicella incenſi & libellus pro dicendis orationibus, circum circa per totam aulam ponantur ſedilia pro Cardinalibus prælatis, & alÿs curialibus, qui veniunt ad honorandum defunctum. Familiares in iſtis vigilÿs, & deducendo funere non interſunt, quia non ſunt adhuc induti veſte lugubri, habebunt tamen ſinguli nigrum biretum expenſis defuncti. Cùm aderit hora præſtituta corpus defuncti ita ornatũ, vt diximus, ponetur ſuper lectum in aula, & accẽdentur intorticia. Cardinales prælati, & alÿ qui venerunt ſedebunt circum circa. Religioſi per ſingula collegia, ſiue per ſingulos conuentus incipiẽt vigilias, & primi dicent inuitatorium cum primo nocturno, & poſt reſponſoriũ tertiæ lectionis dignior ex eis indutus ſuperpellicio, ſtola, & pluuiali, ſtans apud menſam ad pedes lecti dicit. Pater noſter, *aſperget & incenſabit per circulum, & deinde ſequitur,* Et ne nos inducas, *cum verſ. & oratione conſuetis. Cùm incipient cantare, diſtribuentur cantãtibus aliquæ candelæ, cùm primum finierint aliqui ſequentur ſecundum, & deinde tertium nocturnum, & deinde laudes, & digniores,*

res, qui aderunt incipient. Et ſi eſſent plura collegia, ſiue plures conuentus poterunt duo ſimul cantare vnum nocturnum: Paretur interim feretrum ad portandum corpus, & quinquaginta aut ſexaginta intorticia. quæ ante corpus per ſtabularios deferebuntur. Finitis vigilijs ponitur corpus ſuper feretrum, & religioſi ſuo ordine procedunt, deinde luminaria, poſtea corpus, quod per religioſos defertur, poſtremò ſequuntur prælati, & curiales, & cum peruenerint ad Eccleſiam, vbi ſepelitur, finito officio omnes diſcedunt quiſque ad ſuam. Hæc funeris deductio ſæpe intermittitur propter uarias cauſas: & tunc factis vigilijs in domo defuncti, diſcedunt omnes, et in nocte portatur corpus ad Eccleſiam per familiam cum aliquibus religioſis. Poſthæc executores ſtatuunt diem, in quo exequiæ inchoentur, & interim diſtribuunt pannum nigrum familiæ, prælatis quinq; cannas, capellanis quatuor, ſcutiferis tres, ſtabularijs duas cum dimidia, ordinant vt fiat pallium aureũ pro lecto ſub campana, ſiue caſtro doloris, quod fiet ipſum caſtrum doloris cum lectica, ſcamnis pro intorticijs, & banchis in quibus ſedeat familia. Item pingantur arma, ſuſpendanturq; circa Eccleſiam, Altare, & caſtrum, fiet cera ad ſufficientiam, conſueuerunt eſſe ad ſex, vel octo milia librarum ceræ, ſuſpendantur intorticia circumcirca in Eccleſia vnius lanceæ ſpacio inter ſe diſtantia, à lateribus lecti hincinde, ſuper ſcamnis ponantur duodecim, aut

aut decem & octo intorticia in quolibet latere, præficiantur aliqui qui tencant computum ceræ, et qui illam ſubminiſtrent diſtributoribus, alij qui curent, vt miſſæ verè & ſuo ordine legantur, & dent eleemoſinam celebrantibus. Ordinent qui Cardinalis primam, et qui vltimam miſſam ſit celebraturus, qui prælati intra nouenam celebrent, & aliæ miſſæ legantur, quòd cantores cum capella, cum paramentis, & libris opportunis ex palatio Apoſtolico adſint, quod ibidem ſint quinq; pluuialia nigra cum ſuis ſtolis, quòd cōmittatur quatuor Cardinalibus vt cum celebrante in fine miſſę apud caſtrum doloris abſoluant, vt inferius dicemus, quod parentur quatuor ſcabella apud primas, & poſtremas columnas caſtri, & alia neceſſaria. Omnibus opportunè diſpoſitis, veſperi ante ſtatutam diem per curſores faciunt intimari Cardinalibus, prælatis, oratoribus, & officialibus curiæ, quod in tali loco cras incipientur exequiæ bonæ memoriæ Reuerendiſſimi Domini Cardinalis N. & Reuerendiſſimus Dominus. A. celebrabit, et Dominus, vel Magiſter B. faciet orationem. Mane deinde hora competenti Reuerendiſſimi Domini Cardinales conueniunt ad Eccleſiam, ſedebunt propè altare maius in ſedilibus pro eis præparatis, nudis tamen & ſine aliquo panno: prælati, & alij curiales ſedebunt in locis ſuis, familiares defuncti Cardinalis ſummo mane omnes nigris veſtimentis induti, ſimul bini & bini ex domo defun-

cti venient ad Eccleſiam, duo curſores eos præcedent, & ſedebunt in banchis circa caſtrum doloris pro eis locatis ſupra lectum, qui erit ſub caſtro doloris, erit pannus aureus cum inſignibus defuncti, & duo ceruicalia nigra, ad caput lecti & ad pedes duo pilei rubri ipſius defuncti. Hinc inde aſtabunt duo parafrenarij mortui Cardinalis, qui cum duobus flabellis factis cum inſignibus Cardinalis ex ſerico nigro videantur abigere muſcas etiam ſi ſit tempus hiemale, qui ſedulo flabella placidè mouent. Omnibus paratis incipitur miſſa pro defunctis. Et cum fuerit dicta prima collecta, clerici cæremoniarum incipiunt diſtribuere ceram Dominis Cardinalibus, primum tamē oratoribus, & prælatis, inde familiæ defuncti, deinde officialibus curiæ, demum cæteris præſentibus tam mulieribus quàm viris. Quæ profectò diſpenſatio ceræ, ſiue potius diſſipatio eſt valdè importuna, & tumultuoſa, & meo iudicio ſatis inconueniens. Nā obſtrepitum, & clamorem petentium & rapientium candelas diuinum officium, & funebris oratio admodum conturbatur: antequam incipiatur Euangelium accenduntur dictæ candelæ, et per miniſtros tenentur accenſæ vſque ad finem miſſę. Finita miſſa poſt Requieſcat in pace, *fit ſermo in laudem defuncti: & Cardinalis, qui celebrauit, dimiſſa planeta accipit pluuiale, & ſedet cum mitra alba, dum fit ſermo. Illo finito iterum accenduntur candelę, & quatuor alij Cardinales, ſi mortuus*

tuus erat Epiſcopus Cardinalis, Epiſcopi Cardinales, ſi tot numero fuerint præſentes, & ſi deficiat numerus, præsbiteri ſupplent, ſi verò mortuus erat præsbiter ſiue Diaconus, quatuor præsbiteri Cardinales capiunt ſuperpellicium, amictum, ſtolam, pluuiale nigrum, & mitram albam in capite, & ſimul cũ celebrante vadunt ad caſtrũ doloris hoc ordine, primò procedunt duo ex capellanis celebrantis cum ſuperpellicijs, vnus defert thuribulum, & nauicellam, alius vas aquæ benedictæ cum aſperſorio, deinde duo alij cum candelabris, & luminaribus. Inde Subdiaconus paratus cum Cruce, deinde duo Cardinales iuniores parati, tum duo ſeniores parati, vltimò Cardinalis, qui celebrauit, & poſt eum Diaconus paratus, & alij ſui capellani cum ſuperpellicijs, vnuſquiſque Cardinalis habet ſecum vnum capellanum cum ſuperpellicio, qui ſeruit ei de mitra, & aliquos ſcutiferos, qui ei aſſiſtunt, quorum vnus defert cereum ac cenſum. Cum peruenerint ad caſtrum doloris: Subdiaconus cum cruce, & ceroferarijs ponit ſe ad pedes lecti, in medio extra caſtrum tamen, poſt eum ſunt cantores, ad caput lecti ponitur in medio contra crucem faldiſtorium celebrantis, ſuper quod ille ſedet, & apud eum ſtat Diaconus euangelij, qui defert incenſum, & aquam benedictam, & alij capellani, ſenior Cardinalis ponit ſe iuxta columnam ad humerum dextrum, Secundus in dignitate iuxta columnam ad pedem ſiniſtrum. Ter-

T tius

tius Cardinalis ad humerum ſiniſtrum, vltimus ad pedem dextrum, & ibi aliquantulum quieſcunt, caput lecti figitur proximior pars altari, & pedes pars propinquior portę Eccleſię, poſt mo rulam ſurgunt omnes depoſita mitra, & tenente librum vno ex capellanis celebrans cum Diacono incipit abſolutionem.

Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia nullus apud te iuſtificabitur homo, niſi per te omnium peccatorũ ei tribuatur remisſio, non eum ergo quæſumus Domine tua iudicia alijs ſententijs premant, quem tibi vera ſupplicatio fidei Chriſtianæ commendet, ſed gratia tua illi ſuccurrente mereatur iudicium euadere vltionis æternæ, qui dum viueret inſignitus eſt ſignaculo ſanctæ Trinitatis per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Finita Oratione Cardinales omnes ſedent cum mitra, & cantores cãtant primum reſponſorium, Subuenite &c. *Antequam finiatur reſpõſorium: Diaconus cum deferentibus incenſum, & aquam benedictam accedit ad ſeniorem Cardinalem ad humerum dextrum ſedentem, & cum cantatur* Requiem æternam. *Clericus cæremoniarum accipit thuribulum & nauicellam, & accedit ad ipſum ſeniorem Cardinalem, & offert thuribulum, Diacono verò nauicellam, Cardinalis imponit incenſum thuribulo dicẽs.* Ab illo benedicaris &c.

Deinde

Deinde cum cantores cantant: Kirieeleiſon, *ſurgunt omnes ſine mitra, & ipſe primus Cardinalis dicit voce competenti* Pater noſter. *Et mox capit aſperſorium de manu Diaconi, & circuit lectum aſpergens illum aqua benedicta. Diaconus interim eleuat à manu dextra fimbriam pluuialis, cum verò Cardinalis tranſit ante alios Cardinales ibi aſtantes, facit vnicuique reuerentiam inclinando caput, & idem etiam facit Cruci, Diaconus verò qui ſimul pergit genuflectit, facto circuitu reddit aſperſorium Diacono, & de eius manu capit thuribulum, & ſimili modo incenſat circum circa inclinando ſe Cardinalibus, & Cruci. Vt autē compleuit girum reddit thuribulum Diacono, & reuertitur ad locum ſuum. Diaconus quando dat aliquid Cardinali, vel recipit ab eo, oſculatur eius manum Cardinalis ſtans in loco ſuo voce competenti, tenente librum ante ipſum Diacono, dicit.* Et nè nos inducas &c. ℟. Sed libera &c. ℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animā eius. ℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus cui omnia viuunt, & cui non periunt moriendo corpora noſtra, ſed mutantur in melius, te ſupplices deprecamur, vt ſuſcipi iubeas animam famuli tui. N. per manus ſanctorum Angelorum deducendam in ſinum

amici tui Abraæ patriarchæ reſuſcitandam in nouisſimo iudicij magni die, & quicquid vitiorum fallente Diabolo contraxit, tu pius & miſericors abluas indulgendo per Chriſtũ Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Finita Oratione Cardinales ſedent, & chorus cantat reſponſoriũ. Qui Lazarum reſuſcitaſti à monumento fœtidũ, Tu ei Domine dona requiem, & locum indulgentiæ. ℣. Qui venturus es iudicare viuos & mortuos, & ſęculum per ignem. Tu ei &c. Requiem æternam &c. Tu ei &c. Kirieeleiſon. *Diaconus interim cum portantibus incenſum & aquam benedictam accedit ad ſecundum Cardinalem apud ſiniſtrum pedem. Et cum dicitur* Requiem, *imponitur incenſum, ad* Kirieeleiſon, *ſurgunt omnes, & deinde ipſe ſecundus Cardinalis dicit* Pater noſter, *aſpergit & incenſat vt primus, & reuerſus ad locum ſuum dicit.* Et ne nos inducas &c. ℟. Sed libera nos ℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. ℣. Requieſcat in pace. ℟. Amẽ. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Fac quæſumus Domine hanc cum famulo tuo. N. defuncto miſericordiam, vt factorũ ſuorum in pœnis non recipiat vicem, qui tuam in votis tenuit voluntatem: vt ſicut hic eum vera fides iunxit fidelium turmis, ita

eum

cum illic aſſociet Angelicis choris Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Finita Oratione ſedent Cardinales cum mitra, & chorus cantat reſponſorium.

Domine quando veneris iudicare terram, vbi me abſcũdam à vultu iræ tuæ? Quia peccaui nimis in vita mea. ℣. Commiſſa mea paueſco, & ante te erubeſco, dum veneris iudicare, noli me condemnare. Quia peccaui &c. Requiem &c. Quia peccaui &c. Kirieeleiſon, *ter. Interim Diaconus cum ſocijs accedit ad tertium Cardinalem apud ſiniſtrum humerum ſedentem, & in tempore ponitur incenſum. Et ad* Kirieeleiſon, *omnes ſurgunt vt ſupra. Et ipſe tertius Cardinalis dicit* Pater noſter, *aſpergit & incenſat vt alij, & reuerſus ad locum ſuum dicit.* Et nè nos inducas. ℟. Sed libera &c. ℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. ℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras, quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur, vt animam famuli tui. N. quam de hoc ſęculo migrare iusſiſti, in pacis ac lucis regione conſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem, per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Oratione completa ſedent Cardinales, chorus cantat reſponſorium. Nè recorderis Domine peccata mea, Dum veneris iudicare ſęculum per ignem. ℣. Dirige Domine Deus meus in conſpectu tuo viam meam dum veneris &c. Requiem &c. Dum veneris &c. Kirieeleiſon, Chriſteeleiſon, Kirieeleiſon. *Interim Diaconus cum ſocius accedit ad vltimum Cardinalem apud dextrum pedem, & in tempore imponitur incenſum, ſurgunt ad* Kirieeleiſon. *Et ipſe Cardinalis quartus dicit.* Et nè nos &c. ℟. Sed libera &c. ℣. Aporta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. ℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos & electos tuos reſuſcitatus reſpiret per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

His finitis ſedent, & chorus cantat. Libera me Domine de morte æterna in die illa tremenda, Quando cœli mouendi ſunt de terra, dum veneris iudicare ſęculum per ignem. ℣. Tremẽs factus ſum ego, & timeo dum diſcuſſio venerit, atq; ventura ira. Quando cœli &c. ℣. Dies illa, dies iræ calamitatis, & miſeriæ dies magna & amara valdè. Dum veneris &c. Requiem ęternam &c. Libera &c. Kirieelei-

ſon,

ſon, Chriſteeleiſon, Kirieeleiſon. *Interim Diaconus cum ſocijs accedit ad Cardinalem, qui celebrauit ſedentem ad caput, & in tempore imponitur incenſum. Ad* Kirie eleiſon, *ſurgunt Cardinales ſine mitra, & qui celebrauit dicit* Pater noſter, *aſpergit, & incenſat, vt fecerunt alij quatuor, & reuerſus ad locum ſuum ſtans dicit.* Et ne nos &c. ℟. Sed libera &c. ℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. ℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo. Oremus.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. vt defunctus ſęculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit, tu venia miſericordisſimæ pietatis tuæ abſterge. Per Chriſtum Dominũ noſtrum. ℟. Amen. *Deinde dicit idem Cardinalis.* Requiem æternam dona eis Domine. ℟. Et lux perpetua luceat eis. *Et in fine duo cantores dicunt.* Requieſcat in pace. ℟. Amen.

His completis omnes ordine, quo venerant reuertantur ad loca, vbi acceperant paramenta, & exuunt ſacras veſtes: alij autem Cardinales & prę lati dum hæc fiunt circa caſtrum doloris, remanẽt ſedentes in locis ſuis expectantes finem, Demum omnes diſcedunt ad ſuas habitationes.

In prima, & nona die, quæ eſt vltima, in qua fiunt eædem cæremonię, niſi quod in vltima non fit ſermo, conſueuerunt legi in Eccleſia vbi fiunt

exequię centum quinquaginta miſſę, & datur pro eleemoſina cuique celebranti vnus groſſus Papalis, & duæ paruæ candelæ. Alijs ſeptem diebus intra nouenam dicuntur centum miſſæ quolibet die, & hora competenti cãtatur miſſa pro defunctis, per aliquem Epiſcopum, & familia defuncti adeſt ſedens in loco ſuo. Intorticia non accenduntur circa Eccleſiam, ſed ſuper ſcamnis à lateribus lecti, & nouem ſupra caſtrum doloris ſine alijs candelis. Cardinales non veniunt, diſtribuitur cera celebranti, & miniſtris, clericis ſiue religioſis illius Eccleſiæ, familiæ defuncti, & alijs qui adſunt. Apud ſepulchrum verò vbi iacet corpus quotidie ponũtur duo intorticia quæ ardẽt dum diuina celebrantur.

Finita miſſa intra nouenam prelatus qui celebrauit, deponit planetã & accipit pluuiale & mitrã et pręcedente Subdiacono cum Cruce, ceroferarijs, incenſo & aqua benedicta vadit ad caſtrũ doloris. Eum ſequũtur Diaconus & alij miniſtri altaris. Religioſi autem ſiue Clerici Eccleſiæ diſponunt ſe circa caſtrum, Subdiaconus cum Cruce & ceroferarijs ad pedes, Prælatus verò ſtans ad caput in medio ſine mitra abſolutè incipit. Non intres in iudicium, *vt ſupra. Et in fine chorus cantat primum reſponſorium. Et poſt* Kirie eleiſon, *Prælatus ſine mitra dicit.* Pater noſter. *Aſpergit & incenſat per circuitum, vt ſupra diximus de Cardinalibus. Et deinde ſtans in loco ſuo dicit,* Et ne nos inducas &c. *cum alijs verſiculis & prima oratione in*

ne in fine cuius dicit. Requiem æternam dona eis domine. ℞. Et lux perpetua luceat eis. *Et chorus dicit*. Requieſcat in pace. *Et ſic reuertitur ad ſe exuendum. In ſecunda die dicitur ſecundum reſponſorium. Et ſecunda oratio, & ſic deinceps. Et cum finierint reincipitur à primo.*

In nona die fit omnino, vt in prima, niſi quod non fit ſermo. Cantatur miſſa per Cardinalem & per Cardinales fit abſolutio apud caſtrum doloris. A die verò quo eſt ſepultum corpus vſquequo incipiantur exequię, conſueuerunt in ea Eccleſia celebrari aliquot miſſę pro defunctis non tamen per Pręlatos, & fiunt ad partem ibi aliquot eleemoſinæ propter hoc. Familia verò defuncti ſolet per quadraginta dies ſuſtentari in eius domo, & tandem vnicuique redditur aliquod præmium, vel ſecundùm taxationem à Domino factam, uel vt executores cenſuerint habita ratione ſeruitij, temporis, & qualitatis.

DE ÆGROTATIONE MORTE ET exequijs Romani Pontificis. Cap. II.

R*Omanus Pontifex: & ſi mortales omnes dignitate, & autoritate præcellit, omniaq; in terris ligare, & ſoluere queat, fati tamen extremam neceſſitatem ſoluere nequaquam poteſt. Nō eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, nec ſeruus maior*

Domino

Domino ſuo. Filio ſuo non pepercit Deus, quem mori voluit, vt hominem à perpetua morte liberaret, vtque omnes agnoſcerent neminem à corporali morte omnino eſſe immunem. Cogitet Summus Pontifex (& ſi omnium ſit maximus) ſe tamen eſſe mortalem: & elogium illud quod inter ſollennia coronationis ſuæ decantari ſolet ſedulo memoria repetat. Pater Sancte. Sic tranſit gloria mundi, omnis caro fenum, & omnis gloria eius tanquam flos agri. *Sit igitur ſemper Pontifex paratus, vt bonus paſtor, ſolertiſſimus Vicarius, et diligentiſſimus villicus rationem reddere Domino ſuæ adminiſtrationis: & cupiens diſſolui, & eſſe cum Chriſto, cum Martino Turonenſi clamet, & dicat. Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem, fiat voluntas tua. Curetque eo maiori ſtudio quo cæteris omnibus præeſt, vt vltimum actum, quo ſolo coronari electi ſolent cum laude perficiat. Quod ſi fortè non agnoſceret, dum ægrotat, morbi periculum, medici qui illius curam gerunt, cum de eius ſalute dubitare cœperint prudentibus verbis eum admoneant ſemotis arbitris, hortenturque ad ea peragenda, quę ad animæ ſuæ ſalutem pertinent, polliceantur ſe omnes ſtudio acturos, quæ ſpectant ad corporis ſanitatem: aperiant idem confeſſori Pontificis, qui verbis apertioribus ſecretè tamen, et cum ſumma reuerentia, & caritate moneat Pontificem in quo ſit diſcrimine, hortetur vt voluntati diuinæ non inuitus adhæ-*

tus adhæreat, cogitet quem locum teneat, oporterecq́; vt alios principes verbo, & exẽplo ad viã ſalutis deducat. Pontifex ſua ſponte, quod melius erit, vel ſaltem his monitionibus excitatus, cùm vltimum diem appropinquare cognouerit, primũ peccata ſua confeſſori diligentiſſimè confiteatur, petatq́; ab eo plenariam indulgentiam, deinde tẽpore congruo: iubeat ad ſe uocari prælatos domeſticos, & principales familiæ ſuæ, & præſente ſacratiſſimo Chriſti corpore primùm confiteatur, & catholicam fidem, quam affirmet ſe ſemper inconcuſsè, & firmiter tenuiſſe, & in ea velle viuere, et mori, cum Deo placuerit. Tum petat veniam ab omnibus ſi quem fortè iniuſtè offenderit, largiatur eis aliquas gratias ſpirituales, roget, vt orent Deũ pro anima ſua, & petat à ſacriſta, vel ab alijs prælatis, vt tunc ſacratiſſimum viaticum recipiat, vt cum tempus eis videbitur, alia Eccleſiæ ſacramenta ſibi adminiſtrent. Conuocet poſthæc, dum ſenſus integri ſunt, ſacrum Cardinaliũ ſenatum, profiteatur iterum catholicam fidem, petat veniam ſi in ſua adminiſtratione quẽpiam iniuſtè offenderit. Roget, vt orent pro anima ſua, commendet eis Eccleſiam Dei, & hortetur vt in electione ſucceſſoris diligentes ſint, & vnanimes, & talem eligãt, qui Chriſtianos vberius quàm ipſe, pauerit, qui paſci nouerit, & ſi ei videbitur, nominet vnum, vel plures, quos ſuo iudicio magis idoneos arbitretur. Aperiat etiam eis debita, & credita, ſi qua ſunt,

& ſimi-

& ſimiliter ſcripturas, pecunias, & gemmas, ac precioſa quæque manifeſtet, condat teſtamentum ſuum, ſi vult, & eligat ſepulturam. Demum commendet Senatui familiam, & attinentes ſuos, & gratias ſpirituales, quas voluerint, eis largiatur, eoſq; cum ſua benedictione dimittat. Huiuſmodi vltimum cum fratribus ſuis ſermonem (vt audiuimus) Nicolaus quintus nouo tempore habuit, & quod ipſi vidimus, Pius ſecundus. Hic etiam in Vigilia Aſſumptionis beatæ Virginis cum pridie de Sacramento altaris communicatus fuiſſet, & cum domeſticis, inter quos minimus eram, quę ſuperius conuenire diximus, peregiſſet. Sacrum collegium ad ſe poſt Veſperas conuocari iuſſit, patreſque longo, et dulci ſermone quanquam mortiproximus (nam ſecunda noctis hora expirauit) allocutus eſt.

Vidimus Cardinales omnes abundè lachrimantes è cubiculo languentis exire. Et vltra ſupradicta omni ſtudio hortatus eſt Senatum, vt expeditionem contra Turcas ob quam rem ipſe Anconā ſe contulerat, proſequerentur. Poſt hæc Cardinales, vt cognouerint Pontificem in extremis laborare, tres deligent ex collegio, vnum videlicet de quolibet ordine, qui ſimul cum camerario inuentarium faciant de omnibus bonis, quæ ſunt in Palatio Apoſtolico, & illa reponant in loco tuto ſub bona cuſtodia.

Quæ verò ad Sacriſtam pertinent, reuideant,

dimittant

dimittant apud Sacriſtam, quoniam eſt officium perpetuum. Deinde prouideant Cardinales, ſi in vrbe moritur Pontifex, nè tumultus aliquis concitetur. Aduocent, & intromittant prudenter, & in tempore Eccleſiaſticam militiam, & eam diſponant per ciuitatem in locis opportunis, prouideant etiam prouincijs Eccleſiæ mittendo commiſſarios viros graues, & prudentes. Pontifice verò animam agente, aliquis ex prælatis domeſticis ei adſtet, & Crucem inſpiciendam, oſculandamque illi crebrò offerat, redigatque ei ad memoriam paſſionem Chriſti. Cubicularij adſtent cum diligentia miniſtrantes neceſſaria. Sacriſta in tempore extremam vnctionem, & commendationem animæ faciat, prout in ordinario. Pœnitentiarij verò circunſtent, legant pſalmos pœnitentiales, paſſionem Chriſti, & alias deuotas Orationes, dum adhuc expiret. Poſtquam verò Spiritum Creatori reddiderit legant officium mortuorum. Cardinales verò debent mox aſtare, & ſinguli abſoluere defunctum Pontificem, dicentes vnum Reſponſorium cum ſuis Verſiculis, & Orationem pro defunctis videlicet: Deus qui inter Apoſtolicos &c. *Et vt quiſque abſoluit, diſcedit, cubicularij autem parent aquam calidam cum herbis odoriferis, & fratres plumbatores lauent eius corpus, tonſor radat barbam. Interim lauetur corpus cum optimo vino albo aromatizato, & calido, & loca ſpumantia*

tia impleantur aromatibus mirrha, & aloes, nares, & aures impleantur muſco, & demum benè fricentur manus, & totum corpus balſamo, quod cubicularij, & ſacriſta ſubminiſtrabunt. Poſt hęc pœnitentiarij induant eum communes veſtes vſq; ad rochettum, deinde ſacras, ac ſi eſſet celebraturus incipiendo à ſandalijs vſque ad mitram ſimplicem, tum & annulo cum fauone, pallio, ſpinulis, et omnibus ornamentis, paramenta erunt rubri coloris, ponent inde corpus ita ornatum ſuper feretrū, ſiue lecticam coopertam aureo panno cum Pontificis & Eccleſiæ armis, & ſubtus caput ceruical ex panno aureo, & ad pedes duo alij ſimiles, ſuper quibus erunt duo pilei Pontificales. Corpus lauabitur, & ornabitur in camera ſecreta, & ornatum ponitur in lectica, ſiue feretro in camera Papagali. Et ibi vſque ad diem, ſi Pontifex in nocte morietur, pœnitentiarij vigilantes, & pſallentes cuſtodient corpus, & habebunt expenſas, & omnia neceſſaria à palatio. Deinde hora competenti præcedente Subdiacono Apoſtolico cum cruce, et cum cappa ſua obſcuri coloris videlicet violacea: Cantores capellæ cantabunt. Subuenite: *& pœnitentiarij portabunt corpus ad capellam maiorem. Portabuntur ante corpus viginti ſex aut viginti octo intorticia accenſa per ſcutiferos defuncti. Reliquum familię ſequetur, cantores, & pœnitentiarij cantabunt Veſperas, & vigilias pro defunctis quouſque veniant alij religioſi. Et nota quòd ca-*

mcrarius,

merarius, ſi non eſt Cardinalis, debet omnibus dũ fiunt perſonaliter intereſſe. Si verò eſt Cardinalis, non ipſe, ſed Vicecamerarius intererit. Collegia clericorum, & conuentus religioſorum, vt venerint cantant vigilias, aſpergunt, & incenſant corpus, & abſoluunt, vt in exequijs Cardinalium diximus. Poſtquam omnes abſoluerint, deducunt funus ad Eccleſiam Sãcti Petri, & ibi ponitur corpus in medio Eccleſiæ, præferuntur multa intorticia familia ſequitur, finito officio remanet ibi corpus per biduum, aut triduum, vt populus poſſit illum viſitare, & oſculari manum. Iñ nocte reponitur in capella maiori, & tandem noctu ſepelitur, interdum vigiliæ per collegia, & conuentus non cantantur, ſed per canonicos beati Petri defertur corpus ad Eccleſiam cum capitulo, & familia. Interim parantur exequiæ, erigitur caſtrum doloris cum lecto, & alia fiunt, quæ in exequijs Cardinalium ſupra notauimus. Sed largius, & abundantius, familiares Papæ, officiales curiæ, et vrbis officiales, ſi Romæ fit, veſtiuntur panno nigro, vt in libris cameræ Apoſtolicæ plenius apparet, ad quos vos remittimus, fiunt largæ Eleemoſinæ pro anima Pontificis, religioſis viris, & mulieribus per camerarium & theſaurarium, et maximè ſi camera eſt diues. In prima die exequiarum leguntur ducentæ miſſæ cum eleemoſina. Miſſam ſolennem cantabit prior Epiſcoporum Cardinalium, fit ſermo de laudibus Pontificis, & in fine fiunt abſolu-

tiones

tiones à ſenioribus, vt in exequijs Cardinalium ſcriptum eſt. Accenduntur eodem die intortitia multa circum circa in Eccleſia, & candelæ ſupra caſtrũ doloris, & idem fit in die nono: miſſam tunc cantat ſubprior Epiſcoporum Cardinalium. Intra nouenam quotidie aliquis Cardinalium celebrat incipiendo à ſenioribus poſt ſub priorem Epiſcoporum, & leguntur centum miſſæ. Intorticia circa Eccleſiam & ſupra caſtrum doloris non accenduntur. Reliqua fiunt, vt in primo, & nono die. Diſtributio ceræ fit quotidie Cardinalibus, prælatis, familiæ, curialibus, & alijs, qui aderunt, & quotidie fiunt abſolutiones à Cardinalibus in fine miſſæ circa caſtrum doloris. Quotidie poſt miſſam conueniunt Cardinales in loco congruo conſulentes de rebus Eccleſiæ, & ordinantes conclaue. Nona die poſt miſſam de defunctis cantatur Miſſa de Spiritu Sancto, & fit ſermo exhortatorius ad electionem Pontificis.

DE SIGNIFICATIONE MORTIS eius per collegium, & de ſtilo ſcribendi.

MOrtuo Pontifice Collegium id literis ſuis principibus, & maximis prælatis ſignificat, vtitur in ſcribendo ſtilo Apoſtolico, filios, & fratres illos appellans quos potifex ita vocat, & ſingulares ſingulariter ſalutat, & alloquitur.

De

DE BVLLIS PLVMBATORVM per Vicecancellarium frangendis. Ca. IIII.

Vicecancellarius, vt primùm Pontifex expirauit, bullas, quibus literæ Apoſtolicæ ſignari conſueuerunt, à plumbatoribus accipit, & partem illam in qua literę cum nomine Pontificis inſcriptæ ſunt publicè & coram pluribus per ipſos plumbatores frangit, & ad ſignandum omnino ineptas redit. Aliam verò partem in qua Apoſtolorum capita ſunt ſculpta lineo panniculo inuolutam alligatam, & ſigillo ſuo ſignatam camerario tradit, & diligentiſſimè curat ne aliquæ literæ ſignari poſſint poſt Pontificis obitum.

OFFICIVM MISSÆ APOSTOLICA ſede vacante Introitus.

Suſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam fuerit, & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus Verſ. Vt ſedeat cum principibus, & gloriæ ſolium teneat. Domini enim ſunt Cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem. Gloria patri. Sicut erat &c.

Oratio.

Supplici Domine humilitate depoſcimus, vt Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ concedat Pontificem illum tua immenſa pietas, qui & pio in nos ſtudio ſemper tibi placitus, & tuo populo pro ſalubri regimine ſit aſsidue ad

gloriam tui nominis venerandus, Per Dominum noſtrum. &c.

Lectio Epiſtolæ Beati Pauli Apoſtoli ad Hebræos.

Fratres, Adeamus ad thronũ gratiæ Dei, vt miſericordiam conſequamur, & cum fiducia gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Omnis nanque Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus cõſtituitur in his, quæ ſunt ad DEVM, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis, qui cõdolere poſsit his, qui ignorant, & errant, quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate. Et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita & pro ſemetipſo offerre pro peccatis. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem niſi qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Sicutque Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt Pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum. Ego hodie genui te, quemadmodum & in alio loco dicit. Tu es ſacerdos ſecũdùm ordinem Melchiſedech. Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationesq; ad eum, qui poſsit eum ſaluum facere à morte cum clamore valido, & lachrimis offerens, exauditus eſt pro ſui reuerentia. *Grad.* Pontifex ſacerdos magnus inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleum, & cuius manus in ſacerdotio conſecratæ ſunt, veſtituſq; eſt ſanctis veſtibus debuit per omnia

fratribus

fratribus ſimilari, *Verſ.* vt miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, vt repropiciaret debita populi. Alleluia. ℣. Sacerdos ſit ſanctus, ſicut ego ſum Dominus, qui Sanctifico vos. Alleluia.

Tractus in Septuageſima.

Erunt filij Iacob ſicut à principio, & cetus eius corã me permanebit. ℣. Et erit dux eius ex eo, & princeps de medio eius producetur. ℣. Et applicabo eum, & accedet ad me. ℣. Quis enim iſte eſt, qui applicet cor ſuum, & appropinquet mihi ait Dominus? ℣. Et eritis mihi in populum, & ego vobis in Deum.

Euangelium ſecundùm Ioannem.

In illo tempore dixit Ieſus diſcipulis ſuis. Si diligitis me, mandata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium Paraclitũ dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritũ veritatis, quem mundus nõ poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos, veniam ad vós, adhuc modicum: & mundus iam me non videt. Vos autem videbitis me, quia ego viuo, & vos viuetis.

Offertorium.

Non participentur ſancta, donec exurgat Pontifex in oſtenſione, & veritate.

rius cum thuribulo,& nauicula redit ad celebrantem, datq́; vni ex miniſtris thuribulum ad dextram, nauiculam ad ſiniſtram, tum accipit duo candelabra cum candelis ardentibus de altari vel credentia, & conſignat duobus miniſtris iunioribus celebrantis. Deinde cum tempus fuerit, itur ad Euangelium hoc ordine, primò præcedit cæremoniarius alios dirigens, & inſtruens, tum thuriferarius cum thuribulo & nauicula, inde duo cum candelabris, deinde Subdiaconus, demum Diaconus cum libro ante pectus, vt ſupra. Et factis reuerentijs celebranti, altari, & Papæ vadunt ante Papam, vbi Diaconus genuflexus petit à Pontifice benedictionem, deinde Subdiaconus ſtans medius inter duos ceroferarios tenet librum Euangeliorum, & Diaconus incipit Dominus vobiſcum. &c.

Et nota quod non eſt neceſſarium neque ex antiquis cæremonijs, quòd cùm Diaconus petit benedictionem, aſſiſtant ei ceroferarij. Diaconus verò cum dicit Euangelium, non debet vertere faciẽ ad altare, ſed ad altaris cornu dextrum, quod in capella Papæ Romæ non ſeruatur, quia verteret faciem ad ipſum Pontificem, in ſancto Petro autem & alibi ſemper ſeruatur. Cum autem dicit: Sequentia Sancti Euangelij &c. *ſignat cum pollice dextro librum, deinde frontem, os, & pectus, cum reſpondetur:* Gloria tibi Domime, *incenſat ter librum, videlicet in medio à dextris & ſiniſtris.*

ſtris. *Euangelio finito ſit reuerentia altari & Papæ, Diaconus & ceroſcrarij reuertuntur ad celebrantem, Subdiaconus portat librum apertũ oſculandum Papæ, & deinde reuertitur ad celebrantem. Cæremoniarius facit ſignum præsbitero Cardinali aſſiſtenti, & accipiens thuribulum de manu thuriferarij offert illud ipſi aſſiſtenti, qui ſtans ante gradus incenſat Põtificem ſine mitra ſtantem, & reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales, Papa verò ſedet, & capit mitram, deinde ducitur per Cæremoniarium ad pedes Pontificis, qui ſermonem eſt habiturus, qui genuflexus, & illos deoſculatos petit benedictionem dicendo.* Iube Domine benedicere, *tunc Papa benedicet dicẽs:* Dominus ſit ĩ corde tuo, & in labijs tuis, vt dignè, & fructuosè annuncies verba ſua ſancta, in nomine patris &c. *Et benedictione accepta, ille dicit indulgentias.* Pater Sãctus Papa concedit quinque annos, & totidem quadragenas. *Et ille recedens factis reuerentijs vadit ad pulpitum, vbi facit ſuum ſermonem, quo finito expectat in pulpito, & Diaconus per cęremoniarium ante gradus ſedis Papæ ducitur, & ſtans alta voce dicit.* Confiteor &c. *Ante cuius inchoationem ſurgunt omnes, ſed Papa, & celebrans ſunt cum mitra. Cùm verò Diaconus dicit:* Et tibi pater ſimiliter. Et te pater *debet genuflectere. Et cũ dicit:* Mea culpa, *ſingulis vicibus manu dextra pectus percutiat. Finito* Confiteor, *Orator pro-*

nunciat

nunciat indulgentias per Pontificem conceſſas, et deſcendit quò vult. Interim Subdiaconus Apoſtolicus portat Crucem ante Papam, & Papa ſurgens ſine mitra ex libro cantat, Præcibus & meritis &c. Miſereatur. Indulgentiam &c. *& dat benedictionem, vt in libro. Et cum deponitur mitra Pontifici, deponitur mitra celebranti. Et vnus Protonotarius accedit ad Papam cum dicit*, Et benedictio Dei &c. *Qui diſcedentibus aſſiſtentibus capit fimbriam pluuialis, & tenet ante corpus Papæ. Et nota quòd quotieſcunque Papa cantat, vel legit aliquid ex libro, ſi tunc nō celebrat, primus Epiſcopus aſſiſtens tenet ante eum librum ſupra caput, & ſecundus Epiſcopus tenet candelam accenſam, Diaconi verò ſi aſſiſtunt hincinde tenent manus. Si verò Papa celebrat Miſſam, ſiue veſperas ſolennes aſſiſtens Cardinalis, ſiue Epiſcopus ſit, ſiue præsbiter, tenet librum ſupra caput, & primus Epiſcopus non Cardinalis adiuuat eū, alij vt ſupra. Facta benedictione, vel ſi ſermo non fit, oſculato libro, & incenſato Pontifice, vt ſupra diximus, celebrans incipit* Credo, *& Cardinales venientes ad circulum circunſtant Pontificem, & cum eo* Credo *perficiunt, cum dicitur.* Et incarnatus eſt. *Cæremoniarius capit ex credentia burſam cum corporalibus, & eam dat Diacono, qui ambabus manibus eam accipiens vſque ad oculos eleuat, portat ad altare cum reuerentijs ſolitis, vbi extractis hinc inde corporalibus explicat*

cat ſuper altare, burſam verò ad locum minus impeditum ponit: Deinde reuertitur ad locum ſuum. Finito Credo *ſurgit celebrans ſine mitra, & verſus ad populū dicit.* Dominus vobiſcum, *Deinde verſus altare,* Oremus, *& legit* Offertoriū, *tum ſedet, imponitur ei mitra, extrahunturque chirothecę à miniſtris, et vnus ex ſcutiferis portat aquam, qui primò facit reuerentiam Papę, deinde altari, tum celebranti cui dat aquam manibus, miniſtri tenent mappam. Interim aſſiſtens celebrantis ducitur per cęremoniarium cum miſſali, & cuſſino ante pectus ad altare cum reuerentijs ſolitis, vbi ponit librū in loco Euangelij ſuper cuſſinum, et inuenit, quę ſunt dicenda, deinde ad partem in cornu dextro expectat celebrantem, interim etiam paratus Subdiaconus ante credentiam cum velo circa collum, & inde accipit calicem cum patena, hoſtia, & palla, & cooperitur cum velo, & accedit ad cornu ſiniſtrum altaris videlicet Epiſtolæ. Et poſt eum vnus ex capellanis celebrantis ampullas vini, & aquæ manibus portans, celebrans autem lotis, & exterſis manibus aſcendit ad altare deducente Diacono, & cum vertit ſe, vel tranſit ante Papam, extrahitur ei mitra, & facit reuerentiam Pontifici. Deinde vadit ad medium altaris, & Diaconus ſtans à dextris eius accipit Calicem de manu Subdiaconi, & ponit ipſum ſuper altare, deinde accipit patenam cum Hoſtia, & illā dat celebranti, qui eam offert cum orationibus con*

ſuetis

ſuetis aſſiſtente capellano ſuo in libro omnia demō ſtrante. Interim Diaconus erigit calicem, & accipit ampullam vini de manu Subdiaconi et ponit vinum in calice. Nam Subdiaconus poſtquam depoſuit calicem, vertit ſe ad illum, qui portauit poſt eum ampullas & ex eius manibus primò accipit ampullam vini, & eam, vt dixi, dat Diacono, deinde accipit ampullam aquæ, & verſus ad Pontificem porrigit aquam benedicendam, quæ poſtquam fuerit per Pontificem benedicta, ipſe Subdiaconus infundit in calicem, deinde reddit illi, à quo eam acceperat. Et Diaconus dat calicem celebranti, offerunt ſimul cum orationibus &c. Subdiacono verò imponitur in dextra manu patena; quam cooperit, & vadit ante medium altaris in loco conuenienti. Interim verò cæremoniarius cū thuribulo & nauicula vadit ad Pontificem, & aſſiſtente præsbitero Cardinali miniſtrante imponitur incenſum, vt ſuprà. Deinde reuertitur ad altare, & dat thuribulum Diacono, & ille celebranti, qui ſuo tempore incenſat oblata primùm, deinde altare, poſtea accepta mitra in cornu epiſtolæ incenſatur ipſe à Diacono, tum lauat manus, et depoſita mitra reuerſus ad medium altaris proſequitur Miſſam prout in ordinario. Diaconus verò celebrante incenſato cū thuribulo accedit ante Pontificem, quem incenſet Cardinalis aſſiſtēs, tum per Diaconum incenſatur ipſe Cardinalis, deinde alij duo Cardinales aſſiſtentes, poſtea alij more conſue-

to. Interim celebrans procedit in Miſſa ſuo ordine. Cum peruentum eſt ad præſationem, & incipit: Per omnia ſæcula ſæculorum, &c. *ponit manus ſuper altare, & Papa ſurgit cum mitra, et alij omnes ſurgunt, & præsbiter Cardinalis aſſiſtens Papæ recedit à ſcabello, & vadit ad locum ſuum, & amouetur ſcabellum, quia amplius illuc ad ſedendum non reuertitur. Celebrans cum dicit:* Surſum corda, *eleuat manus aliquantulum de altari, tum dicit.* Gratias agamus, *ſuper verbo* Domino *eleuat altius manus, & iungit ante oculos, deinde extenſas eas tenet vſq; in finem, cum eſt circa medium præfationis: Cardinales incipiũt venire ad circulum ante Pontificem, & finita pręfatione dicunt* Sanctus. *cum Papa ſtante ſine mitra, deinde diſcedunt ſuo ordine ad loca ſua, & Papa reaſſumit mitram. Dum dicitur* Sanctus, *clerici capellæ incendunt quatuor intorticia, & per cæremoniarium dantur quatuor capellanis celebrantis, & ducuntur inferius ante altare, ita vt medium inter ſe habeant Subdiaconum patenam tenentem, ſitq; inter eos & altare competens diſtantia, vt ibi poſſit ſtare Papa cum ſuis aſſiſtentibus, & miniſtris. Papa autem cum celebrans dicit:* Hanc igitur oblationem, *cum mitra deſcendit ad faldiſtorium ante altare, vbi deponitur illi mitra. Cæremoniarius verò incenſat ſacramentum, dum eleuatur, genuflexus ad celebrantis dextrã: & facta eleuatione reponitur Papæ mitra, qui ad*

ſedem

ſedem ſuam reuertitur, vbi iterum ſibi mitra deponitur, & ſine ea ſtat vſque poſt factam communionem corporis et ſanguinis Domini, tunc ei reponitur. Cùm autem dicitur: Pater noſter, *circa finem Subdiaconus reuertitur ad altare, & dat patenam Diacono, qui eam dat celebranti, eodem tempore veniunt Cardinales ad circulum ad dicendum:* Agnus Dei. *cum Papa: quo dicto diſcedunt, & præsbiter Cardinalis aſſiſtens de circulo accedit ad altare, & pacem à celebrante accipit. Aſſiſtens verò celebrantis dicto* Agnus. *cum celebrante dimittit librum in manu Diaconi miniſtrãtis, & factis reuerentijs altari, & Papæ venit ad cornu ſiniſtrum altaris, & ibi expectat. Subdiaconus verò miniſtrans vadit ad dextrum latus celebrantis, præsbiter verò Cardinalis aſſiſtens vadit ad Pontificem, & ei dat oſculum pacis dicens:* Pax tecum, *deinde reuertitur ad locum ſuum. & Diaconi Cardinales aſſiſtentes primò à dextris, deinde alter à ſiniſtris Papæ cum debitis reuerentijs accipiunt pacẽ à Papa, qui dicit.* Pax tecum, *& illi reſpondent.* Et cum ſpiritu tuo. *Interim aſſiſtens celebrantis ductus ad priorem præsbiterorum aſſiſtentium ab eo accipit pacem, quam primò dat alijs Cardinalibus. Et deinde datur pax omnibus in capella more conſueto. Celebrans autem vt ſumpſit ſacramentum, purificatur Subdiacono ampullas vini & aquæ miniſtrante. Diaconus librum exportat ad cornu Epiſtolæ, Subdiaconus*

verò accipit calicem, mundat, & aptat cum patena et purificatorio, plicat corporalia, ponit in burſa, imponit ſupra calicem, & omnia ſimul portat ad credentiam, poſtmodum reuertitur ad celebrãtem. Celebrans facta purificatione accipit mitrã, lauat manus, & extergit, deponitur mitra, & ea amplius, ſi Papa præſens eſt, non vtitur. Legit Communionem, *tum in medio altaris vertit ſe ad populum, & dicit* Dominus vobiſcum. *Deinde ad altare in cornu Epiſtolæ.* Oremus, & *orationes. Quibus finitis in medio altaris vertit ſe ad populum, & replicat* Dominus vobiſcum. *Et ad altare rurſum reuertitur. Quo dicto Diaconus verſus ad altare dicit.* Benedicamus Domino. *Cantores reſpondent.* Deo gratias, *celebrãs inclinato capite ante Crucem dicit.* Placeat tibi &c. *Quo finito retrahit ſe ad cornu Epiſtolæ, & faciem vertit ad Pontificem. Interim Subdiaconus Apoſtolicus portat crucem ante Papam, qui ſtãs dat benedictionem dicens:* Sit nomen Domini &c. *more conſueto vno ex protonotarijs auriphrigium ad ſiniſtram tenente, data benedictione per Pontificem celebrans vertit ſe ad altare dicens.* Dominus vobiſcum. Initium Sancti Euangelij ſecundùm Ioannem. In principio erat verbum &c. *Reuertitur ad ſal dictorium deponit omnia paramenta, dicit Orationes* Trium pueorum, &c. *& redit in pace.*

DE

DE PRIMA DOMINICA ADVENTUS Papa abſente. Cap. III.

CVm autem in abſentia Pontificis Cardinales huius diei officio intererunt, celebraturus prælatus, de quo ſuprà diximus, accipit omnia paramenta, & ſic paratus Cardinales expectat, poſt quorum aduentum cæremoniarius accedit ad ipſos Cardinales, petens ab eis licentiam pro officio inchoando nomine celebrantis. Qua hàbita celebraturus cum mitra accedit ante ſuperioris gradus altaris facta prius Cardinalibus reuerentia caput profundè inclinando, & tunc Cardinales ei aſſurgere debent, ille verò depoſita mitra facit altari ſimiliter reuerentiam, & cum Diacono ac Subdiacono genuflexus dicit confeſſionem more conſueto. Cantores interim dicunt Introitum & Kirieeleiſon. Finita confeſſione celebrans aſcendit ad medium altaris, oſculatur illud, deinde librum Euangeliorum. Tum miniſtrante Diacono nauiculam, & cæremoniario thuribulum, imponit incenſum, incenſat altare, deinde incenſatur ipſe cum mitra, tum reuertitur ad faldiſtorium, vbi depoſita mitra dicit Introitum & Kirieeleiſon, quo finito depoſita mitra ſurgit, & conuerſus ad populum dicit, Dominus vobiſcum. Deinde ad altare Oremus, & orationes, & alia, vt ſuprà per totum vſque ad finem Epiſtolæ. Qua finita Subdia-

conus librum clauſum ante pectus tenẽs vadit ad celebrantem, coram quo genuflexus ponit librum in eius gremio, & manum illius oſculatur; quem librum cæremoniarius ab eo recipiens ponit ad locum ſuum, deinde ſurgit Subdiaconus, & tenet Miſſale celebranti, vt ſupra. Cum dicitur Alleluia, *& Diaconus librum Euangeliorum ſuper altare poſuerit: Cæremoniarius cum thuribulo, & nauicula vadit ad celebrantem in faldiſtorio ſedẽtem, vbi miniſtrante Diacono celebrans imponit incenſum ac ſignatur vt ſupra. Cæremoniarius tũc dat vni ex miniſtris thuribulum quod dextra, & nauiculam quam ſiniſtra manu præferat, & duo candelabra cum luminaribus alijs duobus: Diaconus verò interim ad altare accedens genuflexus dicit.* Munda cor meum. *Tum capiens ex altari librum Euangeliorum, & ante pectus illum tenẽs, ad celebrantem in faldiſtorio ſedẽtem reuertitur, & genuflexus coram eo dicit.* Iube Domine benedicere, *& benedictione recepta procedit ad lectionem Euangelij ordine ſupradicto. Finito Euangelio factis reuerentijs reuertuntur omnes ad celebrantem, & Subdiaconus portat ad oſculandum librum Euangeliorum apertum celebranti, qui mox per Diaconum incenſatur, quo facto oraturus adducitur ad celebrantem. Et ſi Epiſcopus vel Abbas ſit capite tantùm inclinatus, ſi verò inferior genuflexus coram celebrante dicit* Iube Domine benedicere. *Et benedictione accepta pe-*

tit

tit indulgentias populo publicandas, & celebrãs committit ei publicationem indulgentiarũ à Papa conceſſarum, vadit deinde oraturus ad locum conſuetum, & faciet ſermonem vt ſupra. Finito ſermone ſtatim pronunciat indulgentias nomine conſueto. Tunc celebrans depoſita mitra verſa facie ad altare dicit Credo, *& alia, vt ſupra dictũ eſt. Finito* Offertorio *ſedet celebrans, deponuntur ei annuli & chirothecæ, lauat manus, ſurgit deinde, & cum mitra aſcendit gradus altaris, vnde facta reuerẽtia Cardinalibus, procedit ad medium altaris, vbi deponitur ei mitra, & alia facit vt ſupra. Cæremoniarius thuribulum & nauicellam ſuo tempore affert, & miniſtrante Diacono celebranti imponit incenſum benedicens & incenſans, vt ſupra, deinde incenſatur ipſe celebrans, & ſucceſſiuè Cardinales & alij ordine ſuo, continuatur Miſſa vt ſupra. Dicto* Agnus Dei. *aſſiſtens celebranti cum ſuo libro in manibus Diaconi venit ad manum dextram celebrantis, & ibi ante altare genuflectit, ſurgit, oſculatur altare, & pacem à celebrante accipit, quam dat poſtmodum primo Epiſcopo, primo præsbitero, et primo Diacono Cardinalibus, & ſucceſſiuè alijs, & cum viderit celebrantem purificationem ſumpſiſſe dat pacem Cæremoniario qui perficit curſum ſuum, & alia fiũt, vt ſupra, dicto* Benedicamus &c. *celebrans complet* Placeat tibi S. Trinitas &c. *Et imponitur ei mitra. Stans in medio altaris, & verſa facie*

ad ipſum altare, & manus ante pectus iunctas habens dicit. Sit nomen Domini Benedictum. *Et cum dicit*. Sit nomen Domini, *cum pollice, et indice ſimul iunctis dextræ manus facit ſibi ſignum Crucis in pectore, ſiniſtram verò tenet ſupra ſtomachum ſuum cum dicit*, Benedictum *iungit manus ante pectus. Deinde cum dicit*: Adiutorium noſtrum in nomine Domini, *cum manu aperta ſignat ſe ſigno Crucis incipiens à capite, deinde ſub vmbiculo, tum à ſiniſtro, deinde à dextro humero ſe tangens, manum ſiniſtram vt ſupra tenens. Poſtea dicit*, Benedicat vos omnipotens *Deus, & cum dicit* Deus *iungit manus. & cum dicit*, Pater, *vertit ſe ad manum dextram ſignum Sanctę Crucis faciens. Deinde verſus ad medium dicit*. Et filius. *Et iterum ſignat. Tandem in fine ſic nihilominus ſignans tertiò dicit*. Et Spiritus Sanctus. *Et circulum perficiens ad altare ſe vertens dicit*. Dominus vobiſcum. Initium Sancti Euangelij, &c. *Et facta reuerentia Cruci, deinde Cardinalibus cum mitra ad ſal dictorium reuertitur dicendo* Euangelium Sancti Ioannis, *& alia quæ ſunt dicenda. Ibiq; exuitur &c. vt ſupra.*

DE

DE MISSA PAPALI IN DOMINICIS Aduentus. Cap. IIII.

SI autem Summus Pontifex hac vel alijs Dominicis in Aduentu voluerit ſolenniter celebrare, parabitur in camera paramenti, vt ſupra diximus, & deſcendet ad Eccleſiam ſiue capellã. Cardinales autem, & alij prælati erunt cum ſuis cappis laneis, & facta oratione more ſolito ante altare accedat ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, ſedet & fit reuerentia à Cardinalibus tantùm cum ſuis cappis laneis. Interim Subdiaconus Epiſtolam dicturus paramenta ſibi conueniẽtia præter manipulum, & planetam, quæ capit poſtea cum Papa, intrat ad altare, & acoluthi, atque alij officiales, qui vtuntur ſuperpellicijs ſupra rochettum dimittunt cappas, & capiunt ſuperpellicia, deinde Põtifex incipit: Deus in adiutorium meum intende: *pro tertia, ſtans ſine mitra, & ſedet cum incipitur pſalmus, & accipit ſandalia, & legit pſalmos, & orationes, cõſuetas, & in fine cantat orationem pro tertia, preſbitero Cardinali qui ei aſſiſtere debet librum ſupra caput cum ſua cappa lanea tenente, paulò ante duo Diaconi aſſiſtentes, & Diaconus cantaturus Euangelium vadit ad capiendum ornamenta videlicet planetas ante pectus plicatas violacei coloris, & alia conſueta. Diaconus tamen cantaturus Euangelium*

gelium accipit amictum, albam, & cingulum, & ſtolam, & ita vadit ad parandum Põtificem, quo ſacris veſtibus induto ipſe & Subdiaconus Epiſtolæ capiunt planetas, & manipulos, & interim duo alij Diaconi vel in defectu eorum duo vltimi presbiteri aſſiſtunt Pontifici cum ſuis cappis, finita tertia tres Diaconi reuertuntur ad Pontificem, qui lauat manus miniſtrante presbitero Cardinali adhuc cum cappa lanea, deponit mitram, pluuiale, & ſtolam, & accipit paramenta more conſueto, & tunc omnes Cardinales, prelati, & Officiales capiunt paramenta ſibi competentia & in omnibus, ac per omnia ſeruantur conſuetæ cæremoniæ, vt plenius dicemus infra in Natiuitate Domini noſtri, excepto quod illi aſſiſtit pro capellano prior presbiterorum Cardinalium: & non prior Epiſcoporum: qui prior presbiterorum & nunc, et quotiens ſeruit pro aſſiſtẽte tam in veſperis, quàm in Miſſa induitur pluuiali, & non planeta, & ſedet in loco aſſiſtentis, et in veſperis cantat tertiam antiphonam, vt aſſiſtens, ſubprior verò presbiterorum miniſtrat vinum ad purificationem manus poſt communionem, & cantat quartam antiphonam in veſperis, alia omnia, vt in Natiuitate.

DE

DE SECVNDA DOMINICA ADuentus. Cap. V.

Secunda Dominica Aduentus conſueuit celebrare vnus ex Epiſcopis aſſiſtentibus Papę, eo ordine prout ſupra in prima Dominica dictum eſt, & ſimiliter dicuntur quatuor orationes, vt ſupra. Sermonem facit procurator Ordinis minorum.

DE TERTIA DOMINICA ADuentus. Cap. VI.

Tertia Dominica Aduentus Domini, quia cantatur Introitus: Gaudete in Domino ſemper. *celebrare cōſueuit præsbiter Cardinalis cum paramentis violaceis, & mitra auriphrigiata. Diaconus, & Subdiaconus vtuntur dalmatica, & tunicella, dicũtur quatuor orationes, prout in prima Dominica, et* Dominus vobiſcum, *non* Pax vobis, *ante primam orationem: omnia alia dicuntur, & fiunt prout in prima Dominica dictũ eſt. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum. In hac die conſueuerunt antiqui Pontifices celebrare, erant Veſperę Papales præcedentes, & potus in aula.*

DE

DE QVARTA DOMINICA ADuentus. Cap. VII.

QVarta Dominica Aduentus celebrare conſueuit vnus ex Epiſcopis aſſiſtentibus Papæ cũ paramentis violaceis, dicuntur quatuor orationes, miniſtri vtuntur planetis plicatis ante pectus, & omnia alia fiunt prout ſupra in prima Dominica dictum eſt. Sermonem facit procurator ordinis beatæ Martæ de monte Carmello.

DE VIGILIA NATIVITATIS Chriſti. Cap. VIII.

SI verò vigilia Natiuitatis Chriſti in Dominica venerit, celebrat vnus ex aſſiſtentibus Papæ, vt ſupra in paramentis violaceis, miniſtri vtũtur tunicella & dalmatica. Cardinales non debent facere reuerentiam Pontifici, quia in Veſperis illã ſunt facturi. Dicuntur quatuor orationes prima de Vigilia ſub ſua concluſione. Secunda de Dominica. Tertia contra paganos. Quarta pro Pontifice, præfatio dicitur de Aduentu, & non fit ſermo.

DE VESPERIS VIGILIÆ NATIuitatis Chriſti Pontifice in craſtinum celebraturo. Cap. IX.

IN Vigilia Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſi Sanctiſſimus Dominus noſter in craſtinum eſt celebraturus, veſperæ fiũt ſolennes hoc ordine. Pontifex indutus in camera paramenti, quæ papagalli dicitur, amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra precioſa, procedit ad Eccleſiam ordine conſueto, Subdiaconis, Auditoribus, Clericis cameræ, & acoluthis in ſuperpellicijs amictibus quod tamen fit pro eorum commodo, & euitando ſeruitorum nimio ſtrepitu, ne habeant in capella ſe exuere cappis, & ſuperpellicijs induere, non quod ordo ſic iubeat, quia cum alijs prælatis ſe veſtire deberent. Cardinales autem, et prælati alij in cappis præcedunt, cum peruenerint ad altare: Pontifex detracta mitra in faldiſtorio ante altare ſibi præparato accumbit, & orat, ſurgit deinde, & accepta mitra vadit ad ſolium. Interim prælati omnes exceptis Cardinalibus ſe induunt pluuialibus, & alba mitra, videlicet Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Abbates: Protonotarij autem cum cappis ſuis permanent: cum ſedet Pontifex, Cardinales accedunt ad reuerentiam, vltimi duo Cardinales ſiue ſint præsbiteri, ſiue Cardi-

nales

nales Diaconi, cum exhibuerint reuerentiam, aſſiſtunt Pontifici à dextris, & à ſiniſtris, & Diaconi, qui aſſiſtebant diſcedunt, & induunt ſe paramentis, & tunc etiam omnes alij Cardinales exceptis illis duobus, qui Papæ aſſiſtunt, paramentis ſe induunt, videlicet Epiſcopi pluuialibus, presbiteri planetis, diaconi, dalmaticis, & prius amictu omnes induuntur, & etiam ſuperpellicijs, quibus placet. Diaconi verò duo præfati, tum primum induti ſunt, reuertuntur ad Pontificem, & illi qui remanſerant vadunt ad loca ſua, & conuenientibus indumentis induuntur. Poſtquàm Cardinales omnes induti fuerint, ſurgit Pontifex, & detracta mitra verſus ad altare dicit ſecretè: Pater noſter. *Deinde ſeipſum ſignans altè dicit:* Deus in adiutorium meum intende. *Finito* Gloria patri *à cantoribus. Subdiaconus cantaturus poſtremò die Epiſtolam ſtans ante Pontificem ante gradus inferiores ſedis Pontificalis facta prius ei reuerentia præintonat ſubmiſſa voce Papæ antiphonam, & ea præintonata expectat ſtans quouſque Papa antiphonam ipſam intonauerit. Tunc accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro, & lumine, & prior Epiſcoporum Cardinalium etiam aſſiſtens accipit librum, & capite ſuo ipſum tenens Pontifici apponit iuuante eum ſeniore ex duobus Epiſcopis aſſiſtentibus, & iuniore candelam ardentem tenente. Pontifex incipit antiphonam, quàm cantores proſequuntur vſque ad finem. Qua*

per Pontificẽ intonata Subdiaconus cum cęremoniario facit reuerentiam Papæ, & ad ſua loca reuertuntur. Idem ſeruatur in intonatione aliarum antiphonarum, & etiam in intonatione himni. In cępto pſalmo Pontifex ſedet; & accipit mitram, ſimiliter alij omnes. Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ſedet in cathedra nuda inter Diaconum à dextris Papæ et ſedem Cardinalium ſibi parata verſa facie ad altare, ſi loci diſpoſitio patiatur, ſin verò locus non eſſet capax, ad ſiniſtram locatur, vt fit in capella palatij; & ſi locus eſſet nimis anguſtus; vt aliquando euenit in quibuſdam Eccleſiis; ſedet in ſuo ordine cum alijs Cardinalibus, ſiue Epiſcopus, ſiue præsbiter Cardinalis. Cantato pſalmo, & iterata antiphona Subdiaconus ſurgit, & Diacono aſſiſtenti à dextris Papæ præintonat ſecundam antiphonam planè, quam Diaconus ipſe ſurgens depoſita mitra intonat altè, et cantores proſequuntur, vt prius, & dum vnus ex Cardinalibus aſſiſtentibus Papæ ſurgit, ſemper etiam alij Cardinales aſſiſtentes, & Epiſcopi aſſiſtentes; ſimiliter faciunt alij Cardinales, dum vnus eorum ſurgit; ſurgunt & alij omnes, & etiam omnes prælati, qui ſunt in capella ſurgunt ſemper ſurgentibus Cardinalibus alijs non autem ſurgentibus Cardinalibus aſſiſtentibus tantùm. Tertiam antiphonam ſimiliter Subdiaconus præintonat priori Epiſcoporum Cardinalium ibidem aſſiſtenti: Quartam priori præsbiterorum Cardinalium; & quintam diacono Cardinali

nali aſſiſtenti à ſiniſtris Pontificis reiterata à cantoribus poſt finem vltimi pſalmi quinta antiphona, Subdiaconus exhibita prius reuerentia altari, & Papæ ſtans in loco vbi legitur Epiſtola verſa facie ad altare, ita tamen, quod non vertat renes ad Papam, cantat capitulum. Interim ſurgit Pontifex, & ſtat cum mitra, alij verò omnes ſtant ſine mitra. Cantato capitulo vnus Auditorum Rotæ modo prædicto Papæ præintonat himnum; tunc Pontifex mitra depoſita ex libro ſibi oblato, vt ſuprà altè incipit himnum, quem cantores proſequuntur; & Pontifex ſic ad finem himni ſtat ſine mitra, cantatur deinde à cantoribus verſiculus; & inde Subdiaconus ſtans coram Pontifice præintonat ei antiphonam ad Magnificat, quã Pontifex ſtans ſine mitra ex libro altè intonat, & cantores proſequuntur. Interim ſedet Pontifex, & accipit mitram, & accedit acoluthus cum thuribulo, & nauicula, quam dat Epiſcopo Cardinali aſſiſtenti, qui eam offert Pontifici, dicens: Benedicite Pater ſancte, *& ſuppoſito per acoluthũ thuribulo, Pontifex imponit incẽſum, reaſſumit deinde nauiculam acoluthus, & accedit ad cornu ſiniſtrum altaris, & ibidem expectat Pontificem. Interim duo Auditores accedunt ad altare, & hinc inde eleuant interiorem partem ſuperioris tobaleæ altaris, & plicant vſq; medium, vel circa. Cum verò incipitur,* Magnificat, *ſurgit Pontifex, & cum mitra deſcendit ad altare, quem ſequun-*

tur

tur Cardinales ipſi aſſiſtentes, Auditor de mitra ſeruiens, & cubicularij ſecreti, alij Auditores eleuant fimbriam Pontifici ante pedes, cum aſcendit gradus altaris, & idem faciunt quando ad ſolium reuertitur. Si autem duo tantùm Auditores intereſſent eleuata tobalea altaris veniunt ad Pontificem, & ei fimbrias eleuant. Cum Pontifex peruenit ad altare, extrahitur ei mitra, oſculatur altare in medio, & acoluthus thuribulum Epiſcopo Cardinali aſſiſtenti offert. Epiſcopus verò Cardinalis Pontifici, tum Pontifex incenſat altare more ſolito, poſt incenſationem altaris Pontifex accepta mitra facit reuerentiam altari, & reuertitur ad ſolium duobus Auditoribus fimbrias (vt prius) tenentibus, alij duo Auditores tobaleam altaris, vt prius erat, explicant, vel ſi tantùm duo ſint, Auditores explicent tobaleam, antequã fimbrias Pontificis teneant, Pontificem deinde cum mitra in ſolio ſtantem Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ſtans ante infimum gradum ſolij recepto ex manibus acoluthi thuribulo incenſat ter thuribulum ducendo, qui incenſatus deponit mitram, & detecto capite ſtat vſque ad finem Magnificat. *Inde Subdiaconus accepto thuribulo incenſat Epiſcopum, demum Epiſcopum Cardinalem aſſiſtentem ſtantem ante cathedram ſuam, & ſucceſſiuè alios duos aſſiſtentes, deinde reliquos Cardinales, poſtea prælatos omnes paratos, poſtmodum omnes ordine ſuo, vt in Miſſa: cantato* Magnificat *ſedet Pa-*

pa, imponitur ei mitra, & cantatur Antiphona. Accedunt deinde duo acoluthi cum duobus candelabris, & luminaribus ad gradus ſolij, inter quos ſtat medius cæremoniarius, & Pontifex ſtãs detracta mitra dicit: Dominus vobiſcum. *Et cantoribus reſpondentibus*, Et cum ſpiritu tuo, *offertur ei liber, vt ſuprà. Pontifex dicit orationē, & eo demum replicante.* Dominus vobiſcum, *duo acoluthi candelabris, & cæremoniario factis reuerentijs redeunt ad altare, inde dicto* Benedicamus, *à cantoribus ipſe Pontifex dat benedictionem vno Protonotario auriphrigium tenente more ſolito, qua data deſcendit de ſolio, genuflectit in faldiſtorio, ante altare cum mitra orat, deinde ſurgens redit ad cameram.*

DE PVBLICA COMPOTATIONE, ſiue collatione, potus in aula, à priſcis vocitatus. Cap. X.

SI ſolennis collatio, prout aliquando Pontifices conſueuerunt facere, fieri debet: in prima aula palatij, parabuntur omnia ad inſtar publici conſiſtorij. Paretur credentia magna eminens duodecim vel circiter, gradus habēs pro vaſis aureis, chriſtallinis, & argenteis deſuper ponendis ad magnificentiam tantùm, credentia huiuſmodi erit altitudinis à terra vſque ad eius planum ſiue menſam palmorum ſeptem, vel circa, menſa eius erit longitu-

longitudinis palmorum xxij. & latitudinis ſeptẽ vel circa, & deſuper gradus vt diximus, qui ſatis ſint pro vaſis ſupradictis, quæ ſuo ordine locentur. In ſecunda verò aula parentur duæ credentię, vna parua pro Sanctiſſimo Domino noſtro, & alia longior pro Reuerendiſſimis Dominis Cardinalibus, vbi conſtituantur vina, confectiones, aqua, confecteriæ, mantilia, mappæ, ſciphi, phialæ, & alia pocula, vaſaq; aurea, ſiue argentea opportuna in cõpetenti numero, & quantitate. Magiſter domus Apoſtolici palatij prouidebit in tempore de vino diuerſi generis, confectionibus diuerſarum ſpecierum, vexillulis longitudinis vnius palmi cum inſignibus Papæ, & Cardinalium in confecterijs ponẽdis, & centum intorticijs pro collatione, & matutinis. In Vigilia igitur Natiuitatis Chriſti. Si veſperæ in capella Palatij celebratæ ſunt, Pontifex finitis veſperis in ſede ſolij ſui deponit mitrã, & pluuiale, & imponitur ei cappa de carmeſino. Interim etiã omnes Cardinales intus, Prælati verò & alij omnes extra cancellos capellæ, paramenta, & ſuperpellicia deponunt, & cappas accipiũt. Pontifex venit ad aulam, vbi collationem eſt facturus Cruce præcedente. Si verò veſperæ huiuſmodi in Baſilica Sancti Petri ſunt celebratæ, illis finitis Pontifex reuertetur ordine conſueto ad cameram Papagalli, vbi depoſitis pluuiali & mitra accipit cappam, vt ſuprà. Cardinales verò, Prælati, & alij omnes, qui ſua paramenta et ornamenta

in baſilica prædicta poſt veſperas depoſuiſſe debēt, & cappas accepiſſe, ponuntur in dicta camera Papagalli, & expectant, qui, cum Papa venit ad aulam prædictā, Cardinalibus ſubſequentibus, ſine Cruce tamen, manebāt vſquequo collationem perſecerit. Pontifice igitur ſedente nobiliſſimus totius curiæ etiamſi Rex, aut Imperator ſit, ducetur ad credentiam Papæ ad dandam aquam hoc ordine: Duo ſeruientes armorum præcedent, magiſter cæremoniarum in ſuo habitu, magiſter domus baculum ferens mantello indutus, Auditor ſine mantili. Auditor mantile portans cum ſua cappa lanea, deinde aquam ferens medius inter magiſtrum ſacri hoſpitij, & seneſchallum ſecretum. Papa manus lauante Diaconi aſſiſtentes adiuuant, & omnes Cardinales ſurgunt, alij omnes genuflectunt. Dum Papa lauat, Cæremoniarius acceptis alijs duobus ſeruientibus armorum vocat alium poſt prædictum nobiliorem, qui portabit primum ferculum, quem ducit ad credentiam Papæ, deinde cū ferculo ad Pontificem hoc ordine: Duo ſeruientes armorum, cæremoniarius, magiſter domus, qui expectat ad gradus ſolij, auditor ſine mantili, auditor cum mantili, ſcalcus ſecretus, deinde ferens ferculum ſolus, ſimiliter ibit ſolus poſtea qui potū portat. Omnes hi, excepto magiſtro domus, aſcendunt ad Pontificem, & Cardinales aſſiſtentes extendunt ante Pontificem tobaleam, quam Auditores hinc, & inde genuflexi tenent, deinde aſſi-

ſtens

ſtens à dextris dat ad prægustandum ex ferculo latori, & ambo aſſiſtentes detectis capitibus ſtantes apponunt manum ad confectieriam, ex qua Pontifex cibum ſumit, & exinde deſcendunt omnes, qui venerant, & aſcendunt alij cum primo potu, quem deducunt magiſter hoſpitij, & Cardinales aſſiſtentes, ſimiliter aliam Tobalcam de manibus Auditoris ſecundò venientis accipientes illam extendunt ante Pontificem, quam Auditores tenent, vt ſuprà, deinde facta per portantem vinum credentia in vaſe, quod ad partem portat, & per alium ſcutiferum Papæ aquam portantem ſimpliciter de aqua, Cardinales aſſiſtentes iuuant miſcentem aquam vino Papæ, recepto potu per Pontificem deſcendunt iſti, & aſcendunt alij, & hic ordo vſque ad finem collationis ſeruatur, ſcalcus ſecretus, & magiſter hoſpitij viciſſim comitantur cibos & pocula, quæ portantur per nobiliores proceres, ſiue oratores præſentes clerico cæremoniarum ordinante, & ſecretè deducente, & incipiente à nobiliori etiam ſi eſſet Rex, aut Imperator. Solent quatuor ſpecies confectionum haberi, & quater vinum ad potum miniſtrari. Deſcendente à Pontifice illo, qui vltimum potum dedit, deſcendunt etiam Cardinales aſſiſtentes, & ad ſua loca vadunt. Tunc vnus ex cubicularijs Papæ præcedente alio cubiculario, & cæremoniario portat mappam longam mundam ante priorem Cardinalem, cuius vnum

caput ipſe ibidem tenet, alind capit ſecundus cubicularius, & illud extendit vſque ad vltimum Cardinalem vbi illud tenet. Quod ſi fortè vna mappa tam longa non ſit, portentur aliæ, quæ ſufficiãt, ita tamen quod pro qualibet ſint duo cubicularij, qui eam per capita, vt ſupra teneant, tum præcedente ſcalco Papæ cubicularij in ſuo habitu ſinguli habentes mappulas breues in humeris ipſum ſequuntur portantes vnuſquiſque vnam confecteriã diſcoopertam confectionibus plenam, & in qualibet confecteria ſit vnum vexillulum ab vna parte habens inſignia Pontificis, & ab alia illius Cardinalis, cui defertur, primus cubicularius portet confecteriam priori Cardinalium. Secundus alteri ſeniori Cardinalium, & ſic de alijs. Primum cubicularium ſequuntur duo ſcutiferi prioris Cardinalium, primus mappulam habens in humeris, et poculum vini in dextra manu, ſecundus vas cum aqua ſine mappula. Secundum cubicularium ſequantur duo ſcutiferi ſecundi Cardinalis, ſimiliter vinum, & aquam portantes, vt primi, & ſic de ſingulis, quatuor etiam vicibus quatuor ſpecies confectionum, et vinum prout Pontifici, & Cardinalibus portant. Finita collatione Cardinaliũ ſcutiferi cum mappulis ad collum alijs ſeruiunt videlicet oratoribus, prælatis, & alijs omnibus ad ſcabellum Papæ ſedentibus. Erunt de quolibet ferculo octo bacilia, & multò plura cum vino, & vaſa aqua plena, reſiduũ quod in bacilibus remanet

inter

inter ſcamna Cardinalium ſedentibus, & aliis circumſtantibus ſpargi ſolet. Finita collatione reducitur Papa ad cameram ſuam, & omnes diſcedunt.

DE MATVTINIS NOCTIS NATIuitatis Chriſti Papa præſente. Cap. XI.

IN *matutinis noctis Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, & ſtola ſi placet, benedicet enſem vt in prima parte ſupra poſuimus. Deinde aſſumpta cappa de carmaſino præcedente Cruce, & ſubſequentibus Papam Cardinalibus, quia non habet mitrã, vadit ad capellam, vnus ex clericis cameræ enſem cum galero de beuaro, cum perlis præfert ante Crucem. Et facta oratione in faldiſtorio ante altare Pontifex vadit ad ſedem ſuam à duobus Cardinalibus Diaconis aſſiſtentibus deductus, & cum ſederit, ipſi Cardinales recedunt, ſedentq; in locis ſuis inter alios Cardinales. Cùm verò Papa fuerit in Eccleſia, clericus cameræ enſem cũ Galero prędicto ſuper altare ad cornu Epiſtolæ reponit, & non fit reuerentia per Cardinales. Pontifex autẽ accepto à cæremoniario ante ipſum genuflexo ſigno ſurgit, & detecto vel ſemidetecto capite ſtans verſus ad altare ſecretè dicit:* Pater noſter, *deinde cantando, & ſibi os cum pollice ſignando dicit:*

Domine labia mea aperies. ℟. Et os meum. *Deinde ſignans ſe à fronte ante pectus dicit:* Deus in adiutorium meum intende, &c. *Et ſtat quo uſque compleatur inuitatorium, himnus, & antiphona primi pſalmi, primo pſalmo incœpto ſedet, ſimiliter primus Epiſcoporum aſſiſtentium aptat cappam, & ante ipſum extendit fimbrias. Et nota quod ſemper in omnibus officijs, quando Papa ſurgit, omnes ſurgunt, quando autem ſedet, omnes ſedent, niſi in quibuſdam reuerentijs, vt ſuo loco dicemus. Cùm dicitur tertius pſalmus primi nocturni, ceremoniarius capit librum lectionum, & clericus capellæ pulpitum nudum: & præcedente cæremoniario ad medium capellæ inter cornua amborum ſcamnorum Cardinaliũ verſus ad altare ponit dictum pulpitum, & cæremoniarius librum deſuper, & redeunt ad locum ſuũ. Cum dicitur verſiculus primi nocturni, cæremoniarius accepta parua candela cerea accẽſa factis reuerentijs altari & Papæ, vadit ante pulpitum, & finito verſiculo, Papa facit ſignum vt ſurgat, qui ſurgit, & capite ſemidetecto dicit:* Pater noſter, *quod ſecretè proſequitur, deinde dicit altè:* Et ne nos: *Et aſſiſtentes Epiſcopi apportant librum, & candelam ex quo Papa dicit abſolutionem:* Exaudi &c. *Interim cæremoniarius, illum, qui dicturus eſt lectionem, ad pulpitum ducens ibidem expectat finem abſolutionis, qua finita, lectionem dicturus genuflexus verſa facie ad Pontificẽ*

cantat:

cantat:Iube Domine benedicere.*Et Papa ſtãs, vt ſuprà ei benedicit dicens*. Benedictione perpetua benedicat nos Pater ęternus. ℟. Amen, *non tamen ſignum Crucis ſuper eum faciens, ſed tãtùm verba benedictionis proferens, finita lectione cum dicit*: Tu autem Domine miſerere noſtri, *genuflectit verſa facie ad altare, deinde ſurgit & factis reuerentijs altari, & Papæ, vadit ad oſculũ pedis Pontificis cæremoniario præcedente, & pedem Pontificis diſcooperiente, & demum, cooperiente, quod ſemper obſeruatur niſi Cardinalibus, deinde ad locum ſuum quiſque reuertitur. Si autem dicturus lectionem Cardinalis ſit, cum peruenerit ad pulpitum facit reuerentiam altari, & Papæ more conſueto, & dicendo*.Iube Domine, *caput inclinat verſus Pontificem, & cum dicit*. Tu autẽ Domine. *caput inclinat verſus altare, quo dicto factis reuerentijs ad locum ſuum reuertitur, et cæremoniarius redit ad altare ad locum ſuũ ibi expectãs quouſq; incipiatur verſus aut citius, vel tardius, ſecundùm quòd longum erit reſponſorium, & verſus, deinde factis reuerẽtijs, vt ſupra, redit ad pulpitum, & aliam lectionem ſecundam dicturum ducit, & facit, vt ſuprà. Pontifex ad ſecundam lectionem ſedens benedicit dicens*. Vnigenitus Dei filius &c. *& ſimiliter ad tertiam cum dicit*. Spiritus Sancti gratia &c. *Deinde cantantur tres pſalmi ſecundi nocturni, & poſt verſiculum ſurgit Pontifex conuerſus*

verſus ad altare detecto capite altè dicit. Pater noſter, *ſecretè proſequitur, & altè pronuntiat.* Et ne nos. *Deinde ex libro dicit abſolutionem.* Ipſius pietas &c. *benedictionem ad quartam lectionem.* Deus pater omnipotens &c. *& ſedet, quintam legit nobilis cui datur enſis, ſi eſt præſens, & ſtat ac velit illam legere hoc ordine, incæpta quarta lectione cæremoniarius nobilem miſſum ad angulum poſt ſedem Diaconorum Cardinalium ducit illum vbi Galerus ſit, vel ad alium locum conuenientem, & illic clericus cameræ enſem cum Galero de altari capiens portat, idẽ nobilis induitur ſuperpellicio, & deſuper enſe præcingitur ad latus ſiniſtrum, et pluuiali albo induitur, cuius apertura ſuper brachio eius dextro ſit, & Galerus prędictus ei in capite ponitur quo ſic induto, clericus cameræ ad locum ſuum reuertitur, & nobilis finita quarta lectione dum cantatur reſponſorium, ante Pontificem per cæremoniarium ducetur, & ibi ante gradus ſolij, depoſito ad manus cæremoniarij galero facit reuerentiam altari, deinde Papæ, ad quem conuerſus ſtans euaginat gladium, et tertiò cum eius mucrone terram tangit, vibratque deinde ter, & tandem tergit eum ſuper brachium ſiniſtrum, & reponit in vaginam, & accedit ad pulpitum, vbi finito reſponſorio verſus ad Pontificem genuflexus dicit:* Iube &c. *Et Pontifex ſedens benedicit ei dicens:* Chriſtus perpetuæ &c. *Tum ille ſtans cantat lectionem, et cæremoniarius*

tradit

tradit galerum prædictum vni ex familiaribus dicti nobilis, qui ſedeat ad pedes loci, in quo dictus nobilis ſedere ſolebat, finita lectione idem nobilis ducitur ad oſculum pedis Papę, indutus, vt cantauit, & deinde reducitur ad locum, vbi indutus fuit, vbi exuitur pluuiali, & ſuperpellicio, & enſe decingitur, quem cæremoniarius tradat dicto familiari galerum tenenti, quem ſuper enſem reponit, vt priùs erat, qui enſem erectum cum galero deſuper teneat ſedens, vt ſuprà vſque ad finem officij, & nobilis ille per cęremoniarium ad locum ſuum reducitur. Quando verò non eſt præſens, cui enſis datur, clericus cameræ indutus ſuperpellicio cantat quintam lectionem. Et quando Papa vadit ad capellam, & inde reuertitur, tam in matutinis, quàm in Miſſa maiori ſemper clericus ipſe portat enſem cum galero. Si verò nobilis cui enſis datur præſens ſit, & neſciat legere, ipſe nobilis nihilominus in tempore induitur ſuperpellicio, & pluuiali, accingitur gladio, & galerus ei imponitur, vt ſuprà, deinde ducitur ad Pontificem, & omnia facit præcisè, quæ ſupradicta ſunt niſi quod non petit benedictionem, nec legit lectionem, quæ loco ſuo clericus cameræ indutus ſuperpellicio facit, & in fine oſculantur ambo Pontificis pedes, nobilis primùm, deinde clericus cameræ. Et nota, quod ſatis competenter Pontifex daret enſem nobili, ſi eſſet præſens, in loco iſto antequàm ille accingeretur enſe, & tunc dum cantatur reſponſoriũ

quartæ

quartæ lectionis, nobilis induitur ſuperpellicio, et pluuiali, vt diximus: Et ductus ante Pontificem finito reſponſorio genuflexus accipit à Pontifice enſem, qui dicit illam orationem: Solent Romani Pontifices, &c. *Et tunc deſcendens cum habitu extrahit enſem, quo priùs à miniſtris accinctus fuerat, & facit vt ſupradictum eſt. Sextam lectionem legenti Pontifex benedicit dicẽs.* Ignem ſui amoris. *Deinde cantantur tres pſalmi tertij nocturni, & verſiculi. Tum Pontifex ſurgens capite detecto conuerſus ad altare dicit:* Pater noſter, *vt ſuprà, & ex libro abſolutionem,* A vinculis &c. *Diaconus Pardinalis aſſiſtens à ſiniſtris cantat ſeptimam lectionem cum Euangelio, & homilia, qui apud pulpitum inclinatus ante Pontificẽ dicit:* Iube *& Pontifex ſtans benedicit dicens:* Euangelica lectio, *perſeuerans ſtans quouſque incipiatur homilia, tum omnes ſedent. Octauam lectionem cum Euangelio cantat Diaconus aſſiſtens à dextris ijſdem cæremonijs, cui inclinato capite benedictionem petenti Pontifex ſedens, benedicit dicens,* Per euangelica dicta: *tum ſurgit Põtifex ad Euangelium, vltimam lectionem cantat ipſe Pontifex, qui ſtans verſus altare capite detecto dicit:* Iube Domine benedicere, *ſed nullus benedicit, cantores reſpondent;* Amen. *Aſſiſtens presbiter Cardinalis, & duo Epiſcopi accedunt cũ libro, & lumine, duo acoluthi cum ſuis cappis, cũ candelabris, & luminaribus, ſtant ad gradus more*

ſolito

ſolito vſq; ad finem. Et Pontifex perficit lectionẽ, & in fine verſus ad altare dicit: Tu autem Domine &c. *Interim cum Papa lectionem cantat, ponatur pluuiale album precioſum ſuper altare pro Põtifice, & paramenta ſuper credentia pro Cardinali Miſſam celebraturo, ſi ante illic poſita non fuerunt. Et Diaconus, ac Subdiaconus capelle in ſacriſtia, aut alio conuenienti loco ſe induunt more ſolito, capellani etiam Cardinalis celebraturi ad credentiam ſuis cottis induuntur. Finita lectione Subdiaconus Apoſtolicus in ſua cappa ſubmiſſa voce preintonat Pontifici.* Te Deum, *qui ex libro ſi placet illud intonat, & cantores perſequuntur, quo incepto Cardinalis Miſſam dicturus accedit ad altare, & in faldiſtorio conſueto accipit ſandalia, & dicit Pſalmos.* Quàm dilecta &c. *Deinde induit omnibus paramentis couſuetis per Subdiaconum, & Diaconum capellæ, vt moris eſt: cum dicitur verſus.* Te ergo quæſumus, *ad verba,* quos precioſo ſanguine redemiſti, *Papa in ſede ſua & omnes alij genuflectũt, & in fine Pontifex ſine mitra dicit* Dñs vobiſcum, *& Orationem.* Concede quæſumus, *ex libro cũ aſſiſtentibus, & ceroferarijs more ſolito, & in fine Põtifex replicat* Dñs vobiſcũ, *& cantores dicũt* Bñdicamus. *Et Pontifex ante ſedẽ ſolij ſui exuitur cappa, & pluuiali albo, & mitra induit, & accedit ante altare vbi cum celebraturo illuc veniente dicit confeſſionem more ſolito, & incipit Introitus et Miſſa, & nõ fit*

reuerentia

reuerentia Papæ per Cardinales, quia fiet in Miſſa maiori, ſed finita confeſſione aſcendit ad ſoliũ. Et prȩsbitero Cardinali aſſiſtente miniſtrante Papa imponit incenſum, celebraturus incenſat altare, incenſatur ipſe, deinde Papa, qui ſurgit ſine mitra, & dicit Introitum. Interim Cardinales veniũt ad circulum, cum quibus dicit Kirieeleiſon, *deinde* & in terra &c. *quo dicto præsbiter Cardinalis venit ad ſcabellum ſuum, ad aſſiſtentiam Põtifici:* Pax vobis *dicitur, & vna tantùm oratio, poſt offertoriũ oẽs incenſantur, & pax datur more conſueto, finita Miſſa Papa dat benedictionem, et non indulgentias, deinde recedit Papa cum omnibus Cardinalibus, prælatis, & officialibus: enſis etiam cum galero, ſi ille cui datus eſt, præſens ſit, per ipſius familiarem ante eum in ſuo loco procedentem portatur. Alioquin, ſi abſens ſit, per clericum cameræ ante crucem ad cameram Pontificis reportatur, vbi manent vſque ad Miſſam maiorem.*

DE ORDINE CANTANTIVM LEctiones. Cap. XII.

L*Ectiones in hac nocte triplici ordine cantari conſueuerunt noſtris diebus. Omnes explicabimus. Pontifex pro tempore, vt magis placebit ſeruari mandabit. Ante tempora Pauli Secundi ſeruatum vidimus, & legimus hunc modum. Primam*

mam lectionem clericus cæremoniarum. Secundã acoluthus. Tertiam Auditor. Quartã iunior pręsbiter Cardinalis. Quintam nobilis, cui datur enſis, vel eius loco clericus cameræ. Sextam Subdiaconus Apoſtolicus. Septimam Diaconus aſſiſtens à ſiniſtris. Octauam Diaconus à dextris. Nonam Pontifex, Cardinales dicunt cum ſuis cappis laneis, alij omnes cum ſuperpellicijs, hunc modum hactenus ſeruauit Innocentius octauus. Alius modus ſub Paulo ſecundo. Primam Acoluthus. Secũdam Auditor, Tertiam Subdiaconus cantabat. Quartam iunior præsbiter Cardinalis. Quintam nobilis ab enſe, & ſi neſciret literas, eius loco clericus cameræ. In abſentia verò illius ſecundus iunior præsbiter Cardinalis. Sextam alius iunior præsbiter Cardinalis, ita vt duo vel tres iuniores præsbiteri dicerent in ſecundo nocturno, duo in pręſentia nobilis, tres in eius abſentia, à iuniori tamẽ incipiendo. Vltimæ tres lectiones, vt prius cantabantur. Sixtus autem quartus voluit, vt omnes lectiones cantarentur per Cardinales, & ſex primæ incipiendo à iuniori Diacono, ſiue præsbitero in abſentia Diaconi, per ordinem cantarentur, & per Epiſcopos Cardinales, ſi deficerent, aliæ tres vltimę, vt prius per Diaconos aſſiſtentes, & Papam. Si verò his matutinis intereſſet Imperator ipſe cãtaret ſeptimam lectionem ſub Euangelio: Exijt edictum à Cæſare Auguſto. *his cæremonijs. Cũ cantatur vltimus pſalmus in tertio nocturno, clerico*

rico cæremoniarum ordinante, Diaconi aſſiſtentes Papæ accedunt ad Imperatorem, quem à ſua ſede ad planum deſcendere monent, & illic eum induũt ſuperpellicio, deinde accingunt enſe benedicto, demum induitur pluuiali albo non cum apertura ſuper humerum dextrum, ſed ante pectus, vt Epiſcopi, vt in ſigillis Imperialibus ſculptus apparet, galerus eius armigero traditur. Nam Cæſar illud in capite non portat, quia eſt inſigne Ducalis dignitatis, quæ longè eſt inferior Imperiali. Imperator ſic ornatus ducitur medius à Cardinalibus Diaconis ante Pontificem, qui facta reuerentia nudat enſem, inclinat, vibrat, tergit, & recondit, vt de nobili diximus. Tum accedit in tempore ad pulpitum, & profundè inclinatus ad Pontificem verſus dicit Iube Domine benedicere. *Et Pōtifex:* Euangelica lectio, &c. *Tum Imperator legit Euangelij partem vſque ad homiliam tantùm ſi placet, & homiliam proſequitur Diaconus, qui aſſiſtit à ſiniſtris. Quodſi Imperator vult totam lectionem legere, laudabile erit, & Diaconus ipſe nihil dicit. In fine lectionis Imperator cum ſuo habitu, ſiue totã, ſiue partem lectionis dixerit, aſcendit ad oſculum pedis Pontificis, deducentibus, & miniſtrantibus ipſis Diaconis Cardinalibus, poſtremò reducitur ante ſuam ſedem, vbi exuitur ſacris veſtibus, & enſis cum galero detur armigero Cæſaris, qui illum deinde tenet, & portat ante Cæſarẽ, qui reuertitur ad ſedem ſuam, & Diaconi ad aſſi-*

ſtentiam

ſtentiam Papæ. Hunc modum ſeruari vidimus, cum Fridericus tertius Imperator ſub Paulo ſecundo Romæ his celebritatibus interfuit: Anno Salutis Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo octauo.

DE LAVDIBVS ET MISSA IN aurora. Cap. XIII.

C*Antores poſt receſſum Papæ dicunt laudes cantando, vel legendo, prout eis magis placebit. Interim Sacriſta induitur pro ſecunda Miſſa dicenda omnibus paramentis Pontificalibus, vt in alijs miſſis fieri ſolet. Accedit ad altare dicens:* Introibo & Confiteor, *& vt aliàs, cantores incipiunt Introitum, & proſequuntur, vt aliàs Papa abſente, in capella fieri ſolet: Finita Miſſa ſtãs cum mitra ante medium altaris dat benedictionem, vt moris eſt, & non pronunciantur indulgentiæ.*

DE MISSA MAIORI, PAPA PERſonaliter celebrante. Cap. XIIII.

I*N Miſſa maiori Natiuitatis Domini noſtri Sũmus Pontifex celebraturus capit in camera papagalli, aut alia conuenienti, paramenta conſueta, videlicet amictum, albam, cingulum, ſtolam pluuiale album, & mitram precioſam, & omnes.*

Diaconi Card. in camera paramenti, non tamẽ vbi Papa parare debet, antequàm Papa exeat, capiãt paramenta ſua videlicet amictum, dalmaticam, & mitram. Ille qui dicturus eſt Euangelium vltra præmiſſa accipit albam, cingulum, & ſtolam, manipulum verò capiet in Eccleſia cum Papa fecerit confeſſionem apud altare. Et ſic induti intrantes ad Pontificem ipſum, paramenta ſupra nominata induunt, omnes alij præsbiteri, & Epiſcopi Cardinales in camera, vbi Diaconi induti ſunt paramenta accipiunt, videlicet amictum, & planetas. Epiſcopi Cardinales pluuialia, amictum, & ſuperpellicium, & albas mitras, & induti intrãt ad Pontificem. Patriarchæ verò, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Abbates pluuiale capiunt, ex Cardinalibus autem qui ſunt religioſi loco rochetti capiunt ſuperpellicium, & omnes cum albis mitris, pœnitentiarij planetas tantùm. Subdiaconus, qui Epiſtolam latinam eſt dicturus, amictum, albam, cingulum, tunicellã, & manipulum: alij verò Subdiaconi, Apoſtolici Auditores, clerici cameræ, & acoluthi ſupra rochettum cottas, omnes præter Cardinales in aula ante cameram paramenti accipiant ſacras veſtes, tali tempore, quo omnes ſuis paramentis ſint induti, antequàm Papa cameram ſuam exeat. Induto Pontifice Thuriferarius accedit ad Pontificem, & miniſtrante priore præsbiterorum Cardinalium: Pontifex incenſum imponit in thuribulo dicens. Ab illo bened. caris &c.

Deinde

Deinde ſeptem Acoluthi capiunt ſeptem candela bra cum luminaribus, & vadunt ante Crucem, Thuriferario præcedente, quem antecedat vnus clericus cameræ enſem cum galero deſuper poſito portans. Et hoc ſi Papa illos adhuc non dedit. Si verò Papa alicui præſenti dedit, vnus de eiuſdem familia dictum enſem cum ſuo galero in prædicto loco portabit. Et cum in Eccleſia fuerit ad pedes illius, cui datus eſt, ſedebit, & ſic per totum officiũ tenebit, ſupplicantis igitur more procedet ad Eccleſiam hoc ordine: Scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, Procuratores ordinum, & principum Secretarij, & aduocati mixtim, Cubicularij extra cameram, Oratores laici, et non prælati, Imperatoris, Regum, Principum, & cum eis Senator vrbis, & conſeruatores, & Barones ac maiores nobiles: Acoluthi Papæ, clerici cameræ, Auditores Rotæ cum Auditore cauſarum cameræ Apoſtolicæ, & Subdiaconi Apoſtolici omnes in ſuperpellicijs ſupra rochettum. Magiſter ſacri Palatij in habitu, & loco ſuo, Acoluthus, Thuriferarius, & ad minus duo ceroferarij, cum luminibus accenſis. Deberet tamen in huiuſmodi, & omnibus alijs ſupplicationibus ſeptem candelabra cum totidem luminaribus deferre per acoluthos, ſed quia aliquando acoluthi non adſunt tot numero, hoc omittitur: Ceroferarios autem immediatè ſequitur Subdiaconus epiſtolam lecturus, indutus, vt ſuprà dictum eſt, Crucem baiulans ad latera, habẽs duos

magiſtros hoſtiarios cum virgis, quem ſequuntur prælati omnes parati hoc ordine, pœnitentiarij ſine mitris: Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Prælati, Oratores, aſſiſtentes Papę, omnes cum paramentis, & mitris, vt ſupà dictum eſt, ſucceſſiuè; Diaconi, præsbiteri, & Epiſcopi Cardinales, aſſiſtentes hinc, & inde. Deinde Papa; cuius pluuialis auriphrigium duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes hinc & inde iuxta eum incedentes deferent: fimbrias poſteriores, id eſt, caudam pluuialis, nobilior laicus in vrbe exiſtens, etiam ſi ſit Imperator, vel Rex, & hoc ſi Papa pedibus incedat. Si verò portatur in ſede, duo Cardinales prædicti aſſiſtentes ipſum immediatè præcedant, & qui lecturus eſt Euangelium inter eos medius, qui alioquin iret ante Papam ſolus. Super Papam portatur baldachinum per octo principes, & Oratores laicos inſigniores, & magnos barones, conſeruatores vrbis, & tales, aut omnibus deficientibus per ſcutiferos Papæ, nobilioribus portantibus detur ſemper primus locus, hoc eſt, anterior, ita quod illi continuò præcedant Papam. Si verò huiuſmodi ſupplicationibus intererunt Imperator, Reges, Duces, aut maximi principes, incedent in loco in quo ſolent ſedere. Imperator ad ſiniſtram Papæ, Rex cum primo Epiſcopo Cardinali, primogenitus Regis cum præsbitero, maximus Dux ſiue princeps, ſeu Dux, inter ipſos Diaconos iuniores, & Epiſcopos aſſiſtentes Pontifici, ſequuntur cubicularij de

camera, qui ſecreti appellantur, Auditor ſeruiens de mitra, Medici ſecreti, & primus Secretarius, ſi non eſt prælatus. Deinum protonotarij, & prælati non parati in ſuis cappis, hoc ordine perueniunt ad Eccleſiam. Pontifex poſtquàm ad Eccleſiam peruenerit ſuper faldiſtorio ante altare ſibi præparato genuflectit, Diaconus à ſiniſtris mitram Papę tollit de capite, quam dat Auditori ad mitram ſeruienti, & alius aſſiſtens Cardinalis birretũ amoueat: facta oratione, & ſurgente Papa, Diaconus à dextris birretum primò, deinde mitram, alio Cardinali à ſiniſtris vitas tenente imponit, qui deinde vadit ad ſedem paratam, vbi ſacris veſtibus indui debet: Quo ſedente Cardinales primò, deinde omnes alij prælati ordine ſuo accedant ad reuerentiam, Cardinales omnes factis conſuetis reuerẽtijs oſculantur auriphrigium per manum dexterã Papæ protenſum, prælati verò euntes, ter genuflectunt, & eius genu dextrum oſculãtur. Diaconus, & Subdiaconus Epiſtolam, & Euangelium in gręco lecturi parati eſſe debent apud altare, Subdiaconus & Diaconus, qui ad cornua altaris in inferiori gradu ſtare vel ſedere poſſunt, prout tempus poſtulat, ſicq; manere vſq; poſt Miſſam. Finita reuerentia extrahitur mitra Papæ, & birretum, vt ſupra, qui deinde ſurgit, & ſtans verſus altare ſecretè dicit Pater noſter. Deinde alta voce cantando, & ſe ſignando Deus in adiutorium meũ, &c. manens ita quouſque incipiatur per cantores

pſalmus Legem pone,*quo incœpto ſedet, & imponitur ei birretum, & mitra vt ſuprà. Tum Subdiaconus latinus accedit ad altare cui mappulam quandam Sacriſta ſupra brachia ponit, & ſuper eam caligas, & ſandalia, quæ ambabus manibus ad oculos eleuatis ad Pontificem defert, hunc ſequantur omnes acoluthi, quibus accipientibus & extendentibus fimbrias pluuialis Papæ, Subdiaconus cum vno ex ſecretis cubicularijs Papæ ſubtus intrant, & communia calciamenta Papæ extrahentes & caligas, & ſandalia ciimponunt. Interim Epiſcopi aſſiſtētes Papæ librum ante ipſum & candelam ex more tenent, Diaconi aſſiſtentes cum Pontifice dicunt Antiphonam:* Ne reminiſcaris,&c. *pſalmum,*Quàm dilecta,&c. *vt in libro. Interim cantatur Tertia per cantores, qui cùm ad Capitulum peruenerint, quod vnus ipſorũ cantabit, Papa ſurgit cum mitra, & cum finito breui reſponſorio verſiculus dicatur, accedunt ante Pontificem Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens, vt librum teneat pro oratione, & cæremoniarius cum duobus cæroferarijs, finito verſiculo deponitur mitra Pontifici, qui dicit ſtans verſus ad altare,* Domiuus vobiſcum, *& orationem, Epiſcopo Cardinali librum ſuper caput tenente, & vno Epiſcoporum aſſiſtentium cum manu adiuuante, alio candelam tenente, qua finita Pontifex repetit* Dominus vobiſcum, *& Cæremoniarius cum ceroferarijs reuertitur ad altare, cantores verò di-*

cunt,

cunt, Benedicamus Domino. *His finitis ſedet Papa cui reponitur mitra, & lauat manus in Miſ ſa. Aduertat cæremoniarius, vt incipiat à minus digno de quatuor nobilibus laicis, qui debẽt aquã deferre, ita quòd nobilior ſit vltimos. Et ſemper debent eligi ad hoc opus nobiliores, etiã ſi Reges, aut Imperator adeſſent. Pontifex manus lauat, omnes laici in capella exiſtentes genufle ctunt, præ lati verò ſurgunt, & ſtant ſine mitra capite dete cto. Cardinales depoſitis tantùm mitris ſurgunt, lotis manibus extrahitur mitra Pontifici, qui ſur-git, et ante eum ponitur ſcabellum, ſuper quod ſtat Diaconus Cardinalis Euangelium lecturus, qui iu uantibus duobus alijs Diaconibus à dextris & à ſi niſtris Papæ ac Subdiacono Latino, retro ipſum Papam ſtantibus, Papæ, mitrã primò, deinde plu-uiale, & ſtolam extrahit, & ſacris paramentis, quæ ex altari per acoluthos deferuntur ipſum in-duit hoc ordine: Primum cingulo cum ſuccincto-rio in parte ſiniſtra pendente, qui cingulo prædicto cingitur ſubtus alio cingulo, quòd Epiſcopus tene-bat, & iſto ſecundo ligato ſoluitur, & deponitur cingulum primum, tum cruce pectorali, poſtea fa-uone, quem Diaconus ſuper caput Papæ imponit replicatum, vt ante oculos pendeat, & partem, quam dextra manu tenet, collocet ſuper humerum dextrum, & aliam ſuper ſiniſtrum, et oras ambas fauonis dependere facit circa pectus iuxta menſu ram vnius palmi. Deinde ſtola, quæ ab humeris*

pendeat, tum tunicella, & dalmatica, albam miniſtri circa fimbrias aptent, vt terram tangat. His omnibus per Diaconum adiuuantibus diaconis aſſiſtentibus, & Subdiacono, qui eſt à ſiniſtris, Papa induitur, de quibus per diaconum oſculanda porriguntur Crux pectoralis, ſauon, ſtola, & in fine pallium antequàm ſibi imponatur, & ſimiliter cum exuitur Papa, cum accipit dalmaticam reſidet, extrahitur, ac aptatur ei per diaconum ſauon circa caput, quo aptato amouetur ſcabellũ ſuper quo ſtabat diaconus induens, & imponuntur Papæ per diaconum, & Subdiaconum chirothecæ: qui ante et poſtquàm illas ſibi impoſuerint oſculantur eius manus, & chirothecas. Deinde reponitur ſcabellum, & Papa induitur caſula et extrahitur ſauon circa collum & aptatur, vt æqualiter pendeat circumcirca. Interim vnus Subdiaconorum Apoſtolicorum palliũ de altari velo coopertum apportat: quod diaconus ab ipſo accipiens, Crucem poſteriorem pallij Papæ oſculandam porrigit, deinde illud adiuuante Subdiacono latino Papæ imponit eo modo, vt pars duplex ſuper ſiniſtro humero maneat, inde portantur tres ſpinulæ, quarum vnam pulchriorem diaconus Cruci anteriori pallij infigit, aliam cruci ſuper humerum ſiniſtrum, & tertiam infigit Subdiaconus Cruci poſteriori. Sunt autem huiuſmodi ſpinulæ taliter infigendæ, vt tertiò crucem pertranſeant, pallium autem non perforent, neq; planetam tangant, quod-

que gemmæ ſpinulæ maneant ad extra inſigentis. Tum rurſus aptatur fauon circa pectus vt pendeat ſub anteriori pallij Cruce, & planeta ſupra brachia Pontificis. Deinde ipſe diaconus Papæ mitram imponit. Accedit interim primus Epiſcoporum Cardinalium aſſiſtens, & imponit Papæ iam mitram tenenti annulum pontificalem, & alios, quos Papa voluerit, cuius manum oſculatur. Hæc omnia Pontificis ornamenta prius per ſacriſtam ſuper altare præparantur, & ordine prædicto inſtruente cæremoniario per acoluthos ad Pontificem deferuntur, aſſignanturque ad manus diaconi Cardinalis prædicti, poſt hæc Epiſcopo Cardinali aſſiſtente, & miniſtrante, Pontifex ponit incenſum in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris, &c. *Tum Papa ſupplicabundus vadit ad confeſſionem ante gradus altaris duobus Auditoribus fimbrias eleuantibus à pedibus. Ordo procedendi, thuriferarius, duo ceroferarij in quorum medio Crucem ferens, Subdiaconus latinus librum Euangeliorum, & in eo manipulum Papæ incluſum ante pectus geſtans, Inde diaconus Euangelij cum Epiſcopo Cardinali aſſiſtente, quem ſequitur Auditor ad mitram ſeruiens medius inter duos cubicularios ſecretos, deinde Epiſcopi aſſiſtentes. Inter altare & ſedem, in qua Papa paramenta accipit, occurrunt Papæ tres vltimi præsbiteri Cardinales, quorum ſenior primò, deinde alij duo per ordinẽ Pontificem*

tificem in ore primo, deinde in pectore oſculantur, Subdiaconus interim librum Euangeliorum cæremoniario tenendum tradens Papam ambabus manibus retro ad eius ſpatulas appoſitis ſuſtentat. Inde Cardinales illi tres, cùm Papa ante altare ſe firmauerit, redeunt ad loca ſua. Idem facit Subdiaconus cum Cruce, & ceroferarij: thuriferarius verò ad cornu epiſtolæ altaris genuflexus expectat finem confeſſionis, cum Papa fuerit ante gradus altaris Diaconus Euangelij deponit ei mitrã, et eam Auditori tradit ad hoc ſeruienti. Papa medius inter Epiſcopum Cardinalem à dextris, & Diaconum Euangelij à ſiniſtris ſtans facit confeſſionem more ſolito, duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes ſtant poſt Papam, & aliquantulum ſe retrahunt Epiſcopo & Diacono cedentes, poſt Diaconum Subdiaconus genuflexus perſiſtit cum libro Euangeliorum & manipulo intus, quem imponit Papæ, dicto Indulgentiam, *priùs tamen eius manum oſculatur, facta confeſſione Papa aſcendit ad altare, & illud in medio oſculatur, Subdiaconus librum Euangeliorum aperiens illum oſculandum Papæ offert in cornu Euangelij Epiſcopo Cardinali aſſiſtente ipſum adiuuante. Quo facto Diaconus Euangelij ad dextram Pontificis in medio altaris ſtantis accedens, & vnà cum eo thuriferarius incenſum et thuribulum Papæ offerunt, qui impoſito incenſo vt ſuprà, altare incenſat more conſueto. Et aduerte quod dum Papa eſt apud altare Diaco-*

nus

nus Euangelij ſemper miniſtrat incenſum, & incenſat Pontificem, cum autem Papa eſt in ſede tũc Cardinalis Epiſcopus, ſiue præsbiter aſſiſtens hoc facit. Incenſato altari Pontifex tradit thuribulũ Diacono Euangelij, & in cornu Epiſtolæ ſtans per Diaconum à dextris aſſiſtentem aſſumpta mitra à diacono Euangelij ibidem incenſatur, & ad mediũ altaris ſe retrahens adhuc verſus vt incenſatus eſt ſtans cum mitra diaconos Cardinales primò Euangelij deinde aſſiſtentes duos tantùm ad oſculũ oris primò, deinde pectoris recipit. Inde Papa cum mitra, facta altari reuerentia, vadit ad ſedem ſuã eminentem, in qua ſtans detracta mitra dicit Introitum, & Kirieeleiſon *cum Cardinalibus aſſiſtentibus Epiſcopo, Cardinali aſſiſtente librum ſuper caput tenente iuuantibus ipſum duobus Epiſcopis aſſiſtentibus, vt aliàs dictum eſt. Diaconus & Subdiaconus latini manent in cornu Epiſtolæ altaris, & ſimul dicunt Introitum, & reliquum Miſſæ tempore ſuo, cum quibus Diaconus & Subdiaconus græci dicũt,* & in terra & patrem. *Deinde Papa reſidet cum mitra, & per Auditorem, qui ſeruit de gremiale imponitur ei gremiale ſuper genua, quod gremiale dictus auditor ſemper ſeruat captum ex credentia, & cum Papa ſedet, illud imponit ſuper genua, & cum ſurgit, illud accipit, & ſeruat quouſque Papa lauat manus poſt offertorium, tunc portat gremiale ad credentiam, & diaconi aſſiſtentes ſedent in ſcabellis hinc inde*

iuxta

iuxta Papam more ſolito. Epiſcopus verò Cardinalis aſſiſtens ſedet ſuper cathedram nudam ſeu in faldiſtorium inter Diaconum à dextris Papę, et ſedem Cardinalium iuxta murũ ſibi paratam. Diaconus verò Euangelij cum Papa ſederit, & alij Cardinales aſſiſtentes, ſedet & ipſe in ſiniſtro cornu altaris, videlicet Epiſtolæ ſuper ſcabellum ibidem poſitum vertens faciem ad cornu Euangelij. Diaconus autem græcus ſuper gradum altaris ſedet in cornu Euangelij, & Subdiaconus latinus, et græcus in cornu Epiſtolæ ſuper inferiorem gradũ vultu ad Pontificem verſo, finito Kirieeleiſon detracta Papæ mitra, & tenente Epiſcopo librum vt ſuprà, eleuatis manibus iuxta altitudinem humerorum, & eorum diſtantiam extenſis digitis, ſed non diſiunctis ſtans verſus altare, dicit Gloria in excelſis. Et cum dicit Deo, iungit manus ante pectus, deinde ea cum Cardinalibus aſſiſtentibus tantùm planè perlecta reſidet, & finita Gloria depoſita mitra ſurgit, & dicit, manibus eleuatis verſus ad populum, Pax vobis. Deinde orationem Epiſcopo Cardinali aſſiſtente vt ſupra librum tenente. Interim Subdiaconus portans librum Epiſtolarum ante pectus vadit ad legẽdum Epiſtolam, altero ex clericis cæremoniarum ipſum aſſociante: finitis orationibus Subdiaconus ſtãs in loco cõſueto, videlicet inter cornu Epiſtolæ & ſedem eminentem Papę per tranſuerſum, ita quòd à dextris altare, et à ſiniſtris Papam habeat,

ſibi ipſi librum tenens cantat Epiſtolam, & Papa cum mitra ſedet, Subdiaconus verò finita Epiſtola retrahit ſe aliquantulum, & immediatè Subdiaconus, grecus per ceremoniarium cum debitis reuerentijs ad eundem locum, in quo latinus cantauit, ducitur, vbi & ipſe ſtans verſus, & librum tenens vt alter cantat Epiſtolam grecam, qua finita ambo Subdiaconi ſimul ceremoniario precedente accedunt ad oſculum pedis Pape latinus primùm, deinde grecus, inde ambo redeunt ad altare, & ibi latinus cum Cardinale diacono legit epiſtolam & alia, aſſiſtentes verò Epiſcopi portant librum Pape, & vno ipſorum illum ſupra caput tenente Papa legit Epiſtolam, graduale, et Euangelium, cum cantatur graduale vel ſequentia ſic cantatur diaconus Cardinalis Euangelij accipit librũ Euangeliorum, & portans illum ante pectus ſuũ, vadit ad altare & ſupra illud librũ ponit, quo ibidem dimiſſo cũ debitis reuerentijs vadit ad Papã coram quo ſtans capite inclinato manũ eius reuerẽter oſculatur ceremoniario eum aſſociante, deinde reuertitur ad altare coram, quo genuflexus dicit: Munda cor meum, &c. *tunc accipit librum Euãgeliorum de altari, & illum tenet ante pectus, interim paratur pulpitum cum velo aureo per clericos capelle in loco conſueto, id eſt apud gradum altaris in cornu dextro, ita vt vertat ſuam faciem ad ſiniſtram non ad corpus altaris, & ſeptem acoluthi cum ſeptem intorticijs, & alius acolu-*

thus

thus cum thuribulo & nauicella vadit ad Papam cum Epiſcopo Cardinali aſſiſtente, quo miniſtrante vt ſuprà Papa imponit incenſum, & acoluthus reuertitur ad ſeptem acoluthos ceroferarios qui parati ſunt cum ſeptem candelabris ſiue ſeptem in torticijs accenſis. Cardinalis verò Epiſcopus ad cathedram ſuamn udam, hora competenti proceditur ad locum Euangelij, hoc ordine. Cæremoniarius, thuriferarius, ceroferarij, Subdiaconus, Diaconus: qui cum ante Papam fuerit, ſtans capite inclinato verſus ad Pontificem dicit. Iube Domine benedicere, *& accepta benedictione vadit ad pulpitum, ponit librum ſuper illud, & ſeptem ceroferarij faciunt circulum ante eum. Subdiaconus verò ſtans poſt pulpitū inter illud & Ceroferarios pulpitum amplectitur, & ambabus manibus ex vtraque parte tangit librum Euangeliorum: diaconus iunctis manibus dicit,* Dominus vobiſcū, *et cum dicit* Sequentia Sancti Euangelij, *ſignat pollice dextro librum deinde frontem, os, & pectus, cum reſpondetur,* Gloria tibi Domine, *incenſat ter librū primò in medio, deinde à dextris & ſiniſtris. Finito Euangelio factis reuerentijs conſuetis diaconus cum quinque ceroferarijs reuertitur ad altare ſtans ibidem iuxta ſcabellum ſuū. Subdiaconus verò capit librum Euangeliorum ante pectus, & ibidem iuxta pulpitum à latere expectans finem Euangelij græci, duo ceroferarij cum thuriferario etiam manent iuxta pulpitum hinc*

& inde. Diaconus verò græcus accipit librum ſuũ ponens illum ante pectus vadit ad altare, & dimiſſo ſuper altare libro cæremoniario præcedente & pedem Papæ diſcooperiente, & cooperiente vadit ad oſculum pedis Papæ, niſi fortè eſſet Epiſcopus, tunc non pedem ſed genu dextrum Papæ oſculari debet, tum ad altare reuertitur, coram quo genuflexus dicat, Munda cor meum &c. *Deinde ſurgit, accipit librum Euangeliorum ante pectus, & præcedente eum Subdiacono ſuo poſt cæremoniarium vadit ad gradus ſedis Papæ, vbi genuflexus petit benedictionem: qua habita vadit ad pulpitum, ponit deſuper librum. Subdiaconus verò græcus ſtans retro ad pulpitum tenet vt latinus fecerat, diaconus deinde dicit, ſignat, & incenſat, vt de latino diximus, Subdiacono ſibi reſpondente. Finito Euangelio Subdiaconus capit librum, & diaconus cum duobus ceroferarijs redit ad altare ad ſua loca: lectis Euangelijs Subdiaconi portant libros apertos ad oſculandum, primò latinus, deinde græcus. Tum Papa ſtans ſine mitra per Epiſcopum Cardinalem ad gradus ſolij ſtantem incenſatur more conſueto, deinde Papa dicit.* Credo in vnum Deum, *& planè cum aſſiſtentibus tantùm Cardinalibus perficit ſimbolum, & cum cantatur,* Et incarnatus eſt, *cum mitra caput verſus ad altare humiliter inclinat, Cardinales autem & alij omnes genuflectũt quouſque dictum ſit* & Homo factus eſt, *quo dicto omnes ſurgunt & ſedent. Dia*

conus

conus verò cum Subdiacono latino vadunt ad credentiam Papæ, vbi paratus erit vnus ſcutifer diaconi cum vaſis et duobus mantilibus pro lauandis & extergendis manibus, quibus lotis ad altare redeunt, vbi per ſacriſtam Papæ porrigitur eis quædam tobalea ſericea, quam ſuper altare explicāt, deinde Subdiaconus vadit ad credentiam Sacriſtæ, vbi imponitur ei per cęremoniarium quidam panniculus propter hoc confectus, qui retro ad collum ligatur & ſtringitur, vt ante à collo dependeat, & ipſum ad longitudinem brachiorum cooperiat, & accipiens burſam cum corporalibus & ſuper eam hoſtiaria cum hoſtijs, & deſuper purificatorium, omnia diſcooperta cum debitis reuerentijs ad medium altaris portat, & diacono latino apud altare expectanti conſignat, qui ea accipiens ponit ſuper altare verſus cornu Epiſtolę, ſimul & purificatorium & hoſtiariam de corporalibus, & ibidem prope ponit, extrahit corporalia de bu ſa & explicat in loco ſuo, burſam verò ponit inter crucem & corporalia, vel alio conuenienti loco, vbi non impediat. Interim ſacriſta de ſua credentia dat vni Acoluthorum ampullas vini, & aquæ vacuas duobus velis aureis coopertas, & ſub axilla ſiniſtra pateram vnam argenteam, ipſe verò Sacriſta aureum velum circa collum habens accipit, è dicta ſua credētia calicem cum patena, cum quibus Pontifex eſt celebraturus, & paruum quoddā coclear aureum ſuper patenam ponit que omnia

parte

parte dicti veli cooperta præcedentibus duobus ſeruientibus armorum & ſequenti dicto Acolutho ad credentiam Papæ defert, vbi cum aqua, de qua credentiarius primùm probam faciat, mundat ac tergit, calicem, patenam, coclear, ampullas & pateram, deinde implet ampullas vino & aqua; & ex ampullis dat credentiariјs in vnam eorum pateram, vt faciãt credentiam ſiue probam, & reſtituit ampullas & patenam Acolutho, qui eas portauit, quas vt prius cooperit, & pateram, ſub axilla ponit, Sacriſta verò cum calice, patena & cocleari cooperit, vt venit præcedẽtibus dictis duobus ſeruientibus armorum et Acolutho vadit ad cornu Epiſtolæ altaris, & ponit omnia in dicto cornu ſuper altare. Et Diaconus latinus accipiẽs tres hoſtias ex hoſtiaria ponit eas ordinatim ſuper patenam, ſicq; Papam expectant. Finito Credo *Papa depoſita mitra ſurgit & dicit* Dominus vobiſcum, *&* Oremus, *& lecto Offertorio ſedet, reponitur ſibi mitra, & per Diaconos aſſiſtentes extrahuntur ei annuli & chirotecæ, & Papa abluit manus ordine conſueto, quibus lotis reponuntur ei annuli per Diaconos aſſiſtentes, vbi priùs erant, & Papa deſcendit ad altare duobus Auditoribus ſemper fimbrias eleuantibus, vbi Diaconus Euangelij latinus extrahit ei mitrã, Interim duo Epiſcopi aſſiſtentes præuenientes Pontificem ponunt Miſſale ſuper altare in cornu Euangelij ſuper puluinum. Et Epiſcopus Cardina-*

lis aſſiſtens dicit quæ ſunt dicenda, & ea digito ſuo Papæ ſemper oſtendit. Diaconus verò Euangelij latinus accipit hoſtiam vnam de tribus, quæ ſunt ſuper patenam, & cum ea alias duas hoſtias tangit, & eam dat Sacriſtæ comedendam, deinde accipit aliam hoſtiam de duabus quæ remanſerant, & cum ea tangit patenam, & calicem per totum intus & extra, & ſimiliter dat eam Sacriſtæ comedendam: poſthæc de ampullis vinum & aquam in patera dat Sacriſtæ prægustandum, & deinde accipiens patenam cum hoſtia eam dat in manibus Papæ, qui illam Deo offerens dicit. Suſcipe ſancte pater &c. *Tunc idem Diaconus ponit vinum in calice ad ſufficientiam pro tribus; Subdiaconus verò latinus accipit coclear prædictum, ſuper quod Sacriſta imponit aquam ex ampulla, & Subdiaconus inclinatus verſus ad Pontificem dicit.* Benedicite, *& benedictione accepta ſimul cum Diacono latino infundit in calicem, quem Diaconus dat in manus Papæ & ſimul cum Papa calicem tangens illum offerunt dicentes,* Offerimus tibi Domine, &c. *Et Papa ponit eum ſuper corporalia cum eo ſignum Crucis faciens, quem mox Diaconus palla cooperit, Subdiacono verò latinorum per cæremoniarium imponitur quoddam velum circa collum, retento etiam panniculo, quem prius habebat, & patena in manu dextra, & dicto velo cooperitur, cum qua poſt Papam vadit, & ibi ſtãs permanet vſq; circa finem* Pater noſter. *Interim*

vnus

vnus Acoluthorum cum thuribulo & nauicula accedit ad cornu Epiſtolæ altaris, & cum Papa dixerit Veni ſanctificator &c. *offert nauiculam diacono latino, & thuribulum Papæ, qui imponit incenſum dicens*. Per interceſsionem &c. *Deinde Pontifex accepto thuribulo de manu diaconi incenſat primò oblata, Diacono pedem calicis tenente, deinde altare more conſueto, & demum in cornu Epiſtolæ reddit thuribulum diacono, & accepta mitra ſtans ibidem à diacono incenſatur, & mox accedentibus miniſtris & nobili cum aqua tertiò lauat manus ordine conſueto. Interim verò diaconus Euangelij, vt Pontificem incenſauit primùm incenſat Epiſcopum, & diaconos Cardinales aſſiſtentes iuxta altare, & Pontificem in ſuis locis ſtantes, poſtea omnes Cardinales, omnes Reges, & magnos principes, ſi qui adeſſent, deinde Epiſcopos aſſiſtentes, incipiens ab illis qui de libro & candela ſeruiunt, alij nanque poſt Pontificem inter altare & ſolium circulum faciunt, deinde dat thuribulum vni ex Subdiaconis cum ſuperpellicio aſtanti, qui incenſet primò diaconum Euangelij ſtantem medium inter alios duos diaconos aſſiſtentes, poſtea prælatos omnes paratos, deinde alios more conſueto. Finitis orationibus ſecretis, Pontifex poſitis ambabus manibus hinc inde ſuper altare incipit cantando*. Per omnia ſæcula ſæculorum, &c. *Et cum dicit*. Surſum corda *eleuet aliquantulum manus, & diſiunctas teneat,*

cum dicit, Gratias agamus, *altius eleuat, & cum dicit deinde:* Deo noſtro, *iungit ambas manus ante faciem, & caput deuotè inclinat, deinde iterum diſiungit manus, et diſiunctas tenet vſque ad finem præfationis, qua finita iungens iterum manus ante pectus dicit.* Sanctus &c. *Clerici verò capellæ in tempore accendunt octo intorticia, quæ per Cæremoniarium dantur Acoluthis Apoſtolicis, & ipſis deficientibus Auditoribus, quæ ipſi poſt Epiſcopos aſſiſtentes per ordinem ſtantes accenſa tenent vſq; poſt communionem Pontificis, et omnium aliorum à Pontifice ſe communicantiũ. Cum eleuatur Sacramentum poſito per aliquem incenſo acoluthus incenſat more conſueto, poſt eleuationem autem Sacramenti mox ſacriſta cũ velo circa collum, vt ſuprà, accipit calamum quendam aureum cum ſuo ſtilo, panno ſericeo inuolutũ manu dextra, & ſiniſtra quendam calicem, quem parte dicti veli à collo pendente cooperit, & præcedente Acolutho, cui ampullas vini & aquæ cooper tas, vt priùs dederat, & ſub vna axilla paterã conſuetam, ſub alia verò axilla pateram auream paruam cum anſa præeuntibus duobus ſeruientibus armorum ad credentiam Pontificis vadunt, vbi Sacriſta accepto in vna magna patera vino à credentiariis ſibi porrecto, quod antè præguſtauerat lauat diligenter, & abluit calicem, calamum etiam, pateram paruam auream, ampullas verò vino & aqua euacuat, & recentis vino & aqua implet,*

implet, quæ omnia credentiarij prælibant. Et ordine quo venerant reuertuntur. Sacriſta autem omnia ſuper altare ponit in cornu Epiſtolæ. Cum Pontifex dicit Benedicis, & præſtas nobis. *Diaconus Euangelij latini detegit calicem, & pontifice dicente* Per ipſum, &c *ſignante calicem digitis dextræ manus pedem calicis tenet, & Hoſtiam ſuper corporalia repoſita tegit calicem, & ad ſuum locum poſt pontificem reuertitur. Tum pontifex poſitis ſuper altare manibus diſiunctis incipit cantando.* Per omnia &c. *Et cum dicit.* Pater noſter, *eleuat manus ante pectus, & eas ſic vſque ad finem tenet, cum dicit.* Et dimitte nobis, *Subdiaconus patenam tenens facta altari reuerentia vadit ad cornu Epiſtolæ & patenam dat Diacono Euangelij, velum verò cæremoniarius ſuper credentiam Sacriſtæ reponit. Cùm Papa dicit orationem.* Libera nos &c. *Diaconus Euangelij patenam ipſam tradit pontifici, qui ſe cum ea oratione finita ſignet more conſueto, & eam ſupponat Hoſtiæ. Diaconus verò calicem detegat, ſupra quem pontifex Hoſtiā frangat, & particulam illam, quæ in dextra manu reſtat ſuper calicem paululum eleuatum tenēs dicit cantando,* Per omnia &c. Pax Domini &c. *Et ſignat ter cum particula ſuper calicem, deinde eam in calice deponit tum dicit ſubmiſſa voce* Agnus Dei. *Et cum pontifex altare deoſculatur dicens,* Pax tecum, *Epiſcopus Cardinalis*

 aſſiſtens

aſſiſtens oſculato prius altari à Pontifice pacem accipit oſculando ipſum in ore, deinde in pectore, ſimili modo duo diaconi Cardinales aſſiſtentes à Pontifice pacem accipiunt ipſum primo in ore, deinde in pectore oſculando, altare autẽ non oſculantur: diaconus autem Euangelij à Pontifice nũc pacem non accipit, ſed poſtquam ipſum Papa communicauerit. Accepta pace à Pontifice Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens præcedente cæremoniario deſert pacem alijs Cardinalibus, Regi, & nobiliſſimo cuique, ſi adſunt ordine ſuo, deinde primo Epiſcopo aſſiſtenti, videlicet ei, qui de libro ſeruit, qui alijs pacem ſubminiſtrat, poſt hæc vni ex Subdiaconis in ſuperpellicio, qui pacem proſequitur Prælatis paratis cũ vicecamerario, ſi ſit protonotarius, & alijs more conſueto. Poſtquàm pontifex pacem dederit Epiſcopo & diaconis Cardinalibus aſſiſtentibus capite diſcooperto aſcendit ad ſedem eminentem, quem ſequuntur Epiſcopus & diaconi Cardinales præfati: & alij Epiſcopi aſſiſtentes cum libro & candela accenſa, & ibi ſtans capite detecto & inclinato Pontifex verſus ad altare, alijs Cardinalibus & Epiſcopis aſſiſtentibus in locis, & officijs ſuis miniſtrantibus diaconus Euangelij apud altare detecto capite patenam cum Sacramento reuerenter accipiens & ambabus manibus tenens eam in altum vſque ad oculos eleuat. Et primò vertit ſe à latere ſuo dextro videlicet epiſtolæ vſque ad medium circulum, id eſt vt eius renes ſint

ad altare, & per eãdem viam reuertitur vt prius erat, ſecundò à ſiniſtra parte vſque ad medium, de inde procedens verſus cornu dextrum videlicet Euangelij, vbi Subdiaconus expectat genuflexus patenam cum Sacramento ſumma reuerentia ei tradit, & mox Subdiaconus ſurgit, & diaconus genuflectit quouſque Subdiaconus diſcedat, & portet Sacramentũ ad ſiniſtram manũ Papæ, altero cæremoniariorũ eius fimbrias attollente, & pontifex aduenienti Sacramento profundè ſe inclinat & illud reuerenter adorat, cum Subdiaconus peruenit ad pontificem, ſtet ad eius ſiniſtram erectus, & non genuflexus. Diaconus verò accipiens Calicem diſcoopertũ ex altari eo modo ſe vertit, vt de patena fecerat, inde accedit cum calice ad pontificem ad dextrum eius latus. Cæremoniarius ſimiliter ei fimbrias leuat, tunc Papa dictis orationibus opportunis ſumit vnam partem corporis Domini Subdiacono continuò patenam tenente, aliam verò partem in duas partes diuidit pro Diacono & Subdiacono. Interim ſacriſta velum circa collum tenens, vt ſupra accipit calamum aureum in ſiniſtra, & Calicem de quibus ſupra diximus velo coopertos in dextra, & antecedẽte Acolutho ampullas vini, & aquæ coopertas portante, & ſub eius axillis duas pateras ſupradictas tenente, accedunt ad pontificem, cui Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens capiens calamum prædictum illum diſcooperit, & vino ex ampulla cum ſtilo

intus mundat ſuper calicem, quem adhuc tenet Sacriſta, deinde vinum infundit in pateram argenteam imponens modicum de aqua, ex alia ampulla, & dat Sacriſtæ pro credentia. Et cum pontifex corpus Chriſti ſumpſerit Epiſcopus Cardinalis porrigit ei calamum, quem Papa ponit in Calice in manibus Diaconi exiſtente, & ſanguinis partem ſugit, reſiduum cum particula hoſtiæ dimittit pro Diacono & Subdiacono. Tunc Diaconus Calicem dextra tenens, & calamum ſiniſtra, quem tamen de Calice non extrahit ſtans inclinato capite pontificis manum dextram exoſculatus reuerenter ex eius manibus de corpore Chriſti communicat. Item oſculata pontificis facie cum calice, calamo, Sacramento ad altare reuertitur, & calamo in ſiniſtro cornu ſtans ſanguinis partem ſugit. Interim Subdiaconum coram ſe genuflexum, & eius dextram prius deoſculatum pontifex de reſiduo corporis Chriſti communicat, & ſimpliciter ei oſculum pacis donat, qui ad Diaconum cum patena eleuata ad cornu altaris accedens, & ipſe de ſanguine cum calamo ſugit, cum primò diligenter patenam ſuper calicem excuſſerit, curaueritq́; ne aliqua particula in ea remaneat ſacramenti, ac vnus eorum particulam in Calice exiſtentem ad labia Calicis retrahit, & eam ſumit. Impoſito deinde in Calicem vino albo ſe purificant & Calicem ad credentiam Sacriſtæ reſtituunt. Cùm primum verò pontifex Subdiaconum

commu-

cõmunicauerit, Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens imponens ex ampulla vinum in calicem, quem Sacriſta portauit dat Papę ad purificandum: Quo purificato Sacriſta cũ Calice illo, & patera argẽtea ad credentiam ſuam redit & prior præsbiterorũ Cardinalium ampullam vini manu dextra, & paterã auream manu ſiniſtra ab Acolutho accipiens pontificis digitos ſuper dictam pateram vinũ effundendo abluit, et reddita Acolutho ampulla paterã cũ vino ad altare reportat, cõſignatq; miniſtris et ad locum ſuum redit. Epiſcopus verò Cardinalis album panniculum, quod purificatorium appellant, ſibi ad hoc à Sacriſta aſſignatũ Pont. tradit cũ quo digitos tergit, deinde Acolutho illud reſtituit cum ampullis ad credentiã ſacriſtæ reportãdum. Pont. autem facta purificatione mitrã accipit, & ſedẽs quartò lauat manus ordine ſupradicto nobiliori aquam miniſtrante. Interim duo primi Epiſcopi aſſiſtentes præcedunt ad ſiniſtrum cornu altaris cum libro, puluino, & candela, pontifex lotis, terſiſq; manibus ſurgens deſcendit à ſede eminenti ad altare vbi ante gradum inferiorem depoſita mitra per Diaconum Euangelij accedit ad altare, oſculatur illud in medio, vadit ad cornu Epiſtolæ, vbi liber paratus eſt, & dicit Poſt communionem, *tũ redit ad medium altaris, & illo oſculato verſus ad populum ſtans dicit.* Dñs vobiſcum, *& interea dum reſpondetur,* Et cum ſpiritu tuo, *vadit ad librum, vbi dicit.* Oremus, *& orationẽ, qua in totum*

tum finita cum reſpondetur Amen, *reuertitur ad medium altaris, illud oſculatur, & iterum ad populum dicit*. Dominus vobiſcum, *& reſponſo dato*. Et cum ſpiritu tuo, *diaconus Euangelij ſtans poſt Papam medius inter duos Cardinales aſſiſtentes cantat*. Ita miſſa eſt, *verſus ad populum, vt pontifex. Interim Subdiaconus non Epiſtolæ ſed alius accipit Crucem, & eam portat ante pontificem inter ipſum & populum. Reſponſo* Deo gratias: *pontifex ſtans inclinato capite in medio altaris dicit*. Placeat tibi &c. *Quo dicto benedicit populo ſolenniter dicẽs*. Sit nomen Domini benedictum &c. *Data benedictione per Pōtificem Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ad ſiniſtram pontificis verſus ad populum pronunciat indulgentias ſub his verbis*.

Sanctiſsimus in Chriſto pater, & Dominus noſter Dominus. N. diuina prouidentia Papa octauus dat, & concedit omnibus hic pręſentibus plenariam indulgentiam, vel tot annos, & totidẽ quadragenas de vera indulgentia in forma Eccleſiæ conſueta: Orate Deum pro fœlici ſtatu ſuæ ſanctitatis, & ſanctæ matris Eccleſiæ.

Interim dum Indulgentia huiuſmodi pronunciatur, Diaconus Euangelij extrahit Papæ palliũ, & illud ſupra altare reponit. Cardinales etiam, & prælati omnes paramenta ſua deponunt & conſuetum habitum accipiunt; Pontifex verò ſic paratus

ratus ad palatium reuertitur cum baldachino aſſociatus à Cardinalibus in cappis, diaconi tamen parati ex decenti more deberent comitari Pontificẽ Miſſalibus indumentis adhuc paratum vſq; ad cameram ſuam. Et nota quòd hac die Domini Diaconi Cardinales, & omnes alij officiales Papæ non Sacerdotes debent communicare de Sacramento altaris.

DE TRADITIONE ENSIS, ET PILEI: cuius benedictionem require ſuprà in prima parte. Cap. XV.

SI pontifex hoc die traditurus eſt enſem cum pileo alicui principi vel nobili in Romana curia præſenti ſi illum in matutinis non dedit. Finita Miſſa pontifex aſcendit ſedem ſuam eminentem; coram quo genuflectit princeps vel nobilis circunſtantibus Dominis Cardinalibus, & tenente ante pontificem vno ex clericis cameræ enſem cum pileo prædicto. Pontifex eum alloquitur hoc modo (Conſueuit hoc aliquando fieri in camera Papæ, poſtquam ipſe fuit paratus in corona Cardinaliũ) Solent Romani Pontifices in præclara Natalis Domini celebritate &c. *vt ſuprà in benedictione enſis.*

His dictis pontifex tradit enſem cũ pileo principi, vel nobili prædicto, qui illis acceptis pontificis

cis pedem oſculatur deuotè, & gratias agit, tum enſem cum Galero huiuſmodi tradit vni ex familiaribus ſuis, ipſe autem in ordine, & loco ſuo vadit ante pontificem, & ipſum vſque ad cameram papagalli comitatur præcedente ſemper immediatè ante eum illo, qui enſem cum pileo portat. Deinde deduci debet nobilis ipſe ab omnibus prælatis palatij & familia Papæ, & ab oratoribus, & baronibus vrbis, ac alij nobilibus amicis ſuis vſq; ad domum habitationis ſuæ hoc ordine. Primò equitabunt familiares, & curiales omnes in breuibus, deinde ſcutiferi Papæ, quos ſequuntur barones Romani, & oratores, deinde Comites, & Duces, ſi qui ſint, poſt hos ſeruientes armorum, & poſt eos enſem cum pileo geſtans, quem immediatè ſequitur ille, cui datus eſt enſis medius inter duos ſeniores prælatos palatij, deinde ſequentur alij prælati palatij, & prælati oratores, & alij ſucceſſiuè, cubicularij, & alij Capellani, & togati. Cum deductus ipſe domum peruenerit, ibidem in loco conuenienti ſe firmet deducentes verſus & capite detecto agat gratias ſingulis prælatis illis cum ante ipſum equitant recedentes caput inclinando, & poſt receſſum omnium prælatorum caput tegat, & domum ſuam intret, & recedant omnes. Ordo prędictus obſeruatus fuit in die Natiuitatis Chriſti anni milleſimi quadringenteſimi octuageſimi quinti pontificatus Domini Innocentij Papæ octaui Anno primo, qua per prefatum pontifi-

cem

cem enſis cum pileo datus fuit Illuſtriſſimo Domino Franciſco de Aragonia filio quarto nato Ferdinandi Siciliæ Regis ad præſtandum obedientiam nomine Regis genitoris ſui Summo Pontifici cum quibuſdam alijs prælatis, & Dominis Romã miſſo, qui in matutinis cum cæremonijs prędictis cantauit quintam lectionem, & finita Miſſa deductus fuit de palatio per prælatos palatij, & alios curię cubicularios, & ſcutiferos Papæ, ac Ducem Amauitanum, Comites Morcouij, et montis Agani, Oratoresq; quàm plures vſque ad palatium Vrſinorum in campo floræ, quod Reuerendiſſimus Dominus Ioannes de Aragonia Sanctæ Sabinæ præsbiter Cardinalis eius germanus ſecũdo natus, ad cuius dextram ipſe Dominus Franciſcus continuò equitauit, inhabitabat. Si verò enſis prędictus daretur alicui Regi in curia præſenti, deduci debet ab omnibus Cardinalibus & tota Romana curia. Si verò cui enſis dandus eſt, in curia non eſt, clericus camerę qui eum ad Miſſam ante Crucem portauit, eodem modo & ordine eum finita Miſſa reportat ad palatium Papę vſque ad cameram papagalli.

DE

DE VESPERIS IN VIGILIA NAtiuitatis Chriſti Papa in craſtinum non celebraturo. Cap. XVI.

SI ſanctiſſimus Dominus noſter in die Natiuitatis Chriſti non celebraret: Veſperis tamen & Miſſæ intereſſe vellet Veſperæ hoc modo dicuntur. Hora competenti Papa indutus in camera papagalli amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra precioſa venit ad capellam more conſueto, orat ante altare mitra depoſita. Finita oratione, ſurgit & reaſſumpta mitra aſcendit ad ſolium, vbi ſedens recipit Cardinales ad reuerentiã, deinde depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare ſecretè dicit. Pater noſter. *Quo finito altè incipit:* Deus in adiutorium: *& cum incipitur pſalmus ſedet, & accipit mitram, & omnes alij ſedent. Prior præsbiterorum Cardinalium incepto pſalmo vadit ad ſcabellum, & aſſiſtit pontifici, & ſic omnes ſedent vſque ad capitulum. Cùm incipitur capitulum, Papa ſurgit cum mitra & omnes alij ſurgunt. Cum incipitur himnus, extrahitur mitra pontifici, qui ſtat vſque ad inchoationem antiphonæ ad Magnificat. Interim dum himnus dicitur vnus Acoluthorum extra cancellum capellæ dimittit cappam, & capit ſuperpellicium & redit ad capellam ſtans cũ clericis cæremoniarum. Incepta antiphona ad Magnificat Papa ſedet,*

det, accipit mitram: Acoluthus ſuperpellicio indutus accedit ad pontificem cum thuribulo & nauicula, & præsbitero Cardinali aſſiſtente miniſtrante pontifex ponit incenſum more conſueto. Interim duo ex Auditoribus præueniunt ad altare; & hinc inde ſtantes eleuant anteriorem partem ſuperioris mappæ altaris, & illam plicant vſque ad medium vel circa. Cùm incipitur Magnificat, Papa cum mitra aſcendit ad altare duobus Auditoribus fimbrias eleuantibus, & Cardinalibus atque Epiſcopis aſſiſtentibus Auditore de mitra ſeruiente, & ſecretis cubicularijs ipſum comitantibus. Cum Papa peruenerit ad altare in medio deponitur ei mitra, & aſſiſtens præsbiter Cardinalis miniſtrat Papæ thuribulum. Papa incenſat more ſolito altare: Incenſato altari Papa reddit thuribulum præsbitero Cardinali qui dat Acolutho: accipit mitram & redit ad ſolium, in quo ſtans cum mitra incenſatur per præsbiterum Cardinalem ſtãtem ante gradus ſolij, deinde Acoluthus incenſat præsbiterum Cardinalem, & alios duos aſſiſtentes & ſucceſſiuè omnes Cardinales alios & alios in capella exiſtentes more ſolito. Cum primùm verò Papa recedit de altari, illi duo Auditores mappã altaris vt prius erat, explicant, alij duo fimbrias Papæ eleuant vſque ad ſolium. Interim cum dicitur Magnificat *duo alij acoluthi extra cancellum capellæ dimiſſis cappis, ſuperpellicijs induuntur, redeunt ad capellam & cum cæremoniario ſe*

locant.

*locant. Finita antiphona ad Magnificat pręceden-
te cæremoniario duo Acoluthi præfati cum cande
labris, & candelis accedunt ante gradus ſolij Pa-
pæ medium inter ſe habentes clericum cæremonia
rum. Papa ſurgit, & depoſita mitra dicit.* Domi
nus vobiſcũ, *quaſi verſus ad altare:* Oremus.
*Interim accedunt ante Pontificem duo primi Epi
ſcopi aſſiſtentes, primus cum libro, alius cum can-
dela, & Papa dicit orationem: & cum dicit in
fine orationis*, Per omnia ſæcula ſæculorum,
*illi duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro, & candela
ad ſuum locum reuertuntur, cùm Papa dicit.* Do
minus vobiſcum. *ſecundò, Acoluthi factis ſoli-
tis reuerentijs reuertuntur ad altare, vbi cande-
labra ad ſuum locum reponuntur. Interim vnus
Subdiaconorum accipit Crucem, quam portat an-
te Pontificem, finito* Benedicamus Domino.
Deo gratias. *Papa ſtans dat benedictionem di-
cens.* Sit nomen Domini, &c. *& non indulgen-
tias, Papa benedicente vnus Protonotariorum
genuflexus ſuprà ſcabellum ante Pontificem tenet
auriphrigium ſiniſtri lateris pluuialis Papę in trã
ſuerſum ante vmbiculum Pontificis. Pontifex da
ta benedictione ſedet, accipit mitram, et vadit ad
faldiſtorium, vbi genuflexus orat cum mitra, ſur-
git, & redit ad cameram, auriphrigium pluuia-
lis hinc inde Diaconi aſſiſtentes portant, nunc &
in omnibus ſolennitatibus, alijs verò diebus ali-
quis ex protonotarijs Apoſtolicis auriphrigij fim-*

brias

brias ſimul iunctas à latere pontificis defert, fimbrias verò poſteriores aliquis princeps, vel nobilis ex laicis.

DE MISSA IN DIE NATIVITATIS Chriſti Papa præſente non celebrante. Cap. XVII.

IN *die Natiuitatis Chriſti pontifice non celebrante vnus Epiſcoporum Cardinalium rem diuinam peragit hoc ordine, hora competenti perueniet ad Eccleſiam, ſeu capellam Cardinalis celebraturus, & paramenta accipiet eo ordine, vt ſuprà in prima Dominica Aduentus eſt expreſſum, ſic paratus pontificis aduentum expectans. Pontifex autem paratus in camera papagalli, amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali, & precioſa mitra venit ad Eccleſiam ſeu capellam. More conſueto orat, facit confeſſionem, fit ei reuerentia, & alia obſeruantur, prout ſuprà in prima Dominica Aduentus eſt expreſſum, finito à cãtoribus vltimo* Kirieeleiſon, *celebrans depoſita mitra ſtans verſus altare dicit*, Gloria in excelſis Deo, *& Cardinales cum pontifice perficiunt*, Et in terra pax &c. *Et nota quòd quando dicitur* Gloria *in Miſſa, Cardinales cum dixerint* Introitum, *&* Kirieeleiſon *cum Papa, non recedunt de circulo ſed expectant quouſque per celebrantem incipiatur* Gloria, *& cum pontifice himnum*

angelicum perficiunt, deinde factis reuerentijs reuertuntur ad ſedes ſuas, & pontifex ſedet cum mitra. Idem facit celebrans poſtquam & ipſe compleuerit cum ſuis miniſtris himnum, & cum pontifex ſederit finito à cantoribus Gloriá: *Surgunt omnes, & celebrans depoſita mitra ſtans verſus ad populum dicit* Pax vobis: *Deinde ad dextram verſus ad altare* Oremus, *& orationem, quæ vnica eſt, cum in Euangelio dicitur:* & verbum caro factum eſt, *Papa, celebrans, & omnes alij genufleƈtunt. Finito Euangelio celebrans ſtans ſine mitra verſus ad altare dicit* Credo. *Interim Papa oſculatur librum Euangeliorũ, incenſatur, & Cardinales veniunt ad circulum, non fit ſermo. Alia omnia fiunt vt in prima Dominica aduentus eſt expreſſum, excepto* Benedicamus Domino, *diaconus verſus ad populum dicit:* Ite Miſſa eſt, *quo dicto celebrans cum eo vertitur ad altare, & dicit in medio altaris capite inclinato* Placeat &c. *Interim cæremoniarius petit à pontifice indulgentiam, quam celebranti notificat. Papa dat benedictionem more conſueto. Interim celebrans ſtans in cornu Epiſtolæ detecto capite verſus ad pontificem data benedictione verſus ad populum pronunciat Indulgentias dicens:*

Sanctiſsimus in Chriſto pater & Dominus noſter, Dominus N. diuina prouidentia Papa x. dat & concedit omnibus hic præſentibus ſeptem annos, & totidem quadrage-

nas de vera Indulgentia in forma Eccleſiæ conſueta, orate Deum pro ſublimi ſtatu ſuæ ſanctitatis,& ſanctæ matris Eccleſiæ.

Tunc verſus ad altare illud in medio oſculatur dicens. Dominus vobiſcum. Sequentia ſancti Euangelij, *vadit ad faldiſtorium ſine mitra, vbi exuitur à miniſtris omnibus ſacris veſtibus, accipit cappam, & vadit in pace. Interim etiam pontifex ad cameram ſuam reuertitur. Quod ſi pontifex ab Eccleſia, vel capella recederet antequam celebrans ſacras veſtes depoſuerit, debent duo ſui ordinis Cardinales ipſum expectare & extra Eccleſiam deducere.*

DE VESPERIS VIGILIÆ NATIuitatis Chriſti Papa abſente. Cap. XVIII.

SI verò pontifex maximus infirmus aut aliàs impeditus veſperis huius vigiliæ et Miſſæ diei intereſſe non poſſet, hoc ordine peragitur officium. Pro veſperis Epiſcopus Cardinalis craſtina die celebraturus preuenit ad Eccleſiam, & facta oratione ante altare ſedet in faldiſtorio in conuenienti loco præparato, diaconus capellæ aut alius aſſiſtens, & miniſtri, ſeu capellani ipſius Cardinalis vſque ad numerum nouem omnes ſunt induti cottis. Pontifici ſacra facturo ſtanti ante faldiſtorium per ſcutiferos exuitur cappa, & per aſſiſtentem capellæ

pellæ & alios capellanos, ſiue miniſtros induitur amictu, alba, cingulo, cruce, pectorali ſtola, quæ pendeat à ſpatulis, pluuiali, & mitra precioſis, ac annulo pontificali, paramẽta omnia per miniſtros ex altari ordinatè portantur, ſic indutus pontifex expectat aduentum Cardinalium, deinde obtenta per cęremoniarium à Reuerendiſſimis dominis Cardinalibus de inchoandis veſperis licentia, detrahitur per capellanum de mitra ſeruientem illi mitra, qui ſurgit, & verſus ad altare dicit ſecretè : Pater noſter, *quo finito altè incipit*, Deus in adiutorium. ℟. *à cantoribus* Domine ad &c. *Incœpto pſalmo ſedet in faldiſtorio & mitra ei imponitur. cum incipitur capitulum ſurgit ſtat cum mitra verſus ad altare, finito capitulo extrahitur ei mitra, & ſtat ſine ea vſque ad finem himni verſus vt erat, cum incipitur antiphona ad* Magnificat, *ſedet celebrans, imponitur ei mitra, & cæremoniarius accepto thuribulo cum nauicula accedit ad celebrantem, qui miniſtrante aſſiſtente imponit incenſum in thuribulum more conſueto, & cum incipitur* Magnificat, *cum mitra ſurgit, & factis reuerentijs Cardinalibus vadit ad altare, ante cuius infimum gradum deponitur ei mitra, & facta reuerentia altari aſcendit & illud in medio oſculatur, accipit deinde thuribulum de manu aſſiſtentis, & incenſat altare more conſueto, quo incenſato imponitur ei mitra & redit ad faldiſtoriũ factis prius altari & Cardinalibus conſuetis reuerentijs.*

rentijs. In faldiſtorio ſtans cum mitra incenſatur ab aſſiſtente, deinde deponitur ei mitra, & aſſiſtẽs præcedente cæremoniario celebranti facta reuerentia & altari incenſat Cardinales per ordinem Epiſcopos, & præsbiteros, deinde Diaconos, poſtmodum alios more conſueto. Finito Magnificat *celebrans ſedet & imponitur ei mitra, finita antiphona poſt* Magnificat *deponitur ei mitra & ſtãs ante faldiſtorium verſus ad altare dicit* Dominus vobiſcum, *& orationem diei conueniẽtem. Interim duo capellani medium inter ſe habentes capellanum librum tenentem ſtantes verſis faciebus ad celebrantem duo candelabra tenente cum faculis ardentibus vſque ad finem orationis, & cum replicatur poſt orationem* Dominus vobiſcum, *inde deſcendunt, & cæremoniarius candelabra ad ſua loca reponit. Dicto* Benedicamus, &c. *imponitur celebranti mitra, cum qua facta reuerentia Cardinalibus & altari vadit ad medium altari, ſtans verſus ad altare dicit.* Sit nomen Domini, &c. *& benedicit more ſolito, & non dantur indulgentiæ. Data benedictione factis reuerentijs vt ſupra cum mitra reuertitur ad faldiſtorium, exuitur ornamentis, quæ ſuper altare reponuntur, induitur cappa & ad domum redit.*

DE MATVTINIS NATIVITATIS Chriſti Papa abſente. Cap. XIX.

CVm verò Sanctiſſimus Dominus noſter in hac nocte ad matutinas non venit, hora cõpetenti Cardinalis primam Miſſam celebraturus in ſua capella cõſueta accedit ad faldiſtorium iuxta altare in loco, modo ſuo conſueto, præparatum habens penes ſe nouem capellanos cottis indutos; vbi cùm aliquantulum quieuerit per cæremoniarium impetrata à Reuerendiſ. Dominis Cardinalibus licentia incipiendi, Cardinalis officium faciẽs ſurgit, & detecto capite ſtans verſus ad altare dicit ſecretè Pater noſter, *Deinde alte* Domine labia mea aperies &c. ℟. Et os meum, &c. Deus in adiutorium. ℟. Domine ad adiuuandum, &c. *& ſtat capite aperto quouſque perficiatur inuitatorium, pſalmus, & himnus, incœpto primo pſalmo ſedet, ſimiliter faciunt omnes alij Cardinales prælati ac officiales, cũ dicetur pſalmus tertius primi nocturni, cæremoniarij vadant ad medium chori inter ſedes Cardinalium præsbiterorũ & diaconorum, vbi pulpitum locant & librum deſuper, deinde redeunt ad locum ſuum, finito verſu primi nocturni celebraturus Cardinalis ſurgit & aperto capite ſtans verſo vultu ad altare dicit altè,* Pater noſter. *quod ſecretè perficit, deinde dicit altè.* Et ne nos. ℟. Sed libera. Exaudi, &c.

Interim

Interim cæremoniarius candelam ceream accendit, quam & pulpito affigit & vnum ex cantoribus cum reuerentijs conſuetis ad pulpitum ducit, vbi finita abſolutione cantor ipſe verſus ad celebraturum inclinato capite dicit altè, Iube Domine benedicere, *& benedictione accepta cantat lectionem, qua finita cum dicit,* Tu autem Domine, *genuflectit verſa facie ad altare, deinde ad locum ſuum reuertitur. Eodem modo fit in omnibus lectionibus & nocturnis. Celebrãs primam, quartam, & ſeptimam Benedictionem dat ſtans nudato capite quouſque dicitur,* Et reliqua, *tunc ſedet, Nonam lectionem cantat ipſe celebraturus ſtans ante faldiſtorium, & verſa facie ad altare, capellanus autem ſuus aſſiſtens in ſuperpellicio tenet ei librum, cum dicit,* Iube Domine benedicere, *ſtat inclinato capite verſus ad primum Cardinalem in choro præſentem, qui dat benedictionem, finita lectione ſtatim celebraturus ipſe incipit cantando:* Te Deum laudamus, *cantoribus proſequentibus vſque ad finem, &c. Interim paratur ipſe omnibus ornamentis pro Miſſa, vt moris eſt. Nota tamen quod commodius eſt quando incipitur tertius Nocturnus, ut celebraturus capiat ſandalia, & dicat pſalmos:* Quàm dilecta &c. *& ita ſæpius obſeruatum eſt, finito* Te Deum. *celebraturus indutus omnibus paramentis, vel ſi omnibus adhuc indutus non eſt, in illis quibus tunc indutus eſt, aſtantibus duobus miniſtris cum cande-*

labris hincinde dicit verſus ad altare ſtans ante faldiſtorium ſine mitra Dominus vobiſcum: Oremus, *& orationem, iterum* Dominus vobiſcum *& cantores dicunt*. Benedicamus.

DE PRIMA MISSA NATIVITAtis Chriſti Papa abſente. Cap. XX.

D*Icto à cantoribus* Benedicamus Domino, Deo gratias. *celebraturus indutus omnibus paramentis accedit ante ſuperiores gradus altaris cum mitra, vbi facit reuerentiam Cardinalibus, deinde detrahitur ſibi mitra, facit confeſſionem, cantores dicunt* Introitum, *celebraturus accedit ad altare, oſculatur illud & librum, incenſat altare, & alia facit vt moris eſt, poſt finem Miſſæ dat benedictionem, & non denunciat Indulgentias.*

SI PAPA IN NOCTE NATIVITATIS perſonaliter celebrat. Cap. XXI.

S*I autem in hac nocte Summus Pōtifex vellet celebrare, omnia ſeruantur, quæ in Miſſa Papali ſupra deſcripſimus, niſi quod communicaret in altari ipſe ſolus, & non in ſede eminenti, & non ſugeret ſanguinem cum calamo ſed more communi, & non ſe purificaret, quia eſt celebraturus.*

tertiam

tertiam Miſſam, in qua communicat in ſede eminenti ſe & miniſtros. Item ſi vellet ſecundam Miſſam celebrare immediatè non deponeret ſacras veſtes, ſed dictis laudibus ea ſolennitate, qua veſperę cantari ſolent, inciperet ſecundam Miſſam. Tres præsbiteri venirent obuiam, & alia omnia conſueta ſeruarentur, ſed communicaret in altari ſolus, vt de prima diximus.

DE LAVDIBVS ET SECVNDA Miſſa Papa abſente. Cap. XXII.

F*Inita Miſſa recedunt omnes, et dicuntur laudes per cantores, & ſecunda Miſſa per Sacriſtam, & alia prout ſuprà dictum eſt.*

DE TERTIA MISSA IN DIE NAtiuitatis Chriſti Papa abſente. Cap. XXIII.

C*Ardinalis Epiſcopus in die Natiuitatis Domini Papa abſente tertiam Miſſam celebraturus pręuenit ad Eccleſiam, orat, etc. prout ſupra de Miſſa in pręſentia Papæ celebranda dictum eſt. Debent autem eſſe paratæ in credentia lances duæ pro lotione manuum argenteæ tamen non inauratæ quibus manus abluantur. Et ſcutifer aquã dans factis reuerentijs Cardinalibus & altari genuflexus coram celebraturo facit credentiam,*

deinde

deinde dat aquam vt ſupra. Induitur celebraturus omnibus paramentis Pontificalibus, & alia fiunt prout ſupradictum eſt. Induto celebraturo poſtquam Cardinales congregati fuerint, petita ab eis licentia ſurgit de faldiſtorio cum mitra, & eundo verſus medium altaris extrahitur ei mitra per capellanum de ea ſeruientem, qui ſe ad partem retrahit, celebrans verò facta reuerentia altari dicit confeſſionem, &c. & imponitur ei manipulus, vt ſuprà in alia Miſſa dictum eſt, aſcendit ad medium altaris, & oſculatur illud, deinde librum Miſſalem vt ſupra anteponit, deinde Diacono miniſtrante incenſum, poſtmodum deſuper ſignum Crucis faciens incenſat altare, vt ſuprà: quo incenſato imponitur ei mitra, incenſatur in cornu Epiſtolæ à Diacono, deinde cum mitra facta reuerentia cruci vadit ad faldiſtorium deponiturq́; ei mitra ſtans verſa facie ad altare dicit Introitum *&* Kirieeleiſon. *vno ex ſuis capellanis librum tenēte, deinde ſedet & imponitur ei mitra vt ſupra dictum eſt in alia Miſſa per totum vſque ad finem Epiſtolæ, qua finita Subdiaconus librum clauſum ante pectus ſuum tenens vadit ad celebrantem, & genuflexus ponit librum ſuper eius genua & manum illius ſupra librum poſitum oſculatur, & ſurgens libro Epiſtolarum depoſito tenet Miſſale celebranti vt ſupra, interim dum dicitur* Alleluia, *& diaconus dum librum Euangeliorum ſupra altare poſuerit, cæremoniarius cum thuribulo & naui-*

cula

cula vadit ad celebrantem, qui miniſtrante diaco no imponit incenſum,& ſignat vt ſuprà. Cæremo niarius autem tunc dat vni ex capellanis celebran tis thuribulum in dextram & nauiculam in ſiniſtram & duo candelabra cum luminaribus de cre dentia vel altari duobus aliis capellanis eiuſdem. Diaconus verò interea ad altare vadit, de quo librum accipiens & ipſum ante pectus tenens ante altare genuflexus dicit. Iube Domine benedicere, *& benedictione accepta procedit ad lectionem Euangelij ordine ſupradicto, finito Euangelia factisq; reuerentijs reuertitur ad celebrantem. Subdiaconus portat deoſculandum librum Euangeliorum apertum celebranti, & diaconus illum incenſat, & mox celebrans verſa facie ad altare dicit* Credo,&c. *quo finito depoſita mitra ſurgit, & verſus ad populum dicit,* Dominus vobiſcũ. *Tunc vertens ſe ad dextram ad altare dicit* Oremus. *&* Offertorium, *ſedetq; & deponitur ei annulus et chirothecæ, lauat manus &c. vt ſuprà. ſurgit deinde & cum mitra vadit vſq; ſupra gradus altaris & facta reuerentia Cardinalibus procedit ad medium altaris, vbi deponitur ei mitra, & alia facit vt ſuprà, & miniſtrantibus diacono, & cæremoniario imponit incenſum benedicens et incenſans vt ſuprà, qui deinde incenſatur à diacono, & ſucceſſiuè Cardinales incenſantur ordine ſuo, & alij vt ſupra. Dicto* Agnus Dei. *aſſiſtens celebrantis dimiſſo libro in manibus diaconi venit*

nit ad manum dextram celebrantis & ibi ante altare genuflectit, ſurgit, oſculatur, & pacem à celebrante accipit, quam dat poſtmodum primo Epiſcopo, primo præsbitero, & primo Diacono Cardinalibus ſucceſſiuè alijs vt ſupra. Et cum viderit celebrantem ſumpſiſſe purificationem, dat pacem cæremoniario, qui perficit curſum ſuum, & alia fiũt vt ſupra. Dicto poſt orationes Dominus vobiſcũ. *per celebrantem, &* Ite Miſſa eſt. *per Diaconum, celebrans dicit* Placeat tibi, &c. *quo dicto imponitur ei mitra & benedicit ſolenniter dicens more conſueto:* Sit nomen Domini, &c. *Et demum conuerſus ad populum pronunciat indulgẽtias per Papam conceſſas. Deinde ad ſiniſtram manum ſe vertens ad altare oſculatur illud in medio, & facta reuerentia Cruci deinde Cardinalibus cum mitra ad ſaldiſtorium reuertitur dicendo Euangeliũ ſancti Ioannis, & alia quæ ſunt dicenda. Interim ſacris veſtibus exuitur, vt ſupra.*

DE DIE SANCTI STEFANI. Cap. XXIIII.

IN *die Sancti Stefani Protomartiris officium peragit præsbiter Cardinalis in paramentis rubeis more ſolito: dicitur Oratio diei ſub ſua concluſione, deinde etiam dicitur oratio pro commemoratione de Natiuitate Domini etiam ſub ſua concluſione, & fit ſermo.*

IN FESTO SANCTI IOANNIS Euangeliſtæ. Cap. XXV.

IN die Sancti Ioannis Euangeliſtæ celebrat præſbiter Cardinalis in paramentis albis more conſueto, oratio diei dicitur ſub ſua concluſione, deinde fit commemoratio de Natiuitate Domini, & Sancto Stefano ſub alia concluſione, & fit ſermo. His duobus diebus, ſi Papa celebrat ſeruit ei pro aſſiſtente prior præsbiterorum Cardinalium, & non fit ſermo niſi per ipſum Papam, aut aliquem ex Cardinalibus.

DE VIGILIA CIRCVNCISIONIS & eius feſto. Cap. XXVI.

IN Vigilia Circunciſionis Domini fiunt veſperæ more conſueto, ad quas Papa venit albis paramentis. In die celebrat Epiſcopus Cardinalis in paramentis albis, dicitur tantùm vna oratio, et fit ſermo.

DE VIGILIA EPIPHANIÆ DOMINI. Cap. XXVII.

IN Vigilia Epiphaniæ Domini fiunt Veſperæ Papales, quibus Papa ornamẽtis albis paratus intereſſe ſolet. In die Miſſa more ſolito dicitur, quã

celebrare

celebrare ſolet Epiſcopus Cardinalis in paramentis albis dicitur vna Oratio tantùm. Et cum diaconus cantans Euangelium dicit. Et procidentes adorauerunt eum, *cantando genuflectit, quibus dictis ſurgit, & perficit. Simili modo Papa, & omnes alij, & fit ſermo.*

DE FESTO PVRIFICATIONIS Beatæ Mariæ Virginis. Cap. XXVIII.

FEſtum purificationis Beatæ Mariæ virginis non habet veſperas ſolennes præcedentes. In die autem officium peragitur hoc ordine. Et primò ordinantur candelæ in loco conuenienti benedicendæ, & diſtribuendæ per illos, ad quos ſpectat, videlicet duo cerei magni ponderis viginti librarum vel circa deaurati, depicti, & alius minor etiam pulchrè ornatus ponderis duarum librarum vel circa, quem pontifex in proceſſione in manu portat. Item faculæ ceræ albę pro Cardinalibus, Regibus, & maximis principibus ponderis trium librarum qualibet vel circa. Item faculæ in numero ſufficienti pro oratoribus, & prælatis cerę communis ponderis duarum librarum qualibet. Item faculę vnius librę in numero ſufficienti pro Subdiaconis, Auditoribus, Clericis camerę, Acoluthis, Cubiculariјs, cerimoniarijs, Scutiferis Papę, & alijs officialibus. Item faculę medię librę in numero copioſo pro populo. Admiſcentur etiam credentiarij

dentiarij Papę quod in mane ordinent in loco, vbi candelarum diſtributio fiet, in angulo ſuper altare vel in alio loco condecenti, vaſa & aquam pro lauandis manibus Papę cum mantili & gremiali, ac medulla panis, pręparent etiam clerici capellę in loco conuenienti duo candelabra & cum luminaribus vas aquę benedictę cum aſperſorio, & thuribulum cum nauicella. Item paret baldachinum pro ſupplicatione habenda pro pontifice. Deinde hora congruenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus venit ad capellam vel Eccleſiam, vbi candelæ ſunt benedicendę. Et facta oratione ante altare, cum ſederit, Cardinales faciunt reuerentiam in cappis conſuetis, duo vltimi remanent in aſſiſtentia Papę. Et diaconi duo aſſiſtentes vadunt ad capiendũ paramenta, & illis reuertentibus illi duo vltimi vadunt ad ſedes ſuas & ibi capiunt paramenta. Cardinales alij interim in locis ſuis, & prelati extra capellam capiunt paramenta violacei coloris ſtatui ſuo & ordini conuenientia. Diaconi Cardinales portant planetas plicatas ante pectus, quibus omnibus paratis pontifex benedicit candelas more ſolito. Solent tum quando Papa benedicit, & diſtribuit candelas in parua capella ad euitandam frequentiam, Cardinales & alij officiales omnes accipere paramenta & coctas in camera paramenti, & venire cum Papa parati ſacris veſtibus non tamen ſupplicantium more. Et tunc Cardinales

les cum paramentis ſupradictis faciunt reuerentiam prædictam pontifici. Papa verò miniſtrantibus Epiſcopis librum & candelam & aſſiſtentibus duobus diaconis Cardinalibus more ſolito ſtãs detracta mitra benedicit candelas verſus ad illas ſubmiſſa voce legendo, dicens: Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Domine ſancte pater, &c. *cum quatuor ſequentibus pro vt in ordinario. Incœpta quinta oratione per pontificem vocatur prior præsbiterorum Cardinalium, accedit ad pontificem, cum eo duo Acoluthi ſuperpelliciјs induti vnus cum thuribulo & nauicula, alius cum vaſe aquæ benedictæ, & aſperſorio. Finita benedictione imponit incenſum in thuribulum more conſueto, deinde accepto aſperſorio de manu præsbiteri Cardinalis ſtans ſine mitra aſpergit tertiò candelas, & deinde incenſat ducens ter thuribulum, ſedet poſt hæc & imponitur ei mitra. Tum prior Epiſcoporum Cardinalium accedit ad Papam, & accipit duos magnos cereos de manu camerariј, vel eius locum tenentis cui clerici cameræ eos ſubminiſtrant, & illos dat Domino Papæ cum debitis reuerentiјs oſculando primò cereũ, deinde manum pontificis, cum pontifex eos tãgit. Qui cerei deinde dantur ad mandatum Papæ duobus nobilibus, quorum alter inſignior videlicet vadit ad dextram, alter ad ſiniſtram Papæ, & ibidem ſtantes eos tenent vſque ad finem Miſſæ, poſt magnos cereos datur pontifici alius cereus minor*

ornatus,

ornatus, quem deinde ſeruat vnus ex cubicularijs cameræ. Et iſto vtitur Papa in toto officio. Cum Papæ cerei dantur, cantores incipiunt. Lumen ad reuelationem. *Cereos omnes diſtribuendos debent miniſtrarc clerici cameræ ſtantes à loco vbi ſunt candelæ, vſque ad Papam, et illos dare ad manum diaconi Cardinalis Papæ aſſiſtentis à parte candelarum, qui illas miniſtrat, vt verò Papa accepit ſuas candelas, duo Auditores à credentiarijs Papæ mappulam ſumentes, eam per Cardinales aſſiſtentes gremio pontificis imponunt, & hinc inde genuflexi illam tenent. Et Pontifex incipit diſtribuere alijs, primò Dominis Cardinalibus ſecũdùm ordinem incipiendo à ſeniore, id eſt, ab eo, qui ſibi cereos dedit, & Cardinalibus officialibus, videlicet Vicecancellario, Camerario, & pœnitentiario dat duas candelas pro quolibet. Celebraturus autem cum primùm candelam ſuam acceperit, vadit ad faldiſtorium ſuum apud altare, & accipit paramenta omnia pro Miſſa conſueta, ſicque paratus expectat Pontificem more ſolito. Cardinales cum candelas accipiunt, manum Papę oſculantur, deinde genu, alij verò prælati parati ter ante pontificem genua flectentes, accepta candela oſculantur genu tantùm. Nota quòd pœnitentiarij oſculantur pedem tantùm, & ſimiliter in Dominica palmarum. Omnes verò alij quicunque ſint genuflexi coram pontifice accepta candela oſculãtur eius pedem. Diſtributio autem fit ſecundùm*

ordinem conſuetum curiæ. Ita tamen quod prælati præferantur parati oratoribus laicis, & clericis non paratis, quorumcunque oratores ſint, & quibuſcunque etiam aliis principibus exceptis illis, qui inter Cardinales ſeu in plano ſupremo ſolii Papæ locum habent. Illi autem ſtatim ſequuntur Cardinales aut aſſiſtentes Papæ, & alios quoſcunque prælatos. Finita diſtributione portatur aqua ad abluendas manus Papæ per nobiliorem curiæ comitantibus ipſum ſeruientibus armorum, & magiſtro ſacri palatii, ſeu hoſpitii, quem etiam duo Auditores præcedunt, quorum vnus mappulam ad tergendum manus portat more conſueto. Et portatur cum aqua ſupra vas ipſum medulla panis pro mundandis manibus Papæ, per credentiarios, vt ſupra parata, & prior Epiſcoporum Cardinalium adiuuat infundentem aquam manibus Papæ, vt conſueuit. Lotis manibus accedunt ante Pontificem duo Acoluthi cum candelabris, & luminaribus, & deponitur mitra Papæ, qui ſurgit, & Epiſcopis aſſiſtentibus ex more librum miniſtrantibus dicit cantando. Oremus, *& Diaconus à dextris dicit,* Flectamus genua: *& omnibus verſus altare genua flectentibus alius Diaconus à ſiniſtris ſtatim continuat,* Leuate. *Surgunt omnes, & Papa cantat orationem,* Exaudi Domine, &c. *prout in ordinario ſub concluſione,* Per Chriſtum Dominum noſtrum. *Qua finita, Papa ſedet, & accipit mitram, et priore præsbiterorum*

rum

rum Cardinalium & Acolutho miniſtrant ibus imponit incenſum pro ſupplicatione more conſueto, & cantores incipiunt antiphonam, Cum appropinquaret Dominus. *Accenduntur candelæ, & fit ſupplicatio more ſolito vſque ad locum paratum, vnde proijcere debet candelas populo. Deinde ad Eccleſiam ſiue capellam, vbi miſſa dicenda erit, hoc modo proceditur. Scutiferi Papę, quos ſequuntur alij more conſueto, prout ſupra in die Natiuitatis Chriſti dictum eſt. Papa, Card. & alij omnes debent proprijs manibus ſuas candelas portare ardentes à loco, vbi incœperit ſupplicatio, vſque ad locum vbi Miſſa erit dicenda. Cum autem peruentum fuerit ad locum vbi candelę per Papam populo ſunt proijciendæ, manent omnes extra locum ſuo ordine, & cum Pontifice intrant Subdiaconus cum Cruce, & ceroferarij, clerici cameræ miniſtrantes candelas; Epiſcopi aſſiſtentes Papæ, Diaconi aſſiſtentes Papæ & Cardinales, qui voluerint intrare pro loci capacitate, cantores apud oſtium extra cantant, alij Epiſcopi omnes parati ſtant hinc inde ordinatè extra dictum locum, quouſque Papa candelas populo proiecerit. Papa venit ſub baldachino, quod per nobiliores curiæ more conſueto portatur: proiectis candelis proceſſio reuertitur eo ordine, quo venit, vel ſi alibi celebrandum eſt quàm vbi candelæ benedictæ ſunt, proceditur vſque ad capellam vbi Miſſa erit dicenda, & officiales & prælati omnes ex-*

tra cancellum ſuperpellicia & paramenta deponunt, & cappas accipiunt, cum quibus intrant capellam. Cardinales autem intrant cum paramentis, quæ deponunt intus in ſuis locis, & extinguuntur candelæ omnes exceptis duobus cereis Papæ, quos illi duo nobiles deputati continuò tenent ardentes. Papa cum fuerit ante inferiores gradus altaris, vbi Miſſa dicenda erit, ſi in illa capella candelas non benedixit, genufleƈtit in faldiſtorio, & depoſita mitra orat more conſueto: cum ſurgit extrahitur ſibi pluuiale rubrum, & ſtola violacea et accipit ſtolam, & pluuiale alba precioſa. Si verò ibidem candelas benedicit, quia prius ibi orauit, cum primùm ante altare fuerit, deponit paramenta ſimplicia prædiƈta, recipit alba & precioſa, & ibidem ante altare cum celebraturo Cardinale facit confeſſionem, & incipitur Miſſa, finita confeſſione accepta mitra precioſa aſcẽdit ad ſedem eminentem, non fit ei amplius reuerentia, & præsbitero Cardinali aſſiſtente miniſtrante imponitur incenſum, Cardinales interim veniunt ad circulum, incenſatur altare, deinde Papæ, qui poſt dicit Introitum, *& alia more ſolito. Finito* Gloria in excelſis &c. *præsbiter Cardinalis aſſiſtit vt moris eſt. Antequàm incipiatur Euangelium, accenduntur omnes cerei, & per Papam Cardinales et prælatos, & alios omnes accenſi tenentur in manibus vſque ad finem Euangelij. Deinde redduntur ſeruitoribus qui eos ardentes tenent vſq; poſt communionem,*

munionem, dicitur tantùm vna oratio & ordinariè non fit ſermo. Miniſtri vtuntur dalmatica & tunicella.

Si feſtum purificationis caderet in Dominica Septuageſima, benedictio, & diſtributio candelarũ cum ſupplicatione fiunt vt prædictum eſt, miſſa autem fit de Dominica, & feſtum purificationis trãſfertur in ſecundam feriam ſequentem.

SEQVITVR DE FESTO PVRIFIcationis Beatæ Mariæ Virginis Pontifice abſente. Cap. XXIX.

SI verò pontifex nollet vel non poſſet officio hodierno intereſſe, nec candelas benedicere ac diſtribuere, præsbiter Cardinalis celebraturus præuenit ad Eccleſiam hora conuenienti, et poſtquàm duo ad minus Cardinales aduenerint, celebraturus vadit ad faldiſtorium, accipit omnia paramenta violacei coloris, vſque ad dalmaticam incluſiuè omiſſis tantùm chirothecis, pluuiale violaceum & mitram ſimplicem & annulum pontificalem, & accedit ad medium altaris, vbi medius inter Diaconum, & Subdiaconum ſtans depoſita mitra verſus ad candelas benedicendas dicit. Dominus vobiſcum. Oremus Domine ſancte pater. *cum quatuor ſequentibus orationibus prout in ordinario, quibus dictis miniſtrante diacono imponit incenſum, aſpergit, deinde*

candelas, tum incenſat, prout ſupra dictum eſt, quo facto ponitur faldiſtorium ad medium altaris, vbi ſedet celebrans, accepta mitra, renibus ad altare verſis, & tunc Cardinales omnes & prælati, & officiales omnes paramenta, & ſuperpellicia ſuo ordine congruentia accipiunt, videlicet Cardinales in locis ſuis ſtantes, alij verò omnes extra capellæ cancellum, omnibus ſic paratis accedunt ad celebrantem Cardinales, deinde prælati bini & bini cum mitris in capite: & cũ primi duo Cardinales coram celebrante fuerint, deponunt mitras. Idem facit celebrans, & ſurgit. Miniſtrantibus igitur Vicecamerario, & clericis cameræ, vel in eorum abſentia magiſtro domus palatij, & aliquibus cubicularijs candelas, prior Cardinalium dat candelam celebranti ſine aliqua deoſculatione, deinde celebrans ſine mitra ſtans dat priori, & ſucceſſiuè omnibus Cardinalibus ſingulas candelas. Interim diſtributione incipiente cantores cantant Antiphonam, Lumen ad reuelationem: *ſedet deinde celebrans accepta mitra, & extenditur illi per miniſtros mappula, quam duo ex capellanis ſuis ſuperpellicio induti, hinc et inde genuflexi tenent, et celebrans diſtributionem proſequitur, dans primò prælatis detectis & inclinatis aliquantulum capitibus coram eo ſtantibus, deinde alijs omnibus non paratis ſucceſſiuè coram eo genuflexis ſingulas candelas. Cardinales & prælati parati omnes, neque candelam, neque manum*

num dantis oſculantur, ſed cum reuerentia tātùm candelas recipiunt, alij verò omnes genuflexi recepta candela celebrantis manum oſculantur. Finita diſtributione celebrans ſic ſedens lauat manus, tunc depoſita mitra amouetur faldiſtorium. Tunc ſtans in medio altaris verſus ad crucem in altari poſitam dicit cantando abſolutè, Oremus. *Diaconus,* Flectamus genua. *Subdiaconus,* Leuate. *Tunc proſequitur celebrans orationem,* Exaudi quæſumus Domine &c. *prout in ordinario. Qua completa miniſtrante Diacono celebrans imponit incenſum, & omnes ſuas candelas accendunt, deinde ordinatur ſupplicatio ad locū, vbi candelæ populo proijci debent, hoc modo. Procedunt ſcutiferi Cardinalium, & alij laici, deinde ſcutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, poſt eos procuratores ordinum, ſecretarij, & aduocati mixtim, cubicularij, oratores principum, & magni nobiles, cantores, Acoluthi Papæ, Clerici cameræ, Auditores, Subdiaconi Apoſtolici, vnus capellanus celebrantis cum thuribulo, & nauicula, Subdiaconus capellæ crucem ferens, ita quod figura Crucifixi ante ſe reſpiciat, non retro: medius inter duos capellanos celebrantis ſuperpellicus indutos duo candelabra cum candelis ferentes, poſt eum pœnitentiarij Papæ, Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Diaconi, Præsbiteri, Epiſcopi Cardinales, deinde celebrans medius inter capellanum ſuum aſſiſtentem pluuiali indutum à dextris, &*

diaconum capellæ à ſiniſtris, & fimbrias pluuialis ſui hinc inde eleuantes, poſt eum alij capellani ſui ſuperpellicijs induti, deinde Protonotarij, & alij togati. In aula iuxta locum prædictum fit ſtatio. Celebrans verò cum ſuis miniſtris Cardinalibus, qui voluerint, locum aſcendit, & candelas proijcit populo, deinde eo ordine, quo venerint de capella reuertuntur, deponunt paramenta omnes, & ſuas cappas accipiunt: celebrans autem apud faldiſtorium deponit pluuiale, ſedenſque accipit chirothecas, & ſurgenti imponitur caſula, mitra & annulus Pontificalis, cum accedit ad altare facit confeſſionem, & incipitur Miſſa more conſueto, dicitur tantùm vna oratio. Ad Euangelium celebrans ſuam candelam ardentem in manu tenent, idem faciunt Cardinales, prælati, & alij omnes in capella exiſtentes. Finito Euangelio reſtituuntur candelæ ſeruitoribus, & per eos tenentur ardentes vſque poſt communionem celebrantis, tunc extinguuntur. Omnia alia fiunt more conſueto, & non fit ſermo.

ORDO DISTRIBVENDI CANdelas. Cap. XXX.

O*Rdo autem diſtributionis candelarum eſt iſte: veniunt, Cardinales primò digniores, deinde alij. Si Imperator adeſt, illi primò pontifex dat candelam poſtquàm ipſe ſuas accipit, &*

deinde

deinde priori Epiſcoporum Cardinalium, tunc Regi ſi adeſſet, inde ſecundo Cardinali, tunc alteri Regi, ſi adeſſet & demum alijs Cardinalibus & principibus qui inter illos ſedent ordine quo ſedēt, quod etiam ſeruatur in ramis palmarum, ſecus autem in cineribus, quia poſt omnes Cardinales dantur principibus laicis etiam Imperatori & Regi. Et aliquando vt legi poſt omnes prælatos paratos, tunc magni principes, qui inter Cardinales ſedent, locum habere ſolent, vel etiam illi qui in plano ſolij Papæ ſedent. Epiſcopi aſſiſtentes, Vicecamerarius, ſi eſt paratus, prælati oratores parati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, pœnitentiarij parati, oratores principum non parati & cum eis Seniores, & conſeruatores, ſi Romæ ſint, Protonotarij, generales ordinum, nobiles ad gradus ſolij Papæ ſtantes, Subdiaconi, Apoſtolici Auditores, clerici cameræ, Acoluthi Papæ, cubicularij ſecreti, clerici cæremoniarium, Diaconus & Subdiaconus capellæ, cubicularij extra cameram, aduocati, & ſecretarij mixtim procuratores ordinum, cantores Papæ, capellani celebrantis, caudatarij Cardinalium, ſcutiferi Papæ, magiſtri, hoſtiarij, officiales, & ciues Romani, deinde alij omnes, vltimò ſeruientes armorum, qui dum fit diſtributio, debent aſſiſtere circa ſolium pontificis, & curare ne fiat tumultus, aut impetus in pontificem.

DE

DE DIE CINERVM Cap. XXXI.

PRima die quadrageſimæ, quæ cinerum appellatur in mane Sacriſta paret ſupra altare vas cum cineribus factis ex ramis Oliuarum anno præterito benedictis. Item credentiam Papæ ordinare debet ſuper angulo altaris duas lances pro lauandis manibus Papę cum mappa, & vnum mantile pro gremiali. Deinde hora competenti præuenit ad Eccleſiam Cardinalis celebraturus, & in faldiſtorio in loco conſueto ſibi parato omnia paramenta pontificalia accipiat demptis chirothecis & annulo pontificali. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, pluuiali rubeo, & mitra ſimplici veniunt ad Capellam, & more ſolito facit orationem ante altare in faldiſtorio, aſcendit ad ſolium, ſedet, & fit ei à Cardinalibus reuerentia more conſueto. Et poſtquam duo diaconi Cardinales vltimi reuerentiam fecerunt, aſſiſtunt Papæ, & duo Diaconi aſſiſtentes vadunt ante ſedem diaconorum Cardinalium, vbi capiuut paramenta ſua: idem faciunt Cardinales omnes in locis ſuis ſtantes. Duo primi diaconi, vbi acceperunt paramenta ſua, reuertuntur ad aſſiſtēdum Papæ, & alij duo vadunt ad loca ſua, & etiam capiunt paramenta. Interim etiam omnes prælati, & officiales ſua paramenta, & cottas accipiūt

 extra

extra cancellum capellæ, & vnus Subdiaconus in conuenienti loco induitur amictu, alba, cingulo, & tunicella violacea. Omnibus Cardinalibus paratis, cantores incipiunt Antiphonam, Exaudi nos Domine &c. *Tunc accedit ante pontificem ſubdiaconus Apoſtolicus, vt ſuprà dictum eſt, paratus portans lancem cineribus plenam detectam, quam de altari ſacriſta ſiue caremoniarius ſibi dedit, & ad dextram pontificis genuflectit, ibidem dictam lancem cum cineribus tenens quouſque Papa omnibus cineres imponat. Tunc accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro & candela, et Papa benedicens cineres, ſedens cum mitra dicit Antiphonam*, Exaudi nos Domine: *qua repetita depoſita mitra ſurgit dicens:* Dominus vobiſcũ. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus. *cum tribus orationibus ſequentibus, prout in libro, Incœpta quarta oratione vocatur ad pontificis dextram prior præsbiterorum Cardinalium, & duo Acoluthi ſuperpelliciјs iuduti, vnus cum thuribulo, & incenſo, alius cum vaſe aquæ benedictæ, & aſperſorio, qui ambo etiã ad dextram pontificis locantur poſt præsbiterum Cardinalem aſſiſtentem. Finitis orationibus Papa miniſtrante præsbitero Cardinali aſſiſtente imponit incenſum, aſpergit cineres, deinde incenſat, tunc cantores incipiunt,* Immutemur habitu, &c. *Prior Epiſcoporum iuxta antiquam conſuetudinem pluuiali indutus ſine mitra, velut aliquando*

do

do ſeruatum fuit, & Bonifacius nonus ſtatuit: nũc verò celebraturus Cardinalis iam omnibus ornamentis ſacris pro Miſſa dicenda indutus, demptis tamen chirothecis & annulo pontificali accedit ad Papam, & ſine mitra ſolus detecto capite facta Papæ reuerentia, ſtans coram eo ſupra ſcabellum nihil dicens imponit Papæ ſedenti cineres ſupra caput in formam Crucis, deinde deſcendit de ſcabello, amouetur ſcabellum, ſedet Papa, imponitur ei mitra, & accedunt duo Auditores portantes mantile, quod à credentiarijs Papæ acceperunt, illud hincinde tenent ſuper gremia Papæ, qui illi Cardinali, à quo cineres accepit, inclinato capite coram ſe ſtanti dat cineres dicens. Memento homo &c. *Et nota quod ſi Imperator aut Rex ſit præſens accipit cineres immediatè poſt Cardinales omnes & oſculatur pedem Papæ, & ſimiliter alij principes, qui ſedent inter Cardinales, recipiunt cineres poſt eos. Non idem ſeruatur in diſtributione candelarum & palmarum, quia hi accipiũt pro vt ſedent. In iſto autem actu, qui humilitatem præ ſe fert, principes ſacerdoti ſe inclinant & illis cedunt, Cardinalis autem ſi eſt ille, qui eſt cebraturus, acceptis cineribus reuertitur ad faldiſtorium ſuum prope altare, vbi ſedet, & accipit chirothecas, & annulum pontificalem, & imponitur ei mitra, ſicq; manet vſque ad perfectam diſtributionem. Accedunt poſt ſucceſſiuè omnes alij Cardinales & prælati & alij, vnus poſt alium, & à Pa-*

pa

pa cineres accipiunt,vt in candelis. Si autem qui dedit Papæ cineres eſt prior Carinaliũ, poſtquàm accepit cineres reuertatur ad locum ſuum, & celebrans in loco ſuæ receptionis & in habitu ſuæ dignitatis accipit cineres , & deinde reuertitur ad altare, & capit omnia paramenta, vel, vt aliqui volunt, accipit cineres cum planeta ſtatim poſt priorem Cardinalium. Acceptis cineribus Cardinales inclinati oſculantur genu, alij etiam prælati parati genuflexi oſculantur pedem Papę, poſtquàm cineres ab eo acceperint. Datis cineribus Papa adhuc cum mitra ſedens abluit manus more conſueto, prout etiam ſuprà in purificatione dictum eſt, deinde detracta mitra ſurgit & aſſiſtentibus ante eum duobus ceroferarijs more ſolito cantat Dominus vobiſcum. ℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine &c. *ſub concluſione* Per Chriſtum Dominum noſtrum. *vt in ordinario. His finitis prælati & officiales omnes extra cancellum, Cardinales verò intus in locis ſuis dimittunt paramenta, & accipiunt cappas ſuas conſuetas. Et pontifex facta oratione ante altare facit cum celebrãte confeſſionẽ, et more conſueto incipitur Miſſa, finita confeſſione Papa aſcendit ſedem eminentẽ, & pręsbitero Cardinali miniſtrante imponit incenſum in thuribulo, pręsbiter Cardinalis reuertitur ad locum ſuum inter duos Cardinales, incenſatur altare, deinde celebrans, poſtea Papa. Interim Cardinales veniunt*

niunt ad circulum more conſueto. Incenſato Papa præsbiter Cardinalis vadit ad circulum inter alios Cardinales, & Papa dicit Introitum *&* Kirieeleiſon. *Cum dicitur* Dominus vobiſcum. *ante orationem Papa deſcendit ad faldiſtorium, vbi abſtracta mitra genuflectit, & ſic manet vſq; ad finem omnium orationum. Idem facit antequam incipiatur verſus*, Adiuua nos: *ſic manens vſq; ad finem verſus, ſimiliter dicto per eum* Sanctus *vſque* Per omnia ſæcula *ante* Agnus Dei, *& ad omnes orationes poſt communionem, & tunc omnes alij, qui ſunt in capella genuflectunt præter celebrantem, Diaconum & Subdiaconum, qui non genuflectunt niſi ad verſum*, Adiuua nos. *Ad Introitum, Sanctus, & Agnus Dei fit circulus per Cardinales, patena tenetur per ſubdiaconum, incenſantur omnes poſt Offertorium, pax datur, & alia fiunt prout in alijs Miſſis, & fit ſermo, dicuntur quinque orationes, prima de die ſub ſua concluſione, ſecunda* A cunctis, *tertia* Omnipotens ſempiterne Deus, qui viuorum &c. *quarta contra paganos, quinta pro Papa. Et nota quod poſt vltimam orationem in fine Miſſę dicitur oratio ſupra populum ſub ſua concluſione, & diaconus ſurgens vertenſq; faciem ad populum dicit*, Humiliate capita veſtra Deo: *ad quam Papa & omnes alij manent genuflexi quouſque dicitur*, Per omnia ſæcula &c. *Tunc pontifex ſurgit, & accepta mitra aſcendit ad ſolium, vbi deponitur ei mitra.*

tra. Interim Subdiaconus venit cum cruce ante Papam, qui dicto per diaconum Benedicamus Domino, *& reſponſo,* Deo gratias, *dat benedictionem, deinde redit ad cameram more conſueto.*

DE OFFICIO DIEI CINERVM Papa abſente. Cap. XXXII.

SI autem in die cinerum Papa non ſit præſens, ſuper credentia parantur duo vaſa argentea, duæ lances pro lauandis manibus Cardinalis celebrantis, & alia more conſueto, deinde Cardinalis celebraturus præuenit ad Eccleſiam in tempore, induit ſe paramentis violaceis vſque ad planetam excluſiuè dimiſſis chirothecis & annulo Pontificali, accipit pluuiale ſuper dalmaticam, & mitram albam, & accedit ad altare, vbi depoſita mitra adſtans in cornu ſiniſtro altaris, videlicet Epiſtolæ benedicit cineres in lance ibidem ſuper altare poſitas per Sacriſtam, vt ſupra dictum eſt: cum venerint Cardinales impetrata licentia celebrans cum mitra faciens reuerentiam Cardinalibus, accedit ad medium altaris, vbi depoſita mitra renibus ad altare verſis à dextris habens Subdiaconũ capellæ, peluim cum cineribus reuerenter tenentẽ priori Epiſcoporum Cardinalium in ſua cappa lanea conſueta ad ſe venienti ſtans caput nudũ interdum inclinat, ſuper quod prior prędictus etiam capite

pite detecto cineres imponit, dicens: Memento homo &c. *Cui mox ſimiliter caput inclinanti celebraturus imponit etiam cineres eodem modo. Tum veniunt ſucceſſiuè Cardinales reliqui bini et bini cum ſuis cappis ad cineres. Et celebrans cum dat cineres Cardinalibus ſtat ſine mitra, deinde per clericos capellæ apportatur faldiſtorium, in quo celebrans ſedet, & accepta mitra & mappula pro gremiali, quam diaconus capellæ ſibi imponit duobus capellanis ſuperpellicijs indutis hinc & inde genuflexis illam tenentibus, dat cineres prelatis & alijs omnibus ad eum venientibus, qui omnes ſe profundè inclinant, tamen neque Cardinales, neque alij manum vel aliud cineres imponentis debent oſculari. Datis cineribus celebrans Diacono & Subdiacono mantile tenentibus lauat manus, ſurgit depoſita mitra, amouetur faldiſtorium & reponitur in loco conſueto, & ſtans in cornu Epiſtolæ verſus altare dicit.* Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine, *vt in ordinario, deinde reaccepta mitra vadit ad faldiſtorium, deponit pluuiale, ſedenſq; accipit chirothecas, incipitur Miſſa in qua cum dicit* Dominus vobiſcum, *ante orationes quæ Epiſtolam precedunt: Cardinales & alij omnes in locis ſuis genufleстunt, & ſic permanent vſque ad finitas omnes orationes. Idem faciunt quando in tractu dicitur verſus,* Adiuua nos Deus &c. *per totum verſum. Similiter dicto*

Sanctus

Sanctus, *vſque* Per omnia ſæcula ſæculorum, *ante* Agnus Dei. *& Dicto* Dominus vobiſcū, *ante orationes poſt communionem. Et hoc ſeruatur in omnibus Miſſis ferialibus & mortuorum in capella Papæ, ſiue ſit præſens, ſiue ſit abſens Papa, omnes genuflectunt dictis temporibus, & fit ſermo. Accedunt autem ſinguli pro cinerum perceptione eo ordine, prout ſuprà in feſto purificationis Beatæ Mariæ Virginis in diſtributione candelarum eſt ordinatum.*

SI PAPA IN DIE CINERVM CElebrabit. Cap. XXXIII.

SI autem in hac die cinerum Papa vellet ipſemet celebrare, finita oratione poſt dationem cinerum Papa ſedet aliquantulum & mox ſurgēs ſine mitra incipit, Deus in adiutorium meum. *pro Nona, & cum incipit Pſalmum.* Mirabilia, *ſedet. Cardinales & alij omnes retinent ſua paramenta, Diaconus Euangelij, & Subdiaconus Epiſtolæ parati vſque, ad planetam excluſiuè induūt Papam more ſolito: Diaconi aſſiſtentes cum ſuis planetis ante plicatis adiuuant, dum ſandalia imponuntur, Papa dicit,* Quàm dilecta &c. *Finita nona, vt aliàs in tertijs Papa lauat manus cum cęremonijs conſuetis, & tunc incipit ſeruire pro aſſiſtente capellano priore præsbiterorum cum pluuiali, non cum planeta: parato pontifice Diaconus &*

Subdiaconus capiunt planetas plicatas ante pectus & manipulum, ſit ſupplicatio ad altare more conſueto, occurrunt tres præsbiteri Cardinales, vt aliàs. Diaconus Euangelij, & Subdiaconus Epiſtolæ dimittunt & reaſſumunt planetas, vt diximus in prima Dominica de Aduentu. Genuflexiones, adorationes, ante verſum & poſt Sanctus ſeruantur, vt prædiximus, & omnia alia quæ in Miſſis papalibus ſeruari ſolent, niſi quod Papa communicat in altari, non autem in ſede eminenti. Et ſimiliter communicat miniſtros, & cum calamo, & dicitur tantùm vna oratio cùm alia ſupra populum, genuflectit tamen Papa cum dicitur Adiuua, *non in faldiſtorio ante altare, ſed in ſede ſua. Si Papa celebrans vellet ipſemet ſermonem facere, poſt Euangelium deſcenderet ad faldiſtorium ante altare, & facta oratione ſederet ſuper cathedram ſibi poſitam ante altare in medio, ita vt renes verteret ad altare, & inde ſermonem haberet ad populum, & hoc ſi altaris ſtatio requireret, videlicet quod inde videri poſſit populus, & tunc Diaconi aſſiſtentes ſederent hinc inde, & ante Diaconum à dextris ſederet prior præsbiterorum aſſiſtens, & apud eum diaconus aſſiſtens tantùm. Si autem ſedendo ante altare non poſſet videri populus, vt Romæ in Eccleſia S. Petri, tunc ex ſede eminenti Papa haberet ſermonem, & ſederent omnes vt conſueuerunt. Si verò aliquis Cardinalis habiturus eſt ſermonem, ipſe debet ſeruire pro aſ-*

ſiſtente,

ſiſtente, cuiuſcunque conditionis ſit, & cum pluuiali.

DE PRIMA DOMINICA QVAdrageſimæ. Cap. XXXIIII.

PRima Dominica *quadrageſimæ celebrare ſolet Vicecamerarius Papæ, ſi eſt Epiſcopus: & ſi non eſt Epiſcopus, dignior Epiſcoporum aſſiſtentium Papæ cum paramentis violaceis. Diaconus & Subdiaconus vtuntur planetis plicatis ante pectus, dicuntur quinque orationes, prima de die ſub ſua concluſione, ſecunda* A cunctis, *tertia,* Omnipotēs ſempiterne Deus, qui viuorum, &c. *quarta contra paganos, quinta pro pontifice. Omnes hæ quatuor ſub ſua concluſione, & fit ſermo, quem facit procurator ordinis prædicatorum. Omnia alia fiunt more conſueto.*

DE SECVNDA DOMINICA QVAdrageſimæ. Cap. XXXV.

SEcunda *Dominica quadrageſimæ, celebrare ſolet alius ex Epiſcopis aſſiſtentibus Papæ, in paramentis violaceis: miniſtri vtuntur planetis plicatis, prout in Dominica præcedente, dicuntur quinque orationes, vt ſuprà. Omnia alia fiunt more ſolito, Sermonem facit procurator ordinis minorum.*

DE TERTIA DOMINICA QVAdrageſimæ. Cap. XXXVI.

Dominica tertia quadrageſimæ celebrare ſolet vnus ex Epiſcopis Papæ aſſiſtentibus in paramentis violaceis: miniſtri vtuntur planetis vt ſuprà, dicuntur quinq; orationes, et omnia alia fiunt, prout in prima Dominica quadrageſimę. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum diui Auguſtini.

DE QVARTA DOMINICA QVAdrageſimæ, quæ dicitur Lætare, ſiue de Roſa. Cap. XXXVII.

Quarta Dominica quadrageſimæ, quæ Dominica Lætare, vel de Roſa vocatur, celebrare ſolet vnus ex reuerendiſſimis dominis presbiteris Cardinalibus. Hoc mane antequàm Pontifex ſecretam cameram exeat, in camera papagalli iuxta lectum paramenti, aut alio conueniẽti loco inſternitur parua menſa mappulis mundis cooperta ſericeis, duo candelabra cum luminaribus, deſuper thuribulum cum incenſo, vas aquæ benedictæ cum aſperſorio, ampulla cum balſamo, pixis cum muſco, & vnum paruum coclear, ac candelabrum pro roſa deſuper ponenda: cum pontifex exit de camera ſecreta, præfertur ei aurea

roſa per vnum ex cubicularijs ſecretis, & ponitur ſuper menſam ſuper candelabrum prædictum. Et omnia ſeruantur circa benedictionem, & traditionem roſæ, quæ ſuperius diximus in prima parte. Pontifex igitur hora competenti auream roſam deferens ſiniſtra manu, & dextra populum benedicens, ad Eccleſiam cum pluuiali, & mitra precioſis procedit, duo Cardinales aſſiſtentes hinc & inde fimbrias pluuialis Papæ eleuatas portant. Caudam verò portat nobilior laicus: cum Papa fuerit in capella apud faldiſtorium, dat roſam Diacono à dextris aſſiſtenti, & ille vni ex clericis cameræ, qui eam ad altare portat, & per Sacriſtani, vel eo abſente, per clericum cæremoniarum locatur ſuper altare in medio, tunc fit confeſſio: & Miſſa incipitur more conſueto: finita confeſſione pontifex aſcendit ad ſolium, celebrans vtitur paramentis violaceis & mitra precioſa, miniſtri vtuntur dalmatica, & tunicella, non planetis. Hac die non dicitur Pax vobis: *ſed,* Dominus vobiſcũ. *Dicuntur quinque orationes, & alia fiunt, prout in Dominica prima quadrageſimæ. Sermonem facit procurator ordinis Beatæ Mariæ de monte Carmello, Finita Miſſa datur Roſa & ſociatur ille cui data eſt, vt ſuprà diximus in prima parte.*

DE QVINTA DOMINICA QVAdrageſimæ. Cap. XXXVIII.

Quinta Dominica quadrageſimæ, quæ de paſſione dicitur, antequam Papa de camera exeat, cooperiantur Cruces ſuper altare, & quæ ante pontificem portari ſolent. Si officium peragi debet in capella maiori, conſueuit parari quoddam velum ſericeum ſuper altare, quo imagines in pariete altaris depictæ contegantur. Hodie celebrare conſueuit aliquis prælatus Romanæ curię. Tres orationes dicuntur, prima de die ſub ſua concluſione, ſecunda contra paganos, tertia pro pontifice ſub ſua concluſione, cum in fine Euangelij dicitur, Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo. *Clerici capellæ ſuper altare velũ paratum cordulis in rotulis ſupra in altum confixis euntibus ſurſum trahunt, vt eo imagines omnes ibidem depictæ cooperiantur, et ſermo per aliquem prælatum, vel per fratrem ordinis ſeruorum fieri conſueuit.*

DE

DE SEXTA DOMINICA QVADRAGESIMÆ IN PALMIS PAPA PRÆSENTE. Cap. XXXIX.

SExta Dominica quadrageſimæ, quæ palmarum appellatur, ordinentur palmæ in capella benedicendæ, diſtribuendæ, videlicet duæ magnæ varijs floribus, & perpulchrè laboratę, tertia parua ſimili modo ornata, & laborata pro pontifice, alię palmę primis duabus minores, etiam pulchrè ornatę, ſine floribus tamen, pro Cardinalibus, minores pro prelatis & pro oratoribus, & magnis nobilibus, pro officialibus ac alijs omnibus ad capellam venientibus. Deficientibus palmis parantur rami oliuarum, in numero copioſo crucibus ex folijs palmarum confectis cingulis alligatis. Item credentiarij Papę ordinent ſuper angulo altaris capellę, vbi benedictio fieri debet, duo vaſa conuenientia pro lauandis manibus Papę, cum mantili, & gremiali, ac medulla panis: clerici capellę pręparent thuribulum cum nauicella cocleari, & incenſo, vas aquę benedictę cum aſperſorio, & duo candelabra cum luminaribus: paretur etiam per ſorerios ad oſtium capellę baldachinum. Hora deinde conuenienti pontifex paratus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, pluuiali rubro, & mitra ſimplici, pręcedentibus Cruce ac Cardinalibus, & alijs, more ſolito venit ad capellã, vbi palmę ſunt

benedicendæ. facta oratione ante altare, aſcendit ad ſolium, ſedetq; tunc Cardinales veniunt ad reuerentiam cum cappis, deinde capiunt paramenta ſua violacea, vt ſuprà in candelis, & cineribus diximus, & ſimiliter omnes alij Prælati & Officiales. Omnibus paratis Papa depoſita mitra ſurgit, & miniſtrantibus duobus Epiſcopis aſſiſtentibus librum & candelam, more ſolito Papa ſtans benedicit palmas, incipiens ℣. Dominus vobiſcum. Oremus. Auge fidem in te ſperantium Deus, &c. *cum præfatione & quinque orationibus ſequentibus: interim nihil cantatur. Cùm quinta oratio dicitur, prior præsbiterorum Cardinalium venit ad dextram Papę; & duo Acoluthi, vnus cum thuribulo & nauicula, & alius cum aſperſorio & vaſe aquæ benedictæ. Finitis orationibus miniſtrante priore prædicto, Papa adhuc ſtans ſine mitra, imponit incenſum, deinde aſpergit verſus palmas tertiò, poſtea incenſat ter ducẽs thuribulum: tum dicit* Dominus vobiſcum; *& aliam orationẽ, quæ incipit,* Deus qui filium tuum, &c. *Tum ſedens accipit mitram, & presbiter Cardinalis ac Acoluthi ad ſua loca reuertuntur, accedit deinde prior Epiſcoporum Cardinaliũ, ſtans detecto capite ante pontificem, illi dat ſigillatim duas magnas palmas, quas pontifex dat duobus nobilioribus curiæ tenendas, & perferendas, qui iuxta pontificem hinc & inde collocãtur: deinde dat eidem tertiam minorem, qua pontifex*
in

in officio vtitur; & hanc vnus ex cubicularijs ſecretis ſeruat, & ad vnamquanque palmam oſculantur palmam; & manum pontificis. Incœpta diſtributione palmarum, cātores dicunt Antiphonam, Pueri Hebræorum, *prout in ordinario. Palmas miniſtrant clerici cameræ camerario vel eius Vicecamerario, qui eas det Cardinali ad illam Papę manum aſſiſtenti, ad quam poſitæ ſunt palmæ, & duo Auditores accedunt, quorum dignior mappulam pro gremio pontificis, quam à credentiarijs Papæ accipit, Cardinalibus aſſiſtentibus porrigit, qui eam gremio pontificis ſuperponant, Auditores verò illam hinc & inde genuflexi tenent vſque ad finem diſtributionis.*

Tunc pontifex priori Epiſcoporum Cardinalium dat palmam, qui eam deuotè ſuſcipiens, eius manum, deinde genu dextrum oſculatur. Idem faciunt ſucceſſiuè omnes Cardinales, poſtmodum prelati omnes parati, & omnes alij, pro palmis veniunt prælati parati genuflexi: poſtquam palmas receperint, dextrum genu tantùm, alij verò omnes pedem Papæ oſculantur, Vicecancellario, maiore pœnitentiario, & camerario Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus dantur duę palmę pro quolibet. Celebrans recepta palma ſua vadit ad ſaldiſtorium prope altare, vbi depoſito paramento accipit cappam, ſedensq; dicit Pſalmum: Quàm dilecta, &c. *capit ſandalia, & paratur more conſueto.*

Si

Si Miſſa in capella dicenda erit, in qua palmę ſunt benedictę, poterit etiam prius accipere ſandalia, & alia paramenta, & cum habitu ordine ſuo congruo ire pro palma, & deinde redire ad faldiſtorium. Si verò in alio loco benedicuntur palmę, celebraturus accepta palma redit ad locum ſuum, vbi deponens paramenta, accipit cappam, & vadit ad capellam vel Eccleſiam, vbi rem diuinam eſt peracturus, ibidem paramenta recipit: miniſtri vtuntur planetis ante pectus plicatis. Finita diſtributione pontifex lauat manus ordine conſueto, deferente aquam nobiliore laico, & miniſtrante Epiſcopo Cardinali primo: tum depoſita mitra ſurgit, accedunt pontificis aſſiſtentes cum libro & cādela: ac duo Acoluthi cum candelabris, & Papa ſtans dicit, Dominus vobiſcū. Oremus, Omnipotens ſempiternę Deus, *prout in ordinario. Interim ordinatur ſupplicatio, & octo nobiles, qui baldachinum ſuper pontificem portent. Papa finita oratione ſedens accipit mitram, & miniſtrāte pręsbiterorum Cardinalium priore ponit incenſum. Et nota quòd ad priorem Diaconorum Cardinalium ſpectat ſemper ordinare ſupplicationes: et antequàm Papa ſurgat, et eius crux ſe moueat, Diaconus à ſiniſtris Papę aſſiſtens, verſus ad populum alta voce dicit in modum lectionis,* Procedamus in pace, *& cantores reſpondent:* In nomine Chriſti Amen. *Supplicatio fit vſque ad locum vbi pontifex populo palmas proijciet: & deinde*
ad

ad Eccleſiam ſiue capellam, vbi officium peragendum erit, proceditur eo ordine, vt ſuprà, in die purificationis Beatę Marię Virginis eſt expreſſum. Poſtquam pontifex palmas populo proiecerit cũ ad Eccleſiam ſiue capellam reuertitur, antequam crux ingrediatur, intrant duo vel tres ex cantoribus, & clauditur porta, & ibi duo vel tres ex prędictis cantoribus cantant, Gloria, laus &c. *Et cãtores, qui ſunt ab extra, repetunt eundem verſum, prout in ordinario. Finitis verſibus vel maiori parte, vt tempus poſtulabit, cantores ab extra cantent Antiphonam,* Ingrediente Domino, *et Subdiaconus cum Cruce tangit portam, quę aperitur, & intrant omnes. Prælati & officiales, antequam cancellum capellæ intrent, deponunt paramenta, & ſuperpellicia, & accipiunt cappas: Cardinales verò in locis ſuis paramenta deponunt, & cappas accipiunt. Papa cum fuerit ante altare, orat in faldiſtorio ſine mitra, ſi prius ibidem non orauit: tum ſurgit, & cum celebrante dicit confeſſionem, & incipitur Introitus. Finita confeſſione Papa aſcendit ad ſolium, ſedetq́;, & miniſtrante priore præsbiterorum imponit incenſum: quia non fit ei reuerentia à Cardinalibus, cũ prius facta ſit, vnaq́; tantùm oratio dicitur. Dum cantatur Tractus, clerici capellæ portãt paramenta ad locum, vbi ſtant cantores, ibi tres ex eis dicturi paſſionem, parantur amictu, alba, cingulo, manipulo, & ſtola, in modum Diaconi, coloris violacei,*

lacei, omnes; conſueuerunt tamen plerunque vti varijs coloribus importunitate aliquorum, & contra voluntatem clericorum cæremoniarum, videlicet qui Euangeliſtæ perſonam ſuſtinet albo; Iudæus rubro, Chriſtus nigro. Sed honeſtius eſt vt omnes vtantur violaceis. Et circa finem tractus mouent ſe à loco, vbi ſe induerint, & ille qui Euangeliſtam aget, portat librum, præcedit. Sequitur Iudæus, deinde Chriſtus: faciunt reuerentiam altari & Papæ, deinde aſcendunt ad oſculum pedis Papæ vnus poſt alium, prout venerunt: deinde vadunt ad locum Euangelij conſuetum, vbi paſſionē cantare debent ſine luminaribus, & incenſo, adducuntur etiam illuc tres capellani celebrantes, quorum vnus ſtans in medio aliorum duorum, tenet librum ſuper caput ſuum, ſicut ad Euangeliū Subdiaconus tenere conſueuit, & mutantur per vices. Dum incipitur paſſio, Papa ſurgit depoſita mitra, & omnes alij ſurgunt, & ſtant vſque in finem palmas manu tenentes. Celebrans verò depoſita mitra vadit de faldiſtorio ſuo ad cornu Epiſtolæ altaris, vbi ſtat diſcooperto capite, & palmā etiam manu tenet, ſuper altare habet Miſſale, & plane legit paſſionem verſus aliquantulum ad illā cantantes. Et poſtquam paſſionem legerit, dicit pro Euangelio, Altera autem die, *prout in ordinario. Finita paſſione à cantoribus, redit ad faldiſtorium ſuum: cum cantor in paſſione dixerit,* Ieſus autem iterum clamans voce magna emi-

ſit ſpiritum, *Papa in ſolio, celebrans ante altare, & omnes alij in locis ſuis detectis capitibus genuflectunt, orantes per ſpacium vnius* Pater noſter. *Tum ſurgentibus omnibus cantor perficit paſſionem, & Papa ſedet, & accipit mitram. Cantores verò factis reuerentijs altari & Papæ, recedunt. Diaconus autem planetam plicatam habens ſuper humerum ſiniſtrum, accipit librum Euangeliorũ, & illum ponit ſuper altare, deinde vadit ad oſculum pedis Papæ, tum reuertitur ad altare, & ibi genuflexus dicit*, Munda cor meum, &c. *Interim miniſtrante priore præsbiterorum Cardinalium, Papa imponit incenſum more conſueto. Diaconus dicto* Munda cor meum, &c. *accipit librum de altari, tenens illum ante pectus ſuum, & accedit ante gradus Papę, pręcedentibus illum thuriferario, & duobus capellanis celebrantis ſine candelabris, et luminaribus, ac Subdiacono ſequente, vt aliàs, petitq; benedictionem, incenſat librũ, & cantat Euangelium: quo finito, Papa oſculatur librum, & incenſatur, ac omnia alia fiunt, vt in alijs Miſſis. Ad eleuationem Sacramenti Papa etiam ſolet tenere palmam ſuam, nõn alij: & non fit ſermo. Finita Miſſa Papa dat benedictionem, & celebrans pronunciat indulgentias. Illi duo nobiles cum palmis præcedere debent immediatè pontificem, poſt Diaconos aſſiſtentes, vſque ad cameram papagalli, & illas ibi camerarijs ſecretis conſignare.*

DE OFFICIO DOMINICÆ palmarum Papa celebrante. Cap. XL.

SI Papa hac die palmarum voluerit celebrare, omnia ſeruabuntur, quæ in aliȷs Miſſis papalibus ſeruari ſolent. Diaconus & Subdiaconus vtuntur planetis ante pectus plicatis, quas non accipiunt niſi cum Papa habuerit omnia paramenta, & ipſi induti vſque ad planetam, excluſiuè induunt Papam. Sed paſſionem cantabunt tres cantores more conſueto, ſi Cardinalis Diaconus eam noluerit cantare: ſi autem Cardinalis cantare voluerit, vt antiqui factitarunt, ſeruabitur, vt latius dicemus infrà in Paraſceue. Cùm verò peruentum fuerit ad locũ vbi dicitur, Altera autem die, *Diaconus Cardinalis depoſita planeta & plicata ſuper humerum ſiniſtrum, petit benedictionem, & facit vt aliàs, quando eſt dicturus Euangelium. Noſtris temporibus non portantur luminaria ad hoc Euangelium, ſed incenſum tantùm. Legi tamen in libris cæremonialibus, quod luminaria portantur ad hanc partem. Quid conuenientius, maiores ſtatuant: alia ſeruantur, vt aliàs.*

DE OFFICIO DOMINICÆ PALmarum Papa abſente. Cap. XLI.

SI verò Papa non interſit huius diei officio, parantur palmæ in loco conuenienti, vt ex altari commodè benedici poſſint. Et Cardinalis celebraturus præuenit ad Eccleſiam, vbi capit paramenta omnia vſque ad dalmaticam incluſiuè, deinde imponitur ei pluuiale, mitra, ac annuli pontificales ſine chirothecis: quibus ſic indutus, poſtquã Cardinales venerint, impetrata incipiendi venia, accedit ad altare cum mitra, & facta reuerentia Cardinalibus, deponitur ei mitra, & facit reuerentiam Cruci in altari poſitæ, & ſtans in medio altaris, ex libro ibidem ante ipſum poſito, benedicit palmas, aſſiſtente ſibi à dextris Diacono, & à ſiniſtris Subdiacono. Paratur interim aqua benedicta cum aſperſorio, & thuribulum cum nauicella incenſi, quæ duo ex capellanis celebrantis tenẽt. Finita benedictione celebrans imponit incenſum in thuribulum, deinde aſpergit, tum incenſat palmas miniſtrante Diacono. Ponitur poſt hæc ei faldiſtorium ante medium altaris, vbi ſedet & accipit mitram & mappulam ſuper gremium: & clerici cameræ, Vicecamerarius, vel in eorum abſentia cubicularij Papæ, & alius prælatus miniſtrent palmas celebranti. Interim omnes Cardinales iuxta

ordinem

ordinem ſuum in locis ſuis depoſitis cappis capiũt paramenta ſua: ſimiliter omnes prælati ac officiales conſueti, extra cancella capellę paramenta, ſeu ſuperpellicia accipiunt, in quibus ad capellam reuertuntur. Poſtquam omnes paramenta acceperint, accedũt Cardinales omnes, primò ſeniores, deinde alij per ordinem bini & bini, & cantores incipiunt, Pueri Hebræorum. *Cum fuerint primi ante celebrantem, coram eo mitras deponunt: ſurgit celebrans depoſita mitra, & è manibus primi Cardinalis accipiet palmam. Deinde celebrãs det eidem primo Cardinali, & ſucceſſiuè omnibus alijs Cardinalibus palmas, ſtãs ſemper ſine mitra. Tum ſedens cum mitra, dat palmas omnibus prælatis alijs dum ſufficiunt, deinde det ramos oliuarum. Et neque Cardinales, neque Prælati palmas accipientes, manum aut aliquid celebrantis oſculari debent: ſed ſolùm palmas accipiendo aliquantulum caput inclinant. Alij verò omnes, videlicet Protonotarij, Officiales, & quicunque alij non parati, palmas accipiendo coram celebrante genuflexi, manum oſculari debent. Veniunt autem eo ordine ad palmas recipiendas, quo de candelis & cineribus diximus. Finita diſtributione celebrans adhuc ſedens cum mitra ante altare, lauat manus deinde depoſita mitra, ſurgit, amoueturq; faldiſtorium & ſtans in medio altaris, verſus altare dicit cantando,* Dominus vobiſcum. ℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipotens ſempiter

ne

ne Deus, &c. *Deinde imponit incenſum in thuribulo, & ordinatur ſupplicatio. Crucem defert Subdiaconus capellæ omnibus paramentis indutus, inter duos ceroferarios, quos præcedit thuriferarius. Crucem præcedunt ſcutiferi Papæ, &c. prout ſupra in Miſſa Papæ: poſt crucem prælati omnes parati, deinde Cardinales, & in fine celebrans ſolus medius inter Diaconum capellæ à dextris, & capellanum ſuum aſſiſtentem ſine pluuiali, ambos eius pluuialis fimbrias ſuſtinentes. Et omnes deferunt in manibus ſuis palmas. Cantores verò iuxta portam, vbi Papa conſueuit palmas proÿcere, ſe firment, locentur itaque per ordinem Prælati omnes, deinde Cardinales taliter, quòd iunior ſit iuxta portam extra quam ſolent proÿci palmæ populo, & hoc ordine vadunt ad locum, vbi palmæ populo proÿciuntur, quem ingreditur celebrans cum ſuis miniſtris & aliÿs Cardinalibus, qui intrare voluerint, & palmas populo proÿcit. Tum ordine quo venerant, ad capellam reuertuntur, ſiue ad Eccleſiam, vbi Miſſa celebranda eſt. Subdiaconus verò cum cruce, & cantores cum fuerint apud portam capellæ, ſiue Eccleſiæ, ſe firment ab extra, & duo vel tres cantores intrant, & clauditur porta omnibus aliÿs extra manentibus. Quibus hinc inde ſuo ordine ſtantibus, cantores qui ſunt intus, incipiunt* Gloria laus, &c. *Reſpondent cantores ab extra, vt in ordinario. Tum illi ab extra dicunt Antiphonam*, Ingrediente Domino,

EE &

& Subdiaconus cum cruce portam tangit, aperitur, & intrant omnes. Cardinales in capella deponunt paramenta in locis ſuis: prælati verò & officiales extra cancellum capellæ, & capiunt cappas laneas, celebrans verò vadit ad altare: vbi in faldiſtorio ſuo depoſito pluuiali ſedet, capit chirothecas, planetam, mitram, & annulum pontificalem. Tum accedit ad confeſſionem, dicit Miſſam more conſueto, & dicitur tantùm vna oratio, & non fit ſermo. Cum Tractus dicitur, cantores tres parant ſe pro paſſione dicenda, & circa finem. Tractus intrant capellam, veniunt ad celebrantē, cuius manum genuflexi oſculantur: deinde cum tribus capellanis celebrantis accedunt ad locum conſuetum, & dicunt paſſionem. Interim verò dum paſſio dicitur celebrans ſtans in cornu Epiſtolæ altaris, palmam in ſiniſtra tenens, & Miſſali ſuper altari poſito legit paſſionem & Euangelium, vt ſuprà Papa præſente dictum eſt: Finita paſſione reuertuntur ad loca ſua cantores. Diaconus capellæ ponit librum ſuper altare, & celebrans accedit ad faldiſtorium accepta mitra, vbi ſedens miniſtrante Diacono capellæ imponit incenſum, deinde dicto per Diaconum ante altare, Munda &c. *illi coram ſe genuflexo benedicit, & alia omnia fiunt vt ſupra diximus.*

DE

DE MATVTINIS TENEBRARVM quartæ feriæ maioris hebdomadæ Papa præſente. Cap. XLII.

Feria quarta maioris hebdomadæ, quæ ſancta dicitur, clerici capellæ ponunt in tempore in prȩsbiterio, ſiue in plano altaris ad cornu Epiſtolæ in oppoſito loci, vbi faldiſtorium pro celebrante poni ſolet, in capella ſacri palatij, & alibi pro loci diſpoſitione, ponetur candelabrum in ſuperiore parte triangulari, aptum pro quindecim candelis, vnius libræ pro qualibet, vel circa ſuper candelabrum ipſum aptant, & collocant candelas ipſas pro matutinis tenebrarum: hora deinde conueniēti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea & manto cum capputio inuerſo ſupra caput, vel cappa rubra de ſcarlato ſine mitra, & non præcedente Cruce vadit ad capellam, & poſt eum Cardinales, & Prælati. Alij Diaconi Cardinales qui aliàs aſſiſtere ſolent, vadunt poſt prasbiteros Cardinales in loco ſuo, quia Papæ non fit aſſiſtentia: fimbrias portat dignior ex aſſiſtentibus Epiſcopis poſt Papam. Quando Papa habet mantū, aſſiſtentes Epiſcopi non debent habere cappas, ſed mantum, quod mantellum aſſiſtentis ſiue croceam vocant, cum capputio inuerſo in modum cubicula riorum. Cum Papa peruenerit ad capellam, facit orationem more ſolito, deinde vadit ad ſedem ſuā.

Cardinales non aſſiſtunt, neque fit ei reuerentia à Cardinalibus: cum quieuerit aliquantulum, ſurgit, & detecto capite verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter: *quo completo caput ſibi ipſi cooperit, & cantores incipiunt pro matutinis,* Zelus domus tuæ, &c. *cùm incipitur Pſalmus Papa ſedet, & omnes alij aſſiſtentes Epiſcopi aptant mantum Papæ ſiue cappam. Ad finem cuiuslibet Pſalmi, tam in matutinis quàm in laudibus, cæremoniarius facta reuerentia Papæ accedit ad candelabrum quindecim candelarum, & extinguit vnam ex candelis: finito primo nocturno Papa ſurgit, & detecto capite ſtans verſus ad altare dicit* Pater noſter *ſecretè, & illud proſequitur quo finito ſine vlla pronunciatione, abſolutione, ſiue benedictione ſedet: ſimiliter & alij omnes cantores in loco eorum ſtantes ex libro ſuper eorum pulpito poſito, verſi ad altare abſolutè incipiunt lectionis ex libro Threnorum ſiue lamentationum Ieremiæ prophetæ, vt in breuiario, & in principio, & fine faciunt reuerentiam altari, & Papæ, idem fit in ſecundo & tertio nocturno. Cum incipitur* Benedictus, *Papa ſurgit ſtans detecto capite verſus ad altare, remanet vna candela ſuper candelabrum. Interim extinguuntur per cæremoniarium candelæ ſupra altare paulatim, qui ita diſpenſat tempus, vt in vltimo verſu extinguat vltimã candelam: clerici capellę extinguunt etiam eodem ordine ſex intorticia poſita ſuper*

cancellum capellæ : dum replicatur Antiphona ad Benedictus, *Papa circa finem deſcendit ad ſal diſtorium, & cæremoniarius accedit ad candelabrum, & vnicam candelam inde accipiens, eam ardentem ad cornu Epiſtolæ altaris portat, & eam ibi ſub altari abſcondit ardentem. Cum incipitur,* Chriſtus factus, *Papa genuflectit in ſal diſtorio, & ſuper illud procumbit. Quo finito cantores dicunt,* Miſerere, *altè legendo ſine nota vſque ad finem. Et Papa adhuc genuflexus dicit orationem,* Reſpice &c. *voce intelligibili vſque,* Qui tecum. *excluſiuè, quod ſecretè complet. Et finita oratione, cæremoniarius incipit pulſare manibus ſuper gradum altaris, vel aliquod ſcabellum, & omnes faciunt fragorem, & ſtrepitum aliquantulum. Et mox cæremoniarius profert candelam accenſam, & omnia ſilent, ſurgunt & diſcedunt : candelæ quindecim ſpectant ad clericos cæremoniarum. Supra ſcripta omnia ſeruantur in quinta, & ſexta feria ſequentibus in matutinis, in quibus non portatur Crux ante Papam, neque ipſe venit cum mitra.*

DE MATVTINIS TENEBRARVM quartæ feriæ maioris hebdomadę Papa abſente. Cap. XLIII.

P*Apa verò abſente pro matutinis tenebrarũ in quarta feria maioris hebdomadæ, poſtquã Cardinales aliqui in capella fuerint, & aliquantu lum quieuerint, & intorticia ſuper cancellum, ac candelæ ſuper altare, & candelabrum accenſa ſunt: Cæremoniarius licentia impetrata cantoribus ſignum facit, qui dicant,* Pater noſter, *& in cipiunt Antiphonam primi Pſalmi, qua incœpta ſurgunt Cardinales & omnes alij: incœpto Pſalmo ſedent omnes: cæremoniarius in fine cuiuslibet Pſalmi extinguit vnam candelam, vt ſuprà, cum reſpondetur ad verſiculum cuiuslibet nocturni, omnes ſurgunt, & detectis capitibus verſi ad altare ſtantes dicunt ſecretè* Pater noſter, *deindè ſedent, & cantores dicunt lamentationes & lectiones, vt ſuprà, cum incipitur,* Benedictus, *ſurgunt Cardi nales, & alij omnes, & eo finito, cum repetitur Antiphona, ſedent vſq; quo incipiatur,* Chriſtus factus. *tunc genuflectunt, finito* Miſerere, *prior Cardinalium, vel vt aliquando ſeruatum eſt, Cardinalis in craſtinum celebraturus genuflexus in ſuo loco inter alios Cardinales, dicit Orationem.* Reſpice, &c, *alia omnia fiunt vt ſuprà.*

DE

DE QVINTA FERIA MAIORIS hebdomadæ, quæ cœna Domini dicitur, Papa præſente. Cap. XLIIII.

FEria quinta in cœna Domini, Sacriſta debet ſummo mane aut per diem antea paraſſe locum, vbi honorificè reponatur Sacramẽtum, quod Romæ fieri ſolet in parua capella palatij, & forerij baldachinum album ante cancellos capellæ magnæ: ſuper credentia præter conſueta, paratur alius calix cum palla & patena, & mappula ſericea, ſuper calicem pro Miſſa ordinatum ponantur duæ Hoſtiæ conſecrandæ. Item portentur candelę circa finem Miſſę diſtribuendę pro deducendo Sacramento & proceſſibus, ad locum conuenientem, videlicet vna duarum librarum vel circa, pulchrè laborata pro Papa, pro Cardinalibus ceræ albę trium librarum vel circa, quęlibet, & duarum librarum cerę communis quęlibet pro prelatis paratis tantùm: quia nullis alijs candelę diſtribuuntur. Item parentur duodecim intorticia ad honorandũ Sacramentum cum portatur, deinde hora competenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albis, & mitra precioſis, venit ad capellam, orat & facit confeſſionem more ſolito, non fit ei reuerentia à Cardinalibus, quia fiet poſtea in loco benedictionis, antequàm legantur proceſſus.

Facta confeſſione Papa aſcendit ad ſolium, ſedetq́; & miniſtrante priore præsbiterorum Cardinaliũ, imponit incenſum, incenſatur altare, Papa, & celebrans more conſueto. Interim Cardinales veniunt ad circulum, Gloria in excelſis, *&* Pax Domini *ad collectam primam, &* Credo in vnum Deum. *dicuntur: & vna oratio tantũm: non fit ſermo, nõ datur oſculum pacis poſt* Agnus Dei, *ſed* Pax Domini, *&* Agnus Dei, *ante omnes orationes ſequentes dicuntur. Omnia alia fiũt vt aliàs: paulò ante communionem cæremoniarius portat calicem prædictum de credentia ad altare pro reponendo in eo Corpus Domini reſeruandum. Facta communione per celebrantem de vtraque ſpecie, antequam ſe purificet, reponit reuerenter Corpus Domini reſeruandum in calicem vltimò paratum, quem Diaconus cum palla patena deſuper poſita, ac velo ſericeo coöperit, & in medio altaris collocat reuerenter, deinde celebrans ſe purificat in eodem loco, & reuerentia facta Sacramento ſine mitra quaſi lateraliter in cornu Epiſtolæ, vbi ſtans verſa facie ad populum, lauat manus ob reuerentiam Sacramenti, & complet Miſſam. Interim Prælati, & Subdiaconi, Auditores, clerici cameræ, & Acoluthi extra cancellum capellæ capiunt paramenta & ſuperpellicia, vt moris eſt. Subdiaconus Crucem ante Pontificem portaturus, omnia paramenta accipiat, ac ſi Epiſtolam eſſet dicturus: per cæremoniarium verò diſtri-*

buuntur candelæ, quæ portantur per clericos capellæ: pro Sanctiſſimo Domino noſtro datur vni ex cubicularijs ſiue ſecretis, & pro Cardinalibus dantur ſuis familiaribus ſeruientibus de cera alba, omnibus autem alijs prælatis paratis de cera communi. Et in fine Miſſæ dicitur, Ite Miſſa eſt. *Finita Miſſa Papa dat benedictionem, & non Indulgentias, & celebrans ſignans altare dicit:* Initium Sancti Euangelij &c. *Accedit ad faldiſtorium, exuitur omnibus paramentis Miſſalibus, & deinde alia ordini ſuo conuenientia accipit, ſicut alij Cardinales, & vadit ad locum ſuum inter alios Cardinales, qui omnes paramenta ordinibus ſuis conuenientia accipiunt. Sex capellani celebrantis cum ſuperpellicijs intorticia ante Sacramentum portant omnibus paratis, duo Acoluthi offerunt duo thuribula Papæ, & miniſtrante præsbitero Cardinali, Papa imponit incenſum, & accenduntur omnes candelæ Papæ, Cardinalium, & prælatorum, ac duodecim intorticia, vel plura, ſi Papæ placet, quæ portantur per capellanos celebrantis duo per quemlibet: deinde Papa deſcendit ad altare, vbi genuflexus corpus Domini in calice pro craſtina die repoſitum reuerenter incenſat ter thuribulum ducens. Deinde calicem ipſum cum Sacramento facta reuerentia deuotè accipit, illumq; detecto capite portat ſub baldachino, quod extra cancellos capellæ expectantes, aſſiſtentes*

Papæ

Papæ digniores Epiſcopi cum ſuis pluuialibus portant, mitras ſuas in manibus ferentes. Hoc autem ordine proceditur: primò ſcutiferi Papæ, procuratores ordinum, Aduocati mixtim cum ſecretarijs, cubicularij, nobiles & oratores, cantores Papæ, himnum Pange lingua. *cantantes, clerici cameræ, Auditores, duo Acoluthi cum candelabris. Subdiaconi, quorum vnus tunicella, & alius vt ſuprà paratus Crucem portat: poſt crucem Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Oratores, Prælati, Vicecamerarius, ſi eſt Epiſcopus, alij aſſiſtentes Papæ, Diaconi, Præsbiteri, Epiſcopi, Cardinales omnes ſine mitris. Deinde omnia intorticia quæ ſequuntur, duo acoluthi cum candelabris, & duo Acoluthi cum thuribulis Sacramentum continuò incenſantes. Deinde Papa medius inter duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes ſub baldachino, vt diximus; qui hinc inde phrigium pluuialis Papæ eleuatum retinent. Caudam portet dignior laicus vrbis: Papam ſequantur, Auditor de mitra ſeruiens, medius inter duos cubicularios ſecretos: Protonotarij & alij ſine paramentis. Cum Papa fuerit in loco vbi Sacramentum reponi debet, Cardinalis qui celebrauit, vel Diaconus à dextris Papę aſſiſtens, illud de manibus Papæ recipiat, & in locellum reponit. Et Papa aliquantulum retrocedens facta reuerentia incenſum miniſtrante præsbitero Cardinali imponit, & Sacramentum denuo, vt prius, incenſat. Deinde Sacriſta locel-*

lum

lum claudit, & clauem tradit Cardinali in craſtinum celebraturo.

DE PROCESSIBVS QVI FIVNT per Papam. Cap. XLV.

HIs peractis extinguuntur candelæ & intorticia omnia præter faculas, quæ ſuper candelabris Acoluthorum ſunt crucem pręcedẽtium, & itur ſupplicationis more ad locum, vbi proceſſus legi debent, ordine quo ex capella maiore ad minorem cum Sacramento venerunt: baldachinũ per oratores, vel nobiles, ſupra Papam portatur. Cum ad locum benedictionis peruenerint, vel potius ſtatim repoſito Sacramento, Papa demiſſo pluuiali & ſtola albis, accipit ſtolam, & pluuiale rubra precioſa, ſedetq; ſuper ſedem ibidem ſibi paratam, vbi Cardinales omnes tantùm ad reuerentiam recipit: deinde accedit ad pulpitum, vnde videat populum. Et Subdiaconus tunicella indutus ſtans à ſiniſtris Papæ, legit proceſſum latinè: & Diaconus Cardinalis ſtans à dextris Italico ſermone. Dum incipiuntur proceſſus, accenduntur candelæ & Papa & alij tenent ſuam accenſam. Finitis proceſſibus, Papa & omnes alij proijciunt eas ſuper populum. His peractis mouetur pannus niger, qui erat ante Papam, pendens in conſpectu populi, datur benedictio ſolennis, Sancti Apoſtoli, &c. *vt in libro, & publicatur*

plenariæ

plenaria Indulgentia per duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes, in latino per illum à dextris, in ſermone Italico per illum à ſiniſtris, Deinde Papa reuertitur ad palatium ad mandatum faciendum. Et Cardinales ſeniores, ſi volunt, pontifice indulgente diſcedunt. Iuniores, & Diaconi remanent; paramenta verò dimittunt in loco benedictionis,

DE MANDATO FACIENDO. Cap. XLVI.

CVm Papa peruenerit ad aulam ad hoc paratam, ſint ibi ordinati tredecim pauperes in albis veſtibus nouis à pontifice ſibi datis, ſedentes ſuper ſcamnis altis benè ornatis: credentia ornata ſit cum floribus & herbis odoriferis, vaſis cũ aqua calida, & frigida ac rebus alijs opportunis, videlicet peluibus tredecim cum totidem vaſis aqua calida implendis. Item tredecim mappulis in alio bacili. Item aurei papales tredecim duplices, ſiue viginti, ſex ſimplices, & totidem nummi argentei pro eleemoſina pauperum. Nam Papa dat cuilibet pauperi vnum aureum duplicem, vel duos ſimplices, & totidem argenteos, & hi in aliquo vaſe diſponuntur, duo vaſa pro lauandis manibus Papæ cum ſuo mantili. Item paretur etiam pulpitum cum ſuo pallio albo pro Euangelio, & liber Euangeliorum,

ac aliud pulpitum pro cantoribus, duo candelabra cum luminaribus, thuribulum cum nauicella, & incenſo, quæ Acoluthi teneant, ſedes pontificalis in plano, pluuiale rubrum, & ſimplex; & ſtola violacea pro pontifice, & liber pro oratione. Cum peruentum fuerit ad locum, Papa exuit pluuiale precioſum, & induit ſimplex, & ſedet in ſede ſua cum ſimplici mitra. Tunc Acoluthus cum thuribulo accedit, & miniſtrante primo præsbitero Cardinali, vel digniore alio poſt eum in eius abſentia, Papa imponit incenſum more conſueto, Deinde Diaconus Cardinalis paratus ſacris veſtibus, librum tenens ante pectus, ſtans ante pontificem detecto & inclinato capite, petit benedictionem, dicens: Iube Domine benedicere: *Deinde vadit ad pulpitum, poſt quod ſtet Subdiaconus Apoſtolicus, tunicella & alijs paramentis indutus, tenens librum more ſolito. Et Diaconus dicit,* Dominus vobiſcum, *ſignat, incenſet & cantet Euangelium: quo finito ceroſcrarij reuertuntur ad credentiam, & clerici capellæ amouent pulpitum: Subdiaconus autem portet librum oſculandum pontifici, & Diaconus qui Euangelium dixit, illo finito Papam incenſat. Cantores finito Euangelio cantant,* Mandatum nouum. *Papa tunc ſurgit, extrahitur ei pluuiale, & portatur ex credentia linteum per Auditorē ſeniorem minore Auditore ipſum præcedente, quo Papa per Cardinales aſſiſtentes*

ſtentes præcingitur, & præcinctus deſcendit, & genuflexus cum mitra ſimplici ante primum pauperem, aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus, lauat ei pedem dextrum, quem Subdiaconus tunicella indutus à dextris Papæ genuflexus tenet. vnus ex cubicularijs (nam per ordinem veniunt vnus poſt alium cum pelui & aqua) ad ſiniſtram Papę genuflexus, ſiniſtra ſua vas tenet, et dextra ex aquiminario aquam tepidam miſcet: lotum pedem Papa ſtatim mantili tergit, oſculatur. Theſaurarius, vel in eius abſentia vnus ex clericis camerę tenet peluim cũ pecunijs, & alius ex clericis vas cum mappulis, & cum Papa oſculatus eſt pedem, dat lauato mappulam cum qua eum exterſit, & aureum duplicem, vel duos ſimplices cum tot argenteis. Idem facit ſucceſſiuè ſingulis: & pro ſingulis portentur per alios cubicularios ſingula vaſa. Lotis omnibus Papa reuertitur ad ſedem ſuam, ſedetq́;, & lauat manus cum cæremonijs conſuetis. Deinde ſurgit, dicit Pater noſter. *ſecretè: poſtea,* Et ne nos &c. ℟. Sed libera nos, &c. ℣. Tu mandaſti mandata tua Domine. ℟. Cuſtodiri nimis. ℣. Tu lauaſti pedes diſcipulorum tuorum. ℟. Opera manuũ tuarum ne deſpicias. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cũ ſpiritu tuo.

Oremus. Oratio.

Adeſto Domine, quæſumus, officio ſer-

uitutis

uitutis noſtræ: & quia diſcipulis tuis pedes lauare dignatus es, ne deſpicias opera manuũ tuarum, quæ nobis retinenda mandaſti, vt ſicut hic nobis, & à nobis exteriora abluũtur inquinamenta, ſic à te omniũ noſtrum interiora lauentur peccata: quod ipſe præſtare digneris, qui viuis & regnas Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Duo interim Acoluthi ante ipſum duo candelabra cum luminaribus tenent. His finitis Papa omnibus pręſentibus nihil dicens intrat cameram, & omnes diſcedunt: omnes prẹlati qui mandato huiuſmodi, ſeu lotioni intereſſe voluerint, debent habere cappas, prout in capella habere conſueuerũt, & non mantellos. Notandum, quòd ante Sixtum Papam quartum, proceſſus ſolebant legi, & benedictio ſolennis dari plerunq; ante Miſſam. Deinde dicebatur Miſſa, & Sacramentum poſt communionem portabatur ad loculum pro die craſtina per Diaconum ſecundùm rubricam communem, et aliquando per celebrantem, ſociantibus tantummodo miniſtris altaris cum luminaribus: & illis reuerſis finiebatur Miſſa, & in fine ſi proceſſus non erant lecti ſupplicantium more, illuc proficiſcebatur pontifex cum omnibus ordinibus Curię, & legebantur, & in fine fiebat mandatum, vt dictum eſt. Sixtus autem pręfatus, proinde conſiderans Saluatorem noſtrum non poſſe à nobis ſatis dignis laudibus venerari ordinauit modum ſupradictum. Finita

nita Miſſa, poſtquam Papa diſceſſerit, ſorerij debent nudare totam capellam, altare, ſedem Papę, & omnia.

DE OFFICIO IN COENA DOMINI, Papa celebrante. Cap. XLVII.

SI hac die pontifex vellet ipſemet celebrare, et ſicut antiqui conſueuerunt primo proceſſus facere, tamen poterit ſeruari ordo à Sixto quarto datus, ſi placuerit, & tunc pontifex cùm pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus, deſcendit ad Eccleſiam ordine conſueto, & non ſupplicatione inſtructa. Facta oratione ante altare, aſcendit ſedem vbi conſueuit accipere paramenta: nec verò fit reuerentia à Cardinalibus: quia fict in loco vbi proceſſus leguntur. Tres Diaconi, Subdiaconi, Acoluthi, clerici cameræ, & Auditores parantur paramentis ſibi conuenientibus. Diaconi Euangelij, & Subdiaconus Epiſtolæ, capiunt ſibi omnia opportuna, præter manipulum. Pontifex deinde ſurgens ſine mitra ſub ſilentio dicit Pater noſter, *& cantores dicunt Nonam ſine nota. Interim imponuntur Papæ ſandalia more conſueto, & legit Pſalmos,* Quàm dilecta &c. *In fine cum dicitur,* Chriſtus factus eſt, &c. *deſcendit ad faldiſtorium ante altare, & genuflectit vſque ad finem, & finito à cantoribus* Miſerere, *etiam genuflexus dicit orationem,* Reſpice quæſumus: *deinde redit ad ſedem*

ſuam,

ſuam, vbi lauat manus, & deponit pluuiale & mitram, & accipit paramenta albi coloris preccioſa, & alia, vt moris eſt. Et tunc Cardinales, & omnes prælati capiunt paramenta ſibi conuenientia. Prior Epiſcoporum Cardinalium aſſiſtit, omnia fiunt, vt in alijs Miſſis Papalibus, niſi quod Papa communicat ſolus in altari, & non in ſede eminenti, & ſanguinem ſumit ex calice, non cum calamo, & reponit corpus Chriſti reſeruãdum in craſtinum in calicem paratum; antequam digitos abluat, quod antiquitus portabatur mox ad ſacriſtiam, quæ eſt apud altare Diui Petri per Diaconum, vel per Epiſcopum Cardinalem aſſiſtentem. poterit tamen portari per Papam in fine Miſſæ, ſecundùm inſtitutionem Sixti, ſupplicantibus omnibus cum candelis, vt ſuprà: & repoſito Sacramento, extinctis candelis ibitur more conſueto ad legendos proceſſus. Conſueuerunt Romani pontifices hac die conficere ſanctum chriſma, et oleum ſanctum, & catecuminum, & benedicere Agnus Dei in primo anno pontificatus.

DE OFFICIO DIEI IOVIS SANctæ, Papa abſente. Cap. XLVIII.

SI pontifex officio diei Iouis non interſit, paratis omnibus pro Miſſa celebranda, & reſeruando in craſtinum Sacramento, quæ ſuperius diximus, Cardinalis celebraturus tempore congruo

capit paramenta, & ſolitis cęremonijs perficit Miſſam vſq; ad factam communionem: deinde antequam ſe purificet, reponit Sacramentum reſeruandum in calice, incenſat & ſupplicatione habita illud portat ad locum præparatum; hoc ordine. Præcedunt ſcutiferi Cardinalium, & Papæ, ſi adſunt aduocati, ſecretarij, cubicularij, deinde acoluthi, clerici cameræ, Auditores, Subdiaconi Apoſtolici, nobiles Oratores, cantores dicentes, Pange lingua. *Capellani cum intorticijs, cæremoniarius cum thuribulo, ſeu duo ceremoniarij cum duobus thuribulis continuè incenſantes ſacramentum: deinde celebrans ſine baldachino medius inter Diaconum & Subdiaconum, quem ſequuntur ſine paramento Epiſcopi Cardinales, præsbiteri, & diaconi & prælati in cappis ſuis, & alij officiales: ſi tamen vellent parati cum ſolenni ſupplicatione procedere, ſeruaretur ordo deſcriptus ſuprà, quando Sacramentum portatur per pontificem, niſi quòd crucem portaret Subdiaconus capellæ, & Cardinali miniſtrarent ſui miniſtri, & non Officiales Papæ. Repoſito Sacramento eodem modo reuertuntur ad altare, et perficitur Miſſa, datur benedictio, & publicantur indulgentiæ, ſi Papa non facit proceſſus:*

DE

DE LOTIONE PEDVM TREDEcim pauperum, Papa abſente. Cap. XLIX.

PAratur in aula conſueta pro tredecim pauperibus lauandis credentia, & alia, vt ſuperius diximus: deinde venit Cardinalis lauaturus. Sedet in faldiſtorio in loco cõuenienti ſibi præparato, vbi accipit ſtolam & pluuiale violacea, & mitram ſimplicem, & miniſtrante Diacono capellæ, qui paratus cum Subdiacono, vt in Miſſa fuerat, ei aſſiſtit. Cardinalis imponit incenſum, deinde Diaconus librum Euangeliorum ante pectus tenens, genuflectit ante Cardinalem, benedictionẽ petens: qua accepta, aſtantibus duobus ceroferarijs vadit ad pulpitũ ſignans, incenſans, & cãtans, vt moris eſt, Subdiacono capellæ ſtante retro pulpitum, & librum tenente. Finito Euangelio ceroferarũ reuertuntur ad credentiam; Subdiaconus portat librum oſculandum Cardinali, et Diaconus eum incenſat, deinde deponitur Cardinali pluuiale, & per vnũ ex ſuis capellanis portatur linteũ, quo per Diaconum & Subdiaconum cingitur: accedit deinde cum mitra ad pauperes, & incipiens à primo, ſingulis genuflexus pedem dextrum lauat, extergit, oſculatur. & dat mappulam cum aureis & argenteis, Subdiacono pedem tenente & capellanis ſuis pelues & aquam, clericis cameræ vaſa

cum mappulis & pecunia miniſtrantibus. Quibus lotis accedit ad faldiſtorium, vbi ſedens lauat ſibi manus, uno ex ſcutiferis aquam miniſtrante: tum ſurgit, et detecto capite incipit altè, Pater noſter. *quo ſecretè completo, dicit*, Et ne nos, *&* ℣. *& orationem,* Adeſto Domine, *prout in ordinario. qua finita depoſitis ſacris veſtibus, accipit cappā & ad domum ſuam reuertitur.*

QVANDO PAPA PROCESSIBVS tantùm intereſſe volet, & publicam indulgentiam populo dare. Cap. L.

SI *verò Papa hodierna die Miſſæ & mandato non intereſſet, ſed proceſſibus tantùm, id hoc ordine agitur. Poſt benedictionem Miſſæ per celebrantem datam, non publicantur indulgentiæ, prælati etiam & Cardinales ac alij accipient paramenta in locis ſibi conuenientibus, & diſtribuantur candelæ, vt ſupradictum eſt. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis in camera papagalli, mini ſtrante priore præsbiterorum Cardinaliū, ex more imponit incenſum, & ſupplicabundè procedit ad locum, vbi leguntur proceſſus: crucem præcedunt thuriferarius, & ceroferarij, & alij, vt aliàs. Et portatur baldachinum per nobiles, & oratores ſuper Papam vſque ad locum benedictionis: fit ibi*

dem

dem Papæ reuerentia per Cardinales more ſolito, accenduntur candelæ omnes, & leguntur proceſſus. Quibus finitis proijciuntur candelæ, amouetur pannus niger, Papa benedicit more conſueto, & deinde ad cameram ſuam vadit, ſicut ſeruatũ fuit anno primo Innocentij octaui, propter eius infirmitatem.

DE SEXTA FERIA MAIORIS hebdomadæ Papa pręſente. Cap. LI.

DIe veris in paraſceue, ſolet officium facere qui præcedenti die in cœna Domini celebrauit, quia videtur inde dependere, & vnum atque idem eſſe officium. Cardinalis celebraturus parat ſe cum paramentis nigris ſine ſandalijs, & ſine chirothecis, & non dicuntur antiphonæ, Nè remiſcaris, *nec Pſalmus,* Quàm dilecta, &c. *Miniſtri vtuntur planetis plicatis: altare debet eſſe totaliter diſcoopertum, ſuper credentiam debet eſſe vas cum bucali tantùm pro lauandis manibus, & non alia vaſa ad ornatum, quæ in alijs miſſis habentur, & aliud vas pulchrum pro offertorio iuxta crucem pro tempore adorationis ponendum, cum duabus mappulis ſericeis pulchris: mappa credentiam tantùm cooperiat, & à nullo latere dependeat, & duo candelabra cum faculis, & ſex intorticia non accenſa ſuper cancellos, quæ omnia poſt*

adorationem accenduntur, ante altare ſaldiſtoriũ pro Papa more conſueto, vno tantùm puluino violaceo deſuper poſito, & ad ſiniſtrum aliquantulum retro ponitur ſcabellum nudum pro celebrante: tota capella nuda eſt, & ſedes Papæ pulpito violaceo tantùm cooperta. Hora competenti pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa purpurea, cuius capucium duabus ſpinulis hinc & inde ſuper ſpatulis aptetur, ne retro cadat, in capite habens mitram ſimplicem, cruce velata, & Cardinalibus præcedentibus venit ad capellam, procumbit in ſaldiſtorio, & diutius orat, videlicet per ſpacium vnius Miſerere mei Deus, *vel circa, vt ſibi placet. Cardinalis celebraturus indutus, vt ſupra, ſine mitra accedit prope Papam cum ſuis Diacono & Subdiacono, et ſuper ſcabellum nudum à ſiniſtris Papæ ſibi præparatum, ſimiliter oret: interim clerici capellæ vnã mappã ſiue tobaliam tantùm ſuper altare extendunt. Orationibus finitis Papa aſcendit ad ſedem ſuam nudam, aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus more ſolito, et celebrans ad ſuum ſaldiſtorium etiam nudum. Non fit reuerentia per Cardinales, neque miniſtri prophetias, paſſionem & Euangelium dicturi, oſculantur pedem Papæ: ſed ſine oſculo omnia fiunt. Poſtquam omnes conſederint, vnus ex cantoribus ſuperpellicio tantùm indutus, aſſociatus per cæremoniarium accedit ad locum, vbi Epiſtola dici ſolet, & factis Papæ & altari*

altari reuerentijs ſibi ipſi librum tenens legit primam prophetiam ſine titulo: finita prophetia, factis reuerentijs, cantor ſolus redit ad ſuum locum. Cæremoniarius portat librum ad altare, & celebrans legit ex Miſſali prophetiam et tractum poſt prophetiā: dicitur Tractus Domine exaudi &c. *quo finito, celebrans ſtans ante faldiſtorium verſus ad altare, ſine* Dominus vobiſcum. *abſolutè dicat*, Oremus, *& Diaconus retro eum ſtans*, Flectamus genua, *& Subdiaconus*, Leuate, *celebrans dicit orationem, deinde ſedet & aliam prophetiam cantat etiam ſine titulo Subdiaconus in dicto loco, & ea cantata legitur per celebrantem cum tractu. Alius poſtea tractus dicitur, qui dum cantatur, portantur paramenta ad cantores, & tres ex eis parantur pro paſſione cantanda, vt dictum eſt in Dominica palmarum, qui in fine tractus veniunt, & facta reuerentia locantur in loco conſueto, & aſſiſtentibus tribus capellanis, vt librum teneant, cantant paſſionem, vt ſuprà, in die palmarum dictum eſt. Celebrans autem incœpta paſſione, nulla ad Papam facta cęremonia, detecto capite accedit ad cornu Epiſtolæ altaris, ſtans aliquantulum verſus ad paſſionem ſine mitra, & paſſionem cum Miſſali ante eum poſito legit ſecretè. Et cum peruentum eſt per cantores ad locum, vbi dicitur*, Et inclinato capite tradidit ſpiritum, *Papa, & celebrans, ac omnes alij in ſuis locis genuflectunt verſi ad altare aliquantulum orantes:*

cum Papa ſurgit, & ſe erigit, ſurgunt omnes, & continuatur paſſio vſque ad finem: qua finita Papa & celebrans, ac Cardinales ſedent. Tum Diaconus capellæ depoſita planeta capit illam vel aliam plicatam, quæ ſub brachio eius dextro ligatur, celebrans in altari perficiat paſſionem in toto. Peruento deinde ad locum, qui legitur in tono Euangelij, cantores factis reuerentijs reuertuntur vnde venerunt. Diaconus capellæ ponit librũ ſuper altare, & genuflexus dicit, Munda cor meum: *deinde ſine benedictione, & ſine luminaribus, & abſque incenſo, præcedente cæremoniario, & ſequentibus ipſum Subdiacono & duobus capellanis celebrantis; accedit ad locum Euangelij & cantat vt in libro, quem Subdiaconus tenet ſtans in medio inter duos capellanos prædictos. Conſueuerunt tamẽ antiqui portare luminaria ad partem, in qua legitur in tono Euangelij: & ea finita, illa extinguere: & ita ſeruatum legi tempore Gregorij noni, Innocentij tertij, & aliorum: hodie non ſeruatur. Lecto Euangelio Papa non oſculatur librum, neque incenſatur: ſed ille qui eſt oraturus, accedit ad pedes Papæ, & illis non oſculatis, neq; petita benedictione, tantùm petit indulgentias. Deinde vadit ad pulpitum, facit ſermonem, & in fine ſtatim pronunciat indulgentias: quia non dicitur* Confiteor, *neque datur benedictio. His peractis celebrans ſurgit, & dimiſſa mitra accedit ad cornu altaris Epiſtolæ, & dicit oratio-*

nes

nes ſolennes, prout in ordinario, in quibus diligenter aduernendum eſt in reſponſione Amen, *et ad* Flectamus genua. *quando dici debeant, & quando omitti.*

Cum dicitur vltima oratio, vel parum ante, clerici capellæ ponunt vnum magnum tapete à ſuperiori gradu altaris per longum capellæ, & ſuper primos gradus ponunt puluinum magnum, violaceum & deſuper mappulam vnam ſericeam, pulchram, ſuper qua poſtmodum crux ponitur. Finitis orationibus celebrans accepta mitra vadit ad faldiſtorium, vbi deponit mitram & caſulam, & procedit ad poſterius cornu Epiſtolæ, iuxta parietem, & Diaconus accipit crucem velatam de altari; & illam offert celebranti: qui eam reuerenter accipiens, eius ſummitatem ad crucis tranſuerſum detegit manu dextra: deinde ambabus manibus eam eleuans ad oculorum altitudinem, ſtans voce demiſſa ſolus cantat, Ecce lignum crucis, *capellano ſuo aſſiſtente cum pluribus à ſiniſtris ſibi librum tenente. Omnes tunc ſurgunt, & capita detegunt: cæremoniarius, miniſtri, & capellani omnes celebrantis apud altare, omnes proſequuntur,* In quo ſalus mundi pependit. *Cantores tũc perficiunt,* Venite adoremus: *ad quæ verba, videlicet* Venite adoremus, *Papa & omnes alij, excepto celebrante, genuflectant: deinde celebrans procedit ad ipſum cornu altaris, in eodem latere manens, & diſcooperit brachium dextrum crucis,*

&

& caput figuræ crucifixi, et eam eleuat, vt ſuprà, & aliquantulum altius cantat, vt ſupra: cui reſpondetur, & genuflectitur, vt ſupra. Tertiò celebrans procedit ad medium altaris, & verſus ad populum diſcooperit totam crucem, & altius cantans, facit vt ſuprà, & vt ſuprà reſpondetur, & genuflectitur. Finitis reſponſionibus, celebrans cum reuerentia; & deuotione ſolus ſine miniſtris vadit ad locum paratum prædictum, non faciendo reuerentiam neque Papæ, neque altari, vbi genuflexus reponit crucem reuerenter, ſurgit, & facta tātum Papæ reuerentia, ad faldiſtorium ſuum reuertitur; vbi vnus ex ſcutiferis ſuis ei ſedenti calciamenta detrahit. Interim per cæremoniarium ponitur ad ſiniſtrum brachium Crucis pro offertorio vas vnum aureum, & cantores incipiunt cantare; Popule meus, *& continuant vſque ad finem adorationis.*

Tum per cæremoniarium nudatur Crux Papalis, & Acoluthi omnes accedunt ad eleuandas fimbrias Papæ, cubicularij ſecreti ſubtus genuflexi extrahunt eius calciamenta. Quod ſi fortè pontifex, propter eius inualetudinem, aut alia ratione non velit ſibi calciamenla detrahi, debent nihilominus Acoluthi fimbrias tenere, & cubicularius ſubtus genuflectere, ac ſi calciamēta deponeret ad deuotionem, & exemplum circunſtantium. Auditores fimbrias non eleuant, ſed Papa dimiſſa mitra vadit ad adorandum Crucē medius inter duos

Diaco-

Diaconos Cardinales aſſiſtentes, quę aliqui ex ſuis Epiſcopis aſſiſtentibus ſequuntur, & ter cum diſtantia genufle ctit, & orat antequàm illam oſculetur. Et poſtquàm illam oſculatus fuerit, proÿcit in appoſitum vas ibi paratum viginti quinque ducatos in auro, vel plures, vt ſibi placet, & reuertitur ad ſedem ſuam, & acoluthi, vt ſuprà, fimbrias tenent, & cubicularÿ calceos reponunt. Quo facto accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro & candela, & Papa legit verſ. Popule meus, *prout in ordinario, vſque ad finem. Cum primùm Papa ad ſedem ſuam reuerſus eſt, Cardinales vadunt bini, & bini ad Crucem, ad adorandum: primus erit celebrans, qui ſolus de faldiſtorio ſine miniſtris vadit, & reuertitur, & in adoratione ad ſiniſtram ſuam habebit priorem Epiſcoporum Cardinaliū, quos ſequantur alÿ Cardinales bini, & bini. Quod ſi numerus Epiſcoporum Cardinalium impar ſit. vltimus Epiſcopus adorabit cum primo præsbitero. Idem fiat de præsbiteris, & Diaconis Cardinalibus in vltimo tantùm loco, ſi Cardinalium impar ſit numerus, poterunt tres vltimi ſimul adorare, duo Diaconi aſſiſtentes adorent in loco ſuæ receptionis. Interim veniunt duo alÿ Diaconi ad aſſiſtendum Papæ. Et celebrans cum aſſiſtente ſedendo legit,* Popule meus, &c. *Si autem Imperator, aut Rex interſint, adorant, & oſculantur in ordine, ſicut recipiunt cineres, id eſt, poſt omnes Cardinales: cęterum poſt Cardinales adorant Epi*

ſcopi

ſcopi aſſiſtentes, quorum ſi impar ſit numerus, vltimus aſſiſtens venit ad dextram primi ex alijs prę latis: idem obſeruetur in ſingulis ordinibus infra ſcriptis, & ſi inter aſſiſtentes ſit aliquis protonotarius, vel Abbas, ille adorabit primus poſt Epiſcopos omnes: poſt aſſiſtentes veniunt alij Epiſcopi, poſtea oratores laici ſucceſſiuè, protonotarij, abbates, pœnitentiarij, ſubdiaconi Apoſtolici, Auditores, clerici cameræ, acoluthi, cubicularij ſecreti, clerici cæremoniarum, Diaconus & Subdiaconis capellæ, cubicularij extra, ſecretarij cum aduocatis, procuratores ordinum, cantores, capellani, aſſiſtentes, ſcutiferi Papæ, caudatarij, & alij omnes. Circa finem adorationis accenduntur candelæ ſuper altare & credentiam, ac intorticia ſuper cancellum, & Diaconus accipit burſam corporalium ſuper credentia, & corporalia extēdit ſuper altare more conſueto: deinde finita adoratione accedit ad crucem: quam reuerenter accipiens nulli faciens reuerentiam, reportat ante altare. Cæremoniarius vas accipit, & pecunias ex lance in pāniculo ligatas reponit ſuper altare. Interim in loco vbi corpus Domini poſitum eſt, parantur duo thuribula cum igne, duodecim intorticia, & baldachinum: & Subdiaconus Apoſtolicus capiens crucem, Papæ præcedentibus, ſcutiferis, & officialibus conſuetis, procedit ad locum prædictum medius inter duos ceroferarios. Ipſum ſequuntur Cardinales in eorum cappis, deinde Papa:

fimbrias

fimbrias cappæ pontificiæ portat primus Epiſcoporum aſſiſtentium: Pappam ſequuntur prælati ordine conſueto: celebrans autem conſueuit etiam aliquando Papam aſſociare, aliquando verò remanere prope altare. Quando autem Papam aſſociat, quod eſt honeſtius, debet ire in paramentis Miſſalibus ſolus immediatè ante Papam, vel medius inter duos Cardinales, ſeniores, miniſtris ſuis apud altare manentibus. Cum Papa peruenerit ad locum, vbi reponitur Sacramentum, deponitur ei mitra: deinde cum venerit ad locum vbi eſt Sacramentum, primum genufle ctit, et facit orationem: deinde Sacriſta aperit capſulam, & Papa ſtans ſine mitra miniſtrante priore præsbiterorum Cardinalium, ponit incenſum in thuribulis per duos Acoluthos in cappis coram ſibi oblatis, & cum vno thuribulo, genuflexus in ſuperiori gradu altaris incenſat Sacramentum antè quàm extrahatur ex capſa. Quo incenſato celebrans, ſi adeſt, vel Diaconus Cardinalis à dextris Papæ aſſiſtens, extrahit calicem cum Sacramento de capſula, & dat ad manus Papæ, qui illum cum deuotione & reuerentia capite detecto portat ad altare, vbi officiũ erat peragendum, ordine quo venerant: & portantur intorticia per capellanos celebrãtis immediatè ante Papam, & duo thuribula per acoluthos cappis indutos, qui continuò incenſant: ſuper Papam autem portatur baldachinum per Epiſcopos aſſiſtentes digniores.

digniores. Cantores interim cum portatur corpus Domini, cantant, Vexilla regis prodeunt. *Cum venerint ad vltimum gradum altaris, celebrans capit calicem de manibus Papæ, & illum reuerenter ponit ſuper altare, & Papa rurſus incenſat Sacramentum, & ad ſedem ſuam reuertitur, & ibi ſtat detecto capite cum deuotione verſus ad Sacramentum, interim intorticia manent accenſa vſq; poſt communionem, & ea tenent dicti capellani genuflexi per ordinem videlicet vna pars eorum à cornu dextro, & alia à cornu ſiniſtro altaris. Cum autem Sacramentum poſitum fuerit ſuper altare, celebrans extrahit Sacramentum de calice, & ponit ſupra patenam, quam Diaconus tenet nihil dicens: Diaconus patenam cum Sacramento offert celebranti, qui hoſtiam ſacram ſuper corporalia ponit nihil dicendo: Interim Papa ponit incenſum more conſueto, miniſtrante præsbitero Cardinali, qui mox ad ſuum locum inter alios Cardinales reuertitur, & cæremoniarius portat thuribulum celebranti, qui incenſat Sacramentũ, & altare more ſolito: & non incenſatur celebrans neque Papa, ſed altari incenſato in cornu Epiſtolę, ſtans ſine mitra verſus, vt pridie, celebrans lauat manus, deinde verſus ad medium altaris, inclinãs ſe dicit.*

In ſpiritu humilitatis, & in animo contrito ſuſcipiamur à te Domine, & ſic fiat ſacrificiũ noſtrum in conſpectu tuo hodie, vt placeat ti

bi Domine Deus : *Deinde vertit ſe ad populum dicens,* Orate fratres, vt meum ac veſtrum ſacrificium acceptabile fiat apud Deum omnipotentem. *Tum conuertens ſe ad altare omiſſis omnibus alijs, abſolutè dicit,* Oremus, Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati audemus dicere, Pater noſter, &c. *vſque ad finem, chorus reſpondet,* Sed libera nos à malo : *ad quod celebrans poſtquàm ſecretè reſpondit* Amen, *continuat in priſtino tono abſolutè dicens,* Libera nos Domine, &c. *quo dicto celebrans facta prius vſque ad terram reuerentia, Sacramentum in dextram accipit, & eleuat altius quàm aliàs fieri ſolet, vt ab omnibus videri poſſit, & ſtatim deponit, diuiditq; in tres partes, quarũ vnam vltimam mittit in calicem more conſueto, nihil dicendo : deinde dicit,* Perceptio corporis tui Domine Ieſu Chriſte, &c. Panem cęleſtem accipiam, & nomen Domini inuocabo. Domine non ſum dignus, &c. *Tum continuat,* Corpus Domini, &c. *Et hoc dicto ſignat ſe cum Sacramento, & illud ſumit reuerenter : tum nihil dicens ſumit vinum, & aquam, cum particula in calice exiſtenti. Interim exportantur intorticia, & extinguuntur more ſolito, deinde in cornu Epiſtolę accipit mitram, & lauat manus more ſolito. Tum depoſita mitra, redit ad medium altaris, vbi dicat,* Quod ore ſumpſimus Domine, pura mente capiamus, & de munere temporali fiat

nobis remedium ſempiternum. *Quo dicto redit ad faldiſtorium, reponit omnia paramenta, reſumit cappam, & vadit inter alios Cardinales ad locum ſuum. Facta oratione cantores incipiant pro veſperis ſine nota antiphonam,* Calicem ſalutaris accipiam, *& alia, prout in ordinario, Tum dicetur* Magnificat. *Papa ſurgit depoſita mitra, & dum replicatur Antiphona, reaſſumpta mitra deſcendit ad faldiſtorium; & cum dicitur* Chriſtus factus, &c. *genuflectit; ſic manens vſque ad finem Pſalmi* Miſerere, *& in fine dicit orationem,* Reſpice, &c. *vt in matutinis dictum eſt: & finitis omnibus reuertitur ad cameram ſuam eo ordine quo venit: dignior aſſiſtens portat fimbrias cappæ Pontificiæ ſimul collectas. Cum Papa fuerit in camera, conueniunt Sacriſta, Subdiaconi Apoſtolici, & clerici cæremoniarum, & diuidunt pecunias in ordinatione crucis oblatas in tres partes: vnam Sacriſtæ, aliam Subdiaconi, tertiam clerici cæremoniarum accipiant.*

✠
✠ ✠
✠

DE

DE MATVTINIS TENEBRARVM quintæ & ſextæ feriæ maioris hebdomadæ. Cap. LII.

IN Matutinis tenebroſis hoc ſero, & in quinta feria præterita; idem ſeruatur per omnia vt in Matutinis quartæ feriæ ſuperioris diximus: hoc mutato, quod altare, ſedes Papæ, & tota capella debent eſſe nuda.

DE INDVLGENTIA DANDA populo. Cap. LIII.

ET notandum, quod ſi populorum multitudo conuenerit ad vrbem hoc tempore deuotionis gratia, conſueuerunt pontifices antequam vadant ad Miſſam de mane; & ſimiliter in die antequam vadant ad Matutinas tenebroſas, exire ad locum benedictionis publicè cum pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus, & populo benedicere, Cardinalibus, Prelatis, & aliis officialibus in habitu cōſueto capellæ euntibus. Et ſi hoc debet fieri, locus ille paratur per aliquot horas ante, vt populus intelligat pontificem daturum eſſe benedictionem. Poſt benedictionem Papa reuerſus ad cameram, & dimiſſis ſacris veſtibus cum cappa, & mitra plana ad Miſſas, Veſpere autem cum cappa, & ſine mitra, cū tempus

ſibi videbitur, vadit ad capellam ad Matutinas, vt ſupra.

DE OFFICIO DIEI VENERIS PApa celebrante. Cap. LIIII.

SI in paraſceue Papa voluerit ipſemet celebrare, quod antiquitus Romani Pontifices, & noſtris etiam diebus Nicolaus quintus facere conſueuerunt, hic ordo ſeruabitur. Parantur duæ credentiæ more ſolito, ſed non cum pompa, nam in credentia Papæ non erunt niſi vaſa neceſſaria ad ſacrificium: alia ad ornatum non ponuntur. Et capella tota nuda, ſedes nudæ, altare nudum, & ſine aliquo ornamento.

Hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, cappa rubra Cardinalari, & mitra alba ſimplici, more ſolito exit ad Eccleſiam, orat ante altare, accedit ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta: & nunquàm hac die aſcendit ad ſedem eminentem, niſi in fine ad Veſperas. Cum aliquantulum quieuerit ſedens, ſurgit ſine mitra, nulla enim fit hodie reuerentia, nullæ oſculationes, & verſus ad altare ſub ſilentio dicit Pater noſter, *& mox cantores legunt Nonam. Pontifex; vt illi incipiunt, ſedet. Interim Diaconus Euangelium dicturus, & Subdiaconus capiunt paramenta omnia ſibi opportuna, præter manipulũ, & planetam, & in albis parant Pontificem cum*

eſt tempus:ſimiliter Subdiaconi, auditores, clerici capellæ, & Acoluthi capiunt ſuperpellicia. Pontifex non dicit, Quàm dilecta &c. *quia non vtitur ſandalijs, ſed in tempore vadit ad faldiſtorium ante altare: & dum dicitur in fine nonæ,* Chriſtus factus eſt &c. *genuflectit ſine mitra vſque in finem, & dicit Orationem.* Reſpice quæſumus, *genuflexus. Deinde reuertitur ad ſedem prædictam, deponit mitram, & cappam, lauatque manus cæremonijs conſuetis, & prior presbiterorum Cardinalium ſeruit pro aſſiſtente. Deinde per Diaconum, & Subdiaconum paratur conſuetis paramentis, exceptis ſandalijs, ſubcinctorio, fauone, & chirotecis, quibus hodie non vtitur, & ad paramenta dicuntur orationes conſuetę: Pontifex & omnes alij vtuntur paramentis nigri coloris. Cum Papa incipit parari, Cardinales & omnes alij Prælati capiunt paramenta ſibi conuenientia, Epiſcopi pluuialia, presbiteri & Diaconi planetas ante pectus. Pontifex accepto pallio cum ſpinulis, & mitra ſimplici, & annulo Pontificali, ſedet aliquantulum, & Diaconus ac Subdiaconus miniſtri accipiunt manipulum & planetam. Et tunc præcedente alio Subdiacono cum cruce inter duos ceroferarios cum candelis extinctis, & ſine incenſo, Papa ordine conſueto accedit ad altare: ſed presbiteri non procedunt obuiam Papæ apud altare, abſtrahitur ei mitra à Diacono Euangelij, & Papa genuflexus ac procumbens ſuper nudum fal-*

diſtorium, diutius orat: & ſimiliter omnes alij genuflexi orant. Interim extenditur ſupra nudum altare à Sacriſta & cæremoniarijs mappula munda alba.

Finita oratione ſurgit pontifex, oſculatur altare, deinde cum mitra ſedet ſuper nudam cathedram, poſitam in cornu ſiniſtro, id eſt, Epiſtolæ, ita vt faciem vertat ad dextrum cornu Euangelij: præsbiter Cardinalis aſſiſtens ſedet ſuper gradum primum ad pedes Papæ, & poſt cum tres Diaconi, in quorum medio ſedet qui Euangelium eſt lecturus, Subdiaconus eſt in gradu inferiori ad pedes diaconi Euangelij, aſſiſtentes Epiſcopi ſuper gradus & in terra poſt Papam, alij in loco conſueto. Omnibus conſedentibus vnus ex Auditoribus factis reuerentijs altari & Papæ, accedit ad locum, vbi dicitur Epiſtola; & ibi librum ſibi tenens dicit primam prophetiam ſine titulo: & in fine non oſculatur pedem pontificis, ſed dato libro vni ex miniſtris, factiſque ſolitis reuerentijs, reuertitur ad locum ſuum.

Finita prima prophetia, dum cantatur Tractus, Papa legit ipſam prophetiam miniſtrantibus librum Epiſcopis aſſiſtentibus, ſed ſine candela accenſa: poſt tractum ſurgit pontifex, & omnes alij, amouetur cathedra, & ſtans pontifex ſine mitra in cornu Epiſtolæ, dicit: Oremus. *Et Diaconus à dextris dicit,* Flectamus genua,

&

& mox Diaconus à ſiniſtris Leuate , *& omnes ſurgunt & pontifex dicit orationem . Subdiaconus interim dimittit planetam , & vadit cum libro ante pectus ad locum conſuetum , vbi finita oratione legit Epiſtolam more ſolito : illa finita non oſculatur pedem pontificis , ſed reaſſumpta planctá redit ad locum ſuum , & Papa legit Epiſtolam , & Tractum , miniſtrantibus librum aſſiſtentibus , vt ſuprà . Conſueuit antiquis temporibus (vt legi) Diaconus Cardinalis Euangelij cantare paſſionem , & etiam partem quæ dicitur in tono Euangelij : quod ſi facere voluerit diaconus, ipſe circa finem tractus exuit planctã , & planetam accipiet ſuper humerum ſiniſtrum , in modum ſtolæ, & aſſumpto libro Euangeliorum ante pectus , factis reuerentijs illum ponet ſuper altare , & genuflexus dicit orationem* , Munda cor meum . *Surgens deinde accipit librum , & factis reuerentijs , ſine benedictione , incenſo & luminaribus , accedit ad pulpitum , vbi lecturus eſt paſſionem in loco conſueto . Subdiaconus Epiſtolæ ſtat poſt pulpitum , & duo Acoluthi iuxta eum : & ſic finito tractu Diaconus incipit:* Paſsio, &c. *Et cum peruentum fuerit ad locum qui legitur in tono Euangelij , non petita benedictione abſolutè , proſequitur Euangelium . In antiquis tamen libris inuenio , quòd ad hanc partem Euangelij , hodie & alijs tribus diebus quando legitur paſſio , portantur luminaria , quæ le-*

ĉto Euangelio extinguuntur : hodie non portantur nec incenſum, & etiam rubrica communis hoc innuit. In eo tamen tempore ſeruatum eſt, vt ſupra diximus.

Si autem Diaconus non cantabit paſſionem, tũc tres cantores habitu, & ordine in Miſſa ſuperiori prædicto, cantabunt paſſionem, & circa finem Diaconus Euangelij exuet planetam, & plicatum ſuper humerum ſiniſtrum accipiet: ponet librum ſuper altare, genuflexus dicet, Munda cor meum &c. *Et illo reaſſumpto ibit ad pulpitum cũ Subdiacono, & Acoluthis, vt ſupra diximus. Pontifex dum incipitur paſſio, ſurgit, & depoſita mitra ſtans legit & ipſe paſſionem ſecretè, ex libro ſupra altare poſito in cornu Epiſtolæ, verſus aliquantulum ad legentes paſſionem. Finita paſſione ſedebit quouſque incipiatur Euangelium: tunc ſurget, & ſtabit vt ſupra, vſque in finem: tunc iterum ſedebit, non oſculabitur librum, neque incenſabitur. Diaconus finito Euangelio, & alij qui ſecum erant, factis reuerentiis reuertuntur ad loca ſua. Qui autem eſt facturus ſermonem, ſi eſt Prælatus, cum pluuiali nigro, & alba mitra: ſi alius, cum habitu aliàs conſueto accedit ad Pontificem, & genuflexus petit indulgentias populo publicandas, & non benedictionem. Deinde aſcendit pulpitum, & facit ſermonem ſuum, & Pontifex ſedet in cornu Epiſtolæ, vt verſus ad predicantem: reliqui ſedebunt vt ſupra diximus. Finito ſer-*

to ſermone prædicator ſtatim pronunciabit indulgentias à Summo Pontifice conceſſas: non fit confeſſio, neque datur benedictio, ſed mox ſurgit Pontifex, amouetur cathedra, deponit mitram, & ſtans in dicto cornu, ex libro ſuper altare ſtante cantat Orationes. Oremus dilectiſſimi &c. *vt in ordinario, & Diaconi cantant,* Flectamus genua, Leuate, *hoc ordine ad primam Orationem prior Diaconorum, id eſt, qui dixit Euangelium (nam ad eum ſpectat Pontifici miniſtrare) dicit,* Flectamus genua, *& ſecundus dicit,* Leuate, *ad ſecundam Orationem, ſecundus Diaconus, id eſt, qui aſſiſtit à dextris, dicit* Flectamus genua, *& tertius qui à ſiniſtris, dicit* Leuate, *ad tertiam Oretionem: tertius dicit* Flectamus genua, *& primus dicit* Leuate, *ad quartam primus dicit,* Flectamus genua, *& ſecundus* Leuate, *& ſic per circulum vſque in finem. Pro Iudæis non dicitur* Flectamus genua, *quorum impietatem exhorreſcens Eccleſia, pro illis orans non genuflectit, quia hodie ipſi illudebant Saluatori noſtro, genua ante ipſum flectentes. Finitis Orationibus Pontifex depoſito pallio ſuper altare, exuit planetam, & expectat in angulo poſteriori cornu Epiſtolæ. Sacriſta capiens crucem ex altari, illam reuerenter portat ad manus Diaconi, qui illam dat ad manus Pontificis. Pontifex crucem detegit, imponit, & adorat eiſdem cæremonijs quas ſupra ſcripſimus. Papa facta oratione reuerſus ad cathedram*

ſuam, quæ ponitur ei ad cornu Epiſtolæ, reaſſumit calciamenta ſua omnia, & ſedens legit, Improperia, quæ à choro cantantur. Interim Cardinales, prælati, & alij omnes ordine ſuperius dicto crucem adorant. Diaconus autem Euangelij, vt crucem adorauit ſimul cum Subdiacono vadit ad credentiam Papæ, & ibi ambo lauant manus, deinde reuerſi ad alare explicant ſuper illud mappulam ſericeam, & Subdiaconus cum ſuo panniculo circa collum ex credentia Sacriſtæ portat corporalia tantùm cum purificatorio, quæ Diaconus explicat ſuper altare. Deinde reuertitur ad Pontificem, qui finita adoratione crucis, lauat manus conſuetis cæremonijs cum mitra, & mox illa depoſita reaſſumit planetam, & mitram per manus Diaconi: Crux verò per Sacriſtam reponitur ſuper altare, & accenduntur luminaria. Pontifex impoſito incenſo in thuribulo, miniſtrante primo præsbitero Cardinali aſſiſtente, ſupplicabũdus vadit ad locum vbi reconditum eſt Sacramentum, quod reportat ad altare cæremonijs ſupradictis, niſi quòd hic omnes habent paramenta, & omnia alia ſeruantur, quæ ſuperius & in ordinario dicta ſunt. Papa communicat in altari ſolus & non ſugit vinum cum calamo, ſed de calice bibit. Notandum tamen, quod ante Ioan. 22. Diaconus portabat ad altare Sacramentum, quòd etiam communis rubrica habet: poſt illa tempora Pontifex celebrans illud reportat: & melius. Aduertendum tan-

tùm

tùm quòd hodie nullus incenſatur, neq; Papa, neq; alius, niſi ſolum Sacramentum. Sacriſta in tempore cum Acolutho, calice, ampullis, patenis vadit ad credentiam Papæ, & more ſolito mundat omnia, & mandat fieri prægustationes per credentiarios, & portat vinum, & aquam primò, & poſt cum vaſis ſuis ſuperior præsbiterorum Cardinaliũ infundit vinum ſuper digitos Papæ cum purificat, quòd aliàs facit prior. Communione facta, Pontifex in cornu altaris cum mitra lauat manus ſolitis cæremoniis. Deinde depoſito pallio ſuper altare, aſcendit ſedem eminentem nudam, vbi depoſitis ſacris veſtibus, induit cappam purpuream, & cum mitra ſimplici ſedet. Interim omnes alij deponunt paramenta: & mox à cantoribus leguntur veſperæ. Et in fine pontifex deſcendit ad faldiſtorium, & genufleƈtit cum dicitur Chriſtus factus eſt, &c. Et poſt Miſerere. dicit orationem, Reſpice quæſumus Domine, &c.

QVOD PAPA HAC DIE NON SEdet in ſede in camera. Cap. LV.

ET nota, quòd hac die ſecundùm antiquas cæremonias, Papa in camera ſua non conſueuit ſedere ſuper ſedes, ſed ſuper ſcabella: & Cardinalis finito officio, & deducto pontifice ad cameram, deſcendit ſine confabulatione aliqua.

DE

DE OFFICIO VENERIS SANCTI, Papa abſente. Cap. LVI.

SI Papa hac die abſēs erit, Cardinalis officium peracturus, tempore congruo ad capellam veniens capit ſacras veſtes, vt ſuperius diximus, & cùm alij Cardinales conuenerint ad altare, procedit cum miniſtris conſuetis, & mitra in capite. Et facta reuerentia Cardinalibus, conuerſus ad altare deponit mitram, & genuflectit procumbens ſuper ſcabellum nudum cum puluino ante altare poſitum. Et ibi prolixius orat: tum ſurgens aſcendit ad altare, & illud tantùm oſculatur. Deinde reaſſumpta mitra vadit ad faldiſtorium, & in officio proceditur, vt ſupradictum eſt, vſque ad finitam paſſionem, & Euangelium. Tunc habiturus ſermonem accedit ante Cardinalem, petit indulgentias, & aſcendit ad pulpitum. Reliqua ſeruantur vt prius vſque ad denudationem, & depoſitionem crucis: qua in loco parato poſita, reuertitur ad faldiſtorium, vbi detractis ſibi calciamentis vadit ſine miniſtris ad adorandum Crucem, & cū eo ad ſiniſtram primus Cardinalis qui ſecum adoret, deinde alij Cardinales, & alij ordine ſupradicto. Cruce adorata Cardinalis reuertitur ad faldiſtorium, vbi calciamenta ſibi reponuntur ac planeta, & mitra: ſic ſedet vſque ad finem adorationis. Papa ante tempus conſueuit mittere celebranti ean-

ti eandem pecuniam quam præſens ſolet offere, vt illle pro ſe offerat.

Finita adoratione, Subdiaconus capellæ indutus planeta plicata, accipit crucem, quem præcedente ſcutiferi Papæ, officiales, & cantores, vt moris eſt, ſequuntur Diaconi, Presbiteri, Epiſcopi, Cardinales, deinde celebrans cum mitra medius inter Diaconum à ſiniſtris, & ſuum aſſiſtentem à dextris, ſequentibus ipſum omnibus capellanis ſuis ſuperpellicijs, & alijs Prælatis ſuo ordine. Cùm celebrans peruenit ad locum, in quo Corpus Domini repoſitum eſt, deponit mitram, & procedit ante locum, & genuflectit, tum Dianus aperit capſulam, & Cardinalis ſurgens incenſat, vt ſupra dictum eſt, Sacramentum, & illud in calice conditum à Diacono deuotè accipit, & ſericea mappula, quæ à collo ei dependet, honeſtè coopertum ſine mitra deffert ad capellam ordine quo venerunt, cantoribus cantantibus, Vexilla regis prodeunt &c. *ante Cardinalem qui facit officium, immediatè procedunt capellani præfati, intorticia defferentes, & cæremoniarius, qui continuò incenſat Sacramentum. Cum peruenerit ad altare celebrans, imponit calicem ſuper corporalia: & interim incenſat, vt prius: alia omnia fiunt vt ſupra. Et dicto* Chriſtus factus eſt &c. *&* Miſerere, *pro veſperis, ipſe qui fecit officium, cum cappa ſua inter alios Cardinales in loco ſuo genuflexus, dicit Orationem.* Reſpice &c. *Qua dicta*

ſta omnes ad ſua loca reuertuntur.

DE SABBATO SANCTO PAPA præſente. Cap. LVII.

SAbbato Sancto paretur capella more conſueto. & Altare, ac ſedes Papæ ornetur pallijs duplicibus, intus albo, & violaceo exterius: paretur etiam cereus paſcalis, qui ponatur in loco conuenienti ante faciem pontificis, & iuxta cereũ ponatur vnum pulpitum albo panno aureo coopertum. Hora competenti Cardinalis celebraturus venit ad capellam, & more ſolito induitur ſandalijs & alijs paramentis, vſque ad dalmaticam incluſiuè: deinde capit pluuiale violaceum, & ſtãs in cornu epiſtolæ verſus ad altare, & libro ſuper altari poſito, benedicit nouum ignem in aliquo vaſe ſibi oblatum, & incenſum ponendum in cereo, & imponat ex nauicula incenſum in thuribulo, miniſtrante Diacono & Subdiacono, albis tantùm indutus: deinde aſpergit ignem nouum, & incenſum, & ea poſtea incenſat: tum reuertitur ad faldiſtorium ſuum, vbi depoſito pluuiali accipit chirothecas, planetam violaceam, mitram albam ſimplicem, annulum pontificalem, & ſedet in faldiſtorio ſuo. Papa deinde venit ad capellam indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, cum pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus. Et

facta

facta oratione in faldiſtorio ante altare, aſcendit ad ſedem, vbi fit ei reuerentia à Cardinalibus. Et cùm accedit primus præsbiter Cardinalis, accedit etiam cæremoniarius cum thuribulo, & Papa imponit incenſum more ſolito: cum quo incenſo itur ad paruam capellam, vel extra locum, vbi fit capella hoc modo. Primò procedit cæremoniarius, quem ſequuntur capellani duo celebrantis, quorum alter à ſiniſtris nihil tunc defert, alter verò à dextris in dextra thuribulum, & in ſiniſtra nauiculam portat cum incenſo, & inter illos Subdiaconus capellæ omnibus paramentis indutus in quibus debet in altari miniſtrare, portans crucem, cuius imaginem ante ſe vertit: ſequuntur ipſum Diaconus dalmatica alba indutus, & quatuor capellani celebrantis: ſic vadunt ad capellam paruam, vel ad locum deputatum, vbi Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis in ſummitate illius ibi paratam, & reuertuntur ad capellam Papæ hoc ordine. Præcedit thuriferarius cum ſocio portante in quodam vaſe quinq; illa magna grana incenſi benedicti, quos ſequitur Subdiaconus cum cruce, & illum Diaconus cum arundine, ad cuius ſiniſtram ſtat cæremoniarius candelam paruam accenſam de nouo igne in manu portans, quē ſequuntur alij quatuor capellani prædicti. Cum peruenerint intra portam capellę, inclinat arundinem Diaconus, cæremoniarius accendit vnam ex illis tribus candelis deſuper poſitis,

tis, & ille eleuans arundinem genuflectit: ſimiliter & omnes alij cum eo, & cantat ipſe ſolus, Lumen Chriſti: *quod dum dicit, Papa & celebrans cum mitris, ac omnes alij, qui ſedebunt, ſurgunt, & manent ſic erecti quouſque tertiò id dictũ fuerit. Cantores reſpondent,* Deo gratias. *Procedunt deinde intra portam cancelli, & ibi reuerſus accenditur alia candela, & intrant cancellum cum cruce, vbi altius dicitur per Diaconum:* Lumen Chriſti, *& reſpondetur, vt ſupra: tertiò procedunt ante Papam, & altare, vbi accenditur tertia candela, & ibi genuflexus Diaconus, verſus ad altare, iterum altius dicit* Lumen Chriſti, *reſpondent cantores, vt ſupra. Deinde in eodem loco Diaconus dat arundinem vni ex illis quatuor capellanis cum ſequentibus, qui ibidem cum Subdiacono crucem tenente, ac thuriferario, & alijs capellanis expectant. Diaconus verò accipit librum Euangeliorum, & ante infimum gradum ſedis Papæ genuflexus, petit benedictionem à Papa, cæremoniario tantùm ipſum comitante: qua habita accedit ad pulpitum, ponit librum ſuper illud, quem deinde incenſat, vt fit in Euãgelio. A dextris Diaconi ſtent Subdiaconus cum cruce, & thuriferarius: à ſiniſtris verò ille capellanus, tenens in vaſe quinque grana incẽſi benedicti figenda in cereum. Tunc diaconus verſa facie ad Papam cãtat:* Exultet iam &c. *Quo incepto deponitur mitra Papa, & ſurgunt omnes, vt ad Euangelium ſtantes, vſ-*

que, In huius igitur &c. *Tunc dimiſſo cantu per Diaconum, cæremoniarius porrigit ei vnam candelam accenſam, cum qua Diaconus accendet illa quinque grana incenſi, & infigit vnum poſt aliud in cereum in modum crucis, ita vt crux verſa ſit ad Pontificem, deinde proſequitur cantum ſuum vſque ad,* Qui licèt diuiſus: *tunc interim cantu dimiſſo, Diaconus accipit arundinem, & accendit cereum, deinde cantum ſuum proſequitur vſque ad finem, Quo finito reuertitur ad altare, quilibet ad locum ſuum, vbi Diaconus exuitur dalmatica, & capit planetam violaceam plicatam ante pectus. Interim clerici capellę, ponant pulpitum nudum in medio capellæ verſum ad medium altaris, prout in matutinis noctis Natalis Domini poni ſolet, & ſuper illud librum epiſtolarum, ex quo cantantur prophetiæ & faldiſtorium ponatur ad cornu Epiſtolæ altaris, ſuper quo ſedet celebrans verſus ad cornu Euangelij. Tunc cæremoniarius conducit cum debitis reuerentijs vnum ex cantoribus ſuperpellicio indutum ad pulpitum prædictum qui facta reuerentia altari, & Papæ, dicit prophetiam ſine titulo. Deinde factis reuerentijs oſculatur pedem Pontificis, & redit ad locum ſuum: celebrans verò finita prophetia, amoto faldiſtorio cantat Orationem, prout in ordinario: eodem modo cantentur aliæ vndecim prophetiæ per cantores. Finita duodecima prophetia, & Oratione in qua non dicitur* Flectamus genua, *benè tamen dici-*

tur, Oremus, *Papa deſcendit ad faldiſtorium, ſupra quod procumbit cum mitra, retinens illam per totam litaniam: celebrans verò depoſita mitra & planeta, aſſociatus à Diacono & Subdiacono, vadit ad ſcabellum ad ſiniſtram partem, ſuper quod ſimiliter procumbit, & duo ex cantoribus cantant litanias, prout in libro, genufle-xi ante ſcabellum poſitum poſt pontificem in medio capellæ, ſuper quod librum tenent. Cum peruentum fuerit ad* Peccatores te rogamus, &c. *Papa ſurgit, deponit mitram & pluuiale violaceum, & accipit album precioſum, & celebrans cum miniſtris reuertitur ad faldiſtorium. vbi deponit violacea paramenta, & accipit alba: idem faciunt miniſtri, forerij deponunt ab altari & ſede Papæ pallia violacea, & dimittunt alba: accenduntur tunc etiam luminaria ſuper altare, & credentia, & intorticia ſuper cancellum, & deponitur per clericos capellæ velum ante imagines ſuper altare, & pallium ante altare. Interim cantores proſequuntur litaniam, qua finita ſtatim cantant* Kirieeleiſon. *pro Miſſa, & illud reiterant, quouſque Papa dixerit confeſſionem cum celebrante, & redierit ad ſedem, & fuerit incenſatum altare, & Papa cum Cardinalibus dixerit*, Kirieeleiſon. *Cùm primùm litania eſt finita, & Papa acceperit pluuiale, celebrans accedit ad ſiniſtram Papæ, & ſimul faciunt confeſſionem, vt moris eſt: deinde Papa aſcendit ad ſedem*

ſedem ſuam, & miniſtrante priore præsbiterorum Cardinalium nauiculam, imponit incenſum in thuribulo, celebrans verò aſcendit ad altare, oſculatur illud & librum, vt moris eſt: & accepto thuribulo incenſat altare more conſueto, deinde incenſatur ipſe, & Papa. Interim Cardinales faciunt circulum ante Papam, & dicunt cum eo Kirieeleiſon. *Quibus completis cantores finiunt* Kirieeleiſon, *& celebrans ante faldiſtorium cantat,* Gloria in excelſis Deo. *Et ſtatim pulſantur campanæ palatij, & aliæ omnes per vrbem. Dicitur deinde* Pax vobis, *& vna oratio tantùm. Subdiaconus dicit Epiſtolā, cum ea finita dicturus ſit* Alleluia. *Finita Epiſtola, poſtquàm Subdiaconus qui dixit eam, oſculatus eſt pedē Papæ, Subdiaconus Apoſtolicus, qui opportuno tempore paramenta omnia, ac ſi Epiſtolam lecturus eſſet, in camera Sacriſtæ, vel alio loco idoneo acceperat, procedens ante gradum vltimum ſolij Papæ, facta debita reuerentia, ſtans dicit alta voce verſus ad Papam:* Pater ſancte annuncio vobis gaudium magnum, qnod eſt alleluia. *Et tunc depoſita mitra ſurgit, & cantat* Alleluia *à tertio ſemper vocem eleuando, prout in ordinario: pontifice verò interim cum mitra ſtante. Conſueuit tamen Sixtus quartus, ſtans ſine mitra cantare primum* Alleluia, *poſtquàm Subdiaconus Apoſtolicus illud nunciauerat. Secundò & tertiò celebrans cantabat: quod quantùm conueniat alij iudicent: deinde*

dicitur tractus, Laudate Dominum omnes gẽtes, *quo incœpto Diaconus accedit cum libro ad altare, & alia facit more conſueto: ad Euangelium portatur thuribulum ſine luminaribus, tamen duo capellani celebrantis ſequentes thuriferarium, loco ceroferariorum ipſum aſſociant. Poſt Euangelium non dicit* Credo, *neque* Offertorium, *ſed tantùm* Dominus vobiſcum, *&* Oremus: *& alia dicuntur prout in ordinario: oblata incenſantur, ſimiliter Papa, & alij omnes: ac proceditur in Miſſa more conſueto vſque ad communionem.* Pax Domini, *dicitur.* Agnus Dei *non dicitur, propterea Cardinales non veniunt ad circulum: & Pacis oſculum non datur, ſed omnes orationes dicuntur prout in Miſſali, vſque ad communionem excluſiuè. Facta communione per celebrantem, & eo purificato, cantatur à cantoribus* Alleluia *ter, Pſalmus,* Laudate &c. *prout in ordinario pro Veſperis. Interim celebrans accedit ad cornu Epiſtolæ, vbi accepta mitra lauat manus: deinde illâ depoſita ſtans ibidem verſus ad altare, legit Veſperas. Cum cantatur antiphona ad* Magnificat, *cæremoniarius accedit ad Papam cum thuribulo, qui miniſtrante præsbitero Cardinali, imponit incenſum, & celebrans incenſat altare, incenſatur ipſe celebrans, Papa, & omnes alij per Diaconum capellæ ordine conſueto. Replicata poſt* Magnificat *Antiphona, celebrans ſtans in medio altaris, verſus ad populum dicit,*

Domi-

Dominus vobiſcum: *deinde ante librum* Oremus, *& orationem. Qua finita, Diaconus dicit,* Ite Miſſa eſt *cum duplici* Alleluia, *& Papa dat benedictionem & Indulgentias, quas denunciat celebrans: & non fit ſermo. Notandum quod ſel. re. Sixtus Papa quartus, ordinauit, quod Cardinales dicerent prophetias ſupradictas: primam iunior Cardinalis, ſiue Diaconus eſſet, ſiue præsbiter: aliam ſequens, & ſic de alijs continuè gradatim aſcendendo vſque ad nonam incluſiuè: decimam Cardinalis aſſiſtens à ſiniſtris, vndecimam à dextris aſſiſtens, duodecimam dixit Sanctitas ſua: & hæc ordinatio fuit tempore ſuo obſeruata, poſtea dimiſſa, quia non videbatur dignitati Apoſtolicæ conuenire, ac quadrare cæremonijs papalibus, & debitis.*

DE HABITV PAPÆ.
Cap. LVIII.

H*Oc mane ſanctiſſimus Dominus noſter finita Miſſa, & dimiſſis in camera papagalli paramentis prædictis, accipit caputium, & biretum alba, quibus vtitur deinde vſque ad ſabbatum in albis incluſiuè, & eiſdem diebus Paſcalibus non vtitur aliquo habitu rubeo, ſed albo tantùm. Et ſimiliter, ſi vti vellet mantello coloris albi, vtere tur his diebus, & non alterius coloris.*

DE SABBATO SANCTO PAPA: abſente. Cap. LIX.

SI autem Papa huius diei officio non intereſſet, cantores legunt omnes duodecim prophetias ante pulpitum, vt ſuprà poſitum. Quibus finitis celebrans depoſita plancta, reaſſumpta mitra aſſociantibus ipſum Diacono, & Subdiacono, vadit ad ſcabellum cum cuſſino ſibi paratum, vbi Papa confeſſionem facere ſolet: vbi genuflectit cum mitra, quouſque dicatur Peccatores: *tunc ſurgit, & vadit ad faldiſtorium, deponit paramenta violacea, & capit alba, & mitrã precioſam. Finita Litania accedit ad confeſſionem, cantores incipiunt* Kirieeleiſon. *ac alia fiunt, vt ſuprà dictum eſt. Subdiaconus Apoſtolicus non paratur, nec annunciat* Alleluia: *ſed finita Epiſtola poſtquam Subdiaconus eius manũ oſculatus fuerit, ſurgit celebrans depoſita mitra verſus ad altare, ante faldiſtorium ſtans cantet* Alleluia *ter, vt ſuprà dictum eſt, cantoribus totiens idem reſpondentibus. Alia omnia fiant, vt ſuprà: & non fit ſermo.*

DE

DE SABBATO SANCTO PAPA celebrante. Cap. LX.

SI in hac die Sabbati ſancti Papa voluerit perſonaliter celebrare, hic ordo ſeruabitur. Primò ignis nouus benedicetur apud altare, in quo Papa eſt celebraturus, à iuniori præsbitero Cardinali amictu, alba, cingulo, ſtola, & pluuiali violaceo induto, & ſimul incenſum in cereo affigendum, ordine ſuperius denotato: & hoc antequam pontifex veniat ad Eccleſiam. Hora competenti Papa indutus, vt ſuperiùs dictum eſt, venit ad capellam præcedente cruce more conſueto ſine proceſſione tamen, orat ante altare, aſcendit ſedem eminentem, & fit ei reuerentia à Cardinalibus cum cappis laneis, imponit incenſum per acoluthum ſibi delatum, miniſtrante præsbitero Cardinali. Et Diaconus Cardinalis Euangelium, & Subdiaconus Apoſtolicus Epiſtolam dicturi, parati cum dalmaticis & tunicellis albis, & ornamentis accedunt, & Subdiaconus quidem capit crucem papalem, & præcedente thuriferario incipit iter extra capellam, diaconus verò, inclinatus ante pontificem, dicit : Iube Domine benedicere: *& Papa,* Dominus ſit in corde tuo, &c. *Et mox Subdiaconus ſequitur, & poſt eũ quatuor alij acoluthi, quorum vnus portat bacile cũ quinq; granis incenſi figendis in cereo. Cum perue-*

 nerint

nerint extra capellam, in loco præparato, Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis, & intrans capellam, tertiò genufle ctit, dicens: Lumen Chriſti, *vt ſuperius dictum eſt: & tandem tradita arundine vni ex Acoluthis, accedit ad pulpitum, ſupra quod poſitus eſt liber Euangeliorum. Incenſat & incipit,* Exultet iam angelica, &c. *pro benedictione cerei Diaconus, & Subdiaconus deponunt dalmaticam, & tunicellam albas, & pontifex ſurgens ſine mitra ſecretè dicit,* Pater noſter *pro Nona, & cantores legunt Nonam, & in fine pontifex vadit ad ſaldiſtorium, & procumbit dum dicitur,* Chriſtus factus eſt pro nobis obediens, &c. *& dicit orationem,* Reſpice quæſumus Domine &c. *Interim verò Subdiaconi, Auditores, clerici cameræ, ac acoluthi omnes alij capiunt ſuperpellicia & pontifex finita oratione ſurgit, & vadit ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta: ſedet, accipit ſandalia, dicit Pſalmum,* Quàm dilecta, *& alias orationes conſuetas: lauat manus, & paratur omnibus ornamentis pontificalibus, violaceis, pallio & mitra ſimplici à Diacono & Subdiacono in albis exiſtentibus: & dum Papa accipit planetam, Cardinales & alij prælati omnes capiunt paramenta ſibi conuenientia violacei coloris, Diaconus & Subdiaconus induto Pontifice accipiunt planetas ante pectus plicatas & manipulum: prior præsbiterorum Cardinalium aſſiſtit pontifici cum pluuiali*

violaceo:

violaceo: ſandalia tamen Papæ erunt alba cũ perlis, quia illa non mutat, & ſimiliter ſubcinctoriũ, & ſtola. Tunc Papa cum præsbitero Cardinali, & Diaconis aſſiſtentibus, & cum Diacono & Subdiacono miniſtris, non tamen proceſſionaliter accedit ad altare, & tres præsbiteri Cardinales non veniunt obuiam, aſcendit ad altare, & ſine mitra illud oſculatur: deinde reaſſumpta mitra aſcendit ad ſedem eminentem, & ibi ſedens aliquantulum quieſcit: ſi autem non eſſet ibi ſedes ad partem, vbi accipiat paramenta, poterit illa recipere in ſede conſueta, & inde deſcendere ad altare, & rurſus illuc redire. Si verò Diaconus Cardinalis Euangelium dicturus, non ſit diſpoſitus cantare, Lumen Chriſti, *& facere benedictionem cerei, poterit id fieri non incompetenter per diaconum capellæ, ſicut paſſio cantatur per alium quam per diaconum ordinarium: & maximè, cum Papa tunc non ſit indutus Miſſalibus indumentis. Pontifice igitur in ſua ſede, diacono Euangelij apud altare, & alijs omnibus in locis ſolitis conſedentibus, vnus acoluthorum cum ſuperpellicio ſurgens vadit ad pulpitum nondum poſitum contra cornu Epiſtolæ ſub præsbiterio: & ſine titulo cantat primam prophetiam,* In principio creauit Deus, &c. *Et illa finita ſi placet domino noſtro, eadem cantatur græcè ſecundùm Iacobum Gaietanum, & ſecundùm Petrum Ainelij Epiſcopum Senogallienſem, & alios, qui ſcripſerunt de cæremonijs. Legi etiam*

apud aliquos maiores noſtros, coram pontifice omnes duodecim lectiones latinè & græcè legi cõſueuiſſe: ſed poſteriores de prima tantùm fecerũt mentionem, Finita lectione accedit ad oſculum pedis Papæ, & Papa ſurgens ſine mitra, dicit: Oremus, *diaconus à dextris,* Flectamus genua, *& diaconus à ſiniſtris,* Leuate. *Deinde Papa proſequitur orationem. Aliæ lectiones ſiue prophetiæ, ſimili modo dicuntur per Acoluthos, & capellanos Papæ, id eſt, per Auditores: & Diaconi aſſiſtentes alternatim dicunt,* Flectamus genua, *& à dextris* Leuate, *& ſic deinceps. Finitis duodecim lectionibus, Papa deſcendit ante altare, deponit pallium & planetam, & cum mitra procumbit ſuper faldiſtorium, dum dicitur Litania: alij autem Cardinales prælati procumbunt apud ſedes ſuas, & ſine mitra. Subdiaconus autem non Epiſtolæ, aliquantulum retro Papam à dextris, contra cornu Epiſtolæ, genuflexus ante ſcabellum, ſupra quod librum tenet, cantat Litaniam, & chorus reſpondet replicando eadem quæ ille dicit. Cum peruentum eſt ad* Peccatores, *ſurgit Papa cum ſuis aſſiſtentibus, & miniſtris, & vadit ad ſedem, vbi accipere conſueuit paramenta. Diaconus & Subdiaconus dimiſſis planetis accipiunt albas tunicas, & Papam exuunt violaceis, & induunt albis paramentis, & omnes Cardinales, & prælati accipiunt paramenta alba: & altare, & ſedes Papæ ornantur albis pallijs, & accenduntur*

luminaria

luminaria ſuper altare. Interim ſubdiaconus alius proſequitur Litaniam vſq; in finem. Et cantores illa finita cantant Kirieeleiſon, *quouſq; Papa fuerit in ſede eminenti ad cantandum* Gloria. *Papa autem aſſumptis precioſis, ornamentis, & poſito incenſo in thuribulo, cruce præcedente, proceſſionaliter procedit ad altare, oſculatur altare, & librum Euangeliorum incenſat, incenſatur, recipit tres diaconos ad oſculum ex more, & aſcendit ad ſedem eminentem: vbi dicto* Kirieeleiſon *nouies, cantat* Gloria in excelſis Deo, *pulſantur campanæ, proſequitur,* Et in terra: *deinde* Pax vobis, *et orationem: & Subdiaconus deinde dicit Epiſtolã more conſueto. Finita Epiſtola Subdiaconus dimiſſo libro in manibus cæremoniarij, immediatè accedens ante ſolium pontificis, ſtans infra gradus voce ſubmiſſa dicit,* Pater ſancte, annuncio vobis gaudium magnum quod eſt alleluia, *& mox aſcendens oſculatur eius pedem, & accedens vnus ex Auditoribus præintonat Papæ* Alleluia: *qui ſurgens ſine mitra tertiò cantat* Alleluia, *vt in ordinario: deinde ſedet, & cantatur* Alleluia, *& verſiculi, & Euangelium, ad quod non portantur luminaria, ſed incenſum tantùm, & petitur benedictio, & oſculatur liber. Papa non dicit* Offertorium, *ſed dicto* Dominus vobiſcum, *lauat manus, deſcendit ad altare, & procedit in Miſſa, vt aliàs, vſq; ad finẽ cõmunionis.* Agnus Dei nõ *dicitur, nec* Pax datur. *Dicit tñ Papa illã or̃onem,*

Domi-

Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis pacem,&c. *& illa dicta mox aſcendit ad ſedem eminentem, & ibi communicat, & ſugit ſauguinem cum calamo more conſueto: ſed non recipit ad oſculum oris diaconum, aut alios poſt communionem. Facta purificatione ſedet, lauat manus, & chorus incipit.* Alleluia *pro Veſperis. Pontifex in ſede permanet, & ad* Magnificat. *Subdiaconus præintonat ei Antiphonam, deinde ſedet cum mitra, imponit incenſum, & cum incipitur* Magnificat, *deſcendit, incenſat altare, reuertitur ad ſedem, incenſatur ipſe, & alij more conſueto: ipſe ſtans ſine mitra, expectat finem: deinde cum repetitur Antiphona, ſedet, & circa finem deſcendit ad altare: dicit* Dominus vobiſcum, *& orationem, & diaconus* Ite Miſſa eſt, Alleluia Alleluia: *datur benedictio, publicantur indulgentiæ, & eſt finis, deponuntur paramenta in capella, vt aliàs.*

✠ ✠ ✠ ✠

SECTIO

Sectio Secunda.

DE FESTO RESVRRECTIONIS Domini. Papa celebrante. Cap. I.

IN ſeſto paſchatis reſurrectionis ſaluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, in quo eſt mutatio capparum, Papa indutus pluuiali albo, & mitra precioſis, miniſtrante priore præsbiterorum etiam parato nauiculam, & acolutho thuribulum imponit incenſum, deinde ſupplicatioue præeunte venit ad Eccleſiam ſub baldachino, quod oratores portant, vel nobiles. Cardinales, & prælati omnes ſunt parati paramentis albis conuenientibus, & officiales omnes in albis, vt moris eſt. Cardinales duo diaconi aſſiſtentes portant fimbrias pluuialis Papæ, & nobilior vrbis caudam. Cum peruenerit ad Eccleſiam Papa, facta oratione ſuper faldiſtorio vadit ad ſedem, vbi parari debet, & fit ei reuerentia à Cardinalibus, & omnibus prælatis paratis more ſolito: finita reuerentia Papa depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter. Tunc in cantu, Deus in adiutorium meum intende, &c. & ſtat quouſque pſalmus incipiatur: quo in-

cæpto

cœpto ſedens accipit mitram, & accedunt Epiſco pi aſſiſtentes cum libro, dicendo: Quàm dilecta &c. *& Subdiaconus cum ſandalijs, quem ſequuntur Acoluthi pro tenendis fimbrijs: & Papa dicit Pſalmum, & induitur ſandalijs more conſueto. Dicta per cantores Antiphona,* Hæc dies, &c. *Papa depoſita mitra ſurgit, dicit* Dominus vobiſcum, *& cantores dicunt*, Benedicamus Domino. *Tum Papa ſedens lauat manus, & paratus omnibus paramentis venit ad confeſſionem ſupplicabundus, & omnia alia fiunt prout ſupra in die Natiuitatis Domini notatum eſt, vſque ad* Credo in vnum Deum: *in quo dicto* Et homo factus eſt, *Subdiaconus portat ad altare criſtallinum cum multis hoſtijs paruis conſecrandis pro communione populi, patena coopertum, & deſuper burſam cum corporalibus, hoſtiarium cũ hoſtijs, & purificatorium: quæ omnia diaconus accipiens, ponit ſuper altare in cornu Epiſtolæ, dein de Sacriſta vadit ad aliã credentiam pro lauandis calice Papæ & ampullis; & alia fiunt more conſueto. Diaconus Cardinalis ponit dictum calicem criſtallinum cum hoſtijs paruis ſuper corporalia in medio ante crucem, ita vt non impediat incenſationem calicis, & hoſtiæ, ſed quod inter ambos calices ſit competens diſtantia. Cum dicetur per Papam,* Suſcipe Sancte pater, omnipotens, æterne Deus, &c. *calix Hoſtiarum diſcooperitur, & eleuatur aliquantulum per diaconum, & eo dicto*

per

per eum recooperitur cum patena, & reponitur: Cum Papa dicit: Per omnia ſæcula ſæculorum, *ante prefationem, vel parũ ante, duo diaconi Cardinales iuniores præter illos, qui aſſiſtunt Papæ, vel ſi Diaconi, duo iuniores præsbiteri Cardinales accedunt ad altare, vnus ad dextrum, alter ad ſiniſtrum cornu altaris, & ſtantes hinc inde alter alterius faciem inſpicit, vel, vt alij volunt, & melius, ad populum reſpiciunt, repræſentantes duos angelos, qui apparuerunt in albis, cuſtodientes ſepulchrum Saluatoris qui ibidem ſtare debent, vſque ad* Agnus Dei. *Cum Papa aſcendit ad ſedem ſuam, tunc deſcendunt ad loca ſua redeuntes. In hac die poſtquàm Papa dicit,* Per omnia ſæcula ſæculorum, *ante* Pater noſter *non reſpondetur,* Amen. *ſed Papa continuat* Oremus præceptis, &c. *Pax datur omnibus etiam diaconis Cardinalibus communicandis, præter illum, qui Euangeliũ cantauit. Cum Papa communicauerit ſe, & Diaconum & Subdiaconum de ſanguine more ſolito, Papa ſe purificat: ſed digitos nõ abluit, propterea Sacriſta pateram illam auream hic non portet, neque adhuc prior præsbiterorum Cardinalium ad Papam vocetur. Cum primùm autem diaconus, & ſubdiaconus per papam communicati apud altare more ſolito, ſanguinem ſumpſerint, diaconus Euangelij accedit ad ſiniſtram Papæ in ſolio ſine mitra ſtantis, per honore Sacramenti in altari poſiti: ſtanſq; dicit in tono conſueto.*

Confi-

Confiteor Deo omnipotenti, Beatæ Mariæ ſemper Virgini, beato Michaeli Archangelo, beato Ioanni Baptiſtæ, ſanctis Apoſtolis Petro, & Paulo, ac omnibus ſanctis, & tibi pater, quia peccaui nimis, cogitatione, verbo, & opere, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariam ſemper virginem, beatum Michaelem Archangelum, beatum Ioannem Baptiſtam, ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum, & omnes ſanctos & te pater orate pro me ad Dominum Deum noſtrum.

Quo dicto diaconus reuertitur ad altare ad locum ſuum, & Papa ſtat ſine mitra Epiſcopo Cardinali aſſiſtente librum tenente dicit in cantu more ſolito.

Miſereatur veſtri omnipotens Deus, & dimiſsis peccatis veſtris perducat vos ad vitam æternam. ℟. Amen. *Deinde dicit*: Indulgentiam, abſolutionem, & remiſsionem omniũ peccatorum veſtrorum tribuat vobis omnipotens, & miſericors Dominus. ℟. Amen.

Inde omiſſis verbis, & benedictione &c. populum tantùm Cruce ſignat nihil dicens. Tum Diaconus ſtans in medio altaris, accipit calicem cum hoſtijs pro populo conſecratis patena coopertum, & tenens vt prius fecerat cum patena, & Sacramento pro Papa, & illum dat Subdiacono ante ſe genuflexo, qui illum portat ad ſiniſtrum Papæ, ibidem

dem ſtans vſque ad finitam communionem. Subdiaconum ad pontificem euntem ſequuntur duo Auditores cum mappula ſericea gremio pontificis imponenda antequàm populum communicet, quam dicti Auditores hinc, & inde apud papam genuflexi, tenent vſque ad finem communionis. Poſtquàm Subdiaconus ad Papam peruenerit, Papa vt Sacramento reuerentiam fecit ſemitecto capite, ſi frigus ei nocet, vel omnino detecto, ſi rectè valet, depoſita patena illi ſuperponit plures hoſtias, & eam dat Epiſcopo Cardinali à dextris ſibi aſſiſtenti tenenda. Eſſet tamen ſecurius, quod Subdiaconus cum calice Sacramẽti ſtaret ad dextram Papæ, & Papa ſiniſtra manu teneret patenam inter ſe & calicem, & extraheret ſingulas hoſtias pro ſingulis communicandis. Papa ſingulis cum communicat dicit, Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam. *ſinguli communicandi antequàm communionem ſumant, oſculentur manum Papæ: pedem autem non oſculentur. Cum Papa communionem populi incipit, Sacriſta, vel Diaconus græcus ſtans in cornu Epiſtolæ, in manibus ſuis teneat calicem cum puro vino, quo communicati ſe purificent, & in ſiniſtra habeant mappulam albam mundam, qua ipſi extergant, deinde ad loca ſua redeant. Venient autem hoc ordine. primò Diaconi Cardinales, qui oſculantur ante communionem manum Papæ, deinde communicant, quos ſe-*

quuntur

quuntur alij eo ordine fit incenſatio. Communione facta Papa ſurgit, ſi communicando ſedebit, & facit reuerentiam Sacramento, & Subdiaconus reportat hoſtias, ſi quæ remanſerint ſuper altare. vbi manent ad finem Miſſæ, tunc Papa ſedet, & accedit Acoluthus cum duabus pateris, vna aurea pro Papa, & alia pro credentia, in manibus vinum & aquam portans: & cum eo venit prior præsbiterorum Cardinalium, quo infundente vinum ſupra pateram auream, Papa ſine mitra abluit digitos, tum accepta mitra lauat manus more conſueto, deinde: deſcendit ad altare, & finitur Miſſa. Qua finita, & dicto Placeat, *Papa ſtans in altari ſine mitra, dat benedictionem, & non Indulgentias. Tum dicit* Dominus vobiſcum, & Initium ſancti Euangelij ſecundùm Ioannem, &c. *vſque ad finem, Et Papa cũ pallio (Nam illo cum celebrauit, in ſupplicationibus vti debet, ſi alia indumenta Miſſalia habet) ſupplicatione præeunte ſub baldachino, quod vt ſupra, nobiles portant præcedentibus officialibus in albis, & omnibus Prælatis, paratis eo ordine quo venerunt ad Eccleſiam, vadunt ad locum benedictionis publicæ per viam vltimæ nauis, in qua firmat ſe ad videndum vultum ſanctum: deinde aſcendit ad locum benedictionis, vbi ſolenniter benedicit populum, dat Indulgentias plenarias, quas Diaconus à dextris pronunciat in latino, & alius à ſiniſtris in vulgari. Omnes Cardinales, &*

Prælati

Prælati exuunt ſe, & aſſociant Papam vſque ad principium ſcalarũ, vbi Papa eos dimittit, & vadit ad comedendum: & non fit ſermo.

DE COMMVNIONE IMPERATORIS aut Regis. Cap. II.

SI autem Imperator aut Rex aliquis eſſet à Papa communicandus, tunc poſtquàm Papa communicauit ſe, & Diaconum, ac Subdiaconũ, Diaconus dicto ante pontificem, Confiteor Deo, &c. *vadit ad altare, & vnam tantùm hoſtiam ponit ſuper patenam pro Imperatore vel Rege: factiſque circulis conſuetis, illam dat Subdiacono ad pontificem deferendam. Imperator vel Rex deducitur à priore Epiſcoporum Cardinalium ad pedes pontificis, & recipitur ad oſculum oris, poſtremò ab eodem Cardinali ducitur ad altare, & per manus Diaconi purificat, & reducitur ad ſedem ſuam ab eodem Cardinali. Deinde portantur aliæ hoſtiæ, vt ſuprà pro Diaconis Cardinalibus & alijs. Hoc ſeruatum fuit tempore Innocentij Sexti, cum Petrus Rex Aragonum, venit ad Romanam curiam. Anno M.CCC. LXXXVI. Quòd ſi plures eſſent Reges, ſimul portentur tot hoſtiæ, & totidem Cardinales, primi deducunt Reges.*

DE FESTO PASCHATIS PAPA non celebrante. Cap. III.

SI verò Papa non celebret, cantatur Miſſa per Epiſcopum Cardinalem more conſueto, qui communicat, ſi voluerit, Diaconos, Cardinales & alios curiales, ſi ad hoc erunt diſpoſiti. Sed incœpta præfatione nemo ad cornua altaris accedit, vt ſupra dictum eſt. Sed omnia ſupradicta omittuntur, & fit Miſſa eo ordine, prout aliàs fieri ſolitũ eſt. Et non fit ſermo.

DE SECVNDA FERIA POST Paſcha. Cap. IIII.

FEria ſecunda poſt Paſcha, vnus ex reuerendiſſimis dominis præsbiteris Cardinalibus celebrat Miſſam in paramentis albis: dicitur tãtùm vna Oratio, & non fit ſermo. alia omnia fiunt more ſolito.

DE TERTIA FERIA POST Paſcha. Cap. V.

FEria tertia poſt Paſchæ feſtum, vnus ex Reuerendiſſimis Dominis præsbiteris Cardinalibus celebrat Miſſam in paramentis albis. Dicitur tantùm vna oratio, & non fit ſermo: alia omnia fiunt more ſolito.

DE

DE SABBATO IN ALBIS CVM dantur Agnus Dei. Cap. VI.

COnſueuerunt ſummi pontifices annis primo, ſeptimo, & deinceps ſingulis ſeptēnis benedicere Agnus Dei *poſt feſta paſchalia in camera ſua: quorū confectionē, & benedictionem ſatis expoſuimus in prima parte, & deinde in ſabbato in albis in capella publicè diſtribuunt hoc ordine. Conſueuerunt tamen antiquitus Romani pontifices in primo anno ipſimet celebrare hac die, vt legimus de Vrbano Quinto, Gregorio Vndecimo Auinioni', & Vrbano ſexto Romæ. Die ſabbati in albis, quando* Agnus Dei *diſtribui debent, celebrat Miſſam aliquis præsbiterorum Cardinalium in paramentis albis more conſueto: poſt orationem diei, dicitur oratio contra Paganos, & alia pro pontifice, & non fit ſermo. Alia omnia fiunt more conſueto vſque ad* Agnus Dei, *quo dicto Cardinalis aſſiſtens accedit ſolito more ad altare, accipit pacem & eam defert ad pontificem, & diſtribuitur vt aliàs. Poſt acceptam pacem Cardinales, & prælati omnes capiunt paramenta alba ordinibus ſuis conuenientia: Cardinales in locis ſuis, prælati verò & officiales extra cancellum capellæ. Celebrans facta communione lauat manus, & dicit poſt communionem more ſolito, deinde vadit ad faldiſtorium, ſedenſq; accipit mitram, incœpta*

per cantores poſt communionem, miniſtranteque præsbitero Cardinali nauiculam, Papa ponit incenſum more conſueto: tum præcedente Subdiacono capellæ cum cruce inter ceroferarios, ante quos thuriferarius incedit cum thuribulo fumigante Subdiaconus Apoſtolicus, indutus ſacris veſtibus, ac ſi Epiſtolam ſolenniter lecturus eſſet vnà cum clerico cæremoniarum, ſequētibus ipſum duobus alijs capellanis celebrantis, ſuperpellicijs indutus vadit ad locum paratum, vbi Sacriſta lancem vnam magnam, Agnus Dei in bombice indutis, plenam, mappula pulchra ſericea coopertam ornauit, & lancem cum Agnus Dei accipiens, præcedente thuriferario ordine quo iuerat, reuertitur ad pontificem. Cùm fuerint intra oſtium capellæ, genuflectunt omnes, & Subdiaconus cantat cōpetenti voce, ita vt ab omnibus audiatur, dicēs.

Pater ſancte, iſti ſunt Agni nouelli, qui annunciauerunt vobis alleluia, modò veniunt ad fontes, repleti ſunt claritate, alleluia: *cantores reſpondent ea voce,* Deo gratias, alleluia: *quòd ſecundò facit Subdiaconus, dum fuerit ante oſtium cancelli, & tertiò ante ſolium pontificis genuflexus, pontifex interim ſemper cum mitra ſedet, niſi quod intrante cruce à principio omnes ſurgunt, & ſtatim ſedent. Deinde aſcendit ad dextram pontificis, vbi genuflexus dictam lancem tenet vſq; ad finem diſtributionis. Thuriferarius autem cum alijs omnibus ad ſua loca diuertit: accedunt*

dunt autem ad pontificem duo Auditores cum mã tili, quod Diaconi Cardinales aſſiſtentes gremio pontificis, ſuperponũt, ipſis Auditoribus illud hinc & inde genuflexis tenentibus. Tum veniunt ante pontificem per ordinem omnes Cardinales, vnus poſt alium à ſeniore ad iuniorem, & factis debitis ac conſuetis reuerentijs, porrigũt mitras ſuas, cornua mitræ deorſum vertentes, & Papa imponit eis tot Agnus Dei, quot ei placet. Antiquitus dabant cuilibet Cardinali tres Agnus Dei, prę latis duos, alijs vnum tantùm. Cardinales oſculantur eius manum primò, deinde genu dextrum, Cardinalis celebrans venit de faldiſtorio ſolus ſuo tempore, & in ordine ſuo iuxta ſcamnum capit Agnus Dei, vt alij, & reuertitur ad faldiſtoriũ, vbi ſedet cum mitra vſq; ad finem diſtributionis: prælati ſimili modo ſicut Cardinales: ſed genuflexi Agnus Dei in mitras accipiunt, & oſculantur genu dextrum Papæ, non manum: Protonotarij, & omnes alij capiunt Agnus Dei in manus genuflexi, oſculantur pedem Papæ. Finita diſtributione Papa lauat manus more conſueto, Cardinales & omnes alij deponunt paramenta: celebrans reuertitur ad altare, dicit in medio, Dominus vobiſcum, *& apud librum,* Oremus, *et orationes more conſueto.* Ite miſſa eſt. *dicitur cum duplici* Alleluia, *et deinde nõ dicitur cũ* Alleluia: *Papa dat benedictionem & indulgentias, quas pronunciat celebrans, Seruatum legimus apud*

antiquos, quod circa finem prandij portabatur in menſam magnum vas, plenum Agnus Dei cum bombice, quos pontifex diſtribuebat omnibus ſuis familiaribus. Paulus autem ſecundus noſtro tempore per totum illum diem, & etiam ſequentem, poſt prandium diſtribuit Agnus Dei populo Romano, & omnibus vtriuſque ſexus ad palatium venientibus.

DE EODEM DIE QVANDO NON ſunt diſtribuendi Agnus Dei. Cap. VII.

A*Nnis verò quibus hac die Agnus Dei non ſunt diſtribuendi, celebrat aliquis prælatus in paramentis albis: dicitur in Miſſa* Gloria in excelſis, Pax vobis, *& poſt orationem diei duę aliæ, videlicet contra Paganos, & pro Papa: in fine Miſſæ,* Ite miſſa eſt, *cum duplici* Alleluia, *& omnia alia ordine conſueto: & nõn fit ſermo.*

DE FESTO ANNVNCIATIONIS Beatæ Mariæ Virginis, & Veſperis Papalibus in Quadrageſima. Cap. VIII.

F*Eſtum annunciationis B. M. Virginis, plerunque cadit intra Quadrageſimam, & de feſto fit die quo cadit, niſi venerit in Dominica: quia*

quia tunc transfertur ad ſecundam feriam poſtmo dum ſequentem, & ſi cadit in ſecunda feria maioris hebdomadæ, & deinceps vſque per totam octauam paſchatis, transfertur ad ſecundam feriam poſt octauam: fit officium Miſſæ in capella Papæ ordinariè, & per vnum ex præsbiteris Cardinalibus: & fit ſermo. Solent tamen aliquando pontifices celebrare hoc feſtum in aliqua Eccleſia beatæ Mariæ in vrbe. Conſueueruut antiqui pontifices celebrare hoc die: & tunc ſi feſtum fuiſſet die Lunæ in quadrageſima, in præcedenti Dominico die fiebant Veſperæ Papales cum paramentis. Idem fiebat, ſi feſtum celebrabatur poſt Paſcha: In alijs autem temporibus, quia in Quadrageſima Veſperæ dicuntur ante prandium, non fiebant Veſperæ ſolennes: ſed nè iſta ſolennitas remaneret ſine Veſperis ſolennibus, poſt Miſſam in qua vna tantùm oratio dicitur, ſcilicet de beata virgine, Papa depoſitis Miſſalibus indumentis accipiebat pluuiale album, & incipiebat Deus in adiutorium, &c. *pro Veſperis, ſtans in ſede ſua eminenti, & Cardinales atque prælati omnes permanebant cum ſuis paramentis, & incipiebantur Antiphonæ per Papam & Cardinales more ſolito. Si autem Papa non celebraſſet, ſed aliquis Cardinalis, aut prælatus in ſua præſentia, tunc finita Miſſa Papa incipiebat pro Veſperis,* Deus in adiutorium: *incenſabat, & cantabat orationes, ſicut conſueuit facere quando non eſt celebra-*

lebraturus. Hodie non facimus Veſperas, neque ante, neque poſt. Et nota, quòd in Veſperis dicuntur duæ orationes de feſto, & de feria: In Miſſa autem dicitur vna tantùm, quia dicitur ad partem Miſſa de feria. Et quotieſcunque Papa celebrat ſolenniter per totam Quadrageſimam, dicit vnam orationem tantùm.

DE FESTO SANCTI MARCI. Cap. IX.

HAc die ordinariè non fit Miſſa ſolennis publica: conſueuit tamen aliquando Romanus pontifex equitare ad Eccleſiam Sancti Marci de vrbe, Miſſamq; celebrare aliquis Epiſcopus in paramentis rubris: & non fit ſermo. Papa cum pluuiali rubro, & mitra precioſa accedit ad altare, deponit mitram, orat ſuper faldiſtorium procumbens, reaſſumit dictam mitram. Et iterum peocumbit dum Litania cantatur, qnam duo ex cantoribus conuenienti loco poſt pontificem corã ſe habentibus librum, ſupra ſcabellum, genuflexi dicunt, prout in ordinario, vſque ad finem, aliis cantoribus ipſis reſpondentibus. Finita Litania ſurgunt omnes, Papa facit confeſſionem cum Epiſcopo celebrante, vt moris eſt. Cum autem aſcendit ad ſolium, Cardinales veniunt ad circulum, ſed tantùm aſſurgunt. Prior Epiſcoporum non aſſiſtit propter anguſtiam loci, ſed tempore opportuno

tuno de loco ſuo accedit ad Pontificem, & miniſtrat nauiculam: dicitur Gloria in excelſis, Pax vobis, *vna oratio tantùm*, Credo, *Præfatio de Apoſtolis, & alia more conſueto. Facta communione pee celebrantem, religioſi & clerus vrbis ſuo ordine circumeunt altare, & proſequuntur ſupplicationem ſuam more ſolito. Interim perficitur Miſſa, & in fine Papa dat benedictionem ſupplicatione ſuo ordine tranſeunte: cuius trãſitum Papa conſueuit expectare: & ea finita ſurgit pontifex, & aſcendit ad palatium, vel aliò, ſi placet, reuertitur.*

DE VIGILIA ET FESTO ASCENſionis Domini. Cap. X.

IN Vigilia Aſcenſionis Domini fiunt Veſperæ Papales, & in die Miſſa ſolennis in paramentis albis, quam celebrare ſolet Epiſcopus Cardinalis. Dicitur tantùm vna oratio, & fit ſermo, quem facturus, oſculetur pedem Papę, vel genu: ſi ſit prælatus petat benedictionem, & non indulgentias. Finito ſermone fit confeſſio: ſed non denunciãtur indulgentiæ, cum Papa ſit poſt ſolennem benedictionem daturus publicas. Igitur cum dicitur confeſſio, accedit Subdiaconus cum cruce, & confeſſione finita Papa dicit: Precibus, &c. *alia omnia fiunt more conſueto. Finita Miſſa Papa dat benedictionem: qua data, Papa eo ordine*

quo de camera venit, vadit ad locum, vbi benedictionem publicam eſt daturus, quem Cardinales, prælati, & alij officiales aſſociant in cappis ſuis ſine paramentis. Pontifex in loco prædicto dat benedictionem ſolennem populo, & in fine plenarias indulgentias, ſi placet, quas publicãt duo Diaconi Cardinales: Senior primò in latino, deinde alius in vulgari, quibus publicatis Papa redit ad cameram ordine conſueto.

DE VIGILIA PENTECOSTES ET mutatione capparum. Cap. XI.

IN Vigilia Pentecoſtes, Cardinales & prælati Romanæ curiæ depoſitis cappis, & capucijs pellibus ſubduplicatis, accipiunt alias cum ſerico rubro, ſiue carmeſino in quibus veniunt ad Veſperas ſolennes, quæ fiunt more conſueto. Conſueuit etiam pontifex himnum Veſperorum, videlicet Veni creator ſpiritus, *in ſede ſolij ſtans detecto capite, inchoare: deinde deſcendere ad faldiſtoriũ, vbi poſtquam genuflexit & non prius, cantores proſequuntur himnum. Finito primo verſu ſurgit pontifex, et aſſumpta mitra redit ad faldiſtorium, vbi depoſita mitra ſtat vſque ad finem himni: alia omnia fiunt more ſolito, ſed ad primum verſum himni pontifex ſemper genuflectit hac die, ſiue ipſe incipiat, ſiue non. Hæc mutatio capparum fit hodie in die feſto reſurrectionis Dominicæ, decreto*

Leonis

Leonis Papæ decimi, in Concilio Lateranẽſi: quia ita fiebat antiquitus.

DE DIE PENTECOSTES. Cap. XII.

IN die Pentecoſtes pontifex indutus paramentis purpureis precioſis, venit ad Eccleſiam, & conſueuit ſolenniter celebrare in tali die cæremonijs conſuetis. Quòd ſi non eſt diſpoſitus ad celebrandum, ſacra facit vnus ex reuerendiſſimis Dominis Epiſcopis Cardinalibus, ornamentis rubris paratus: & tunc Papa orat in faldiſtorio, facit confeſſionem cum celebraturo, & alia more conſueto: dicitur tantùm vna oratio. Circa finem Alleluia. ante verſum Papa venit ad faldiſtorium, vbi genuflectit, & cantores incipiunt, & proſequuntur verſum, Veni Sancte Spiritus, vſque ad finem. Finito verſu ſurgit pontifex, & accepta mitra venit ad ſolium: & fit ſermo, ſi Papa non celebrat: omnia alia obſeruabuntur more conſueto. Sed ſi pontifex celebrat, obſeruabuntur omnia, prout in Miſſa maiori in die natiuitatis Chriſti ordinatum eſt: & non fit ſermo.

Ferijs ſecunda & tertia poſt Pentecoſten, nihil fit in capella hodiè: quamuis tempore Pij, & Pauli, & aliorum ſuperiorum pontificum, conſuetum fuerit celebrari, ſicut in ſecunda & tertia feria in Paſchate.

DE VIGILIA ET FESTO SANctæ Trinitatis. Cap. XIII.

IN Vigilia Sanctę Trinitatis fiunt Veſperę Papales, ad quas venit pontifex ornatus albis ornamentis. In die fit Miſſa ſolennis, quam celebrat prẹsbiter Cardinalis, ornamentis albis paratus. Dicitur tantùm vna oratio: alia omnia obſeruantur more conſueto: & fit ſermo.

DE VIGILIA CORPORIS CHRIſti. Cap. XIIII.

IN Vigilia corporis Chriſti fiunt Veſperæ Papales, ad quas venit Pontifex ornamentis albis paratus. Quibus finitis Vicarius Papæ de mādato Sanctiſſimi Domini noſtri Papę, mandat clero vrbis, quod in tempore adſit in ſupplicatione, & proficiſcantur ante ordines Curiæ. Mandetur etiam per Vicarium S. Petri Canonicis, et alijs beneficiatis Eccleſiaſticis baſilicæ prędictæ, ſub aliqua graui pœna, quod non interrumpant, neq; ſe immiſceant ordinibus & prelatis Romanæ curiæ, ſed illos precedant, & per ſe aut cum clero vrbis ſupplicationem faciant. Et Reuerendiſſimus Dominus Camerarius committat curſoribus, quod mandent Rom. curiæ officialibus, quod ſinguli ſub aliqua graui pœna interſint ſupplicationi hora cō petenti cum ſingulis intorticijs.

DE

DE FESTO CORPORIS CHRIſti, Papa præſente. Cap. XV.

IN die ſummo mane Sacriſta paret Sacramentum in tabernaculo decenti ſuper altare capellę: forerij etiam portent baldachinum in loco congruo: intorticia ſingulis ſcutiferis Papæ portanda dentur ante Sacramentum: deinde hora competenti Cardinales, & prælati omnes in locis ſuis capiunt paramenta alba ordini ſuo conuenientia, vt aliàs. Et pontifex acceptis paramentis albis in camera papagalli, vadit ad capellam, vbi eſt Sacramẽtum ante altare, depoſita mitra genuflexus orat: tum ſurgit, & ſtans ſine mitra miniſtrante priore præsbiterorum Cardinalium nauiculã, imponit incenſum in duo thuribula, deinde genuflexus cum vno ex thuribulis prędictis incenſat Sacramentum, ter illi thuribulum ducens. Quo facto imponitur collo pontificis mappa ſericea per Cardinalem aſſiſtentem: deinde porrigitur Sacramentum ipſum pontifici per Diaconum à dextris aſſiſtentem pontifice adhuc genuflexo. Qui accepto Sacramento ſurgit, & ſine mitra illud portat aliquantulum: tum accepto bireto deſcendat ſub baldachino. Cardinalis celebraturus interea tẽpore congruo vadit ad Eccle. vbi eſt celebraturus, et ibi capit paramẽta ordine conſueto. Cum Papa deſcẽderit per ſcalas palatij, accipit mitrã, quam

quam retinet per totam ſupplicationem: quæ per priorem Diaconorum Cardinalium in prima porta palatij interim ordinetur, & per Vicecamerarium conſeruetur ordo à priore Diaconorum datus. Non enim ad camerarium, ſed ad priorem prædictum ſpectat ordinare ſupplicationes papales, tam equeſtres quàm pedeſtres: quamuis à paucis annis citra camerarij aſſumpſerint ſibi hoc onus. In primis præcedent officiales Romanæ curiæ inferiores ſeu minores gradatim, deinde maiores hoc ordine. Collectores plumbi, ſolicitatores literarum Apoſtolicarum, Notarij Auditorum rotæ, Procuratores pœnitentiariæ, Procuratores contradictarum, Abbreuiatores de prima viſione, de parco minori. Scriptores pœnitentiariæ. Scriptores Apoſtolici, Magiſtri vtriuſq; regiſtri, Abbreuiatores de parco maiori, Bullatores, Magiſtri plumbi, Procuratores ordinũ, Procuratores principum & barones, Cantores, Acoluthi ſine cereis, Clerici cameræ, Auditores rotæ, quinque Acoluthi cum candelabris, Subdiaconi, quorum vnus inter duos medius crucem portet, pœnitentiarij, Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Oratores, prælati parati, Diaconi, præsbiteri, Epiſcopi Cardinales, duo Diaconi Cardinales pontifici aſſiſtentes, ſi Papa portatur in ſede: ſi verò Papa ſuis pedibus incedit, Diaconi hinc inde portant fimbrias pluuialis, & ſcutiferi Papæ ſinguli ſingula intorticia portantes: duo Acoluthi cum candelabris, duo

alij

alij Acoluthi cum thuribulis, continuè incenſantes ante Sacramentum, & vnus alius Acoluthus, qui nauiculam portat cum thure: quòd cum opus ſit, imponit thuribulo: Papa ſub baldachino, Auditor de mitra ſeruiens, medius inter duos cubicularios Secretos: Secretarius Papæ, ſi non eſt prælatus, cum medico Papæ, protonotarij, prȩlati ſi qui ſunt non parati, generales ordinum: quos tandem ſequantur togati omnes. Hoc ordine itur per viam rectam vſque ad caſtrum ſancti Angeli, & per aliam viam, quæ ſancta dicitur, reuertitur ad baſilicam Sancti Petri, ſi ſit Romæ apud Sanctum Petrum: ſi autem alibi ſit Papa ordinabit quouſque progredi placuerit, & ita ſeruabitur. Aduertendum tamen eſt, quod digniores nobiles, ſeu Oratores laici portare debent baldachinum à principio, & dum intrat Eccleſiam in fine. Interim autem medio itinere illud portant inferiores nobiles, qui imitari ſolent ſuperiores per viam. Hæc autem ſupplicatio fit longior, & breuior pro voluntate, & diſpoſitione ſanctiſſimi Domini noſtri Papæ, & aliquando pro qualitate temporis. Vidi aliquando tempore pluuioſo quod ex palatio tantùm deſcendimus ad Eccleſiam Sancti Petri: & ſi pontifex eſt debilis pedibus, portatur in ſede, & portat Sacramentum. Cum pontifex fuerit ante altare, vbi Miſſa celebranda erit, genuflectit coram illo, & Diaconus à dextris aſſiſtens, accipit reuerenter Sacramentum de manu illius & in medio

dio

dio altaris in loco ad id ordinato reponit. Tum pontifex ſtans ſine mitra miniſtrante priore præsbiterorum Cardinalium, imponit incenſum: deinde genuflexus, incenſat Sacramentum. Tum ſurgit, & cum celebrante facit confeſſionem, more ſolito primùm. Vt autem officiales & prælati peruenerint ſupplicabundi ad capellam extra cancellum altaris maioris, depoſitis ſuperpellicijs ſiue paramentis, accipiunt cappas ſuas, in quibus intrant capellam prædictam: Cardinales verò parati & in locis ſuis antequàm adueniat pontifex, depoſitis paramentis accipiunt cappas ſuas. Finita confeſſione pontifex aſcendit ad ſolium: fitq; ei reuerentia à Cardinalibus, & alia fiunt more ſolito. Cardinalis celebrans non capit mitram, quã do incenſandus erit, neq; cum manus lauare debet in altari, ſed ſtans in cornu Epiſtolæ ſine mitra, illas lauet ob reuerentiam Sacramenti. Dicitur tantùm vna oratio, non fit ſermo. Finita Miſſa Papa dat benedictionem, & indulgentias, quas pronunciat celebrans. Alia omnia fiunt more conſueto. Deſcendit deinde pontifex de ſolio: orat in faldiſtorio ſine mitra, & illa reaſſumpta recedit dimiſſo in altari Sacramento, quod in ſero Sacriſta diſpenſat, vt decet.

DE

DE SVPPLICATIONE HVIVS diei, Papa abſente. Cap. XVI.

SI pontifex huius diei officio non intereſſet, parentur omnia, vt dictum eſt. Cardinales, prælati, & officiales in locis ſuis, in palatio paramenta recipiunt: celebrans verò in capella prope altare accipit ſandalia cum pſalmis conſuetis, deinde amictum, albam, cingulum, ſtolam, crucem, pectorale, tunicellam, & dalmaticam cum orationibus ſolitis, & deſuper pluuiale, vel ſi magis placet, dimiſſis tunicella & dalmatica, capiat pluuiale. Hora deinde opportuna miniſtrante Diacono capellæ nauiculam, celebraturus ponit incenſum in duo thuribula. Tum genuflexus ante altare incenſat Sacramentum: ordinatur deinde ſupplicatio, quæ fit ordine ſupradicto. Subdiaconus capellæ portat crucē, ita quod imago crucifixi ante reſpiciat, non retro: candelabra iuxta crucem ſupplicationis portant duo ex capellanis aſſiſtentis, ſimiliter & thuribula ante Sacramentum: intorticia verò deferant ſcutiferi Papæ: capellanus pluuiali indutus à dextris, & Diaconus capellæ omnibus paramentis indutus à ſiniſtris auriphrigium pluuialis celebrantis eleuet, baldachinum antē digniores nobiles, vt ſupradictū eſt. Facta ſupplicatione cū celebraturus repoſuerit Sacramētū ſuper altare, imponit incenſum miniſtrante Diacono

capellæ nauiculam. Tum genuflexus ante altare, incenſat Sacramentum, deinde accedat ad faldiſtorium, vbi depoſito pluuiali accipiat tunicellã, & dalmaticam, ſi illas prius non accepit: tum chirothecas, planetam, mitram, annulum Pontificalem: accedit ad confeſſionem, & omnia fiunt ordine ſupra dicto. In fine Miſſæ celebrans dat benedictionem ſine mitra, & publicat indulgentias per Papam conceſſas.

DE VIGILIA ET FESTO SANCTI Ioannis Baptiſtæ. Cap. XVII.

IN *Vigilia S. Ioannis Baptiſtæ, ordinariè fiũt Veſperæ papales, & in die Miſſa publica ſolennis per præsbiterum Cardinalem in paramentis albis: & fit ſermo, & non dicitur* Credo, *niſi veniat in die Dominico. alia fiunt vt in alijs Veſperis, & Miſſis ſolennibus.*

DE VIGILIA ET FESTO APOſtolorum, Petri, & Pauli. Cap. XVIII.

IN *Vigilia Apoſtolorum Petri, & Pauli, ſi ſanctiſſimus Dominus noſter in craſtinum ſolenniter eſt celebraturus, accipit paramenta rubri coloris precioſa conſueta in camera papagalli, & deſcendit ad Eccleſiam nulla ſupplicatione præeunte:*

te: ſed facta reuerentia Domini Cardinales accipiunt paramenta, & obſeruantur, omnia prout ſupra in Vigilia Natiuitatis Chriſti notatum eſt. Si verò non eſt celebraturus, accipit eadem paramenta, & fiunt Veſperæ more conſueto. Et antiquitus erat potus in aula.

In die Apoſtolorum Petri & Pauli, ſi Sanctiſſimus Dominus noſter eſt celebraturus, vt conſueuit, cum poteſt accipit in camera papagalli amictum, albam, cingulum, ſtolam, pluuiale rubrum, & mitram precioſam: & miniſtrante priore præsbiterorum Cardinalium, imponit incenſum. Interim Cardinales & prælati capiunt paramenta, & officiales ſuperpellicia more ſolito. Et pontifex ſupplicabundus venit ad Eccleſiam ſub baldachino, eo ordine, vt ſupra in Miſſa maiori Natiuitatis Chriſti eſt notatum. In Miſſa etiam obſeruantur omnia quæ ibidem ſunt ordinata. Poſt Miſſam pontifex data in altari benedictione, & indulgentijs per Cardinalem aſſiſtentem publicatis, dimiſſo in altari pallio redit ad cameram non habita ſupplicatione, ſed ſine baldachino more conſueto: & etiam non fit ſermo.

DE FESTO VISITATIONIS BEATæ Mariæ Virginis. Cap. XIX.

IN die viſitationis Beatæ Mariæ Virginis, ſolet fieri Miſſa ſolennis, quam celebrare conſueuerat præsbiter Cardinalis in paramentis albis, & ſolebat fieri ſermo. Sed hodiernis temporibus huiuſmodi ſolennitas non obſeruatur: ſed capella huius diei prætermittitur, quæ non habet neq; habuit Veſperas præcedentes.

DE VIGILIA ET FESTO ASSVMptionis beatæ Mariæ Virginis. Cap. XX.

IN Vigilia aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis, ſolebant eſſe Veſperæ Papales, & in die miſſa ſolennis, quam ſolebat præsbiter Cardinalis paramentis albis indutus, celebrare, & ſermo fieri: ſed Romæ hodie non fit propter feſtum ſolenne Romanorum, quod ipſi celebrant in ſancta Maria maiori, Si Papa eſt alibi, ſeruatur vt ſuprà.

DE VIGILIA ET FESTO NATIuitatis Beatæ Mariæ Virginis. Cap. XXI.

IN Vigilia Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis, ordinariè fiunt Veſperæ ſolennes, & in die Miſſa ſolennis in capella Papæ per præsbiterum Cardinalem, paramentis albis paratum. Et fit ſermo.

DE VIGILIA OMNIVM SANctorum, & mutatione capparum. Cap. XXII.

IN Vigilia omnium ſanctorum, Cardinales & prælati dimiſſis cappis cum ſerico rubro, accipiunt cappas cum pellibus albis. Et ſanctiſſimus Dominus noſter indutus paramentis albis ſolitis, venit ad Eccleſiam more ſolito. Et ſi eſt die craſtina celebraturus, Cardinales facta reuerentia conſueta, in cappis capiunt paramenta ſibi conuenientia albi coloris: idem faciunt Prælati. Officiales verò accipiunt ſuperpellicia, ſi illa priùs non acceperunt. Alia omnia fiunt prout ſupra in Vigilia Natiuitatis Domini dictum eſt.

DE FESTO OMNIVM SANCTOrum. Cap. XXIII.

IN die omnium ſanctorum, ſi ſanctiſſimus Dominus noſter eſt celebraturus, accipit in camera papagalli paramenta conſueta albi coloris ſimpliciter, & Cardinales in camera paramenti, & prælati ac officiales in aula paramenta ſibi conuenientia recipiunt, & officiales ſuperpellicia: deinde miniſtrante priore præsbiterorum Cardinaliū, Papa imponit incenſum, & ſupplicatione præeunte venit ad Eccleſiam ſub baldachino: ac omnia alia fiunt, prout ſupra in Miſſa maiori diei Natiuitatis Domini noſtri Papa celebrante ordinatum eſt. Et non fit ſermo, niſi aliquis Cardinalis illum faceret. Si verò Papa non ſit celebraturus, celebrabit Epiſcopus Cardinalis in paramētis albis, ordine conſueto: & fit ſermo.

IN VESPERIS ET MATVTINIS defunctorum, Papa præſente. Cap. XXIIII.

IN ſero in capella maiori palatij cantantur Veſperæ & matutinæ mortuorum hoc ordine. Papa induitur amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa de roſato ſine mitra, vel ſi placet, loco cappæ accipit mantum de roſato, &

caputium

caputium magnum, quod inuerſatur, ita quod pelles in capite ab extra ſint, et ſupra faciem habeat quaſi duo cornua. Et cum pontifex manto aut huiuſmodi caputio vtitur, prælati aſſiſtentes non debent habere cappas, ſed mantellos, quos aſſiſtentium crocias vocant, & caputia in modum cubicularíorum ſupra collum, & non ſupra caput. Hoc modo paratus pontifex, venit ad capellam cruce præcedente, & Cardinalibus Papam ſequentibus: duo. Diaconi Cardinales qui aſſiſtere conſueuerunt, vadunt in locis ſuis poſt præsbiteres Cardinales: cum Papæ non aſſiſtant, fimbrias omnes cum cauda ſimul collectas portat dignior ex prælatis aſſiſtentibus in capella. Papa facit orationem in faldiſtorio capite ſemicooperto aſcendit ad ſolium & ſedet, & duo primi ex aſſiſtentibus Epiſcopis extendunt fimbrias cappæ ante pontificem: Cardinales omnes ſedent in locis ſuis, & non fit Papæ reuerentia, neque præsbiter aut Diaconi Cardinales ei aſſiſtunt. Poſtquam Papa aliquantulum quieuit ſurgit, & ſtans capite ſemicooperto verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter: *quo ad finem completo, ſibi ipſi caput cooperiet: tum cantores incipiunt pro Veſperis Antiphonam,* Placebo Domino. *Qua dicta, & incæpto Pſalmo, Papa ſedet, ſic manens quouſq; incipiatur,* Magnificat. *Tunc ſurgit Papa à ſeipſo ſemi vel totaliter capite diſcooperto, prout ſibi placet. Finito* Magnificat *Papa ſedet cooperto ſibi*

 capite,

capite , ſic manens vſque ad finem repetitionis Antiphonæ . Tunc accedunt duo Acoluthi in eorum cappis , cum duobus candelabris more ſolito : ſurgit pontifex diſcooperto capite , & ſtans verſus ad altare , dicit competenti voce : Pater noſter, *quod ſecretè complet . Interim accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro & candela , & Papa completo* Pater noſter, *dicit* ℣. Et ne nos inducas in tentationem . ℟. Sed libera nos à malo . ℣. A porta inferi . ℟. Erue Domine animas eorum . ℣. Requieſcant in pace . ℟. Amen . Domine exaudi orationem meam . ℟. Et clamor meus ad te veniat . ℣. Dominus vobiſcum . ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Fidelium Deus omnium conditor & redemptor , animabus famulorum famularumque tuarum remiſsionem cunctorum tribue peccatorum vt indulgentiam, quam ſemper optauerunt, pijs ſupplicationibus , conſequantur . Qui viuis & regnas Deus per omnia ſæcula ſæculorum . ℟. Amen . ℣. Requiem æternam dona eis Domine . ℟. Et lux perpetua luceat eis . *Tùm duo ex cantoribus dicunt .* ℣. Requieſcant in pace . ℟. Amen , *deinde ſedeat pontifex cooperto capite , & aliquantulum quieſcat : ſurgat , & capite ſemicooperto ſtans verſus altare, dicit ſecretè* Pater noſter. *Quo completo, caput ſibi ipſi cooperiat,*

riat, & cantores incipiant pro Matutinis Inuitatorium, Regem cui omnia viuunt, &c. *Incœpto Pſalmo primi Nocturni, videlicet* Verba mea, *Papa ſedet, ſic manens vſque ad reſponſionem verſiculi ante primam lectionem. Tunc ſurgit, & capite ſemidiſcooperto ſtans verſus ad altare, dicit ſecretè* Pater noſter, *& illud ſecretè complet: quo completo caput ſibi ipſi cooperiens ſedet. Tunc vnus ex cantoribus ſtans in eorum loco verſus ad altare, facta prius altari & Papæ reuerentia, ex libro dicat primam lectionem: & alia dicuntur, prout in ordinario. Poſt verſiculos ſecundi & tertij Nocturni ſurgit pontifex, & dicit* Pater noſter: *deinde ſedet, pro vt ſuprà in primo Nocturno dictum eſt. Incœpto Pſalmo* Benedictus, *Papa ſurgit ſtans verſus ad altare, capite ſemi vel totaliter diſcooperto, vſq; ad finem Pſalmi: quo finito ſedet cooperto capite. Repetita Antiphona poſt* Benedictus, *accedunt duo Acoluthi in eorum cappis cum luminaribus ad locum conſuetum: ſurgit pontifex, & ſtans verſus ad altare, dicit:* Pater noſter, *et alia omnia, prout ſupra in Veſperis ordinatum eſt. Dicto à cantoribuss* Requieſcant in pace, Amen, *Papa ſedet cooperto capite, & aliquantulum quieſcit: deinde vadit ad faldiſtorium, orat, ſurgit, & redit in cameram eo ordine quo venit, digniore ex Epiſcopis aſſiſtentibus fimbrias, vt ſuperius, portante.*

DE

DE VESPERIS ET MATVTINIS mortuorum, Papa abſente. Cap. XXV.

SI autem pontifex Veſperis & Matutinis defunctorum non intereſſet, Cardinalis die craſtina celebraturus, peruenit ad capellam, & facta oratione ante altare, ſedet in faldiſtorio in loco conſueto ſibi parato: capellani ad numerum nouem ſunt parati cottis, quorum duo hinc & inde ſtant iuxta Cardinalem, depoſita cappa per ſcutiferos, miniſtrantibus alijs capellanis paramenta de altari. Cardinales ipſum induunt amictu, alba, cingulo, ſtola quæ à ſpatulis pendeat, pluuiali nigro, & mitra alba plana. Qui ſic paratus in faldiſtorio ſedens, tempus expectat: depoſita deinde mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare, ſecretè dicit: Pater noſter, *& cantores dicant Antiphonam,* Placebo. *pro Veſperis, deinde Pſalmũ, quo incœpto ſedeat Cardinalis accepta mitra ſic manens quouſque* Magnificat. *incipiant. Tum ſurgit depoſita mitra ſtans ad finem illius ad altare verſus. Incœpta Antiphona ſedet cum mitra vſque ad finem Antiphonæ: deinde ſurgit depoſita mitra, & ſtans verſus ad altare, dicit:* Pater noſter, *& alia. vt ſuprà in Veſperis pontifice præſente dictum eſt, duobus ex capellanis ſuis duo candelabra tenentibus cum luminaribus,*

vnum

vnum capellanum, qui librum coram celebraturo tenet, medium inter ſe habentibus. Dicto à cantoribus Requieſcant in pace, Amen, *Cardinalis ſedet accepta mitra, & aliquantulum quieſcit: deinde depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare, ſecretè dicit:* Pater noſter, *& cantores incipiunt Inuitatoriũ,* Regem cui omnia viuunt, *pro Matutinis, & alia, prout in ordinario. Incœpto Pſalmo Cardinalis accepta mitra ſedet: dicto verſiculo primi Nocturni cum ſuo Reſponſorio ſurgit, et depoſita mitra, ſtans verſus ad altare, ſecretè dicit:* Pater noſter, *quo completo ſedet cum mitra, & cantores dicunt lectiones, & alia, vt in ordinario: idem faciat Cardinalis poſt verſiculos ſecundi & tertij Nocturni: Incœpto* Benedictus, *ſurgit ſine mitra, ſtans verſus ad altare: quo finito ſedet cum mitra. repetita deinde Antiphona ſurgit ſine mitra, & ſtanr verſus ad altare, dicit voce competenti:* Pater noſter. *Quo ſecretè completo, vnus ex aſſiſtentibus ſuis capellanis librum cum duobus alijs duo luminaria coram eo tenentibus, dicit ex libro verſiculum,* Et ne nos, *cum alijs, & orationem,* Fidelium Deus omnium, &c. *ac alijs, prout ſuprà in Veſperis dictum eſt.*

DE

DE COMMEMORATIONE ANImarum Papa præſente. Cap. XXVI.

IN die commemorationis animarum, ſuper credentiam ponuntur vaſa conſueta exceptis duobus magnis bocalibus argenteis, quibus in miſſis defunctorum non vtuntur. paretur etiam ſuper eam thuribulum cum nauicula, & uas aquæ benedictæ cum aſperſorio. Deinde hora competenti præsbiter Cardinalis celebraturus, venit ad capellam, & capit omnia paramenta conſueta nigri coloris, exceptis ſandalijs & chirotecis, quibus in huiuſmodi Miſſa vti non debet: nec conſueuit dicere Pſalmum, Quàm dilecta, *cum alijs. Subdiaconus et Diaconus vtuntur tunicella et dalmatica: deinde pontifex indutus amictú, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa rubea, cuius cucullum ſuper ſcapulis duobus ſpaletis aptatur, ne deorſum cadere poſſit: & mitra ſimplici: vel ſi pontifici placet, loco cappæ habeat pluuiale rubeum ſimplex, & mitram ſimplicem, præcedentibus cruce, & Cardinalibus venit ad capellam, orat in faldiſtorio, & facit confeſſionem cum celebraturo, aſcendit ad ſolium: & non fit ei reuerentia à Cardinalibus, ſed duo Diaconi & prior præsbiterorum Cardinalium aſſiſtunt ei more conſueto. Papa dicit Introitum cum aſſiſtentibus*

tibus tantùm: altare non incenſatur, Cardinales non veniunt ad circulum, neque celebrans oſculatur librum, ſed altare tantùm. Cum celebrans dicit Dominus vobiſcum, *Papa venit ad ſaldiſtorium, & genuflectit ſine mitra, ſic manens, vſque ad finem orationis: & ſimiliter omnes genuflectunt præter celebrantem, & miniſtros, id eſt, aſſiſtentem Diaconum, & Subdiaconum. Pontifex oratione finita & accepta mitra, redit ad ſedem. Dicitur tantùm vna oratio, videlicet:* Fidelium Deus omnium &c. *Subdiaconus dicta Epiſtola non oſculatur pedem Papæ, neque Diaconus pro Euangelio illum oſculatur: ad Euangelium non portantur luminaria, neq; incenſum, neq; Diaconus accipit benedictionem. Finito Euangelio Papa non oſculatur librũ, neq; benedicit aquã pro ſacrificio in calice imponẽdam. Poſt Offertorium Papa imponit incẽſum more conſueto, & incenſantur oblata, altare, celebrans, & Papa tantùm, & non alij: Subdiaconus non tenet patenam, vt in alijs Miſſis, ſed ad eleuationem in cornu Epiſtolæ genuflexus, incenſat Sacramentum. Papa dicto* Sanctus, *cum aſſiſtentibus venit ad ſaldiſtorium, vbi depoſita mitra genuflectit, quouſque celebrans dicat,* Per omnia ſæcula ſæculorum, *ante* Pax Domini. *Tum ſurgit põtifex, et accepta mitra, redit ad ſoliũ: vbi depoſita mitra dicit cũ aſſiſtẽtibus,* Agnus Dei. *Celebrãs nõ dicit orationem,* Dñe Ieſu Chriſte, qui dixiſti.

ſorium præsbitero Cardinali, quo miniſtrante thuribulum, Papa incenſat eodem modo, ſupra pannum tertiò thuribulum, ducens: & reddito thuribulo præsbitero Cardinali, recedũt illi duo Acoluthi cum aqua benedicta & thuribulo, & præsbiter Cardinalis ad ſcabellum ſuum reuertitur: accedunt duo Acoluthi cum luminaribus ad locum conſuetum, & duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro & candela. Et Papa dicit ℣. Et ne nos inducas &c. *cum alijs & oratione:* Fidelium Deus omnium, *ſub ſua concluſione, vt in Veſperis ordinatum eſt. Poſt orationem Papa dicit* Requiem æternam &c. *Et cantores:* Requieſcant in pace. *Tum ſedet pontiſex cum mitra, orat deinde in faldiſtorio, & redit ad cameram.*

QVANDO PONTIFEX NOLLET abſoluere. Cap. XXVII.

SI verò pontiſex abſolutionem finita Miſſa facere noluerit, celebrans dicto Placeat, *accedit ad cornu Epiſtolæ altaris, vbi depoſita planeta accipiat pluuiale nigrum, & mitram ſimplicem: & ſtans in dicto cornu verſus ad altare, expectat finem reſponſorij. Interim clerici capellæ extendant ante medium altaris à plano illius per gradus deorſum pannum nigrum ad hoc ordinatum.*

Cum reſponſorium poſt verſum, Requiem æternam, *repatitur, pōtiſex miniſtrāte præsbitero Cardinali*

dinali nauiculam ponit incenſum. Duo ex capellanis celebrantis ſtantes iuxta cornu Epiſtolæ altaris, tenent vnus vas aquæ benedictæ cum aſperſorio, alius thuribulum cum incenſo : incœpto Kirieeleiſon. *ſurgit pontifex ſine mitra, & mitra celebrãti deponitur: qui dicto vltimo* Kirieeleiſon, *ſtans detecto capite in dicto cornu, verſus ad altare dicit intelligibili voce,* Pater noſter : *quod ſecretè complet : interim accedit ad medium altaris, & verſus ad dictum pannum miniſtrante Diacono capellæ, aſperſorio aſpergit tertiò ſuper eundem pannum : tum miniſtrante eodem thuribulum eodem modo incenſat. Deinde conuerſus ad altare, ex libro ſupra illud poſito dicit verſum,* Et ne nos. *& alios cum oratione: & in fine* Requiem æternam, *vt ſupra dicitur. & dicto per cantores* Requieſcant in pace, Amen *dicit* Dominus vobiſcum, *ſignat altare per ſeipſum dicens Euangelium ſancti Ioannis: redit ad faldiſtorium, vbi deponit Sacras veſtes, more conſueto.*

DE COMMEMORATIONE OMnium fidelium defunctorum, Papa abſente. Cap. XXVIII.

SI verò pontifex huius diei officio non interſit, præsbiter Cardinalis celebraturus, præuenit ad capellam, oransq; ante altare, ſedet in faldiſtorio, lauat manus, ſurgit, & capit paramenta

omnia

omnia more conſueto, exceptis ſandaliis, & chirothecis, quibus non vtuntur in hac Miſſa: nec dicit pſalmos Quàm dilecta, &c. *In credentia non debent eſſe illa duo bocalia magna argentea, quibus Cardinales celebrantes vti conſueuerunt: ſed omnia alia conſueta, & præter illa vas aquæ benedictæ cum aſperſorio, & pannus pro abſolutione. Subdiaconus, & Diaconus vtuntur tunicella, & dalmatica in Miſſa, celebrans poſt confeſſionem, & altaris oſculum, non oſculatur librum, nec incenſatur altare. Dicitur tantùm vna oratio, videlicet:* Fidelium Deus omnium, &c. *ad quam omnes genuflectunt, exceptis capellano, aſſiſtente, Diacono, & Subdiacono. Dicta epiſtola Subdiaconus nō oſculatur manum celebrantis: ad Euangelium Diaconus non petit benedictionē, nec oſculatur celebrantis manum, nec portantur luminaria, neque thuribulum: duo tamen ex capellanis aſſiſtentis Diaconum aſſociant, & Subdiacono librum tenente hinc inde aſtant. Poſt Euangelium celebrans non oſculatur librum, neque benedicit aquam pro oblatione in calice ponendam. Subdiaconus non tenet patenam poſt celebrantem, ſed genuflexus ad cornu Epiſtolæ, tempore congruo ad eleuationem incenſat Sacramentum: celebrans miniſtrante Diacono nauiculam, imponit incenſum, incenſat oblata, altare: & incenſatur ipſe ſolus à Diacono, & non alij. Incœpto* Sanctus *à cantoribus, omnes genuflectunt, exceptis præ-*

LL dictis,

dictis, quouſque celebrans dicat, Per omnia ſæcula ſæculorum, *ante* Pax Domini. Oratio. Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis, &c. Pax tecum *non dicitur, oſculum pacis non datur, ac poſt communionem omnes genuflectunt vſque ad finem orationis, exceptis prædictis. Non datur benedictio, neq; indulgentiæ, ſed dicto per Diaconum*, Requieſcant in pace, *celebrans dicit* Placeat, *& cantores incipiunt reſponſorium*, Libera me Domine: *celebrans retrahit ſe ad cornu Epiſtolæ, vbi depoſita planeta accipit pluuiale nigrum & mitram planam: interim extenditur pannus niger ante medium altaris. Et cum repetitur reſponſorium*, Libera me Domine, *miniſtrante Diacono nauiculam, celebrans imponit incenſum. alia fiunt, prout ſuprà, Papa non abſoluente, dictum eſt.*

DE VIGILIA, ET FESTO DEDIcationis Baſilicæ Saluatoris. Cap. XXIX.

IN Vigilia dedicationis Baſilicæ Saluatoris, ordinariè ſunt Veſperæ Papales, & in die vnus ex reuerendiſſimis præsbiteris Cardinalibus celebrat in paramentis albis, non fit ſermo: & antiquitus erat potus in aula.

DE

DE VIGILIA, ET FESTO DEDICATIONIS Baſilicæ principis Apoſtolorum. Cap. XXX.

IN Vigilia, & feſto dedicationis Baſilicæ principis Apoſtolorum, fit eodem modo vt in dedicatione Saluatoris. Et ſimiliter erat potus in aula.

DE ANNIVERSARIO PONTIFICIS proximè defuncti. Cap. XXXI.

SOlent ſummi pontifices immediatis prædeceſſoribus ſuis, in die annuo obitus anniuerſarium peragere in capella maiori, in qua Epiſcopus celebrat omnibus pontificalibus ornamentis nigris paratus. Papa venit paratus in cappa rubra, & mitra ſimplici, vt ſupra in die commemorationis defunctorum dictum eſt: celebrans non vtitur ſandalijs, neque chirothecis: & in ornamentis atque in Miſſa omnia obſeruantur, etiam quò ad genuflexiones, & abſolutionem poſt Miſſam, vt ſuprà in die commemorationis omnium fidelium defunctorum eſt ordinatum, exceptis oratione, ſecreta, & poſt communione, quæ dicuntur vt infrà.

ORATIO.

DEus,qui inter ſummos Sacerdotes famulum tuum . N. ineffabili tua diſpoſitione connumerari uoluiſti: præſta quæſumus vt qui vnigeniti filij tui vices in terris gerebat, ſanctorum tuorum pontificum conſortio perpetuo aggregetur. Per eundem Chriſtum Dominũ noſtrum, Amen.

SECRETA.

SVſcipe quæſumus Domine pro anima famuli tui . N. ſummi pontificis quas offerimus hoſtias, vt in hoc ſęculo pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per oĩa ſæcula ſæculorũ, Amen.

POST COMMVNIO.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui. N. ſummi Põtificis miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauit, & credidit, æternum capiat te miſerante conſortium. Pet Dominum. *Ad abſolutionẽ poſt Miſſam faciendam dicitur prima oratio, videlicet:* Deus qui inter ſummos ſacerdotes famulum tuum.N.ineffabili,&c.

DE

DE ANNIVERSARIO ASSVMptionis ſummi pontificis. Cap. XXXII.

IN die annuo aſſumptionis Summi pontificis ad apicem Apoſtolatus ſolet celebrari Miſſa ſolẽnis publica, quam dicere conſueuit præsbiter, vel etiam aliquando Epiſcopus Cardinalis in paramentis rubris: cui Papa & Cardinales intereſſe ſolent more cõſueto. Miſſa dicitur de Spiritu ſancto, & in ea dicitur Gloria in excelſis Deo, Pax vobis, Credo, *et vna tãtùm oratio, videlicet:* Deus qui corda fidelium ſancti Spiritus illuſtratione docuiſti, &c. *et non,* Deus qui hodierna die corda fidelium, &c. *præfatio dicitur de ſancto Spiritu, quæ in Miſſali poſita eſt dicenda à vigilia Pentecoſtes vſque ad octauam, omiſſis in ea verbis* Hodierna die. *Omnia alia fiunt more ſolito. Et non fit ſermo, neque habet hoc feſtum veſperas præcedentes.*

DE ANNIVERSARIO CORONATIONIS ſummi Pontificis. Cap. XXXIII.

IN die annua qua Summus pontifex coronatus eſt, ſolet coronatio, ſiue huiuſmodi anniuerſariũ celebrari. Et fit Miſſa de Spiritu ſancto pariformiter, vt ſupradictum eſt, in die anniuerſario aſſumptionis.

DE ANNIVERSARIO GENERALI omnium ſummorum pontificum & Cardinalium S.R.E. defunctorum. Cap. XXXIIII.

Solebant Summi pontifices ſingulis annis aliquo die poſt diem commemorationis omnium fidelium defunctorum, velut Alexander quartus ordinauit, nonis Decembris Miſſam publicam pro omnibus ſummis pontificibus, & omnibus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus defunctis, in capella Apoſtolica coram ſe, & ſacro collegio celebrare more ſolito, vt ſupra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum eſt. Miſſam celebrabat aliquis Epiſcopus ornamentis nigris paratus, abſque ſandalijs & chirothecis: miniſtri vtebantur tunicella, & dalmatica, & dicebatur tantùm vna oratio. Et omnia alia fiebant etiam quòad abſolutionem poſt Miſſam, vt ſuprà in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum eſt.

Quod hodie etiam eſt abolitum. Oratio autem, Secreta, & poſt Communio, quæ dicebantur, hæ ſunt quæ ſequuntur.

ORA-

ORATIO.

DEus, qui inter Apoſtolicos ſacerdotes famulos tuos pontificali ſeu ſaçerdotali feciſti dignitate vigere: præſta quęſumus, vt eorũ quoque perpetuo aggregentur conſortio. Per Dominum noſtrum.

SECRETA.

SVſcipe Domine pro animabus famulorũ tuorum, quas offerimus hoſtias, vt quibus in hoc ſęculo pontificale, ſeu ſacerdotale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorũ tuorum iubeas iungi conſortio. Per Dominum noſtrum &c.

POST COMMVNIO.

PRoſit quæſumus Domine animabus famulorum tuorum miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauerũt, & crediderunt, æternum capiant te miſerante conſortium. Per Dominum.

AD ABSOLVTIONEM POST Miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animas famulorum tuorum ab omni vinculo delictorũ, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos & electos tuos reſuſcitati reſpirent. Per Dominum noſtrum.

DE MISSA QVÆ PRO ANIMAbus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in capella dici conſueuit. Cap. XXXV.

COnſueuerunt Romani pontifices quotieſcunque Imperator, aut aliquis Cardinalium, vel Rex moritur, in Romana curia vel extra eã, etiamſi exequiæ publicæ in Eccleſia, in qua ſunt ſepulti, aut alibi ſint habitæ, vnam Miſſam publicam in capella palatij celebrare: & illi etiam intereſt pontifex paratus, vt ſupra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum eſt. Celebrat aliquis Epiſcopus in paramentis nigris, ſine ſandalijs, & chirothecis, et miniſtri vtuntur dalmatica, & tunicella: ac omnia alia fiunt quò ad abſolutionem poſt Miſſam, vt ſupra in dicto die commemorationis animarum ordinatum eſt, exceptis oratione, ſecreta, & poſt communione, quæ dicuntur prout infra ordinatur.

ORATIO PRO IMPERATOre defuncto.

ORatio hæc plenius cum alijs orationibus continetur in ordinario: vbi vide, ſi placet.

ORATIO PRO EPISCOPO CARdinali defuncto.

DEus,qui inter Apoſtolicos ſacerdotes famulum tuum. N. Epiſcopũ Cardinalem pontificali feciſti dignitate vigere: præſta quęſumus, vt eorum quoque perpetuo aggregetur conſortio.

SECRETA.

SVſcipe Domine pro anima famuli tui. N. Epiſcopi Cardinalis, quas offerimus hoſtias, vt cui in hoc ſęculo pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorũ iubeas iungi conſortio. Per Dominum &c.

POST COMMVNIO.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui.N. Epiſcopi Cardinalis miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauit & credidit, æternum capiat te miſerante conſortium.

AD ABSOLVTIONEM POST Miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui.N.Epiſcopi Cardinalis,ab omni vinculo delictorũ,vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum Dominum noſtrum,Amen.

ORA-

ORATIO PRO REGE defuncto.

INnclina Domine aurem tuam ad præces noſtras, quibus miſericordiam, tuam ſupplices deprecamur, vt animam famuli tui. N. Regis, quem de hoc ſæculo migrare iuſsiſti, in pacis, ac lucis regione conſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Dominum.

SECRETA.

ANnue nobis Domine, vt animæ famuli tui N. Regis hæc proſit oblatio, quam immolando totius mũdi tribuiſti relaxari delicta. Per Dominum.

POSTCOMMVNIO.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. Regis, ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Dominum.

AD ABSOLVTIONEM. poſt Miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui, N. Regis, vt defunctus ſęculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit, tu venia miſericordiſsimæ pietatis abſterge. Per Chriſtũ Dominum noſtrum, Amen.

ORATIO PRO PREBITERO CARdinali defunčto.

DEus qui inter Apoſtolicos Sacerdotes famulum tuum. N. præsbiterum Cardinalem Sacerdotali feciſti dignitate vigere: præſta quæſumus, vt eorũ quoque perpetuo aggregetur conſortio. Per Dominum.

SECRETA.

SVſcipe Domine quæſumus, pro anima famuli tui. N. præsbiteri Cardinalis, quas offerimus hoſtias, vt cui in hoc ſęculo ſacerdotale dediſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per Dominum.

POST COMMVNIO.

PRoſit quæſumus Domine animæ ſamuli tui. N. præsbiteri Cardinalis miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauit, & credidit, æternum capiat te miſerante conſortium. Per Dominum.

AD ABSOLVTIONEM POST Miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. præsbiteri Cardinalis, ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum.

PRO DIACONO CARDINALI defuncto.

INnclina Domine aurem tuam ad præces noſtras, quibus miſericordiam, tuam ſupplices deprecamur, vt animam famuli tui. N. Diaconi Cardinalis, quam de hoc ſæculo migrare iuſsiſti, in pacis, ac lucis regione conſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Dominum noſtrum.

SECRETA.

ANnue nobis Domine, vt animæ famuli tui N. Diaconi Cardinalis hæc proſit oblatio, quam immolando totius mũdi tribuiſti relaxare delicta. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

POST COMMVNIO.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. Diaconi Cardinalis, ab omni vinculo delictorum, vt reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

AD ABSOLVTIONEM.
poſt Miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui, N. Diaconi Cardinalis, vt defunctus ſęculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit, tu venia miſericordiſsimæ pietatis abſterge. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

FINIS SECVNDI LIBRI.

IN TERTIVM CÆREMONIARVM S.R.E. Librum.

PRAEFATIO.

Tertius hic mihi ac vltimus liber abſoluitur, vt nihil etiam curioſo deſit. Perſecuti autem ſumus, cùm alia, tum verò & minima quæq; quæ neglecta, aut imperitiæ, aut negligentiæ notam inurant. Tametſi in his, quæ ad pietatem ſpectant, quid nã ſit minimum, quod omitti iure poßit non video, grauius certò offendunt ea neglecta, quæ maiora ſunt, quæq; ſummam ipſam pietatem attingant: & hæc vbi conniueas, non paruum etiam momentum ad caſum lapſumq; faciunt, vtinam hæc ætas tam cõſtanter illa retineret, quàm diligenter à maioribus noſtris & obſeruata ſunt, & nobis etiam veluti per manus tradita. Illud certè hac in parte dißimulare non poſſum, quòd quantò minore ambitione veteres Deum Opt. Maximum coluere: tantò fortaſſe Deo gratiores, acceptioresq; fuerunt eorum preces: nec enim ſuperi aliud à nobis exigunt, quam mentem, animamq; puram: quam quandocunque offeras, illi verò veniam facillimè tribuant. Nec tamen cultus hic noſter, quod ad nos attinet, aſpernandus ſit, qui nihil tale tantumq; præſtare Deo poſſumus, quod parem illi meritorum in nos gratiam referat. Quare meo iudicio, qui & impenſiorem ornatum, & magnificentiorem apparatum impolluta animi pietate ac Chriſtiana ſimplicitate Deo exhibet, illi plane nihil deeſſe poteſt, quod ad abſolutã perfectãq; religionem attineat. Quod vt plane præſtet, hi etiam libri

in primis faciunt. Quos eò libentius edendos, publicandoſq; curaui, quod exiſtimarem ſummum illud religionis, ac pietatis noſtræ faſtigium, quod Romæ tantùm obſeruari ſoleat: hactenusq; vni aut alteri cognitum erat, intellectum nunc demum ab omnibus, admirationem primùm, tum verò etiam ingentem voluptatem legentibus allaturum.

SACRARVM CÆREMONIARVM S. Romanæ Eccleſiæ,

LIBER TERTIVS.

Sectio Prima.

DE REVERENTIIS. ET PRIMO de reuerentia altaris. Cap. I.

ACCEDENS *primùm ad Eccleſiam, ſiue capellam pōtifex, genuflectit ante altare ſuper faldiſtorium , & capite detecto orat . Cardinales , prælati et alij omnes, tàm clerici quàm laici, ſimiliter primùm intrantes genuflectunt in terram, orantq;. Pontifex ſurgens ab oratione cum mitra, veneratur altare caput inclinando, antequam inde diſcedat. Cardinales quotiens vadunt verſus altare vel ante illud tranſeunt,*

*tranſeunt, profundè caput inclinant altari: alij omnes tam Epiſcopi quàm clerici, ſiue laici tranſeuntes, ante altare genufle*ct*unt.*

QVOD ROMANVS PONTIFEX nemini reuerentiam facit. Cap. II.

R*Omanus Pontifex nemini omnino mortalium reuerentiam facit aſſurgendo manifeſtè, aut caput inclinando, ſeu detegendo. Romanorum verò Imperatori, poſtquam illum ſedens ad oſculum pedis, & manus ſuſcepit, aliquantulum aſſurgit, ad oris oſculum mutuo charitatis amplexu illum benignè recipiens: idem aliquando facit & magnis regibus. Cæteros omnes tam principes quàm prælatos, cuiuſcunque dignitatis ſint, cùm ad oris oſculum eos recipit, non aſſurgit, ſed ſedēs recipit. Conſueuerunt tamen pontifices Cardinalibus, & maximis Principibus priuatim aduentantibus, & reuerentiam facientibus, cum non ſint in pontificalibus, aliquantulum caput inclinare, tanquàm reuerentiam reddentes. Et hoc non ex officio, ſed ex laudabili humanitate.*

DE REVERENTIIS, QVÆ ROmano pontifici exhibentur. Cap. III.

OMnes mortales, & præſertim Chriſti fideles, cuiuſcunque ſint dignitatis & præeminentiæ, cùm primùm in conſpectum pontificis adueniunt, diſtantibus ſpacijs ter debent ante illum genuflectere, & in honorem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, cuius vices in terris gerit, eius pedes oſculari. Imperator, Reges, maximi principes, principum ſeu Potentatum Oratores, prima vice & ad oſculum manus, & oris recipiuntur, alij ad pedes tantùm. Cardinales verò profundè ſe inclinant bis, et tertiò flectunt genu nouiter venientes, & oſculantur pedem pontifici ſacra tractanti. Cardinales dextram manum ſub auriphrigio pluuialis oſculantur, Epiſcopi parati genu tantùm: Imperator, Reges, & maximi principes manum, & pedem.

DE SOLENNI REVERENTIA Cardinalium, quomodo & quando fiat. Cap. IIII.

QVotieſcunque pontifex paludatus, & mitratus in publicum exit, ſiue ad diuinum officium, ſiue ad conſiſtorium, exhibetur ei

ei ſolennis reuerentia à Cardinalibus in hunc modum. Poſtquam pontifex in ſede ſua aliquantulũ quieuerit, ſiue in publico conſiſtorio, aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconibus hinc inde, prior Epiſcoporum Cardinalium incipiens, anteriorem cappę ſuę partem manibus eleuans, & caudam illius per terram trahens, verſus pontificem proficiſcitur. Cum ante illius faciem ex oppoſito venit, firmans ſe, & manibus extenſis ab anteriori parte cappã capiens, manus ſic cappa inuolutas eleuans ſimul iungit ante pectus, & profunde ante pontificem caput & humeros inclinat. Idem prius facit ante altare, ſi eſt in capella: tum recte procedens ad pontificem, manus ad pectus cum cappa tenens, nè illa greſſum impediat, gradus ſolij pontificalis aſcendit & pontificis manum dextram ſub auriphrigio pluuialis protenſam oſculatur: deinde aliquantulum retrogradè à ſede diſcedens profundè iterum pontifici ſe inclinat, & ad ſiniſtrã ſuam ſe vertens, ad locum ſuum reuertitur. Idem omnes faciunt ſuo ordine. Prior præsbiterorum Cardinalium, ſi Miſſa tunc eſt celebranda, cum fecit reuerentiam, firmat ſe ad dextram pontificis, & miniſtrat incenſum, vt inferius dicemus, cum de incenſatione tractabimus: inde ad locum ſuum reuertitur. Duo Diaconi aſſiſtentes, ſi non fecerunt reuerentiam in camera pontificis, cum illum ſacris induerunt, quod facere plerunque ſolent, faciunt nunc in loco ſuo poſt præsbite-

ros Card. Huiuſmodi reuerentia à Card. non ſit ni ſi ſemel in die, quocunque tempore: neq; vnquam eodem die reiteratur, etiamſi bis eodem die conuenirent, videlicet ad Miſſam, & ad Veſperas: & nunquàm fit niſi pontifex ſit cum pluuiali & mitra: neque vnquam fit in officio defunctorum, aut in die veneris Sancti, etiamſi Papa haberet pluuiale, & mitram.

DE REVERENTIA CARDINAlium ordinaria erga Pontificem. Cap. V.

ITem Cardinales quotieſcunque Papa ſurgit in capella, & ipſi ſurgunt, tranſeunte ante eos pontifice, diſcooperiunt caput, & ſe inclinant: cum loquuntur cum pontifice in circulis, aut in publico, detecto capite inclinati loquuntur: clam verò & in conſiſtorio ſecreto iuſſi ſedent, & cooperiunt. Similiter cum Papa vertit ad quemlibet eorum ſermonem, ille talis ſurgit, et caput detegit, & ſic permanet niſi iubeatur à Papa ſedere: ſimiliter cum reſpondet. Item cum Papa nominat venerabiles fratres noſtros S. R. E. Cardinales, omnes aſſurgunt aliquantulum, & caput detegunt. Cardinales diſcedentes de curia, vel de nouo redeuntes, ſiue publicè ſiue priuatim recedant, vel recipiantur à pontifice, oſculantur pedem eius, & eleuati manum, & os, ſi inuitentur: maximè cum reuertuntur.

DE

DE REVERENTIA CARDINAlium inter ſe. Cap. VI.

CArdinales inter ſeſe & geſtis, & verbis, et nutu ſummam exhibent reuerentiam, ſtando, ſedendo, eundo, equitando, et in rebus omnibus alter alteri deferendo. Quando aliquis Cardinaliũ in præſentia pontificis publicè celebrauit, ſi Papa diſcedat è capella antequam Cardinalis deponit ſacras veſtes, tunc duo ſui ordinis Cardinales remanent in ſcamno ſuo illum expectantes: & cum ille reaſſumpta cappa ſua à faldiſtorio diſceſſerit, vadunt illi obuiam, congratulantur de celebratione deuotè peracta, & deducunt illum, vbi ſunt alij Cardinales. Si autem Papa eſt adhuc in capella, ille reaſſumpta cappa vadit ad locum ſuum, & nullus Cardinalis illum expectat, aut obuiam vadit: neque per illos fiet ei aſſiſtentia prȩſente pontifice. Fit autem eis aſſiſtentia abſente pontifice, in principio, & in fine, ab alijs prælatis domeſticis ſuis, aut particularibus amicis ſuis: & cum Cardinalis abſente pontifice eſt facturus officium, ſemper antequàm incipiat, petit licentiam per cæremoniarium ab alijs Cardinalibus: & quoties ex faldiſtorio vadit ad altare, facit eis reuerentiam, & illi aliquantulum, etiam tunc aſſurgere debent.

QVANDO ASSVRGVNT CARDINALES, & prælati in capella. Cap. VII.

INter ſacra, ſi Epiſcopus, aut præsbiter Cardinalis aſſiſtens, aſſurgit aliquid acturus aut dicturus, duo Diaconi aſſiſtentes, & ſimiliter Epiſcopi aſſiſtentes aſſurgunt: alij autem Cardinales, & prælati non ſurgunt. Si verò aliquis ex alijs Cardinalibus ſurgit, omnes alij Cardinales, & prælati, qui ſunt in capella ſurgunt, præter aſſiſtentes.

DE REVERENTIA CARDINALIS, quandò venit officio iam inchoato. Cap. VIII.

SI quis Cardinalium incœpto iam officio, pontifice in ſolio ſuo reſidente, ad capellam venerit, primùm vt cancellos ingreſſus eſt, paululum progreſſus genuflectit verſus altare, & orat: tum ſurgens procedit, & facta vt alij reuerentia, caput inclinando altari & Papæ, aſcendit ad ſedem, & oſculatur manum pontificis ſub auriphrigio, & cum inde diſcedit iturus ad locum ſuum, aſſurgunt omnes Cardinales, & omnes prælati, et antequam ipſe à pontifice facta reuerentia diſcedat, nemo illi neque prælatus, neq; Cardinalis aſſurgit. Quòd ſi fortè dum ille venit, Papa ſtaret,

ret, orationes, Euangelium, ſiue tale quippiam audiens, tunc Cardinalis cùm ſurgit ab oratione, ſtet, & expectet quòad Papa ſedeat, & tunc vadit ad reuerentiam exhibendam. Quod ſi venerit dum fit per alios reuerentia, vadat in locum ſuum procedens, ſedeat ſecundùm ſuum ordinem. Quando autem in abſentia Papæ fit officium, & aliquis Cardinalium ad capellam venerit incœpto iam officio, primò genuflexus orat verſus ad altare. vt ſuprà: tum ſurgens capite detecto vertit faciem ad ſedes prælatorum, caput inclinando quaſi eos ſalutans: qui omnes, vt primùm ille ſurrexit ab oratione, ei aſſurgunt, & detecto capite, & ſalutatis prælatis, ille pergit verſus Cardinales ſui ordinis: & non vadit ad locum ſuum directè, niſi eſſet vltimus, ſed ab vltimo incipiens quaſi ibi remanere velit, inuitatur à ſingulis, vt aſcendat, quouſque veniat ad locum ſuum directè, niſi eſſet vltimus, & ipſe modeſtè ſemel atque iterum inuitat ſubſequentem, vt præcedere velit: & tandem in locum ſuum reſidet. Hoc idem facit quotieſcunque aliquis venit poſt alios, præſente vel abſente pontifice, ſemper incipit ab vltimo loco præsbiterorum, ſi eſt Epiſcopus, ſiue preſbiter: Diaconorum, ſi eſt Diaconus. Et nota, quòd quamdiu vnus ex Cardinalibus ſtat omnes Cardinales & omnes prælati ſtare debent, præterquàm in præſentia Papæ aſſiſtentes, vt ſuprà diximus.

DE REVERENTIA ERGA CARdinales. Cap. IX.

R*Euerendiſſimi Domini Cardinales, qui baſes & columnæ ſunt Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & membra nobiliſſima miſtici corporis, meritò ab omnibus, et vbiq; venerandi ſunt et maximè honorandi: ita tamen, quod ſit differentia inter ipſorum & ſummi pontificis reuerentiam.*

DE REVERENTIIS QVÆ FIVNT Cardinali diuina celebranti. Cap. X.

C*Ardinali igitur celebranti in præſentia Papæ, neque fiunt genuflexiones ab aliquo, neque fit ei prægustatio, ſiue credentia. Et ſimiliter in omnibus alijs actibus publicè aut priuatim, coram pontifice nemini iſti duo actus reuerentiales exhibentur, niſi tantùm Romanorum Imperatori, ſi adeſſet in conuiuio cum Papa: non Regi, non Cardinali, non Principi, quantumcunque maximo. In abſentia verò pontificis, Cardinali celebranti fiunt genuflexiones à ſcutiferis, cùm lauat manus, et cappellanis, dum accipit & dum dimittit ſandalia, dum fimbrias tenet: & fit prægustatio. Et quoniam Cardinalis celebrans abſente pontifice, cum è faldiſtorio vadit ad altare cum mitra, facit reuerentiam Cardinalibus, caput illis inclinando:*

clinando: videtur valde conſentaneum, vt tunc Cardinales alij ei aſſurgant, & in reuerentia correſpondeant.

DE BVLLA PRO CELEBRANDO ſuper altare Sancti Petri. Cap. XI.

ADuertendum tamen, quòd nemini, neq; Cardinali licet celebrare ſupra altare S. Petri, aut aliarum Eccleſiarum Patriarcalium vrbis, niſi diſpenſatioue Papæ, de qua debet conſtare per literas Apoſtolicas bullatas, affigendas prope altare. Curet igitur Cardinalis, qui eſt celebraturus, vt in tempore expediatur Bulla.

DE REVERENTIIS, QVÆ PRIuatim fiunt Cardinalibus. Cap. XII.

IN alijs autem actibus, tam domi quàm alibi, et ſi nonnulli dicant, in curia Ro. genuflexiones pōtifici tantummodo deberi, ego tamen arbitror non eſſe abſurdum, ſed ſatis honeſtū, ſimplices laicos, & clericos non prælatos, in primo congreſſu ante Card. genuflectere: non tamen in palatio Apoſtolico, & minus præſente pontifice. Sed ad modeſtiam et benignitatē Card. pertinet: et cenſeo, q̄ nō dimittāt illos diutius permanere genuflexos, et clericos, præſertim ī ſacerdotio, aut aliqua dignitate Eccle-

ſiaſtica conſtitutos: ſed vt primùm ante ſe genua flexerint, ſtare iubeant, neque aliter eos audiant: quod à pluribus Reuerendiſſimis patribus ſeruari vidi. Cùm Cardinales lauantur ante comeſtionẽ, vel poſt, conſueuerunt omnes laici domeſtici genu flectere, alij caput detegere.

DE REVERENTIA EPISCOPORUM erga Cardinales. Cap. XIII.

QVòd autem aliqui ex Reuerendiſſimis Dominis Cardinalibus permittant, vt audiui, Epiſcopos ante ſe loqui genuflexos, & in menſa dum manus lauant, ſimiliter mantile miniſtrare, valdè abſurdum videtur. Et quamuis ſæpè apud pleroſq; Reuerendiſſimos Dominos in conuiuijs fuerim, & ante & poſtquam inter Epiſcopos indignus adſcriptus ſum, nunquam tamen id ſeruari vidi, adſcribendum eſt hoc (pace illorum dixerim) ignauiæ, ac vecordiæ prælatorum, qui talia faciunt, qui ſupremam in Eccleſia Epiſcopalem dignitatem non cognoſcunt, ſiue eorundem ambitioni atque adulationi, qui vt gratiam Cardinalis aucupentur, dignitatis ſuæ rationem non habentes, quàm ſeruiliter deturpant: Cardinales autem qui talia ſiue ex inaduertẽtia, ſiue alia cauſa patiuntur, in charitate Dei obſecro, vt importunas huiuſmodi adulationes reijciant, & cogitent Summum Pontificem non alio titulo quàm Epiſco-

Epiſcopali decorari: & cùm is publicè & in re diuina lauat manus, non Epiſcopus aliquis, ſed capellanus ſuus, Auditor Rotæ mantile ſubminiſtrat. Quod ſi fortè aliquos mei ſimiles tanto faſtigio viderint, non perſonam, ſed ſacroſanctam dignitatem in eis venerentur, & opera illorum vtãtur in his rebus, quæ dignitati vtriuſq; congruũt. Decet tamen Epiſcopos in omnibus publicè, & priuatè, quantum per dignitatem licet, Reuerendiſſimos Dominos Cardinales, honorare, ac venerari, & eis pro viribus aſſiſtere, obſequi, & inſeruire. Nec minus conuenit Cardinales ipſos benignè ſuſcipere Epiſcopos: & quos ſummus pontifex fratres appellat, non vt ſeruos, ſed vt confratres honorare. In capella præſente pontifice nulla Cardinalibus per tranſeuntes ante illos fit reuerentia, niſi per illos qui dant incenſum, ſiue pacem, vt ſuo loco dicemus. Abſente verò pontifice fit reuerentia per tranſeuntes ante eos caput inclinando, tam per celebrantem, quàm per alios miniſtros.

DE

DE REVERENTIA, QVÆ FIT Epiſcopo celebranti. Cap. XIIII.

EPiſcopo in Ro.curia celebranti coram Papa vel coram aliquibus Cardinalibus nullæ ſiũt genuflexiones,& non fit prægustatio. Si verò neque Papa, neque aliquis Cardinalium adſit, fiunt genuflexiones,& prægustatio, vt in ſua Eccleſia, ſi voluerit. Epiſcopus cum Papa loquens, genuflexus ſemper permanet dum loquitur, et dum ei per Papam reſpondetur.

Sectio Secunda.

DE ORDINE SEDENDI IN CApella Papæ. Cap. I.

SVMMVS Pontifex in ſolio ſuo pontificali ſedet, quod ornatum eſſe debet cum ſuo puluino, aureo panno, cum postergali ex colore tempori congruente in capella: in conſiſtorio autem publico etiam cum panno aureo pendente ſuper caput, ſcabellum maius ſimul cum plano ſolij panno rubro cooperitur, & apud magnum ſcabellum apponitur paruum detectum, quo pro gradu vtitur. Hinc inde à dextris et à ſiniſtris ſedent

ſedent ſuper ſcabella nuda rubro colore depicta, Diaconi duo Cardinales aſſiſtentes, qui pontifici ſeruiunt, & illum ſemper deducunt: Et debent eſſe antiquiores Diaconi, id eſt, primò aſſumpti. A dextris Papæ infra gradus ſolij Epiſcopi & præsbiteri Cardinales ſedent cum ſcamnis longis, cum gradu, & poſtergali, pannis, quos vocant Attrebatenſes, ornati. Ea ſcamna duas ferè partes quadraturæ conſiſtorij occupant. In alio ſcamno ſito contra primum ſcamnum Epiſcoporum Cardinalium, pariformiter ornato, ſedent Diaconi Cardinales, & antiquiores in capite. Quod ſi præsbiteri Cardinales in ſuis ſcamnis ob multitudinem ſedere non poſſunt: ſedent in ſede Diaconorum, ordine tamen retrogrado, vt antiquiores ſint in fine ſcamni, & illorum iunior ſit poſt iuniorem Diaconum. Et hoc modo antiquior præsbiter, qui vltimò ſedet in iſta ſede, videtur continuare poſt vltimò ſedentem in ordine Epiſcoporum & præsbiterorum. Hoc ſæpe accidit in baſilica S. Petri, dum in abſide ſiue tribuna Eccleſię, apud altare maius diuina celebrantur. Quòd ſi fortè adeſt aliquis princeps, qui ſedere ſolet poſt Diaconos Cardinales in eorum ordine, vt hoc tempore Deſpotus Peloponenſis, hic ſedebit medius inter vltimum Diaconum, & vltimum pręsbiterum: ſi autem vltra duos aſſiſtentes non ſuperſit niſi vnus Diaconus, ille ſederet poſt vltimum pręsbiterum Cardinalem, in quocunque ſedili pręsbiter

ille

ille ſedet, quòd ſi nullus ſupereſſet Diaconus, & præsbiteri in ſuis ſcamnis ſedere non poſſent, ſederent ordine ſupradicto. Si Imperator Romanorũ adeſſet, ſedet in ſede cum poſtergali, & paruo ſcabello viridi, ornata cum ſuo puluino & panno aureo viridi, ſita inter ſedem pontificis & ſcamnum Epiſcoporum Cardinalium. Et tunc Diaconi aſſiſtentes non ſedent in loco conſueto apud ſedem, ſed apud faciem pontificis in paruis ſcabellis, poſitis ſupra ſupremum gradum ſolij pontificalis in cornibus. Reges etiam, inter quos computabatur Imperator Græcorum, ſedent: primus ſi plures adſunt poſt primum Epiſcopum Cardinalẽ, & alius poſt ſecundum, & ita deinceps: ſic quòd ſemper aliquis Cardinalis, ſiue Epiſcopus, ſiue præsbiter, ſit medius inter principem & principem. Primogenitus Regis ſedet poſt primum præsbiterum Cardinalem ſi Papa celebrat, & Rex adſit, ſedebit ſolus in catedra nuda inter Cardinalem aſſiſtentem Papæ, & Epiſcoporum Cardinalium ſedem: fratres autem, aut alij filij Regum, & reliqui maximi principes ſedent, vel inter Diaconos mixtim cum eis, ita tamen vt vnus Diaconus primò ſedeat, & poſtea vnus princeps, & ſic deinceps vel ſedent poſt eos Diaconos in eodem ordine ſecundùm qualitatem ipſorum. Si nullus adeſſet Diaconus Cardinalis, ſedent eodem ordine inter & poſt iuniores præsbiteros Cardinales. Quatuor verò Patriarchæ principales, videlicet, Conſtantinopolita-

politanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Ieroſolimitanus, ſedere conſueuerunt inter Epiſcopos Cardinales, vt ſuprà diximus de Regibus: & in curia Romana ferebant continuò cappam, & faciebant ſibi deferre caudas vt Cardinales: noſtris autem diebus, & tempore Eugenij quarti, neque ſedent inter Cardinales, neque portatur eis cauda. Sedent autem ante aſſiſtentes Papæ Epiſcopos non Cardinales, & vt aſſiſtentes ſeruiunt Papæ de libro & lumine. Alij principes non ita clari, ſedent in ſupremo gradu ſolij pontificalis. Ad ſiniſtram verò pontificis in ſedibus humilioribus ſedent Epiſcopi non Cardinales aſſiſtentes Papæ, & inter eos Sacriſta palatij Apoſtolici, in loco ſtatui ſuo condecenti: Et hoc dico ſi eſt prælatus, vt ſemper conſueuit eſſe. Reliqui prælati ſedent in ſedibus pro eis ordinatis, retro ſcamna Diaconorum Cardinalium, ſine gradibus, aut poſtergali. In capella autem ſancti Petri, infra ſedilia ipſorum Diaconorum, primum locum inter prælatos obtinent Vicecamerarius, deinde Oratores Regum, ac principum prælati, tum Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij, Abbates, Generales ordinum & pœnitentiarij, ſed Protonotarij, & Abbates ſolent habere proprium locum vltimum in ordine: alij ſupradicti ſedent poſt Epiſcopos in fine ſcamnorum. Legi tamen, quòd Procurator ordinis Ieroſolimitanorum, & Procurator ordinis Theutonicorum, conſueuerunt ſedere poſt Abbates.

bates. Meo tempore non vidi eos ſedentes ibi, neque alibi, vt Procuratores, ſed aliquando gerentes ſe pro oratoribus, ſederunt cum alijs oratoribus. Si autem Vicecamerarius eſt Protonotarius, cum prælati habent ſacra paramenta, debet tenere primum locum in ſedili Protonotariorum, & poſt eum alij oratores principum, ſi ſint eiuſdem ordinis. Senator, conſeruatores, & barones vrbis, atque alij proceres, ſupradictis primis inferiores, ſedebunt in ſecundo, & tertio gradu ſolij pontificalis pro eorum qualitate: primum inter iſtos Senator locum obtinebit, Oratores Cæſaris, Regum, Principum, & potentatuum: qui ſunt prælati, ſedent ordinare poſt ſcamna Epiſcoporum, ſiue præsbiterorum Cardinalium, ante faciem pontificis ſedentis, niſi ibi ſit altare, vt in Sancto Petro, & ſimilibus locis fiunt quaſi duæ aulæ officialium, incipientes infra gradus ſolij hinc inde, & ſimul coniunguntur ante faciem Papæ, in capite ſcamni Diaconorum Cardinalium: & hi omnes officiales ſedere debent in terra ſuper pannos virides, qui cooperiunt ſolium capellæ: & ſi noſtro tempore, qui à ſiniſtris ſunt, vſurpauerunt ſibi ſedes ſuper gradus ipſius capellæ in palatio Apoſtolico. Qui verò ſunt à dextris, ſedent in terra ſine aliquo ſedili, ſecundùm antiquas, & debitas cæremonias, quamuis ſint digniores: quod profectò rationi non quadrat. Hic ordo ſedendi ſuper terram, confunditur etiam in capella S. Petri, poſt tempora Pauli

li ſecundi. Nam tunc nemo ipſorum audebat ſedere, aut in gradibus capellæ palatij, aut in gradibus ſolij pontificalis in capella Sancti Petri, niſi in vltimo tantùm gradu. Ordo autem ſedendi in ipſis, talis eſt: Subdiaconi primùm deinde Auditores rotæ, Clerici cameræ, Acoluthi, cubiculary, Secretarij, et Aduocati ſimul, qui alas coniungũt ante faciem pontificis. Subdiaconorum antiquior primum locum obtinet à dextris, ſecundus primũ locum à ſiniſtris, tertius ſecundũ locum à dextris, & quartus ſecundum locum à ſiniſtris, & ſic deinceps. Ex auditoribus decanus rotæ ſeruit de mitra, & ſedet inter cubicularios ſecretos in capella palatij, & locis ſimplicibus. In Eccleſia autem Sancti Petri ſedet ſuper gradum ſecundum, aut tertium, non longè à pedibus Diaconi Cardinalis à dextris, vt cõmodius miniſtrare poſſit mitram. antiquior ex alijs primum locum tenet à dextris poſt Subdiaconos, tertius primum locum à ſiniſtris poſt eoſdem. A dextris poſt primum Auditorem, locum tenet magiſter ſacri palatij: qui vbicunque ordines curiæ conueniunt, ſi adeſt, ſedet, vel ſtat poſt vnum ex Auditoribus, etiam ſi vnus tantùm adeſſet, vel ſi omnes adeſſent, vnus tantùm ex eis præcedit magiſtrum ſacri palatij:. & ita vidimus ſemper ſeruari: Sequuntur deinde hincin de alij Auditores, clerici cameræ et cubicularij. In coniunctione alarum, Secretarij & aduocati ſedent. Quod ſi numerus cubiculariorum & aliorũ

 inferio-

inferiorum eſſet amplior, conduplicantur poſt primos alij: ita tamen vt in primo circulo ſint ex omni ordine aliqui poſt ipſos. E regione Papæ ſedẽt procuratores quatuor ordinum mendicantium, & poſt eos procuratores aliarum religionum: duo cubicularij ſecreti ſedent in terra ad partẽ ſiniſtrã, haud longe à ſede Papæ ad pedes Epiſcoporum aſſiſtentium, & inter eos medius decanus rotæ ſeruiens de mitra, & ſecretarius Papæ, ſi non eſt prælatus: Medicus Papæ ſedet in capite gradus ſcamni Diaconorum Cardinalium ante pontificis faciẽ: caudatarij Re. Cardinalium ſedent ſuper gradus ſcamnorum ad pedes Dominorum ſuorum, prælatus celebrans ſedet in ſuo faldiſtorio prope cornu epiſtolæ: aſſiſtens capellanus eius, in gradu altaris penes prælatum, et ante eum Diaconus & Subdiaconus miniſtrantes: ſeruiens de mitra poſt renes capellani aſſiſtentis. Reliqui miniſtri celebrantis cum ſuperpellicijs ſedent ſuper terram, faciẽtes alam à ſiniſtra: prælati & omnes prædicti vertunt faciem ſuam ſedentes, vt vertit celebrans. Cathedra ſiue faldiſtorium celebrantis, ſi locus patitur ſemper debet eſſe apud ſiniſtrum cornu altaris, hoc eſt, à latere Epiſtolæ. Hoc enim cornu ſiniſtrũ voco reſpectu ipſius altaris, ſicut eſt: dextrum verò, vbi legitur Euangelium. Qui aliter appellãt, reſpectum habent ad celebrantem, non ad altare. Nam vnumquodque corpus dextrum latus habet & ſiniſtrum. Sed celebrans dum cantat, vel legit

officium

officium Miſſæ, vertit faciem ad altare vbicunque. Dum autem ſedet, ſi altare eſt apud parietem, & tam chorus quàm populus ſunt inferius, vt in capella palatij, & communiter in pleriſque Eccleſijs, tunc Prælatus ſedens vertat faciem ad populum, & ſolium Papæ tunc locari ſolet à parte Euangelij, id eſt dextra: ſi verò altare ſit in medio, à ſede id eſt, tribunæ. Papa ſedet in medio contra altare, & celebrans in cornu Epiſtolæ prædictæ, & vertit faciem ad ſedem Papæ, vt in S. Petro & multis Eccleſijs vrbis. Alij autem præter ſuprà nominatos quantumcunque nobiles, aut graduati ſint, non ſedent in capella Apoſtolica: laici ſtant, clerici togati ſedent in terra ſuper pannos virides: ſed in capella S. Petri & locis ſimilibus, quia extremitates alarum coniungi non poſſunt propter altare, Cubicularij, & alij inferiores ſedent ad partem poſt primos in terra, vel inter ſedes prælatorum ad ſiniſtram, & gradus ſolij pontificalis. Et nota, quòd nullus omnino cuiuſcunq; ordinis ſit, debet ſedere ſolus. Si vnus ſupereſſet Diaconus, ſederet cum præsbiteris Cardinalibus. Si vnus tantùm adeſſet Protonotarius aut Abbas, ſedebit poſt Epiſcopos, & ſic de ſingulis. Capellani curiales, qui aderunt, ſedent in terra inter ſcamnum Cardinalium. Et hic eſt ordo, ſedendi in capella Apoſtolica. Alij autem officiales, qui non ſedent hoc ordine, ſtant.

DE ILLIS QVI STANT. Cap. II.

MAgiſter ſacri hoſpitij, quæ dignitas, vt aliàs diximus eſt in nobili domo comitũ, ſtat ante introitum ſcamnorũ Cardinalium, id eſt, apud finem ſcamni præsbiterorum Cardinalium: & poſt eum ſtant magiſtri hoſtiarij cum ſuis virgis purpura tectis. Scutiferi Papæ & minores nobiles ſtant in ipſo introitu ſcamnorum, & poſt ſcãnum præsbiterorum Cardinalium.

DE SERVIENTIBVS ARMOrum. Cap. III.

SEruientes armorum ſtant circa hoſtium cancelli capellæ, intus & extra ſeruantes oſtium cancelli. Quamuis antiquis temporibus nullo pacto intrabant capellam, ſed extra cancellum ſtæbant omnes. Sed non eſt multum inconueniẽs, quod duo ex eis ſint intus, dummodo contineant ſe apud oſtium, & non diſcurrant per capellam. Quòd ſi aliqua mandata habeant ad extra ad Dominos Cardinales, aut alios, nutu vocent aliquem ex clericis cæremoniarum, & per illum mandata tranſmittant. Intra cancellos Papæ non permittant intrare niſi illos, qui debent intrare: multitudinem ſtantium intra cancellos & ſcamna. Cardinalium

expellant,

expellant, ita quòd non occupent prælatos, neque conculcent oratores. Dimittantur ibi tantùm nobiles ſcutiferi Papæ, & vnus vel duo pro quolibet Cardinali: clerici togati in terra ſedeant, aut extra mittantur. In capella non permittant ſedere ſuper ſcamna, niſi oratores et prælatos conſuetos: procurent vt teneatur ſilentium, dum ſacra fiunt, & maximè dum fit ſermo, & dum cantores ſilent. Quomodo autem ſedere debeant, in ſuis locis poſuimus.

DE CLERICIS CÆREMONIARUM. Cap. IIII.

RVrſus circa altare clerici cæremoniarum circumſtant, & apud credentiam intenti, & ſolliciti ad omnes actus, qui in capella fiunt. Hi præcogitare ſemper & meditari debent, quæ ſunt agenda, & quæ inſtant, ſtrenue, diligenter & memoriter exequi, tractareq; omnia ſumma dexteritate, & modeſtia. Non eſt mediocre onus clericorum cæremoniarum, qui pro omnibus vigilant in capella, & quibus omnium defectus adſcribuntur. Hij duo tamen ordinarij eſſe conſueuerũt: alter in diuinis curam præcipuam gerat circa perſonam pontificis, ad quam ſemper reſpiciat, ſi quid imperet, & ad oẽs qui ſunt in capella, vt prælati, vt oratores, vt nobiles, vt alij oẽs ſtẽt ſuo quiſq; loco: non tñ diſcurrat ſurſum, & deorſum ſine cau-

ſa,vt videatur multa agere, vt quidam faciebat: Ad ſummum pontificem non accedit ſine vrgenti cauſa,vel niſi vocatus: & tunc cum ſolitis & debitis reuerentijs ad reuerendiſſimos dominos Cardinales accedat cum opus eſt, cum grauitate & reuerentia. Alter verò clericus cæremoniarum vacet altari, et circa perſonam celebrantis ac alio rum miniſtrorum: vterq; tamen omnia proſpiciat & pariter curet ſuppleatq́; defectus collegæ cum illos præuidet. Antequam vadant ad capellam, maximè in ſolennitatibus & actibus non frequentatis, conueniant ſimul,præuideant quæ ſunt agen da, diuidant inter ſe onera, & concordent de occurrentibus, ne poſtea in capella oporteat contendere. Iunior deferat antiquiori, id eſt in officio prio ri, & primas partes illi permittat: prior tractet iuniorem & nouitium vt fratrem, & bonum collegam. ſi habent tertium, eo vtantur vt decet. Quantò plures erunt ſi erunt concordes, & ordinē inter ſe ſeruabunt, facilius & melius ſatisfacient. Si erunt inter ſe contrarij, melius eſſet vnus tantùm. Cum ducunt aut reducunt prælatos aut nobi les ad data ſibi loca, vel ad aliquos actus, modeſtè, & reuerenter incedant, & genuflexiones atque inclinationes doceant: ſimiliter miniſtros altaris, & quando aliquem actum facere debent (nam omnes magni & parui à Cæremoniario deducuntur) quietè & modeſtè ducant, miniſtrent, & aptent: ac non vrgeant, non impellant, non vebant,

hant, ſicut aliquando fieri vidi. Cæremonias omnes, & maximè in Miſſa Papali, & quæ ad perſonam Papæ pertinent, grauiter, modeſtè, & cum cõgruenti mora peragant, vt reuerentiam & deuotionem aſpicientibus maiorem inducant.

DE CARDINALI ASSISTENTE Pontifici in diuinis. Cap. V.

SVmmo pontifici celebranti, ſiue audienti diuina ſolenniter, ſemper aſſiſtit prior Epiſcoporum, ſiue prior præsbiterorum Cardinalium in officio capellani, præterquàm quando Papa non habet mitram: tunc enim nulla fit aſſiſtentia. Aſſiſtentia etenim fit in Miſſa, in Veſperis, & in benedictionibus. In Matutinis nunquam fit: quia tunc Papa nunquam habet mitram.

QVANDO EPISCOPVS CARDInalis aſſiſtit Papæ celebranti, & de diebus ſupplicationum. Cap. VI.

PRior Epiſcoporum Cardinalium aſſiſtit in diebus ſupplicationum, quando Papa vadit ſub baldachino, & cum ſupplicatione ad altare, videlicet in Natiuitate Domini Ieſu Chriſti, in circuncisione, in Epifania, Ramis palmarum, Cœna Domini,

mini, Reſurrectione Domini, Aſcenſione, Pentecoſte, Dominica Trinitatis, Corporis Chriſti, Sancti Ioannis Baptiſtæ, & Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & in omnibus glorioſiſſimæ virginis Mariæ feſtiuitatibus: itęm in feſto omnium Sanctorum, in canonizatione alicuius Sancti, in ſua coronatione, & quotieſcunque ſolennizaret aliquod feſtum. In his omnibus aſſiſtit Epiſcopus Cardinalis, & ſedet ſuper nudam catedram inter Papam & alios Epiſcopos Cardinales, ſi Papa celebrat in Veſperis, & in Miſſa.

QVANDO PRÆSBITER CARDINALIS aſsiſtit Papæ celebranti. Cap. VII.

P*Rior autem præsbiterorum Cardinalium ſeruit in aliјs temporibus, videlicet in Dominicis Aduentus Domini, in ſecundo et tertio die poſt Natale Domini, in die cinerum, in Dominicis Quadrageſimæ, prætcrquàm in Palmis, in Paraſceue, in Sabbato ſancto, & albis, in ſecunda & tertia feria Paſchatis & Pentecoſtes in ordinationibus: & ſi quando Papa in Vigiliјs, aut pro defunctis ſolenniter celebraret, quod raro accidit. Papa enim ſecundùm antiquas cæremonias, nunquā conſueuit ſolenniter celebrare pro defunctis. Item in abſolutionibus defunctorum, ſi quando fiunt per Papam, & in omnibus benedictionibus: & quotieſ*

cunque

cunque Papa intereſt diuinis, et non celebrat principaliter.

DE ASSISTENTIA IN VESPERIS cum paramentis. Cap. VIII.

C*Ardinalis igitur aſſiſtens pontifici, ſiue Epiſcopus, ſiue præsbiter, in veſperis Papalibus indutus pluuiali & alba mitra, ſedet in ſua nuda cathedra, ſi eſt Epiſcopus Cardinalis: ſi verò eſt præsbiter, in ſcabello nudo, inter ſedem Papæ & Epiſcoporum Cardinalium ſedilia. Cùm Papa eſt intonaturus primam antiphonam ad Veſperas, accedit ad eum & ſuper caput ſuum retinet librum, ex quo Papa intonat Antiphonam, deinde redit ad ſuam cathedram: ſtans deinde in ſuo loco intonat tertiam antiphonam. Item cum Papa eſt intonaturus himnum, ſimiliter accedit, et tenet librum, & redit ad locum ſuũ. Similiter cũ intonat antiphonam ad* Magnificat, *& tunc non diſcedit: ſed poſtquam pontifex intonata antiphona ſederit, accipit nauiculam incenſi de manu acoluthi, & miniſtrat pontifici, dum imponit incenſum more ſolito: deinde reddit nauiculã acolutho, & expectat finem antiphonæ. Tum cum incipitur* Magnificat, *ſequitur pontificẽ euntẽ ad altare. & poſtquã pontifex oſculatus fuerit altare, offert illi thuribulũ, qđ ab acolutho receperat, et catenularũ extremitates primò exoſculatus, ponit ad ſiniſtram*

ſtram manum, partem verò iuxta ſummitatem thuribuli ad dextram, oſculando ſemper manum pontificis: & tunc, & quando aliquid dat vel recipit ab eius manibus, retrahit ſe: deinde dum pontifex incenſat altare. Et tandem finita incenſatione ſtans in cornu Epiſtolæ, accipit thuribulum è manu pontificis, & illud dat acolutho, qui cum ſeruat. Sequitur deinde pontificem redeuntem ad ſedem ſuam, & firmat ſe ad vltimum gradum ſolij: & cum Papa fuerit in ſede, accipiens thuribulum ab acolutho, ſtans ſine mitra incenſat pontificem ſtantem cum mitra: demum reuertitur ad locum ſuum, dato thuribulo vni ex Subdiaconis, qui incenſat omnes alios. Cum verò Papa eſt dicturus orationem iterum accedit Cardinalis aſſiſtens, & retinet librum ſupra caput, deinde reuertitur ad locum ſuum. Et eſt finis ſeruitij ſui pro hac vice.

DE ASSISTENTIA IN MISSA cum paramentis. Cap. IX.

IN Miſſa autem ſi Papa deſcendit ad Eccleſiã ſupplicatione præeunte, quia ex camera Papæ mouetur ſupplicatio, pontifex paratus cum pluuiali & mitra, antequam à lecto paramenti ſe moueat, incenſum ponit in thuribulo, miniſtrante tũc nauiculam priore præsbiterorum Cardinalium, & deinde in Eccleſia prior Epiſcoporum ſeruit diebus ſuis. In Eccleſia autem aſſiſtens Cardinalis,

ſedet

ſedet in loco ſui ordinis, à principio vſque quo Papa ſit dicturus orationem ad tertiam : tunc accedit, & tenet librum in capite , etiamſi non eſſet paratus : & ſi eſſet dies ferialis, quod oratio eſſet dicenda per Papam genuflexum , ipſe aſſiſtens Cardinalis genuflexus teneret librum ante pontificem , dum diceret orationem. Et finita oratione non diſcedit , ſed expectat quouſq; portetur aqua ad lauandum manus Papæ . Et tunc ſtans ad dextram pontificis, apponit manum ad peluim in qua eſt aqua, & ſimul cum nobili illam portante , infundit aquam ſuper manum pontificis : redit deinde ad locum vbi prius erat . Et in fine cum Papa accipit mitram , ipſe Cardinalis accedens immittit ei annulum pontificalem, & alios, & non diſcedit amplius. Sed cùm Papa vult intrare ad altare, miniſtrat nauiculam incenſi cum Papa illud in thuribulum imponit : deinde procedit immediatè ante Papam ſimul cum Diacono Cardinali Euangelij ad dextram. Et cùm Papa facit confeſſionem ſtat ad eius dextram, & Diaconus ad ſiniſtram. Finita confeſſione cùm Papa oſculatus fuerit altare, ſimul cum Subdiacono offert ei oſculandum librũ Euangeliorum, deinde retrahit ſe ad partẽ, quoad Papa imponat incenſum, incenſet altare, & incenſetur. Nam apud altare non Cardinalis aſſiſtens, ſed Diaconus Euangelij ſemper miniſtrat Papæ : Cardinalis verò id officium facit , cùm Papa eſt apud ſedem eminentem; & illic ſtans tenet librum

ſupra

ſupra caput dum Papa legit introitum : poſtea ſedente Papa vadit ad ſuam cathedram nudam , vt in Veſperis. Sed aduertendum, quod ſi aſſiſtens eſt præsbiter, & non eſt Epiſcopus Cardinalis, non ſedet ſuper cathedram, ſed ſuper ſcabellum rubrò colore pictum, cum pluuiali tamen, vt Epiſcopus. Cum Papa eſt dicturus Gloria in excelſis Deo, *accedit, & teneret librum ſupra caput, & deinde proſequitur cum eo himnum angelicum, & redit ad ſedem ſuam. Item cum pontifex eſt dicturus orationes, accedit & tenet librum ſupra caput, quouſq; Papa finiuerit orationes : & redit ad locum prædictum, ſi fieret ſermo, & poſt ſermonem Papa faceret abſolutionem, &c. ſimiliter accederet & tenet librum ſupra caput. Cum Papa eſt dicturus* Credo in vnum Deum, *ſimiliter accedit, & tenet librum ſupra caput, & deinde proſequitur cum eo ſimbolum. Item cum Papa eſt lecturus* Offertorium, *accedit, & tenet librum : cum verò Papa legerit ſedens* Epiſtolam, Graduale, & Euangelium, *non ipſe, ſed Epiſcopi aſſiſtentes non Cardinales tenent librum. Accedit etiam cùm Papa eſt lauaturus manus poſt* Offertorium *& ſeruit, vt ſuperius diximus in prima lotione : deſcendit deinde cum pontifice ad altare, & ponit ſe ad eius ſiniſtram, vbi eſt liber Miſſalis, & ibi tenet ipſum librum eleuatum aliquantulum cum ſiniſtra, & cum dextra vertit folium, et digito oſtẽdit pontifici quæ ſunt dicenda : & cum Papa poſt*

incen-

inceſſationem manus tertiò lauat, ſeruit vt ſupra. Et nota, quòd quando Cardinalis aſſiſtens ſeruiturus eſt de libro, duo primi Epiſcopi non Cardinales aſſiſtentes Papæ, ſubſeruiunt ipſi: quorum prior ſeruat librum, & apponit manum, cum Cardinalis illum tenet ſupra caput, alter verò tenet candelam accenſam ante librum: & in altari ille prior tenet manum ſub libro, & præoſtendit dicenda Cardinali: alter ſimiliter tenet candelam, & iſti cum libro præueniunt ad altare, & ſimiliter ad ſedem: aſſiſtens Cardinalis præfatus, intendit deinceps adminiſtrationi libri diligenter veniendo, & oſtendēdo omnia dicenda, vſque dicto Agnus Dei. Tunc verò cum Papa dicit orationē, Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis, Pacem, &c. accedit ad dextram pontificis, genuflectit, ſurgit, oſculatur altare: deinde in tempore accipit pacem à pontifice, & eam defert ad alios Cardinales, incipiendo à primo Epiſcopo Cardinali, & illi primò dat pacem, oſculando ipſum in facie: deinde primo presbitero, inde primo Diacono: non tantùm ex illis qui ſunt apud altare, ſed ex eis, qui ſunt apud ſedilia Cardinalium in ſuo ordine. Deinde ſi quis eſt princeps, qui ſedeat in ſcamnis Cardinalium, illi dat, & in fine primo ex Epiſcopis aſſiſtentibus non Cardinalibus, id eſt, illi qui ſeruit de libro: demum dat pacem vni ex Subdiaconis, qui illam diſtribuit omnibus gradibus, & ordinibus capellæ, more conſueto.

Redit

Redit deinde Cardinalis aſſiſtens ad pontificem, iam apud ſedem eminentem exiſtentem, & accipiens calamum aureum de manu Sacriſtæ, cum quo Papa ſanguinem Chriſti ſugere debet, illum cum ſuo ſtilo ſuper quendam calicem Sacriſta vinum ex ampulla ſuperfundente purgat. & de ipſo vino dat ad prægustandum ipſi Sacriſtæ: Tum cum pontifex corpus Chriſti ſumpſerit, Cardinalis calamum ipſum priùs à ſe deoſculatum, in calice, vbi eſt Sacramentum, immittit, & ponit ad manus Papę, qui cum illo Chriſti ſanguinem ſugit, & in calice illum ad manus Diaconi Euangelij dimittit. Tum aliquantulum vini, & aquæ, ſi Papæ placet, in calice ſuperiùs dicto imponens, non tamen in quo eſt Sacramentum, dat pontifici ad purificandum os. Retrahit ſe deinde ad partem Cardinalis aſſiſtens, quouſq; Papa poſt purificationem, manus quartò ſolenniter lauet, cui ſeruit, vt ſupra diximus: & deſcendentem deinde põtificem ad altare præcedit, illiq; dum legit poſt communionem, & cantat, ſeruit de libro: & demum data ſolenni benedictione per Papam, in altari pronunciat indulgentias ex parte pontificis: & ſic eſt finis ſui ſeruitij in officio Miſſæ. In diebus Supplicationum, in quibus prior Epiſcoporum Cardinalium aſſiſtit, prior præsbiterorum indutus ſua planeta, poſt communionem corporis & ſanguinis Domini noſtri, infundit vinum ex ampulla ſuper digitos pontificis ad eos purificandos

dextra

dextra ſua manu, & ſiniſtra ſupponit quandam pateram auream cum anſa, & deinde vinum purificationis portat ad altare, & dat miniſtris, & ad locum ſuum reuertitur. Si verò aſſiſtit Papæ, ipſe prior præsbiterorum in diebus ſupra nominatis erit indutus pluuiali, non planeta: & in Veſperis intonabit tertiam antiphonam, & quartam Subprior præsbiterorum. In Miſſa infundet vinum pro purificatione ad digitos Papæ, ſicut ſupra diximus de priore præsbiterorum.

DE ASSISTENTIA CARDINALIS ſine paramentis in Veſperis. Cap. X.

QVando autem Papa non celebrat principaliter, & intereſt publicè diuinis cum pluuiali & mitra, tunc aſſiſtit & prior præsbiterorum cum cappa lanea, tã in veſperis quàm in Miſſa. Et ſeruit in hunc modum. In Veſperis facit reuerentiam cum alijs, & ſedet in loco ſuo à principio: deinde cum Papa dixerit, Deus in adiutorium meum intende, &c. *dum incipitur prima antiphona, antequam Cardinales alij ſedeant, ducitur ad ſcabellum aſſiſtentiæ, quod ponitur ad ſiniſtram Papæ ante aſſiſtentes Epiſcopos, ſi locus eſt idoneus, vt in capella palatij: in S. Petro verò & alijs locis illius proportionis, ſedet, vt in Miſſis Papalibus: Quando locus eſſet arctior, ſederet*

deret in loco ſuo inter alios, niſi alibi eſſet locus magis conueniens. Cum eſt apud ſuum ſcabellum: ſedet cum alijs vſque ad capitulum: tum ſurgit cũ alijs, & incœpta antiphona ad Magnificat, *cum acoluthus venit verſus pontificem cum thuribulo, ipſe Cardinalis primò accedit ad dextram pontificis, & capiens nauiculam de manu acoluthi, miniſtrat pontifici, vt ſuperius diximus: reddit deinde nauiculam acolutho, & ſtans expectat finem antiphonæ. Cum incipitur* Magnificat, *procedit cum pontifice ad altare, & accedẽs ad illius dextram, accipit thuribulum adolens de manu acoluthi, & illud dat ad manus põtificis. Et cum Papa incenſauerit altare, recipit ab eo thuribulũ in cornu Epiſtolæ, & illud reddit acolutho, & non ſequitur pontificem redeuntem ad ſedem, ſed expectat ante infimum gradum. Et cum Papa fuerit ante ſedem ſuam, Cardinalis accipiens thuribulum ab acolutho, illum incenſat more ſolito, & mox reuertitur ad ſuum ſcabellum, vbi ſtans incenſatur: ſedet deinde cum replicatur antiphona, & in fine poſt benedictionem pontificis, vadit ad ſedendum cum alijs dominis Cardinalibus in loco ſuo.*

DE ASSISTENTIA IN MISSA ſine paramentis. Cap. XI.

IN Miſſa autem aſſiſtens Cardinalis cum fecerit reuerentiam ſolennem pontifici, firmat ſe ad eius

eius dextram,& miniſtrat incenſum ponendum in thuribulo:& hoc ſi tũc cantatur Introitus. *Quod ſi inter reuerentiam Cardinalium, & introitum Miſſæ fiat interuallum, vt in candelis, cineribus, palmis,& ſimilibus, tunc non miniſtrat incenſum, ſed poſtea cùm Papa facta confeſſione cum celebrante redierit ad ſedem ſuam, & cum celebrans incenſauerit altare:& ipſe fuerit incenſatus, Cardinalis aſſiſtens ex circulo vel ſcamno Cardinaliũ veniens ante infimum gradum ſedis Papæ, finita omnium Cardinalium reuerentia, accipiens thuribulum de manu ceremoniarij, genuflexus incenſat pontificem ſedentem, & reddit thuribulum cæremoniario:deinde ſtat in circulo cum alijs Cardinalibus.Et dicto cum pontifice* Kirieeleiſon *&* Gloria, *ſi dici debet, vadit ad ſcabellum aſſiſtentię & ibi ſtat vel ſedet, pro temporis exigentia, vſquequo cæremoniarius venit cum thuribulo ad pontificem ante Euangelium:tunc præueniens Cardinalis ponit ſe ad dextram Papæ:& miniſtrat nauiculam, & mox reuertitur ad ſcabellum, & ibi permanet vſque ad finem Euangelij. Tunc ſtans ante infimum gradum incenſat Pontificem, reddit thuribulum ceremoniario: & ſi eſt habendus ſermo, vadit ad ſcamnum,ad locum ſuum cum alijs Cardinalibus:ſi verò non ſit ſermo, vadit ad ſcabellum ſuæ aſſiſtentiæ.Finito ſermone,& data benedictione à Papa, vadit ad circulum cum alijs dum dicitur* Credo, *& illo finito vadit ad ſcabellum aſſiſtentiæ.*

ſtentiæ. Inde cum Papa eſt impoſiturus incenſum poſt offertorium, accedit & miniſtrat nauiculam, vt ſupra: deinde cum celebrans incenſauit altare, & eſt incenſatus, accipit thuribulum à cæremoniario, & incenſat pontificem ſedentem, ipſe genu flexus & reuerſus ad ſuum ſcabellum, ſtans incenſatur à Diacono Euangelij, vt dicemus inferius. Et paulò poſt cum incipitur Præfatio, *diſcedēs à ſcabello, reuertitur ad locum ſuum cum alijs Cardinalibus, & amplius non reuertitur ad ſcabellū, quod à miniſtris remouetur, & ponitur ad partem. Sed cum in circulo cum alijs dixerit* Agnus Dei, *inde ſe mouens accedit ad altare ad dextram celebrantis, & genu flexus oſculatur altare primùm, & mox celebrans dicta oratione congrua, dat illi oſculum pacis, dicens:* Pax tecum, *& ille reſpondet,* Et cum ſpiritu tuo. *deinde diſcedens aſcendit ad pontificem in ſede ſtantem, & dat ei pacis oſculum, & reuertitur ad locum ſum. Ad quem mox accedens capellanus aſſiſtens celebrantis, ductus à cæremoniario accipit pacem ab eo, & illam diſtribuit cæteris, vt dicemus in loco ſuo. Et hic eſt finis ſui miniſterij in Miſſa. Si autem eſſet Miſſa defunctorum, & Papa in fine vellet abſoluere, tunc veniret ad ſcabellum aſſiſtentiæ, & ſederet ibi, dū cantatur reſponſorium, & in tempore miniſtrat, dum Papa imponit incenſum in thuribulo, dum aſpergit aquam ſanctā, & dum incenſat porrigendo aſperſorium, & thuribulum, & ea recipiendo.*

Idē etiam facit quotienſcunque Papa aliquid publice benedicit: ſeruit de aſperſorio, & incenſo vt dictum eſt. Modus autem, qui ſeruari ſolet per aſſiſtentem Cardinalem in ſua miniſtratione, & ſeruitio, eſt huiuſmodi generaliter.

QVOMODO CARDINALIS ASSIſtens ſeruit in ſua aſsiſtentia. Cap. XII.

*Q*VOTIESCUNQUE è ſcamno, aut è circulo Cardinalium vadit ad pontificem, aut ad ſcabellum aſſiſtentiæ capite detecto, & eleuatis ſibi ambabus manibus, à parte anteriori cappa, capite verſus Cardinales ſuperiores & inferiores aliquantulum inclinato, quaſi licentiam diſcedendi ab eis petens, & caudam cappæ per terram trahens proficiſcitur: & facta reuerentia altari, & pontifici, vadit ad ſcabellum, ſeu ad pontificē, cum eſt apud ſcabellum, capite ſalutat Diaconos, & alios aſſiſtentes, & pariter ſedent omnes. Cum autem eſt miniſtraturus incenſum pontifici, cum videt cæremoniarum cum thuribulo venientem, ſurgit, & vadit ad dextram pontificis, & dimiſſa manu dextera per aperturam cappæ, & ſiniſtra per oram inferiorem, accipit nauiculam à cæremoniario ſiue ab acolutho, & ambabus manibus offert illam pontifici, ita vt apertura nauiculæ ſit verſus pontificem, & inclinatus dicit Benedici-

te Pater ſancte. *& antequam Papa accipiat coclear illud, & deinde eius manum oſculatur: et ſimiliter cum illud reponit, & tunc reddit nauiculam cæremoniario. Cum in altari porrigit thuribulum Papæ, oſculatur primò cathenulas, quas dat ei ad manus, & dans, & recipiens thuribulũ, oſculatur eius manum.*

QVOD PAPÆ DEBENT OSCVLARI manus cum aliquid traditur ſiue ab eo accipitur. Cap. XIII.

ET *nota, quòd tam Cardinalis aſſiſtens, quàm quiuis alius laicus, ſiue clericus, qui aliquid dat ad manus Papæ, ſi eſt Cardinalis prælatus, aut princeps, debet oſculari eius manum; ſi eſt inferior oſculatur pedem, & ſimiliter cum à pontifice aliquid accipit, eidem oſculatur manum, & illi pedem. Aſſiſtens igitur partes ſuperiores cathenularum, vbi ſunt annuli, tenẽs ipſe in dextra, ponit ad ſiniſtram pontificis, & partes inferiores iuxta ſummitatem ciborij, in ſiniſtra ſua tenens, ponit ad manum dextram Papæ: cum incenſat pontificem ſi pontifex ſtat & ipſe ſtans incenſat, ter ducens tractim thuribulum cum aliqua diſtantia inter tractum, & tractum: tum ſurgens reddit thuribulum cæremoniario, & facta reuerentia pontifici, reuertitur ad ſuum ſcabellum, & antequam incenſetur, inuitat Diaconum à dextris Papæ.*

pæ. Cum autem eſt deſcenſurus à ſcabello, inclinat ſe prius verſus altare, deinde facit reuerentiam pontifici, & diſcedit.

DE ASSISTENTIA DIACONORUM Cardinalium, & quomodo Papa paratur in camera ordinariè. Cap. XIIII.

DVo Cardinales antiquiores in Cardinalatu, debent ſemper aſſiſtere, & miniſtrare, ac ſeruire pontifici in omnibus publicis actibus: cum tamen Papa eſt in pontificalibus, id eſt, cum pluuiali, & mitra, vel cũ mitra tantùm, vt in Paraſceue, & miſſis defunctorum: aliter non aſſiſtunt. Cum Papa exit ad cameram paramenti, quæ papagalli dicitur, duo Diaconi prædicti ſtantes capite detecto hinc inde, apud lectum paramenti induunt Papam ſacris veſtibus, antiquiore Diacono à dextris principaliter operante, qui primum rubrum birretum pontifici detrahens, album illi imponit, deoſculatur, & imponit illi amictum, & circa collum decenter aptat, ita vt veſtium collaria cooperiat, & adiuuantibus altero Diacono, & duobus Subdiaconis Apoſtolicis, qui retro ſunt, colligant cordulas: imponit deinde albam, & adiuuantibus ſupradictis, circa collum, & circa manus decenter componit, & aptat: inde cingulo cingit, & albam attollit, aco-

luthis, qui hæc omnia genuflexi circum circa ſubminiſtrant, albæ extremitates aptātibus, vt æqualiter fluant: poſtea imponit ſtolam à collo pendentem, & à lateribus colligit: amictum tamen, & ſtolam prius pontifici exoſculandam offert, quàm eam illi imponat. Imponit illi poſt hæc pluuiale, & ante pectus ornamentum pectorale, & demum mitram. Hæc omnia ornamenta Sacriſta priùs explicat, & diſponit ſuper lectum paramenti. Induto pontifice, duo Diaconi prædicti, vnus poſt alium ferunt conſuetam reuerentiam, ſecedentes per aliquot paſſus inclinant ſe profundè, deinde accedentes ad pontificem oſculantur eius dextram, ſub auriphrigio pluuialis porrectam: Et capientes hinc inde fimbrias anteriores pluuialis, in diebus ſupplicationum, et cum pontifex aliquid manu geſtat, ipſi deferant. In alijs verò diebus eas protonotario deferendas tradunt, & capite cooperto præcedunt immediatè pontificem. Et aduertendū, quod ipſi Diaconi dum ſeruiunt Papæ in aliquo actu, dum eum per capellam comitantur fimbrias eleuantes, aut tale quippiam facientes, ſemper ſunt capite detecto. Cum pontifex venit ad Eccleſiam, ſiue capellam, Diaconi firmant ſe apud faldiſtorium, & pontifice adueniente capiunt fimbrias pluuialis, & dum ille genuflectit ante faldiſtorium, fimbrias ipſas ſuper faldiſtorium diſponunt, & mox Diaconus à ſiniſtris extrahit illi mitram, & à dextris biretum. Deinde, ſi tunc eſt

miſſa

miſſa celebranda, finita oratione Papa ſurgit, & facit confeſſionem cum celebrante: Et tunc Diaconus à ſiniſtris retrahit ſe aliquantulum, dans locum celebranti, qui ſtat ad ſiniſtram pontificis. Finita confeſſione, (& ſi non dicitur miſſa, finita oratione) Diaconus à dextris imponit biretum & mitram pontifici, adiuuante altero Diacono, & ambo capientes fimbrias deducunt eũ ad ſedem eminentem. Quotieſcunque Papa debet eleuare manum dextram, ſiue ſignando, ſiue pectus percutiendo, Diaconus à dextris eleuat pluuiale, capiẽs fimbrias ante pectus: cum debet eleuare manus ambas, ambo Diaconi hinc inde eleuant. Quando eſt aliquid lecturus ex libro, apponunt hinc inde manus: ſimiliter & cum eſt oſculaturus librum Euãgeliorum. Cùm Papa accipit pacem à Cardinali aſſiſtente, ipſi vnus poſt alium deſcendunt à ſede pontificis, & facta reuerentia altari, & pontifici (vt fieri ſolet cum fit reuerentia ſolennis) aſcendunt ad papam, eiq; genam ſiniſtram exoſculandam præbent, dicentiq; Pax tecum, *reſpondent:* Et cum ſpiritu tuo. *In fine Miſſæ deſcendentes cum pontifice ad faldiſtorium, componũt fimbrias ſuper illud, & cum ſurgit (nam mitra tunc non remouetur) capientes fimbrias, eas dant protonotario, niſi ipſi inferant in diebus ſupra nominatis. Et quotieſcunque mitra eſt Papæ imponenda, vel birretum, eam imponit Diaconus à dextris. Et quando eſt remouenda mitra, eam remouet Dia-*

conus à ſiniſtris, & birretum à dextris. Diaconi prædicti ſtant pontifice ſtante, & ſimiliter ſtante Cardinali aſſiſtente, ſedent ſedente pontifice, & nihil faciente. Si autem pontifex ſedens legeret, vel benediceret incenſum, aut tale quippiam faceret, ſtarent cum omnibus aſſiſtentibus. Cum pontifex ad cameram redierit, exuunt eum ſacris veſtibus in eodem loco, cooperante principaliter Diacono à dextris qui dat ei ſtolam, & amictum ad oſculādum, cum aliquid operatur circa pontificem. Cum pontifex aliquid legit vel cum eis loquitur, cum vadunt & deducunt illū per capellam ſurſum aut deorſum ad altare, ad faldiſtorium, ad ſedem, ſemper debent eſſe capite nudo. Et cum generalis ſupplicatio fit antequam Papa de loco diſcedat, Diaconus à dextris dicit alta voce: Procedamus in pace, *& chorus reſpondet:* In nomine Chriſti, Amen.

DE OFFICIO CARDINALIS DIAconi Euangelium lecturi. Cap. XV.

D*Iaconus Cardinalis lecturus Euangeliū in Miſſa pontificali, ante, & tempore ſibi cōgruo Deo per confeſſionem reconcilietur, quia eſt participaturus de ſacramento altaris ſimul cum pontifice. Cum verò erit in palatio, antequam Papa exeat ad cameram paramenti, accipiat ſacras*

veſtes,

veſtes, videlicet amictum ſupra rochettum, albã cingulum, ſtolam, dalmaticam: manipulum autẽ accipiat cum Papa intrauerit ad altare. Et hæc fiunt in diebus ſupplicationum, cum Papa deſcendit ad Eccleſiam & ſub baldachino. Si autem Papa non erit ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte, tunc caperet paramenta ſua prædicta, cum Papa accipit ſandalia, & ſi vti debeat planeta, non dalmatica, tunc illam capit poſtquam Papã induerit omnibus ſacris ornamentis. Sed noſtris temporibus rarò Papa celebrat, niſi in diebus ſupplicationum: Igitur Diaconus, vt ſupradictum eſt paratus, cum Papa deſcendit ad eccleſiam ſupplicabundus, vadit immediatè ante eum ſolus: vel ſi Papa vehetur in ſede, ibit medius inter duos Diaconos aſſiſtentes Papæ. In Eccleſia faciet reuerentiam Papæ in ſuo ordine, & inde firmabit ſe ad dextram apud aſſiſtentem Diaconum, ab ea parte ante Diaconum prædictum. Cum verò Papa finita hora lauerit manus, Diaconus Euangelij aſcendit ſcabellum poſitum ante Papam, & primò detrahit illi mitram cum pluuiali, & ſtola: & aſſerentibus acoluthis ex ordine ſacra ornamenta: primò accipit cingulum cum ſubcinctorio, & cum eo præcingit pontificem, ita vt ſubcinctorium pendeat à ſiniſtra pontificis. Firmato bene cingulo ſoluit aliud cingulum, quo prius pontifex erat accinctus, & alba circum circa bene diſpoſita, accipit crucem pectoralem, quam oſculandam offert pontifici,

pontifici, & deinde ad collum ponit, vt ante pe-ctus pendeat. Cum accipit ſauonem, quem ſupra caput Papæ ponit plicatura à parte anteriori, diligenter illum aptat, primò offerat ſauonem oſculandum pontifici, illum ambabus manibus tenentem: tum imponet ſuper eius caput, ita vt ante oculos pendeat, & media pars illius ad dextram, media ad ſiniſtram, & extremitates eius pariter fluant: deinde extremitatem ſauonis quæ à ſiniſtra pontificis fluit, ſuper illius dextrum humerum imponit, & quæ à dextra ſuper ſiniſtrum, vt mentum Papę circundent tãta amplitudine, vt ſpacio palmi vel circa à mento diſtent, & à fronte dependeat medij palmi latitudine. Imponit deinde Diaconus pontifici ſtolam ad collum, quam prius eidem deoſculandam offerat, & pendere facit ab humeris: tum imponat tunicellam & ſauonem à parte anteriori circa collum diligenter extrahat, imponatq; dalmaticam, & ſauonem extrahat, attollatq; illum ab oculis pontificis ſupra caput aliquantulum, & pontifici ſedenti imponat chirotechas, quas prius oſculetur: & ſimiliter oſculetur manum pontificis, ipſe tum dextram tantùm imponat, & Subdiaconus ſiniſtram, qui ſtans à ſiniſtra in omnibus Diaconum iuuat. Tum ſurgit pontifex, & Diaconus ei imponit planetam, quæ tantum inde aptatur ſuper brachia, & ſauon, ſimiliter vt ſupra extrahitur, vt æqualiter circum circa pendeat. Adaptata planeta Diaconus partem ſauonis, qui erat

ſuper caput pontificis, reflectit ſupra collum, & circum circa decenter aptat. Deinde accipiens pallium, Crucem illius poſteriorem oſculandam offert pontifici, illumq; adiuuante Subdiacono ſuper pontificis humeros imponit, vt fauonis oras complectatur, & aliquantulum ex fauone ſub pallio videatur. Aduertatq; vt partem pallij duplicem ſuper ſiniſtrum humerum imponat. Cum Spinulam pulchriorem Diaconus cruci anteriori parte pallij infigit, aliam cruci ſuper humerum ſiniſtrum exiſtenti, tertiam verò Subdiaconus in cruce poſteriori figit. Spinulæ taliter infigendæ ſunt, vt gemma ad dextram infigentis remaneat, & interea crucem pertranſeant, non autem perforent pallium, neque planetam tangant. Non enim figitur ad retinendum pallium, ſed ad miſteriũ paſſionis ſignificandum: poterunq; pro retinendo pallio paruæ ſpinulæ imponi, ſi placuerit: debet tamen Diaconus aduertere, & ſæpe aptare pallium, vt decenter humeros, & fauonem ambiat: poſthæc Diaconus mitram imponit pontifici, & præcedente illo ad altare, ibit ad ſiniſtram Epiſcopi Cardinalis aſſiſtentis immediatè ante pontificem. Et cum Papa iuerit ante altare, deponit ei mitram, & ſtans à ſiniſtra pontificis, facit cum eo cõfeſſionem. Deinde cum Papa fuerit oſculatus altare, & librum, accipit de manu acoluthi nauiculam incenſi, & inclinatus dicit Benedicite pater ſancte, *oſculatur coclear, & dum Papa illud capit, vt*

incenſum

incenſum imponat, illius manus oſculatur: & ſimiliter cum illud reponit in nauicula. Deinde accipiens thuribulum de manu acoluthi prædicti, cui prius nauiculam reddiderat, illud ad manus pontificis ponit, cathenulas videlicet ſuperiores ad ſiniſtram, inferiores ad dextram: quas prius, & deinde manum oſculatur. Cum pontifex incenſat altare, ſtat illi ad dextram, eleuando manicas dalmaticæ, & planetam. Deinde facta incenſatione ſtans in cornu Epiſtolæ, accipit thuribulum de manu Papæ quam oſculatur, & illum, cum mitrã accipit, incenſat, ter thuribulum ducens: inclinatq́; ſe pontifici profundè antequam incenſet, & poſt, & in iſto actu, & ſimiliter poſtquam pontifex incenſauerit oblata, mitram imponit ei Subdiaconus aſſiſtens à dextris: in alijs verò omnibus actibus, cum Papa eſt apud altare, Diaconus Euangelij ſemper illi imponit, & deponit mitram, ſemperq́; in altari miniſtrat nauiculam, & incenſat pontificem: quem mox reddito thuribulo acolutho, ſtantem circa medium altaris oſculatur, primò os, deinde pectus: quod & alij duo Diaconi aſſiſtentes faciunt. Deinde diſcedente pontifice ad ſedem eminentem, Diaconus remanet in cornu Epiſtolæ, vbi ſimul cũ Subdiacono et Græcis: ſi adſint, leget Introitum, *& dicit* Kirieeleiſon *ex libro ſuper altare ſtante, & à ſuo capellano accipit manipulum, & Papa ſedet, ſedente & ipſo ſuper ſcabellum in dicto cornu ſuper gradum altaris poſitum,*

tum, vertens faciem ad cornu Euangelij. Cum Papa dicit Gloria in excelſis, *ſurgit Diaconus, & cum Subdiacono & Græcis proſequitur himnum angelicum, & ſedente Papa ſedet in loco ſuo, & ſimiliter ſurgit ad orationes, & illis finitis ſedet. Cantata Epiſtola per Subdiaconum, Diaconus in cornu Epiſtolæ & ipſe illam legit cum Graduali & verſibus: deinde tempore congruo accipit librum Euangeliorum, & illum ante pectus ſuum tenens, cum reuerentijs ſolitis vadit ad altare, ſuper quod librum ponit in medio: quo ibi dimiſſo, cum debitis reuerentijs aſcendit ad pontificem, & manum eius dextram reuerenter oſculatur. Deinde reuerſus ad altare, genuflexus & iunctis manibus dicit.*

Munda cor meum, & labia mea omnipotẽs Deus: qui labia Iſaiæ Prophetæ calculo mundaſti ignito, ita me tua grata miſeratione dignare mundare, vt ſanctum Euangelium tuũ dignè valeam annunciare. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Tnm ſurgens accipit librum de altari, & illum ante pectus portans, tempore congruo vadit ante pontificem, & ſtans apud infimum gradum ſolij, inclinatus profundè dicit: Iube Domine benedicere. *Et accepta benedictione vadit ad pulpitũ, ſuper quod librum portat: & circumſtantibus ſeptem Ceroſcrarijs iunctis manibus, incipit* Dominus vobiſcum. *Et cum dicit,* Sequentia, *vel* Initium

tium

tium Sancti Euangelij, *pollice dextro ſignat librum, deinde frontem, os, & pectus: & cum deinde reſpondetur à Choro*, Gloria tibi Domine, *accipiens thuribulum de manu Acoluthi, incenſat librum ter, in medio, à dextris, & à ſiniſtris: deinde reddito thuribulo iunctis manibus, quas ſupra librum tenet, proſequitur Euangelium: quo finito, factis reuerentijs reuertitur ad altare. Cũ pontifex dixerit*, Credo in vnum Deum, *Diaconus ſtans in cornu Epiſtolæ, proſequitur Simbolum cum Subdiacono, & Græcis. Quo finito, Diaconus & Subdiaconus vadunt ad credentiam Papæ, vbi aliquis ex familiaribus Diaconi expectat cum vaſis & mantili: & ibi ambo mundant manus, & reuertũtur ad altare, & mappam quandam ſericeam amplam à Sacriſta oblatam, extendunt ſuper altare. Tum Diaconus expectat cum vaſis & mantili, ſtans in cornu Epiſtolæ: Subdiaconus verò ex credentia Sacriſtæ portat ad altare burſam cum corporalibus, hoſtiaria & purificatorio: quæ omnia conſignat ad manus Diaconi: qui ponens burſam ſuper altare, primò remouet ab ea hoſtiariam, tum extractis ex burſa corporalibus, magnum corporale explicat ſuper altare, paruum ſuper magnum ponit ad partem: burſam collocat in loco condecenti, vel ante ſe, vel ad partem: deinde veniente Sacriſta cum calice & ampullis, primò ex hoſtiaria tres hoſtias capit, quas ponit ſuper pa-*

tenam

tenam per ordinem ad lineam. Et veniente pontifice ad altare, ante gradum ſtãs deponit ei mitrã, & brachium illius dextrum reuerenter capiens et ſubleuans, deducit ad medium altaris. Tum conuerſus ad dextram, vbi patena cum tribus hoſtijs ſuper calicem exiſtit, cum hoſtia quæ eſt à dextris, tangit alias duas, & illam dat comedendam ſacriſtæ. Deinde hoſtiam quæ eſt ad ſiniſtram capiens, cum ea tangit patenam & calicem intus & extra per totum, & ſimiliter illã dat comedendã Sacriſtæ. Tum capiẽs patenam cum hoſtia, quæ in medio remanſit, illã prius exoſculatus, dat ad manũ pontificis dextram, quam deoſculatur. Tum conuerſus ad calicem, pauxillum vini & aquæ ex ampullis ſuper vaſculum infundit, & dat Sacriſtæ ad prægustandum, & imponit vinum in calice ad ſufficientiam, vt ſatis ſit pro tribus communicantibus: aquam verò in calicem Subdiaconus infundit ex paruo cocleari. Quo facto, Diaconus calicẽ dat ad manus pontificis, & cum eo dicit orationem: Offerimus tibi, &c. *Et cum Papa calicem ſuper corporalia poſuerit, Diaconus ſtatim illum palla, id eſt, paruo corporali tegit, & cùm Papa eſt impoſiturus incenſum, miniſtrat nauiculam, et facit, vt in prima incenſatione diximus. Sed cùm Papa incenſat ſuper & circa oblata, tũc Diaconus dextram manum tenet ad pedem calicis, ne fortè rueret, et ſiniſtrã ad manicas dalmaticę pontificis, nè cũ illis pallam percutiat. Et in fine*

cum

cum incenſauerit Papam, incenſat Cardinalem aſ ſiſtentem Epiſcopum, ſiue præsbiterum, & duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes ibi apud altare: dum vadit ad alios Cardinales, omnes incenſat ſuo ordine, bis ducens thuribulum ante, & poſt, illis ſe inclinans. Idem facit & principi, ſi quis adeſt, qui in ſcamno Cardinalium ſedeat: tum reuertitur ad altare, & Epiſcopos non Cardinales aſſiſtentes pontifici, incenſat, ſemel tantùm thuribulum ducens, & ſine inclinatione: deinde ſtans poſt pontificem medius inter duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes, incenſatur ipſe ab vno ex Subdiaconis, cui ipſe tradit thuribulum. Perſtat poſt hęc inter præfatos Diaconos, quouſque pontifex finierit prę fationem, & tunc accedit ad eius dextram, & cum eo dicit, Sanctus, *&c. & reuertitur ad locũ ſuum. Et quotieſcunque pontifex ſignat ſuper calicem, aut hoſtiam, accedat reuerenter, & eleuet manicam dalmaticæ, ne cum ea percutiat calicẽ, & pallam: & mox reuertatur ad locum ſuum, & ab eo puncto, in quo pontifex incipit canonem, id eſt;* Te igitur *: ſemper attentè aduertat, vt in tempore poſſit eleuare manicam, tegere & detegere calicem cùm ſit opus. Cùm pontifex conſecrat Hoſtiam, genuflectit ad dextrum latus, & dum eam eleuat, & ipſe ab eo latere planetam. Et cum ille repoſuerit Hoſtiam ſuper Corporalia, ipſe tegit calicem, & rurſus genuflectit. Et ſimiliter attollit planetam cum pontifex eleuat calicem:*

quo

quo depoſito, ſtatim palla tegit, & redit ad locū ſuum. Dum poſt eleuationem Sacramenti pontifex dicit Benedicis,& præſtas nobis, *Diaconus accedens detegit calicem. Et cum pontifex cum hoſtia ſignat ſuper calicem, dicendo:* Per ipſum, &c. *retinet ipſe duobus digitis dextræ manus calicis pedem: & cum pontifex repoſuerit hoſtiam ſuper corporalia, ipſe tegit calicem, et reuertitur ad locum ſuum. Cum verò in fine* Pater noſter, *Subdiaconus reportat patenam: Diaconus accedens ad latus pontificis, vertitur ad Subdiaconū, & de manu eius accipit patenam, quam, cum pontifex dicit,* Libera nos quæſumus Domine,&c. *dat illi ad manum dextram, & prius oſculatur patenam, & poſtea manum pontificis: & cum pontifex patenam ſuppoſuerit hoſtiæ, ipſe detegit calicem. Et ſemper quando ipſe detegit calicem, genufleĉtit adorans Sacramentum: & cum pontifex immiſerit particulam hoſtiæ in calicem, iterum calicem tegat, & cum pontifice dicat* Agnus Dei, *&c. & reuertitur ad locum ſuum, & non capit pacem à pontifice: quia illam capiet poſtquam communicauerit. Cum verò pontifex data pace aſcenderit ad ſedem eminentē, tunc Diaconus, ſi apud altare remanſit, accedens debitis reuerentijs accipit patenam cum ſacramē to corporis Chriſti ex altari ambabus manibus, & illam modeſtè eleuans vſque ad oculos, vertit ſe à dextra ſua ad medium circulum, ita vt renes*

vertat ad altare, & per candem viam reuertitur quouſque faciem ſuam vertat ad altare. Tum vertens ſe à ſiniſtra parte, rurſum girat ad mediũ circulum, & Subdiacono genuflexo ſuper gradum ante cornu Euangelij, patenam cum Sacramento committit: qui ſtans ſurgit, & Diaconus genuflectit ſacramentum adorans. Cum verò Subdiaconus ab altari diſceſſit, ſurgit Diaconus, & cum ſacramentum peruenerit ad pontificem, Diaconus accedens huiuſmodi reuerentijs ex altari calicem cum ſanguine Chriſti accipit, ac eleuans, & girãs vt cum patena fecit, ipſe calicem ad pontificem defert, nulli tunc reuerentiam faciens, & ad dextrum pontificis latus conſtituens, expectat quoad pontifex de corpore Chriſti communicet, dum calicem ſubminiſtrat pontifici ex quo ille ſanguinem calamo ſugit. Quo facto, Diaconus pateram dextra tenens, ſiniſtra calamum intra calicem exiſtentem retinet, curuato capite manum pontificis exoſculatur, corpus Chriſti ab eo reuerenter accipit & mox eius faciem oſculatur. Tum cum calice, & Chriſti ſanguine ad altare reuertitur, nuſquã calamum ex calice extrahens, & ibi ſtans in cornu Epiſtolæ, partem ſanguinis cum calamo ſugit. Reliquum verò cum particula hoſtiæ ſacratæ, quæ in calice remanſit, Subdiaconus cum patena ad altare reuerſus, reuerenter ſuſcipit, cum priùs patenam ipſam diligenter ſuper calicem excuſſerit, ne particula ſacramenti in ea remaneat.

Tum

Tum Diaconus cum Subdiacono calamum ſupra calicem vino purgant & abluant, atque eodem vino ſe purificant: deinde ſi non ſunt alij communicandi, Diaconus expectat pontificem apud altare: ſi verò ſunt communicandi alij, ſicut in reſurrectione domini, Diaconus poſtquàm ſe purificauerit, factis debitis reuerentijs aſcendit ad pontificem, & ſtans ad eius ſiniſtram, in tono eius conſueto dicit, Confiteor Deo &c. *Et cum dicit,* Et tibi pater, *& rurſus ad* Te pater, *inclinat ſe profunde ante pontificem: & cum dicit* mea culpa, &c. *ter percutit pectus cum manu dextra, et mox Diaconus, vbi hæc dixerit, reuertitur ad altare & poſtquam pontifex fecerit abſolutionem, Diaconus reuerenter accedens accipit de altari calicē criſtallinum, vel aliud vas, in quo ſunt hoſtiæ conſeruatæ pro communicandis, & eleuat, & girat à dextris & ſiniſtris, vt priùs diximus: & Subdiacono genuflexo, vt priùs, dat ad portandum ad pontificem. Ipſe verò apud altare expectat quouſque pontifex communicato populo reuertatur ad altare. Venienti igitur ad altare pontifici deponit mitram, & ponit deinde ſe in loco ſuo, ſtans medius poſt pontificem inter duos Diaconos. Et cum Papa finierit orationes vltimas, & dixerit* Dominus vobiſcum, *ipſe Diaconus verſus vt pontifex, dicit cantando:* Ite miſſa eſt, *in tono ſolennitati conuenienti, cum* Alleluia, *vel ſine* Alleluia, *pro temporis exigentia: & in fine cum Pa-*

pa compleuerit omnia, & vult diſcedere ab altari, extrahit illi pallium, & reponit illud ſuper altare, niſi Papa ſit iturus ad benedictionem, vel ad alium actum ſupplicatione præeunte: quia tunc debet portare pallium. Deinde vadit cum pontifice paratus vſque ad eius cameram: ipſe, & alij Diaconi ex debito more: quamuis nonnunquam ex indulgentia pontificis ſolent dimittere paramẽta, & poſtquam deduxerunt Papam extra Eccleſiam, illum dimittere, & redire ad domos ſuas. Sed honeſtius eſt, ſicut diximus, vt pontificem adhuc Miſſalibus paramentis indutum, Diaconi parati ad cameram vſque deducant. Si autem tempus exigeret, vt Diaconus vti deberet planeta, & non dalmatica, tunc Diaconus parabit pontificem ſine planeta. Et cum impoſuerit illi mitram poſt omnia ornamenta, ipſe accipit planetam, quam deinde ponit, antequàm cantet Euangelium, & ſic cum ea manet quouſque Papa communicauerit. Tunc rurſus induitur planeta, vt prius. Aduertat etiam Diaconus, quotieſcunq; aliquid dat ad manum pontificis, vti primò deoſculetur rem ipſam, deinde manum pontificis. Item quando poſt conſecrationem tegit, vel detegit calicem, primò & poſt reuerenter genuflectat, & adoret Sacramentum.

DE

DE SVPPLENDIS VICIBVS CARdinalium in aſsiſtentia Papæ deficientium. Cap. XVI.

SI celebrante pontifice prior Epiſcoporũ Cardinalium abeſt, qui illi aſſiſtere debet in officio capellani, eius vices ſuppleat ſenior Epiſcopus Cardinalis: Et ſi nullus adeſt Epiſcopus, ſenior præsbiter Cardinalis. Item ſi prior præsbiterorum in ſua aſſiſtentia deeſt, ſenior ex aliis præsbiteris ſupplet. Quod ſi nullus adeſt præsbiter Cardinalis, iunior Epiſcopus Cardinalis ſupplet eius vices, ſiue cum paramentis, ſiue cum cappis laneis: Diaconus autem non ſupplet vices Epiſcoporum, neque præsbiterorum. Si verò adeſt vnus Diaconus tantùm in aſſiſtentia, iunior ex præsbiteris Cardinalibus ſupplet locum ſecundi Diaconi. Sed Diaconus qui aderit tanquam Archidiaconus, & in proprio officio, ſedebit in dextris, & mitram ſemper ponit, & deponit, præsbitero Cardinali à ſiniſtris adiuuante: ſi nullus adeſſet præsbiter iunior, Epiſcopus Cardinalis ſupplet, & tunc Epiſcopus erit à dextris. Sed Diaconus quamuis non ſit à ſiniſtris, ſemper tamen ponit, & deponit mitram. Quod ſi nullus adeſſet Diaconus, duo iuniores presbiteri ſiue Epiſcopi, illis etiam deficientibus aſſiſtunt: & ſi pontifex celebraret principaliter in Veſperis ſiue in Miſſa, eſſent in habitu Diaconorũ

cum dalmaticis, & non in proprio. Et nota, quòd pontifex non poteſt intereſſe diuinis cum ſolennitate, niſi ad minus cum tribus Cardinalibus, quorum duo aſſiſtant loco Diaconorum, & tertius vt capellanus aſſiſtens. In Miſſa autem quando Papa celebrat ſolenniter, quatuor ad minus ſunt neceſſarij, duo Diaconi aſſiſtentes, Diaconus Euangelij, & Epiſcopus ſiue præsbiter Cardinalis, capellanus aſſiſtens. Sed vt dixi, præsbiteri vel Epiſcopi officium Diaconorum ſupplere poſſunt: Diaconi non poſſunt ſupplere officium Epiſcoporũ ſiue præsbiterorum in diuinis.

DE OFFICIO ASSISTENTIVM non Cardinalium.S.D.N.Papæ. Cap. XVII.

SCripturi deinceps de officijs prælatorum, & aliorum officialium curiæ Romanæ, de illis officijs, & ſeruitijs ſuis tantùm dicemus quæ exhibent ſummo pontifici in diuino officio, & publicis actibus, & quæ pertinent ad ſacras cæremonias: de alijs non eſt noſtræ profeſſionis. Et primò de aſſiſtentibus Epiſcopis, & prælatis. Rom. Pontifici aſſiſtere conſueuerũt in diuinis, & publicis actibus ordinariè decem prælati ex dignioribus curię, vt ex libris cameræ Apoſtolicæ coniectare licet, qui portiones decem ex minutis diſtribuunt aſſiſtentibus. noſtris tamen tẽporibus aliquando pau-

ciores, ſæpius plures fuerunt. Ad hos ſpectat pontifici aſſiſtere, & in diuinis illi ſeruire de libro & de lumine: & ſemper ſequuntur pontificem immediatè poſt cubicularios ſecretos, & medicos. Et quando ſunt parati, præcedunt immediatè Cardinales. Cum autem pontifex ante altare fecerit orationem, & aſcendit ad ſedem eminentem, ſequuntur illum, & ſedent vel ſtant ſecundùm exigentiam ad ſiniſtram partem. His connumerant etiam Sacriſtam, ſi ſit prælatus, & ſedet in loco ſtatui ſuo conuenienti. Inter iſtos non habetur ratio officiorum ſiue legationum, ſed digniores, & antiquiores in dignitate præcedunt. duo ex eis primi, ſiue Patriarchæ, ſiue Archiepiſcopi, ſiue Epiſcopi ſint, ſeruiunt pontifici, primus cum libro, alter de lumine, hoc modo. Cum pontifex aliquid eſt dicturus ex libro, accedunt hi duo aſſiſtentes & primus genuflexus in ſcabello ſedis pontificis, ſi Papa ſedet: ſi autem ſtat, ſtans librum tenet ſupra caput ante faciem pontificis, ambabus manibus illum ſuſtinens, & Diaconi aſſiſtentes apponunt hinc inde manum: ſecundus verò candelam accenſam ante librum retinet, ſtans in loco conuenienti. Quod ſi dum ſolenniter celebratur, & Epiſcopus ſiue præsbiter Cardinalis retinet librum, tũ ille primus dat librum Cardinali, & illũ adiuuat, & librum deinde recipit. Et in altari dum Papa celebrat, ſeruiunt ambo, & cum Cardinali miniſtrant librum & candelam, vt dictum eſt. Præ-

ueniunt hi duo ſemper pontificem & ad altare, & ad ſedem: inueniunt quæ dicenda ſunt, & ſignent. Cum pontifex celebraturus eſt in ſede, vbi accipit paramenta, aſſiſtunt ante eius faciē, diuiſi in duas alas hinc inde: cum eſt apud altare, faciunt ſemicirculum poſt illum, & ſeniores hinc inde ſtant in capitibus ſemicirculi, exceptis illis duobus, qui ſeruiunt in altari de libro, & de lumine. Dum Papa etiam non celebraturus à ſede deſcendit ad faldiſtorium ante altare, ſemper illum ſequuntur, & poſt eum genuflectunt. Et ſimiliter cum redit ad ſedem, ſequuntur & redeunt ad locum ſuum: ſurgentibus Cardinalibus aſſiſtentibus ſurgunt, & illis ſedentibus ſedent. Si nullus adeſſet protonotarius cum Papa exit ad officium, primus ex eis defert anteriores fimbrias pluuialis: & itē ſi nullus adeſſet nobilis, aut Orator, qui deferret caudam pluuialis, primus ex eis defert. Et ſi neque protonotarius, neque orator adeſſet, duo ex eis ſupplerent, primus ad caudam, ſecundus ad fimbrias. Quando autem pontifex non habet pluuiale, ſed cappam amplam laneā, ſiue purpureā, vel mantum, tunc primus ex eis portat fimbrias & caudam ſimul coniunctas, retro poſt pontificē, cum ſocio fimbrias aptant ſub faldiſtorio, quando pontifex non portat mitram, & apud ſedem illas ante & ſuper ſcabellum extendit. Et ſemper illi qui ſeruiunt, manum dextram emittunt per aperturam cappæ anteriorem, & ſiniſtram per ex

tremitatem cappæ: & conuoluta cauda cappæ, illam ſub axilla, & ſuper ſiniſtrum brachium retinent, vt ſint magis expediti ad ſeruiendum. Et quando Papa exit ad capellam cum manto Papali, & cum capputio ſupra caput inuerſo, quod facere conſueuit in Matutinis tenebroſis, & aliquando etiam in alijs diebus propter frigus, tunc Epiſcopi aſſiſtentes debent habere mantellum aſſiſtentiæ, apertum à parte anteriori, & capputium in modum cubiculariorum.

DE OFFICIO SACRISTÆ. Cap. XVIII.

SAcriſta Apoſtolici palatij, quod eſt officium perpetuum, ſemper conſueuit eſſe prælatus: nec conſuetudo aſtringit ad aliquem ordinem religioſorum, vt aliqui aliquando dixerunt. Et quia habet curam & inuentarium rerum Sacriſtiæ, & opera ſua eſt continuò in palatio: habet cameram in palatio, & expenſas in tinello cum ſuis ſeruitoribus. Ad hunc ſpectat ex mandato pontificis nunciare, & diſtribuere Miſſas celebrandas Dominis Cardinalibus, & prælatis curiæ, quando, vbi, & per quem eſt celebrandum in diebus ordinarijs, & quando placet pontifici. Debet præterea reſeruare & cuſtodire ſuo inuentario paramenta, & ornamenta omnia, quæ pertinent ad altare, ad perſonam Papæ, & prælatos, atque miniſtros celebrantes

lebrantes in capella Papæ, videlicet veſtes ſacras, vaſa ſacra, vbi reliquiæ ſanctorum reconduntur, cruces, calices, candelabra, imagines, & vaſa precioſa: & etiam ſubminiſtrare, & cuſtodire, quæ pertinent ad capellam ſecretam Papæ, & ad capellam communem palatij, vbi quotidie celebratur. Debet in tempore per clericos capellæ ordinare altare, credentiam, & quæ pertinent ad celebrationem Miſſæ, vel diuini officij: præter hæc debet antequam Papa exeat ad cameram, paramenta præparare ſuper lectum paramenti, ſacras veſtes, mitras, & ornamenta, quibus vti debet ſummus pontifex. Et quia ſolus non poſſet tot rebus ſatisfacere, oportet quod habeat aliquem capellanum vel ſocium, qui eum adiuuet in inueniendis, præparandis, explicandis, & adaptandis rebus opportunis. Debet etiam ſemper intereſſe, quando pontifex celebrat, ſiue publicè ſiue priuatim, & miniſtrare opportuna, & habere exactam prouidendi curam, ne res Sacriſtię deſtruantur, & vt deſtructa inſtaurentur, & quæ deficiunt denuo fiant. Cum Papa ſolenniter celebrat, parat credentiam ſuam in tempore, & ſeruat ea quæ in Miſſa Papali præſcripſimus. Adinuenit in tempore libros opportunos pro perſona Papæ, tam pro Miſſa quam pro benedictionibus, abſolutionibus & alijs diuinis officijs, & eos Epiſcopis aſſiſtentibus conſignat: curat diligenter, vt Sacramentum corporis Chriſti nitidè, & mundè ſemper conſeruetur

in

in loco conuenienti, & quòd ſemper ante illud ardeat lumen. Cum verò pontifex in pontificalibus equitabit, præparet ſacramentum in puluino ornato, & ſuper equum album faleratum imponi faciat. Equum freno deducit aliquis ex ſuis familiaribus. Clerici capellæ cum laternis præcedent, ipſe verò ferulam manu geſtans, in habitu ſtatui ſuo cõdecenti equitans ſubſequitur: curabitq; cum ad locum deſtinatum perueniat, vt ſacramentum in loco honeſto, & cum luminaribus reponatur. In conclaui electionis noui pontificis intereſt, & præparat quæ ad rem diuinam pertinent, & ipſe celebrat coram patribus & pro nouo pontifice indumenta congruè ſubminiſtrat. Item in tranſitu vel obitu pontificis aſſiſtit, adminiſtrat ſacramenta Eccleſiaſtica, niſi Cardinales id faciant: & cum cęremoniarijs procurat funus. Et de Sacriſta hactenus in genere, nam particularia latius in locis ſuis poſuimus.

DE OFFICIO PROTONOTARIOrum. Cap. XIX.

PRotonotarij officium eſt notare ea, quæ in publicis conſiſtorijs geruntur cum rogãtur à procuratore fiſcali, et cum opus fuerit, in publicam redigere formam. Ideo oportet eos intereſſe publicis conſiſtorijs. De officio eorum in cancellaria nihil ad nos. Pontifici in publicum cum pluuiali

& mitra exeunti, protonotarius fimbrias inferiores ſimul iunctas deferre debet: nam ad ſiniſtram pontificis præcedens, caudamq; cappæ ſuæ ſibi deferens, vt de Epiſcopis aſſiſtentibus diximus, ſiniſtram ad extremitatem fimbriarum, dextram ad ſuperiorem partem ante corpus pontificis tenens proficiſcitur. Cum peruenit ad locum, vbi pontifex conſiſtit, dimittit fimbrias ad manus Diaconorum, & vadit ad locum ſuum: cum pontifex in diuinis eſt daturus benedictionem ſolennem, protonotarius accedit, & genuflexus ſuper ſcabellum ſedis Papæ, dum Papa benedicit fimbrias inferiores, à ſiniſtro latere eleuat, & cum eis corpus pontificis tegit ab vmbilico & infra: finita benedictione dimittit fimbrias, & reuertitur ad locum ſuum.

DE SERVITIO SVBDIACONI Apoſtolici. Cap. XX.

Q*Væ Subdiaconum agere oporteat ſpecialiter in Veſperis, aut in Miſſa, dum Papa principaliter celebrat, ſuperius diximus in locis opportunis: nunc generalia quędam ſubiungemus. Subdiaconi participantes quinque ſunt numero noſtris temporibus. Cum Papa in publico procedit, ſiue ad diuina ſiue ad humana negocia, vnus ex eis crucem Papalem præfert, ſiue equo, ſiue pedibus, ſiue vtcunque. Quando Papa autem*

exijt

exiit ad cameram paramenti, vt ſacras veſtes induat, duo ex eis ſunt ibi prope lectum paramenti, qui ſtantes hinc inde poſt Diaconos aſſiſtentes, iuuent illos cum pontificem parant: & illo ſacris induto, vnus ex eis capiat crucem. Inter crucem, & Papam Cardinales tantùm, & qui in eorum ſcamno ſedent, incedere oportet, & nullos alios: duo magiſtri hoſtiarij cum ſuis virgis collateraliter aſſociant crucem. Subdiaconus crucem reponit in capella in loco congruo, deinde vadit ad locum ſuum cum alijs, & primum locum obtinent Subdiaconi inter omnes alios prælatos, ſiue officiales non palliatos. Cum pontifex poſt ſermonem, vel in fine Miſſæ, eſt daturus ſolennem benedictionem, Subdiaconus accipit crucem Papalem, & ponit ſe ante pontificem, vertitq; crucifixum verſus pontificem. Et cum ille incipit: Precibus, & meritis, *ſiue* Sit nomen domini, *genuflectit: data benedictione ſurgit, & reponit crucem in loco ſuo, ſiue, ſi eſt recedendum, incipit procedere, & expectat in loco conuenienti, quoad Papa appropinquet. In camera papagalli reponit crucem, & vadit ad exuendum pontificem cum alijs. Sed aduertat Subdiaconus cum portat crucem, vt ſemper crucifixum vertat ad pontificem qui ſequitur: cũ autem pontifex non ſequitur, Crucifixus ſit in parte anteriori. De modo equitandi in pontificali, & de varijs ſeruitijs, quæ Subdiaconus in diuerſis actibus exhibet, pontifici, adminiſtratio-*

ne

ne palliorum , in proprijs locis abunde ſcriptum eſt.

DE AVDITORIBVS. Cap. XXI.

AVditores cauſarum Sacri palatij, qui capellani ſunt Summi Pontificis, debent illi aſſiſtere in diuinis,& in omnibus publicis actibus. Illorum decanus,id eſt, ſenior in officio ſemper ſeruit ſanctiſſimo domino domino noſtro de mitra:& tunc habet ſindonem ſericeam ad collũ ſupra cappam, vel ſupra ſuperpellicium, & eſt medius inter duos cubicularios ſecretos immediatè poſt Papam. Cum igitur Papa apud lectum paramenti induit ſacras veſtes, Auditores adſtantes à ſiniſtra genuflectunt, & deficientibus acoluthis miniſtrant paramenta eorum loco. In Eccleſia verò quando ex faldiſtorio aſcendit ad ſedem eminentem, & quotiens à ſede ad altare vel ad faldiſtorium deſcendit, duo Auditores hinc inde eleuant inferiores fimbrias veſtimentorum eius, ne impediant Papam euntem,neve pedes ſupra veſtes imponat: & inclinati pariter cum eo procedunt. Sed aduertant, quod ita modeſtè veſtes eleuent,ne crura pontificis videantur. Quando pontifex eſt incenſaturus altare, duo ex eis præueniunt ad altare. & hinc inde eleuant mappam primam, quæ eſt ſuper altare vſque ad medium altaris. Deinde

de expectant ad partem genuflexi quoad Papa in cenſauerit altare : & mox ſurgentes reſtituunt mappam, vt prius erat. Quodſi non adſunt alij duo Auditores vt fimbrias eleuent, ijdem duo eleuent prius mappam, et deinde vadunt ad fimbrias Papæ : & ſimiliter poſt incenſationem reponant mappam, & poſtea attollant fimbrias. Item quotieſcunque Papa publicè lauat manus, duo ex eis vadunt ad credentiam, & ſenior accipit mantile, & illud duabus manibus eleuatis vſque ad faciem profert ad pontificem, & illo deoſculato ponit ſupra gremium pontificis : & genuflexus à dextra, & collega ſuus à ſiniſtra, tenent mantile quoad Papa lotus, manus abſterſerit : deinde illud cum ſocio reportat ad credentiam, & vna manu tantùm, tum reuertitur ad locum ſuum. Antequam veniat ad pontificem cum mantili, ſemper tertiò genuflectit : ſimiliter cum Papa eſt diſtributurus candelas, cineres, palmas, ſeu Agnus Dei, accipiunt à credentiario mantile, & ponunt ſuper gremium pontificis, illudq; vtrinque retinent vſque ad finem diſtributionis. Et generaliter quotieſcunque mantile ſeu gremiale portatur ad pontificem, aut ante eum tenetur, idem fit per Auditores: & cum Papa celebrat, vnus ex eis continuò ſeruit de gremiali, quod ipſe debet accipere à credentia ſacriſtæ, & illud finito ſuo officio illuc reportare. Auditor autem qui ſeruit de mitra, cum eſt imponenda mitra, illam dat ad manus Diaconi

coni Cardinalis miniſtrantis à dextra: cum verò eſt remouenda, accedit ad Diaconum qui eſt in ſiniſtra, & ex eius manibus mitram accipit cum debitis ſemper reuerentijs.

DE MAGISTRO SACRI PALATIJ. Cap. XXII.

M*Agiſter ſacri palatij conſueuit eſſe ex ordine Prædicatorum: & ordinariè quando fit conſiſtorium, legit in palatio publicè aliquid in Theologia. Ad hunc ſpectat ordinare, qui debeat facere ſermones in capella Apoſtolica, & eorum ſermones prauidere, curareq; vt nihil dicatur puritati fidei & grauitati illius loci contrarium: & ſedet vel ſtat ſemper poſt primum Auditorem qui adeſt.*

DE CLERICIS CAMERÆ. Cap. XXIII.

C*Lerici cameræ Apoſtolicæ & ipſi adſtant pontifici cum apud lectum paramenti capit ſacras veſtes, genuflexi ad ſiniſtram poſt Auditores. Ad eos pertinet portare enſem benedictum cũ pileo ante Papam in nocte, & die Natiuitatis Domini: tenent vaſa cum auro, & argento, & mantilibus dandis pauperibus, quando pontifex lauat illis pedes. Item ſubminiſtrant camerario ſiue*

Diaconis

Diaconis aſſiſtentibus candelas, & palmas, quæ diſtribuuntur per Papam, et ſimilia. In ſacris non operantur niſi in nocte Natiuitatis Domini, vnus ex eis qui dicit quintam lectionem loco illius, cui enſis datur.

DE ACOLVTHIS. Cap. XXIIII.

AColuthi Apoſtolicæ ſedis octo ſunt ordinarij. Hi etiam cum Pontifex apud lectum paramenti, & ſimiliter in eccleſia eſt celebraturus, & induitur ſacris veſtibus, circũſtant genuflexi, & ornamenta ſubminiſtrant Diaconis Cardinalibus. In ſupplicatione, & diuinis officijs celebrante Pontifice, candelabra, intorticia, ampullas vini, & aquæ thuribulum cũ nauicella incenſi, vas aquæ benedictæ, cum opus eſt, & ſimilia portant, & de illis, cum tempus eſt, ſeruiunt. Debent igitur cum Papa eſt celebraturus, omnes intereſſe: quando autem non eſt celebraturus, tres ad minus inter ſint, & maximè in veſperis: & tunc portant ſecum ſuperpellicia, quia vnus ex eis debet ſeruire de incenſo, & duo alij de candelabris, dum Papa dicit orationem. Et ſupra rochetum debent habere ſuperpelliciũ. In eorum defectu auditores rotæ iuniores ſeruiunt.

DE CVBICVLARIIS SECRETIS,&alijs. Cap. XXV.

CVbicularij ſecreti duo ſemper Pontificem ſequuntur immediatè in capella, & in conſiſtorijs: ſedent non longe à pedibus Papæ à ſiniſtris in terra, tamen ſine aliquo ſedili. Hi ſemper intendere debent ad faciem Papæ, præſtò facturi, ſi quid eis imperet: ſeruant honeſtè ſub ueſtibus ſudariola, ſiue naſitergia, birreta, & ſimilia. Et ſi Pontifex illis vult vti, ea porrigunt Diacono Cardinali aſſiſtenti ad ſiniſtram. Alij cubicularij, ſi Papa fertur in ſede, ipſi cum ſcutiferis portant Pontificem. In diuinis non habent aliud officium ſecreti cubicularij. Cum Cardinales veniunt ad reuerentiam Pontificis, remouent paruũ ſcabellum à ſede, & facta reuerentia illud reponunt. Et hoc iunior ex illis facit quoties opus eſt, & amouet, & reponit.

DE SECRETARIIS, ET ADuocatis. Cap. XXVI.

SEcretarius principalis Sanctiſſimi Domini noſtri, ſi eſt prælatus, ſedet, vel ſtat in loco ſuæ prælationis in capella: Si non eſt prælatus, ſtat inter cubicularios ſecretos: ordinariè nullum habet exercitium in diuinis. Si forte aliquæ literæ præ-

ſentarentur,

ſentarentur, cas Pontifex illi conſignare poſſet. In publicis conſiſtorijs, ſiue prælatus ſit, ſiue non, ſedet ad pedes Pontificis in plano ſolij, et inſtrumenta atque literas, quæ dantur Pontifici ab Oratoribus, palam legit: alij ſecretarij nullũ habent exercitium in publicis actibus. Aduocati in diuinis nullum habent exercitium. In publicis autem conſiſtorijs proponunt cauſas, vt ſuperius diximus, cum de publicis conſiſtorijs ageremus. Aduocatus pauperum primò proponit, vel Aduocatus Fiſci, ſi eſt cauſa fiſcalis.

Sectio Tertia.

DE HABITV OMNIVM, TAM celebrante Pontifice, quàm non celebrante. Cap. I.

C*Vm Pontifex ſolenniter celebrat: ſiue Veſperas, ſiue Miſſam, Epiſcopi Cardinales, & omnes alij, qui ſunt in dignitate Epiſcopali, ſiue Abbatiali, pluuialibus vtuntur, & albis mitris, presbyteri Cardinales planetis, Diaconi Cardinales dalmaticis, & mitris etiã albis: ſed mitræ Cardinalium ſunt ex ſerico damaſceno, aliorum ex tela linea. item Epiſcopi & presbyteri Cardinales plerunque ſub ſacra veſte*

habent ſuperpellicium, & amictum, aut ſaltem alterum ex his, cum quo ueſtium collaria cooperiant. Diaconi, quando paramenta ſunt violacea, aut nigra, vtuntur planetis ante pectus plicatis, & non dalmaticis. Et ex decore ſemper debēt habere amictum, vt collaria veſtium tegant: prælati, religioſi, quia non habent rochetum ſub veſte ſacra, habeant ſuperpellicium, & penitentiarij Papæ planetas, & ſine mitris. Subdiaconus, qui portat Crucem, & qui lecturus eſt epiſtolam, tunicella induitur: alij Subdiaconi, clerici cameræ, & Acoluthi ſupra rochetum habent ſuperpellicium. Clerici cęremoniarum, clerici capellæ, cātores Papæ, capellani Cardinalium, qui ſeruant eorum mitras, ſuperpellicium tantùm habent.

VBI ET QVANDO CAPIVNtur paramenta. Cap. II.

ET hi omnes, ſi Papa ſupplicatione præeunte deſcendit ad eccleſiam, quod fieri debet ad Miſſam tantùm, & in diebus ſupra nominatis, capiunt paramenta in palatio, videlicet Cardinales in prima camera paramenti, non autem in ſecunda: quæ dicitur papagalli. Nam ibi ſolus Papa paratur, prælati, & alij extra dictam cameram, vbicunque voluerint. Si autem fiunt Veſperæ papales, aut dies eſt non ſupplicationi deditus, qui utuntur ſuperpellicio, poſſunt illud capere

re in aulis palatij. Sed Cardinales, & alij prælati, in veſperis capient paramenta in Eccleſia, facta per Cardinales reuerentia ſolenni Papæ, Cardinales apud ſua ſedilia, prælati extra cancellos capellæ. In Miſſa autem non ſupplicatoria, Cardinales capiunt paramenta in ſuis ſedibus, cum Papa accipit planetam, & ſimiliter prælati extra cancellum: & finito officio, in eiſdem locis deponunt paramenta omnes, præter Diaconos aſſiſtētes, qui ſacris induti Pontificem in Miſſalibus ornamētis recedentem, ex congruo, & debito more comitantur vſque ad cameram. Quando autem Papa, celebrata Miſſa, eſſet daturus ſolennem benedictionem populo ex ſuggeſtu, vt in Reſurrectione, omnes Cardinales parati, illuc ſecum proficiſcuntur, & prælati ſimiliter, & data benedictione dimittunt paramenta: protonotarij cappis ſuis lancis ſemper vtuntur, & ſimiliter vti ſolebant.

DE AVDITORE, CORRE-ctore. Cap. III.

AVditor contradictarum, & corrector literarum Apoſtolicarum primum locum habeant poſt protonotarios: qui etiam ſi fuiſſent Epiſcopi, aut Archiepiſcopi, non induebant ſacras veſtes, ſed ſequebantur Pontificem poſt protonotarios, Sed aduerte, quod illo tempore protonotarij præcedebant Epiſcopos: meis autem tempori-

bus de auditore, & correctore prædictis, nihil vidi ſeruari. Cubicularij, & ſecretarij eodem habitu vtuntur, veſtibus ſcilicet ſolutis, cum manicis ad amplitudinem manus latis, & caputijs circa collum à capite deſcendentibus. Aduocati veſtibus manicatis cum varijs & caputijs, vt cubicularij: ſed ſecretarij, & aduocati habent caputia ſuper collum aliquantulum inuerſa. Seruientes armorũ debent eſſe honeſtè armati, cum ſuis baculis argenteis in manu. Et hi ſunt habitus cùm Papa celebrat ſolenniter, aut procedit ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte. Quando autem procedit ſine ſupplicatione hoc modo vtuntur.

DE HABITV PAPAE. Cap. IIII.

SVmmus Pontifex cum in publicum venit ſolenniter, aut habet pluuiale, aut cappam in modum Cardinalis, apertam tamen à pectore, & mitram, aut mantum Papalem cum caputio ſupra caput. Vtitur & mitra ſimplici in officio defunctorum & in die Veneris ſancti: in matutinis autem quocunque tempore nunquam vtitur mitra, ſed aut cappa lanea, aut manto papali cũ caputio ſupra caput: in matutinis tamen in nocte Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in com potatione, quæ ſolet fieri poſt Veſperas antecedentes, vti ſolet Pōtifex cappa purpurea pellibus armilinis duplicata. Quam, vt legi, primus inuenit

Bonifacius

Bonifacius nonus: duobus tamen vtitur coloribus, albo & rubro, vtroque in pluuiali: in ornamentis autem Miſſalibus vtitur colore tempori congruente, et cum mitra ſimplici, ſtola violacea: in aliјs verò veſtibus non ſacris ſupra rochetum rubro tãtùm, niſi à ſabbato Sancto vſq; ad ſabbatum in Albis incluſiue, Et infra rochetũ vtitur ſemper toga & alba, & caligis rubris cum ſandaliјs aurea cruce ornatis.

DE HABITV CARDINALIUM. Cap. V.

R*Euerendiſſimi Domini Cardinales cuiuſcunque ſint ordinis, vtuntur ſemper in capella, & in publico, cappa ampla ſupra rochetũ coloris violacei, plus vel minus clari, aut obſcuri blaui, ſiue aerei, et aliquãdo rubri, ſed rarius. Nã ruber color proprie ad Papam pertinet, & ad legatos, qui mittuntur de latere extra Italiam, vel ad aliquod negotium. Nam in iſtis caſibus Pontifex ſolebat donare legato mantum rubrum cum capputio, & in illo habitu dabat audientiam legatus in ſua ꝓuincia. Pau. Secũdus inſtituit, ꝙ Cardinales bireto rubro vterentur, et ſuper equis ſiue mulis rubris ſtratoriјs equitarẽt. Cappa Cardinalis poteſt eſſe ex lana ſiue ex zamelloto. Et in officiјs defunctorum, & ſede vacante, & à quarta feria maioris hebdomadæ, vſque ad ſabbatũ San-*

ctum, ſolebant vti cappis ſuis obſcuris cum pellibus de griſeis, & non de varijs: hoc tamen hodie non ſeruatur, ſed à veſperis omnium ſanctorum incluſiue vſque ad mane dominicæ Reſurrectionis, excluſiue vtuntur albis pellibus de varijs. In reliquo tempore vtuntur ſerico rubri coloris loco pellium.

DE HABITV PRAELATORVM. Cap. VI.

ALij prælati, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij: Item & Subdiaconi, Auditores rotæ, clerici cameræ, & acoluthi omnes vtuntur cappis laneis ſupra rochetum, vt Cardinales: ſed non ex zamelloto, neque coloris rubri, aut violacei nimis clari. Prælati aſſiſtentes Papæ, cum Pontifex habet mantum cum capputio inuerſo ſupra caput, debent & ipſi habere mantellum, aliàs crociam appellatum, & circa collum capputium, ſicut cubicularij, & non ſupra caput: & hoc ſi Papa habet mantum, & non aliter. Prælati extra eccleſias ſuas non vtuntur cappa ampla, niſi in Romana curia, cum adſunt ſacris ſiue profanis, vel publico conſiſtorio cũ Pontifice in eius capella, cappas tamen non capiunt, neque deponunt intra cancellos capellæ, neque in prima, aut ſecunda camera paramenti, ſed extra vbi voluerint: ſic etiam ſacras veſtes.

DE HABITV CARDINALIVM, & prelatorum religioſorum. Cap. VII.

PRælati ex ordinibus mendicantium vadunt cum ſuo habitu etiam in Cardinalatu, niſi quod ſunt ampliores, & lanæ magis precioſæ. Ex Monaſticis autem vtuntur cappa ampla colore nigro cum pellibus nigris, vt noſtro tempore Nicenus, & Atrebatenſis Cardinales, velut vidi aliquos Abbates cum pellibus griſeis, vel ſi ſunt alterius coloris, prælati vtuntur habitu ſui ordinis, ſed ampliori: & non vtuntur rocheto. Aſſumpti autem ex canonicis regularibus, quia in ſuo ordine portant rochetum, deferunt etiam in prælatura, ſed vtuntur capello, vt alij religioſi, videlicet nigri coloris ſupra & infra per totum: inferiores officiales vtuntur habitu ſuperiùs dicto.

DE HABITV SERMONEM habituri. Cap. VIII.

ILle autem, qui orat in capella, ſi eſt Epiſcopus, vel Abbas, cum pluuiali orat, & cum mitra. Si electus tantùm, & ſecularis, orat in cappa ſupra rochetum: ſimiliter ſi eſt inferioris ordinis, & in capella portat cappam, & rochetum, & cum

cum illis orat. Si non portabit rochetum, neq; cappam, tunc oraturus aſſumit cappam tantùm ſine rocheto, & finita oratione ad partem illam dimittit extra capellam. Mendicantes, & alij religioſi orant in ſuo habitu.

DE CIRCVLIS CARDINALium, qui fiunt ante Papam. Cap. VIIII.

DOmini Cardinales primùm, dum Papa in camera ſui paramenti accipit ſacras veſtes, faciunt circulum ante ſuam ſanctitatē, ſtantes capite detecto: ſed conſueuit Pontifex illos inuitare, vt cooperiant caput, & tempore frigoris monere iterum, vt tegant: quod ipſos tandem facere conuenit. Et hic ſenior erit ante ſiniſtram Papæ, & alij per ordinem illum ſequentur. Secundò domini Cardinales veniunt ad circulum ad Introitum facta reuerentia ante Miſſam, hoc modo. Iunior Diaconus incipit, & ponit ſe factis reuerentijs altari, & Papæ, in vltimo loco contra ſiniſtram Pontificis: Senior in loco primo, & viciniori Papæ: iunior verò ex presbyteris Cardinalibus primò ſe mouet à loco ſuo, & ponit ſe haud longè à iuniore Diacono ante faciem Papæ: & illum ſequuntur Presbyteri, & deinde Epiſcopi, incipiendo ſemper à iunioribus, ita vt ſenior Epiſcopus Cardinalis deſcendat tantùm de gradu, in

quo

quo ſedebat, & teneat primum locum, & viciniorem ad Pontificis dextram. Hoc ordine veniunt ad circulum Domini Cardinales ad Introitum, Kirieeleiſon *&* Gloria, *ſimul ad* Credo, *ad* Sanctus, *& ad* Agnus Dei.*præueniunt quando datur tempus, maximè ad* Sanctus, *& ad* Agnus Dei. *Stant ſemper, & in via, & dum ſunt in circulo capite detecto, veniendo, & redeundo faciunt altari reuerentiam, & Papæ. Cum vadunt, iuniores incipiunt: cum reuertuntur ad ſedes, incipiunt ſeniores, & Diaconi, poſt presbyteros omnes. In Miſſis tantùm veniunt ad circulum, & non in Veſperis: & in Miſſis pro defunctis non veniunt ad circulum, neque in ſexta feria Paraſceues: in diebus ferialibus veniunt.*

Sectio Quarta.

DE HABENTIBVS SERMONEM in capella Papæ, & primo de Papa. Cap. I.

Svmmus Pontifex non conſueuit facere ſermonem alio quopiam celebrante, ſed tantùm dum ipſe celebrat: & tunc ſi altare eſt apud parietem, ita vt prælati, & omnes ſint inferius, vt in capella palatij. Tunc Papa deſcendit è ſede eminenti, & ſedet ante altare

altare ſuper faldiſtorium, vel ſedem tibi paratã, vertens faciem ad populum, & renes ad altare, & poſt eum Diaconus Euangelij, deinde Diaconus aſſiſtẽs à dextris: à ſiniſtris verò ſedet Subdiaconus tantùm, & qui cũ illo altari aſſiſtit Subdiaconus Apoſtolicus: & ſi ſunt Græci Diaconus & Subdiaconus, ſedent in ſecundo gradu ad illorum pedes hinc inde, Græci à dextris. Subdiaconus ſolus à ſiniſtris. Poſt ſermonem Diaconus Euangelij facit confeſſionem, Cardinalis aſſiſtens annunciat indulgentias, & Papa dat benedictionem ſtans in eodem loco more conſueto: deinde reuertitur ad ſedem eminentem, & ibi dicit Credo, *vel* Dominus vobiſcum, *pro temporis exigẽtia. Si autẽ ſedes Papæ non infra, ſed ſuper altare eſt, vt in eccleſia Sãcti Petri et ſimilibus, tũc Papa quia vertit faciem ad chorum & ad populum, ſedens in prædicta ſede ſuã, facit ſermonẽ, & omnes ſedent in loco conſueto.*

DE CARDINALIBVS Cap. II.

C*Ardinales non faciunt ſermonem in capella Papæ, niſi celebrante Pontifice, vel cum ipſemet Cardinalis, celebrat. Si facit ſermonem in Miſſa papali, ipſe, vel Epiſcopus, ſiue presbyter ſit, debet aſſiſtere in officio capellæ, etiam ſi nõ ſit prior, & in tempore cum pluuiali, & mitra*

facere

facere ſermonem. Si verò ipſe celebrat, dicto euãgelio ipſe deponens caſulam, accipit pluuiale, et vadit ad oſculum manus pontificis, petit benedictionem, & indulgentias, & aſcendit pulpitum & cum mitra ſimplici orat. Et nota quod Diaconus Cardinalis non prædicat in capella pontificis, neque alius quiſpiam non prælatus, niſi ſit doctor in Theologia, ſecundùm antiquas, & probatas cęremonias: quamuis hodie non modo inferioris gradus viri, ſed ſine dignitate, aut ſacro ordine, in ſtudijs humanitatis tantùm docti, non ſine loci, & ordinis pontificalis dedecore onus orandi in totius orbis grauiſſimo, ac celeberrimo conſeſſu ſibi aſſumant. Epiſcopus ſi orat, debet etiam celebrare ordinariè, & orat, vt de Cardinali diximus, niſi quòd pontificis genu, non manum oſculatur. Si non celebrat oraturus ſuper rochetum, vel ſuperpellicium, induit pluuiale, & cum mitra orat: idem facit in abbatiali dignitate conſtitutus.

Si oraturus eſt officialis palatij, qui portet rochetum, & cappam, non tamen prælatus: Si autem non vtitur rocheto, orat cum cappa tantùm. Religioſi non prælati orant cum ſuo habitu. Oraturus igitur finito Euãg. cũ habitu ſibi condecenti offert ſe clerico cęremoniarum, qui poſtquàm Papa eſt oſculatus librum Euangeliorum, & inceſſatus ſederit cum mitra in ſua ſede, ducit oraturum cum reuerentijs conſuetis ad pedes pontificis,

quos

quos orator genuflexus oſculatur. Tunc erecto capite dicit : Iube Domine benedicere, & *Pontifex*, Dominus ſit in corde tuo, & in labijs tuis, vt dignè & fructuosè annuncies verba ſua ſancta, in nomine Patris *&c. Et orator iterum:* Indulgentias Pater ſancte : *& Papa concedit indulgentias prout ſibi placet.*

Conſueuerunt tamen Pontifices noſtro tempore, quando prælatus celebrat, dare quinque annos, quando Cardinalis, ſeptem annos: in maximis verò ſolennitatibus decem annos, quando vero ipſemet celebrat, plenariam indulgentiam, & aliquando decem annos. Sed cum annis annũciantur ſemper totidem quadragenæ. Maiores noſtri erant aliquanto parciores in iſtis indulgentijs: & raro etiam in Miſſa papali ſe extendebant ad ſeptem annos. Orator audito Pontificis mandato de indulgentijs, cum reuerentijs conſuetis vadit ad pulpitum, & eo conſcenſo quieſcit aliquantulum, dum ſe componat cum capite cooperto, & eſt cum mitra, ſi illa vtitur: incipit ſuam orationem, ſigno crucis tamẽ ante ſe præmuniet. Cum nominat Pontificem, aut in eius aſſiſtentia Cardinales, detegit caput, & ſe profundè inclinat verſus Pontificem, ad Cardinales aliquantulum caput hinc inde flectit. Cùm dicit Aue Maria, *genuflexus orat: inter orandum cùm Pontificem appellat, caput detegit, alioquin ſemper eſt coopertum. Finito ſermone caput detegit, &*

expectat :

expectat: Diaconus autem Euangelij ductus ante Pontificem, dicit altè Confiteor Deo, *&c. & tunc Papa & omnes ſurgunt. Sed Papa etiam celebrans, finito* Confiteor, *cum mitra deſcēdit: Diaconus, & qui orauit, ſtans adhuc in ſuggeſtu, pronunciat indulgentias à Pontifice conceſſas, & ſtatim deſcendit, & vadit in pace. Interim verò aſſiſtentes Papæ accedunt ad eius pedes cum libro, & lumine, & Subdiaconus Apoſtolicus crucem Papalem ante eius faciem ponit. Et Pontifex ſine mitra dicit,* Precibus & meritis, *&c. & dat benedictionem more ſolito, protonotario fimbrias anteriores eleuante.*

Sectio Quinta.

DE QVIBVSDAM EXTRAORDInarjis, & regulis generalibus: & primò de Auditore & Correctore. Cap, I.

AVditor contradictarum, & Corrector literarum apoſtolicarū ſunt antiqui officiales Romanæ curiæ: & vt legi in conſtitutionibus dicti officij contradictarum per Eugenium quartum confirmatis, ſub Data Florētiæ, Anno incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo

genteſimo trecenteſimo quarto, ſexto Idus Februarij, ſui Pontificatus anno 4. ſtatuit Eugenius, Auditorem prædictum in capella, & conſiſtorio, & locis omnibus, iuxta laudabilem curiæ conſuetudinem, primum locum inter omnes Archiepiſcopos, Epiſcopos, & inferiores: oratoribos principum, dominorum, ſeu communitatum, exceptis in eundo, ſtando, & ſedendo obtinere: poſt quem ſtatim ſequi voluit correctorem literarum Apoſtolicarum. Legitimus etiam in pluribus libris cęremoniarum, quod in ſupplicationibus ibant immediatè poſt protonotarios cum ſuis cappis laneis; poſt pontificem, etiam ſi fuiſſent Archiepiſcopi, aut Epiſcopi: nam tunc alij prælati præcedunt Papam cum paramentis, & mitris. Quod ſi prælati alij non erant parati, ſequebantur Papam poſt protonotarios & auditorem, atque correctorem: qui duo ſedendo ſemper erant poſt protonotarios ante alios prælatos. De protonotarijs ſcimus decretum fuiſſe à Pio ſecundo in conuentu Mant. quod deinceps non præcederent Epiſcopos aut ſuperiores, & ita ſeruatur. De auditore & correctore prædictis, meo tempore nunquam fuit habita ratio in capella Papæ, neque præſcriptus eis locus aliquis eundo, aut ſedendo. Hæc omnia volui addere, vt nemo videatur prętermiſſus. Quid deinceps ſeruãdum ſit, maiores ſtatuant.

DE

DE INCENSATIONE ALTAris, & aliorum ordinariè. Cap. II.

SEcundùm conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ, in Veſperis ſemel tantùm fit incenſatio, id eſt, ad Magnificat. *& tunc incenſat Papa altare, incenſatur ipſe, & deinde alij omnes. In Miſſa poſt confeſſionem incenſat altare celebrans, incenſatur ipſe, & Papa tantùm. Ad Euangelium, Diaconus incenſat librum in principio: in fine Papa incenſatur, & eo abſente celebrans tantùm. Poſt offertorium celebrans incenſat oblata, & altare, incenſatur ipſe, deinde Papa, & demum omnes alij ordines capellæ: ad eleuationem Sacramentum tantùm incenſatur. Incenſatio autem fit hoc ordine. Acoluthus, ſiue cęremoniarius accipit thurribulum cum prunis ardentibus ex loco conuenienti, & ponit cathenularum annulos in manu ſua ſiniſtra, ita vt dependeat thuribulum: nauiculam autem incenſi portat dextra cum apertura nauiculæ à parte exteriori, & factis in tempore reuerentijs altari, & Papæ, annuit Cardinali aſſiſtēti: qui ex loco ſuo accedit ad dextram Papæ, & cęremoniarius poſt eum accedens, vbi iterum genuflexit in plano ante pontificem, ſurgit, & nauiculā dat in manibus Cardinalis aſſiſtentis: qui illam ambabus manibus*

tenens, vertit aperturam, vbi eſt coclear verſus pontificem, dicens: Benedic Pater ſancte. *Cęremoniarius autem interim cum dextra manu aperiens latè thuribulum, et per catenulas inter ſummitatem, & infimam partem illud retinens, partem inferiorem, vbi ſunt prunæ, ſupponit manibus pontificis, ita vt ipſa pars inferior æquetur nauiculæ in manu Cardinalis aſſiſtẽtis: & pontifex capiens cum cocleari incenſum, tertiò ponit in thuribulo, interim dicens:* Vb illo benedicaris, &c. *& in fine facit ſuper illud ſignũ crucis. Cardinalis aſſiſtẽs interea ſtat inclinatò capite, & antequam Papa accipiat coclear, illud oſculatur: & cum Papa illud accipit, & iterum dum reponit, oſculatur eius manum, & demum reddit nauiculam cæremoniario, qui vt venerat, reuertatur ad locum ſuum, & ſimiliter Cardinalis aſſiſtẽs. Cęremoniarius vadit ad altare, tradit thuribulum adolens Diacono Euangelij: qui illud ponit ad manus celebrantis, annulos videlicet catenularum in ſiniſtra, & catenulas iuxta ſummitatem thuribuli in dextra. Celebrans ſine mitra ſtans ante medium altaris, primò inclinat caput verſus altare, illi reuerentiam faciens: tum ſi ſint ibi oblata, id eſt, calix, & hoſtia, facit ſuper, ea ter ſignum crucis cum thuribulo, incipiens ab altari, & ducens verſus ſe, & deinde in tranſuerſum. Tunc facit ſuper eadem circulos duos cum thuribulo à dextra in ſiniſtram, & tertium è con*

trario

trario à ſiniſtra in dextram: deinde iterum ſe inclinat cruci, & cleuatis manibus tertiò thuribulum tractim ducens, illam reuerenter incenſat, et rurſus caput illi inclinat tum incenſat bis imaginē à dextra parte crucis, & toties imaginem à ſiniſtra. Procedit deinde à ſiniſtra, & tractim incēſat ſuperiorem partem altaris, ſiue ſint ibi imagines, ſiue picturæ, ſiue candelabra tantùm. Si verò ſunt ſuper altari imagines, incenſata cruce, quæ eſt in medio, procumbit ad ſiniſtrā partem crucis, vt diximus. Cum peruenit ad cornu altaris ſiniſtrum, vbi dicitur Epiſtola, flectit manum, ſe inclinās aliquatulùm dextrorſum, & incēſat inferiorem partem ipſius cornu, bis ducens thuribulum: tum aſſurgens vertens ſe incenſat ſuperiorem partem altaris vſque ad crucem, & iterum ſe inclinās incenſat reliquam partem ſuperiorem vſque ad cornu dextrum, vbi pariter ſe inclinās incēſat, vt de ſiniſtro diximus. Vertēs ſe deinde incēſat inferius anteriorem partem altaris à dextro in ſiniſtrum cornu, & cum tranſit ante crucem, vertit ſe ad eam, & illi caput inclinat. Cum eſt in ſiniſtro cornu firmans ſe tradit thuribulum Diacono, & accipit mitram, & à Diacono incēſatur. Tum Diaconus tradit thuribulum Cardinali aſſiſtēti, qui ſurgēs vadit ante gradus ſolij pōtificis. & genuflexus ſupra infimū gradum, incēſat pōtificem ſedētem cum mitra ter ducēs thuribulum. Deinde reddito thuribulo Dia-

cono, ſurgit, & vadit ad ſuum ſcabellum. Diaconus autem ſtās ante eum inclinat caput drimò, deinde incẽſat, bis thuribulum ducẽs. Et nota quod hæc incẽſatio, ſiue circa altare, ſiue circa Papam, ſiue Cardinales, fit tractim, modeſtè, quietè, & ſine ſtrepitu, ac ſine properatione. Cardinales autem antequàm accipiāt incenſum, quiſque ſemper inuitat alium ſubſequentem, caput verſus illum inclinādo. Cardinalis aſſiſtens inuitat Diaconum à dextris, & ille, deinde ſuo tempore Diaconum à ſiniſtris qui nullum inuitat. Primus inter Epiſcopos Cardinales inuitat ſubſequẽtem, & ſic vſque in finem ſedium Epiſcoporum & presbyterorum. Quod ſi quis presbyterorum eſſet in ſede Diaconorum, vltimus in prima ſede inuitat primum alterius ſedis presbyterum, qui ſedere debet in fine ſcamni: & vltimus inter presbyteros inuitat primùm Diaconum ſedẽtem in capite illius ſcamni. Incẽſatò igitur Car. dinali aſſiſtẽte, Diaconus Euāgelij trāſeũdo genu flectit ante pontificem. Et primò ſe inclinat, deinde bis incẽſat, & iterum ſe inclinat ante Diaconum Cardinalem à dextris: idem facit Cardinali Diacono à ſiniſtris: deinde vadit ad primũ Epiſcopum Cardinalem. Et quoties trāſit ante Papam, genuflectit, incenſat pariformiter & reliquos Cardinales, Epiſcopos primùm, tum presbyteros, & demum Diaconos ijſdem cæremonijs. Nam ſingulis primò ſe inclinat, tum bis ducens

thuribu-

thuribulum incenſat, demum rurſus ſe inclinat. Idem facit Regi inter Cardinales, vel principi, qui in eorum ſcamnis ſedēt. Imperatorem autem non Diaconus Euãgelij, ſed primus Epiſcopus nõ Cardinalis aſſiſtẽs Papæ, incẽſat ſtãs, & bis thuribulum ducẽs, & immediatè poſt Papam. Alios omnes incẽſat Diaconus Euãgelij põtifice non celebrãte. Clericus cæremoniarum ducit Diaconũ incẽſantem: quem, ſi nõ eſt aſſuetus officio, inſtruit, & genuflexiones, atque inclinationes primò facit. Si verò expertus eſt, factis primò reuerẽtijs retrahit ſe ad partem, & expectat eius progreſſum, aduertens tamẽ nè erret. Incẽſatis Cardinalibus, ſi quis magnus princeps eſt in ſupremo gradu ſedis põtificalis, vt puta aliquis dux ex minoribus ſiue præfectus vrbis, ſiue capitaneus Eccleſiæ, aut frater, ſiue nepos pontificis, quos põtifex vult honorare, incẽſantur ante aſſiſtẽtes. Sed neque fiunt ante eum inclinationes, & ſemel tantùm ducitur thuribulum. Poſt hos incẽſantur ſimiliter aſſiſtẽtes Papæ, deinde Vicecamerarius, & oratores Cæſaris, ſi ſunt præſentes, tum Senator vrbis, poſt eum oratores prælati, ſi inter eos ſint aliqui regij: Inde oratores regum, & principum nõ prelati. Quod ſi Vicecamerarius abeſt, incẽſantur Cæſaris oratores ante alios, vbicũque ſint, deinde Senator, tum oratores prælati, ſi ſunt regij inter eos, ſin minus, incipitur à laicis: ſi ſunt Regij, & ceteris paribus, à prælatis ſemper inci-

 pitur,

pitur, neque refert an potẽtior ſit rex, vel princeps, laici quàm prælati, dummodò eiuſdem dignitatis ſint. Et ab ea parte, qua incipitur præſentibus imperialibus, incẽſantur omnes oratores etiam minores. Et hoc etiam in Vicecamerarij præſentia obſeruatur. Inde Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, Abbates, generales ordinũ, & pœnitẽtiarij Papæ, qui omnes ſedẽt in ſedibus. Inde reuertitur ad ſolium põtificis, & ibi incẽſat cõſeruatores vrbis, barones, & alios nobiles ibi ſedere ſolitos, tum Subdiaconum Apoſtolicum à dextris Papæ, & alios cappatos ab ea parte, deinde Subdiaconum à ſiniſtris, & poſt eum Auditorem, qui ſeruit de mitra Sãctiſſimo Domino noſtro. Deinde alios cappatos Subdiaconos, Auditores, clericos cameræ, & acoluthos, tum cubicularios ſecretos, & ſecretarium, ſi eſt cum eis: Inde capellanum aſſiſtẽtem celebrãtis, & Subdiaconum epiſtolæ. Inde cubicularios aduocatos, & ſecretarios mixtim, & demum procuratores ordinum. Si magiſter ſacri hoſpitij adeſt, qui ſtare ſolet apud finem ſcamni presbyterorum Cardinalium, incẽſatur poſt nobiles ſedẽtes circa pedes Papæ. Poſt Procuratores incẽſantur capallani celebrantis, ſtãtes in ſuperpellicijs, & deinde ſcutiferi Papæ, & alij nobiles, qui ſunt cum eis: tum magiſter hoſtiarij, & ſeruientes armorum, qui ſunt apud portam cãcelli: reuerſus demum ad credentiam, credẽtiarios, & ceremo-

remoniarum : & ipſe in fine à credentiario incenſatur .

Et nota, quòd omnes qui accipiunt incenſum, debent ſtare, & non ſedere, & eſſe capite detecto, exceptis Papa, & celebrãte, qui cum mitra accipiũt incenſum . Papa in principio Miſſæ, & poſt offertorium ſedẽs incenſatur. Aduertat Diaconus, & nõ incenſet qui nõ aſſurgunt . Quando Papa celebrat, acoluthus ſeruit de incenſo, & Diaconus Cardinalis Euangelij incenſat Papam, Cardinales, principes, qui cum eis ſedent, & Epiſcopos aſſiſtentes. Inde ipſe incenſatur ab vno ex Subdiaconis Apoſtolicis , non tamen ab eo, qui cantat epiſtolam, & ille incenſat alios : in veſperis ſolennibus papalibus cum paramentis idem Subdiaconus incenſat . In Veſperis ſine paramentis acoluthus ſeruit de thuribulo, & incenſat omnes præter pontificem. Abſente pontifice capellanus aſſiſtens Cardinalis facientis officium, debet incenſare, ſine pluuiali tamen: nam illo in Veſperis non vtitur, in cuius locum ſi non eſt apertus, ſubſtituitur Diaconus Papæ, cum ſuperpellicio tamen.

DE ORDINE DANDI PACEM inter Miſſarum ſolennia. Cap. III.

QVando Papa celebrat oſculato altari dat primò pacem Cardinali Epiſcopo aſſiſtēti, qui ad eius dextra genuflexus, primò oſculatur altare, & deinde accipit oſculum à pontifice, eique dicenti Pax tecum, *reſpōdetur*, Et cum ſpiritu tuo. *Deinde pōtifex uertit faciem ad cornu epiſtolæ, & recipit ad oſculum pacis duos Diaconos aſſiſtētes, ſicut receperat Epiſcopum Cardinalem. Si autem Imperator ſit præſens, primò illum recipit ad oſculum pacis, deinde Cardinalem Epiſcopum, & duos Diaconos aſſiſtentes. Epiſcopus Cardinalis, deinde dat pacem primò Epiſcopo Cardinali exiſtenti cum aliis Cardinalibus, primo presbytero, & primo Diacono exiſtenti apud ſcamna: Item principi laico, qui ſedet in ſcamno Cardinalium, & demum primo Epiſcopo Cardinali aſſiſtēti Papæ, & in fine Subdiacono Apoſtolico, qui aliis pacem diſtribuit: & ipſe Epiſcopus Cardinalis reuertitur ad ſummum pontificem. Quādo autem aliquis Cardinalis, ſiue prælatus celebrat pōtifice præſente, Cardinalis aſſiſtēs dicto* Agnus Dei, *recedit de circulo, & factis reuerentiis aſcēdit ad altare, & genuflexus illud oſculatur primùm. Tunc ſurgens capit*

capit pacem à celebrãte,& deinde aſcẽdit ad Papam, cui dat oſculum pacis,vt ſupra: deinde reuertitur ad locum ſuum cum alijs Cardinalibus, & alij Diaconi aſſiſtẽtes,deſcẽdẽtes à latere pontificis,factis reuerẽtijs ſimiliter aſcẽdũt ad Papã, & capiunt ab eo oſculum pacis. Et ſi adeſt Imperator, accipit pacem à põtifice ante Diaconos Cardinales,aſſiſtẽtes,faciẽs reuerẽtias genuflectẽdo tamẽ non inclinãdo ſolùm. Interim verò capellanus aſſiſtẽs celebrãtis,cum pluuiali ductus à ceremoniario,relinquẽs librum Miſſale ad manus Diaconi Euãgelij cum reuerẽtijs ſolitis accedit ad Cardinalem aſſiſtẽtem, & ab eo accipit oſculum pacis, & ſe ei inclinat antequam capiat: & poſtquam acceperit pacem,dat pacem priori Epiſcoporum Cardinalium, tum ſubpriori Epiſcoporũ, inde primo ex Diaconis in ſede, demum principi laico, ſi quis adeſt in ordine Cardinalium: & his omnibus inclinat ſe primò, & poſtea: deinde dat pacem præfecto, ſiue magno principi,qui ſedet ad Papæ pedes, deinde primo Epiſcopo aſſiſtãti, tũ Vicecamerario, qui eam dat prælato, iuxta eum ſtãti: & ille alteri, & ſic cæteri: deinde oratori Cæſaris laico,vel prælato,& ille alteri oratori iuxta eum ſtãti, etiam ſi alter nõ ſit imperialis, vel regalis orator,& ſic de alijs. Tum Senatori, inde primo Epiſcopo in ſecundo ordine, et primo in tertio, & ſic de alijs, ſi ſunt plures ordines Epiſcoporum: deinde primo protonotario in illorum

illorum ordine; qui ſunt in eiſdem locis ſiue Abbates. ſiue generales, aut pœnitẽtiarij, accipiũt pacem à ſuperioribus. Interea ſi celebrãs iam perfecit communionem ſuam, reuertitur aſſiſtẽs capellanus ad altare, & ceremoniarius accipit ab eo pacem, & diſtribuit reliquis, quibus ille nõ dederat. Poſt nominatos primò dat pacem nobilibus, & baronibus, qui ſunt ad pedes Papę, deinde magiſtro ſacri hoſpitij ſi adeſt, tum Subdiacono à dextris, & ille reliquis cappatis ab eo latere: inde Subdiacono à ſiniſtris, & ille ſimiliter ſuis cappatis, deinde Auditori ſeruienti de mitra, & ille ſecretis cubicularijs, tum alteri cęremoniarum clerico, deinde Diacono Euãgelij, & ille Subdiacono, inde primo ex cubicularijs, primo ex aduocatis, ſiue ſecretarijs, deinde primo ex procuratoribus, tum primo ex capellanis celebrantis, poſtea antiquiori ex ſcutiferis Papę primo ex hoſtiarijs, & primo ex ſeruientibus armorum, & ſic eſt finis. Abſente verò Vicecamerario, dat primo oratori Cęſaris, & ille alteri, vt ſupra dictum eſt: tum Senatori, deinde primo oratori prælato, ſi Cæſaris orator eſt laicus, vel non prælatus. ſinautẽ dat primo oratori laico, ſeu non prælato, & alijs, vt ſupra diximus. Quod ſi etiam oratores Cæſaris non interſint, dat Senatori, tum oratoribus prælatis, ſi inter eos ſint Regij, ſin minus, incipitur à laicis: ſi ibi ſunt Regij, & cęteris paribus, & prælatis.

QVANDO

QVANDO PAPA LAVAT MAnus ante Miſſarum ſolennia, & actibus publicis. Cap. IIII.

PRinceps, nobilis, ſiue orator, qui aquam ferre debet ad lauandum manus Pontificis, in tempore vocatur à cęremoniario, & à duobus ſeruiētibus armorum conducitur ad credentiam Papæ, & cum eo duo Auditores rotæ. Huic apud credentiam imponitur circa collum mappula ſericea longa, quæ vtrinque ante pectus ei dependet, manu dextra capit inferiorem peluim, in quo credētiarius aquam impònit, & nobilis aliquātulū aquæ ex pelui imponit in vaſculum, quam credentiarius prægustando bibit: tum ſiniſtra manu capit ſuperiorem peluim, & à magiſtro hoſpitij, vel ſcalco Papæ, cooperiuntur pelues mappula à dextra parte pendēte. Tum eleuatis manibus cum peluibus vſque ad oculos, adiuuantibus hinc inde magiſtro hoſpitij, & ſcalco Papæ, vel ſaltem altero, ſi alter abeſt, ad pontificem proficiſcitur hoc ordine. Primò præcedunt duo ſeruientes armorum, hos ſequuntur cęremoniarij, qui genuflexiones, & geſtus oſtēdunt, tum duo Auditores, quorum ſenior portat duabus manibus mantile, quod à credētiario acceperat, illo prius ab eo oſculato: demum nobilis cū peluibus aquæ, medius, vt diximus, inter magiſtrum hoſpitij, & ſcalcum.

ſcalcum. Cum trāſeunt ante altare, omnes genuflectūt, & antequam ad pōtificem perueniāt, tertiò genu terram tāgunt. Cum peruenerint ad eius pedes Auditor mātile deoſculatum deponit ſuper genua pontificis, & Diaconi aſſiſtētes illud explicant, & ipſi Auditores genuflexi hinc inde, extremitates mātilis retinēt. Cardinalis aſſiſtēs interea, ſiue Epiſcopus, ſiue presbyter, accedit ad pōtificem, & ponit manus ad pelues: nobilis aquam portans eleuata ſuperiore pelui, poſitaque in loco inferiori, ſuper eius labium imponit pauxillum aquæ, quam prægustando ſorbet: & deinde adiuuāte aſſiſtēte Cardinali, infundit aquā ſuper manus pontificis in ſubiectam peluim, dextra ſuperiorem cum aqua, inferiorem ſiniſtra, vbi aqua recipitur, retinēs. Interim laici omnes circunſtantes genuflectunt, Cardinales ſurgunt ſine mitris, prælati ſurgunt detecto capite, lotis manibus Diaconi aſſiſtētes replicant mantile ſuper manus Papæ. Nobilis iiſdem reuerētiis, & ordine reuertitur ad credentiam Papæ. Auditor reaſſumpto mantili cum ſocio ſequitur nobilem, & id reddit credentiario, & reuertitur ad locū ſuū. Hic ordo ſeruatur quoties Papa publicè lauat manus, & quando celebrat: quia quater ſunt lauanda manus. Incipitur à minus digno, ita vt dignior, etiam ſi eſſet Rex, aut Imperator, vltimò ferat aquam ad manus pontificis.

DE

DE LVMINARIBVS IN CApella Papæ, & ſacris Imaginibus ſuper altare. Cap. V.

SVper altare, cum diuina peragũtur, ſiue Cardinalis, ſiue alius prælatus celebret, candelabra ſex ſuper altare ſuper Credẽtiam verò duo cũ luminaribus ſemper habentur: ad Euangelium luminaria duo, ad eleuationem Sacramenti funalia quatuor, ſuper cancellos capellæ, ſi Cardinalis celebrat, ſex, ſi alius prælatus, quatuor funalia ardent. Si Papa celebrat, ſuper altare candelabra ſeptem ardent, ſuper credentiam duo, ad Euangelium Latinum ſeptem, ad Euãgel. Grecũ duo, ad eleuationem Sacramenti funalia octo, ſuper cancellos octo, ad ſupplicationes Papales ſemper candelabra ſeptem. Quando Papa non eſt præſens, duo candelabra ardent. Si Papa celebrat in aliqua Eccleſia, vbi ſedes eminens multum diſtet ab altari, vt in Eccleſia Lateranenſi, vel in Eccleſia ſancti Pauli de vrbe, tunc cũ corpus, & ſanguis ex altari defertur ad Papam, octo funalia, quæ ibi permanent aceenſa vſq; ad poſt communionem, feruntur ante Sacramentum, primò ante corpus, deinde ante ſanguinem: neque extinguuntur antequàm ſit completa communio. Imagines, & Reliquiæ, ponuntur ſuper altare,

quando

quando vtuntur mitra auriphrygiata, & non aliter.

DE MINISTRIS CELEbrantium. Cap. VI.

CArdinali diuina celebranti adeſſe debent Diaconus, & Subdiaconus cum ſuis paramentis opportunis, capellanus aſſiſtens cum ſuperpellicio & pluuiali, ſeruiens de mitra cum ſuperpellicio, & mappula longa ad collum, & ſeptem alij capellani cum ſuperpellicijs, qui ſeruire debent, vnus in ſuſtinendo librum ſupra caput, vnus in ampullis, alius in tenendo thuribulo, & quatuor in tenendis candelabris in Euangelio, & funalibus in eleuatione, & iuniores debent ſeruire in iſtis vltimis: totidem aderunt celebranti Veſperas. Prælato autem non Cardinali, vltra Diacanum, Subdiaconum, & aſſiſtentem cum pluuiali, aderunt quatuor alij tantùm miniſtri cum ſuperpellicijs: in credentia pro Cardinali erunt tres ſcutiferi, pro prelato duo tantùm.

DE

DE EVANGELIO, ET EPIſtola Græcè legendis. Cap. VII.

EVangelium, & Epiſtola Græcè leguntur quotieſcunque Pontifex Romanus publicè, & ſolenniter celebrat, ſi illi placuerit: & in hoc non eſt aliqua feſtiuitas magis priuilegiata quàm alia. In coronatione pontificis legi obſeruatum eſſe, vocari ad hoc monacos ex monaſterio cryptæ Ferratæ, ſi Romæ fiat, qui ſunt ferè in ſuburbijs, & linguam ac ritum Græcanicæ Eccleſiæ ſeruare conſueuerunt: ego tamen nunquam vidi illos in tali exercitio. Habeantur igitur duo, qui docti ſint, & linguam Gręcam bene nouerint: neque adhibeantur qui ſint inexperti, & non intelligunt: quia rarò eſt quod non ſit aliquis doctus in illa lingua, qui cum audiunt barbarizantes, ſiue ſolecizantes, irrident ſolennia noſtra: melius eſt à tali actu deſiſtere, quàm ponere non idoneos: oportet tamen, vt hi in Diaconali, & Subdiaconali ad minus ordine ſint conſtituti. Vidi tamen ſępius obſeruari, quod Epiſcopus quiſpiam Euangelium Gręcè dixerit, Epiſtolam verò alius vir non indoctus, neque vilis. Hanc autem conſuetudinem Grecè legendi, hinc ortam puto, vt appareat Romanam Eccleſiam in ſe continere vtranque gentem, Gręcam ſcilicet,

cet, & Latinam, ex quibus Eccleſia Dei ferè tota conſiſtit: in qua quidem primatum obtinet, (quod Græci diu recuſarunt,) Apoſtolica ſedes. Ego reperi in antiquiſſimis codicibus, non modò Euangelium, & Epiſtolam, ſed & Prophetias, & Paſſionem Chriſti in ſacra hebdomada, & alia huiuſmodi, Græcè legi conſuetum fuiſſe. Hi Diaconus, & Subdiaconus debent accipere paramenta, quando alij, & ſedere, vt in Miſſa Papali diximus.

DE GENVFLEXIONIBVS in capella. Cap. VIII.

IN *diebus ſolennibus cum Papa venit ad Miſſam, dum facit cum celebrāte confeſsionem, Pontifex, celebrās, Cardinales, & prælati omnes ſtātes faciunt confeſſionem præter aſſiſtentes, qui poſt Papam genufleƈtunt, reliqui omnes genufleƈtunt: deinde cum Pontifex ante eleuationem Sacramenti venerit ad faldiſtorium, omnes genufleƈtūt, & cum ſanƈtitas ſua eleuato Sacramento ſurrexit, omnes ſurgunt. Cùm Papa dat benediƈtionem poſt ſermonem, vel in fine Miſſæ, cum incipit* Precibus, & meritis, *vel*, Sit nomen, *omnes genufleƈtunt præter Cardinales, & prælatos: prælati tamen cum incipitur,* & benediƈtio Dei Patris, *ſiue*, Benedicat vos omnipotens Deus, *genufleƈtunt, Cardinales ſtantes ſe inclinant.*

nant. In diebus ferialibus, & Miſſis defunctorum genuflectũt omnes ad primas orationes ante Epiſtolam, & ad vltimas poſt communionem: & cum dixerit Sanctus*, genuflectũt, & ita permanent vſque ad* Per omnia ſæcula, *ante* Agnus Dei*: item ad Verſum,* Adiuua nos Deus ſalutaris noſter*: in quadrageſima omnes genuflectũt ad Verſum* Credo in, *&*, Incarnatus, *&c. omnes genuflectũt ſemper in Euãgelio*. In principio erat Verbum. *cum dicitur*, Et verbum caro factum eſt, *in Euangelio Epiphaniæ, cum dicitur*, Et procidentes adorauerunt eum, *in paſſione Domini noſtri cum dicitur*, Et inclinato capite emiſit ſpiritum *item cum in Miſſa ſancti ſpiritus dicitur verſ.* Veni ſancte ſpiritus, *&c. omnes genuflectũt. In Veſperis cum dicitur Verſus*, Veni creator ſpiritus, *& ſimiliter*, Aue maris ſtella, *omnes genuflectũt, & permanent vſque ad finem Verſus. Inter Paſcha, & Pentecoſten non fiunt genuflexiones, etiam in ferialibus, niſi ad eleuationem Sacramenti, & ad* Incarnatus eſt, *&* Veni Sancte ſpiritus, *& ad hymnos* Veni creator, *&* Aue maris ſtella, *ſi pro tempore dicendi erunt. Et generaliter quotieſcunque ille qui facit ſermonem, dicit* Aue Maria, *omnes genuflectunt.*

DE MITRIS ET TIARA CVM TRIplici corona, quibus Papa vtitur. Cap. VIIII.

R*Omani Pontifices tribus mitris pro temporis exigentia ſecũdũ antiquas cęremonias vtebantur. Prima, & precioſior, erat cum vnionibus, & gemmis, & habebat auriphrygium in circulo, & titulo, id eſt, per medium à circulo ad ſummitatem: & hac vtebantur in ſolẽnitatibus. Per circulum deſignant, vt aiunt, coronã poteſtatis: per auriphrygium quod ad ſummum aſcẽdit, contemplatiuæ vitæ decurſum. Secũda etiam erat cum vnionibus, auriphrygiumque tantummodo habebat in circulo: & hac vtebantur in coſiſtoriis, tam publicis quàm priuatis, per quam ſignificabatur regia poteſtas. Tertia erat alba ex Damaſceno ſericeo, ſiue vnionibus. ſiue aureo, aut aliquo ornamẽto: & hac vtebantur in Dominicis Aduẽtus, & Quadrageſimæ diebus ferialibus, & in officijs deſunctorum. Hodiè quatuor mitras habemus, precioſiori vtitur Papa in maioribus ſolẽnitatibus, ſecũda etiam quę precioſa eſt: & ambæ habent auriphrygium in circulo, & titulo vtitur in diebus minus ſolennibus, & in conſiſtorijs. Tertia mitra nihil habet auri, ſed vnionibus ornata, & habet circulum, et titulum ex vnionibus: & iſta vtitur Papa Dominicis Aduentus, & Quadrageſimæ, præterquam*

quam in Dominica Gaudete, *& Dominica* Lætare: *in quibus vtitur ſecũda mitra. Quarta eſt ex ſerico Damaſceno, multo auro cõtexta: ſed nõ habet vniones, aut gemmas: & hac vtitur in ferialibus diebus, & aliquãdo in diebus ſolẽnibus poſt principium, vt minus grauetur, & maximè dum fit ſermo. Habet etiam aliam magis ſimplicem ex Damaſceno cum paruo auro, qua vtitur in officijs defunctorum, & diebus ferialibus maioris hebdomadæ. Eſt præterea tiara triplici corona ornata, quod Regnum appellatur: per quam ſignificatur Sacerdotalis, & Imperialis ſumma dignitas atque poteſtas. Hac tiara vtitur Pontifex in maximis ſolẽnitatibus eundo ad Eccleſiam, & redeũdo: ſed nunquam illa vtitur in diuinis. Cum peruenit ante altare, deponit tiaram, orat, & aſſumpta mitra vadit ad ſedẽ, & cum iſta perſequitur diuinum officium, ſiue in Veſperis, ſiue in Miſſa: Tiara autem interim reponitur ſuper altare. Finito officio cùm Papa reuertitur ad palatium, rurſus ei imponitur tiara; cum hac coronatr in die ſua benedictionis, & coronationis. Antiquitus quando Roma. Pontifex diebus ſolẽnibus tiaram hãc ferebat, fiebant ei laudes à Diaconis, & officialibus, vt in coronatione,* Exaudi Chriſte, *&c. & Põtifex dabat presbyterium. Hodiè vtrũque abolitum eſt. Dies autem quibus Papa coronabatur, erãt infraſcripti, videlicet in feſto ſanctorum quatuor corona-*

 torum,

torum, Sãcti Martini, Sãcti Clementis, in Dominica Gaudete, *in Dominica* Letare, *in natiuitate Domini, in Sãcti Stephani, in Epiphania, in Reſurrectione, & ſecunda Feria, in Dominica,* Ego ſum paſtor bonus, *in Aſcenſione, in Pentecoſte, in Sãcti Petri, & Sãcti Silueſtri, & in anniuerſario ſuæ coronationis.*

DE PROCESSIBVS GENERALIBUS. Cap. X.

P*Roceſſus legi conſueuerunt, & excommunicationes fulminari ter in anno, in quinta Feria cœnæ Domini, in die Aſcenſionis, & in dedicatione Baſilicæ Apoſtolorum Petri, & Pauli, eodem ordine, & modo. Nunc id fit tantùm in cœna Domini. Cauſas, cur in iſtis diebus potiſſimum fiant, iſtas dicunt. In cœna Domini habuit principium Chriſti Sacramẽtum, congruit vt in illa die excludantur ab Eccleſia, qui eo Sacramẽto indignos ſe reddiderunt. In Aſcenſione Chriſtus rogauit pro fidelibus ſuis, dicitur:* Pater ſancte ſerua eos, quos dediſti mihi, *declaratur quod nõ orauit pro iſtis. In declinatione declaratur quod excludũtur à loco cõgregationis, et orationis fidelium. Cãdelæ accẽſę proijciũtur, & extinguũtur: quia ſicut cãdela accenſa proiecta extinguitur, ita illi ſic eiecti ab Eccleſia, & lumine, gratia ſpiritus Sãcti priuãtur. Campanæ tumultuosè*

multuoſè pulſantur, quia ſicut illarum ordinata ordinatione fidelis populus congregatur: ita confuſa & tumultuaria infideles diſſipantur. Cùm fiunt alijs temporibus proceſſus contra certas, & nominatas perſonas, omnes ſunt parati, & fit ijſdem cęremonijs: cum autem fiunt contra incertos, ſolus Papa eſt paratus, alij ſunt in ſuis cappis laneis. Et ita ſeruatum legitur à Clemente Papa ſexto, anno quarto, die prima Februarij, cũ fecit proceſſus contra interfectores Andreæ Regis Siciliæ illuſtris incertos, & non nominatos.

QVIBVS DIEBVS VOCANTVR Cardinales ad capellam Papæ, & quibus fit ſermo, vel non fit. Et quando fiunt Veſperę, aut ſupplicatio. Cap. XI.

PAPA celebrante ordinariè nunquam fit ſermo, niſi ipſemet velit orare, aut aliquis Cardinalis id faciat.

In diebus quando fit ſolennis ſupplicatio, non fit ſermo. Fit autẽ in diebus infraſcriptis. Et primò cardinales vocantur ad capellam in diebus ſequentibus.

In prima, ſecunda, & quarta Dominica aduentus Domini, fit ſermo.

In Natiuitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & non

fit ſermo. Et ante fiunt Veſperæ Papales, & in Nocte matutini, & prima, ac ſecunda, Miſſa maiori, Diaconi Cardinales, & alij officiales capellæ communicantur à Papa.

In Sancto Stephano, & fit ſermo.

In Sancto Ioanne Euangeliſta, & fit ſermo.

In circuncifione, & fit ſermo, ac fiunt Veſperæ.

In die Epiphaniæ, & fit ſermo, & Veſperę.

In die Purificationis, & non fit ſermo, & fit ſupplicatio cum paramentis violaceis, & candelarum diſtributio.

In die cinerum, & fit ſermo, & dantur cineres cum paramentis violaceis.

Prima, Secunda, Tertia, Quarta, & Quinta Dominica in Quadrageſima. Et fit ſermo.

Dominica in Palmis, & non fit ſermo: & fit diſtributio palmarum, & ſupplicatio cum violaceis paramentis, & palmis.

Quarta feria maioris hebdomadæ fiunt matutinæ tenebroſæ in ſero.

Quinta feria in cœna Domini, & non fit ſermo. Et fit ſupplicatio ad proceſſus in albis, & fit mandatum. In ſero Matutinæ tenebroſæ.

Sexta feria in Paraſceue, & fit ſermo. In ſero fiunt Matutinæ tenebroſæ.

Sabbato ſancto, & non fit ſermo.

In die Reſurrectionis, & non fit ſermo. Diaconi Cardinales, & alij officiales copellæ communicant à Pontifice.

In ſecun-

In ſecunda, & tertia feria, & non fit ſermo.
In ſabbato in albis non fit ſermo. Dātur Agnus Dei, portantur paramenta.
In annunciatione Beatæ Virginis fit ſermo, fiunt Veſperæ, ſi non venit in Quadrageſima.
In Aſcenſione Domini fit ſermo, fiunt Veſperæ.
In Pentecoſte fit ſermo, fiunt Veſperæ.
In ſecunda, & tertia feria non fit ſermo.
In Dominica ſanctæ Trinitatis fit ſermo, fiunt Veſperæ.
In ſolennitate corporis Chriſti non fit ſermo: fit ſupplicatio in Albis fiunt Veſperæ.
In Natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ fit ſermo, & fiunt Veſperæ.
In feſto Apoſtolorum Petri, & Pauli, nō fit ſermo fiunt Veſperæ.
In feſto Viſitationis Beatæ Mariæ nō fit ſermo, neque Veſperę.
In feſto Aſſumptionis Beatæ Mariæ fit ſermo, & fiunt Veſperæ.
In feſto Natiuitatis Beatæ Mariæ fit ſermo, & fiunt Veſperæ.
In feſto omnium Sanctorum fit ſermo, & fiunt Veſperę, & in ſero Veſperæ, & Matutinæ pro mortuis.
In commemoratione defunctorum non fit ſermo.
In dedicatione Baſilicæ Saluatoris non fit ſermo: fiunt Veſperæ.
In dedicatione Baſilicæ Apoſtolorum Petri, &

Pauli non fit ſermo, & fiunt Veſperæ.

In feſto Sancti Andreæ, non fit ſermo, & non fiunt Veſperæ.

In commemoratione omnium Pontificum, & Cardinalium defunctorum non fit ſermo.

In Anniuerſario aſſumptionis Pontificis non fit ſermo.

In Anniuerſario coronationis Pontificis non fit ſermo.

DIES IN QVIBVS NOSTRO tempore Papa, aut Cardinales celebrant. Cap. XII.

Dominica tertia Aduentus Domini, quæ dicitur Gaudete.

In nocte natiuitatis Domini, & in Miſſa maiori.

In die Sancti Stephani, & in die Sancti Ioannis Euangeliſtæ.

In Circũciſione, Epiphania, et Purificatione beatę Mariæ Virginis.

In quarta feria cinerum, in quarta Dominica quadrageſimæ, quæ dicitur Lætare, vel de roſa.

In Dominica Palmarum.

In quinta, & ſexta feria, & ſabbato maioris hebdomadæ.

In die Reſurrectionis, & duobus diebus ſequentibus.

In ſab-

In ſabbato in albis, ſi datur Agnus Dei: alioquin celebrat alius prælatus.
In annunciatione Beatæ Mariæ Virginis.
In Aſcenſione Domini noſtri.
In Pentecoſte, & duobus diebus ſequentibus.
In Dominica ſanctæ Trinitatis.
In ſolennitate corporis Chriſti
In Natiuitate Beati Ioannis Baptiſtæ.
In Natalitijs Apoſtolorum Petri, & Pauli.
In Viſitatione, Aſſumptione, & Natiuitate Beatæ Mariç Virginis.
In feſto omnium Sanctorum, & commemoratione omnium fidelium defunctorum.
In dedicatione Baſilicæ Saluatoris, & in dedicatione Baſilicarum Petri, & Pauli.
In anniuerſario Aſſumptionis, & coronationis præſentis Pontificis.

In omnibus ſupradictis diebus conſueuerunt Romani Pontifices antiquis temporibus per ſemetipſos celebrare: ſed noſtris diebus ad quatuor vel quinque, aut plures ſolennitates reſeruantur, in natiuitate Domini, in Reſurrectione, in Pentecoſte, in natalitijs Apoſtolorum Petri, & Pauli, & in feſto omnium ſanctorum: in his ordinariè, quando non ſunt impediti, celebrant, & extraordinariè in canonizationibus ſiue cõſecrationibus, ſi quando eas facerent, & in coronatione Imperatoris, ſiue Regis alicuius. In alijs autem diebus capellæ, celebrant alij prælati.

Et nota,

Et nota, ꝙ quando Papa per ſe celebrat, omnes Cardinales, & prælati portant paramenta ſibi conuenientia, coloris tẽpori congruentis, tam in Veſperis quàm Miſſa: ſed non ſemper deſcendunt ad Eccleſiam cum paramentis, ſed tantùm in diebus ſupplicatorijs in Miſſa.

Secundùm antiquas obſeruationes, erant alij dies in quibus fiebat capella: noſtris temporibus ab Eugenio quarto, & citra ſupraſcripta fuerũt obſeruata; quamuis à tempore Sixti vſque ad hunc diem aliqua fuerint prætermiſſa & immutata. Solẽnitas Veſperarum fit ſemper ordinariè in primis Veſperis: in ſecundis nunquam fit ordinariè noſtro tempore. Quãdo Papa in craſtinũ eſt celebraturus, fiunt Veſperę ſolẽnes, et capiũtur paramẽta à Cardinalibus poſt factam reuerẽtiam, & incipiũtur Antiphonæ per Cardinales, & Papam, in alijs nõ capiũtur paramẽta. Et Papa incipit Deus in adiutorium &c. Incenſat ad Magnificat, & dicit orationem, & dat benedictiotem, & nihil aliud in eis agit.

Sermones committũtur, & reuidẽtur per magiſtrum ſacri Palatij, vt prædiximus. Et in quatuor primis Dominicis aduẽtus, et quadrageſimę, fratres quatuor ordinum mẽdicãtium orant. In prima ordinis Prædicatorum; In ſecũda ordinis Minorum; In tertia ordinis Eremitarum Sancti Auguſtini, In quatta ordinis Carmelitarum. In alijs autem diebus põtifex, ſi placet: & ordina-

rie magiſter ſacri Palatij committit ſermones ad beneplacitum.

QVIBVS DIEBVS PONTIFICES Romani conſueuerunt à conſiſtorio ſecreto ceſſare. Cap. XIII.

Die Dominico, tertia, quinta feria, & Sabbato per totum annum ordinariè non fit conſiſtorium.

Non fit cōſiſtoriū in diebus infraſcriptis.

In Vigilia, & in die circuncisionis Domini vſque poſt diem Epiphaniæ.

In feſto Sancti Antonij.

In feſto ſanctorum Fabiani, & Sebaſtiani.

In feſto ſanctę Agnetis.

In feſto ſanctorum Vincentij, & Anaſtaſii.

In conuerſione ſancti Pauli.

In Vigilia, & feſto purificationis.

In feſto ſancti Blaſii.

In feſto ſanctę Agathæ.

In cathedra ſancti Petri.

In feſto ſancti Mathiæ.

In feſto ſancti Gregorij.

In feſto ſancti Benedicti.

In Vigilia & feſto annunciationis Beatę Mariæ Virginis.

In Vigilia & feſto Aſcenſionis Domini.

In Vigi-

In Vigilia & feſto Pentecoſtes, & duobus diebus ſequentibus.
In Vigilia & feſto corporis Domini.
In feſto ſancti Marci Euangeliſtæ.
In feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi.
In feſto Inuentionis ſanctæ Crucis.
In feſto ſancti Ioannis ante portam Latinam.
In feſto apparitionis ſancti Michaelis.
In feſto ſancti Barnabæ Apoſtoli.
In feſto & Vigilia natiuitatis S. Ioãnis Baptiſtę.
In Vigilia & feſto Apoſtolorum Petri, & Pau. Et *in commemoratione ſancti Pauli.*
In feſto ſanctorum Ioannis, & Pauli.
In octaua ſancti Ioannis Baptiſtæ.
In octaua Apoſtolorum Petri, & Pauli.
In feſto ſanctæ Marię Magdalenę.
In feſto ſancti Iacobi Apoſtoli.
In feſto ſancti Petri ad vincula.
In feſto ſancti Laurentij.
In Vigilia & feſto aſſumptionis Beatę Marię Virginis, & in octaua.
In feſto ſancti Bartholomei.
In feſto ſancti Auguſtini.
In feſto decollationis Beati Ioã. Baptiſtæ.
In Vigilia & feſto natiuitatis Beatę Marię, & in octaua eius.
In feſto exaltationis ſanctæ Crucis.
In feſto ſancti Matthei Apoſtoli.
In feſto dedicationis Beati Michaelis.

In feſto

In feſto ſancti Hieronymi.
In feſto ſancti Franciſci.
In feſto ſancti Lucæ Euangeliſtæ.
In feſto Apoſtolorum Simonis & Iudę.
In Vigilia & feſto omnium ſanctorum.
In commemoratione defunctorum.
In dedicatione Baſilicę Saluatoris.
In dedicatione Baſilicę Apoſtol. Petri & Pauli.
In feſto ſancti Martini.
In feſta ſanctę Ceciliæ.
In feſto ſancti Clementis.
In feſto ſanctę Catharinę.
In feſto ſancti Andreę Apoſtoli.
In feſto ſancti Nicolai.
In feſto ſancti Ambroſii.
In feſto ſanctę Luciæ.
In feſto ſancti Thomæ Apoſtoli.
In Vigilia Natiuitatis Domini vſque ad diem poſt Epiphaniam non fit conſiſtorium. Sed aliquādo conueniūt Domini Cardinales cum Papa ad tractandum, & cōſultandum, ſi opus eſt.
Item à quinta feria ante Quinquageſimam, vſq; ad quartam feriam cinerum incluſiuè.
Item à Dominica in palmis vſque ad Dominicā in albis incluſiue.
Item quādo fiunt vocationes curiæ in ęſtate, ſtatuuntur aliqui dies in quibus tātùm fit coſiſtorium, & tempus vacantiæ. Et quando audientia reſumetur, debet intimari curialibus, vt quis

quis poſſit procurare facta ſua.

In anniuerſarijs Pontificum, Cardinalium, ſiue regum, quando pro eis fit capella.

In die anniuerſario, & coronatione Romani Pontificis pro tempore exiſtentis.

Item quotieſcunque fit publicum conſiſtorium, vel capella.

Item quando Imperator, Rex, Cardinalis, legatus ad curiam venit, aut recedit à curia. Et ſimiliter quando nouus Cardinalis, aut aliquis magnus princeps venit. Et quando ordinaria conſiſtoria ſunt interrupta; Cardinales non vadunt ad conſiſtorium niſi vocentur à Papa. Quando autem non ſunt interrupta, vadunt ſemper ſtatutis diebus, etiam non vocati, niſi prohibeantur. Dies verò conſiſtoriales ſunt, Secunda, Quarta, & Sexta Feria, per totum annum diebus ſuprà nominatis exceptis.

FINIS.

JA1 1528986

REGESTVM.

¶ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS.

Omnes ſunt Quaterniones.

VENETIIS,
Excudebat Aegidius Regazola.
M D LXXIII.

162
A
36